Bound by
P. LOW.
21 Devonshire St. Boston

John Carter Brown.

21 D

21 D

W.

JOHN CARTER BROWN

INDEX DECADIS QVARTAE.

AL DVS.

SYLLABVS PRAETORVM, CONSVLVM, CENSORVM, CAETERORVMQVE MEMORATV DIGNORVM, QVI HAC QVARTA CONTINENTVR DECADE.

PRAETORES

Q. Minutius Ruffus
L. Furius purpurio
Q. Fuluius Gillo
Gn. Sergius planeus. 2
L. Quintius Flaminius
L. Valerius Flaccus
L. Iulius Appulus
C. Bebius Pamphilus. 19
L. Cornelius Merula
M. Claudius Marcellus
M. Portius Cato
C. Aelius. 33
L. Mālius Volſo)
Gn. Sempronius)
Tuditanus)
M. Sergius Sillus) Sex
M. Aelius uel) pri-
Heluius) mum
M. Minutius) creati
Ruffus)
L. Attilius.) 47
Q. Fabius Buteo
T. Sempronius longus
Q. Minutius Thermus

M. Attilius Glabrio
L. Apuſtius Fullo
C. Lælius. 58
C. Fabricius Luſcinius
Catinius Labro
C. Manlius Volſo
Ap. Claudius Nero
P. Manlius Nobilior
C. Flaminius, uel P. Portius Leca. 67
P. Cornelius Scipio
Gn. Cornelius Merenda
Gn. Cornelius Blaſius
Gn. Domitius Aenobarbus
Sex. Digitius
T. Iuuentius Calua. 94
L. Cornelius Scipio
M. Fuluius Nobilior
C. Scribonius
M. Valerius Meſſala
L. Portius Licinius
C. Flaminius. 99
L. Scribonius Limbo
M. Fuluius Centimalus

A. Attilius Seranus
M. Bebius Pamphilus
L. Valerius Tappus
Q. Salonius Sarra. 109
L. Aemylius Paulus
M. Aemylius Lepidus
M. Iunius Brutus
L. Cornelius Manula
C. Liuius
L. Oppius. 116
M. Fuluius
L. Aurunculeius
Gn. Fuluius
L. Aemylius
P. Iunius
C. Antiſtius Labro. 157
Q. Fabius Labeo
Q. Fabius Pictor
M. Sempronius Tuditanus
L. Poſthumius Albinus
L. Plautius Hypſeus
L. Bebius Diues. 185
Q. Martius Philippus
M. Clau. Marcellus
C. Stertinius
C. Catinius
P. Clau. Pulcher
L. Manlius Acidinus. 215
Ap. Clau. Pulcher
Seruius Sulpitius Galba
Q. Terentius Culeo
L. Terentius Meſſala
Q. Fuluius Flaccus
M. Furius Craſſus. 220
P. Menius
P. Cornelius Sulla
C. Calphurnius Piſo
M. Licinius Lucullus
C. Aurelius Scaurus
L. Quitius Criſpinus. 235
P. Cornelius Cethegus
A. Poſthu. Albinus
C. Arranius Stellio
C. Acilius Seranus
L. Poſthumius Tempſanus
M. Clau. Marcellinus. 244
C. Decimus Flauius
P. Sempronius Longus
P. Cornelius Cethegus
Q. Næuius Matho
C. Sempronius Bleſus
C. Terentius Varro. 250
C. Val. Flamē Dialis
Sp. Poſthu. Albinus
P. Cornelius Siſenna
L. Puppius
L. Iulius
Gn. Sulpitius. 258
Q. Fuluius Flaccus
M. Val. Leuinus
P. Aemylius iterum
M. Ogulinus Gallus

L.Cæcilius Dentrix
C.Terentius Iſtra. 264
Q. Fabius Maximus
Q. Fabius Buteo
T.Clau.Nero
Q. Petilius Spurinus
M.Pinarius Peſca
L.Duronius. 274
T.Sempronius Gracchus
L.Poſthu.Albinus,
P.Cornelius Mamercus
T.Minutius Melliculus)
A.Hoſtilius Mancinus) Huic defūcto ſuffectus eſt C.Claudius. (285
C.Menius. 283
C.Cornelius Scipio
L.Valerius Leuinus
Q. Mutius Scæuola
P.Mutius Scæuola. 289
M.Titinius
C.Claudius Nero
T.Fonteius Capito. 296
CONSVLES.
Seruius Sulpitius Galba
C.Aurelius Cotta. 2
L.Cornelius Lentulus
P.Iulius Appulus. 19
Sextus Aelius, uel Heluius Pætus.
T.Quitius Flaminius. 33
Gn.Cornelius Cethegus
Quintus Minutius Rufus. 47
L.Furius Purpurio
M.Claudius Marcellus. 58
L.Valerius Flaccus
M.Portius Cato. 67
P.Cor.Scip.Africanus iterū
T.Sempronius longus. 94
L.Cornelius Merula
Quintus Minutius Thermus. 99
L.Quintius
Gn.Domitius Aenobarbus. 109
P.Cornelius Scipio
M.Attilius Glabrio. 116
L.Cornelius Scipio
C.Lælius. 157
M.Fuluius Nobilior
Gn.Manlius. 185
M.Valerius Meſſala
C.Liuius Salinator. 215
M.Aemylius Lepidus
C.Flaminius. 220
Spurius Poſthumius Albinus
Quintus Martius Philippus. 235
Appius Claudius Pulcher
M. Sempronius Tudita-

nus. 244
P. Claudius Pulcher
L. Porcius Licinius. 250
M. Claudius Marcellus
Quitus Fabius Labeo. 258
Gn. Bebius Pamphilus
L. Aemylius paulus. 264
P. Cornelius Lentulus
M. Bebius Pamphilus. 274
Au. Poſth. Albinus Luſcus
C. Calphurnius Piſo. 285
Piſoni defuncto ſuffectus ẽ
Q. Fuluius Flaccus. 285
Q. Fuluius Flaccus
L. Manlius Acidinus. 288
M. Iunius Brutus
M. Attilius Volſo. 296

CENSORES.

P. Cornelius Scipio Africanus
P. Aelius Pætus. 32
Sextus Aelius Pætus
C. Cornelius Cethegus. 94
T. Quintius Flamminius
M. Claudius Marcellus. 211
M. Portius Cato
L. Valerius Flaccus. 256
M. Aemylius Lepidus
M. Fuluius Nobilior. 290

PONTIFICES MAXIMI.

M. Sempronius Tuditanus. 258
C. Seruilius. 288
M. Aemylius Lepidus. 289

¶INDEX RERVM OMNIVM VEL SCItu opportunarum, uel lectu dignarũ, quæ quarta hac continentur Decade, quò, quod quiſq; uelit, omnem citra laborem, facilli= me conſequatur.

¶Abbaſſus urbs 205
abydos Cheroneſi urbs op= pugnatur à phi. 66
abydenorum facinus ſimi= le Saguntinorum 9
abydenorũ deſperatio 9
abydos deditur phi. 10
abydos deditur Antiocho (66
ab nullo genere nõ ſummum periculum eſt, ſi cætus, & conſilia, & ſe cretas conſultationes eſ- ſe ſinas. 72
abrogatur lex oppia ab oĩ= bus tribubus 76
achantus urbs capitur, diri pitur, & incenditur à Ro manis. 26
acarnanes terram atticam populantur 8
acarnania omnis deditur Romanis 54
acarnanes capiunt legatos Aetolos in uia 199
achæi cognoſcunt Aſtuti- am phi. 14
achæi Gytheo oppugnato phi. ſuccurrunt 111
achæi ſuaſu Quintij auxi lia chalcidi, & Pirræo mittunt. 131
acici Romanæ qualitas, nu merus, & inſtructio in Antiochum. 180
acici Antiochi qualitas, nu merus, & inſtructio in Romanos. 180
acrea promõtoriũ Iunonis (44
acrepia, & Coro- nea Bœotiæ urbes latroci nij comperta à Ro. 61
admonitio benigna legato- rum Ro. ad Carth. 70
admonitio ſaluberrima A- thenieñſiũ ad Aetolos 122
adramitheũ urbs Eumenis petitur ab Antiocho. 169
ædes & turres tactæ de cœlo 34
ædes Iunoni Soſpitæ uo-

uetur à Cons.Ro.ante pu
gnā cum Gallis. 48
ædes Fauni in inſula 68
ædes Iunonis Matutæ in fo
ro olitorio dedicatur 98
ædes Fauni dedicatur 98
ædes Fortunæ primigeniæ
dedicatur in colle quiri-
nali 98
ædes Iouis in inſula 99
ædes duæ Ioui in Capito-
lio dedicantur 127
ædes matris Ideæ dedicatur
ædes Iuuentutis de- (153
dicata, & ludi ob dedica
tionem eius facti. 153
ædes Dianæ uouetur à con
ſule in prælio cum Ligu-
ribus 233
ædes Iunoni Reginæ uota
ædes Veneris Ery- (233
cinæ ad portā colinā 283
ædes Pietatis ī foro olitorio
ædes Iunōis, et Dia- (283
næ in circo flaminio de-
dicatur 291
ædes Lariū dedicatur 293
ædicula Victoriæ uirginis
à Catone dedicatur 108
ædiles annonā populo Ro-
mano diuidunt 29
ædilitas inſignis ob multos
pecuarios factos 109
ægiſopolis princeps Lace-
dæmonius 85
ægina iſula Cretici maris 4
ægium urbs conuentibus
Achæorum agendis di-
cata 212
æmylia uxor Africāi 230
æmylius aciē inſtruit Ligu
res aggreſſurus 279
æmylij conciones hortato-
riæ ad milites 279
æmylius Paulus triūphat
de Liguribus 283
ænemurium promontoriū
Ciliciæ 56
ænum urbs capitur à Phi.
æropus & Aſna- (9
ſus montes 32
ætoli cauſa belli, & pacis
cum Phi. 1
ætoli gens inquieta 15
ætolorum motus in Phi-
lippum 36
ætoli ſoli Græcorū non pro
bant decretum pacis Ro.
cum Phi. 62
ætoli, et Aminā der abalie-
nantur à Romanis. 71
ætolorum probra 83

ætolorũ murmur ĩ Ro. 93
ætolis mentiri mos eſt 99
ætoli ſtimulant Nabin ad Bellum ſuſcipiendum in Romanos. 110
ætoli inimici Romanis con cilium indicunt Naupa-ctum 110
ætolorum ſuaſiones ad An-tiochum, ut bellum capeſ ſat in Romanos. 110
ætolia umbilicus Græciæ
ætolorum furor 112 (113
ætoli nequicq̃ tentata Chal cide confuſi abeunt 125
ætoli imperatorẽ Græciæ Antiochum cenſent, & XXX conſultatores ei dát
ætolorum uerba ad (129 Chalcidenſes ſatis ſtolida
ætoli Callidromum, (129 Rhoduntiam, & Ticun ta occupant. 145
ætoli gens uaniſſima, & in gratiſſima. 143
ætoli acriter defendunt He racleã ab Romanis 146
ætoli ſe, ſuáq; fidei Roma-næ committunt. 148
ætolorũ preces ad Quĩtiũ
ætoli miſericordiã pe (150 tunt à ſolo Quintio 152
ætoli Coracem montem oc-cupant 160
ætoli Amphilochiam, & Aperantiã recipiũt. 195
ætoli Acarnaniã populãtur
ætoli accepta cla- (196 de in Ambraciam compel luntur. 197
africani integritas prohibet inferri calũniã Annibalĩ
africanum pœnituit (70 q̃ Senatum à P.R. ſegre gauerit in theatro 99
africanus, & T. Quintius clariſſimi ſui tẽporis im-peratores. 108
africanus nec pro fratre, nec pro Lælio cóſulatum exorare poteſt. 109
africanus offert ſe iturum in Græciam cum fratre pro legato 158
africani fornix in Capito-lio, & ornatus eius 159
africanus plura monimen-ta benignitatis ſuæ, et cle mentiæ ubiq; reliqt, q̃ uir tutis Bellicæ. 161
africani uerba, & conſili-um ſapiens ad fratrẽ 161

africanus uir regius, & à comitate quæ ſine luxuria eſt non auerſus 162
africanus Salius erat 177
africani filius captus ab Antiocho, benigne hẽtur 177
africano ægro filius remittitur ab Antiocho gratis. (179
africani gratiæ ad Antiochum, & ſalubre conſilium 179
africanus pri͂ceps Senatus, tertium, 211
africano dies dicitur à tri. plebis 225
africani uerba cum ante tribunos Ple. cauſam eſſet dicturus 226
africanus cum maximo comitatu templa Romana uiſitat. 226
africanus Literni concedit. (227
africanus Literni moritur, & ſepelitur (227
agceleos urbs capitur ab Attalo 27
ager Samnius, et Appulus, datur militibus Africãis 2
ager publicus, quaſi pro pignore datur Ple. Ro. 7
ager Heracięſis paluſt. 146
ager ereptus Boijs datur colonis Bononiæ. 192
ager Agalaſſenus fertiliſſimus 201
ager cã diſceptationis inter Carth. et Maſaniſſã 274
ageſimbrus Rhodiæ claſſis præfectus 26
agnus cũ capite ſuillo 7
agnus biceps 34
agnus biceps cum quinque pedibus 47
alandrus fluuius 205
alce urbs Hiſpaniæ expugnatur à Ro. 291
alexander Acarnan. à ſecretis Antiochi 113
alexameni Aetoli uerba ad Nabi iactãtiæ plena 124
alexamenus cum ſocijs ætolis Nabin interficiũt 124
alexamenus theſauris ſcrutandis Nabidis occupatur intempeſtiue 124
alexamenus cum ſocijs trucidatur à Lacedæmonijs (124
alexander Athamanũ rex moritur 145
alexãder Megalopolitanus ſe regiæ ſtirpis credit. 130
alpes inexuperabiles fi-

nes Italiæ, et Galliæ 263
alteratio tri. Ple. & conſulum. 57
altercatio i concilio Carth. de Ariſtone Tyrio 102
altercatio Iulij legati Ro. et Magnetum Demetriadis
altercatio Lacorum, & Achæorū (126 213
amadochus Thracum dux à phi. captus 252
ambitio de conſulatu maxima 108. 116
ambracia ſe dedidit ſponte Aetolis 196
ambraciæ ſitus 196
ambraciēſes aure terræ ad mota ſonitum fodientium captant 198
ambracienſes deduntur Romanis. 199
ambracienſium munera ad Fuluium conſulem 199
ambracia oli regia Pyrrhi.
amilcar pœnus dux (199 Gallorum, & Ligurū 5
amilcar dux in acie cæſus à Romanis 11
aminādcr Athamanū rex
aminander Phecam (15 ui capit, Gomphos in deditionem accipit 37
amnandro caſtella capta donantur. 65
aminander Pellineum occupat 138
aminander cum coniuge et liberis regno excedit 141
aminander ſatagit pro pace ponenda inter Ro. & Ambracienſes 199
amphiſa oppugnatur à Ro.
amphisij urbē re- (160 linquunt, & in arcem cōfugiunt. 161
amphiſæ obſidio ſoluitur
annales cognomen fā- (161 miliæ 289
andronicus Macedo erumpit ab Epheſo in Romanos præda onuſtos 165
Andros, Paros, et Syros, inſulæ ex Cycladibus 6
andrij deduntur à Romanis, & Attalo 25
angira urbs 209
annibal ad Antiochum, et Antiochus ad Annibalem literas dediſſe refertur Romanis. 69
annibalis animus implacabilis erga Romanos 69

annibal fit prætor Carthagini 69
annibal legem promulgat ut iudices in annum legantur 69
annibal aduertit uectigalia publica ſurripi à principibus 69
annibal ſe peti à Romanis ſuſpicatur 70
annibal fugit ex Africa 70
annibal ad Cercinam inſulam 70
annibal fingit ſe legatum Ad Tyrum 70
annibal mira arte decipit nautas, ne ſe fugientem agnoſcant. 60
annibal à Tyrijs honorifice ſuſceptus eſt 71
annibal Epheſi Antiochum conuenit 71
annibalis conſilium ad Antiochum de bello Italiæ ingerendo 102
annibal poſt allocutionem Romanorum legatorum, ſuſpectus Antiocho factus eſt. 111
annibal Phi. ſocium belli accerſendum omnino cenſet, & ſuadet Antiocho. (136
annibalis ſententia de ſumma belli gerendi i Ro. ab Antiocho 137
annibalis uerba prudentiſſima ad Antiochũ 155
annibal ſolus uera prædicere creditur ab Antiocho (155
annibal uictus à Romanis pugna nauali, fugit. 171
annibal, & cæteri rebelles depoſcuntur ab Africano (284
annibal, & cæteri hoſtes, quos petunt Romani ab Antiocho 217
annibal ſeptem exitus è domo ſua fecerat 261
annibalis uerba antequam uenenum hauriat 261
annibalis exitus. 261
animus fit cæcus criminandi cupiditate 272
animi multitudinis incerti (19
animi mentis Romanæ ijſdem in aduerſis, et ſecundis. 183
animi Achæorum ſatis perplexi 40
annonæ uilitas Romæ 29
antibura urbs 203

antigonus mitiſſimus, et iuſtiſſ. Macedoniæ rex 42
antigonus cum Cleomene Lacedæmonio dimicauit (85
antigoni monitum ne quis cum tota ſimul gente ſua periclitaretur. 226
antigonus integerrimus & fideliſſimus phi. regi. 293
antigonus, et Cotto nobiles Baſtarnæ 294
antipatria capta, direpta et incenſa à Ro. 15
antiochus exercitum deduxit à finibus Attali, authoritate legatorum Romanorum motus. 46
antiochus prudẽter ire temperat 57
antiochus ad Smirnam, et Lampſacum obſidendum mittit 66
antiochus Lyſimachiam à Thracibus dirutam reficit. 66
antiochus partem Thraciæ populatur 66
antiochus Epheſum, et inde Liciam nauigat 66
antiochus ad Piſidas oppugnandos ducit 111
antiochi conſultatio de bello Romanis inferendo 113
antiochus maximus regum Aſiæ 113
antiochus reconciliatur Annibali 114
antiochus Heleſpontum traiecíſſe nuntiatur Ro. 116
antiochus deponit conſiliũ mittendi Annibalem in Africam 127
antiochus Mineruæ ſacrificat ad Ilium 127
antiochus pollicetur Aetolis ſe eos facturum principes Græciæ 128
Antiochus, & Aetoli tentata nequicquam Chalcide confuſi abeunt. 129
antiochus Eleis petentibus auxilium mittit. 135
antiochus Thebas ueniens officioſe ſuſcipitur à principibus Bœotiæ 135
antiochus concilium indicit Demetriadem 136
antiochus legatos mittit ad Theſſalos, & concilium indicis Pheras, 137
antiochus odium Phi. incurrit ob aceruata macedonum oſſa 137

antiochus ad Lariſſam co
pias admouet 138
antiochi amores, et nuptiæ
importunæ etiã impares
antiochus Delphis (139
ſacrificat Apollini 139
antiochus Medeonem indu
citur à Meneſilocho, &
Clyto proditoribus, 140
antiochus à Pireo Chalci
dem redit 140
antiochus Annibalem uatẽ
uocat omnium, quæ eue
nerunt 141
antiochus penè ab omni-
bus deſtitutus ad Thermo
pylas ſe recipit 142
antiochi nuntius ad Aeto-
los Heracleæ præſidentes
antiochi acies inſtru (142
cta ad Thermopylas 144
antiochus fugit, & Chalci
dem ſe recipit 144
antiochus Epheſum profu-
git 145
antiochus claſſem unde-
cunq; contrahit, ut Roma
nis occurrat 162
antiochus perterritus Ro-
manis copijs nondum ui-
ſis, caduceatorẽ mittit ad
Aemylium. 168
antiochus Pruſiam per le-
gatos ſollicitat in Ro. 172
antiochus XLII. naues
amiſit in pugna ad Mio-
neſum 175
antiochus malo conſilio Ly
ſimachiam deſerit 175
antiochus ſpreto Africani
conſilio, bellũ parat. 178
antiochus copias in aciem
educit 179
antiochus LIIII. elephã-
tos indicos in acie contra
Romanos habuit. 180
antiochus fugit ex acie 182
antiochia urbs ſupes Mæ-
andrum 201
annus inſignis morte Afri
cani, Annibalis, & Phi-
lopœmenis 261
aous flumen Chaoniæ 32
apamea urbs Aſiæ 112
apamea, & Lydia dedun-
tur Romanis 183
apamea unde dicatur, &
ubi ſit. 201
apelles ab ira Phi. in Itali
am profugit 294
appius Clau. primus Car-
tha. bellum intulit 1

appij præfecti cædes in
Gallia 2
apocleti ſanctius concilium
Aetolorum 122
apollodorus Athenienſis in
exilium 131
apollinis Geruſij tẽplũ 219
apollóia, et Dirachiũ urbes
apſus flu. Macedóiæ 15 (15
apuani Ligures ad rebellio
nem ſpectant 264
apuani ligures dediti tranſ
migrantur à Romanis in
Samnium 287
aquæ ingentes, & Tyberis
inundatio 108
aqua publica prohibetur i
priuata ædificia duca
aquileia colonia la- (257
tina 263
arbitrium pacis, & belli
cum Phi. cómittitur Qui
tio à S. Ro. 52
arcæ lapideæ duæ inuen-
tæ Romæ. 280
archidemus Aetolorũ dux
Thaumaſtis ſuccurrit 31
areus & Alcibiades lega-
ti Lacedæmoniorum capi
tis damnati 252
argentum Oſcenſe 77
arethon amnis Ambraciæ
argi morte Pyrrhi no (196
bilitati 4
argi & Corinthus i Phi.
dñium cadunt 45
argi duas arces hẽnt 84
argiui nomen Nabidis ty-
ranni abominantur 52
argiui coniurati, pars cæſi,
pars in uincula, pars ad
Romanos trãsfugiunt. 84
argiui præſidium Nabidis
Archippo duce expellunt
arguorũ lætitia ĩ Lu (93
dicro Nemeorum 93
argiraſpides 180
argithea caput Athamaniæ
ariararthes rex Ca (194
padociæ accerſitur ab An
tiocho in Romanos 176
ariararthi CC. talenta ar-
genti imperantur à Coſs.
pro uenia 216
ariſthenus hortatur efficacẽ-
ciſſimis rónibus Achæos
ad amicitiã Róanorũ 43
ariſtheni admonitio optima
ad Nabin 89
ariſto tyrius mittitur Car-
thaginẽ ab Annibale 102
ariſto nũtius Annibalis pri

us cognoſcitur ab inimicis eius, q̃ ab amicis. 102
ariſto tabellas punica arte ſcriptas publicæ ſedi apẽdit, & fugit. 103
armatura quadrigarum falcatarum 181
arma Gallogræcorum combuſta à Conſ. Ro. 209
arma iniuſte adempta à prætore Cænomanis, redduntur à Conſ. 233
arma regum Macedonum præferebantur in luſtratione exercitus 271
arma hoſtilia tantum lata ſunt i triũpho Q. Fuluij Flacci ex liguribus. 295
arpinates in tribu Cornelia cenſi ſunt 216
aruſpices ex ſacrificijs uictoriam Romanis oſtendi aiunt 133
arx Heracleæ traditur Romanis ab Aetolis 147
aſerus fluuius Aetoliæ 146
aſiatici mittiſſimum genus hominum 204
aſia omnium rerum copia abundat 205
aſiaticus Scipio peculatus damnatur 229
aſiaticus Scipio ludos uotos perficit 244
aſilla templa ſancta 132
aſſidua cõuerſatio magnos hoies minus uerẽdos facit
aſſentatio imodica ui- (109
tatur ab Attalo rege. 8
aſta oppidum Luſitaniæ captum à Romanis 243
aſtreum urbs 228
aſtus. M. Bebij Antiochum terret ab Lariſſa 139
aſtutia Didæ ſecreta Demetrij elicit. 277
atabolus locus Macedóiæ 20
attalus rex Aſiæ, officioſiſſime ab Atheniẽ. ſuſcipitur 8
attalus ꝑ literas hortatur Atheniẽſes i Philippũ. 8
attali munificẽtia erga Sicyonios 54
attalus rex moritur Pergami 57
attali laudes magnificæ 57
attalus ſemel uictis Gallis regnum adeptus eſt 57
attalus frater Eumẽis adeſt cõſulib. ipigre i oib. 201
attali fratris Eumenis laudes non modicæ 209

athamanes fugiunt à Phi=
lippo. 24
athamanes quamplura op=
pida Theſſaliæ capiũt 37
athamania tota philippo
concedit 141
athenagoras fugatur à Ro
manis 15
athenagoras dux, unus ex
purpuratis Phi. 20
athenagoras poſtremũ ag-
mẽ Dardanorũ uexat 24
athenæum caſtellum Atha
maniæ ſolum pro Phi.
tenetur 195
athenæus frater Eumenis, et
Attali præſtò eſt Roma-
nis in omnibus. 201
athenienſes orant pro Ae=
tolis 161
athenienſium legatio ad Ro
manos 3
athenienſes coronam aure=
am Rhodijs donant 8
athenienſium legati opem
orant à Romanis in Phi
lippum 8
athenienſes ſtatuas omnes
Phi. & Macedonum re-
gum delent 25
athenienſes ſola lingua bel
lum gerunt in Phi. 25
attica terra ualde ornata
erat templis, et ſignis mar
moreis 15
attilius cum claſſe in Græ
ciã aduerſus Nabim 115
attilius conſul paludatus ur
be egreditur. 135
attilius lamiam oppugnat,
& expugnat. 160
attilio Glabrioni dies dicta
à tri. ple. 192
attilius conſul ſacrificat in
Oeta monte Herculi 150
atletarum certamen primũ
Romæ 243
atrium libertatis, & uila
publica reficiuntur. 94
atria duo Meniũ, et Titiũ
auaritia, & luxu- (258
ria tanquam peſtes omnia
magna imperia euerte-
runt 37
aulis urbs Bœotiæ 132
aurelius Conſ. maiore præ
da q̃ gloria bellum gerit
in Gallos 27
aurelius Cons. queritur ꝙ
abſente ſe furius trium-
phauerit 28
aureus nummus unus pro de=
cem argen-

cæm argenteis. 200
aurum & argentũ Aby-
di capitur à Phi. homi-
num nullus 10
aurũ & argentum in æra
rium latum à L. Lentu-
lo ex Hiſpania 11
aurum quo olim redimen-
da fuerat urbs à Gallis,
collatũ fuerat à Matròis
authoritas Catonis tri (74
bunos deterret 228
authores necis Philopœme-
nis, & oſſa eius Achæis
traditæ fuerunt. 261
axilon locus pœnitus ſine li
gnis 205
axius amnis 262

B

¶Bantes multi comprehen
ſi, & multi ſe ipſos occide
runt. 241
bachium inſula. 170
balliſta, & Suiſmontius,
montes Ligurum 233
barbari naturaliter hoſtes
his qui nõ ſunt barbari.
barboſtenes mons 118 (15
baralla prætor fit Bœotio-
rum. 60
bargillæ urbs 55
bargilla, Iaſſos, & Iaſſos
urbes Cariæ. 167
barium urbs Italiæ in Ap
pulia 275
baſilica Porcia 258
baſtarnæ accerſuntur à Phi
lip. in ſocietatẽ contra Ro
manos 266
baſtarnæ opprimuntur à
tempeſtate 295
baſtarnarũ copiæ ingentes
adductæ à Philip. ĩ Dar
daniam 294
bato Longari filius 15
bebius tri. pl. laceratur pro
bris à patribus 3
bebius Phacium, Pheſtum,
Atracem, Chyretias, &
Eritriũ ui capit 140
bebius ad Pelineum oppu-
gnandum 141
belli apparatus in Antio-
chum à Romanis. 116
bellũ à Romanis, aut ipſis
hoſtibus corã indicebatur,
aut in finibus eorum 4
bellum ſe ipſum alet, Cato-
nis uerbum. 77
beneficia Romanorum er
ga Campanos 16
beneficium Antigoni ĩ Me-

galopolitanos 44
beneficium Phi. erga Dimæos 44
benignitas Catonis erga deditos Hiſpanos 80
bergiſtani bis uicti à Catone, ueneunt 80
beuus flu. Macedóiæ 19
bœbe palus 23
bœotijs pax datur à Romanis mulcta prius ídicta. (61
bœotij uerbis tantũ à consule caſtigantur. 145
boij moræ impatientes ſoluunt exercitum 64
boij nequicquam inſidiantur Romanis 105
boij dedunt ſe Ro. 126
boij amiſſis caſtris deduntur Romanis 154
boiorum agri, & uillæ uaſtantur à Ro. 49. 115
boiorum optimates transfugiunt ad Romanos 115
bona L. Scipionis uẽdita nõ ſufficiunt ad ſummam cuius damnatus eſt. 231
bononia colonia latina 192
bos locutus, Roma caue tibi (115
boues duo qui per ſcalas aſcenderunt in tegulas ædificij, comburũtur iuſſu aruſpicum. 153
breno, Lomnorius, & Lutarius Reguli Gallorum (203
brixia caput Cenomanorum 48
bruana urbs Macedóiæ 22
budar Hiſpanorum dux captus à Ro. 68
C
Cacumen Aemi nebula contectum 277
caduceator ſubdole miſſus à Phi. ad Cons. 22
caduceator Phi. colloquium petit à Cons. 49
caduceator Antiochi ad L. Scipionem 183
cædes Romanorum à Macedonibus 21
cædes Gallorum inſubriũ ingens à Romanis 48
cædes maxima Gallorum inſubrium, & Comenſiũ à Romanis 64
cædes Boiorum immanis à Romanis 65
cædes Hiſpanorũ à Romanis ad Turbã oppidũ 68
cædes Hiſpanorũ à Romanis ad Illiturgum 77

cædes Gallorum apud Me
diolanum à Romanis 95
cædes Galloru͂ Boioru͂, et ca
ptio ige͂s Mutiæ à Ro. 106
cædes militum Nabidis à
Ro. & Achæis 86
cædes Liguru͂ à Romanis
in agro piſano 115
cædes Laconum à Philo-
pœmene 120
cædes Gal. Boioru͂, & præ
da maxima à Romanis
duce Naſica. 153
cædes igens i caſtris Seleu
ci, à Diapha͂e Achæo 169
cædes Macedonu͂ ab Atha-
manibus, & Aetolis 195
cædes merita Gal. Tectoſa
gorum a Romanis 210
cædes altera, & fuga Gal
lorum Tectoſagorum à Ro
manis 211
cædes ſex millium Hiſpa-
norum à Romanis 243
cædes Celtiberorum à Ro.
cædes Hiſpanoru͂ (243
maxima à Romanis 250
cædes & captio ingens Li
gurum à Romanis 280
cædes alia, et captio magna
Celtiberorum à Romanis
iterum ad Contrebia͂ 282
cædes Corſorum à Ro. 283
cædes Celtiberorum, & ca
ptio maxima à Ro. 287
cædes altera Celtiberoru͂,
& captio ad Alcem urbe͂
à Romanis 291
cædes alia penè incredibi-
lis Celtiberoru͂ à Ro. 292
cædes Brachoru͂ triginta, et
q͂nq; milliu͂ à Ro. 292
cædes Ligurum 293
cænomanorum fides fortu
nam ſecutura 48
cæra exacta à Corſis pro
tributo ab Ro. 283
cæſoru͂, & captoru͂ de exer
citu Antiochi nu͂erus 183
caicus flu. Aſiæ mioris 168
calagurium oppidum cel-
tiberiæ 243
calicendrium, & Sarpedo
nium promontoria, limi-
tes nauigationis Antiochi.
caligenes medicus Per (217
ſeum admonet de mor-
te Philip. 294
calli dromos iugum montis
altiſſimum 142
calphurnius eq͂tes ſuos pha
leris, Quitius ſuos catel-

lis, et fibulis donat 250
campani plures ſeipſos interemerunt, q̃ à Romanis occiſi ſint. 18
capillus in æde Herculis enatus. 30
capita Bachantium 241
capra ſex hædos uno fœtu edidit 115
captiui Itali à Gortinijs cretẽſibus reddũtur Cõs. Romanos 194
captiui Romani, uel Itali ad Cons. reducuntur ab Hiſpanis 80
carallites palus 202
carcer Chalcidẽſis efractus
cariſtus deditur Ro. 39 (12
carithenes hoſtes à Philip. occiſus in epulas. 42
carmen execrabile ſacerdotum Abydi 9
carmẽ ſolẽne ante alloquiũ conſulis ad P.R. 239
carnon, Cyreus, & Metropolis Theſſaliæ urbes deduntur Antiocho 138
carthaginenſes Ariſtonem in cõcilio iterrogant 102
carthaginenſium oblatiões magnæ ad Romanos contra Antiochum 135
carthaginenſium peſſima licentia in impatores ſuos
caſſandrea urbs 26 (224
caſſander proditor Maroneæ ab ipſo Phi. uenenatus creditur 251
caſtra Phi. ubi poſita 32
caſtra Phi. direpta à Ro. 36
caſtra Pyrrhi, locus eſt in Triphilia 36
caſtra Hiſpanorum oppugnantur à Catone 80
caſtra Nabidis incenſa 118
caſtra Nabidis capiuntur à Cetratis Philopœmẽis 120
caſtra Antiochi capta, & direpta à Romanis. 183
caſtra Gallorũ oppugnantur à Romanis 208
caſtra Celtiberorum à Ro. capiuntur, & incenduntur. 282
cataphracti loricati 130.
catinius moritur ex (180 uulnere 243
cato ſanctus, & innocens fœneratores ex Sardinia expulit 46
catonis uirtutes, & dotes mirabiles anim & corpo-

ris 255
cato Hiſpaniā ſortitus ē 68
cato orator grauis, & inter dum trux, tamen ingenio mitis. 74
cato redemptores tritici Ro mā remittit ex Hiſpania
cato agros Hiſpano= (77 rū uaſtat 77. 78
cato filium Biliſtagis regu li comiter habet 78
cato nocte auſpicio operam dat 79
cato in acie milites auerſos manu prehendit, & in hoſtes reducit. 79
cato ſparo percutit milites extra ordinē procurrētes
cato omnibus Hiſpa- (79 nis cis Iberum adimit 80
catonis uerba ad ſenatores Hiſpanorum 81
catonis laudes imenſæ. 81
cato nihil præcipui præter honorem, & imperium habebat. 81
cato ad Lacetanos oppugnā dos ducit 82
catonis iuſtitia de prædoni- bus ſupplicio ſumpto Ver geſtanos cæteros uēdit 82
cato uectigalia impoſuit Hi ſpanis ferrarijs, & Ar- gentarijs 82
cato Aetolos à Callidromo deiecit cum magna cæde
catōis uelocitas L. Sci (144 pionem præuenit 145
cato teſtis in Attiliū 192
cato princeps inimicorum Africani. 228
cato ſemper preſſit nobiles, & nobiles Catonē. 256
cato & Val. Cen. ſeptem à Senatu mouerunt 257
cato cenſor. L. Scipiōi equū ademit 257
caularis amnis 202
cauſæ belli Macedonici 1
cauſæ belli Phi. & Athe- nienſium 8
cauſæ qbus Aetoli cum Ro manis ad tempus perſeue rauerunt 23
cauſa negati triūphi Heluio
cauſæ irarum quas (77 Bœotia prætendebat iu- ſtas in Romanos 135
celelates, & Cerdiciates po puli Ligurum deduntur Romanis 48
celæne urbs caput Phry-

gię fuit 201
cęletri oppidi ſitus in Macedonia 23
cęletrū deditur Romanis 23
cęloces & lembi pyratici oram Chiorum populati fugiunt 173
cęltiberi omnes ſarcinas ſuas Sagunti reliquerāt 81
cęltiberorū maxima pars cladibus attrita deditur Romanis 282
cęltiberia prouincia rebellatrix 284
cęltiberorum agri uaſtantur à Romanis 286
cęltiberi ex inſidijs aggrediuntur Ro. 286
cęltiberi fracti ab equitatu Romano fugiunt 287
cenchreę Corinthiorū Emporium 39
cęnſa ciuium Romanorum capita 108.216
cenſorū maxima concordia
cenſor ipſe eligitur in (32 principem Senatus 292
cenſurę competitores 255
cenſura & oratio acerbiſſima Catonis in L.Quintium 256
cenſura Catonis, & Valerij in ornatū muliebrem, & mancipia 257
cenſores pacem faciunt hortatu cuncti Senatus. 290
centum XX aſſes diuiſi militibus à L.Lentulo. 11
centum & L tantum Romani ceciderunt ad pugnā Thermopylarū 145
centum equites Achęi contra ſexcentum Aſiaticos, et mille pedites contra quatuor.M. 169
centuriones tres & XX Romani, & pręfecti IIII ſociorum cęſi à Boijs 106
centurionis Romani libido, & auaritia 209
cephalenia deditur Ro. 211
cercinum captum & incenſum ab Aetolis 23
cereris Eleuſinę tēplū 17
certamen maximum inter pontificem maximum, et flaminem prętorem 187
certamen officioſum idulgētię.S.R.et modeſtię Eumenis regis 187
certamina ſingularia Romanorū, et Gallorū 204

certima urbs Hiſpaniæ de-
ditur Romanis 291
cetrati, aut Peltaſtæ 20
chalciotes, templũ æreum
Mineruæ in Sparta 124
chalcis deditur Antiocho
chaus amnis. 202 (132
chelidoniũ promõtoriũ 67
cheropus prĩceps Epiri 32
cheronea urbs Bœotiæ 139
cherſoneſus Thraciæ 9
cherſoneſus tota metu dedi-
tur Antiocho 66
cherſoneſus, et Lyſimachia
à Gallis capta 203
chiũ ĩſula horreũ Ro. 173
cibyra, Muleus, & Alim-
næ urbes Moagetis tyrãni
cicliades Achæorũ (202
dux loco Philopœmẽis 14
cicliades expulſus ab Achæ
cineas olĩ legatus (is 40
Pyrrhi nequicq̃ ciues Ro-
manorũ donis tẽtauit 73
cinoſarges quid. 13
cinocephalæ locus 54
cyphara Dolopiæ caſtellũ
cypſela, Doriſcon, & (37
Nympheum occupantur
à Philip. 9
cyrabalis, gymnaſium Ar
gis. 84
ciretiæ capiũtur ab Aetolis
cyſon portus Ery- (23
thræorum 156
ciuitas Romana iubet con-
ſulem uouere ã bellũ 5
ciuitas Ro. fœnoribus la-
borat 106
claſſis Attali & Romana,
& Rhodia Eubocam ag
grediuntur 38
claſſis Antiochi tempeſta-
te quaſſata ad Seleutiam
reficitur 67
claſſis Romana ad Gytheũ
claſſis Ro. in Græ- (124
ciam decreta 134
claſſis Antiochi capita, &
diſiecta à Ro. 145
claſſis Ro. luſtrata ad La
cinium. 155
claſſis Romanæ felix cur-
ſus ex Sicilia in Græciam
claſſis Antiochi ad (155
Phocæam 156
claſſis noua à Rhodijs in-
ſtruitur 165
claſſis Romana tempeſtate
quaſſata 165
claſſis Ro. LXXX nauiũ
claſſis Antiochi XC (175

nauium 175
claſtidium et Litubium oppida Ligurum ſe dedunt Ro. 48
claſtidium incenſum 49
claudij nimius erga fratrē affectus reprehenditur à S.Roma. 250
claudius dux Baſtarnarum. 295
cleone oppidum 84
cleomenon legatus Phi. in concilio Achæorum 41
cleomenos primus tyrannus Lacedæmonis 85
clypea X argentea 98
clypeū unū aureū totū 98
clypea XII inaurata 127
clypea XII ærata 215
clitora urbs Arcadiæ 252
clytus prætor Acarnanum (139
cloacæ i Auētio 257
cobulatus amnis. 202
codrio oppidum Macedōiæ deditur Ro. 15
cœla ſinus euboicus 27
cœla fauces montium 31
cœleſyria adempta eſt Ptolemæo ab Antiocho 56
cœlum ardere uiſum 7.34
cogitatus prudentiſſimi.T. Quintij circa obſidionem Spartæ 90
collata ab amicis, et cognatis L. Scipio non accipit (232
collegium fœciali- um ex S.C. conſulitur à cōſule de bello Antiocho, & Aetolis indicēdo 154
colloquium Quinti Fabij, & Phi. 35
colloquiū Quintij Fuluij, & Phi. ad Nicæā 49.51
colloquium Quintij, & Nabidis. 53
colloquium Africani, & Annibalis. 111
coloniæ Romanæ duæ 47
colonia Romana Vibonem deducta 126
coloniæ latinæ duæ 98
coloni maritimi coacti in claſſem à Prætore tribunos Ple. appellant, ſed incaſſum 134
coloniæ duæ in agrum qui fuit Boiorum 185
coloniæ duæ Polentia, & Piſaurum 258
colonia latina in agrum Piſanum 288
colonia latina in agrum ſe

rentinum 108
colophō oppugnatur ab Antiocho 175
colophonis obſidio omittitur ab Antiocho 176
compedes decem pondo captiuis Carth. 46
compedes Graeciae, Demetrias, Chalcis, & Corinthus
cōpetitores cēſurae 192 (52
competitores cōſulatus 185 250
comum oppidum à Roma. capitur 65
concilium Achaeorū de bello gerendo in Nabin 14
concilium Graecorum Sicyoni indictum. 116
concilium Naualium praefectorum, qui cum Ro. erant in Antiochū 166
concordes aues nec regem, nec tyrannū timent 97
cōditiōes pacis oblatae Phi. à Quintio 49
conditionum triū optio datur Celtiberis à Catōe 81
conditiones pacis Nabidi datae à Quintio 90
conditiōes pacis oblatae Antiocho à Scipionibus. 178
conditiones pacis Aetolis datae à Fuluio Cons. 199
cōfuſa ſatis Hiſtoria de exitu Africani 229
congreſſus legatorum Ro. et Antiochi ad Lyſimachiā (66
congreſſus Quintij, & Nabidis. 87
coniuratio ſeruorum in Setia detegitur, & opprimitur. 46
coniuratio ſeruorum in Hetruria opprimitur 64
connocondylum idē quod Olympias 246
conſilium Alexandri Acarnanis de bello Romanis inferēdo ab Antiocho 113
conſilia calida, & audacia prima facie laeta, tractu dura, euentu triſtia. 122
conſilium fidele Africani ad Antiochum 178
conſilia Philippi morte praeuenta uaneſcunt 295
conſul trabeatus ad Phi. pgit cum exercitu 32
conſulibus ambobus Italia decernitur 47. 94
conſul & exercitus Ro. liberatur per operam Nu-

midarum è ſaltu à Liguribus obſeſſo. 110
conſules permittunt Senatui arbitrium decernendi prouincias 158
conſulibus anni præteriti prorogatur imperiũ 215
conſulibus ambobus quæſtio de clãdeſtinis coniurationibus committitur 236
conſulibus ambobus Ligures prouincia dantur 283
conſtantia Manlij conſulis in Seleucum 201
contentio inter Phaneam et Thoantem 128
contentiones magnæ tribunorum Ple. de comitijs cõſularibus 250
contentio S. R. & tri. ple. de reportando exercitu ex Hiſpania. 254
contentio inter Pontificem maximum, & duumuirum naualem. 288
contentio inter Baſtarnas 295
contrebia deditur Romanis 282
conuentus omnium ciuitatum Græcarum Corinthi indicitur à Quintio. 96
conuiuia et commeſſator q͂d differant, animaduertere eſt. 269
copiarum Romanarum diſtributio 4.114.133.158.264.
copiæ Phi. quibus Romanis occurrit 19
copiæ Nabidis 85
copiæ Romanæ ad Oricũ conueniunt 97
copiæ Ro. ab Orico Brundiſium tranſportatæ 98
copiæ Ro. & ſociorum ad Spartam. 92
copiæ modicæ Antiochi 142
copiæ Aetolorũ cum Antiocho 142
copiæ L. Scipioni decretæ ĩ Græciã trãſuehẽdæ 158
copiarũ Antiochi numerus 179
copiæ Romanæ Aſia excedunt præda onuſtæ 218
copis palus cadaueribus Romãis plẽa iuenitur 61
coquus in æſtimatione eſſe cœpit Romæ 235
corax mons altiſſimus Aetoliæ 150
corbio oppidum Hiſpaniæ expugnatũ à Ro. 256

corcyræ claſſis Romana hybernat 10
corycus portus ſup Cyſontē
corycum Teiorū pro (156
montorium 165.175
corinthus Achæis redditur à Romanis 62
cormaſa urbs Aſiæ. 205
cornelius Lentulus, et Tercanius ingrediētes urbem ſine triumpho multum pecuniæ iferunt ærario 59
cornelius Merula Boiorum agros populatur 105
cornelius & Bebius primi ſine bello triumphāt 286
corolamus regulus Boiorū Romanos aggreditur improuiſos. 64
coroneæ promontoriū 26
coronea à Romanis obſidetur 61
corona aurea ab Attali legatis i Capitolio põitur 46
coronæ aureæ CXIIII 98
coronati Romani ſupplicāt
corrhagium, Gerhu- (99
nium, & Oreſſum, caſtella Macedõiæ capta à Ro.
corribilo Hiſpano- (15
rum regulus uiuus capitur à Romanis 165
corſi & Sardi deficiunt à Romanis 275
cottõ, corylenus, Aphrodiſias, & Priene captæ ab Antiocho. 170
crudelitas, & auaritia Nabidis in Arguos 52
culca et Luſcino Reguli Hiſpaniæ, rebelles Ro. 57
cumanis permittitur ut latine loquātur i publico 288
cuneo Hiſpani pugnāt 299
cuneo tantum ualent i acie Celtiberi 286
curæ anxiæ Philippi 31
curæ Aemylij diuerſæ 173
cura anceps Catonis 78
curſus facillimus Catonis à Creuſa Bœotie Romā uſq;
cuſtodia uigilantiſ- (145
ſima Emporiarum 77

D

¶ Dacæ equites ſagittarij
daculiſia & ſex alia (180
caſtella Phocidis à Romanis capta 40
damnatio Arei, et Alcibiadis ſublata eſt. 254
dardani conferti, et pugnāt, & cædunt. 24

darſa urbs Aſiæ deſerta in colarū metu 203
daſaretij populi Macedóiæ infeſtantur à Ro. 19
decēuiri ad diuidendos agros militibus Africani 2
decem legati à S.Ro.deputantur ad diſponēdas Aſiæ res 191
decemuiri libros ſibylinos adeunt ob prodigia 275
decimæ frumenti ex Sicilia, & Sardinia exactæ à Romanis 134
decimæ binæ, Siciliæ, & Sardiniæ impoſitæ à Romanis exigūtur 159.186
decretum.S.R.de re diuina à cóſulibus agenda 2
decretum Athenienſiū terribile in Philippum 25
decretū.S. R.de ſacrilegijs Proſerpinæ locrēſis 30
decretum S.R.de petitione, & creatióe magiſtratuū 33
decreta Quintij, & legatorum decem de compoſitióe totius Græciæ 63
decretum.S.Ro.de prouintijs, & copijs conſulum, ac prætorum. 126
decretum Aetolorū quo Antiochum accerſunt 128
decretum.S.R.ne imperatores ſui acciperent extra Italiam ſupra quinq;.M. ſotiorum. 133
decretum.S.R.uacationem rei naualis bis non eſſe colonis maritimis. 134
decretū Bœotiorum in Romanos. 136
decretum S.R. ut ſex.M. familiarum Romanarum colonijs Placentiæ, et Cremonæ aſcribantur. 185
decretum S.R.ut Campani Romæ cenſeantur. 211
decretum Achæorum ī Lacedæmonios. 213
decretū Sempro. Gracchi ne L. Scipio in carcerem mittatur. 231
decretum S. Ro.de Bacchanalibus abolendis 239
decreta Pontificum. S.conſulta, & Aruſpicum reſponſa omnes ritus externos prohibebāt Rōæ. 240
decretum, & ſententia legatorum Romanorum in Philip. 246

decretum S. R. de Lacedæ
monijs, & Achæis 159
decurſio exercitus Macedo
nici poſt ſacrum 267
delium Bœotiæ urbs 25
delphi umbilicus orbis ter
rarum 224
demetrius Phi. pater fuit.
demetrius Philip. fili (15
us Romæ obſes. 62
demetrius Phi. & Arme-
nes Nabidis obſides Rõæ.
demetrius legiti- (98
mus Phi. filius. 261
demetrius ĩcautus ſuſpectus
patri redditur 266
demetrius ĩ ſimulachro pu
gnæ Perſeum ſupat 267
demetrius fletu perfuſus an
te patrem diu loqui non
poteſt 270
demetrio oranti ante patrẽ
lachrymæ ſpiritum inter
cludunt 273
demetrius dicta, & facta
ſua caute circũſpicit 276
demetrius aſtum patris a-
gnoſcit 276
demetrius fugã meditatur
ad Romanos 277
demetrij conſilium proditur
patri, et fratri à Dida 277
demetrius uenenatus, & ta
petibus ſuffocatus moritur
demetrius uenẽo epo (278
to illico dolores ſenſit 278
demurgi X. magiſtratus
Achæorum. 43
democles argiuus maioris
animi q̃ conſilij interfi-
citur 84
democritus prætor Aetolo-
lorum pecunia corrumpi
tur à Phi. 18
democritus ancipiti fide in-
ter Romanos, & Phi. 18
democriti ſuperbum ac be
ſtiale reſpõſum ad Quin
tium 122
democritus princeps Aeto-
lorum capitur à Ro. 147
democritus, & XL. prin-
cipes Aetolorum in La-
tomias. 159
democritus ſe ipſum inte-
rimit 184
denũciatio S. R. ad Aetolos
denunciatio Appij (186
Achæos perterret 254
deorum capita in lectiſter-
nijs auerſa 296
deteſtatio ĩpudicitiæ, ma-

ſculorum maxime. 240
dexagorides interficitur à collega Goropa in Githeo
diaphanes prætor A- (87 chæorũ iubetur à Quintio oppugnationem Meſſenis relinquere 150
diaphanes diſcipulus Philopœmenis in ſubſidiũ pergamũ 169
diaphanis ſtrenuitas in aggreſſu ſtationis hoſtiũ 169
diaphanes agmen Seleuci inuadit, cædit, et fugat 170
diaphanes & Lycortas legati Achæorum. 213
dictũ Phi. de Abydenis. 10
dictum P. Sulpitij ad legatos Antiochi 101
dicta ultro citroq; Caduceatoris Chalcidenſis, et Thoantis Aetoli 125
didas Perſei fraude corruptus Demetriũ comitatur.
dies religioſi quibus (276 ancylia mouẽtur iter Africani impediunt 177
difficultates in bello cõtra Ligures gerendo 232
dij magis timẽtur ab Achæis, q̃ Romani 254
dimæ urbs Phrygiæ 103
dinocrates præfectus Phi.
dinocrates Macedo fu- (55 ſus à Rhodijs, fugit 55
dinocrates prætor Meſſeniorum 260
diocles Demetriadem mira fraude capit 123
dioxippus præfectus auxiliarium in Athenis 13
dipylos porta Athenarũ 13
diſceptatio Attali, & Nabidis de Argis 53
diſceptationes legatorũ Antiochi, et Romanorũ 66
diſceptatio legatorum Cartha. et Maſaniſſæ de finibus regni 103
diſceptatio in S. R. de literis Conſs. quibus aduerſabantur literæ legati
diſceptatio Antio- (108 chi, & legatorum Romanorum 112
diſceptatio Demiurgorum, & Philopœmenis 212
diſceptationes Perſei, et Demetrij ſemina belli Romanorũ cum Perſeo fuerunt. 273
diſciplia Bœotiæ lapſa 135

diſciplina Lycurgi octingẽ
tos annos durauit 215
diſciplina militaris ſatis ne
glecta a Gn. Manlio 232
diſcordia & ſeditio omnia
opportuna faciunt inſidi-
antibus 79
diſſenſio inter Aetolos 142
dolium pluma leui plenũ
cum ſcintilla ad expellen
dos è cuniculo hoſtes 198
dolopes ad Aetolos deficiũt
dona ampla à S.R. (196
miſſa Maſaniſſæ 6
dona militibus data ex præ
da à M. Ful. 235
dona militibus data à Gn.
Manlio 235
donatiuum & ſtipendium
datum militibus ab Aſia
tico 193
donatiuum militibus Q.
Ful. Flacci 288
donica mons Thraciæ 295
dorulacus dux gallorũ 95
duces Gallorum incaſſum
laborant, ut ad ordines fu
ſos Gallos reducant 106
duæ res quæ amicitiam
uiolant 89
duo iuuenes Acarnanes i-
terfecti ab Athenienſibus 8
duo Millia Macedonũ cæſa
duo lupi obuios la- (36
niarunt 47
duo exercitus Romani fuſi
duo magiſtratus ab (248
uno neq; capi, neque geri
poſſunt. 255
duodecim M. latinarum Ro
mæ inuenta, coguntur do
mum redire. 233
duodennibus maiores coro-
nati, & palmam tenen-
tes ſupplicant 285
duroniæ uotum abomina-
bile pro filio 237
duũuiri nauales Rõæ 275

E

¶ Ebutia detegit ſcelus ui
ctrici in nepotem ſuum
Ebutium 237
eburia oppidum Hiſpaniæ
eclipſis lunaris, & (281
cauſa eius 160
edictum conſulum cum au
thoritate Senatus 99
edictum Cons. ut ab urbe
non abeant ſenatores dũ
apparatur bellum contra
Antiochum 134
edictum Conſs. ut Brũdu-

ſiũ milites cõueniãt 134
edictum ꝑ totam Italiã de Bacchanalibus 239.241
edictum Conss. ut milites Piſas conueniant. 279
elatia portas Romanis occludit 40
elatia capitur à T. Q. uĩtio
elea urbs Eumẽis 168.(45
elephanti XVI. pro Romanis contra Antiochũ 180
elephãtorũ ornatus, turres, & propugnatores 180
elephãti i ſuos cõuerſi 183
elephanti erepti Antiocho ex fœdere, Eumeni donantur à Romanis. 217
eleunus, Alopeconeſus, Callipolis, et Madytos à Phi. capiuntur 9
eleuntes, Dardani, et Rhoetei dedunt ſeſe Romanis
elis & Meſſene ur (162
bes Peloponeſi cum Aetolis in Romanos conſpirarunt. 150
emathia olim Pœonia 265
emporiarum ſitus, & coloni trini generis 77
Emporitani & Maſſilienſes à Phocæa oriundi, Romanis amici. 77
emporitani benigne accipiunt conſulem, & exercitum Romanum 77
emporitani, & alij q̃ plures Hiſpani deduntur Romanis. 80
eneſidemus præfectus cohortis Achæorũ in Argis
enij ſtatua cum ſtatu- (45
is Scipionum. 229
epheſus urbs Aſiæ. 163
epicratis Rhodij ſententia de bello nauali. 166
epirotæ animi erant ambigui inter Romanos, et Antiochum. 135
epirotæ iubentur à conſule Romã legatos mittere 152
epoſſognatus Gallorum regulus Romanorum, & Eumenis amicus. 205
epulũ ludorũ cauſa. 68
equites tarentini, q binos in prælio trahũt equos 119
equites Gallogræci Romanos fugant 206
equus cum quique pedibus 7.30.
erduæua, Elimea, Oreſtis Macedoniæ urbes 22
Eretria

eretria expugnatur à Romanis. 38
ergauia urbs Celtiberiæ deditur Romanis 292
erigóius flu. Pæóiæ 23. 262
erythra Aſiæ. 165
eriza Gallatiæ urbs ui capitur à Romanis 202
eruptio Athenienſiũ i phi. 14
eruptio Lacetanorum 82
eruptio ſtrenuiſſima in Ligures. 280
Etalia inſula 165
eteſiarum .i. uentorum annuorum, tempus. 171
ethopia imminet Argitheæ
eubœa tota dedi- (195
tur Antiocho 132
eubœa tota deditur Ro. 145
eudemus præfectus claſſis Rhodiæ 165
eudemus in Annibalẽ 171
eudemi ſtrenuitas in pugna nauali. 175
eumenes Attali fi. rex Aſiæ minoris 62
eumenes enixe cupit bellũ Antiocho inferri ab Romanis. 111
eumenes claſſi Romanæ coniungitur. 156
eumenes cum Romanis ab agro Tyatiræ ingentem prædam aufert 162
eumenes præfecto Romãæ claſſis tutellæ, & officij gratia obuiat. 166
eumenes redarguit ſententiam Liuij de ſupprimendis onerarijs ante portum Epheſi. 166
eumeni ſententia de pace nõ danda Antiocho. 168
eumenes ſolliatus ad obſequia Romanorum 179
eumenes Romam proficiſcitur. 184
eumenis uerba gratiſſima in S. Romano. 187
eumenis bñficia erga P.R.
eumeni donatur à (188
Ro. quicquid fuit Antiochi citra Taurum præter Lycaã, & Cariã. 191
eumenis & Attali fraternus amor cuilibet regum eos æquauit 268
eunomo prætori Theſſalorum Quintius imperat, ut iuuentutem armet 126
eupolemus Aetolus cum ſubſidio Ambraciam ingre-

ditur 196
eurilochi magnetharchis uerba inconſiderata 121
eurilochus fugit ad Aetolos
eurilochus ſeipſum (121 interimit 151
eurimedon amnis Pãphiliæ 67. 171.
eurota fluuius 86
euthidemus impetrat indutias pro Aetolis 161
examen ueſparum loco prodigij 108
excuſatio optima Q uintij cur pacẽ Nabidi dederit
excuſatio Phi. mẽdax (97 de cæde Maronitarũ 251
excuſationes Phi. de obiectis apud S.R. 259
execrationes diræ in Phi. breui exauditæ 266
exempla bona Romanorũ fratrum proponuntur filijs à Phi. 268
exercitus Ro. opulentus ex præda Luſitanorũ 105
exercitus Antiochi à Ro. fuſus fugit 144
exercitus Roma. ad Helleſpontum. 162
exercitus Phi. philopopolin capit 262
exercitus Ro. in Ligures in gaunos. 278
exercitus nouus decretus à Ro. in Hiſpanos 284
exitus miſerabilis triũ clariſſimorum ducum 262
exules Itali produnt Leucadem Romanis 54
exta læta protenſionem finium portendunt 3
F
Faces duæ ad accendendam pl. in optimates 53
faces in aquam demiſſæ, et integra flãma elatæ 238
facinus ſæuum, & atrox L. Q uintij. 257
familiæ ſingulæ ſeparatim ſupplicant 99
fanum Apollinis, & oraculum. 201
felſina et omnes penè Boij Ro. deduntur. 65
feriæ latinæ ex decreto põtificum. 30
feriæ ob terræmotum indictæ 99. 126
feritas immanium Gallorum. 216
ferocitas inſita Philippo 8

fides Rhodiorum erga Ro. firmiſſima. 56
filia Antiochi Ptolemæo nupta. 111
filia maior Africani Naſicæ nupta fuit 230
fimus bubulus pro lignis in igne. 205
fines orbis terrarum pro præmio uictoriæ 143
flamen dialis in Leges iurare non poterat 29
flamen dicto audiens ſit pontifici. 187
flaminij Conſ. uerba in S. Ro. pro M. Fuluio contra collegam 221
fœcialium ſententia de Bello indicendo 134
fœderum tria genera 100
fœdera in lapide ſculpta. (254
fœdus Ro. cum Ingaunis Liguribus. 2
fœdus Phi. & Antiochi regis Syriæ 8
fœdus ictum cum Antipatro pro Antiocho in Capitolio 191
fœmina cum par eẽ cœpit, ſuperior efficitur. 72
fœmina idomitum animal dicitur à Catone 72
fœmina fons mali Bacchanalium 240
formani et Mūdani in Tribu Aemylia cenſi 216
formula uoti nuncupandi (133
formula fœderis Romanorū cū Antiocho 216
fornices duo ex Māubijs 59
fortes fortuna adiuuat 91
fortitudinis & conſtantiæ exēplū in Eneſidemo 45
freni detracti equis ab Romanis ut uelocius in hoſtes perrumperent 287
frumentum ex Africa conuectum à P. Scip. P. R. diuiditur. 2
frumentum Antiocho ereptum diuiditur ſocijs ab Romanis 145
fuga effuſa Macedonū 36
fuluius oppugnationi Ambraciæ accingitur. 196
fuluius cuniculum in Ambraciam effodit 198
fuluius liberat legatos Aetolorum exceptos inſidijs Acarnanum 198
fuluius Flaccus Victrico cōſuli ſuffectus 285

Ful. Flaccus uiſa fuga Celtiberorum, Aedem uouet fortunæ equeſtri. 287
fundæ ſpecies optima. 212
funditores meliores Balearibus. 212
furiæ genti quodam fato data bella Gallica 28

G

¶Galli Cremonam aggrediuntur 5
galli præcipites ruunt in prælium 11
galli aggrediuntur caſtra Romana 95
galli perrumpunt in caſtra Romana 96
galli fanatici 163
galli iuſſu Antiochi agrũ pergameum uaſtant 168
galli oram Propontidis uectigalem habuerunt 203
galli in Aſiã trãſeũt. 203
galli ſacerdotes uaticinãtur uictoriam Romanis 205
galli nunquam niſi in pugna nudantur. 207
galli effuſa fuga in caſtra ſe recipiunt 207
galli Tectoſagi pacem orãt à Romanis 211
galli beluæ non homines cenſentur 222
galli olim Delphos ſpoliauerunt 224
galli transalpini in Venetiam transgreſſi 244
galli ædificare prohibentur in agro aquileienſi 258
galli trans alpes redire iubentur à S.R. 263
galli tranſalpini petentes agrum in Italia colendum ex Italia pelluntur 293
galli olim populati Delphos à tempeſtate oppreſſi ſunt. 295
gallis oppidum nouum, et arma adempta à Ro. 263
gallorum quinque & triginta M. cæſa, & capta à Romanis 11
gallorum octo. M. cæſa à Ro. apud Litanam ſyluã (82
gallorum corpora laboris, & æſtus minime patientia. 96.106
gallorũ XI. M. cæſa à Ro. (31
gallogræci ab Antiocho accerſuntur in auxilium 162
gallorum X. M. omnem A=

ſiam cis Taurum ſubiu-
gauerant 203
gallorũ tria genera i Aſia
gallorum qualitas, (204
arma, & mores in bello.
gallorũ primos impe (204
tus ſi feras ſubito deficiũt
gallorum eqtes fuſi (204
& fugati à Ro. 205
gallorum reguli tres, du-
ces belli 206
gallorum ſcuta plana, lon=
ga, & parum lata 207
gallorum rabies ad aculeos
ſagittarum 207
gallogræcorum ſtrages mi=
ſerabilis à Ro. 208
gallorum gens auidiſſima
rapiendi 211
gallorum odium infeſtiſſi-
mum in Romanos 223
gallogræci humanas hoſtias
mactabant 223
gallorum ſeniores lenitatẽ
Romanorum benigne re=
darguunt 263
gallus ad nutum ſcorti occi=
ſus à L. Quintio 257
gaurleos portus 25
gemea ala equitum 180
generoſius quicquid in ſua
ſede gignitur, inſitum alie
næ terræ in id quo alitur,
natura uertente ſe de-
generat 204
gẽtius rex Illyricorũ latro
cinia exercere dicitur 288
geræſtus portus Eubocæ. 26
gymnaſium in Achademia
Athenis 13
gytheum urbs opulentiſſi-
ma, & munitiſſima 86
gytheũ expugnatur à Na
bide 118
gladij quatuor cubitorum
græci omnes natio= (181
nes præter ſuam barba-
ras uocant 16
græci & Illyrici haſtis, et
ſagittis pugnare ſoliti 19
græcorum gaudium ex pro
mulgatione libertatis, &
pacis. 62
græciæ principes concedũt
Quintio, ut pacem det
Nabidi 90 (112
græcæ ciuitates in Italia.
græci timentes direptionem
à Romanis ante portas ur
biũ ſtant cum uelamẽtis
græciæ deſcriptio pul (145
cherrima, tamen differt à

Ptolemæo 141
gratitudo Arguorum erga Timocratem, quia clemẽter eis præfuerat 93
gratiæ actæ T. Sempro. Graccho ab uniuerſo Senatu. 227
*goni oppidi Emathiæ ſitus 139
*gonphi urbs Emathiæ 23

H

Halicarnaſſus Aſiæ urbs 163
halys fluuius trana tur à Gallis 211
haſtæ per ſe motæ 275
hebrus flu. Thraciæ 219
helicinæ promontorium Ciliciæ 56
heluij agmen cæ ſtra Gallorum inuito duce diripit 208
hepteres & hexeres Antiochi 171
hepteris Antiochi demerſa à minori Rhodia 171
heraclea oppugnatur à Romãis à quatuor ptib. 146
heraclea capitur à Romãis 147
heraclea, Tetraphilia, & Theudoria, urbes Athamaniæ 194
heraclides dux claſſis Phi. 9
heraclides inuidus in uincula à Phi. 32
heraclides Bizantius legatus Antiochi ad Africanũ 177
herculis ſignum, & ſeiuges aurati in Capitolio à Conſule 215
herenius eſt ubi tranſitus eſt breuior ex Bœotia in Eubœam 131
hermerodromos Athenienſes euiglat 13
herodotus Demetrij amãtiſſimus carceri mancipatur 277
herodotus in tormentis moritur 277
hybriſtas Lacedæmõius pyrata in freto Cephaleniæ 166
hyecenica urbs, ubi Quintius, & Nabis ad colloquiũ conueniunt 53
hyẽs aſprima, et lõga 289
hilermus rex Vaceorũ uiuus capitur à Ro. 107
hipocreſis Moagetis tyrãni
hippolochꝰ lariſſæus cũ D ſocijs captus, ab Antiocho illeſus dimittitur 201
hippon & Toletum urbes Hiſpaniæ 138
248
hippata et Heraclea præſi=

dio Aetolorum firmata.
hiſpani fuſi fugiũt 79 (142
hiſpanorum XL .M. cæſa
à Ro. duce Catone 80
hiſpanorũ quindecim. M.
cæſa à Gn. Cornelio 28
hiſpania tota cis Iberũ pdo
mita à Catone 80
hiſpani nonnulli ſeipſos in
teremerunt ob ademptio-
nem armorum 80
hiſpani fuſi, & cæſi, caſtra
amittunt 249
hiſpala Fecenia ſcortum no
bile Ebutium heredẽ facit
hiſpala execratur (237
Bacchantes. 237
hiſpala ad aſpectum conſu
lis propè exanimata eſt.
homicidiũ & adul- (238
terium Phi. 42
hoiem ĩprobũ nõ accuſari
tutius eſt, q̃ abſolui 74
honores maximi exhiben-
tur funeri Philopœmenis
horea & armamẽ (261
taria Phi. in Chalcide cõ
buruntur à Romanis. 12
hortatio Alexameni ad cõ
militones ſuos 124
hortatio Flacci ad milites
circumuentos à Celtiberis
hoſtilia ueneficij (286
damnata 285

I

¶Iactantia legati Antio-
chi in concilio Achæorum
iaſſenſis ager uaſta (130
tur à Romanis. 167
idus Martiæ cõſulatui in-
eundo ſacræ. 2
ieiuniũ Cereri ĩſtitutũ 153
ignes cœleſtes ueſtimẽta cõ
pluriũ combuſſerũt 243
ignis in proris nauiũ Rho
diarum 175
ignominiæ cauſa ſemeſtre
decernitur pro anno legio
ni unæ Romanæ. 287
ilion Macedoniæ capitur à
Romanis. 15
ilotæ à Nabide necantur.
ilucia oppidum Hiſpa (85
niæ captum à Ro. 107
iluates deduntur Romanis.
imbrus & Scya- (49
thus inſulæ Aegei. 128
imperata Quintij ad lega
tos Antiochi. 63
imperata terribilia Philo-
pœmenis ad Lacones 214
imperium prorogatum M.

Valerio. 4
impia prorogata 187.264
imperia prorogata, & copiæ aſſignatæ Conſ. & prætoribus 289
importunitas Flacci in petitione præturæ 255
in aureo ornatu, nihil intertrimenti fit niſi manus pretium 76
incēdiū maximū Rōæ 126
incurſiones Achæorum in Lacedæmonios 213
india Elephātes afris præſtantiores. 180
indici Bacchantium præmium proponitur. 241
induciæ inter Nabidem, et Nicoſtratum prætorem Achæorum 53
induciæ Nabidi cōcedūtur (93
indus fluuius unde dicatur. 202
infans incerti ſexus. 7
ingenui X. & uirgines X. patrimi & matrimi oēs ad ſacrificium electi. 159
ingratitudo Nabidis erga Philip. 52
ingratitudo Romæ in Africanum, maior fuit ingratitudine Cartha. in Anibalem. 225
inimicitiæ iter M. Fuluiū. & M. Aemylium 220
inimicitiæ iter cēſores. 289
initiandi bacchanalibus cuius ætatis eligebātur. 255
initia ſacrorum occultorū, à Græco quodam in Heturiā primū iuecta ſunt
inopia militum i Ita (236 lia ob peſtem 275
inſidiæ poſitæ à Gallis Tectoſagis conſuli Romano ſucceſſiſſent, ni pro iure gētium ſtetiſſet fortuna 210
inſontes torti culpam reijciunt in eos quos ſuſpectos norunt 60
inſubres cum Cenomanis caſtra ponunt ſuper ripas Mintij. 48
inſula noua edita. 264
inuidia cæca eſt, nec quicq̄ aliud nouit, q̄ detrectare uirtutes, corrūpere honores, et præmia eorū. 225
iocus Phi. in Phaneā. 50
iouis epulū ludorū cauſa 2
ioui & Soli ſacrificat Philippus in Aemo. 277

ira Aetolorum ob ſæuitiã
impij Conſ. Romãi 199
ira & pauor Gallorum ob
uulnera ſagittarum 107
ironiæ Catonis in fœminas
iſſeorum lembi claſſi (73
Romanæ adiuncti. 26
iſtricum bellũ oritur 263
iſtri maritimam oram Ita
liæ latrocinijs infeſtant.
iſtri prohibebant Ro (275
manos deducere coloniam
Aquileiam 278
iter Catonis per mare in Hi
ſpaniam cum exercitu 76
iter exercitus Romani ab
Epheſo i Gallogræciã 201
iupiter & Minerua præ-
ſides Piræei. 17
iuſſio prætoris Romani cir
ca cuſtodiam obſidum, et
captiuorum 46
iuſtitia Romanorũ in per=
fidam legionẽ, quæ Rhe
gium occupauerat. 17
ius togæ prætextæ hẽdæ.
ius impartiẽdi ſuffra (67
giũ eſt ſolius Senatus 215
L
¶Lacetani dedũtur Catõi
lacedæmoniorum in- (82
ſtituta 88
lacedæmon & Argi quon
dam lumina Græciæ 88
lacedæmones uicti à Ro-
manis in urbem compel-
luntur. 91
lacedæmonij indigne ferũt
imperium Philopœmenis
lacedæmonij ſeſe de- (213
dũt Romanis ſponte 213
lacedæmonij ab exulibus
ſuis contra fidem inter-
ficiuntur 214
lacones breuiſſimi in ora-
lachrymantur (tione 88
Græci ob ſaluberrima mo
nita Quintij 97
lachrymæ ſimulachri Iu=
nonis ſoſpitæ 275
lacus lapide ſternẽdi 257
lagus urbs diripitur à Ro
manis. 202
lamia urbs Phtiotidæ 31
lamnis uicus ab Lacedæmo
nijs capitur, & amittitur
lamptera portus 176 (213
lapidibus pluit 108.153
lapidibus pluit triduũ 243
lariſſa, quæ & Cremaſta,
capitur à Romanis 27
lariſſa urbs Pelaſgiotidis

apud Peneum 38.137
lata in triumpho Marcelli
lata in ærarium à (65
Manlio Acidino 33
lata in ærarium à Q. Mi-
nutio 78
lata à Catone in triumpho
ex Hiſpania 95
lata in triũpho. T. Quin-
tij ex Græcia 98
lata in triumpho Naſicæ
ex Boijs 155
lata in triũpho Attilij 184
lata in triũpho L. Aemylij
lata in triumpho (193
M. Fuluij nobilioris 235
lata in triũpho Gn. Mãlij
lata in ouatione L. (235
Manlij 248
lata in triumphis Calphur-
nij, & Criſpini 256
lata in ouatione Terentij
lata in triumpho (274
Q. Fuluij Flacci 288
laudes attributæ Romanis
à Græcis pro libertate ex
ultantibus 63
laurea ĩ puppi nauis nata
lautia legatis Philip. (30
præbita. 58
lechæum promontoriũ 44
lecton promontorium 179
legati Romani ad Ptolemæ-
um Aegypti regem 1
legatio Ptolemæi ad Ro-
manos. 5
legati Romani in Africam
ad Carth. 6
legatio Verminiæ ad S.R.
legati Romãi ĩ Africã 6 (6
legati Rhodiorũ Athẽis 8
legatus Phi. ad Achæos 31
legatorum Attali poſtula-
ta honeſta à S.R. 33
legati à L. Quintio, ab
Attalo, ab Rhodijs ad
Achæos. 40
legati Phi. infecta pace à
S.R. diſcedunt. 52
legatio Rhodiorum ad An-
tiochum. 56
legati Ro. ad Carth. 70
legati Biliſtagis reguli Il-
lergetum ad Catonem 78
legati Nabidis ratam pa-
cem à S.R. impetrãt 94
legati à S.R. miſſi ad
Quintium ut unà pacẽ.
Phi. darent. 58
legati Romani ad Antio-
chum 102
legati Carth. annũtiãt Ro

manis, quod Antiochus bellū parat Annibale ministro
legati Carth. ad Ro (102 manos decernuntur. 103
legati Maſaniſſæ Romam miſſi 103
legati Romani ad componendam litem Carth. & Maſaniſſæ omnia in diſcuſſa reliquere 104
legati Aetolorum ad Antiochū, Phi. & Nabin 108
legati Romani ex Aſia ab Antiocho omnium incerti redierunt 116
legati Romani tres mittuntur in Græciam cum magna authoritate 116
legati Romani urbes græcas circumeunt, & in fide confirmant 120
legati Romani concilium Magnetum indicunt Demetriadi 120
legati Romani in Africam ad triticum in Græciam conuehendum 134
legati Phi. et Ptol. opē polliceētur Ro. i Antiochū 135
legatorum Epirotarum poſtulata ab Antiocho 135
legatorum Theſſalorū querellæ ad Antiochum 138
legatio Aetolorum ad Antiochum 148
legati Phi. ſacrificant Ioui capitolino, & ei auream coronam offerunt 152
legati Aetolorū ſine pace, urbe uno die Italia īfra XV dies excedere iuſſi
legati Ptolemæi, & (158 Cleopatræ congratulātur Romanis de uictoria ex Antiocho 159
legationes nonnullæ Aetolorū irritæ ad L. Scipionē
legati Antiochi uer- (161 ba, & conditiones pacis delatæ ad Scipiones 178
legatorum Aetolorum inſolentia in ſermone, patres offendit 186
legati Aetoli ex S. C. iubentur ꝗ primum urbe, & Italia excedere 186
legatus L. Scipionis nuncius uictoriæ de Antiocho 187
legationes multæ conquerūtur de Phi. apud S. R. 244
legati Romani ad diſceptādas controuerſias īter Phi.

& nõnullos populos 245
legati Romani iterũ i Græciam, & Macedoniã 251
legati Romani litẽ Carth. et Maſanißæ integram ad .S.R. reijciunt 274
legationes tranſmarinæ, Romæ 275
legati Phi. Philocles, & Apelles, potius ſpeculatores q̃ legati 275
legati Q. Ful. Flac. petitio ab. S.R. 283
legati Gentij regis ad Romanos 288
legati Certimæ urbis nil prius petunt, q̃ potum à duce Romano 290
legati Perſei ad Romanos
leges ſub quibus da- (295
tur pax Phi. ab Romanis
leges pacis, & fœde- (61
ris datæ à .S.R. Aetolis
leges de ambitu 275 (200
legis Oppiæ capitula 71
legiones Romanæ octo tãtũ
leon legatus Athe. pro (94
Aetolis precatur Romãos
leptis ſingula talenta (200
in dies Cartaginenſibus
dabat 103
letenaſtus cretenſium præfectus 119
leucadij ſtrenuiſſime urbẽ defendũt à Romanis 54
leucas capitur à Romãis 54
leucas urbs ubi ſit 54
leucadia caput Acarnaniæ
lex Achæorum ut (139
per tres dies tantum concilium perduret 43
lex Licinia de quingentis iugeribus 73
lex Cincia de donis, & muneribus 73
lex Achæorum de concilio indicendo 251
lex Bebia de numero prætorum 289
libertas Argorum uoce præconis promulgata 93
libertas urbium temperata ſalubris eſt, nimia, grauis præceps, & effrenata 97
libertini in ſocios nauales aſſumũtur à Ro. 134
libertatis æquandæ rõ 226
libido Phi. inhumanior, q̃ crudelitas 18
libitina uix ſufficit 275
libri Numæ inuenti 280
libri Numæ combuſti 281

licij a' Ro. fuſi, & fugati
licia & caria Rho (167
dijs donantur a' Romanis
licortas equitum Cre (191
tenſium præfectus 119
licurgus legis lator Lace-
dæmoniorum 88
licurgi leges abrogatæ a'
Lacedæmonijs 214
ligures agrum lucenſe, &
piſanum populantur 99
ligures in agrum placenti-
num cum cædibus, & in
cendijs excurrunt 100
ligurum, XL.M. Piſas cir-
cunſidunt 105
ligurum uici, & caſtella
uaſtantur a' Romanis 115
ligurum agri populati a'
Romanis 126
ligurum exercitus lege ſa-
crata coactus 153
ligures caſtra Romana op-
pugnare auſi cæduntur 153
ligures uelut nati ad conti-
nendam Romanis milita-
rem diſciplinam 232
ligures inopes ſemper in-
curſant agros uicinorum
ligures Friſinates tan (232
dem ſubiguntur a' Ro. et
eis arma adimuntur 233
ligures Apuani perdomiti
a' Gn. Manlio cons. 233
ligures Romanos deprehen
ſos in anguſtijs locorum fu
gant, & cædunt 242
ligurum clades a' Romanis
ligurum multa. M. (250
capta a' Romanis 250
ligures mare piratico more
infeſtant 275
ligurum aſtus & perfidia
in Romanos 278
ligures bis caſtra Romana
inuadunt induciarum tē
pore 278
ligures latrones uerius, q̃
iuſti hoſtes 279
ligur auſus eſt, quod Hiſpa
ni, Galli, Macedones, &
pœni non audent 279
ligures ingauni omnes de-
duntur Romanis 280
ligures pacem perpetuam
orant a' Romanis, &
exorant 283
ligurum duodecim millia
deduntur Romanis 285
ligurum tranſmigratio in
ſamniū iuſſu Romanorū
ligures inopia omni- (285

um rerum perdomantur à Romanis 287
ligurum deditio Romanis
lymnæa deditur Romanis, & Phi. (293 141
lingus & Parteni Illiriorum gens utraq; Pleurato donantur à Romanis
linguæ promptæ ad concitandam plebem in liberis ciuitatibus (63 25
lyris flu. Aſiæ 202
lyſion urbs Aſiæ per legatos deditur Romanis 203
lyſimachia capitur à Romanis ſine pugna 177
lyſimachus, & Onomaſtus Phi. amiciſſimi 268
litteræ Purpuriõis ad S.R.
litteræ T. Quintij ad S.R. de uictoria ex Phi. (5
litteræ Fuluij ad S.R. ex Hiſpania (58 57
litteræ Africani ad Pruſiã
litteræ T. Quintij ad Phi. (172 270
litteræ L. Cornelij ad S.R.
litteræ Claudij legati priuatim ad ſenatores miſſæ, cõſulẽ criminantur (106
litteræ ſignatæ adul (107
terino cigno T. Quintij
littus Athonium ter (277
colloquio Phi. & Quintij deputatum 51
liuius claſſis Romanæ præfectus, Siciliam petit 155
liuius Mineruæ ſacrificat in Ilio 162
liuius ab obſidione Abydi recedit 164
liuius Phocææ agrum populatur 164
locus electus ad colloquium à Phi. & T. Quintio 49
longarius Dardanorum rex bellum cum Demetrio geſſerat (46 15
longitudo, & latitudo regni adempti Antiocho à Romanis 231
loryma portus aduerſus Rhodum 165
lucani, Brutij, & Samnites Romanis infidi 4
lucius Furius, in acie cõtra Gallos ædẽ uouet Ioui 11
L. Furio triumphus differtur in aduẽtum Cons. 27
L. Lentulo prorogatur imperium 33
L. Quintius frater Cons.

ſuccedit Apuſtio in claſſis præfectura 38
L. Quitio cõtinuatur præfectura claſſis 47
L. Cornelius Scip. Conſ. nõ obtinet à S. R. duo petita 108
L. Valerij Flacci con ſilium prudẽtiſſimum ad Aetolos 148
L. Scipioni Græcia decernitur 158
L. Aemylius claſſi Romanæ præficitur. 159
L. Aemylio undiq; pro tutella naues occurrũt 166
L. Aemylius claſſem ad Samum reducit omiſſa Patara quã petebat. 168
L. Aemilij fides, & pietas Phocenſium corpora ſaluat 177
L. Scipio Mineruæ Ilienſi ſacrificat 178
L. Bebius à liguribus cæſus 192
L. Scipio Aſiaticum ſe uoluit appellari 193
Ludi Romani magnifice apparati 2
Ludi P. Scip. Africani 28
Ludi funebres, & munus gladiatorium in funere Leuini 29
Ludi, & epulum Iouis ludorum cauſa 33
Ludi Romani & plebei inſtaurati 29. 58. 67. 236
Ludi Scenici primum facti Romæ 99
ludibrium Phi. regis ĩ Phi. Megalopolitanum 141
Ludi Scenici Megaleſia uocati 153
ludi ꝑ decem dies facti 289
Ludi Scenici in dedicationibus ædium 292
lunæ portus, qui hodie Veneris uocatur. 76. 250
luſitanorum XII. M. cæſis, LXXIII tantum Romani amiſſi 105
Luſitanorum octo. M. cæſa. CCCIII capti à Romanis 192
luſtrũ cõditum. 108. 216
lux orta inter noctẽ 47
Luxuria, & ſecordia præfectorum Antiochi 139
luxuria et otia diſcipliã militaris ſoluitur. 264

M

¶ Macedones cæſi, & capti

à Romanis 21
macedones ſaxis Romanos inceſſant 22
macedones trecenis nummis in capita ſe redimunt à Romanis 39
macedones ſtrenuiſſime defendunt Rhagem à Romanis 39
macedones Thraces, & Illyrici ferociſſime gẽtes 143
macra flu. hodie limes liguriæ, & Lombardiæ 250
macris inſula Icarij 165
magna Græcia ps Italiæ (4
magnetes populi, Pherebij, et Dolopes liberi fiũt
magneſia Aſiæ urbs (63
magneſia apud Si- (163
pilum montem 179
magiſtratum gerere non poterat, niſi qui iuraſſet in leges 29
malea promontoriũ, 25
malea urbs deditur Romanis. 240
maleficia Cãpanorum in Romanos 18
malum creſcit, & ſerpit quottidie 240
mandata S.R. ad Maſaniſſam per legatos 6
mandata S.R. legatis ſuis iniuncta 251
manlius Cons. & Fabius Prætor traijciunt in Cretam. 193.
manlij Cons. contio ad milites, in Gallogræcos deducendos. 200
manlius exigit à Moagete pecunias, et triticũ. 202
manlius Iſiondenſes ab obſidione Telmenſium liberat. 202
manlius cum exercitu uix quinque millia paſſuum perficit in diem 203
manlius ſacrificio prius facto aciem in Gallogræcos inſtruit. 206
manlius prædam ex Gallogræcis partitur æquiſſime militibus 209
manlius præmiſſo ſacrificio aciem in Tectoſagos dirigit. 210
manlius leges pacis dat Gallogræcorum regulis 218
manlius Apolloniæ hybernat cum exercitu. 220
marcus fuluius Vaceos, Vectones

ctiones, & Celtiberos fun
dit, & fugat. 107
M. Aemylij mors 170
M. Aemylij tri. mil. facinus
ſtrenuiſſimum in ſuos fu=
gientes 182
M. Fuluij cenſoris opera
publica 292
M. Licinius Craſſus nō pa
titur aquam publicam per
fundū ſuum deduci 292
mares ſimillimi fœminis
marſyæ amnis q cū (240
Phœbo cantu certauit, or=
tus decurſus, & finis 201
maſaniſſa cogit quaſdā ur
bes Carth. ſtipendium ſi-
bi pendere 103
maſaniſſæ oblationes maxi
me ad Romanos contra
Antiochum 135
maſaniſſa cuilibet regum
terræ par dicatur ab Afri
cano 172
maſſilienſes à Græcis ori-
undi modeſtiam natura-
lem ſeruant 190
matronarum Romanarum
preces ad uiros pro lege
Oppia abroganda 71
matronæ Coriolani agmen
auerterunt 74
meander flu. Cariæ 183
meandri decurſus & finis
megara urbs Achaiæ (201
megiſte portus 170 (12
melana flu. Aetoliæ 146
mendis uicus 26
menalus mōs Archadiæ 86
mens legislatoris ſemper
attendenda eſt 75
meneſilochus princeps A-
carnanum 139
meneſilochi et Clyti aſtutia
menippus, & He (140
geſinax principes legatio
nis Antiochi 100
menippus cædit & capit
milites Mictilonis nondū
indicto bello 132
menippus Maleolā, & Chy
retias ui capit 138
menſis intercalarius 193
meſſeniorum lætitia incre-
dibilis pro captiuitate Phi
lopœmenis 260
meſſenij ponunt Philopœ-
menē uinctum ſub terra
metalla noua inſti (260
tuta à Phi. 244
metropolis, & Piera de-
duntur Romanis 37

miſtilo, & Xenoclides principes Chalcidis 125
miſtilonis reſponſum, ſapiẽtiſſimum ad Aetolos 129
miletus, Myndus, Halicarnaſus, Gnidus, Cous, urbes Aſiæ Romanis parent
milites phi. terrentur (166 uiſa deformitate uulnerum i cadaueribus ſuorũ
militibus Africani (19 bina iugera in ſingulos annos, in quibus militauerant, dantur. 28
minerua præſes arcis Athenarum 17
mineruæ promõtoriũ 275
minius Cerinus Campanus Ardeam in uincula mittitur 242
minio princeps amicorum Antiochi 112
miſſilium uim magna præparat Manlius in Gallogræcos 206
mitilene urbs Aſiæ 170
moagetis tyrãni munus, & legati ad Manlium cõſulẽ
modeſtia exercitus (202 Romani poſt uictoriam
moles ad Neptunias aquas (145 258
moles ad Taracinam 292
monita Chalcidentium ad Eretrienſes, & Caryſtios
monita uelut pater (125 na Attilij cons. ſpernuntur ab Aetolis 146
montium Epiri ſitus 36
morbi i remiges Rhodiorũ
mors C. Decimi prætoris contentiones excitat (171
mos Græcorum potestatem facere dicendi in concilijs per præconem (154
mos Arguorum 45 (40
mos luſtrandi exercitum Macedonum 267
motus ſeruilis magnus 248
mula peperit 159
mulieres ſub tutella parentum, fratrum, ſeu uirorũ.
mulieres bacchantes (72 cognatis puniẽdæ tradũtur
multa homines, ne bellare neceſſe ſit, uoluntate remittunt, quæ bello & armis cogi nõ poſſunt (241
multi pecuarij facti ab ædilibus (128 67
multitudo precio uenalis
mulus tripes 265. 289 (121

munda urbs Hiſpaniæ ui capitur à Romanis 290
mundus muliebris 78
munera legatis data Ptolemæi data à Romanis 5
munera S.R. ad Eumenem & Attalum fratrem eius (116
munimenta Antiochi cirat caſtra ſua 179
muri urbium Hiſpanarum diruuntur à Catone 81
muri Lacedæmonis à tyrānis ſtructi fuerunt 253
mutia colōia Romana 263

N

¶Nabis Quintium, & Attalum ad colloquium accerſit 53
nabis DC. Cretēſes Quintio tribuit 53
nabis auaricia & crudelitate oēs tyrannos æquat (68
nabis principes iuuētutis Lacedæmoniæ interficit 85
nabidis auxiliares Quintium inuadunt, & cito repelluntur 86
nabis Caduceatorem ad Romanos mittit 87
nabis pollicetur ſe ceſſurum Argis 89
nabis oram omnem Maleæ infeſtam faciebat. 91
nabidis clientes ad arma diſcurrunt, & conditiones pacis renuunt 91
nabidis ſequaces bellum geri iubent 91
nabis non modo inops conſilij, ſed nec mentis compos fit 92
nabis obſides, & pecunias Romanis exhibet 93
nabidis aſtus, & crudelitas excitatur 110
nabis agros Achæorum uaſtat, & Gytheū oppugnat (116
nabis modicam claſſem quottidie exercet 117
nabis ad Pleias caſtra ponit (117
nabidis milites fuſi & fugati à philopœmene (119
nabis ſuas copias exercet ad Eurotam fluuium 123
natura ipſa ſubijcit ut circū uentus fidem imploret, etiam hominum quos non nouit. 269
nauis Phi. quam ſexdecim uerſus remorum agebant

petitur à Romanis 61
naues Rhodiæ comprehenſæ per proditionem à Polyxenida 164
naues Rhodiæ omnium celerrimæ 175
naues Antiochi incenſæ à Romanis ex fœdere 217
nauium Polyxenidæ decem demerſæ. XIIII. captæ à Romanis 157
naupactus urbs Locridis (139
naupactus oppugnatur à Romanis 150
nauſtathmos portus 176
neapolis Thraciæ 219
nebula matutina, & auſtri humor copijs Antiochi multum nocet 181
nefandiſſima facinora quæ in bacchanalibus ſacris exercebantur 238
negligentia in caſtris Seleuci Pergamum obſidẽtis (166
nemo fidelius conſilium dat, q̃ quod ipſe facturus eſt 166
nemeorum ludicrum ſolẽniſſimum Græcis 62
nicander Aetolus à ſtatione Philip. capitur, & gratis emittitur 149
nicander archipirata 164
nicodemus Aetolus audacter in Ambratiam penetrat 197
nihil tam inimicum conſilijs q̃ celeritas 18
nihil motum ex antiquo probabile eſt 99
nihil tutum cuiq̃ eſt, nedũ ſumma reſp. ſi ratio nõ ſit reddenda 226
nihil fallacius in ſpeciem q̃ praua religio 240
nihil occulti in inteſtina diſcordia eſſe poteſt 267
notæ aſcribebantur motis è ſenatu 257
notij oppidi ſitus 173
notij ciues fidem implorant Romanorum per legatos ad Aemylium 173
nouendiale ſacrum ob pluuiam lapidum 215
nox ob quietem data naturæ bñficio mortalibus 269
nulla lex omnibus ſatis cõmoda eſt 72
nulla lex abrogari debet, ſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus reipu. inutilem

fecit 75
nulla ingenia tam prona ad inuidiam ſunt, q̃ eorum qui genus ac fortunam ſuam animis non æquãt, quia uirtutem, & alienum bonum oderunt
nullius calumniæ ſu (127
bijcienda ſunt, ea quæ Dij comprobauerũt 224
nullus triumphabat, niſi ex ercitum reportaſſet, uel niſi perdomita prouĩcia. 248
numa creditur auditor fuiſſe Pythagoræ 280
numerus cæſorum, & captorum de exercitu Antiochi à Romanis 183
numerus Gallogræcorum cæſorum à Romanis non ſatis patet 208
numidarum equitum deformis aſpectus, à liguribus contemnitur 119
nuntius triſtis ex Hiſpania Romam 59
nuntium pro dignitate P.R. mandatum ciuitatibus Græciæ à S.R. 101
nuntius agreſtis peropportunus claſſi Romãæ 174
nuntius pugnæ aduerſæ in Hiſpania Romam mœrore conficit 184

O

¶ Obiecta Africano à tribunis pl. 226
obiecta Philippo à q̃ plurimis populis 259
oblata Africano ab Antiochi legato 178
obſides centum Carth. reſtituuntur à Ro. 30. 283
obſides Carth. Setiæ cuſtodiebantur 46
obſides, & ſtipendium Nabidi ĩperantur à Quintio
obſidio Naupacti (91
ſoluitur 152
obſidum qualitas quæ imperatur Aetolis ab Ro.
obſidum dandorum (200
ab Antiocho Romanis ætas, & numerus 217
occaſio ſemper amplectenda
octo legiones uix (43
expletæ à Romanis propter peſtem triennalem
odryſæ, Dentelochi, (285
& Beſſi populi Thraciæ
oeta mons 142 (262
oẽs urbes quæ cum Carth.

bellum in Romanos geſſe rant, ſtipendiariæ Ro. 18
omnes tribus rogationem iubent in Africanum mortuum, & fratrem uiuum
omnium iura Aetoli (228
poſſidẽdo muſcuerãt 245
onomaſtus iuſſu Phi. Maronitas interficit 251
opera publica à cenſoribus edita 292
oppida Theſſaliæ q̃ plura ab Aetolis capta & direpta 37
oppida Siciliæ maritima præſidijs firmantur à Romanis 116
oppida Theſſaliæ recepta à Romanis, & Phi. 140
oppida ligurum ſex expugnata à Romanis 250
opprobrium Antiochi maximum 143
oppugnatur Rhages à Romanis 39
oppugnatur Chorinthus à tribus exercitibus 44
oppugnatio Corinthi ſatis indecenter omittitur 44
oppugnatio Gythei à L. Quintio 87
oppugnatio Spartæ à Romanis, & ſocijs 92
oppugnatio Lamiæ difficillima Philippo, & R. 148
oppugnatur Phocæa à Romanis 176
oppugnatur Ambratia à Romanis 196
optima criminis confutatio
ora maritima Italiæ (272
tuenda diuiditur in duas partes 275
oratio Seruij Sulp. conſ. ad P. R. 3
oratio L. Ful. Purpurionis legati Ro. in Panætolio 17
oratio legati Phi. in Panætolio aduerſus Romanos 16
oratio Ariſtheni prætoris in cõcilio Achæorũ 40
oratio ſecunda Ariſtheni in eodem Achæorum cõcilio
oratio Alexandri (41
principis Aetolorum facundiſſima contra Phi. 50
oratio Phi. ad Quintium, & ſocios. 50
oratio M. Por. Catonis pro lege Oppia 72
oratio L. Val. tri. ple. pro abrogatiõe legis Oppiæ 74

oratio breuis Catonis hor=
tatoria ad milites 78
oratio T.Quintij in conci
lio Græcorum ad Corin-
thum 83
oratio Nabidis ad T.Qui
tium 87
oratio icrepatoria T.Qui
tij ad Nabidem 88
oratio T.Quintij ad colli=
gatos Græciæ pricipes 90
oratio T.Quintij ad om-
nes Græcos 96
oratio Menippi legati An-
tiochi ad T.Quitiū 100
oratio Minionis ad legatos
Romanos compoſita, &
arguta 112
oratio reſponſiua Sulpitij
ad Minionem 112
oratio Annibalis purgan=
tis ſe apud Antiochū 114
oratio Menippi legati An-
tiochi in Panætolio 121
oratio legati Antiochi in
concilio Achæorum 128
oratio Archidami Aetoli
procax in Romanos 130
oratio Antiochi in concilio
Aetolorum 128
oratio T.Quintij reſponſi
ua ad Archidamum 130
oratio Annibalis accuratiſ
ſima ad Antiochum de
ſumma belli 136
oratio Attilij Glabrionis ad
milites 143
oratio breuis T.Quintij,
ſed argutiſſima ad Achæ
oratio P.Scipionis (os 151
Naſicæ mitiſſima in tri-
ple·impedientē triumphū
oratio Africani ſpe (154
cioſa ad legatum Antiochi
oratio breuis, & (178
humillima Teuſis legati
Antiochi ad Scipiões 183
oratio Africani ſapientiſſi=
ma ad legatos Antiochi
oratio Eumenis re (183
gis accuratiſſima in·S.R.
oratio Legati Rho- (188
diorū in.S.R.diſertiſſima
oratio Manlij cons. (189
ad milites pugnaturos in
Gallogræcos 203
oratio.X.legatorum Roma
norum criminatoria in
Gn.Manlium 221
oratio Gn.Manlij expurgā
tis ſe apud.S.R. 223
oratio, & decretum T.Sē=

pro Gracchi pro Africano
oratio Naſicæ pro (227
L. Scipio. luculentiſſima
oratio T. Sempro. (230
Gracchi pro M. Fuluio
oratio Spu. Poſth. (234
Albini conſ. in deteſtatio-
nem bachanalium 239
oratio Phi. ad legatos Ro-
manos querulosa de Ro-
manis 247
oratio Lycortæ prætoris A
chæorum ad legatos Ro=
manos 252
oratio Gallorum in S. R.
querulosa 263
oratio Phi. ad filios amari
tudinis plena 268
oratio Perſei ad Phi. patrẽ
contra Demetrium fra-
trem nequiſſima 268
oratio Demetrij ſe purgan=
tis ad patrem Phi. 270
oratio Q. Cæcilij Metelli
ad cenſores 290
oratio in Athenis pluri-
mum pollet. 25
oratores Aetoli inauditi re
mittuntur ab Attilio 148
orchomenos, Erea, Triphi=
lia, Megalopolis, & Ali-
pheria urbes Achæorum. (31
ordo iudicum perpe-
tuorum Carthagini. 69
oreum ualida ciuitas 26
oreum oppugnatur ab At-
talo, & Romanis 27
oreum urbs cædit Attalo in
prædam, captiui uero Ro
oreſtis regio Ma (manis 27
cedoniæ pars. 63
origo luxuriæ pegrinæ ab
exercitu Aſiatico in Vr-
bem uenit. 235
origo Macedonici belli cum
Perſeo. 244
orondenſium legati pacem
petunt à Romanis 205
oſpagus fluuius 22
oſtentatio uana legati An-
tiochi de maximo eius bel
li apparatu. 121
ouatio Heluij ob uictoriã
de Celtiberis. 77
ouatio Fuluij nobilioris, et
quæ[illegible] ĩ ærariũ tulit. 146
ouatio altera Fuluij ex Hi=
ſpania ulteriore 154
ouatio L. Manlij 248
ouatio Terentij 274
P
¶ Pacis leges oblatæ legato

Antiochi ab Africāo. 184
pacta, quæ nequicquam pe tunt à Phi. Abydeni 9
paculla Minia campana ſacerdos bacchantium. 238
panætolium quid 16
panormus Aſiæ urbs 163
paria gladiatorum quinq; & uiginti 29
par honor diſpari merito non debetur. 57
parma colōia Romana 263
paroreia regia Thraciæ. (247
parthenius mōs ſupa tur à Romanis. 85
paſtor à Charopo miſſus uiam docet Quintium, qua Philippum à tuto loco deijciat. 35
patara caput Lyciæ. 166
patres cēſent populus iubet (4
pauſanias & Hipſellus medij inter Phi. & Romanos 35
pauſiſtratus Prætor Rhodij (55
pauſiſtratus interficitur. 164
pax prius petenda à P. R. deinde ſocietas, & ami- (atia. 6
pax datur Vermi niæ à Romanis. 10
pax Nabidi data à Ro. 95
pax quā L. Scipio Cons. dedit, Antiocho cōceditur ex S. C. & plebiſcito. 191
pecunia Proſerpinæ ablata reponitur. 7
pecuniæ ſumma quæ ī ærarium delata eſt à Gn. Cornelio, et Q. Minutio. 58
pecunia impata Antiocho à Romanis pro pace. 217
pedites & equites Phi. per omnia impares Romanis fugiunt. 20
pelagonia regio. 15
pelagoniæ fauces īterclu æ à Perſeo Phi. filio. 19
pelineum deditur Romanis & Philip. 141
pelius urbs Macedoniæ capitur à Romanis. 23
percuſſores legatorum Cartha. traduntur Carthagi nēſibus uincti à Ro. 220
perfidia Gallorū cæde ingenti plectitur à Ro. 210
pgamus regia Eumenis 111
pergamus obſidetur à Seleuco. 168
perranthes tumulus Ambraciæ imminens. 196

perrhæbia regio 23
perſæ olim aquam & terram petierunt à Lacædæmonijs 113
perſæ olim in Thermopylis Lacædæmonios cæciderunt 142
perſeus puer Phi. filius in armis. 15
perſeus Amphilocos oppugnat 197
perſeus ex pelice Phi. fi. 262
perſeus urbs Pœoniæ. 262
perſeus ſcelus meditatur in fratrem Demetrium 266
perſei uerba ad Patrem in Demetrium 267
perſeus criminatur Demetriū apud patrē 267. 277
perſeus regnum Macedoniæ inuadit. 294
perſeus Antigonum iubet interfici. 295
peſtilētia Romæ, & ī agro Romano igēs. 221. 275
peſtis triēnalis ī tota Italia 285
petra urbs Medica oppugnatur à Phi. & capitur. 277
phacium, Ireſie, Euchidrium, Eretria, Pala, Epharus, oppida Theſſaliæ 36
phalangis Macedoniæ uſus opportunus in prælio. 22
phalāx macedonica. 39
phalangitæ. 180
phaleria expugnatur à Quintio & Fuluio, et incenditur. 37
phanacea, Anticyra, Ambryſus, Iāpolis, à Romanis captæ. 40
phaneas pricēps Aetolorū 128
phaneæ ferocia frangitur uiſis athenis. 194
phaneas & principes Aetolorum pedibus Quintij aduoluuntur. 152
phanæ portus Chiorū. 156
phaneas & Democles legati Aetolorum iterū pro pace ad Cons. Ro. 198
pharſalus deditur Antiocho 139
pharſalus, Scotuſſa, Pheræ, & Perna recipiuntur à Ro. 141
phaſelis urbs in cōfinio Lyciæ, & Pamphyliæ. 170
phecadus urbs Theſſaliæ. 23
phecæ oppidi ſitus, 37
pheræi excludunt Philippū. 36
pheræ urbs Theſſaliæ oppugnatur ab An-

tiocho 138
pheræi deduntur Antiocho
pheræ ab Antiocho (138
expugnatæ 170
phylaicum quid ſit. 64
philippus Maroneam expugnat. 9
phi. præter ſpem Athenas munitas inuenit 13
phi. Athenienſibus infeſtior q̃ cæteris Græcis 13
phi. uiolat Cynoſarges, & ſepulchra Athenieſiũ. 13
phi. offert ſe Achæis in Nabin pugnaturum. 14
phi. reuertitur in terram Atticam. 14
phi. expugnationem Eleuſines nequicq̃ tentat. 14
phi. templa circa Athenas diruit & incendit 15
phi. ſatagit in apparatu bel
phi. honorem fune (li. 19
ris exhibet ſuis equitibus cæſis. 19
phi. territus leui pugna, filium à Pelagoniæ faucibus accerſit. 19
phi. admiratur caſtra Romanorum. 20
phi. inſidias parat Ro. 20
phi. hortator militũ i acie multum proficit. 21
phi. equo lapſus beneficio ſui equitis uix uiuus elabitur. 21
phi. temeritatis, & Cons. Romanus ſegnitiæ arguuntur. 21
phi. clam abiit cũ exercitu à cõſpectu Romanorũ. 22
phi. Imperat Athenagoræ, ut extremum agmen Dardanorum carpat. 23
phi. Aetolos fundit, fugat, cædit, & caſtris exuit 24
phi. Thaumaſtos oppugnat
phi. irrito incœpto à (31
Thaumaſtis recedit 31
phi. tentat pacem cum Romanis. 35
phi. fuſo exercitu fugit ſine reſpectu. 36
phi. reuocat exercitum, & Theſſaliam petit 36
phi. oppida Theſſaliæ diripit, & incendit, ne Romanis pateant prædæ. 36
phi. intra Tempe ſtatiua habet 38
phi. inops conſilij diem deliberando conſumpſit. 51

phi. impetrat inducias à Quitio i duos menſes 52
phi. ex pacto induciarum præſidia deducit à Phocide, & Locride 52
phi. retur morte triſtius regno pelli 55
phi. Dardanos primo prælio opprimit circa Stobos Pœoniæ 56
phi. ſtimulatur ab Aetolis in Romanos. 110
phi. Demetriadi regiã ædificauerat 121
phi. Proprætorem Romanũ admonet, Antiochum impetum feciſſe in Theſſaliam. 138
phi. ad Limnæam oppugnandam pergit. 141
phi. indulgenter habet captiuos Athamanes. 141
phi. bellicoſiſſimus dicitur ab Attilio Cons. 143
phi. praua conſilia reprehẽdit 149
phi. rex Demetriadem recipit. 151
phi. Dolopiá, & Aperantiam recipit 151
phi. comitas & beneficia erga Romanos. 162
phi. exercitum ducit in Athamaniam 195
phi. ab Aetolis, & Athamanibus fuſus fugit. 195
phi. in pace ſemp augendis uiribus indulſit 244
phi. equo tenaci cõparatur. 246
phi. reſponſa & purgationes ad obiecta ab Theſſalis, Perrhæbijs, & Athamanibus. 246
phi. beneficia ſua erga Romanos cõmemorat. 247
phi. ad uocem legati Romani impaleſcit. 251
phi. decernit mittere Romã Demetrium filium. 252
phi. Thraces prælio uicit. 252
phi. accolas Iſtri ſollicitat ut in Italiam irrumpant. 252
phi. Grauis accola oĩb. 258
phi. & Perſeus inuident Demetrio magnũ concurſum Macedonum 262
phi. aſtuta & occulta conſilia uolutat. 262
phi. ad rebellionem ſpectare nuntiatur Ro. 265
phi. impie tranſmigrat populos maritimos 265

phi. crudelitas in Herodicũ principẽ Theſſalorũ 265
phi. prudenter ſententiam īter filios nō decidit. 273
phi. aſtute Demetrium non ſecũ ducit ad Aemũ 276
phi. iter ad Aemum montem Thraciæ. 276
phi. tertio die in cacumen Aemi peruenit 227
phi. inopia coactus Denti lochos populatur. 277
phi. fatigato incaſſum exercitu domum redit 277
phi. rex Macedonũ moritur 293
philippus Pœnus ſcortum L. Quintij 257
philippopolis urbs 278
philocles ad agros populandos Athenienſium mittitur à phi. 9
philochis inſidiæ in Athenienſes fruſtratæ. 14
philocles ab Eleuſine cum multis uulneribus pellitur 14
philocles Nabidi Argos tradit iuſſu phi. 52
philocles ad colloquiũ Quitij. 53
philocles & Apelles miniſtri fraudis Perſeo in Demetrium 276
philocles miniſter necis Demetrij opprimitur. 294
philopœmenes prætor Achæorum prudentiſſimus 117
philopœmenes Arcas naualis militiæ ignarus 117
philopœmenis ſtu ga, & animus imperteritus. 117
philop. prædam ingentem ab agro tripolitano abducit. 118
philop. ſolertia in deducendo agmine, & captandis caſtris. 118
philop. æquatur imperatori Rōano ab Achæis 120
philop. ſociat Lacedæmonios Achæis. 124
philopœmenes authores defectionis tantum petit à Lacedæmonijs 214
philopœmenem pudor continet à fuga. 260
philop. ſeptuaginta ãnos natus capitur à Meſſenijs 260
philop. uenenum bibiturus nil percunctatur niſi an collega ſuus ſaluus ſit. 260
phocææ urbis ĩ Lydia ſitus. 176
phocenſium repugnatio ſtrenua 176

phocenſes dedūtur Ro.176
phœnicon portus Erithreo=
phœnicum por (rum 157
tus occupatur à claſſe Ro
mana. 167
phrygius amnis, Hermus
appellatur à Ptolemæo.
phtiotæ Theſſalis (179
ſubiecti exceptis Thebis,
& Pharſalo. 63
pyra locus in Oeta monte
pieria & Metropo (150
lis urbes Theſſaliæ dedun
tur Romanis 141
pilæ pōtis ī Tyberim.292
piræus urbs Megaridis ne-
qcq̄ tentatur.à Phi. 14
piræa regio ubi. 50
pyrrheum Antiochum au=
dacter excludit 140
pyrrhus olim in Italiā cū
exercitu uenit 2
pyrrhus Romanus uires cō
cuſſit. 4
pyrrhi caſtra, locus apud
Lacedæmonem. 118
Piſcium abūdantia in San
gario flu. 205
piſiſtrati ſupplicium 61
piſidæ bellicoſi 203
piſidæ pacē obtinent à Mā
lio ingenti precio 203
piſo patrēſis præfectus claſ
ſis Achæorum. 117
pythagoras præfectus Ar=
gorum pro Nabide. 84
pythagoras genibus Quin
tij aduoluitur. 93
placētia diripitur à Gallis
placentini Gallorū ca- (5
ptiui liberantur à Ro. 11
placentia, & Cremona ue
lut clauſtra oppoſita Gal
placentini, et Cre (lis.28
monenſes pileati currum
Gn.Cornelij ſequūtur.58
plebiſcitum de obſtruenda
uia fraudis ī fœnore.107
plebiſcitum de uicario iu-
ramenti. 29
plebs Romana repetit pecu
niam mutuo datā reip. 7
pleminius īcendia Vrbi mo
liens necatur. 95
pleuratus Scerdileti filius
rex Illyricorum 15
pleuratus oram maritimā
Aetolorum uaſtat 198
pluuina urbs Macedoniæ.
pluuia ſanguinis bi- (22
duana 264
policratia uxor Arati abla

ta eſt à Phi. 42
polyxenidæ conſiliũ de inuadenda claſſe Romana. 156. 174
polyxenidas fuſa claſſe à Romanis fugit 157
polyxenidas exul Rhodius
polyxenidæ fraus (163
Pauſiſtratum compatrio-
polyxenidas fu (tam. 163
git. 175. 183
pompa triumphi Gn. Cornelij de Gallis 58
pontifices mortui, & ſuffe
pontifices ſuffecti, (cti 67
peſte abſumptis 288
põtificis maximi mors 288
populus Ro. bellum Macedonicum iubet. 4
porcus cum capite humano natus 7. 34
poris uir Theoxenæ eius uerba abominatur. 265
poris, Theoxena, & liberi eorum, ſe ipſos interimũt ne in Phi. manus ueniant
porticus duæ factæ (266
ab ædilibus Romæ. 19
porticus extra portam trigeminam 126
portus Pyreneus 76
poſtulata Attali à Phi. 50
poſtulata Rhodiorũ à Phi.
poſtulata Quintij (50
à Nabide 53
poſtulata T. Quintij à S. Romano. 100
poſtulata Attilij Conſ. ab Aetolis deditis per decretum, & legatos 149
poſtulatum Eumenis ſatis æquum à S. R. 189
poſthumus Conſ. maximo cum labore & arte ſecreta Bacchantium elicit ab Hiſpala. 238
præcipitur conſuli à S. R. ne quẽ inuitum militem ducat ad bellum Macedonicum. 4
præco promulgat pacem, et libertatẽ toti Græciæ redditam à Romanis. 62
præda ingens ex Chalcide à Romanis capta. 12
præda maxima ex Gallis capta à Romanis 65
præda ingens ex Alce capta à Romanis 291
prædes dantur à damnatis peculatus. 230
præfectus Numidarum of

fert conſuli egregiam o-
peram. 109
præfecti Phi. male ſe gerũt
in Athamanes 194
prælia leuia iter Romanos
& Macedones 35
prælium atrox Macedonũ
& Romanorum ad Co-
rinthum 44
prælium Romuli, & Sabi
norum intercurſu mulie
rum diremptum eſt 74
prælia ſecunda Romanis i
Celtiberos 264
præmia indicibus coniura-
tionis Setiæ data 46
præſidia Antiochi Philippo
traduntur 141
præſidia Antiochi ab Ae-
no, & Maronea deduci
iubentur 194
præſidia Macedonum ex
tota Athamania pellũtur
præſidium Ro. à (195
Corintho deducitur 97
præſidia Ro. à tota Græcia
deducuntur 98
præterita magis reprehen-
di poſſunt q̃ corrigi 149
prætoribus ſuperioris an-
ni prorogatur iperiũ 30
prætores ſortiuntur pro-
uincias 59
prætor prohibetur abdicare
ſe magiſtratu 187
prætori uni tantum utraq;
datur iuriſdictio 255
prætor animaduertit ple-
raq; in libris Numæ ad
diſſoluendã religionẽ 280
prætori iuſiurandum pro-
mittenti creditur à S. R.
precationi conſulum (281
annuiſſe deos aruſpices re
ſpondent. 3
preces flebiles legati Illerge
tum ad Catonem 78
pricipes factionis Romanæ
interficiuntur à Diocle
Aetolo. 123
prodigia fulmis. 159. 298
prodigia nuntiata remo-
rantur conſulem. 34
prorogatur imperium Q.
Minutio i Liguribus 114
prorogatur imperium Fla
minio, & Fuluio in Hi-
ſpaniis 114
prouinciæ, & copiæ decre
tæ conſulibus 215
prudentia Quitij Bœotijs
captiuos ſuos reddit. 59
prudentia

prudentia Cornelij non reſpondet Aetolis 64
prudentia Quintij differt reſponſum Aetolis 84
pruſias Bithyniæ rex auertit Roma. à ſuſpitione 172
pruſias auxilia à Phi. accipit in Eumenem 259
pruſiæ milites circa domũ Annibalis 261
P. Cor. Scip. Africanus princeps Senatus 94
P. Scip. Gn. fi. proſpere agit in Hiſpania 104
P. Scip. Gn. fi. in diſcrimine prælij ludos Ioui uouet, ſi Luſitanos fuderit
P Iulius cum Annibale Epheſi ſæpe congreſſus dicitur (104 111
P. Africanus dicitur caſtigaſſe P. R. uolentem ſe conſulẽ, aut dictatorem creare
P. Ebutius pupillus (230
P. Ebutius domo expellitur à uictrico, & à matre (236 237
pudor malignitatem uincat
puer unimanus. 115 (225
puer ſine manibus, & pedibus 95
puer regiæ ſtirpis equo imponitur à Lacedæmonijs
pueri ſine oculis, & naſo (124 95
pugna Phi. & Athenienſium ſub muris Athenarũ
pugna equitum ſpeculatorum Romanorum & Macedonum (13 19
pugna leuis Romanorum & militum Phi. 20
pugna tumultuaria Romanorum, & Phi. 21
pugna Romanorum, & Gallorum Inſubrium 64
pugna Romanorũ, & Hiſpanorum acerrima 79
pugna leuis Romanorum, & Lacedæmoniorum ad Argos 84
pugna tumultuaria Quintij, & Nabidis 86
pugna Romanorũ, & Nabidis ante portas Lacedæmonis 91
pugna Romanorum, & Gallorum in agro Boiorum 95
pugna Romanorum, & Luſitanorum diu anceps
pugna acris Ro. & (104

Boiorum Gallorum 106
pugna Achæorum, & militum Nabidis 119
pugna Antiochi, & Romanorum ad Termopylas
pugna naualis Romanorum, & Polyxenidæ præfecti Antiochi (144 157
pugna tumultuaria à Lyciis in Romanos ad portum Phœnicum 167
pugna naualis Rhodiorũ, & claſſis Antiochi cum duce Annibale 171
pugna naualis acerrima Romanorum, & Antiochi ad Mioneſſum 175
pugna tumultuaria Romanorum, & Gallogræcorum 179
pugna tumultuaria equitũ Antiochi, & Romanorũ
pugna quadrigarum (179 falcatarum uelut ludibrium expellitur ab Eumenæ
pugna acerrima Romanorum, & Antiochi (181 ad Phrygum amnẽ 182
pugna tumultuaria Athamanum, & Aetolorum contra Phi. 195
pugna Romanorum, & Gallogræcorum in Olympo monte 207
pugna tumultuaria equitũ Gallorum inſidiantium, & Romanorum 210
pugna tectoſagorum Gallorum, & Romanorũ 210
pugna tumultuaria Thracum latronum, & Romanorum 219
pugna mutinis Numidæ, et filij eius contra Thraces
pugna tumultuaria (219 Romanorum, & Hiſpanorum 248
pugna acerrima Romanorum, & Hiſpanorum ad Tagum 249
pugna acerrima Romanorum, & Celtiberorum ad Eburiam 282
pugna alia Romanorum, & Celtiberorum ad ſaltum Manlianum 286
pugnæ duæ atrociſſime Romanorum, & Celtiberorum 292
pulcherrimum, & tutiſſimum eſt in ſola uirtute ſpem habere 79

purpura, & aurum Romæ in luctu deponebatur 76
puteoli & ſalernum, & Buxentũ coloniæ Romæ 48

Q.

¶ Quadraginta, & tres anni interfuerunt à primo bello punico ad ſecundum finitum 1
quadringenti, & ſeptuaginta octo anni ab urbe condita ad primum bellum punicum 1
quadraginta equites macedones, & trigintaquinq; Romani cæſi 19
quadriremis octoginta annorum diuellitur à naue Nabidis 117
quadrigæ inauratæ in Capitolio ex mulcta 127
quadrigæ falcatæ 181
qua de cauſa Antiochus ſperat Africanum fore placabilem 177
quæ nam cogitanda ſint à duce, in ductu agminis, & i capiendis caſtris 118
quænam tulit in ærarium Fuluius Nobilior ex Hiſpania 154
quænã imperauerit Ful. Aetolis ante pacem 199
quanta in literis tranſmittendis pericula 60
quando tantum conuenire licebat antiquis Romanis 240
qua pœna afficiebãtur cóperti Bachãtes 241
quatuor Thraciæ populi inſidias ponunt Ro. 218
querellæ Athenienſiũ de Phi. in Panætolio 17
querellæ tri. ple. ꝙ magiſtratus per ordinem non peterentur 33
querellæ Aetolorum de Romanis 64
querellæ Philip. de Aetolis apud. S. R. 200
querellæ Lepidi cons. ꝙ ambobus conss. Ligures prouincia decernatur 220
querellæ Ambracienſium de M. Ful. apud. S. R. 220
querellæ iuſtiſſimæ L. Scipionis de rogatione in Africanum fratrem 228
querellæ graues Theſſalorum de Phi. apud legatos Romanos 245
querellæ legatorum Eume=

nis de Phi. apud legatos Romanos 247
querellæ Maronitarum de Phi. apud legatos Romāos (247
querellæ Eumenis de Philip. 258
querellas Laconum de Achæis legatus Romanus Achæis refert 252
quæſtio de Bacchanalibus iterum prætori iniūgitur (275
qui fortunæ aut euentui ſua conſilia applicat nuſquā gratiam inuenit (43
quindecim. M. peditum, & DCCC. equites latini ſemper dabant iuſto exercitui Rōano 284
quingentorum coniuratorū ſupplicium 46
quingenti tantum à clade ſuperfuerunt, & toto Antiochi exercitu 145
quinq; M. uoluntariorum ſequuntur Africanum in Græciam 160
quinq; tantum naues Rhodiæ fugiunt ex triginta, & ſex 164
quinqueremes centum iubētur prætores à S.R. præparare 115
quintius à Corcyra in Epirum traijcit 34
quintius & Phi. diſcordes diſcedunt à colloquio 35
quintius prudenter, & leniter Epirotas ſibi cōciliat (37
quītius irrito conatu in Rhagem, Anticyram hibernatum concedit 39
quītius Elatiā aggreditur (45
quintio ter prorogatur imperium in Græcia 47.59.68
quintius triginta trium annorum erat cum Græciæ libertatem dedit 63
quintio permittitur à S.R. quicquid uelit in Nabin (69
quintij laudes in bello, & pace 82
quintius Argos cum exercitu petit 84
quintius ad Amiclas caſtra ponit 86
quintius corona Spartam cingit 92
quintius in tempore receptui canit penè capta Lacedæmone 93
quintius præficitur ludicro

Nemeorm 93
quintius iura dicendo Elatiæ hyemē conſumit 96
quintius impetrat à Græcis, ut quoſcunq; Romanos ſeruos in Græcia inuenerint, liberent 97
quintius Theſſaliam reformat 98
quintio mandatur à .S.R. ut audiat legationem Antiochi 100
quintius deos teſtes inuocat in Magnetas ingratos. 121
quintius prudentiſſime Athenienſes mittit ad Panætolium 121
quintij uerba prudentiſſima in concilio Aetolorum 122
quintius eludit uanitatem Antiochi, et Aetolorum. 131
quintius Meſſenijs imperat ut Achæorum concilij ſint. 150
q̄ntius aduerſantibus aſp, cædētibus placabilis. 151
quintij benignitas in Aetolos hoſtes. 151
quintij uerba prudentiſſima ad Attiliū cōſulē 152
quintij monita paterna ad Aetolos. 152
quintius legatus ad Pruſiā. 261
quintius Victorius, & C. Attinius ſigna inter hoſtes proijciunt, ut repetantur à militibus. 96
quinti Minutij ſtrenui uiri mors. 219
qui unam legem tollit cæteras infirmat 72
quo anno ab urbe condita bellum cum Phi. Romani inierint 2
quomodo Africanus filiam minorem Sempronio deſpondit 230
quo quis plus poteſt eo moderatius impio uti debet 76
quot iugera colonis Aquileiæ in ſingulos data ſunt. 283

R

Rabies Abydenorum in ſeipſos, coniuges, et liberos 10
raphia Phœnicas urbs 111
rationes quibus non debuerit differri triumphus L. Furij 28
ratiōes efficaciſſimæ, q lex oppia non abrogetur. 73

ratiões efficaciſſimæ, q̄ lex oppia abrogari debeat. 75
regum maieſtas difficilius à ſummo faſtigio ad medium detrahitur, q̄ à medijs ad ima præcipitatur.
relata à legatis Ro (184 manis qui ex Græcia redierunt. 68
religio ob malum in Circo Ro. prolapſum. 236
repugnatio fœminarũ ad Lamiam 160
res naualis nunquam feliciter tentata fuit ab Antiocho 172
reſponſum benignum S. R. ad legatos Ptolemæi. 5
reſponſum S. R. ad legatos Verminiæ. 6
reſponſum ſuperbum Phi. ad M. Aemylium 10
reſponſum Carthaginenſiũ ad legatos Romanos. 10
reſponſum. S. R. ad legatos Attali. 34
reſponſum Antiochi callidũ ad legatos Rhodiorum 56
reſponſum Quintij ad Menippũ legatum Antiochi.
reſponſum Quintij (101 ad Hegiſinacem legatum Antiochi 101
reſponſum ſcitum Chalcidẽſis hoſpitis T. Quintij
reſponſum Antiochi (131 ad Epirotarũ legatos. 135
reſpõſum S. R. ad Epirotas.
reſponſum Fuluij (152 Conſ. ad legatos Aetolos.
reſpõſum perplexũ. (199 S. R. ad Achæos. 213
reſponſum medium legatorum Romanorũ ad Phi. ſubiratum. 248
reſponſum S. R. ad legatos Gallorum. 263
reſpõſum Minutij legati ad T. Sempronium. 284
reuerentia periurij 254
rhages urbs ſuper Pœneũ amnem 38
rhiſiaſus pellenſis filio Mẽnoni demurgo infeſtiſſi-
rhoda ui capitur (mus. 43 à Catone. 77
rhodij ad Pyrrheam recuperãdã copias mittunt 55
rhodij ſatagunt pro libertate ſotiorum. 55
rhodia claſſis duce Pauſiſtrato pro Romanis 162

rhodiorum luctus ob amiſ ſam claſſem 165
rhodij rei maritimæ ualde aſſueti. 171
rhodiorum claſſis ad Pataram mittitur. 172
rhodiæ nauis caſus memorabilis. 175
rhodiorum officioſitas erga Romanos. 176
rhodiorum petitiones modeſtæ à S.R. 190
rhodij Solorum libertatem petentes, nō impetrāt 192
rhodiorum modeſtia, Arrogātiæ Antipatri cædit 192
rogatio de bello Macedonico penè antiquatur. 3
rogatio ad plebē Ro. de pace Philippo danda. 59
rogatio ad P.R. de bello cū Antiocho gerendo. 133
rogatio ad plebem Ro. in Africanum. 228
rogatio de ætate eorum qui magiſtratus peterent, caperentq́;. 288
romanorum ſeptem M. cæſa à Brutijs. 2
romanorū arma extra Italiam potentiora 4
romanorū benignitas erga deuictam Carthaginē 18
romani primū uſi ſunt elephantis contra phi. 20
romanorum militum ſtrenuitas, Macedones deturbat à præſidijs, & ſtationibus. 23
Romani & Attalus tempeſtate afflicti, etiam à Caſandrea cum uulneribus repelluntur. 26
romanorum clades in hiſpania. 59
rōanorū cædes à Boijs. 64
roma auaricia, & luxuria laborans 73
romani ſerui p totam Græciam redimūtur, ab omnibus Græcis maxime ab Achæis. 97
romani ſemp uictores euadunt de Turdetanis. 81
romani teſtudine facta in Spartam perrumpūt ſtrenuiſſime 92
romani milites in feruore prælij nō parēt receptui. (96
romanorum quinq; M. cæſa. 106
romanus exercitus à Ligu

ribus concluſus. 109
romani cum gratiarum actione pecũias à Phi. miſſas remittunt. 135
romanorum magnanimitas oblata à Maſaniſſa, & Carth. cum gratiarũ actione renuit. 135
romani populantur agrum coroneum. 145
romanorum magnificẽtia Demetrium filium Philippo remittit. 152
rõana claſſis dũ reficitur. foſſa et uallo cingitur 157
romani Teiorum agros populantur. 174
romani tres tantum naues in pugna ad Mioneſſum amiſerunt 175
romani milites inuito imperatore Phocæam diripi
romani Helleſpõ (unt 177
tum traijciunt. 177
romani ab Ilienſibus oriun
romanorum mi= (di. 178
litum ardor, & ferocia i. Antiochi exercitum 180
romani plures ferè de Gallis triumphos egerunt, q̃ de toto orbe. 204
romanorum ictus terribiles in Gallogræcos. 208
romani in arcem Cyatidẽ Samorũ aſcendunt. 212
roma omnibus rebus incipiendis, gerendisq; deos adhibet. 224
romanorum quinq; M. occiſa ab Hiſpanis. 249
romani milites uiſa uirtute prætoris Calphurnij accenduntur in hoſtes 249
romani prædixerunt Pyrrho hoſti habenti exercitum in Italia, ut à ueneno caueret. 261
romani tumultuarias copias raptim in Ligures ſcri
romani pacem (bunt 279
ponunt inter Carth. & Maſaniſſam. 283
rumor de morte Ptolemæi falſus. 67
rumores uarij in Carthagine, q Annibal non compareret 70
rumor falſus q Scipiões capti eſſent ab Antiocho 185
rũphea haſta prælõga. 22

S

Sacerdotes cogũtur à quæ

ſtoribus ſtipendiũ pẽdere
ſacrificat præfectus (67
claſſis Romanæ, accepta
claſſe. 166
ſacrificium cum magna ce
rimonia Aeneæ conditori
Aeniæ. 266
ſacrilegium indigne fertur
à Romanis 7
ſacrum nouendiale ob plu
uiam lapideam 95
ſacrum anniuerſarium A-
marinthidis Dianæ in
Eretria 125
ſalganea, & Euripus dedũ
tur Antiocho 132
ſaltus Citheronis 14
ſaltus martius ũn dicatur
ſaltus Manlianus (243
obſidetur à Celtiberis 286
ſamos et Zacinthus à C. Læ
lio populantur 155
ſamos inſula maris Icarij
ſamij temere Roma (163
nis rebellant, licet dede-
rint obſides 211
ſamij ſtrẽuiſſime repugnãt
Romanis. 212
ſamij per quatuor menſes
obſidionem romanorum ſu
ſtinent 212
ſamij capti & direpti ue
neunt à Romanis 212
ſangarij flu. ortus, decurſus,
& exitus, ſatis diſcrepat
à Ptolemæo 205
ſanguinis guttæ uiſæ in co
mitio Capitolij, et foro. 95
ſanguine pluit biduũ 258
ſanguine pluit Romæ 275
ſariſſophori macedões 144
ſariſſa Macedonica, haſta
prælonga 182
ſaturnia colonia rõana 263
ſcelera q̃ plura philippi 42
ſcelera deteſtabilia Bac-
chantium. 236
ſciathus, & Peparetus in
ſulæ Aegei uaſtatæ à Phi.
ſcipio Naſica cogitur (15
ſumptu proprio ludos face
re quos uouerat 153
ſcopas Aetolorum princeps
magnam auri uim Ptole
mæo affert 25
ſcotuſſa urbs Theſſaliæ de
ditur Antiocho 138
ſcriba in cuius agro inuẽ
ti ſunt libri Numæ, re
nuit pretium eorum obla
tum à S. R. 281
ſecordia, negligentia, &

trepidatio Aetolorum ob inopinatum Phi. aduentū
ſedetani, Auſetani, Sueſſetani, ad Catonem deficiunt 82 (24
ſedes Gallorum in Aſia circa Halym flu. 204
ſeditio, & querellæ militū Romanorum in caſtris in Macedonia 31
ſeditio in caſtris Gallorum
ſeditio in Opunte 49 (48
ſeditio Athenis 131
ſeditio Phoceæ plebis in Optimates 162
ſegeſtia urbs ui capitur à Catone 81
ſella locus in Laconia 86
ſeleucus fi. Antiochi 67
ſeleucus Lyſimachum bello uicit, & occidit 101
ſeleucus Ant. fi. Lyſimachiæ exercitū habet 137
ſeleucus Phoceam, Eleam, & Cymam urbes Aſiæ recipit 164
ſeleucus ab obſidione Pergami cum dedecore, & iactura recedit 170
ſeleucus frumentum exercitui Romano dat 201
ſeleucus dat duces itineris Manlio 203
ſemimares abominandi in mare merguntur 7
ſemimas necari iubetur
ſempronius tri. ple. (243 incaſſum conatur differre triumphum Naſicæ 154
ſempronius Gracchus, ab Amphiſſā ad Pellā, tertio die peruenit 161
ſempronius licet inimicus Africani, tamen pro eo ſtat contra tri. ple. 227
ſemprōius moritur ex morbo in Hiſpania. 265
S. R. decretum de opprimēdo tumultu Gallorum 6
ſenatores in Theatro ſecernuntur à populo 94
ſenatus conſulta non ſunt facienda ad rumores priuatorum 105
ſenatus diſcretus à populo primum ludos ſpectat 99
S. C. ad conſulem ut Romā q̄ primum ueniat 216
S. R. iubet Conſs. res diuinas facere, prius quā agāt de prouincijs. 133
S. uniuerſus decernit trium

phum Naſicæ 154
S.R. cenſet, Populus iubet.
S.R. decernit omnino, (191
ut ambo Conss. in ligures
proficiſcantur 220
S.C. pro Ambracienſibus,
referēte Aemylio conſule
S.C. de ſolutione ſti- (221
pendij in publicum colla
tum fuerat. 235
S.C. recens de bachanali-
bus omnino ex tota Ita-
lia profligandis 242
S.C. de præmijs indicum
Bacchanalium, Ebutij et
Hiſpalæ. 242
S.R. iubet Achæis ut lega
tis Romanis conciliū dent
quoties uoluerint 251
S.C. diſcretiſſimum ſedat
contentiones. 254
S.R. decretum ob pertinaci
am Flacci 255
S.R. decretum gratiſſimū
in Demetrij gratiam 259
S.C. d̄ liguribus uictis 273
S.C. de modificatione ſum
ptuum in ludis. 289
ſenectus fortiſſima Catonis
ſeptem M. homi- (256
num de coniuratione pa-
ſtorum damnata. 248
ſermones uarij Romæ ob ſe
gregationem ſenatus à
Plebe in Theatro 99
ſerui olim liberati à tyrā
nis Lacedæmonijs, uene-
unt ab Achæis. 214
ſeſtos deditur Romanis 163
ſextus Digitius crebro, le-
uiter, & male pugnauit
in Hiſpania. 104
ſex menſes non pluit 280
ſicilia in duas partes diui-
ditur à Romanis 154
ſiccitate & inopia frugum
annus inſignis. 280
ſida urbs Pamphyliæ 171
ſigna militaria, & carpen
ta præda onuſta Gallis
erepta à Romanis 11
ſignia, & Ferentinum con-
ceduntur ad habitationē
obſidum Carthaginenſiū
ſigna militaria Hiſpa (30
nis erepta à Romanis 250
ſigna militaria Celtiberis
erepta à Ro. 282 291
ſignum ſublatum ad colli-
gendam claſſem. 171
ſimilitudo maris aptata Ae
tolis à legato Athenieſi 200

ſyluæ tam denſæ in Aemo
q; diem offuſcant. 276
ſipylus Aſiæ urbs. 163
ſypuntus & Buxentum co
loniæ Ro. augentur colo-
nis ex. S. C. 244
ſyrus inſula ex cycladibus
ſyri, Aſiatici, & (26
Græci leuiſſima hominū
corda 143
ſitus Heracleæ urbis 146
ſocij Quintij dum ad collo
quium Nabidis uenit 87
ſocietas Achæorū cum At
talo & Rhodijs. 44
ſocij Philip. ad colloquium
Quintij 49
ſocij Quintij ad colloqui-
um Phi. 49
ſoliferrea, & falaricæ. 79
ſolis urbs in Cilicia ab Ar
giuis ædificata 191
ſopatrus præfectus Chalci
dis pro Phi. moritur. 12
ſorticio prouinciarum. 3.
29. 33. 47. 68. 94.
99. 114. 133. 158.
186. 215. 236. 254.
258. 264. 274. 284.
289.
ſparta olim ſine muris 92
ſparta poctingentos annos
ſpartana diſciplina (253
ſpeculator Perſei ma (204
le mulctatur à conuiuis
Demetrij 267
ſperchius amnis Phtioti-
dis. 141. 160
ſtatuæ Philip. in Chalcide
contritæ à Romanis, &
Rhodijs 12
ſtatutum Aetolorū, ne præ
tor ſententiam dicat in cō
cilio cum de bello agitur.
ſtatua Antiochi in (117
templo Mineruæ 145
ſtatua Africani tempeſtate
deiecta. 229
ſtatua aurea prima i Italia
ſtena uocātur fauces (283
montiū quæ ſunt ad An-
tigoniam 32
ſtipendium primum pen-
ſum Romanis à Cartagi-
nenſibus 30
ſtipendium militibus Mar
celli datum. 65
ſtipendium militibus Quī
tij datum. 98
ſtipendium militibus Naſi
cæ datum 155
ſtobi urbs Pœoniæ. 262

ſtolida uerba legatorũ Certimæ ad prætorem Romanum 291
ſtrages exercitus Antiochi ad Thermopylas à Romanis 144
ſtratagema C. Claudij ad Chalcidem 12
ſtratagema Phi. in Romãos ad Atabolum. 20
ſtratagema T. Quintij in Philippum 35
ſtratagema L. Quintij in captione Eretriæ 38
ſtratagema Catonis in oppugnatores Illergetũ 78
ſtratagema Catonis in ſimulatione fugæ 79
ſtratagema Catonis in Lacetanos 82
ſtratagema Catonis in Vergio capiendo 82
ſtratagema Pythagoræ, qui incendio Spartam defendit à Romanis 92
ſtratagema Numidarum in Ligures 109
ſtratagema Philopœmenis in Nabin 118
ſtratagema ſecundum Philop. in Nabin 119
ſtratagema tertium Philop. in Nabin 119
ſtratagema Eumenis ĩ Quadrigas falcatas Antiochi 181
ſtratagema quartum Philop. in Nabidis exercitum 120
ſtratagema Attilij Conſ. in expugnatione Heracliæ 147
ſtratagema Nicandri in Romanos ad Ambraciam, quod tamen non ei ſucceſſit 197
ſtratagema Aemylij in Ligures 280
ſtratagema Q. Ful. Flacci in Celtiberos 281
ſtratagema T. Sempronij Gracchi ĩ Celtiberos 291
ſtratonicæ, & Alabanda urbes Pyrrheæ 55
ſtrepitus in tẽplo Iunonis 7
ſtrenuitas Abydenorum ĩ prælio Philippũ terruit 10
ſtubera urbs Macedoniæ 22
ſtupor & pauor S.R. auditis ſceleribus Bacchantiũ 239
ſubſidium raptim miſſum Athenas ab Romanis 8

ſubſidium Romanis i Græciam miſſum à Maſaniſſa. 10. 46.
ſubſidium macedonum miſſum Romanis à Phi 85
ſulpitia ſocrus Poſthumij Cons. 237
ſunium promontorium terræ atticæ 12
ſuperſtitio de tabernaculis fatalibus in foro Ro. 258
ſupplicium ſeruorum coniuratorum 64
ſupplicatio ob bellum Philippo indicendum. 4
ſupp. in triduum ob uictoriam ex Gallis 12
ſupp. ob lauream in puppe natam. 30
ſupp. ob prodigia procuranda. 34. 115. 264. 265
ſupp. in quatriduum ob de uictos Gallos. 49
ſupp. in quinq; dies ob uictoriam de Philippo 58
ſupp. in triduum ob uictoriam de Gallis. 65
ſupp. ob res in Hiſpania à Catone geſtas. 82
ſupp. ob uictoriam Catonis ex Hiſpanis, & Quintij ex Nabide 93
ſupp. triduana ob terræmotus. 99. 126
ſupp. ob bellum indictum Antiocho. 133
ſupp. ob deuictum Antio-
ſupp. ob deui (chum. 146
ctos Boios. 154
ſupp. religionum cauſa 159
ſupp. uictoriæ naualis gratia, & ob caſtra Romana primum i Aſia poſita 185
ſupp. ob uictoriam ex Antiocho. 187
ſupplicatio ob uictoriam ex Luſitanis. 193
ſupp. ob tenebras obortas in die 215
ſupp. pro ualetudine. P. R. 221. 285.
ſupp. ob ædem Opis de cœlo tactam 243
ſupplicatio ob uictoriam de Hiſpanis. 254
ſupplicatio ob ſanguineam pluuiam 258
ſupp. ob Ligures deuictos 273. 280. 293.
ſupp. triduana per totam Italiam ex. S. C. ob peſtē
ſupp. ob rē proſpe- (275

re geſtā ĩ Celtiberos. 285
ſupp. ob fulmina 289

T

Tabularum urbis ſitus, & defectio ad Ro. 201
tabellæ Polyxenidæ manu propria ſcriptæ Pauſiſtratum decipiunt 163
tabes mali prima Bacchanalium ex Hetruria Romam uenit 236
tagus flu. Hiſpaniæ. 249
talenta. M. D. dãtur ab Antiocho Romanis 276
tanagra urbs Bœotiæ. 132
taurus mons limes regni Antiochi. 191
taurus flu. Pamphiliæ 202
taurilia ludi. 243
taygetus mons Arcadiæ 86
tectoſagi Magagnam montem occupant 206
tectoſagorum fraus, & inſidiæ in Romanos 209
teij claſſi Antiochi commeatus tribuunt. 173
tela cum procurſu emiſſa plurimum concitantur 92
tempeſtas atrox Romæ pridie parilia. 265. 289
templa de cælo tacta 30
templũ delij Apollinis 132
templa inſulæ Bacchij diripiuntur à Romanis, & Rhodijs 170
templum Mendidium in Thracia. 219.
tempſa, & Croton Coloniæ Romanæ 95
tenedos ĩſula Helleſpõti. 9
terentius et Tabulius ager 7
terentius Culeo electus ad queſtionem habendam de Scipionibus 228
tergum bouis ſectum, fines Carthaginenſium eſſe dicitur 130
termini regni Antiochi Taurus mons, & Tanais fluuius 116
terra trium iugerum conſedit. 34
terra pluit 95. 115. 159
terra mouit ĩ foris publicis 296
terræmotus crebarrimi 99
terræmotus duo de quadraginta diebus Romæ 126
teſtudinis metaphora. 151
tabuſion caſtellum 202
thaumaſti in ſitu iacent munitiſſimo 31. 141

thaumaſti uñ appellati ſút
thaumaſti capiuntur (31
à Romanis 141
thebani & Bœotij Latroci
nium in Romanos exer-
thebæ emporiũ (cent. 61
Theſſaliæ utiliſſimũ. 245
theoxenuſus achæiæ cohor
tis præfectus 55
theoxena, & Archo filiæ
Herodici 265
theoxenæ uerba terribilia
theoxenæ facinus (265
ſtupendiſſimum 266
thermopylarum locus un=
de dicantur 64. 142
theſſalonica urbs Mace-
doniæ. 56. 278
theſſali inquieto ingenio 98
theſauri Proſerpinæ nocte
clam ablati 7
thyatira, Magneſia, & ſi-
pylus deduntur Ro. 183
thraces latronũ more ado-
riuntur impedimenta Ro
mana 218
thraces inſtantes Baſtarnis
à tempeſtate perculſis, dij
creduntur. 295
thraces in montem Donicã
confugiunt 295
thracum multitudo in Ma
cedoniam traducta à Phi.
thranſi Thraces la (244
tronesſuſi fugantur à Ro
manis 219
throcani Toliſtobogijs con-
iunguntur 206
thurius regulus Hiſpanus
Romanis militat contra
Hiſpanos 291
tyberis ſtragem ingentem
pontium, ædificiorum, pe
corũ, & uilarũ edidit 115
timaſicrates Rhodius 166
tyranni muros Spartæ ædi
ficauerunt 92
tirij cõditores Carthagis 71
titulus ĩ tabula foribus la-
riũ ꝑ marinũ affixa 293
togæ prætextæ cremaban=
tur cum prætextatis 76
toga candida eleuat autho=
ritatem Catonis 192
toliſtobogij Olympum mõ
tem occupant. 206
tollenonibus arietes Roma
norũ fruſtrantur in mu=
ros Ambraciæ. 197
torquis unus magni ponde
ris Ioui donatur 65
trallis, Magneſia ſuper Mæ
andrum,

ændrum, & Ephæſus de
duntur Ro. 183
trãsfugæ itali ſtrenue agũt.
in Corintho 44
trepidatio ſociorum nauali
um claſſis Romanæ 174
trepidatio magna Romæ
tres nouæ coloniæ (178
Romanæ Puteoli, Vultur=
num, & Liternum. 95
teres populi in Cephalenia
tres, & XL Ligures (210
belli authores ſecuri per
cuſſi 150
tria ſigna ærea ex argento
mulctatico 58
tria laudabilia opera mili
tiæ à Catone uno die per
acta 80
tria loca Sptæ ſine muris
tria millia hominum (92
ueneficij damnata 288
tricæa urbs 36
triclinia toto foro ſtrata tẽ
peſtate fœdantur 258
tribali Illirici 20
tribus undecim Athenis 8
tribus Attalis in Athenis 8
tribunus Ple. prohibet oua
tionem L. Manlio quã à
Senatu impetrauerat 32
trib. Ple. efficiunt ut neu-
ter Cons. in Macedoniam
proficiſcantur 47
trib. Ple. uetant Cons. am-
bos pariter triumphum
petere 57
tribus Sapinia eſt Vmbria
trib. Ple. ferunt (1.65
ad Plebem de lege oppia
abroganda 71
trib. pl. urgent Africanum
infamia qua poſſunt 126
tribunatus officium pro au
xilio priuatorum inſti-
tutum 234
trignta homines de factio
ne Phi. interfecti à La-
cedæmonijs 213
triginta duæ naues Liguſti
cæ captæ à Romanis 280
triginta quinq; millia Hi-
ſpanorum in armis 281
tripolis ẽ agri Laconici 18
tripolitanus ager uaſtatur
ab Aetolis 138
triticum Romanis datum à
Carth. 10
tritici uis maxima P. R.
diuiſa. 67
triumphus dabatur ob res
tantum geſtas in dictatu-

ra conſulatu,& prætura
triumphus L.Furij (11
de Gallis,& quæ nam tu
lit in ærarium 28
triumphus Q. Minutij in
monte albano iniuſſu pa
trum 58
triumphat Marcellus de In
ſubribus, et Comenſibus.
triumphus Q. Minu (65
tij de Hiſpanis 78
triumphus Catonis de Hi-
ſpania 95
triumphus triduanus T.
Quintij nobiliſſimus 98
triumphus celeberrimus Na
ſicæ de Boijs 115
triumphus negatur Q.
Minutio 184
triumphus Attilij de An-
tiocho,& Aetolis. 184
triumphus L.Aemlij de ui
ctorijs naualibus 193
triumphus Aſiatici Scip.ſpe
ctabilior,triumpho Afri=
cani. 193
triumphus decernitur Gn.
Manlio 225
triumphus M.Fuluij impe
ditur à trib.pl. 233
triumphus decernitur M.
Ful.inuito Cons.& trib.
plebis 234
triumphat M Ful.de Aeto-
lis,& Cephalenia. 234
triumphus Gn. Manlij de
Gallogræcis 235
triumphi Carphurnij, &
Criſpini de Luſitanis, &
Celtiberis 256
triumphus Q. Ful. Flacci
de Celtiberis 288
triumphus Q. Fuluij de
Liguribus 295
triumuiri epulones Romæ
triumuiri ad deducen (67
das colonias. 98
triumuiris capitalibus cu-
ra imponitur uigiliarum
diſponẽdarũ ꝑ urbẽ.239
troas Alexãdria,Smyrna,
& Lampſacus nequeunt
expugnari ab Antiocho.
trulli ferrei cũ igne (127
in proris Rhodiarum na
uium 164
turdetani omnium Hiſpa-
norum maxime imbelles
uincuntur à Romanis.80
tuditani mors. 59
turris mobilis fabricata à
Quintio 39

tuſci à Boijs pulſi ex agro Bononienſi. 192

V

¶ Valerius leuinus in Macedoniam proficiſcitur. 2
ualerius Antias ſemper intemperantior in augendis numeris 154
uana pro ueris ſæpe ualēt maxime in bello 78
uana ingenia ſatellitum regiorum 91
uana Aetolorum, & Antiochi promiſſa contemnuntur 130
uaniloquentia & conſilia pernitioſa Thoantis. 127
uaniloqui quos regiæ opes alunt. 130
uaria opinio de receptione urbiū græcarum ex Phi. ab Romanis 62
uaria opinio de ultimo Nabidis prælio 93
uaria copiarum Romanarū præparatio ob tumultus Ligurum 100
uaria opinio de numero copiarum Antiochi 145
uariatio hiſtoriæ. 96
uaticanium Quintij. 122
uectigalia infimis pretijs locata à Cenſoribus 258
uectigal annuum decretum à Cenſoribus in opera publica 290
uectonibus fuſis Toletum capitur à Romanis 115
uelitum Romanorum armatura 20. 207
uenatio Leonum, & Pantherarum 243
ueneficij quæſtiones 256
uentoſiſſima regio inter Cycladas. 156
uerba M. Attilij ad Philippum. 10
uerba prudentiſſima P. Iulij Cons. ad milites ſeditioſos 41
uerba legati Atheniēſium in concilio corīthiaco. 83
uerba Alexandri principis Aetolorum in concilio corinthiaco. 83
uerba Ariſtheni prætoris Achæorum in concilio corinthiaco. 83
uerba ſubdola Nabidis ad Lacedæmonios. 85
uerba Hegeſinacis legati antiochi ad Quintiū. 101

uerba Manlij ad legatos Moagetis. 202
uerba & querellæ trib. pl. de Africano 227
uerba Sempronij Gracchi pro L. Scipione. 230
uerba & petitio honeſtiſſima M. Fuluij i. S. R. 234
uerba T. Sempronij ad L. Minutium in S. R. 284
uerba Phi. ad Antigonum. 294
uergium caſtrũ prædonum receptaculum 82
uerminiæ fi. Syphacis regis hũilitas erga Rõanos 10
uer ſacrum Conſs. faciunt ex iuſſu pontificum. 68
uer ſacrum quid ſit. 94
uer procelloſum 265
ueteribus ſemper ſtandum eſt, niſi quæ uſus euidenter arguit. 99
uia fraudis inita in fœnore faciundo. 107
uia Flaminia à Bononia Arretium uſq; 233
uia Aemylia à Placentia Ariminum uſq;. 233
uia nulla patet exercitui ad culmen Aemi mõtis. 276
uibo portus in Bruttijs. 2
uicarius iuſiurandi frater pro fratre. 29
uici Ligurũ combuſti 233
uictoria C. Cornelij de Hiſpanis. 28
uictoria P. Iulij Conſ. de Phi. ambigua inter authores. 32
uictoria Romanorum de Boijs non incruenta ad Mutinam 106
uictoria Romanorum de Antiocho non magis glorioſa q̃ diues 190
uictoria Romanorum de Gallogræcis gratiſſima ſocijs qui ſunt cis Taurum montem 216
uictoria de Celtiberis non incruenta Ro. 282. 287
uictrix iniquitas detegitur Ebutio ab Hiſpala 237
uigiliæ magis quàm ullum aliud conficiunt Aetolos Romanis repugnãtes 146
uigintiquinq; aureæ coronæ tantum latæ ſunt in triumpho Aemilij de Liguribus 283
uineæ Ligurum cæſæ, & frumenta combuſta ad de

ditionem eos compellunt
uinum ſequuntur (287
uoluptates 139
uirgines ter nouenæ Iuno
ni canunt carmen Liuij 7
uirtus uera uincit ubi nul-
læ ſunt inſidiæ 106
uiſceratio ludi, & ludi fu
nebres, gladiatores, &
epulum in pontificis Ma
ximi funere 258
ultio proxima eſt auxilio
ullius rei minus diu- (12
turna eſt gratia quàm li
bertatis 246
una nauis punica capitur
à duabus Antiochi 157
una nauis Romana duas
Polyxenidæ capit 156
uniuerſa concio, ſcribæ, &
uiatores relictis tribu. pl.
ſequuntur Africanũ 226
uoluptates peregrinæ uigo-
rem animorum extingũt
uotum ex incerto an (205
ſit irritum. 5
uota conſulis Apollini, Ae-
ſculapio, & Saluti ob ua
letudinem 285
urbes Hiſpaniæ quædã ca-
ptæ à Romanis. 115
urbes, agri, inſulæ, & op-
pida Antiocho iure belli
adempta, diſpenſantur a-
micis P. R. 118
urbes Theſſaliæ in contro
uerſia cum Philippo. 245
urbicua oppidum Hiſpa-
niæ ui capitur à Roma-
nis 274
uulgata opinio de Aemi
montis altitudine. 276.
uxor Nabidis argiuas fœ-
minas diuitijs ſpoliat 54
uxoris Oriſgontis reguli fa
cinus memorabile 209

X

Xenoclides Chalciden-
ſis 131
xychus comprehenditur ab
Antigono. 293

Z

Zacynthus inſula Adria
tici maris repetitur à Ro
manis. 150
Zacynthus traditur Ro-
manis 151
Zelaſium promontoriũ 26
Zenonis Magnetis uerba,
& preces humillimæ ad
Quintium. 121
Zeuſippus, & Piſiſtratus

Barcillam obtruncant 60
Zeuſippi audacia 60
Zeuſippus Tanagram profugit 60
Zeuſippus fugit ſerui territus, Atenorẽ profugit 60
Zeuſis, & Antipater legati Antiochi ad L. Scipionem conſulem 183

F I N I S.

TITI LIVII PATAVINI
DECAS QVARTA.

AL DVS.

FRANCISCVS ASVLANVS IOANNIBAPTISTAE TVRRIANO PATRICIO VERONENSI, BONAM PRECATVR FORTVNAM.

N on uideo Turriane ſuauiſſime quibus nam opibus, qua munerum copia, quo maiori meritorum cumulo, doctiſſimos quoſq; mihi & amicos comparem beneuolos, & inſolubili amoris neceſſitudine coniunctos faciam: quàm ut optimos quoſq; tum græcos, tum latinos authores ſolertiori indies opera apud me curem excudendos, ac eos digniſſimo cuiq; fautori dicatos, in medium proferã. Hanc uero multæ laudis prouinciam uel ob id meis humeris ardentius aſſumere uolui, quod non mihi tantũ, nec meæ modo ciuitati, uerum & uniuerſo terrarum orbi gratum opportunumq; facere intelligo. quin et fortaſſe (dicam enim audentius) ſiquis in aribus inferorum umbris ineſt ſenſus, his etiam rem iocondam præſtare duco. nam quorũ pulcherrima quotidie reuiuiſcunt opera, unde perpetuum ſibi & nomen & decus uendicarunt, ſe ſe etiam, ſuas quiſq; laudes humanis paſſim decantari præconijs audientes, ſuperas nobiſcum unà auras carpere putabunt. hinc ſe uera donatos beatitudine ſentient: hinc ſe immortales Deo Optimo ſimillimos uidebunt. quo fiet, ut æterna cum ſuperis ueſcentes ambroſia, placida cœleſtis animi quiete perfruantur, ac perpetuis alacres oblectentur triumphis. hoc eſt igitur, quod hoc in præclaro munere magis indies ac magis accen-

dor:hoc eſt,quod inflammor uehementius:hoc eſt,quod
nec dies nec noctes nullis indefeſſus parco laboribus.
me profectò nunquã ab laudatis hiſce inceptis,nec dete
ſtata auertet ſatietas:nec turpis amouebit deſidia:me nõ
improba æruginis fames interturbabit:me nulla,quam-
uis maxima,deterrebunt impendia:me non uaria for=
tunæ inſtabilis ludibria diſtrahent.me deniq; nullus i=
becillitatis humanæ caſus occupabit,quin mei huiuſce ho
neſti uoti tandem fiam compos.quod ipſum uulgò iam
omnibus exploratum eſſe poteſt.neminè profectò latet,
quantos noſtra omnis Aſulanorum domus,bonis iuuan
dis literis,labores impenderit.neſcit nemo quàm præ=
ſentem ſtudioſis opẽ ſemper attulerimus,maiorem in po
ſterum (fata adſint) allaturi.non enim ceſſamus unq̃:
maius ſemper molimur aliquid,quò noſtris rem omnẽ
literariam auſpicijs,ſuo demum reſtituamus candori.In=
de autem ordiri ſemper propoſuimus,unde maiores no
bis labores uidemus oppoſitos.quod nunc in tribus Titi
Liuij ſcriptoris grauiſſimi decadibus effeciſſe, modeſtius
fatemur.erat profectò opus hoc aureum,cultum,luculē
tum,romani plenum eloquij: ſed multis hinc inde ſcate
bat mendis:peruerſæ paſſim obſtrepebant dictiones:inte
græ etiam (quod longe erat peius) q̃plurimis in locis de=
erant ſententiæ:quæ faciebant omnia,ut ne ipſe quidẽ
Author ſuum cognoſcere opus ſatis poſſet.Ego uero,ne
pulchrum hoc uolumen iniqua fœdatum ſorte,tam puti
da confectum labe,diutius marceſceret,quàmplurima
optima,& antiqua,& manu ſcripta exemplaria ex
reconditis librorum latebris collegi.quibus ex omnibus
hoc tandem unum & lucidum,& ab omni parte inte

grum conflaui. quo in munere quantum mea hac opera diuino profuerim Authori, tibi Turriane acerrimo uir in omni ſcientiarum genere iudicio, reliquiſq; ſtudioſis omnibus, uidendum relinquo. Id unum ego puro animi candore teſtari poſſum, me ſingulis in huiuſce libri pagel lis, innumeros mille erroribus locos eluſtraſſe, depurgaſ ſe, emaculaſſe. lege Turriane, lege obſecro, ſi lubet, bono animo, & tuum tibi Franciſcum nihil ementitum offenderis. Quem uero, cui præclarum hoc opus unà cum noſtris tot laboribus dicaretur, deligerem, mecum reputans uolutaui diutius: hac ſuper re, celerem in uarias partes animum rapui: huc illuc alternans uerſaui ꝑ omnia: nemo tandem alius Turriane magnifice, nec te dignior, nec præſtantior occurrit. nam cum laudatas omnis in te uirtutes conſydero: cum antiquam præclaræ tuæ domus originem longiſſime repeto: cum probatos modeſti tui animi mores contemplor: cum ingenuam honeſtæ tuæ indolis maieſtatem conſpicio: cum demũ integram diuini tui animi ſapientiam demiror: tu mihi digniſſimus uideris, cui non hunc modo uel alterum dicarem librum, ſed memet ipſum meamq; domum omnẽ & addicerem, & uouerem. Dij boni quis tibi uel antiqua ſtirpis nobilitate præſtat, uel laudatis inuicti nominis facinoribus antecellit? quẽ tibi uel optimus ſcientiarum diſciplinis, uel quouis alio uirtutum honorumq; genere parem inuenire poſſemus? cuius clariſſima gens non una modo aut altera in urbe uiget, ſed ubique magnum per orbem ſparſa, multo cum decore floreſcit incly ta. Non hercle me fugit Turriane ſuauiſſime (hoc enim nec adhuc improba temporum edacitas ex hominum

ſurripuit memoria, nec abolebit unquã:) generoſos anti-
quæ tuæ ſobolis Atauos olim iã Mediolani multos annos potenter æque ac magnanimos Herôas ſummis cũ triũ-
phis eſſe dominatos: quippe qui felicem illã rempubli-
cam eo ſapientis animi regebant imperio, ea prudentis conſilij gubernabant æquitate, tã iuſto uirtutum omni-
um moderamine adminiſtrabant, ut uniuerſa illa ciui-
tas uno eodemq; omniũ ore ſeſe auream eis tempori-
bus ætatem uiuere iactaret. quo factum fuit, ut Tur-
rianis principibus cõmuni omnes conſenſu perpetuum per oĩa ſæcula imperiũ ab Deo Opt. Max. pijs preca-
rẽtur uotis: quando ſeſe feliciſſimo rerũ ſtatu ſub bonis hiſce ducibus uiuere uiderent: quod itidem annuebant ſuperi iuſtas precantium audiẽtes preces. æquis enim a-
ſpiciebant oculis bonos optimis Ducibus ciues cana fide, ſanctáq; ueræ religionis pietate tractari. uerũ tibi Tur
riane, tuǽq; propagini fera inuidit Erinnys. heu placi
dam illius æui quietẽ horribiles intercœperunt furiæ. nam, ut incertis fortunæ erroribus humana euertuntur omnia, ſic uos inter, et Vicecomites, nobiliſſimas ambas generoſa progenie familias, inuictis ambas ualẽtes uirĩ
bus, amplis ambas præpotẽtes opibus, inteſtinæ uipereo germine pullularunt ſeditiones: quibus heu dulcis illa pax æquis compoſita fœderibus, ilico fuit diſiecta. cõ
tinuo dira belli crimina triſtibus paſſim ſparguntur in-
ſidijs. turbati extẽplo animi in furias rapiuntur præ-
cipites: mox rabido irarum æſtu fluctuantes in flam
mas, & in horrida feruntur arma. quo diro furentis Martis in turbine, impauidis ex utraq; parte animis ar
dentes exultabant copiæ. fortiſſimis utrinq; pectoribus

omni cũ apparatu conſertæ erãt acies. Verũ ſapiẽtes tui Turriane proaui, & firmo inuicti robore, & grata præditi pietate, ne mala hæc horrendi belli lues magis ac magis inoleſceret, ne crudelia miſerã per urbẽ uiderẽtur funera, dulcem potius patriã uoluerunt deſerere, q̃ pias humano ſanguine manus ſibi polluere. Tua igitur præclara domus multa Deorũ inſignis religione, raptos ab hoſte ſuſtulit Penates, ac proprijs de ſedibus ultro cómigrauit. alij alios locos deuenêre. nam maxima ipſorũ pars Germaniam petijt: ubi ſuperbis ad cœlum extructis palatijs firmas locauit ſedes, ibiq; multis cum laudibus in hanc uſq; uiguit ætatẽ, durabitq́; æternum, dũ ſole magnus orbis luſtrabitur. alij uero Foriiuliũ, locũ cœli temperie ſaluberrima ſeceſſerunt: ubi duris exhauſti caſibus, iam parta felices q̄te celebri adhuc inter mortales floreſcunt nomine. tertia uero, quæ adhuc ſupererat pars, Veronam peruenit, ſolũ optimis ferax ingenijs. hic patrios pia poſuit lares. hic tua Turriane ſuauiſſime generoſa proles antiquas maiorũ referens uirtutes, felici ſemper germinauit propagine. hinc ille tibi parẽs Hieronymus, terreſtre quoddam ſapiẽtiæ oraculum. quippe qui arcana naturæ omnia tã facile cognouit, ut alter noſtris hiſce tẽporibus Ariſtoteles putaretur. ſublimem uero diuinarũ rerum cognitionem tã bene calluit, ut hunc priſcos illos uel Socratẽ uel Platonem referre diceres. huc medicæ accedunt artes: quas ille ueluti Aeſculapius alter ſapientiſſimo tenebat pectore: q̄bus humano generi præſto, celer, ſedulus, præſens ſemper ferebat auxiliũ. quo in munere alijs omnibus tantopere excelluit, ut ſanandis ægrotantiũ corpori

bus, diuinũ hũc potius q̃ humanum putaſſes. Has uero omnis laudatas animi dotes, ut ſplendido cæteris in rebus mitis erat genio, ſic paſſim omnibus tã publicæ q̃ priuatim elargiri ſtudebat. Hæc omnia multos per annos in Patauino gymnaſio frequenti ſemper auditorũ concurſu profeſſus eſt: ubi tanta ſuauis eloquij docebat facundia, ut in maximã ſui beneuolentiam, pariter et admirationem audientes omnis facillime traheret. hic tam ſcite, tã docte, tã luculẽter ſciẽtias omnes explicuit, enucleauit, aperuit, ut nõ indigenæ modo, ſed externæ etiã diuerſarũ regionũ gentes, numeroſis cumulatæ cateruis, ad hunc audiendũ certatim confluerent. quo tẽpore celeberrima Patauium urbs, omnibus bonorũ artium ſtudijs ſub Hieronymo Turriano tanto floruit uigore, ut laudatas illas priſcorũ philoſophorũ Athenas nõ æquarit modo, ſed eodẽ omnium conſenſu longe altius excelluerit. Hic igitur tã multo uir ornatus decore quatuor poſt ſe natos, totidẽ ardẽtia ſcientiarũ lumina reliquit. q̃ qdem patriæ hæredes uirtutis, paternã diuini animi indolẽ omni ex parte retulerunt: quin & ardenti quadã ſtudiorum emulatione ſeſe indies meliores præſtare ſummis enituntur uiribus. Horum primus natu Iulius, præſtanti uir ingenio, omni decorus uirtute, bonis animi dotibus undequaq; refertus. qui cum integra rerum omnium cognitione celeberrimum ſuæ ipſius patriæ decus parit: tum præcipue ob profundã tam ſacrarum q̃ humanarum legum ſcientiam, omnibus paſſim mortalibus admirabilis eſt. hunc colunt omnes, amãt, reuerentur: hunc ueluti alterũ noſtra hac ætate Lycurgum adorant. hic is eſt, cuius moderato imperij regimi

ne uniuerſus terrarũ orbis pulcherrime gubernaretur. hic is eſt, qui Cæſareã referens maieſtatẽ, feroces hominum impetus cópreſſis habenis optime frenaret. hic is eſt, qui diras humanæ infelicitatis procellas placidiſſima ſedaret quiete. neq; id mirũ. uidemus enim oẽs unà cum ipſo uirtutes iam prima inde ab origine eſſe natas: mox aũt cũ ætate uſqueadeo inoleuiſſe, ut iuuenilibus ipſius annis leges omneis Patauij ſumma cum peritia, doctáq; leporis facundia publice ſit interpretatus. uerum ſuis ut ciuibus, magis, q̃ externis fecũdo ſapientiæ pectore prodeſſet, patrios repetijt lares: ubi nó priuatã modo domũ, ſed uniuerſam rẽpublicã optimus regit auſpicijs. atq; utinã hunc ſuperi perpetuos ſeruent in annos, quò felix illa urbs perpetua fruatur quiete. Alterũ uero generoſæ tuæ prolis fuit germẽ M. Antonius, iuuenis acri præditus ingenio. Hic eã bonis ſtudijs tanto animi ardore nauauit operam, ut uix quinq; natus luſtra ſcientias naturales, artemq; medicã, in Ticinẽſi gymnaſio, grata ciuium beneuolentia, frequentibus ſemper auditorũ cœtibus eruditiſſime ſit profeſſus. quẽ quidem diſerte, concinne, ac lepide (ut ſuus erat mos) legentem adhuc audiremus, ni rapax inuidiſſet cœlum. heu parcæ nimium crudeles, quæ, ne maius mortales iter, q̃ apud cœlicolas lumen effulgere pateremini, præcoci iuuenem hũc rapuiſtis fato. uerũ id nos oẽs ſolatur mortales, ꝙ tu Ioãnesbaptiſta unà cũ Iulio, ac Raymódo fratribus nobiſcum adhuc grato deorum munere ſupereſtis, oẽs florentes ætatibus, oẽs patrijs decori uirtutibus, oẽs omnibus bonarum artiũ diſciplinis exerciti, oẽs generoſam antiquæ ſobolis maieſtatẽ referẽtes. quorum ego de lau-

dibus pro tempore loquor pauca: quando ueſtrum ipſorum nomen, ac decus celebre tam multis uniuerſo orbe laudibus decantatur apertius, quàm ut ab diſertiſſimo quoq;, fœcunda etiam oratione complecti poſſet. Nunc autem id unum mihi ſatis puto, ut te, tuamq; omnem præclaram domum, ab Aſulanis puro animi candore amari, coli, obſeruariq; ſentias. quod ut manifeſtæ uideas fide: en tibi bonorũ ſtudiorum cultori optimo, quartam hanc Patauini ſcriptoris decadem, noſtris repurgatam laboribus, dicare uolui. quod perpetuum mei, in te amoris, ac gratæ beneuolentiæ & pignus, & monimentum extiterit. Tu igitur munus hoc noſtrum, ut bono damus, accipe animo, maiora indies accepturus, ſi fata noſtris audacibus annuant cœptis. nos profecto non deſtiterimus prius, quàm utranque & graiam & latiam linguam ſuo reſtitutã nitori, ad alta feramus ſydera. ſed nos, tecum unà, ac reliquis omnibus cum ſtudioſis Deus Maximus longis incolumes ſeruet temporibus: quò accenſos laudato hoc in munere animos expleri poſſimus. Sis felix.

TITI LIVII PATAVINI HISTORIARVM AB VRBE CONDITA DECADIS QVARTAE LIBRI PRIMI EPITOME

b ELLI aduerſus Philippũ Macedoniæ regem, quod intermiſſum erat: repetiti cauſæ ferũtur hæ. Tp̃e initiorũ duo iuuenes Acarnãnes, q̃ nõ initiati erant: Athenas uenerunt: et in ſacrarium Cereris cum alijs pluribus ſuis intrauerunt. ob hoc, tanquam nefas ſummum commiſiſſent: ab Atheniẽſibus cæſi ſunt. Acarnãnes mortibus ſuorum commoti ad uindicandum illos auxilium à Philippo petierũt. Paucis menſibus poſt pacem Carthaginenſibus datam, quingentiſſimo quadrageſimo anno ab urbe condita, cum Athenienſium, qui obſidebãtur à Philippo: legati auxilium à ſenatu petiſſent: & ſenatus id cenſuiſſet ferendum, plebe, quod tot bellorum cõtinuus labor grauis erat: diſſentiente: tenuit authoritas patrum: ut ſociæ ciuitati ferre quoq; opem populus iuberet. Bellum id P. Sulpitio conſuli mandatum eſt: qui exercitu in Macedoniam ducto: equeſtribus prælijs cum Philippo proſpere pugnauit. Abydeni à Philippo obſeſſi ad exemplum Saguntinorum ſuos, ſeq; occiderunt. L. Furius prætor Gallos Inſubres rebellantes, & Amilcarem Pœnum bellũ in ea parte molientem acie uicit. Amilcar eo in bello occiſus eſt: & millia hominum XXXV. Præterea expeditiões Phlippi regis, et Sulpitij cõſulis, expugnatiõeſq; urbiũ ab utroq; factas continet.

Sulpitius COS adiuuantibus Rege Attalo, et Rhodijs bellū gerebat. Triūphauit de Gallis L. Furius prætor.

LIBRI II.

c Omplura prodigia ex diuerſis regionibus nuntiata referuntur: inter quæ, in Macedonia in puppi longæ nauis lauream eſſe natam. T. Quintius Flaminius COS aduerſus Philippum feliciter pugnauit in faucibus Epiri: fugatumq́; coëgit in regnum reuerti. Ipſe Theſſaliam, quæ eſt uicina Macedoniæ: ſocijs Aetolis, & Acarnanibus, uexauit. L. Quintius Flaminius conſulis frater nauali prælio, Attalo rege, & Rhodijs adiuuantibus, Eubœā, & maritimam oram cepit. Achæi in amicitiam recepti ſunt. Coniuratio ſeruorum facta de ſoluendis Carthaginenſibus obſidibus oppreſſa eſt. Prætorum numerus ampliatus eſt: ut ſeni crearentur. Cornelius COS Gallos Inſubres prælio fudit. Cum Lacedæmonijs, & tyranno eorum Nabide amicitia iuncta eſt. Præterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.

LIBRI III.

t Itus Quintius Flaminius proconſul cum Philippo ad Cynocephalas in Theſſalia acie uicto debellauit. L. Quintius Flaminius frater proconſulis, Acarnānas, Leucade urbe, quæ caput eſt Acarnaniæ: expugnata, in deditionem accepit. C. Sempronius Tuditanus prætor à Celtiberis cū

exercitu cæſus eſt. Attalus à Thebis ob ſubitam inualitudinem translatus deceſſit. Pax petenti Philippo, Græciæ libertas data eſt. L. Furius, & Claudius Marcellus conſules Boios, & Inſubres Gallos ſubegerunt. Marcellus triumphauit. Annibal fruſtra in Africa bellum molitus, & ob hoc Romanis per epiſtolas aduerſæ factionis principum delatus, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginenſium ſenatum de eo miſerant: profugus ad Antiochum regem Syriæ ſe contulit, bellum contra Romanos parantem.

LIBRI IIII.

l Ex Oppia, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico de ſtringendis cultibus matronarum tulerat: cum maxima contentione abrogata eſt: cum Porcius Cato author fuiſſet: ne ea lex aboleretur. Is in Hiſpaniam profectus bello, quod Emporijs orſus eſt: citeriorem Hiſpaniam pacauit. T. Quintius Flaminius bellum aduerſus Lacedæmonios, & tyrannum eorum Nabidem proſpere geſtum, data ijs pace, qualem ipſe uoluit: liberatisq; Argis, qui ſub ditione tyranni erant: finiuit. Senatus tunc primum ſecretus à populo ludos ſpectauit. ut id fieret, Sex. Aelius Pætus, & L. Cornelius Cethegus cenſores interuenerunt cum indignatione plebis. Coloniæ pleræq; deductæ ſunt. M. Porcius Cato de Hiſpania triumphauit. Res præterea aduerſus Boios, & Inſubres Gallos feliciter geſtæ referuntur. T. Quintius Flaminius, qui Philippum Macedonum regem, & Nabidem

Lacedæmoniorum tyrannum uicerat: Græciamq́; omnem liberauerat: ob hanc rerum factarum multitudinem triduo triumphauit. Legati Carthaginenſium nuntiauerunt: Annibalem, qui ad Antiochum confugerat: bellum cum eo moliri. tentauerat autem per Ariſtonem Tyrium ſine literis Carthaginem miſſum ad rebellandum Pœnos concitare.

LIBRI V.

P. Scipio Africanus legatus miſſus ad Antiochum, Epheſi cum Annibale, qui ſe Antiocho iunxerat: collocutus eſt: ut, ſi fieri poſſet, metum uitæ, quem ex populo romano conceperat: eximeret. Inter alia cum quæreret: Ab Annibale: quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet: reſpondit: Alexandrum Macedonum Regem: quod parua manu inumerabiles exercitus fudiſſet: quodq́; ultimas oras, quas uiſere ſupra fidem humanã eſſet: peragraſſet. quærenti deinde quem ſecundum poneret: inquit: Pyrrhum: eo quod caſtra metari docuiſſet: ad hæc neminem elegantius loca cepiſſe: præſidia diſpoſuiſſe. exequenti quem tertium diceret: ſemet dixit. ridens Scipio, quidnam tu diceres: ſi me, inquit, uiciſſes? tunc uero, inquit, me & ante Alexandrũ, et ante Pyrrhũ, et ante alios poſuiſſem. Inter ea prodigia, quæ plurima fuiſſe traduntur: bouẽ, Cn. Domitio conſule, locutum: Roma caue tibi: refertur. Apparant in Antiochũ bellum Romani. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus incitatus ab Aetolis, qui et Philippum, & Antiochum ad inferendũ bellum populo romano ſolicitabant:

licitabāt: à populo romano deſciuit: et bello aduerſus Philopœmenē Achæorum prætorē geſto, ab Aetolis interfectus eſt. Aetoli quoq; ab amicitia populi romani defecerunt. cum quibus ſocietate iuncta Antiochus Syriæ Rex cum bellum Græciæ intuliſſet: complures urbes occupauit: inter quas Chalcidē, et totā Eubœā. Res præterea ī Liguribus geſtas, et apparatū belli ab Antiocho cōtinet.

LIBRI VI.

m Arcus Attilius Glabrio COS Antiochū apud Termopylas, Philippo Rege adiuuante, uictū Græcia expulit: idemq; Aetolos ſubegit. P. Cornelius Scipio Naſica COS ædem matris deûm, quam ipſe in Palatiū intulerat, uir optimus à ſenatu iudicatus: dedicauit: idē q; Boios, & Gallos uictos in deditionem accepit: et de ijs triūphauit. Præterea naualia certamina proſpera aduerſus præfectos Antiochi regis referūtur.

LIBRI VII.

c Ornelius Scipio COS, legato P. Scipione Africano, qui ſe fratris legatum futurum dixerat: ſi ei Græcia, & Aſia prouincia decerneretur: cum C. Lælio, qui multum in ſenatu poterat: ea prouincia dari uideretur: profectus ad bellum aduerſus Antiochum gerendum, in Aſiam primus omnium Romanorum ducum traiecit. Aemylius Regillus aduerſus regiam claſſem Antiochi feliciter pugnauit ad Myonneſum, Rhodijs adiuuantibus. Filius

Africani ab Antiocho captus patri remiſſus eſt. M. Attilius Glabrio de Antiocho, quem Græcia expulerat: et de Aetolis triumphauit. Victo deinde Antiocho à L. Cornelio Scipione, adiuuante Eumene rege, Attali Pergameni filio, pax data, ea conditione: ut omnibus prouincijs citra Taurum montem cederet. Eumeni, quo iuuante Antiochus uictus erat: regnum ampliatum. Rhodijs quoq;, qui & ipſi iuuerant: quædam ciuitates conceſſæ. Colonia deducta eſt Bononia. Aemylius Regillus, qui præfectos Antiochi nauali certamine uicerat: naualem triumphum duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum Antiocho bellauerat: cognomine fratri coæquatus, Aſiaticus appellatus eſt.

LIBRI VIII.

m Arcus Fuluius COS in Epiro Ambraciē ſes obſeſſos, per deditionē accepit: Cephaleniam ſubegit: Aetolis perdomitis pacem dedit. Cn. Manlius COS, collega eius Gallogræcos Toliſtobogios Tectoſagos, & Throcinos, qui Brenno duce in Aſiam tranſierant: cum ſoli citra Thaurum montem minime parerent: uicit. Eorum origo, & cum eo loca, quæ tenent: occupauerantq;: referuntur. Exemplum quoq; uirtutis, & pudicitiæ in fœmina traditur. Quæ, cum regis Gallogræcorum uxor fuerat: capta centurionem, qui ei uim intulerat: occîdit. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCLVIII millia, & CCCXVIII. Cum Ariarathe rege Cappadociæ amicitia iuncta eſt. Cn. Manlius, contradicen

tibus decem legatis, ex quorum conſilio fœdus cum Antiocho conſcripſerat: de Gallogræcis, acta per ſe cauſa in ſenatu, triumphauit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut quidam aiunt: à Petilio Acteo trib. plebis, ut quidam: à Næuio, quod præda cum Antiocho capta ærarium fraudaſſet: poſteaquam is dies uenit: euocatus in roſtra, hac die inquit, Quirites Carthaginem uici: & proſequente populo, Capitolium aſcendit: inde, ne amplius tribunitijs iniurijs uexaretur: in uoluntarium exilium Liternum conceſſit, incertum ibi, an romæ defunctus. nam eius monimentum utrobiq; fuit. L. Scipio Aſiaticus, frater Africani, eodem peculatus crimine accuſatus, damnatusq;, cum in uincula, & carcerem duceretur: T. Sempronius Gracchus tribunus plebis, qui antea Scipionibus inimicus erat: interceſſit: & ob id beneficium Africani filiam duxit. Cum populus quæſtores in bona eius publicæ poſſidenda miſiſſet: non modo in ijs nullum ueſtigium pecuniæ regiæ apparuit: ſed nequaquam tantum in ærarium redactum: quantæ ſummæ erat damnatus. collatam à cognatis, & amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit. quæ neceſſitati ei erat ad cultum: retenta.

LIBRI IX.

Emylius COS Liguribus ſubactis, uiam à Placentia uſque Ariminum perductam Flaminiæ iunxit. Initia luxuriæ introdu=

cta ab exercitu aſiatico referuntur. Ligures, quicunq; circa Apenninum erant: ſubacti ſunt. Bacchanalia ſacrum Græcum, & quidem nocturnum, ſcelerum omnium maximum ſeminarium, cum ad ingentis turbæ coniurationem perueniſſet: à conſule inueſtigatum: & multorum pœna ſublatum eſt. A cenſoribus L. Valerio Flacco, & M. Porcio Catone, uir & belli & pacis artibus maximus motus eſt ſenatu L. Quintius Flaminius T. Quintij frater: eo quod cum Galliam prouinciam COS optinuerat: rogatus à Philippo Pœno, quem amabat: ſcorto nobili, Gallum quendam ſua manu occiderat: ſiue, ut quidam tradiderunt: unum damnatorum ſecuri percuſſerat, rogatus à meretrice Placentina: cuius amore deperibat. Extat in eum M. Catonis oratio. Scipio Literni deceſſit. Et, tanquam iungente fortuna circa id tempus duo funera maximorum uirorum, Annibal à Pruſia Bithyniæ rege, ad quem uicto Antiocho confugerat: cum dederetur Romanis: qui ad expoſcendum illum T. Quintium Flaminium miſerant: ueneno ſibi mortem cõſciuit. Philopœmenes quoq;, dux Achæorum, uir maximus eſt à Meſſenijs interemptus ueneno: cum ab ijs bello captus eſſet. Coloniæ Pollicentia, & Piſaurum, & Mutina, & Parma, deductæ ſunt. Præterea res aduerſum Celtiberos proſpere geſtas, & initia, cauſaſq; belli Macedonici continet. cuius origo inde uenit: quod Philippus ægre ferebat regnum ſuum minui à Romanis: eo quod cogeretur à Thracibus, alijſq; locis præſidia deducere.

c Vm Philippus liberos eorum, quos in uincu-
lis nobiliſſimorum quidem hominum habe-
bat: congri ad mortem iuſſiſſet: Theoxena pro
liberis ſuis, et ſororis uerita admodum pueris regis libi
dinē, prolatis in mediū gladijs, et poculo, in quo erat ue
nenum: ſuaſit ijs: ut imminens ludibrium morte effuge-
rent: et cum perſuaſiſſet: ipſa etiam ſe interemit. Certa
mina inter Philippi Macedoniæ regis liberos Perſeū et
Demetriū referuntur: et ut fraude fratris ſui Demetrius
confictis criminibus, inter quæ accuſationem parricidij
& affectationem regni, primum ferro petitus, ad ulti-
mum, quoniam populi romani amicus erat: ueneno ne-
catus eſt: regnumq́; Macedoniæ mortuo Philippo ad Per
ſeum deuēnit. Item res in Liguribus, & Hiſpania con
tra Celtiberos à compluribus feliciter geſtas continet.
Libri Numæ Pompilij in agro L. Petilij ſcribæ ſub Ia
niculo à cultoribus agri in arca lapidea clauſi et Græci,
& latini inuenti ſunt. in qbus plura, quæ diſſoluenda
rū religionum erant: prætor ad quē delati erant: cū le
giſſet: iurauit ſenatui contra rēpub. eſſe, ut legerentur: ſer
uarenturq́;: et ex S. C. i comitio exuſti ſunt. Colonia Aq
leia deducta eſt. Philippus ægritudine animi cōfectus,
quod Demetrium filium falſis alterius filij in eundem
delationibus īpulſus ueneno ſuſtuliſſet: et de pœna Per
ſei cogitauit: uoluitq́; Antigonum potius amicum ſuū ſuc
ceſſorem regni ſui relinquere. ſed in hac cogitatione mor
te raptus eſt. regnum Perſeus accepit.

FINIS.

T. LIVII PATAVINI HISTORIARVM AB VRBE CONDITA DECADIS QVARTAE LIBER PRIMVS.

m E QVOQVE IVVAT, VEL ut ipſe in parte laboris, ac periculi fuerim: ad finem belli punici perueniſſe. nam etſi profiteri auſum perſcripturum res omneis romanas in partibus ſingulis tanti operis fatigari minime conuenit: tamen cum in mentem uenit: tres & LX annos (tot enim ſunt à primo punico ad ſecundũ bellũ finitum) æque multa uolumina occupaſſe mihi: quam occuparint quadringenti LXXVIII anni à condita urbe ad Appium Claudium conſulem: qui primus bellũ Carthaginenſibus intulit: iam prouideo animo, uelut qui proximis litori uadis inducti mare pedibus ingrediuntur: quicquid progredior: in uaſtiorem me altitudinẽ, ac uelut profundum inuehi: & creſcere penè opus: quod prima quæque perficiendo minui uidebatur.

Pacem punicam bellũ macedonicum excepit: periculo haudquaquã comparãdum, aut uirtute ducis, aut robore militum: claritate regum antiquorum, uetuſtáq; fama gentis, et magnitudine imperij, quo multam quondam Europæ, maiorem partem Aſiæ obtinuerant armis: propè nobilius. Cæterum cœptum bellũ aduerſus Philippum decem fermè ante annis triennio prius depoſitũ erat: cũ Aetoli & belli, & pacis fuiſſent cauſæ. uacuos deinde pace punica iã Romanos, & infenſos

Philippo, cum ob inſidiam aduerſus Aetolos, aliósq; regionis eiuſdem ſocios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam miſſa Annibali, Pœniſq; preces Atenienſium, quos agro peruaſtato in urbem compulerat: excitauerunt ad innouandum bellum. Sub idem ferè tempus & ab Attalo Rege, & Rhodijs legati uenerunt, nuntiãtes: Aſiæ quoq; ciuitates ſolicitari. His legationibus reſponſum eſt: curæ aſianã rẽ ſenatui fore. Conſultatio de macedonico bello integra ad COSS, qui tunc in prælio cum Boijs erant: reiecta eſt. Interim ad Ptolemæũ Aegypti Regem legati tres miſſi, C. Claudius Nero, M. Aemylius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus: ut annuntiarent uictum Annibalem, Pœnoſq;: & gratias agerent Regi: quod in rebus dubijs, cum finitimi etiã ſocij Romanos deſererent: in fide manſiſſet: & peterent: ut ſi coacti iniurijs bellum aduerſus Philippum ſuſcepiſſent: priſtinum animum erga populum Ro. conſeruaret. Eodem ferè tempore P. Aelius COS in Gallia cum audiſſet à Boijs ante ſuum aduẽtum incurſiones in agros ſociorũ factas: duabus legionibus ſubitarijs tumultus eius cauſa ſcriptis, additiſq; ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium præfectum ſociũm hac tumultuaria manu per Vmbriam, quàm tribum Sappiniam uocant: agrum Boiorum inuadere iuſſit. ipſe eodẽ aperto itinere per montes duxit. Appius ingreſſus hoſtium fines primo populationes ſatis proſpere, ac tuto fecit: delecto deinde ad caſtrum Mutilum ſatis idoneo loco ad demetenda frumenta (iam enim maturæ erant ſegetes) profectus neq; explorato circa, nec ſtationibus ſatis fir

mis, quæ armatæ inermes, atq; operi intentos tutarẽtur: poſitis, improuiſò impetu Gallorum cum frumentatoribus eſt circunuentus. inde pauor fugaq; etiam armatos cœpit. ad ſeptem millia hominum palata per ſegetes ſunt cæſa: inter quos ipſe C. Appius præfectus, cæteri in caſtra metu compulſi, inde ſine certo duce conſenſu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum ſuarum, ad conſulem per ſaltus propè inuios per uenere. qui, niſi quod populatus eſt Boiorum fines: & cum Ingaunis Liguribus fœdus icit: nihil, quod eſſet memorabile, aliud in prouincia cum geſſiſſet: Romam rediit. Cum primum ſenatum habuit: uniuerſis poſtulantibus, ne quam prius rem, quàm de Philippo, ſociorũq; querelis ageret: relatum extemplo eſt: decreuitq; frequens ſenatus: ut P. Aelius COS quem uideretur ei, cum imperio mitteret: qui claſſe accepta, quàm ex Sicilia Cn. Octauius reduceret: in Macedoniam traijceret. M. Valerius Leuinus proprætor miſſus, circa Vibonem duodequadraginta nauibus ab Cn. Octauio acceptis, in Macedoniam tranſmiſit. ad quem cum M. Aurelius legatus ueniſſet: edocuiſſetq; eum quantos exercitus, quátum nauium numerum comparaſſet Rex: & quemadmodum circa omnes non continentis modo urbes, ſed etiam inſulas, partim ipſe adeundo, partim per legatos conciret homines ad arma: maiore conatu Romanis id capeſſendum bellum eſſe: ne cunctantibus ijs auderet Philippus, quod Pyrrhus prius auſus ex aliquãto minore regno eſſet: hæc eadẽ ſcribere Aureliũ cóſulibus, et ſenatui placuit. Exitu huius anni cum de agris ueterum militum relatum eſſet: qui ductu atq; auſpicio

proconſulis Scipionis in Africa bellum perfeciſſent: decreuerunt patres: ut M. Iulius prætor urbis, ſi ei uideretur: decemuiros agro Samniti, Apuloq́; , quod is publicus populi romani eſſet: metiendo, diuidendoq́; crearet. Creati P. Seruilius, Q. Cæcilius Metellus, Cn. & M. Seruilij, (Geminis ambobus cognomen erat) L. & M. Hoſtilij Catones, P. Iulius Apulus, M. Fuluius Flaccus, P. Aelius Pætus, Q. Flaminius. Per eos dies P. Aelio conſulum comitia habente, creati COSS Ser. Sulpitius Galba, C. Aurelius Cotta. Prætores exinde facti, Q. Minutius Rufus, L. Furius Purpurio, Q. Fuluius Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani ſcenici eo anno magnifice, apparateq́; facti ab ædilibus curulibus, L. Valerio Flacco, & T. Quintio Flaminio, biduum inſtaurati ſunt. frumentiq́; uim ingentem, quod ex Africa pro conſul Scipio miſerat: quaternis æris populo cum ſumma fide, & gratia diuiſerunt. Et plebeij ludi ter toti iſtaurati ab ædilibus plebis, L. Apuſtio Fullone, & Q. Minutio Rufo: qui ex ædilitate prætor creatus erat. Et Iouis epulum fuit ludorum cauſa.

Anno quingenteſimo quadrageſimo ab urbe condita, Ser. Sulpitio Galba, C. Aurelio COSS, bellum cum Rege Philippo initum eſt, paucis menſibus poſt pacem Carthagnenſibus datam. Omnium primum eam rem Idibus Martijs, quo die tum conſulatus inibatur: Ser. Sulpitius COS retulit: ſenatuſq́; decreuit: ut ij COSS. maioribus hoſtijs rem diuinam facerent quibus dijs ipſis uideretur, cum precatione ea. Quam rē ſenatus populuſq́; romanus de republica, deq́; ineundo nouo bello in animo haberet: ea res uti populo roma-

no, ſocijſq;, ac nomini latino bene, ac feliciter eueniret. ſecundum rem diuinam, precationemq́;, ut de re publica, deq́; prouincijs ſenatum conſulerent. Per eos dies opportune irritandis ad bellum animis & literæ à M. Aurelio legato, & M. Valerio Leuino proprætore allatæ: & Athenienſium noua legatio uenit: quæ Regem appropinquare finibus ſuis nuntiaret: breuiq; non agros modo, ſed urbem etiam in ditione eius futuram: niſi quid in Romanis auxilij foret. Cum pronuntiaſſent COSS: rem diuinam rite perfectam eſſe: & precationi annuiſſe deos, aruſpices reſpondere: lætaq; exta fuiſſe: & prolationem finium, uictoriamq́;, & triumphum portendi: tum literæ Valerij, Aurelijq; lectæ: & legati Athenienſium auditi. Senatus inde conſultum factum eſt: ut ſocijs gratiæ agerentur: quod diu ſolicitati ne obſidionis quidem metu fide deceſſiſſent. de auxilio mittendo tum reſpondere placere: cum conſules prouincias ſortiti eſſent: atq; is COS, cui Macedonia prouincia eueniſſet: ad populum tuliſſet: ut Philippo Regi Macedonum indiceretur bellum. Ser. Sulpitio prouincia Macedonia ſorte euenit. isq́; rogationem promulgauit: uellent, iuberēt Philippo Regi, Macedonibusq́;, qui ſub regno eius eſſent: ob iniurias, armaq́; illata ſocijs populi romani bellum indici? Alteri conſuli Aurelio Italia prouincia obtigit. Prætores exinde ſortiti ſunt: Cn. Sergius Plancus urbanam: Q. Fuluius Gillo Siciliam: Q. Minutius Rufus Brutios: L. Furius Purpurio Galliam. Rogatio de bello macedonico primis comitijs ab omnibus fermè centurijs antiquata eſt. id cum feſſi diuturnitate & grauitate belli ſua ſpon-

te homines tædio laborum,periculorumq́; fecerant:tũ Q. Bebius tribunus plebis uiam antiquam criminandi patres ingreſſus incuſauerat bella ex bellis ſeri:ne pace unquam frui plebs poſſet. Aegre eam rem paſſi patres:laceratusq́; probris in ſenatu tribunus plebis:et cõſulẽ pro ſe quiſq; hortari:ut de integro comitia rogationi ferendæ ediceret:caſtigaretq́; ſegnitiá populi:atq; doceret quãto damno,dedecoriq́; dilatio ea belli futura eſſet. Cõſul in campo Martio comitijs habitis,prius q̃ centurias in ſuffragium mitteret, concione aduocata,

Ignorare,inquit,uidemini mihi Quirites:non utrum bellum,an pacem habeatis,uos conſuli:(neq; enim liberum id uobis permittet Philippus:qui terra mariq; ingens bellum molitur)ſed utrum in Macedoniam legiones tranſportetis: an hoſtem in Italiam accipiatis. hoc quãtum interſit,ſi unquam ante aliâs,punico certe proximo bello experti eſtis. Quis enim dubitat:quin,ſi Saguntinis obſeſſis,fidemq; noſtram implorantibus impigre tuliſſemus opem : ſicut patres noſtri Mamertinis tulerant: totum in Hiſpaniam auerſuri bellum fuerimus:quod cunctando cum ſumma clade noſtra in Italiam accepimus? Ne illud quidem dubium eſt:quin hũc ipſum Philippum pactum iam per legatos,literaſq; cũ Annibale in Italiam traijcere,miſſo cum claſſe Leuino,qui ultro ei bellum inferret:in Macedonia cõtinuerimus. & quod tunc fecimus: cum hoſtem Annibalem in Italia haberemus:id nunc pulſo Italia Annibale, deuictis Carthaginenſibus,cunctamur facere? Patiamur in expugnandis Athenis,ſicut in Sagunto expugnando Annibalem paſſi ſumus : ſegnitiem noſtram

experiri Regem. non quinto inde menſe, quemadmodũ ab Sagunto Annibal, ſed quinto inde die, quàm ab Corintho ſoluerit naues: in Italiam perueniet. Ne æquaueritis Annibali Philippum: ne Carthaginẽſibus Macedonas: Pyrrho certe æquabitis: dico quantum uel uir uiro, uel gens genti præſtat. Minima acceſſio ſemper Epirus regno Macedoniæ fuit: & hodie eſt. Peloponneſum totam in ditione Philippus habet, Argosq́; ipſos, non uetere fama magis, quàm morte Pyrrhi nobilitatos. Noſtra nunc compara. quanto magis florentem Italiam, quanto magis integras res, ſaluis ducibus, ſaluis tot exercitibus, quos punicum poſtea bellum abſumpſit: aggreſſus Pyrrhus? tamẽ concuſſit: & uictor prope ad ipſam urbem Romam uenit. nec Tarẽtini modo, oraq́; illa Italiæ, quam maiorem Græciam uocant: ut linguam, ut nomen ſecutos crederes: ſed Lucanus, et Brutius, & Samnis à nobis defecerunt. hæc uos, ſi Philippus in Italiam tranſmiſerit: quietura, aut manſura in fide creditis? manſerunt enim punico poſtea bello. nunquam iſti populi, niſi cum deerit, at quem deſiſcát: à nobis nõ deficient. Si piguiſſet uos in Africã traijcere: hodie in Italia Annibalem, & Carthaginenſes hoſtes haberetis. Macedonia potius, quàm Italia bellũ habeat: hoſtium urbes agriq́; ferro, atq; igni uaſtentur. experti iam ſumus foris nobis, quàm domi feliciora, potentioraq́; arma eſſe. Ite in ſuffragium bene iuuantibus dijs: & quæ patres cenſuerunt: uos iubete. Huius uobis ſententiæ non conſul modo author eſt: ſed etiam dij immortales: qui mihi ſacrificanti, precãtiq́;, ut hoc bellum mihi, ſenatuiq́;, uobisq́;, & ſocijs, ac nomini La

tino, claſſibus, exercitibuſq́; noſtris bene ac feliciter eueniret: læta omnia, proſperaq́; portendêre. Ab hac oratione in ſuffragium miſſi, uti rogarat, bellum iuſſerunt. Supplicatio inde à COSS in triduum ex S. C. indicta eſt: obſecratiq́; circa omnia puluinaria dij: quod bellum cum Philippo populus iuſſiſſet: id bene ac feliciter eueniret. conſultiq́; fœciales à Ser. Sulpitio: bellum, quod indiceretur Regi Philippo: utrũ ipſi utiq; annũtiari iuberent: an ſatis eſſet, in finibus regni quod proximum præſidium eſſet: eò nuntiari. fœciales decreuerunt: utrum eorum feciſſet, recte facturum. Conſuli à patribus permiſſum: ut quem uideretur ex ijs, qui extra ſenatum eſſent: legatum mitteret ad bellũ Regi indicendum. Tũ de exercitibus conſulum, prætorumq́; actum. conſules binas legiones ſcribere iuſſi: ueteres dimittere exercitus. Sulpitio, cui nouũ, ac magni nominis bellũ decretũ erat: permiſſũ: ut de exercitu, quem proconſul Scipio ex Africa deportaſſet: uoluntarios quos poſſet, duceret: inuitum nequem militem ueterem ducendi ius eſſet. Prætoribus L. Furio Purpurioni, & Q. Minutio Rufo quina millia sociũ latini nominis conſul daret: quibus præſidijs alter Galliam, alter Brutios prouinciam obtineret. Q. Fuluius Gillo & ipſe iuſſus ex eo exercitu, quem P. Aelius COS habuiſſet: ut quiſque minime multa ſtipẽdia haberet, legere: donec & ipſe quinq; millia ſociũm ac nominis latini effeciſſet. id præſidio Siciliæ prouinciæ eſſet. M. Valerio Falconi, qui prætor priore anno Campaniam prouinciã habuerat: prorogatum in annum imperiũ eſt: uti proprætor in Sardiniam traijceret: quodq́;

de exercitu, qui ibi eſſet: quinque millia ſociûm nominis latini, qui eorum minime multa ſtipendia haberet: legeret. Et conſules duas urbanas legiones ſcribere iuſſi: quæ, ſi quò res poſceret, multis in Italia contactis gentibus punici belli ſocietate, iráq; inde tumentibus: mitterētur. Sex legionibus Romanis eo anno uſura reſpublica erat. In ipſo apparatu belli legati ab rege Ptolemæo uenerunt: qui nunciarunt: Athenienſes aduerſus Philippum petiſſe ab Rege auxilium. cæterum etſi communes ſocij ſint: tamen niſi ex authoritate populi romani, neq, claſſem, neq; exercitum defendendi, aut oppugnandi cuiuſquam cauſa Regem in Græciam miſſurum eſſe. uel quieturum eum in regno: ſi populo romano ſocios defendere liceat: uel Romanos quieſcere, ſi malint, paſſurum: atq; ipſum auxilia, quibus facile aduerſus Philippum tueri Athenas poſſent: miſſurum. Gratiæ Regi ab ſenatu actæ: reſponſumq;: tutari ſocios populo romano in animo eſſe ſiqua re ad id bellum opus ſit: indicaturos Regi. regniq; eius opes ſcire ſubſidia firma, ac fidelia ſuæ Reip. eſſe. Munera deinde legatis in ſingulos qna millia L æris ex S.C. miſſa. Cū delectū cōſules haberēt: pararētq; quæ ad bellū opus eſſent: ciuitas religioſa, in principijs maxime nouorum bellorum, ſupplicationibus habitis iam, & obſecratione circa omnia puluinaria facta, nequid prætermitteretur, quod aliquando factum eſſet: ludos Ioui, donumq; uouere conſulem, cui prouincia Macedonia eueniſſet: iuſſit. Moram uoto publico Licinius pontifex maximus attulit: qui negauit ex incerta pecunia uouere debere. ſi ea pecunia non poſſet in bellum uſui eſſe: repo-

ni ſtatim debere: nec cum alia pecunia miſceri. quod niſi factum eſſet: uotum rite ſolui non poſſe. Quanquã & res, & author mouebat: tamen ad collegium pontificum referre conſul iuſſus: ſi poſſet recte uotum incertæ pecuniæ ſuſcipi. poſſe, rectius'q; etiam eſſe, pontifices decreuerunt. Vouit in eadem uerba COS, præeũte maximo pontifice: quibus ante quinquennalia uota ſuſcipi ſolita erant: præterquam quod tanta pecunia, quã tam tum, cum ſolueretur, ſenatus cenſuiſſet: ludos, dona'q; facturum uouit. toties ante ludi magni de certa pecunia uoti erant, ij primi de incerta. Omniũ animis in bellum macedonicum uerſis, repente nihil minus eo tempore timentibus gallici tumultus fama exorta ẽ. Inſubres, Cenomani'q;, & Boij, excitis Sallyis, Iluatibus'q;, & cæteris Liguſticis populis, Amilcare Pœno duce, qui in ijs locis de Aſdrubalis exercitu ſubſtiterat: Placentiam inuaſerant: & direpta urbe, ac per iram magna ex parte incenſa, uix duobus millibus hominũ inter incendia, ruinas'q; relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades ſpatium colonis dedit ad claudendas portas, præſidia'q; per muros diſponenda: ut obſiderentur tamen prius, q̃ expugnarẽtur: nũtios'q; mitterẽt ad populũ romanum. L. Furius Purpurio, qui tum prouinciæ præerat: cætero ex S. C. exercitu dimiſſo, præter quinque millia ſociûm ac latini nominis, cum ijs copijs in proxima regione prouinciæ circa Ariminum ſubſtiterat. is tum ſenatui ſcripſit, quo in tumultu prouincia eſſet. duarum coloniarum, quæ ingentem illam tempeſtatem punici belli ſubterfugiſſent: alteram captam, ac direptã

ab hoſtibus: alteram oppugnari. nec in exercitu ſuo ſatis præſidij colonis laborantibus fore: niſi quinq; millia ſociorum XL millibus hoſtium (tot enim in armis eē) trucidanda obijcere uelit: & tanta ſua clade iam inflatos excidio coloniæ romanæ augeri hoſtium animos. His literis recitatis decreuerunt: ut C. Aurelius COS exercitum, cui in Hetruriam ad conueniendum diem edixerat: Arimini eadem die adeſſe iuberet: et aut ipſe, ſi per commodum reipublicæ poſſet: ad opprimendum gallicum tumultum proficiſceretur: aut L. Furio prætori ſcriberet: ut cum ad eum legiones ex Hetruria ueniſſent: miſſis in uicem earum quinque millibus ſociorum, qui interim Hetruriæ præſidio eſſent: proficiſceretur ipſe ad coloniam liberandam obſidione. Legatos item mittendos in Africam cenſuerunt: eoſdem Carthaginem: ut nuntiarent: ciuem eorum Amilcarem relictū in Gallia, haud ſatis ſcire ex Aſdrubalis prius, qn ex Magonis poſtea exercitu, bellum contra fœdus facere. exercitus Gallorum, Liguruḿq; exciuiſſe ad arma cōtra populū romanū. eum, ſi pax placeret: reuocandum illis, & dedendum populo romano eſſe. ſimul nuntiare iuſſi: perfugas ſibi non omnes redditos eſſe: ac magnam partem eorum palàm Carthagini obuerſari dici: quos comprehendi, conquiriq́; debere: ut ſibi ex fœdere reſtituantur. Hæc ad Carthaginenſes mandata. Maſaniſsæ gratulari iuſſi: quod non patriū modo recuperaſſet regnum: ſed parte florentiſſima Syphacis finium adiecta etiam auxiſſet. Nuntiare præterea iuſſi: bellū cū Rege Philippo ſuſceptum: qđ Carthaginēſes auxilijs iuuiſſet: iniuriaſq; inferēdo ſocijs

populi romani, flagrante bello Italia coegiſſet claſſes, exercitusq; i Græciã mitti: et diſtinẽdo copias cauſa in primis fuiſſet ſerius in Africam traijciẽdi. peterentq;: ut ad id bellũ mitteret auxilia Numidarum equitum. Dona ampla data: quæ ferrét Regi: uaſa aurea argẽteáq;, togaq; purpurea, & palmata tunica cum eburneo ſcipione, & toga prætexta cum curuli ſella. iuſſiq; polliceri: ſiquid ei ad firmandum, augendumq; regnum opus eſſe iudicaſſet: enixe id populum romanum merito eius præſtaturũ. Verminæ quoq; Syphacis filij legati per eos dies ſenatum adierunt, excuſantes errorẽ adoleſcentiamq;, et culpam omnem in fraudem Carthaginenſium auertentes. Et Maſaniſſam Romanis ex hoſte amicum factum: Verminam quoq; annixurum: ne officijs in populum romanum aut à Maſaniſſa, aut ab ullo alio uincatur. petere: ut Rex, ſociusq;, et amicus ab ſenatu appellaretur. Reſponſum legatis eſt: et Syphacem patrem eius ſine cauſa ex ſocio, & amico hoſtem repente populi romani factum: et eum ipſum rudimentum adoleſcentiæ bello laceſſentem Romanos poſuiſſe. itaq; pacẽ illi prius petendã à populo romano eſſe: quàm ut Rex, ſociusq;, et amicus appelletur. nominis eius honorẽ pro magnis erga ſe Regum meritis dare populũ romanum conſueſſe. legatos romanos in Africa fore: quibus mandaturũ ſenatum: ut Verminæ pacis dent leges: liberum arbitrium eis populo romano permittente. ſiquid ad eas addi, demi, mutari'ue uellet: rurſus ab ſenatu ei poſtulandum fore. Legati cum ijs mandatis in Africã miſſi, C. Terẽtius Varro, Sp. Lucretius, Cn. Octauius. quinqueremes ſingulis datæ. Literæ deinde in ſenatu re-

citatæ ſunt Q. Minutij prætoris: cui Brutij prouincia erat: pecuniam Locris ex Proſerpinæ theſauris nocte clàm ſublatam: nec ad quos pertineat facinus ueſtigia ulla extare. Indigne paſſus ſenatus non ceſſari ab ſacrilegijs: et ne Pleminiū quidē, tam clarū, recensq; noxæ ſimul ac pœnæ exemplum, homines deterrere. C. Aurelio conſuli negotium datum: ut ad prætorē in Brutios ſcriberet: ſenatui placere quæſtionem de expilatis theſauris eodem exemplo haberi: quo M. Pomponius prætor triennio ante habuiſſet. quæ inuenta pecunia eſſet: reponi. ſiquo minus inuentum foret: expleri: ac piacularia, ſi uideretur, ſicut ante pontifices cenſuiſſent: fieri, cauſa expiandæ uiolationis eius templi. Prodigia etiam ſub idem tempus pluribus locis nuntiata acciderunt. in Lucanis cœlum arſiſſe afferebant: Priuerni ſereno per diem totum rubrum ſolem fuiſſe: Lanuuij templo Soſpitæ Iunonis nocte ſtrepitum ingentem exortū. iam animalium obſcœni fœtus pluribus locis nuntiabantur. in Sabinis incertus infans natus maſculus, an fœmina eſſe. alter ſexdecim iam annorum item ambiguo ſexu inuentus. Fruſinone agnus cumſuillo capite, Sinueſſæ porcus cum capite humano natus: in Lucanis in agro publico equus cum quinq; pedibus. Fœda omnia & deformia, errantisq; in alienos fœtus naturæ uiſa. ante omnia abominati ſemimares: iuſſiq; in mare extemplo deportari: ſicut proxime C. Claudio, M. Liuio COSS deportatus ſimilis prodigij fœtus erat. nihilominus decemuiros adire libros de portento eo iuſſerunt. decemuiri ex libris res diuinas eaſdem, quæ proxime ſecundum id prodigium factæ eſſent: impera-

runt. carmen præterea ab ter nouenis uirginibus canĩ per urbem iuſſerunt: donumq́; Iunoni Reginæ ferri. Ea uti fierent, C. Aurelius COS ex decemuirorum reſponſo curauit. carmen ſicut patrum memoria Liuius, ita tum condidit P. Licinius Tegula. Expiatis omnibus religionibus (nam etiam Locris ſacrilegium perueſtigatum à Q. Minutio erat: pecuniáq; ex bonis noxiorũ in theſauris repoſita) cum conſules in prouincias proficiſci uellẽt: priuati frequentes, quibus ex pecunia, quam M. Valerio, & M. Claudio COSS, mutuam dederant: tertia penſio debebatur: eo anno adierunt ſenatum: quia conſules, cum ad nouum bellum, quod magna claſſe, magniſq; exercitibus gerendũ eẽt, uix ærarium ſufficeret: negauerant eſſe, unde ijs in præſentia ſolueretur. Senatus querentes eos non ſuſtinuit. Si in punicũ bellũ pecunia data in Macedonicũ quoq; bellũ uti reſpublica uellet: alijs ex alijs orientibus bellis, q̄d aliud q̄ publicatam pro beneficio tanquam ob noxam ſuam pecuniam fore? Cum & priuati æquum poſtularent: nec tamen ſoluendo ære alieno reſpublica eſſet: quod medium inter æquum, & utile erat: decreuerunt: ut, quoniam magna pars eorum agros uulgo uenales eſſe diceret: & ſibimet emptis opus eſſe: agri publici, qui intra quinquageſimum lapidem eſſet: copia ijs fieret. conſules agrum æſtimaturos: & in iugera ſeaſſes uectigales, teſtandi cauſa publicum agrum eſſe, impoſituros: ut ſiquis, cum ſoluere poſſet populus: pecuniã habere, quàm agrum mallet: reſtitueret agrum populo.

Læti eam conditionem priuati accepere. Trientius, Tabuliuſq; is ager, quia pro tertia parte pecuniæ da-

tus erat: appellatus. Tum Ser. Sulpitius ſecundum uota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus ab urbe, Brunduſium uenit: et ueteribus militibus uoluntarijs ex africano exercitu in legiones deſcriptis, nauibusq; ex claſſe conſulis Cornelij lectis, altera die, quàm à Brunduſio ſoluit: in Macedoniam traiecit. ibi ei præſto fuere Athenienſium legati, orantes: ut ſe obſidione eximeret. Miſſus extemplo Athenas eſt C. Claudius Centumalus cum XX longis nauibus, & militum copijs. neq; enim ipſe Rex Athenas obſidebat. eo maxime tempore Abydum oppugnabat, iam cum Rhodijs, & Attalo naualibus certaminibus, neutro feliciter prælio uires expertus. ſed animos ei faciebat præter ferociā inſitam, fœdus ictum cum Antiocho Syriæ Rege: diuiſæq; iam cum eo Aegypti opes: cui morte audita Ptolemæi Regis ambo imminebant. Contraxerant autem ſibi cum Philippo bellum Athenienſes haudquaquam digna cauſa: dum ex uetere fortuna nihil præter animos ſeruant. Acarnânes duo iuuenes per initiorum dies non initiati tēplum Cereris imprudentes religionis cum cætera turba ingreſſi ſunt. facile eos ſermo prodidit abſurde quædam percunctantes. deductiq; ad antiſtites templi, cū palàm eſſet per errorem ingreſſos: tanquam ob infandū ſcelus interfecti ſunt. Id tā fœde, atq; hoſtiliter gens Acarnanum factum ad Philippum detulit: impetrauitq; ab eo: ut datis Macedonum auxilijs, bellum ſe inferre Athenienſibus pateretur. Hic exercitus primo terram Atticam ferro igniq; depopulatus, cum omnis generis præda in Acarnaniā rediJt. et irritatio animo-

rũ ea prima fuit. poſtea iuſtum bellum decretis ciuitatis ultro indicẽdo factũ. Attalus enim Rex, Rhodijq́; ꝑſecuti cedẽtem in Macedoniã Philippũ, cũ Aeginã ueniſſent: Rex Piræeũ renouandæ firmandæq́; cũ Athenienſibus ſocietatis cauſa traiecit. Ciuitas omnis obuiam effuſa cum coniugibus ac liberis, ſacerdotes cum inſignibus ſuis intrantem urbem, ac diui propè ipſi exciti ſedibus ſuis exceperunt. In concionem extemplo populus uocatus: ut Rex quæ uellet, coràm ageret. deinde ex dignitate magis uiſum: ſcribere eum, de quibus uideretur: quàm præſentem aut referendis ſuis in ciuitatem beneficijs erubeſcere, aut ſignificationibus, acclamationibusq́; multitudinis, aſſentatione immodica pudorem onerantis. In literis autẽ, quæ miſſæ in concionem, recitatæq́; ſunt: commemoratio erat beneficiorum primum in ciuitatem ſociam: deinde rerum: quas aduerſus Philippum geſſiſſet: ad poſtremum adhortatio capeſſendi belli: dum ſe, dum Rhodios, tum quidem dum etiam Romanos haberent. nequicquam poſtea, ſi tum ceſſarent: prætermiſſam occaſionem quæſituros. Rhodij deinde legati auditi ſunt: quorum recens erat beneficium: quod naues longas quatuor in portu Athenienſiũ captas nuper à Macedonibus, recuperatasq́; remiſerãt. Itaq́; ingenti conſenſu bellum aduerſus Philippum decretum. Honores Regi primum Attalo immodici, deinde & Rhodijs habiti. tum primum mentio illata de tribu, quam Attalidem appellarent: ad decẽ ueteres tribus addenda. & Rhodiorum populus corona aurea uirtutis gratia donatus: ciuitasq́; Rhodijs data: quemadmodũ Rhodij prius Athenienſibus dederant. Secundũ

hæc Rex

hæc Rex Attalus Aeginam ad claſſem ſe recepit. Rhodij etiam ab Aegina inde per inſulas Rhodum nauigarunt: omnibus, præter Andrum, Parumq́;, & Scyrum, quæ præſidijs Macedonum tenebantur: in ſocietatem acceptis. Attalum Aeginæ miſſi in Aetoliam nuntij, expectatiq́; inde legati aliquandiu nihil agentem tenuere. & neq; illos excire ad arma potuit, gaudentes utcumq; compoſita cum Philippo pace: & ipſe, Rhodijq́;, cum, ſi inſtitiſſent Philippo: egregiũ libertatæ per ſe Græciæ titulum habere potuiſſent: patiendo rurſus eum in Helleſpontum traijcere, occupantemq́; Græciæ opportuna loca uires colligere, bellũ alucre: gloriamq́; eius gesti, perfectiq́; Romanis conceſſerunt. Philippus magis regio animo eſt uſus: qui cum Attalum, Rhodiosq́; hoſtes nõ ſuſtinuiſſet: ne romano quidem quod imminebat, bello territus, Philocle quodã ex præfectis ſuis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Athenienſium agros miſſo, claſſe tradita Heraclidi, ut Maroneam peteret: ipſe terra eodem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit. & Maroneã quidem primo impetu expugnauit: Aenum inde cum magno labore, poſtremo per proditionem Ganymedis præfecti Ptolemæi cepit. deinde alia caſtella, Cypſela, & Doriſcon, & Nympheũ occupat. inde progreſſus ad Cherſoneſum, Elæũnta, & Alopeconneſum, tradentibus ipſis, recepit. Callipolis quoq; , & Madytos dedita: & caſtella quædam ignobilia. Abydeni ne legatis quidem admiſſis, Regi portas clauſerunt. ea oppugnatio diu Philippũ tenuit. eripiq́; ex obſidione, ni ceſſatum ab Attalo, & Rho-

diis foret: potuerunt. Attalus trecentos tantum militẽs in præſidium, Rhodij quadriremẽ unam ex claſſe, cũ ad Tenedum ſtaret: miſerunt eodem poſtea, cum iam uix ſuſtinerent obſidionem: & ipſe Attalus cum traieciſſet: ſpem tantum auxilij ex propinquo oſtendit, neq; terra, neq; mari adiutis ſocijs. Abydeni primo tormentis per muros diſpoſitis, non terra modo adeunteis aditu arcebant: ſed nauium quoq; ſtationem infeſtam hoſti faciebant. poſtea cum et muri pars ſtrata ruinis, & ad interiorem raptim oppoſitum murum cuniculis iam peruentum eſſet: legatos ad Regem de conditionibus tradendæ urbis miſerunt. Paciſcebantur autem: ut rhodiã quadriremem cum ſocijs naualibus, Attaliq; præſidium emitti liceret: atq; ipſis urbe excedere cum ſingulis ueſtimentis. quibus cum Philippus nihil pacati, niſi omnia permittentibus reſpondiſſet: adeo renuntiata hæc legatio ab indignatione ſimul, ac deſperatione iram accendit: ut ad Saguntinam rabiem conuerſi matronas omnes in templo Dianæ, pueros ingenuos, uirgineſq;, & infantes cũ ſuis nutricibus in gymnaſium includi iuberent: aurum & argentum in forũ deferri: ueſtem pretioſam in naues rhodiam, cyzicenamq;, quæ in portu erant: conijci: ſacerdotes, uictimaſq; adduci: & altaria in medio poni. ibi delecti primum: qui ubi cæſam aciem ſuorum pro diruto muro pugnantem uidiſſent: extemplo coniuges, liberoſq; interficerent, aurũ, argentum, ueſtemq;, quæ in nauibus eſſet: in mare deijcerent: tectis publicis priuatiſq; quamplurimis locis poſſent, ignes ſubijcerent: & ſe facinus perpetraturos, præeuntibus etiam execrabile carmen ſacer

dotibus,iureiurando adacti·tum militaris ætas iuraret: neminem uiuum,niſi uictorem, acie exceſſurum. Hi memores deorum adeo pertinaciter pugnauerunt: ut cum nox prælių̃ direptura eſſet:Rex prior territus rabie eorum,pugna abſtiterit·Principes, quibus atrocior pars facinoris delegata erat: cum paucos,& confectos uulneribus ac laſſitudine supereſſe prælio cernerent: luce prima ſacerdotes cum infulis ad urbem dedendã Philippo mittunt. Ante deditionem ex ijs legatis romanis,qui Alexandriam miſſi erant:M. Aemylius duorum conſenſu,minimus natu,audita obſidione Abydenorum, ad Philippum uenit·qui queſtus Attalo, Rhodijsq; arma illata, & quod tum maxime Abydũ oppugnaret:cum rex ab Attalo,et Rhodijs ultro ſe bello laceſſitũ diceret:num Abydeni quoq;,inquit, ultro tibi intulerunt arma? Inſueto uera audire ferocior oratio uiſa eſt:quàm quæ habẽda apud Regem eſſet. Aetas,inquit,& forma,& ſuper omnia romanum nomẽ te ferociorem facit·ego autem primum uelim uos fœderum memores mecum ſeruare pacem·ſi bello laceſſitis: mihi quoq; in animo eſt facere· & regnum Macedonum,nomenq; haud minus, quàm romanum nobile bello ſentietis·Ita dimiſſo legato Philippus auro argentóq;,quæ coaceruata erant:accepto,hominum prædam omnem amiſit. tanta enim rabies multitudinem inuaſit:ut repente proditos rati, qui pugnantes mortem occubuiſſent:periuriumq; alijs alij exprobrantes,& ſacerdotibus maxime, qui quos ad mortem deuouiſſent: eorum uiuorum deditionem hoſti fecißent: repente omnes ad cædes coniugum,liberorumq; diſcurrerent:

ſeq; ipſi per omnes uias læti interficerent. Obſtupefa-ctus eo furore Rex ſuppreſſit impetum militum: & triduum ſe ad moriendum Abydenis dare dixit. quo ſpatio plura facinora in ſe uicti ediderunt. quàm infeſti edidiſſent uictores. nec niſi quem uincula, aut alia neceſſitas mori prohibuit: quiſquam uiuus in poteſtatē uenit. Philippus impoſito Abydi præſidio, in regnum rediјt. Cum uelut Sagunti excidium Annibali, ſic Philippo Abydenorum clades ad romanum bellum animos feciſſet: nuntiј occurrerunt: conſulem iam in Epiro eſſe: & Apolloniam terreſtres copias, nauales Corcyram in hyberna deduxiſſe. Inter hæc legatis, qui in Africam miſſi erant: de Amilcare gallici exercitus duce, reſponſum à Carthagnenſibus eſt: nihil ultra ſe facere poſſe: quàm ut exilio eum mulctarent: bonaq; eius publicarent. perfugas & fugitiuos, quos inquirendo ueſtigare potuerint: reddidiſſe. & de ea re miſſuros legatos Romam: qui ſenatui ſatisfacerent. Ducenta millia modiûm tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miſerunt. Inde in Numidiam ad Regem profecti legati. dona data Maſaniſſæ: mādataq; edita. Equites ducenti Numidæ, cum daret, accepti. ipſe in naues imponendos curauit: & cum ducentis millibus modiûm tritici, ducentis hordei ĩ Macedoniā miſit. Tertia legatio ad Verminam erat. Is ad primos fines regni legatis obuiam progreſſus, ut ſcriberent ipſi quas uellent pacis conditiones, permiſit. omnē pacem iuſtam bonamq; fore ſibi cum populo romano. datæ leges pacis: iuſſuſq; ad eam confirmandam mittere legatos Romam. Per idem tempus L. Cornelius Lentulus pro

conſul ex Hiſpania rediјt. qui cum in ſenatu res ab ſe per multos annos fortiter, feliciterq; geſtas expoſuiſſet: poſtulaſſetq;: ut triumphanti ſibi inuehi urbem liceret: res triumpho dignas eſſe cenſebat ſenatus: ſed exemplũ à maioribus non accepiſſe: ut qui neque dictator, neq; conſul, neq; prætor res geſſiſſet: triumpharet. proconſulem illum Hiſpaniam prouinciam, non conſulem, aut prætorem obtinuiſſe. decurrebatur tamen eò: ut ouans urbem iniret: intercedente T. Sempronio Longo tribuno plebis: qui nihilo magis id more maiorum, aut ullo exemplo futurum dicebat. poſtremo uictus conſenſu patrum tribunus ceſſit: & ex S.C. L. Lentulus ouans urbem eſt ingreſſus. Argenti tulit ex præda quadraginta quatuor millia pondo: auri duo millia quadringenta L. militibus ex præda centum XX aſſes diuiſit. Iam exercitus conſularis ab Arretio Ariminum traductus erat: & quinq; millia ſociũm latini nominis ex Gallia in Hetruriam tranſierant. itaq; L. Furius magnis itineribus ab Arimino aduerſus Gallos Cremonam tum obſidentes profectus, caſtra mille quingentorum paſſuum interuallo ab hoſte poſuit. Occaſio egregie rei gerendæ fuit: ſi protinus de uia ad caſtra oppugnãda duxiſſet. palati paſſim uagabantur per agros, nullo ſatis firmo relicto præſidio. laſſitudini militum timuit: quod raptim ductũ agmẽ erat: Galli clamore ſuorũ ex agris reuocati, omiſſa præda, quæ ĩ manibus erat: caſtra repetiuere. et poſtero die in aciem progreſſi. nec Romanus morã pugnandi fecit. ſed uix ſpatiũ inſtruẽdi fuit: eo curſu hoſtes ĩ præliũ uenerunt. Dextera ala (q̃a ĩ alas diuiſum ſocialẽ exercitũ habebat) in prima acie locata

eſt:in ſubſidijs duæ romanæ legiones. M. Furius *dextræ alæ,legionibus* M. Cæcilius*,eqtibus* L. Valerius Flac*cus(legati oẽs erãt)præpoſiti.* Prætor *ſecũ duos legatos,* Cn. Lectoriũ*,et* P. Titiniũ *habebat:cũ qbus circunſpicere,et obire ad omneis hoſtiũ ſubitos conatus poſſet.* Pri*mo* Galli *omni multitudine in unũ locũ cõnixi,obruere,atq; obterere ſeſe dextrã alã,quæ prima erat:ſperarũt poſſe.ubi id parũ procedebat:circũuenire à cornibus et amplecti hoſtiũ aciẽ, quod multitudini aduerſus paucos facile uidebatur: conati ſunt.* Id *ubi uidit prætor:ut et ipſe dilataret aciẽ:duas legiões ex ſubſidijs dextra læuáq; alæ,quæ ĩ prima acie pugnabat:circũdat: ædemq; deo* Ioui *uouit:ſi eo die hoſtes fudiſſet.* L. Va*lerio imperat:ut altera parte duarum legionum equites,altera ſociorum equitatum in cornua hoſtium emittat:nec circumuenire eos aciem patiatur.ſimul & ipſe, ut extenuatam mediam ſubductis cornibus aciem* Gal*lorum uidit:ſigna inferre confertos milites, & perrumpere ordines iubet.& cornua ab equitibus, & medij à pedite pulſi:ac repente,cum omni parte cæde ingenti ſternerentur:* Galli *terga uertunt: fugaq; effuſa repetunt caſtra.fugientes perſecutus eques:mox & legiones inſecutæ in caſtra impetum fecerunt.* Minus *ſex millia hominum inde effugerunt.cæſa & capta ſupra quinque &* XXX *millia cum ſignis militaribus* LXX, *carpentis gallicis multa præda oneratis plus ducentis.* Amilcar *dux pœnus eo prælio cecidit: & tres imperatores nobiles* Gallorum. Placentini *captiui ad duo millia liberorum capitum redditi colonis.* Magna *uictoria,lætaq;* Romæ *fuit literis allatis:ſup*

plicatio in triduũ decreta eſt. Romanorũ, ſociorũq; ad duo millia eo prælio ceciderunt: plurimi dexteræ alæ: in quam primo impetu ingens uis hoſtium illata eſt. Quanquam à prætore prope debellatum erat: conſul quoque C. Aurelius perfectis, quæ Romæ agenda fuerant: profectus in Galliam uictorem exercitum à prætore accepit. Conſul alter, cum autumno fermè exacto in prouinciam ueniſſet: circa Apolloniam hybernabat. Ab claſſe, quæ Corcyræ ſubducta erat: C. Claudius, triremesq; romanæ (ſicut ante dictum eſt) Athenas miſſæ cum Piræeum perueniſſent: deſpondentibus iam animos ſocijs ſpem ingentem attulerãt. nam & terreſtres ab Corintho, quæ per Megaram incurſiones in agros fieri ſolitæ erant: non fiebant: & prædonum à Chalcide naues, quæ non mare ſolum infeſtum, ſed etiam omnes maritimos agros Athenienſibus fecerant: nonmodo Sunium ſuperare, ſed nec extra fretum Euripi committere aperto mari ſe audebant. Superuenerunt ijs tres rhodiæ quadriremes: & erant atticæ tres aptæ naues ad tuendos maritimos agros comparatæ. Hac claſſe ſi urbs, agriq; Athenienſiũ defenderentur: ſatis in præſentia exiſtimanti Claudio eſſe, maioris etiam rei fortuna oblata eſt. Exules ab Chalcide regiorum iniurijs pulſi attulerunt: occupari Chalcidem ſine certamine ullo poſſe. nam & Macedonas, quia nullus in propinquo ſit hoſtium metus: uagari paſſim: & oppidanos præſidio Macedonum fretos cuſtodiam urbis negligere. His authoribus profectus, quanquam Sunium ita mature peruenerat: ut inde prouehi ad primas anguſtias Eubœæ poſſet: ne ſuperato

promontorio conſpiceretur: claſſem in ſtatione uſq; ad noctem tenuit. primis tenebris mouit: & tranquillo prouectus Chalcidem paulo ante lucem, quà infrequentiſſima ædificia urbis ſunt: paucis militibus turrim proximam, murumq; circa ſcalis cœpit: alibi ſopitis cuſtodibus, alibi nullo cuſtodiente. progreſſi inde ad frequentia ædificijs loca, cuſtodibus interfectis, refractaq; porta, cæteram multitudinem armatorum acceperunt. inde in totam urbem diſcurſum eſt: aucto etiam tumultu: quod circa forum ignis tectis iniectus erat. conflagrarunt & horrea regia, & armamentariũ cum ingenti apparatu machinarũ, tormentorumq;. cædes inde paſſim fugientium pariter ac repugnantium fieri cœpta eſt: nec ullo iam, qui militaris ætatis eſſet: non aut cæſo, aut fugato: Sopatro etiã Acarnãne præfecto præſidij interfecto. Præda omnis primo in forum collata: deinde in naues impoſita. carcer etiam ab Rhodijs refractus: emiſſiq; captiui: quos Philippus tanquam in tutiſſimam cuſtodiam condiderat. ſtatuis inde Regis deiectis, truncatisq;, ſigno receptui dato, conſcenderunt naues: & Piræeum, unde profecti erant: redierunt. Quod ſi tantum militum romanorum fuiſſet: ut & Chalcis teneri, & non deſeri præſidiũ Athenarum potuiſſet: magna res principio ſtatim belli Chalcis, & Euripus adempta Regi forent. nam ut terra Thermopylarum anguſtiæ Græciam, ita mari fretum Euripi claudit. Demetriade tum Philippus erat. quò cum eſſet nuntiata clades ſociæ urbis: quanquam ſerũ auxilium perditis erat: tamen quæ proxima auxilio eſt, ultionem petens, cum expeditis quinque millibus

peditum, & CCC equitibus extẽplo profectus, curſu propere Chalcidem contendit, haudquaquam dubius opprimi Romanos poſſe. à qua deſtitutus ſpe, nec ad quicquam aliud, quàm ad deforme ſpectaculũ ſemirutæ, ac fumantis ſociæ urbis cum ueniſſet: paucis, uix q ſepelirent bello abſumptos, relictis, æque raptim ac uenerat, tranſgreſſus ponte Euripũ per Bœotiã Athenas ducit, pari incœpto haud diſparem euentum ratus reſponſurum. & reſpondiſſet: niſi ſpeculator (Hemerodromos uocant Græci) ingens die uno curſu emetiens ſpatium, contemplatus regium agmen è ſpecula quadam, prægreſſus nocte media Athenas perueniſſet. idẽ ibi ſomnus, eademq; negligentia erat: quæ Chalcidẽ dies ante paucos prodiderat. Excitati nuntio trepido et prætor Athenienſium, et Dioxippus præfectus cohortis mercede militantium auxiliorum, conuocatis in forum militibus, tuba ſignum ex arce dari iubent: ut hoſtes adeſſe omnes ſcirent. ita undiq; ad portas, ad muros diſcurrunt. Paucas poſt horas Philippus, aliquanto tamen ante lucem appropinquans urbi, conſpectis luminibus crebris, & fremitu hominum trepidantium (ut in tali tumultu) exaudito, ſuſtinuit ſigna: & conſidere, ac quieſcere agmen iuſſit, ui aperta propalàm uſurus: quando parum dolus profuerat. ad Dipylon acceſſit. Porta ea, uelut in ore urbis poſita, maior aliquanto, patentiorq;, quàm cæteræ, eſt: & intra eam, extràq; latæ ſunt uiæ: ut & oppidani dirigere aciem à foro ad portam poſſent: & extra limes mille fermè paſſus in Academiæ gymnaſium ferens, pediti equitiq; hoſtium liberum ſpatium præberet. Eo limite Athenien-

ſes cum Attali præſidio, & cohorte Dioxippi, acie intra portam inſtructa, ſigna extulerunt. Quod ubi Philippus uidit: habere ſe hoſtes in poteſtate ratus, & diu optata cæde (neq; enim ulli græcarum ciuitatum infeſtior erat) expleturũ, cohortatus milites, ut ſe intuẽtes pugnarent, ſcirentq; ibi ſigna, ibi aciem eẽ debere: ubi Rex eſſet: concitat in hoſtes equum, non ira tantũ, ſed etiam gloria elatus: quod ingenti turba completis etiam ad ſpectaculum muris, conſpici ſe pugnantem egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum equitibus paucis euectus in medios hoſtes ingentem tũ ſuis ardorem, tum pauorem hoſtibus iniecit. plurimos manu ſua comminus, eminusq; uulneratos, compulſosq; in portam conſecutus, & ipſe cum maiorem in anguſtijs trepidantium edidiſſet cædem: in temerario incœpto tutum tamen receptum habuit: quia qui in turribus portæ erant: ſuſtinebant tela: ne in permiſtos hoſtibus ſuos conijcerent. intra muros deinde tenentibus milites Athenienſibus, Philippus ſigno receptui dato, caſtra ad Cynoſarges, templum Herculis, gymnaſiũq; (& lucus erat circuniectus) poſuit. ſed Cynoſarges, et lucus, & quicquid ſancti, amœni'ue circa urbem erat: incenſum eſt: dirutaq; non tecta ſolum, ſed etiam ſepulchra: nec diuini humani'ue iuris quicquam præ impotenti ira eſt ſeruatum. Poſtero die cum primo clauſæ fuiſſent portæ: deinde ſubito apertæ: quia præſidium Attali ab Aegina, Romaniq; ab Piræeo intrauerant urbem: caſtra ab urbe retulit Rex tria ferme millia paſſuum. inde Eleuſinem profectus, ſpe improuiſo templi, caſtelliq;, quod & imminet: & circundatum

eſt templo: capiendi, cum haudquaquam neglectas cuſtodias animaduertiſſet: & claſſem à Piræeo ſubſidio uenire: omiſſo incœpto, Megaram, ac protinus Corinthum ducit. & cum Argis Achæorum concilium eſſe audiſſet: inopinantibus Achæis concioni ipſi ſuperuenit. Conſultabant de bello aduerſus Nabin tyrannum Lacedæmoniorum. qui translato ab Achæis imperio à Philopœmene ad Cycliaden nequaquam parem illi ducem dilapſa cernens Achæorum auxilia, redintegrauerat bellum: agrosq; finitimorũ uaſtabat: & iam urbibus quoq; erat terribilis. Aduerſus hunc hoſtem cum quantum ex quaq; ciuitatum militum conſcriberetur conſultarent: Philippus dempturum ſe eis curam, quod ad Nabin, & Lacedæmonios attineret: pollicitus: nec tantum agros ſociorum populationibus prohibiturum: ſed terrorem omnem belli in ipſam Laconiam, ducto eò extemplo exercitu, translaturũ. Hæc oratio cum ingenti hominum aſſenſu acciperetur: ita tamen æquum eſt, inquit, me ueſtra meis armis tutari: ne mea interim nudentur præſidijs. itaq;, ſi uobis uidetur: tantum parate militum: quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tuenda ſatis ſint: ut meis ab tergo tutis, ſecurus bellum Nabidi inferam, & Lacedæmonijs. Non fefellit Achæos: quò ſpectaſſet tam benigna pollicitatio, auxiliumq; oblatum aduerſus Lacedæmonios. id quæri: ut obſidem Achæorum iuuentutem educeret ex Peloponneſo ad illigandam romano bello gentem. & id quidem coarguere Cycliades prætor Achæorum nihil attinere ratus, id modo cum dixiſſet: non licere legibus Achæorum de alijs rebus re-

ferre: quàm propter quas conuocati eſſent: decreto de exercitu parando aduerſus Nabin facto, concilium fortiter ac libere habitum dimiſit, inter aſſentatores regios ante eam diẽ habitus. Philippus magna ſpe depulſus, uoluntarijs paucis militibus conſcriptis, Corinthũ, atq; in Atticam terram rediJt. Per eos ipſos dies, quibus Philippus in Achæia fuit: Philocles præfectus regius ex Eubœa profectus cum duobus millibus Thracum, Macedonumq; ad depopulandos Athenienſium fines è regione Eleuſinis ſaltum Cithæronis tranſcẽdit. inde dimidia parte militum ad prædandũ paſſim per agros dimiſſa, cum parte ipſe occultus loco ad inſidias opportuno conſedit: ut ſi ex caſtello ab Eleuſine in prædantes ſuos impetus fieret: repente hoſtes effuſos ex improuiſo adoriretur. Non fefellere inſidiæ. itaq; reuocatis, qui diſcurrerant ad prædandum, militibus, inſtructisq;, ad oppugnandum caſtellũ Eleuſinem profectus cum multis inde uulneribus receſſit: Philippoq; ſe uenienti ex Achæia coniunxit. Tentata & ab ipſo Rege expugnatio eius caſtelli eſt. ſed naues romanæ à Piræeo uenientes, intromiſſumq; præſidium abſiſtere incœpto coegerunt. Diuiſo deinde exercitu Rex cum parte Philoclem Athenas mittit: cum parte ipſe Piræeũ pergit: ut dum Philocles ſubeundo muros, & comminanda oppugnatione contineret urbe Athenienſes: ipſi Piræeum leui cum præſidio relictum expugnandi facultas eſſet. Cæterum nihil ei Piræei, quàm Eleuſinis facilior, iiſdem ferè defendentibus, oppugnatio fuit. A Piræeo Athenas repente duxit. inde eruptione ſubita peditum, equitumq; inter anguſtias ſemiruti mu=

ri, qui brachijs duobus Piræeum Athenis iungit: repulſus, omiſſa oppugnatione urbis, diuiſo cum Philocle rurſus exercitu, ad uaſtandos agros profectus, cum priorem populationem ſepulchris circa urbem diruendis exercuiſſet: nequid inuiolatum relinqueret: templa deûm, quæ pagatim ſacrata habebant, dirui, atq; incendi iuſſit. Exornata eo genere operum eximie terra Attica, & copia domeſtici marmoris, & ingenijs artificum præbuit huic furori materiam. neque enim diruere modo ipſa templa, ac ſimulacra euertere ſatis habuit: ſed lapides quoq;, ne ĩtegri cumularent ruinas: frangi iuſſit. & poſteaquã non tam ira ſatiata, quàm iræ exercendæ materia hæc deerat: agro hoſtium in Bœotiam exceſſit: nec aliud quicquam dignum memoria in Græcia egit. Conſul Sulpitius eo tempore inter Apolloniam, ac Dyrrhachium habebat caſtra ad Apſum flumen: quò acerſitum T. Apuſtium legatum cum parte copiarum ad depopulãdos hoſtiũ fines mittit. Apuſtius extrema Macedoniæ populatus, Corrhago, & Gerrhunio, et Oreſſo caſtellis primo impetu captis, ad Antipatriam, in faucibus anguſtis ſitam urbem, uenit. ac primo euocatos principes ad colloquium, ut fidei Romanorum ſe committerent, perlicere ẽ conatus: deinde ubi magnitudine ac mœnibus, ſituq; urbis freti dicta aſpernabantur: ut atq; armis adortus expugnauit: puberibusq; interfectis, præda omni militibus conceſſa, diruit muros: atq; urbem incendit. Hic metus Codrionem, ſatis ualidum & munitum oppidum, ſine certamine ut dederetur Romanis, effecit. præſidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alteram in Aſia urbem,

quām oppidum, notius) ui capitur. Reuertentem legatū ad conſulem cum ſatis magna præda Athenagoras quidam regius præfectus in tranſitu fluminis à nouiſſimo agmine adortus poſtremos turbauit. ad quorum clamorem, & trepidationem cum reuectus equo propere legatus ſigna conuertiſſet: coniectisq; in medium ſarcinis aciem direxiſſet: non tulere impetum romanorū militum regij. multi ex ijs occiſi: plures capti. Legatus incolumi exercitu reducto ad conſulem, remittitur inde extemplo ad claſſem. Hoc ſatis felici expeditione bello commiſſo, reguli ac principes accolæ Macedonum in caſtra romana ueniunt, Pleuratus Scerdileni filius, & Aminander Athamânum Rex, & ex Dardanis Bato, Longari filius. Bellum ſuo nomine Longarus cū Demetrio Philippi patre geſſerat. Pollicentibus auxilia reſpondit conſul: Dardanorum, & Pleurati opera, cum exercitum in Macedoniam induceret: ſe uſurum. Aminandro Aetolos concitandos ad bellum attribuit. Attali legatis (nam ij quoq; per id tempus uenerant) mandat: ut Aeginæ Rex, ubi hybernabat: claſſem romanam opperiretur. qua adiuncta, bello maritimo, ſicut ante, Philippum urgeret. Ad Rhodios quoq; miſſi legati: ut capeſſerent partem belli. Nec Philippus ſegnius (iam enim in Macedoniam peruenerat) apparabat bellum. filium Perſea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent: cum parte copiarum ad obſidendas anguſtias, quæ ad Pelagoniam ſunt: mittit. Sciathum, & Peparethum, haud ignobiles urbes, ne claſſi hoſtium prædæ, aut præmio eſſent: diruit. ad Aetolos mittit legatos: ne gens inquieta

aduentu Romanorum fidem mutaret. Concilium Aetolorum ſtatuta die, quod Panætolium uocant: futurum erat. huic ut occurrerent: et legati Regis iter accelerarunt: & ab conſule miſſus L. Rufus Purpurio legatus uenit. Athenienſium quoq; legati ad id conciliũ occurrerunt. Primi Macedones, cum quibus recentiſſimum fœdus erat: auditi ſunt. qui nulla noua re nihil ſe noui habere, quod afferent, dixerunt. quibus enim de cauſis, experta inutili ſocietate romana, pacem cum Philippo feciſſent: compoſitam ſemel ſeruare eos debere. An imitari, inquit unus ex legatis, Romanorum licentiam, an leuitatem dicam, mauultis? qui cum legatis ueſtris Romæ reſponderi ita iuſſiſſent: quid ad nos uenitis Aetoli: ſine quorum authoritate pacem cũ Philippo feciſtis? ijdem nunc, ut bellum ſecum aduerſus Philippum geratis: poſtulant: et antea propter uos, & pro uobis arma ſumpta aduerſus eum ſimulabant: nunc uos in pace eſſe cum Philippo prohibent. Meſſanæ ut auxilio eſſent, primo in Siciliam conſcenderũt: iterum, ut Syracuſas oppreſſas ab Carthaginenſibus in libertatem eximerent. Et Meſſanam, & Syracuſas, & totam Siciliam ipſi habent: uectigalemq; prouinciam ſecuribus, & faſcibus ſubiecerunt. Scilicet ſicut uos Naupacti legibus ueſtris per magiſtratus à uobis creatos conciliũ habetis, ſociũ, hoſtemq; libere, quẽ uelitis, lecturi, pacem ac bellũ arbitrio habituri ueſtro: ſic Siculorũ ciuitatibus Syracuſas, aut Meſſanã aut Lilybæũ idicitur conciliũ populi romani: romanus cõuẽtus agitur: eo imperio euocati conueniunt: excelſo in ſuggeſtu ſuperba iura reddentem, ſtipatum lictoribus ui-

dent: uirgæ tergo, ſecures ceruicibus imminent: & quotannis alium atq; alium dominum ſortiũtur. Nec id mirari debent: aut poſſunt: cum Italiæ urbes, Rhegium, Tarentum, Capuamq;, finitimas, quarum ruinis creuit urbs romana: eiuſdẽ ſubiectas uideant imperio. Capua quidem ſepulchrum & monumentum campano populo data, extorri, & eiecto ipſo populo ſupereſt urbs trunca, ſine ſenatu, ſine plebe, ſine magiſtratibus, prodigiũ, relicta crudelius habitãda: q̃ ſi deleta foret. Furor eſt, ſi alienigenæ homines plus lingua, et moribus, & legibus, quàm maris terrarumq; ſpatio diſcreti, hæc tenuerint, ſperare quicquam eodem ſtatu manſurum: Philippi regnum officere aliquid uideri libertati ueſtræ. qui cũ merito ueſtro uobis infeſtus eẽt: & nihil à uobis ultra, quàm pacem petijt: fidemq; hodie pacis pactæ deſyderat. Aſſueſacite ijs terris legiones externas: & iugum accipite. ſero, ac nequicquã, cum dominum Romanum habebitis: ſocium Philippum quæretis. Aetolos, Acarnãnas, Macedonas eiuſdẽ linguæ homines leues ad tempus ortæ cauſæ diſiungunt: coniunguntq;. cum alienigenis, cũ barbaris æternum omnibus Græcis bellum eſt: eritq;. natura enim, quæ perpetua eſt: nõ mutabilibus in diem cauſis hoſtes ſunt. Sed unde cœpit oratio mea: ibi deſinet. Hoc eodẽ loco ijdẽ hoĩes de eiuſdem Philippi pace triẽnio ante decreuiſtis, ijſdẽ improbãtibus eã pacem Romanis: qui nunc pactam, & compoſitam turbare uolunt. in qua conſultatione nihil fortuna mutauit: cur uos mutetis, non uideo. Secundum Macedonas, ipſis Romanis ita concedentibus, iubentibusq;, Athenienſes, qui fœda

paſſi iuſtius

paſſi iuſtius in crudelitatem, ſæuitiamq́; Regis inuehi poterant: introducti ſunt. Deplorauerunt uaſtationem, populationemq́; miſerabilem agrorum. Neq; id ſe queri: quod hoſtilia ab hoſte paſſi forent. eẽ enim quædã belli iura: quæ ut facere, ita pati ſit fas. ſata exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumq́; agi, miſera magis, quàm indigna patienti eſſe. uerum enimuero id ſe queri: quod qui Romanos alienigenas, & barbaros uocet: adeo omnia ſimul diuina humanaq́; iura pollue rit: ut priore populatione cum infernis dijs, ſecunda cũ ſuperis bellũ nefarium geſſerit. omnia ſepulchra, monumentaq́; diruta eſſe in finibus ſuis: omnium nudatos manes: nullius oſſa terra tegi. delubra ibi fuiſſe: quæ quondam pagatim habitantes in paruis illic caſtellis uicisq́; conſecrata, ne in unam urbem quidem contri buti maiores ſui deſerta reliquerint. circa ea omnia templa Philippum infeſtos circuntuliſſe ignes: ſemuſta, & truncata ſimulacra deûm inter proſtratos iacere poſtes templorum. Qualem terram Atticam fecerit, exornatam quondam, opulentamq́;: talem eũ, ſi liceat, Aetoliam, Græciamq́; omnem facturum. Vr bis quoq; ſuæ ſimilem deformitatem futuram fuiſſe: niſi Romani ſubueniſſent. eodem enim ſcelere urbem colentem hos deos, præſidemq́; arcis Mineruam petitam: eodem Eleuſinæ Cereris templum: eodem Piræei Iouem, Mineruamq́;. ſed ab eorum non templis modo, ſed etiam mœnibus ui atq; armis repulſum, in ea delubra, quæ ſola religione tuta fuerint: ſæuiſſe. Itaq; ſe orare, atq; obſecrare Aetolos: ut miſerti Athenienſium, ducibus dijs immortalibus, deinde Romanis, qui

ſecundum deos plurimum poſſint: bellum ſuſciperet.

Tum Romanus legatus. Totam orationis meæ formam Macedones primum, deinde Athenienſes mutarunt. nam & Macedones, cum ad conquerendas Philippi iniurias in tot ſocias nobis urbes ueniſſem: ultro accuſando Romanos, defenſionem ut accuſatione potiorem haberem, effecerunt: & Athenienſes in deos ſuperos, inferosq́; nefanda, atq; inhumana ſcelera eius referendo, quid mihi, aut cuiquam reliquerunt: quod obijcere ultra poſſimus? Eadem Chios, Abydenos, Aeneos, Maronitas, Thaſios, Parios, Samios, Lariſſenſes, Meſſenios, hinc ex Achæia exiſtimate queri grauiora etiam, acerbioraq́; eos: quibus nocendi maiorem facultatem habuit. Nam quod ad ea attinet: quæ nobis obiecit, niſi gloria digna ſunt: fateor ea defendi non poſſe. Rhegium, et Capuam, et Syracuſas nobis obiecit: Rhegium Pyrrhi bello legio à nobis, Rheginis ipſis ut mitteretur orantibus, in præſidium miſſa, urbem, ad quã defendendam miſſa erat: per ſcelus poſſedit. comprobauimus igitur id facinus? an bello perſecuti ſceleratam legionem in poteſtatem noſtram redactam tergo & ceruicibus pœnas ſocijs pendere cum coegiſſemus: urbem, agros, ſuaq; omnia cum libertate, legibusq́; Rheginis reddidimus? Syracuſanis oppreſſis ab externis tyrannis, quo indignius eſſet: cum tuliſſemus opem: & fatigati propè per triennium terra mariq; urbe munitiſſima oppugnanda eſſemus: cum iam ipſi Syracuſani ſeruire tyrãnis, quàm capi à nobis mallẽt: captã iiſdẽ armis, et liberatã urbẽ reddidimus. neq; inficias imus: Siciliã prouinciã noſtrã eſſe: et ciuitates, quæcun-

que in parte Carthaginenſiũ fuerũt: et uno animo cum illis aduerſus nos bellum geſſerunt: ſtipendiarias nobis, ac uectigales eſſe. quin contra, hoc & uos, & omnes gentes ſcire uolumus: pro merito cuique erga nos fortunam eſſe. An Campanorum pœnæ, de qua neque ipſi quidem queri poſſunt: nos pœniteat? Hi homines, cum pro iis bellum aduerſus Samnites per annos prope ſeptuaginta cum magnis noſtris cladibus geſſiſſemus: ipſos fœdere primum, deinde connubio, atque inde cognationibus, poſtremo ciuitate nobis coniunxiſſemus: tempore noſtro aduerſo primi omnium Italiæ populorum, præſidio noſtro fœde interfecto, ad Annibalem defecerunt: deinde indignati ſe obſideri à nobis, Annibalem ad oppugnandam Romam miſerunt. Horum ſi neque urbs ipſa, neque homo quiſquã ſupereſſet: quis id durius, quàm pro merito ipſorum ſtatutũ indignari poſſet? Plures ſibimet ipſi conſciẽtia ſcelerum mortem conſciuerunt: quàm à nobis ſupplicio affecti ſunt. cæteris ita oppidum, ita agros ademimus: ut agrum locumq; ad habitandum daremus: urbem innoxiam ſtare incolumem pateremur: ut qui hodie uideat eam: nullum ibi opugnatæ, captæ'ue urbis ueſtigium inueniat. Sed quid ego Capuam dico? cum Carthagini uictæ pacem ac libertatem dederimus? magis illud eſt periculum: ne nimis facile uictis ignoſcendo, plures ob idipſum ad experiendam aduerſus nos fortunam belli incitemus. Hæc pro nobis dicta ſint: hæc aduerſus Philippum: cuius domeſtica parricidia, & cognatorum amicorumq; cædes, & libidinẽ inhumaniorẽ propè, quàm

crudelitatẽ, uos, quo propiores Macedoniæ eſtis: melius noſtis. Quod ad uos attinet Aetoli: nos pro uobis bellũ ſuſcepimus aduerſus Philippũ: uos ſine nobis cum eo pacem feciſtis. & forſitan dicatis: bello punico occupatis nobis, coactos metu uos leges pacis ab eo, qui tum plus poterat: accepiſſe. & nos cum alia maiora urgerẽt: depoſitum à uobis bellum & ipſi omiſimus. Nunc et nos deûm benignitate punico perfecto bello, totis uiribus noſtris in Macedoniam incubuimus: & uobis reſtituẽdi uos in amicitiam, ſocietatemq; noſtram fortuna oblata eſt: niſi perire cum Philippo, quàm uincere cum Romanis mauultis. Hæc dicta ab Romano cum eſſẽt: inclinatis omnium animis ad Romanos, Democritus prætor Aetolorum, pecunia, ut fama eſt, ab Rege accepta, nihil aut huic, aut illi parti aſſenſus, rem magni diſcriminis conſilijs nullam eſſe tam inimicam, quàm celeritatem, dixit. celerem enim pœnitentiam, ſed tandẽ ſeram, atq; inutilem ſequi: cum præcipitata raptim cõſilia neq; reuocari, neq; in integrum reſtitui poſſint. deliberationis autem eius, cuius ipſe maturitatem expectandam putaret: tempus ita iam nunc ſtatui poſſe. cum legibus cautum eſſet: ne de pace, bello'ue, niſi in panætolico, & pyrrhiaco concilio ageretur: decernerẽt extemplo: ut prætor ſine fraude, cum de bello, aut de pace agere uelit: aduocet concilium: & quod tum referatur, decernaturq;: ut perinde ius, ratumq; ſit: ac ſi in panætolico, aut pyrrhiaco concilio actũ eſſet. Dimiſſis ita ſuſpẽſa relegatis, egregie cõſultũ genti aiebat. nã utrius partis melior fortuna belli eſſet: ad eius ſocietatem inclinaturos. Hæc in concilio Aetolorum acta.

Philippus impigre terra mariq; parabat bellũ. nauales copias Demetriadem in Theſſaliã contrahebat: Attalum, romanamq́; claſſem principio ueris ab Aegina ratus moturos. nauibus, maritimæq; oræ præfecit Heraclidã: quem & ante præfecerat. ipſe terreſtreis copias comparabat: magna ſe duo auxilia detraxiſſe Romanis credens: ex una parte Aetolos: ex altera Dardanos, finibus ad Pelagoniam à filio Perſeo intercluſis. Ab conſule non parabatur, ſed gerebatur iam bellum per Daſſaretiorum fines exercitum ducebat: frumentum, quod ex hybernis extulerat: integrum uehens: quod in uſum militi ſatis eſſet, præbẽtibus agris. oppida uiciq; partim uoluntate, partim metu ſe tradebant. quædam ui expugnata: quædam deſerta, in montes propinquos refugientibus barbaris, inueniebantur. Ad Lingum ſtatiua poſuit propè flumen Beuum: inde frumentatum circa horrea Daſſaretiorum mittebat. Philippus conſternata quidem oĩa circa, pauoremq́; ingentẽ hominũ cernebat: ſed parũ gnarus quam partem petiſſet conſul, alam equitũ ad explorandum, quonã hoſtes iter intendiſſent, miſit. Idẽ error apud conſulem erat. mouiſſe ex hybernis Regem ſciebat: quam regionem petiſſet ignorans. Is quoq; ſpeculatum miſerat equites. Hæ duæ alæ ex diuerſo, cũ diu incertis itineribus uagatæ per Daſſaretios eſſent: tandẽ in unũ iter conuenerunt. neutros fefellit, ut fremitus procul hominum equorumq́; exauditus eſt: hoſtes appropinquare. itaq; prius quàm in conſpectũ uenirẽt: equos, armaq́; expedierant. nec mora, ubi primũ hoſtem uidêre: concurrẽdi facta eſt. Forte & numero, et

uirtute, ut pote lecti utrinq; haud impares, æquis uiribus per aliquot horas pugnauerunt. fatigatio ipſorum, equorumq; incerta uictoria diremit prælium. Macedonum XL equites, Romanorum quinq; & XXX ceciderunt. Neque eo magis explorati quicquam, in qua regione hoſtium caſtra eſſent, aut illi ad Regem, aut hi ad conſulem retulerunt. per transfugas cognitum eſt: quos leuitas ingeniorum ad cognoſcendas hoſtium res in omnibus bellis præbet. Philippus aliquid & ad caritatem ſuorum, & ut promptius pro eo periculū adirent, ratus profecturum ſe, ſi equitum, qui ceciderant in expeditione: ſepeliendorum curam habuiſſet: afferri eos in caſtra iuſſit: ut conſpiceretur ab omnibus funeris honos. Nihil tam incertum, nec tam ineſtimabile eſt: quàm animi multitudinis. quod promptiores ad ſubeundam omnem dimicationem uidebatur facturum: id metum, pigritiamq; incuſſit. nam qui haſtis, ſagittisq;, & lata lanceis uulnera facta uidiſſent: cum Græcis, Illyricisq; pugnare aſſueti, poſteaquam gladio hiſpanienſi detruncata corpora brachijs abſciſſis, aut tota ceruice deſecta, diuiſa à corpore capita, patentiaq; uiſcera, & fœditatem aliam uulnerum uiderunt: aduerſus quæ tela, quosq; uiros pugnandum eſſet, pauidi uulgò cernebant. ipſum quoq; Regem terror cepit, nondum iuſto prælio cum Romanis congreſſum. itaque reuocato filio, præſidioq;, quod in Pelagoniæ faucibus erat: ut ijs copijs ſuas augeret: Pleurato, Dardanisq; iter in Macedoniam aperuit. Ipſe cum XX millibus peditum, quatuor millibus equitum, ducibus trāsfugis ad hoſtem profectus, paulo plus

ducentis paſſibus à caſtris romanis tumulum propinquum Athaco foſſa, ac uallo communiuit. ac ſubiecta cernens romana caſtra, admiratus eſſe dicitur, & uniuerſam ſpeciem caſtrorum, et deſcripta ſuis quæq; partibus, tum tendẽtium ordine, tum itinerum interuallis: & negaſſe barbarorum ea caſtra ulli uideri poſſe. Biduum conſul, & Rex, alter alterius conatus expectantes, continuere ſuos intra uallum. tertio die Romanus omneis copias in aciem eduxit. Rex uero tam celerem aleam uniuerſi certaminis timens, quadringentos Triballos (Illyricorum id, ſicut alio diximus loco: eſt genus) & Cretenſes CCC, addito ijs peditibus pari numero equitum cum duce Athenagora, uno ex purpuratis, ad laceſſendos hoſtium equites miſit. Ab Romanis autem aberat acies eorũ paulo plus quingentos paſſus: uelites, & equitum duæ fermè alæ emiſſæ: ut numero quoque eques pedeſque hoſtem æquarent. Credidere regij genus pugnæ, cui aſſueuerant: fore: ut equites inuicem inſequentes, refugientesq; nunc telis uterentur: nunc terga darent: Illyricorum uelocitas ad excurſiones, & impetus ſubitos uſui eſſet: Cretenſes in inuehentem ſe effuſe hoſtem ſagittas conijcerent. turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior, quàm pertinacior impetus Romanorũ. nã haud ſecus, quàm ſi tota acie dimicarẽt: et uelites emiſſis haſtis comminus gladijs rem gerebant: & equites, ut ſemel in hoſtẽ euecti ſunt: ſtantibus equis partim ex ipſis equis, partim deſiliẽtes, immiſcẽtesq; ſe peditibus pugnabãt. ita nec eques regius equiti par erat, inſuetus ad ſtabilem pugnam: nec pedes concurſator, et uagus, et propè ſeminu

dus genere armorũ uelitι romano parmã gladiumq́; habenti, pariterq́; et ad ſe tuendũ, et ad hoſtẽ petendũ armato. n õtulere itaq; dimicationẽ: nec alia re, quàm uelocitate tutantes ſe, in caſtra refugerunt. Vno deinde intermiſſo die, cum omnibus copijs equitum leuiſq; armaturæ pugnaturus Rex eſſet: nocte cetratos, quos Peltaſtas uocant: loco opportuno inter bina caſtra in inſidijs abdiderat: præceperatq́; Athenagoræ, & equitibus, ut ſi aperto prælio procederet res: uterentur fortuna: ſi minus: cedendo ſenſim ad inſidiarum locum hoſtem pertraherent. & equitatus quidem ceſſit. duces cetratæ cohortis, non ſatis expectato ſigno ante tempus excitatis ſuis, occaſionem bene gerendæ rei amiſere. Romanus & aperto prælio uictor, & tutus à fraude inſidiarum in caſtra ſeſe recepit. Poſtero die omnibus copijs conſul in aciem deſcendit, ante prima ſigna locatis elephantis. quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello punico habebant: uſi ſunt. ubi latentem intra uallum ſenſit: exprobrans metum ſucceſſit. Poſteaquam ne tum quidem poteſtas pugnandi dabatur: quia ex tam propinquis ſtatiuis parũ tuta frumentatio erat, diſperſos milites per agros equitibus extemplo inuaſuris: octo ferme inde millia interuallo tutiorem frumentationem habiturus, caſtra ad Atabolum (id eſt loco nomen) mouit. Cum in propinquo agro frumentarentur Romani: primo Rex intra uallũ ſuos tenuit: ut creſceret ſimul & negligentia cum audacia hoſti: ubi effuſos uidit: cum omni equitatu, & Cretenſium auxiliaribus, quantum equitem uelociſſimi pedites curſu æquare poterant, citato profectus agmine,

inter caſtra romana, & frumentatores conſtituit ſigna. inde copiis diuiſis, partim ad conſectandos uagos frumentatores emiſit, dato ſigno: nequem uiuum relinquerent: cum parte ipſe ſubſtitit: itineráq;, quibus ad caſtra recurſuri uidebantur hoſtes: obſedit. Iam paſſim cædes, ac fuga erat: necdum quiſquam in caſtra romana nuntius cladis peruenerat: quia refugientes in regiam ſtationem incidebant: & plures ab obſidentibus uias, quàm ab emiſſis ad cædem interficiebantur. tandem inter medias hoſtium ſtationes elapſi quidam trepidi tumultum magis, quàm certum nuntium intulerunt caſtris. Conſul eqtibus iuſſis qua quiſq; poſſet, opem ferre laborantibus, ipſe legiones è caſtris educit: & agmine quadrato ad hoſtem ducit. Diſperſi equites per agros quidam aberrarunt, decepti clamoribus aliis ex alio exiſtentibus loco: pars obuios habuerunt hoſtes. pluribus locis ſimul pugna oritur. Regia ſtatio atrociſſimum prælium edebat. nam & ipſa multitudine equitum, peditumq; propè iuſta acies erat: & Romanorum, quia medium obſederat iter: plurimi in eam inferebãtur. Eo quoq; ſuperiores Macedones erãt: quod et Rex ipſe hortator aderat: & Cretenſium auxiliares multos ex improuiſo uulnerabant, conferti, preparatiq; in diſperſos & effuſos pugnantes. Quod ſi modum in inſequendo habuiſſent: non in præſentis modo certaminis gloriam, ſed in ſummam etiam belli profectum foret. nunc auiditate cædis intemperantius inſecuti, in prægreſſas cum tribunis militum cohortes romanas incidere. & fugiens eques ut primo ſigna ſuorum uidit: conuertit in effuſum hoſtem

equos: uerſaq́; momento temporis fortuna pugnæ eſt, terga dantibus: qui modo ſecuti erant. multi comminus congreſſi, multi fugiẽtes interfecti: nec ferro tantum periere: ſed in paludes quidam coniecti profundo limo cum ipſis equis hauſti ſunt. Rex quoque in periculo fuit. nam ruente ſaucio equo præceps in terram datus, haud multum abfuit quin iacens opprimeretur. ſaluti fuit eques: qui raptim ipſe deſiluit: pauidũq; Regem in equum ſubiecit. ipſe cum pedes æquare curſu fugientes non poſſet equites: ab hoſtibus ad caſum Regis concitatis confoſſus periјt. Rex circumuectus per paludes peruias, inuiasq́; trepida fuga in caſtra tandem, iam deſperantibus pleriſque incolumem euaſurum, peruenit. Ducenti Macedonum equites eo prælio perire: centum fermè capti: LXXX admodum ornati, equis ſpoliјsq́; ſimul armorum relictis, abducti. Fuerunt: qui hoc die Regem temeritatis, conſulem ſegnitiæ accuſarent. nam & Philippo quieſcendum fuiſſe: cum paucis diebus hoſtes exhauſto circa omni agro ad ultimum inopiæ uenturos ſciret: et conſulem, cum equitatum hoſtium, leuemque armaturam fudiſſet: ac propè Regem ipſum cepiſſet: protinus ad caſtra hoſtium ducere debuiſſe. nec enim manſuros ita perculſos hoſtes fuiſſe: debellariq́; momento temporis potuiſſe. Id dictu, quàm re, ut pleraque, facilius. nam ſi omnibus peditum quoque copiјs Rex congreſſus fuiſſet: forſitan inter tumultum, cum omnes uicti, metuque perculſi ex prælio intra uallum, protinus inde ſuperuadentem munimenta uictorem hoſtem fugerent: exui caſtris potuerit Rex. cum ue=

ro integræ copiæ peditum in caſtris manſiſſent: ſtationes ante portas, præſidiaq́; diſpoſita eſſent: quid, niſi ut temeritatem Regis effuſe pauloante ſecuti perculſos equites imitaretur: profeciſſet? neque enim ne Regis quidem primum conſilium, quo impetum in frumentatores palatos per agros fecit: reprehendendum foret: ſi modum proſperæ pugnæ impoſuiſſet. Eo quoque minus eſt mirum, tentaſſe eum fortunam: quod fama erat: Pleuratum, Dardanosq́; ingentibus copijs profectos domo iam in Macedoniã tranſcẽdiſſe: quibus ſi undique circumuentus copijs foret: ſedentem Romanum debellaturum credi potuerit. Itaq; ſecundum duas aduerſas equeſtreis pugnas multo minus tutam moram in ijſdem ſtatiuis fore Philippus ratus, cum abire inde, & fallere abiens hoſtẽ uellet: caduceatore ſub occaſum ſolis ad conſulem miſſo, qui inducias ad ſepeliendos equites peteret: fruſtratus hoſtem ſecunda uigilia, multis ignibus per tota caſtra relictis, ſilenti agmine abijt. Corpus iam curabat conſul: cum ueniſſe caduceatorem, & quid ueniſſet, nunciatum eſt. Reſponſo tantum dato, mane poſtero die fore copiam conueniendi, id quod quæſitum erat: nox, dieiq́; inſequentis pars ad præcipiendum iter Philippo data eſt. montes quoque, quam uiam non ingreſſurum graui agmine Romanum ſciebat: petit. conſul prima luce caduceatore datis inducijs dimiſſo, haud ita multo poſt abiſſe hoſtem cum ſenſiſſet: ignarus quà ſequeretur, ijſdem ſtatiuis frumentando dies aliquot conſumpſit. Stuberram deinde petit: atque ex Pelagonia frumentum, quod in agris erat: con-

uexit. inde ad Pluuinā eſt progreſſus: nondum com perto, quam regionem hoſtes petiſſent. Philippus cū primo ad Bruannam ſtatiua habuiſſet: profectus inde tranſuerſis limitibus terrorem præbuit ſubitum hoſti. mouere itaq; ex Pluuina Romani: & ad Oſphagum flumen poſuerunt caſtra. Rex haud procul inde & ipſe uallo ſuper ripam amnis ducto (Erigonium incolæ uocant) tendit. inde ſatis comperto Erduæam petituros Romanos, ad occupandas anguſtias, ne ſuperare hoſtes arctis faucibus incluſum aditum poſſent: præceſſit. ibi alia uallo, alia foſſa, alia lapidum congerie, ut pro muro eſſent: alia arboribus obiectis, ita ut locus poſtulabat: aut materia ſuppeditabat: opere permunijt: atq; (ut ipſe rebatur) uiam ſuapte natura difficilem, obiectis per omnes tranſitus operibus inexpugnabilem fecit. Erant pleraq; ſylueſtria circa, incommoda phalangi maxime Macedonum: quæ, niſi ubi prælongis haſtis uelut uallum ante clypeos obiecit: (quod ut fiat, libero campo opus eſt) nullius admodum uſus eſt. Thracas quoq; romphææ, ingentis & ipſæ longitudinis, inter obiectos undiq; ramos impediebant. Cretenſium una cohors non inutilis erat. ſed ea quoq; ipſa, ut ſiquis impetum faceret: in patentem uulneri equum, equitemq; ſagittas conijcere poterat: ita aduerſus ſcuta romana nec ad traijciendum ſatis magnam uim habebat: nec aperti quicquam erat: quod peteret. itaq; id ut uanum teli genus ſenſerunt eſſe: ſaxis paſſim tota ualle iacentibus inceſſebant hoſtem. ea maiore cum ſonitu, quàm uulnere ullo pulſatio ſcutorum parumper ſuccedentes Romanos tenuit. deinde ijs quoq; ſpretis, par=

tim teſtudine facta per aduerſos uadunt hoſtes: partim breui circuitu cum in iugum collis euaſiſſent: trepidos ex præſidijs, ſtationibusq; Macedonas deturbant: & ,ut in locis impeditis difficili fuga, pleroſq; etiam obtruncant. ita anguſtiæ minore certamine, quàm quod animis propoſuerant: ſuperatæ: & in Erduæam peruentum: ubi puaſtatis paſſim agris, in Elimeam ſe recepit. inde impetum in Oreſtidem fecit: & oppidum Celetrum eſt aggreſſus, in pœninſula ſitum. lacus mœnia cingit anguſtis faucibus: unde ex cõtinenti iter eſt. Primo ſitu ipſo freti, clauſis portis imperium abnuere: deinde poſtquam ſigna ferri, ac teſtudine ſuccedi ad portam, obſeſſaſq; fauces agmine hoſtium uiderunt: prius quàm experirentur certamen: metu in deditionem uenerunt. Ab Celetro in Daſſaretios proceſſit: urbemq; Pelium ui cepit. ſeruitia inde cũ cætera præda abduxit: & libera capita ſine pretio dimiſit: oppidumq; ijs reddidit, præſidio ualido impoſito: nam & ſita opportune urbs erat ad impetus in Macedoniam faciendos. Ita peragratis hoſtium agris conſul in loca iam pacata ad Apolloniam, unde ortum bellum erat: copias reduxit. Philippum auerterant Aetoli, & Acarnânes, & Dardani, & tot bella repente alia ex alijs locis exorta. Aduerſus Dardanos iam recipientes ex Macedonia ſeſe Athenagoram cum expeditis peditibus, ac maiore parte equitatus miſit, iuſſum inſtare ab tergo abeuntibus, & carpendo poſtremum agmen ſegniores eos ad mouendos domo exercitus efficere. Aetolos Democritus prætor, qui moræ ad decernendum bellum ad Naupactum au=

thor fuerat: idem proximo concilio ad arma conciuerat, poſt famam equeſtris ad Atabolum pugnæ, Dardanorumq́; , & Pleurati cum Illyricis tranſitum in Macedoniam , ad hæc claſſis romanæ aduentum in Oreum, & ſuper circunfuſas tot Macedoniæ gentes maritimam quoque inſtantem obſidionem. Hæ cauſæ Democritum , Aetolosq́; reſtituerant Romanis. & Aminandro Rege Athamanum adiuncto profecti Cercinium obſedere. Clauſerant portas : incertum ui, an uoluntate : quia regium habebant præſidium. cæterum intra paucos dies captum eſt Cercinium , atque incenſum. qui ſuperfuerant è magna clade , liberi, ſeruiq; inter cæteram prædam abducti. Is timor omneis, qui circuncolunt Bœben paludem : relictis urbibus montes coegit petere. Aetoli inopia prædæ inde auerſi in Perrhæbiam ire pergunt: Cirecias ibi ui capiunt: fœdeq́; diripiunt. qui Maleam incolunt: uoluntate in deditionem, ſocietatemq́; accepti. Ex Perrhæbia Gomphos petendi Amynander author erat: (& imminet Athamania huic urbi : uidebaturq́; expugnari ſine magno certamine poſſe) Aetoli campos Theſſaliæ opimos ad prædam petiere: ſequente, quanquam non probante Amynandro nec effuſas populationes Aetolorum, nec caſtra quo ſors tuliſſet loco, ſine ullo diſcrimine, ac cura muniendi poſita. itaque ne temeritas eorum, negligentiaq́; ſibi ac ſuis etiam cladis alicuius cauſa eſſet: cum campeſtribus locis ſubijciẽtes eos caſtra Phecado urbi uideret : ipſe paulo plus quingentorum paſſuum inde tumulum ſuis, quamuis leui munimento tutum , cepit. Cum Aetoli, niſi quod

populabantur: uix meminiſſe uiderentur ſe in hoſtium agro eſſe: alij palati ſemermes uagarentur: alij in caſtris ſine ſtationibus per ſomnum, uinumq; dies noctibus æquarent: Philippus inopinantibus aduenit. quem cum adeſſe refugientes ex agris quidam pauidi nuntiaſſent: trepidare Democritus, cæteriq; duces. & erat forte meridianum tempus: quo pleriq; graues cibo ſopiti iacebant. excitare igitur alij alios: iubere arma capere: alios dimittere ad reuocandos, qui palati per agros prædabamtur. tantaq; trepidatio fuit: ut ſine gladijs quidam equitum exirent: loricas plerique non induerent. ita raptim educti, cum ſexcentorum ægre ſimul equites pediteſq; numerum expleſſent: incidunt in regium equitatum, numero, animis, armiſq; præſtantem. itaque primo impetu fuſi, uix tentato certamine turpi fuga repetunt caſtra. cæſi, captiq; quidam: quos equites ab agmine fugientium interclusere. Philippus ſuis iam uallo appropinquantibus receptui cani iuſſit. fatigatos enim equos, uiroſq; non tam prælio, quàm itineris ſimul longitudine, ſimul præpropera celeritate habebat. itaque turmatim equites, inuicemq; manipulos leuis armaturæ aquatum ire, et prãdere iubet: alios in ſtatione armatos retinet, opperiẽs agmen peditũ tardius ductũ propter grauitatẽ armorum. quod ubi aduenit: & ipſis imperatum: ut ſtatutis ſignis, armiſq; ante ſe poſitis, raptim cibum caperent: binis, terniſue ad ſummũ ex manipulis aquãdi cauſa miſſis. interim eques cũ leui armatura paratus, inſtructuſq; ſtetit: ſiquid hoſtis moueret. Aetoli (iá enim & quæ per agros multitudo ſparſa fuerat: re-

cœperat ſe in caſtra) ut defenſuri munimenta, circa portas, uallumq́; armatos diſponunt: dum quietos hoſtes ipſi feroces ex tuto ſpectabant. poſteaquam mota ſigna Macedonum ſunt: & ſuccedere ad uallum parati, atq; inſtructi cœpere: omnes repente relictis ſtationibus per auerſam partem caſtrorum ad tumulum, & ad caſtra Athamãnum perfugiunt. multi in hac quoq; tam trepida fuga capti, cæſiq; ſunt Aetolorum. Philippus, ſi ſatis diei ſupereſſet, non dubius quin Athamãnes quoq; exui caſtris potuiſſent: die per prælium, deinde per direptionem caſtrorum abſumpto, ſub tumulo in proxima planitie conſedit, prima luce inſequentis diei hoſtem aggreſſurus. Sed Aetoli eodem pauore, quo ſua caſtra reliquerant: nocte proxima diſperſi fugerũt. Maxime uſui fuit Amnander: quo duce Athamãnes itinerũ periti ſummis montibus per calles ignotos ſequentibus eos hoſtibus in Aetoliam perduxerũt. haud ita multos in diſperſa fuga error intulit in Macedonum equites: quos luce prima Philippus, ut deſertum tumulum uidit: ad carpendum hoſtium agmen miſit. Per eos dies & Athenagoras regius præfectus Dardanos recipientes ſe in fines adeptus, poſtremum agmen primo turbauit. deinde poſteaquam Dardani cõuerſis ſignis direxere aciem: æqua pugna iuſto prælio erat. ubi rurſus procedere Dardani cœpiſſent: equite et leui armatura regij nullum talis auxilij genus habentes Dardanos, oneratos immobilibus armis uexabant. & loca ipſa adiuuabant. Occiſi perpauci ſunt: plures uulnerati: captus nemo: quia non excedunt temere ordinibus ſuis: ſed confertim & pugnant: & cedunt. Ita

dunt. Ita damna romano accepta bello, duabus per opportunas expeditiones coercitis gentibus, reſtituerat Philippus incœpto forti, non proſpero ſolum euentu. Minuit deinde ei forte oblata res hoſtium Aetolorum numerum. Scopas princeps gentis ab Alexandria magno cum pondere auri ab Rege Ptolemæo miſſus ſex millia peditum, & equites mercede conductos Aegyptum auexit. nec ex iuuentute Aetolorum quenquam reliquiſſet: ni Democritus nunc belli, quod inſtaret: nūc futuræ ſolitudinis admonens (incertum cura gentis, an ut aduerſaretur Scopæ, parum donis cultus) partem iuniorū caſtigando domi continuiſſet. Hæc ea æſtate ab Romanis, Philippoq́; geſta erāt. Claſſis ab Corcyra eiuſdē principio æſtatis cū L. Apuſtio legato profecta, Malea ſuperata, circa Scyllæū agri Hermionici Attalo Regi coniuncta eſt. Tū uero Athenienſiū ciuitas, cui odio in Philippum per metum iam diu moderata erat: id omne in auxilij præſentis ſpem effudit. Nec unquam ibi deſunt linguæ promptæ ad plebem concitandam. quod genus cum in omnibus liberis ciuitatibus, tum præcipue Athenis, ubi oratio plurimum pollet: fauore multitudinis alitur. Rogationem extemplo tulerunt: plebesq́; ſciuit: ut Philippi ſtatuæ, imagines omnes, nominaq́; earum, item maiorum eius uirilis ac muliebris ſexus omnium tollerentur: delerenturq́; dies feſti: ſacra ſacerdotes, quæ ipſius, maiorum'ue eius honoris cauſa inſtituta eſſent: omnia profanarent: loca quoq;, in quibus poſitum aliquid, inſcriptum'ue honoris eius cauſa fuiſſet: deteſtabilia eſſent: neque in ijs quicquam poſtea poni, dedicariq́; fas eſſet. ſacerdo-

tes publicos, quotieſcunq; pro populo Athenienſi, ſociiſq;, & exercitibus, et claſſibus eorum precarentur: toties deteſtari, atq; execrari Philippum, liberos eius, regnumq;, terreſtres naualeſq; copias, Macedonum genus omne, nomenq;. additumq; decreto: ſiquis quid poſtea, quod ad notam, ignominiamq; Philippi pertineret: ferret: id omne populum Athenieſem iuſſurum. ſiquis contra ignominiam, pro'ue honore eius dixiſſet: feciſſet'ue: qui occidiſſet eum: iure cæſurum. poſtremo incluſum: ut omnia, quæ aduerſus Piſiſtratidas decreta quondam erant: eadē in Philippo ſeruarētur. Athenienſes quidē literis, uerbiſq;, quibus ſolis ualent: bellum aduerſus Philippum gerebant. Attalus, Romaniq; cum Piræeum primo ab Hermione petiſſent: paucos ibi morati dies, oneratiq; æque immodicis ad honores ſociorum, ac quæ in iram aduerſus hoſtem fuerant, Athenienſium decretis, nauigarunt à Piræeo Andrū. et cum in portu, quem Gaureleon uocant: conſtitiſſent: miſſis, qui tentarent oppidanorum animos: ſi uoluntate tradere urbem, quàm uim experiri mallent: poſtquam præſidio regio arcem teneri, nec ſe poteſtatis ſuæ eſſe reſpondebant: expoſitis copiis, omniq; apparatu urbium expugnandarum, diuerſis partibus Rex, & legatus romanus ad urbem ſubeunt. Plus aliquanto Græcos romana ſigna, armaq; non ante uiſa, animiq; militum tam prompte ſuccedentiū muro terruere. itaq; fuga extemplo in arcem facta eſt: urbe hoſtes potiti. & in arce cum biduum loci ſe magis, quàm armorum fiducia tenuiſſent: tertio die pacti ipſi, præſidiumq;: ut cū ſingulis ueſtimentis Delium Bœotiæ tranſueherentur.

Et ab Romanis Regi Attalo cõceſſa præda: ornamentaq́; urbis ipſi auexerant. Attalus ne deſertã haberet inſulam: & Macedonũ ferè omnibus, & quibuſdam Andriorum ut manerent, perſuaſit. poſtea & ab Delio, qui ex pacto tranſuecti eò fuerãt: promiſſis Regis, cum deſyderium quoq; patriæ facilius ad credendum inclinaret animos: reuocati. Ab Andro Scyrum traiecerunt. ibi dies aliquot oppugnanda urbe nequicquã abſumpti. & quia uix operæ pretium erat: abſceſſere ad praſias. Continentis Tanticeris locus eſt. Iſſæorum XX lembi claſſi Romanorum adiuncti ſunt. ij miſſi ad populandos Caryſtiorum agros. cætera claſſis Geræſtum nobilem Eubœæ portum, dum à Caryſto Iſſæi redirent: tenuit. Inde omnes uelis in altum datis, maris medio præter Scyrum inſulam Icum peruenêre. ibi paucos dies ſæuiente borea retenti, ubi prima trãquillitas data eſt: Sciathum traiecere, uaſtatam urbem, direptamq́; nuper à Philippo. Per agros palati milites frumentum, & ſiqua alia uſui eſſe ad ueſcendum poterant: ad naues rettulere. prædæ nec erat quicq̃: nec meruerant Græci, cur diriperẽtur. Inde Caſandreã petentes primo ad Mendin, maritimum ciuitatis eius uicum, tenuere. inde cum ſuperato promontorio ad ipſa mœnia urbis circumagere claſſem uellent: ſæua coorta tempeſtate propè obruti fluctibus, diſperſi magna ex parte amiſſis armamentis in terram effugerunt. Omen quoq; ea maritima tẽpeſtas ad rẽ terra gerendã fuit. nam collectis in unum nauibus, expoſitisq́; copijs aggreſſi urbem, cum multis uulneribus repulſi, (& erat ualidum ibi regium præſidiũ) irrito incœpto regreſſi

Canaſtrum Pallenes traiecere. inde ſuperato Coroneæ promontorio, nauigantes Acanthum petiere. ibi primo ager uaſtatus: deinde ipſa urbs ui capta, atq; direpta. nec ultra progreſſi, (iam enim & graues præda naues habebant) retro, unde uenerant, Sciathum, & ab Sciatho Eubœam repetunt. Ibi relicta claſſe, decem nauibus expeditis ſinum Maliacum intrauere ad colloquendum cum Aetolis de ratione gerendi belli. Sipyrrhicas Aetolus princeps legationis eius fuit: qui ad communicanda conſilia Heracleam cum Rege, & cũ romano legato uenit. Petitum ex fœdere ab Attalo eſt: ut mille milites præſtaret. tantum enim numerum bellum gerentibus aduerſus Philippum debebat. Id negatum Aetolis: quod illi quoq; grauati prius eſſent ad populandam Macedoniam exire: quo tempore Philippo circa Pergamum urente ſacra, profanáq;, abſtrahere eum inde reſpectu rerum ſuarum potuiſſent. Ita Aetoli cum ſpe magis Romanis omnia pollicentibus, quàm cũ auxilio dimiſſi. Apuſtius cũ Attalo ad claſſem rediјt. inde cõſultari de Oreo oppugnãdo cœptũ. Valida ea ciuitas & mœnibus, &, quia ante fuerat tentata: firmo erat præſidio. Coniunxerant ſe ijs poſt expugnationem Andri cum præfecto Ageſimbro XX rhodiæ naues, tectæ omnes. eam claſſem in ſtationem ad Zelaſium miſerunt Iſthmiæ: (id ſuper Demetriadẽ promontorium eſt peropportune obiectum) ut ſiquid inde mouerent Macedonum naues: in præſidio eſſent. Heraclides præfectus regius claſſem ibi tenebat: magis per occaſionem, ſiquam negligentia hoſtium dediſſet: quàm aperta ui quicquam auſurus. Oreum diuerſi

Romani, & Rex Attalus oppugnabant: Romani à maritima arce: regij aduerſus uallem inter duas iacentem arces: quà & muro interſepta urbs eſt. & ut loca diuerſa, ſic diſpari modo etiam oppugnabant: Romani teſtudinibus, & uineis, et ariete admouẽdo muris: regij baliſtis, catapultis'q;, & alio omni genere tormentorum tela ingerentes, & pondere ingenti ſaxa iaciebant: & cuniculos, & quicquid aliud priore oppugnatione expertum profuerat. Cæterum non plures tãtum Macedones, quàm ante tuebantur urbem: ſed etiã præſentioribus animis, & caſtigationibus Regis in admiſſa culpa, & ſimul minarum, ſimul promiſſionum in futurum memores: ita ut parum in expugnatione celeri ſpei eſſet. Interim & aliud agi poſſe ratus legatus, relictis quod ſatis uidebatur ad opera perficienda militibus, traijcit in proxima continentis: Lariſſam'q;, nõ illam in Theſſàlia nobilem urbem, ſed alteram, quam Cremaſten uocant: ſubito aduentu, præter arcem, cepit. Attalus quoq; Aegeleon, nihil minus, quàm tale quicquam in alterius oppugnatione urbis timentibus, oppreſſit. Et iam cum opera in effectu erant circa Oreũ: tum præſidium, quod intus erat: labore aſſiduo, uigilijs diurnis pariter nocturnis'q;, & uulneribus confectum. muri quoq; pars ariete incuſſo ſubruta multis iam locis prociderat. per'q; apertũ ruina iter nocte Romani, quod'q; ſuper portum ẽ: in arcẽ perruperũt. Attalus luce prima, ſigno ex arce dato ab Romanis, & ipſe urbem inuaſit. ſtratis magna ex parte muris, præſidium, oppidani'q; in alteram arcem perfugêre: unde biduo poſt deditio facta. urbs Regi, captiua corpora

Romanis ceſſere. Iam autumnale æquinoctium inſtabat: & eſt ſinus Euboicus, quem Cœla uocant: ſuſpectus nautis. itaq; ante hyemales motus euadere inde cupientes, Piræeum, unde profecti ad bellum erant: repetunt. Apuſtius triginta nauibus ibi relictis, ſuper Maleum nauigat. Apud Corcyram Regem ſpatiū initiorum Cereris, ut ſacris intereſſet, tenuit. ſecundū initia & ipſe in Aſiam ſe recepit, Ageſimbro, & Rhodijs domum remiſſis. Hæc ea æſtate terra marique aduerſus Philippum, ſociosq́; eius à conſule, & legato romanis, adiuuantibus Rege Attalo, & Rhodijs geſta.

Conſul alter C. aurelius ad cōfectum bellū cum in prouinciam ueniſſet: haud clàm tulit irā aduerſus prætorem: quod abſente ſe rem geſſiſſet. miſſo igitur eo in Hetruriam, ipſe in agrū hoſtiū legiones induxit: populādoq́; cū præda maiore, quàm gloria bellū geſſit. L. Furius, ſimul quod in Hetruria nihil erat rei, quod gereret: ſimul gallico triumpho immunēs, quem abſente conſule irato, atq; inuidēte facilius impetrari poſſe ratus, Romam inopinato cum ueniſſet: ſenatum in æde Bellonæ habuit: expoſitisq́; rebus geſtis, ut triumphāti ſibi in urbem inuehi liceret, petit. Apud magnam partem ſenatus, et magnitudine rerum geſtarum ualebat, & gratia. Maiores natu negabant triumphū: et quod alieno exercitu rē geſſiſſet: et quod prouinciā reliquiſſet auiditate rapiēdi per occaſionē triūphi: id uero eū nullo exēplo feciſſe. cōſulares præcipue expectandū fuiſſe cōſulē dicebant. Potuiſſe eni caſtris propè urbē poſitis, tutāda colonia, ita ut acie nō decerneret: i aduētū eius rē extrahere. et quod prætor nō feciſſet: ſenatui faciē-

dum eſſe. conſulem expectarent. ubi coràm diſceptantes conſulem, & prætorem audiſſent: uerius de cauſa exiſtimaturos eſſe. Magna pars ſenatus nihil, præter res geſtas, et an in Magiſtratu ſuis quiſque auſpicijs geſſiſſet: cenſebant ſpectare ſenatum debere. Ex duabus colonijs, quæ uelut clauſtra ad cohibendos gallicos tumultus oppoſitæ fuiſſent: cum una direpta, & incenſa eſſet: traiecturumq; id incendium uelut ex continentibus tectis in alteram tam propinquam coloniã eſſet: quid tandem prætori faciendum fuiſſe? nam ſi ſine conſule geri nihilo opportuerit: aut ſenatum peccaſſe: qui exercitum prætori dederit: (potuiſſe enim, ſi non cum prætoris, ſed conſulis exercitu rem geri uoluerit: ita finire S. C: ne per prætorem, ſed per conſulẽ gereretur) aut conſulẽ: qui nõ, cũ exercitum ex Hetruria tranſire ĩ Galliam iuſſiſſet: ipſi Arimini occurrerit: ut bello intereſſet: quod ſine eo geri fas non eſſet. Non expectare belli tempora moras, & dilationes imperatorum. & pugnandum eſſe interdum: non quia uelis: ſed quia hoſtis cogat. pugnam ipſam, euentumq; pugnæ ſpectari oportere. fuſos, cæſosq; hoſtes: caſtra capta, ac direpta: coloniam liberatam obſidione: alterius coloniæ captiuos recuperatos, reſtitutosq; ſuis: debellatum uno prælio eſſe. non homines tantum ea uictoria lætatos: ſed dijs quoq; immortalibus per triduum ſupplicationes habitas: quod bene ac feliciter, non quod male ac temere reſpublica à L. Furio prætore geſta eſſet. Data etiam fato quodam Furiæ genti gallica bella. Huius generis orationibus ipſius, amicorumq; uicta eſt præſentis gratia prætoris abſentis conſulis maieſtas: triũphumq;

frequentes L. Furio decreuerunt. Triũphauit de Gallis in magiſtratu L. Furius prætor. In ærarium tulit trecenta uiginti millia æris: argenti CLXX millia pondo. neq; captiui ulli ante currum ducti: neq; ſpolia prælata: neq; milites ſecuti. omnia, præter uictoriam, penes conſulem eſſe apparebat. Ludi deinde à P. Cornelio Scipione, quos conſul in Africa uouerat: magno apparatu facti. Et de agris militum eius decretum: ut quot quiſq; eorum annos in Hiſpania, aut in Africa militaſſet: in ſingulos annos bina iugera acciperet. eum agrum decemuiri aſſignarent. Triumuiri ide creati ad ſupplẽdũ Venuſinis colonorũ numerum, quod bello Annibalis attenuatæ uires eius coloniæ erant: C. Terentius Varro, T. Quintius Flaminius, P. Cornelius Scipio. ij colonos Venuſiam aſcripſerunt. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconſul Hiſpaniam optinebat: magnum hoſtium exercitum in agro Sedetano fudit. quindecim millia Hiſpanorum eo prælio dicuntur cæſa: ſigna militaria capta octo & LXX. C. Aurelius COS, cum ex prouincia Romam comitiorum cauſa ueniſſet: ut id nouit, quod animus præceperat: queſtus eſt non expectatum ſe ab ſenatu: neq; diſceptandi cum prætore conſuli poteſtatem factam: ſed ita triumphum decreuiſſe ſenatum: ut nullius, niſi eius, qui triumphaturus eſſet: haud eorum, qui bello interfuiſſent: uerba audiret. maiores ideo inſtituiſſe ut legati, tribuni militum, centuriones, milites deniq; triumpho adeſſent: ut uirtutes rerũ geſtarum eius, cui tantus honos haberetur: publicæ uiderentur. neq; ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaue

rit: militem unum ſaltem fuiſſe: quem percunctari poſſet ſenatus: quid ueri prætor, uani'ue referret. Comitijs deinde diem indixit: quibus creati ſunt conſules L. Cornelius Lentulus, P. Iulius Appulus. Prætores inde facti L. Quintius Flaminius, L. Valerius Flaccus, L. Iulius Appulus, C. Bebius Pamphilus. Annona quoque eo anno peruilis fuit. frumenti uim magnam ex Africa aduectam ædiles curules M. Claudius Marcellus, & Sex. Aelius Pætus binis æris in modios populo diuiſerunt: & ludos Romanos cū magno apparatu fecerunt: diem unum inſtaurarunt: ſigna ænea quinque ex mulctatitio argento in ærario poſuerunt. Plebeij ludi ab ædilibus L. Terentio Maſſo, & C. Bebio Pamphilo, quem prætorem deſignauerant: ter toti inſtaurati. Et ludi funebres eo anno per quatriduum in foro mortis M. Valerij Leuini cauſa à P. & M. filijs eius facti: & munus gladiatorium datum ab ijs. paria quinque & uiginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta decemuir ſacrorū mortuus. in eius locum M. Attilius Glabrio ſuffectus. Comitijs ædiles curules creati ſunt forte ambo: qui ſtatim accipere magiſtratum non poſſent. nam C. Cornelius Cethegus abſens creatus erat: cum Hiſpaniam obtineret prouinciam: C. Valerius Flaccus, quem præſentem creauerant: quia flamen Dialis erat: iurare in leges non poterat: magiſtratum autem plus quinque dies, niſi qui iuraſſet in leges: non licebat gerere. Petente Flacco ut legibus ſolueretur, ſenatus decreuit: ut ſi ædilis qui pro ſe iuraret, arbitratu conſulum daret: conſules, ſi eis uideretur: cū tribunis plebis agerēt: uti ad plebē fer

rent. Datus, qui iuraret pro fratre: L. Valerius Flaccus prætor deſignatus. tribuni ad plebem tulerunt: plebeſq; ſciuit: ut perinde eſſet: ac ſi ipſe ædilis iuraſſet. Et de altero ædile plebiſcitum eſt factum, rogantibus tribunis: quos duos in Hiſpaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent: ut C. Cornelius ædilis curulis ad magiſtratum gerendum ueniret: & L. Manlius Acidinus decederet de prouincia. Multos poſt annos plebes Cornelio Lentulo, & L. Tercinio proconſulibus imperium eſſe in Hiſpania iuſſit.

DECADIS QVARTAE LIBER SECVNDVS.

C ONSVLES, PRAETORESque cum Idibus Martijs magiſtratũ iniſſet: prouincias ſortiti ſunt. L. Lẽtulo Italia, P. Iulio Macedonia, prætoribus, L. Quintio urbana, C. Bebio Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Iulio Sardinia euenit. Lentulus COS nouas legiones ſcribere iuſſus: Iulius à P. Sulpitio exercitum accipere. in ſupplementum eius quantum militum uideretur ut ſcriberet, ipſi pmiſſum. Prætori Bebio legiones, quas C. Aurelius COS habuiſſet: ita decretæ: ut retineret eas: donec conſul nouo cum exercitu ſuccederet in Gallia. ubi is ueniſſet: omnes milites exauthorati domum dimitterentur, præter quinque millia ſociûm. his obtineri circa Ariminum prouinciam ſatis eſſe, prorogato imperio prætoribus prioris anni: Cn. Sergio: ut militibus, qui in Hiſpania, Sicilia, Sardinia ſtipendia per multos annos feciſſent: agrum aſſignandum curaret: Q. Minutio: ut in Brutijs idem de coniurationibus quæſtiones, quas prætor cum fide curáq; exercuiſſet: perficeret: & eos, quos ſacrilegij compertos in uinculis Romam miſiſſet: Locros mitteret ad ſupplicium: quæq; ſublata ex delubro Proſerpinæ eſſent: reponenda cũ piaculis curaret. Feriæ Latinæ pontificum decreto inſtauratæ ſunt: quod legati ab Ardea queſti in ſenatu erãt: ſibi in monte Albano Latinis carnem, ut aſſolet, datam non eſſe. Ab Sueſſa nuntiatum eſt: duas portas,

quodq; inter eas muri erat: de cœlo tactum. & Formiani legati, ædẽ Iouis: Item Oſtienſes, ædem Iouis: & Veliterni, Apollinis, & Saturni ædes: & in Herculis æde capillum enatum. & ex Brutiјs ab Q. Minutio proprætore ſcriptum: equum cum quinq; pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos eẽ. inde à P. Sulpitio proconſule ex Macedonia literæ allatæ: in quibus inter cætera ſcriptum erat: laureã in puppi nauis longæ enatam. Priorũ prodigiorum cauſa ſenatus cenſuerat: ut conſul maioribus hoſtiјs qbus diјs uideretur, ſacrificaret. ob hoc unũ prodigium aruſpices in ſenatum uocati: atq; ex reſponſo eorum ſupplicatio populo in diem unum edicta: & ad omnia puluinaria res diuinæ factæ. Carthagnenſes eo anno argentum in ſtipendium impoſitum primum Romam aduexerunt. id quia probum non eſſe quæſtores renuntiauerant: experientibusq; pars quarta decocta erat: pecunia Romæ mutua ſumpta intertrimentũ argenti suppleuerunt. Petentibus deinde, ut ſi iam uideretur ſenatui: obſides ſibi redderentur: centum redditi obſides. de cæteris, ſi in fide permanerent: ſpes facta. Petentibus iјſdem, qui non reddebãtur obſides: ut ab Norba, ubi parum commode eſſent: alio traducerentur: conceſſum ut Signiá, & Ferentinũ tranſirent. Gaditanis item petentibus remiſſum: ne præfectus Gadeis mitteretur: aduerſus quod iјs in fidem populi romani uenientibus cum L. Martio Septimio conueniſſet. Et Narnienſium legatis querentibus ad numerum ſibi colonos non eſſe, & immiſtos quoſdam nõ ſui generis pro colonis ſe gerere, earum rerum cauſa

triumuiros creare L. Cornelius COS iuſſus. creati P. & Sex. Aelij (Pætis fuit ambobus cognomen) & C. Cornelius Lentulus. Quod Narnienſibus datum erat: ut colonorum numerus cogeretur: Conſani petentes non impetrauerunt. Rebus, quæ Romæ agendæ erant: perfectis, conſules in prouincias profecti. P. Iulium, in Macedoniam cum ueniſſet: atrox ſeditio militum iam ante iritata, nec ſatis in principio compreſſa, excepit. ea militum fuit: qui ex Africa poſt deuictum Annibalem in Siciliam, inde anno fere poſt in Macedoniã pro uolũtarijs trãſportati erãt: id uolũtate factũ negabãt. ab tribunis recuſantes in naues impoſitos. ſed utcunq; ſeu iuita, ſeu ſuſcepta foret militia: & iam exhauſtam: & finem aliquem militandi fieri æquum eſſe. multis annis ſeſe Italiam non uidiſſe: conſenuiſſe ſub armis in Sicilia, Africa, Macedonia: confectos iam ſe labore, & opere: exangues tot acceptis uulneribus eſſe. Conſul cauſam poſtulandæ miſſionis probabilem, ſi modeſte peteretur: uideri dixit: ſeditionis nec eam, nec ullam aliã ſatis iuſtam cauſam eſſe. itaq; ſi manere ad ſigna, & dicto parere uelint: ſe de miſſione eorum ad ſenatum ſcripturũ. modeſtia facilius, quàm pertinacia quod uelint, impetraturos.

Thaumaſtos eo tempore Philippus ſumma ui oppugnabat aggeribus, uineiſq;: et iam arietem muris admoturus erat. cæterum incœpto abſiſtere eum coegit ſubitus Aetolorum aduentus: qui Archidamo duce inter cuſtodias Macedonum mœnia ingreſſi, nec die, nec nocte finem ullum erumpendi nunc in ſtationes, nunc in opera Macedonum faciebant. & adiuua-

bat eos natura ipſa loci. nanq; Thaumaſti à Pylis, ſinuq; Maliaco per Lamiam eunti loco alto ſiti ſunt, ipſis faucibus imminentes: quas Cœlas uocant: Theſſaliæq; tranſeunti confragoſa loca, implicatasq; flexibus uallium uias, ubi uentum ad hanc urbem eſt: repente uelut maris uaſti, ſic immenſa panditur planities: ut ſubiectos campos terminare oculis haud facile queas. ab eo miraculo Thaumaſti appellati. nec altitudine ſolum tuta urbs: ſed quod ſaxo undique abſciſſo rupibus impoſita eſt. Hæ difficultates, & quod haud ſatis dignum tanti laboris, periculiq; pretium erat: ut abſiſteret incœpto Philippus, effecerũt. hyems quoq; iam inſtabat: cum inde abſceſſit: & in Macedoniam in hyberna copias reduxit. Ibi cæteri quidem data quantacunq; quiete temporis, ſimul animos, corporaq; remiſerant: Philippum, quantum ab aſſiduis laboribus itinerum, pugnarumq; laxauerat animi: tanto magis intentum in uniuerſum euentum belli curæ angunt, non hoſtes modo timentem, qui terra mariq; urgebant: ſed nunc ſociorum, nunc etiam popularium animos: ne et illi ad ſpem amicitiæ Romanorum deficerent: & Macedonas ipſos cupido nouandi res caperet. itaq; & in Achæiam legatos miſit: ſimul qui iuſiurandum (ita enim pepigerant quotannis iuraturos in uerba Philippi) exigerẽt: ſimul q̃ redderẽt Achæis Orchomenon, & Eream, & Triphyliam: Eleis Alipheram, contendentibus: nunquam eam urbem fuiſſe ex Triphylia: ſed ſibi debere reſtitui: quia una eẽt ex ĳs: quæ ad condendam Megalopolin ex concilio Arcadum contributæ forent. Et cum Achæis quidem p

hæc ſocietatem firmabat. Macedonum animos ſibi cõciliauit cum Heraclide. nam cum eum maximæ inuidiæ ſibi eſſe cerneret: multis criminibus oneratum in uincla coniecit ingenti populariũ gaudio. Bellum, ſiquando unquam ante aliâs, cum magna cura apparauit: exercuitq́; in armis & Macedonas, et mercenarios milites: principioq́; ueris cum Athenagora omnia externa auxilia, quodq́; leuis armaturæ erat: in Chaoniam per Epirum ad occupandas, quæ ad Antigoniã fauces ſunt (Stena uocant Græci) miſit. ipſe poſt paucis diebus grauiore ſecutus agmine, cum ſitum omnem regionis aſpexiſſet: maxime idoneum locum credidit eẽ præter amnem Aoum. Is inter montes, quorum alterum Aeropum, alterum Aſnaum incolæ uocant: anguſta ualle fluit, iter exiguum ſuper ripam præbens. Aſnaum Athenagoram cum leui armatura tenere, ac communire iubet: ipſe in Aeropo poſuit caſtra. quà abſciſſæ rupes erant: ſtatio paucorum armatorum tenebat. quæ minus tuta erant: alia foſſis, alia uallis, alia turribus muniebat. magna tormentorum etiam uis, ut miſſilibus procul arcerent hoſtem: idoneis locis diſpoſita eſt. tabernaculum regium pro uallo in conſpecto maxime tumulo, ut terrorem hoſtibus, ſuiſq; ſpem ex fiducia faceret: poſitum. Conſul per Charopum Epiroten certior factus, quos ſaltus cum exercitu inſediſſet Rex: & ipſe cum Corcyræ hybernaſſet: uere primo in continentem trabeatus ad hoſtem ducere pergit. quinq; millia fermè ab regijs caſtris cum abeſſet: loco munito relictis legionibus, ipſe cum expeditis progreſſus ad ſpeculanda loca, poſtero die conſilium habuit:

utrum per inſeſſum ab hoſte ſaltum, quanquam labor
ingens, periculumq́; proponeretur: tranſitum tentaret:
an eodem itinere, quo priore anno Sulpitius Macedo-
niam intrauerat: circunduceret copias. Hoc conſilium
per multos dies agitanti nuntius uenit: T. Quintium
conſulem factum, ſortitumq́; prouinciam Macedoniã,
maturato itinere iam Corcyram traieciſſe. Vale-
rius Antiâs intraſſe ſaltum Iulium tradit: quia recto
itinere nequierit, omnibus à Rege inſeſſis, ſecutũ ual-
lem, per quam mediam fertur Aous amnis: ponte ra-
ptim facto in ripam, in qua erant caſtra Regis: tran-
ſgreſſum acie conflixiſſe: fuſum, fugatumq́; Regem: ca-
ſtris exutum: XII millia hoſtium eo prælio cæſa:
capta duo millia, & ducentos: & ſigna militaria cen-
tum XXXII: equites CCXXX. ædem etiam Io-
ui in eo prælio uotam: ſi res proſpere geſta eſſet. Cæte
ri Græci, latiniq́; authores, quorum quidem ego legi
annales: nihil memorabile à Iulio actũ, integrumq́;
bellum inſequentem conſulem T. Quintium accepiſſe
tradunt. Dum hæc in Macedonia geruntur: conſul
alter L. Lentulus, qui Romæ ſubſtiterat: comitia cen-
ſoribus creandis habuit. multis claris petẽtibus uiris,
creati cenſores P. Cornelius Scipio Africanus, & P.
Aelius Pætus. Hi magna inter ſe concordia, & ſena
tum ſine ullius nota regebant: & portoria uenalium
Capuæ, Puteolisq́;, item caſtrorum portorium, quo in
loco nunc oppidum eſt: fruendum locarunt: colonosq́;
eò trecentos (is enim numerus finitus ab ſenatu erat)
aſcripſerunt: & ſub Tifatis Capuæ agrum uendi-
derunt. Sub idem tempus L. Mãlius Acidinus ex

Hiſpania decedens, prohibitus à M. Porcio Leca tribuno plebis ne ouans rediret, cum ab ſenatu impetraſſet: priuatus urbem ingrediens MCC pondo argenti, XXX pondo fermè auri in ærariu͂ tulit. Eodem anno C. Bebius Pamphilus, qui ab C. Aurelio conſule anni prioris prouinciam Galliam acceperat: temere ingreſſus Gallorum Inſubrium fines propè cum toto exercitu eſt circunuentus. ſupra ſex millia, et ſexcentos milites amiſit. tanta ex eo bello, quod iam timeri deſierat: clades accepta eſt. Ea res L. Lentulum conſulem ab urbe exciuit. qui ut in prouinciam uenit plenam tumultus: trepido exercitu accepto, prætorem multis probris increpitum prouincia decedere, atq; abire Romam iuſſit. neq; ipſe conſul memorabile quicquam geſſit, comitiorum cauſa Romam reuocatus: quæ ipſa per M. Fuluium, & M. Curium tribunos plebis impediebantur: quod T. Quintium Flaminium conſulatum ex quæſtura petere non patiebantur. Iā ædilitatem, præturamq; faſtidiri: nec per honorum gradus documentum ſui dantes nobiles homines tendere ad conſulatum: ſed traſcendendo media, ſumma imis continuare. Res ex cāpeſtri certamine in ſenatu͂ uenit. patres cenſuerunt: qui honorem, quem ſibi capere per leges liceret: peteret: in eo populo creandi quem uelit, poteſtatem fieri æquum eſſe. In authoritate patrum fuere tribuni. creati COSS Sex. Aelius Pætus, & T. Quintius Flaminius. Inde prætorum comitia habita. creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Aelius: qui ædiles plebis fuerāt. Ab ijs ludi plebeij inſtaurati. & epulum Iouis fuit

ludorum cauſa. Et ab ædilibus curulibus C. Valerio Flacco flamine Diali, & C. Cornelio Cethego ludi Romani magno apparatu facti. Ser. Sulpitius, & L. Galba pontifices eo anno mortui ſunt. in eorum locū M. Aemylius Lepidus, & Cn. Cornelius Scipio pontifices ſuffecti ſunt. Sex. Aelius Pætus, T. Quintius Flamninius conſules magiſtratu inito ſenatum in Capitolio cū habuiſſent: decreuerunt patres: ut prouincias Macedoniam, atq; Italiam conſules compararēt inter ſe: ſortirentur'ue. utri eorū Macedonia eueniſſet: in ſupplementum legionum tria millia militum romanorū ſcriberet, & CCC equites: item ſociorum latini nominis quinque millia peditum, quingentos equites. alteri conſuli nouus omnis exercitus decretus. L. Lentulo prioris anni conſuli prorogatum imperium eſt: ne aut ipſe prouincia decederet prius: aut ueterem exercitum deduceret: quàm cum legionibus nouis conſul ueniſſet. Sortiti conſules prouincias. Aelio Italia, Quintio Macedonia euenit. Prætores, L. Cornelius Merula urbanā, M. Claudius Siciliā, M. Portius Sardiniā, C. Aelius Galliā eſt ſortitus. Delectus inde haberi eſt cœptus. nam præter conſulares exercitus prætores quoq; iuſſi ſcribere milites erant. Marcello in Siciliā quatuor millia peditum ſociūm latini nominis, & CCC equites: Catoni in Sardiam ex eodem genere militum tria millia peditum, CC equites: ita ut hi prætores ambo cum in prouincias ueniſſent: ueteres dimitterent pedites, equitesq;. Attali deinde Regis legatos in ſenatum conſules introduxerunt. Hi Regem claſſe ſua, copijsq; omnibus terra marique

romanā rem iuuare, quæq; imperarent romani conſules, impigre atque obedienter ad eam diem fecisſe cum expoſuiſſent: uereri dixerunt: ne id præſtare ei per Antiochum Regem ultra non liceret. uacuum nanque præſidijs naualibus, terreſtribuſq; regnum Attali Antiochum inuaſiſſe. itaque Attalum orare P. C: ſi ſua claſſe, ſuaque opera uti ad macedonicum bellum uellent: mitterent ipſi præſidium ad regnum eius tutandum: ſi id nollent: ipſum ad ſua defendenda cum claſſe, ac reliquis copijs redire paterentur. Senatus legatis ita reſponderi iuſſit. Quod Rex Attalus claſſe, copijſq; alijs duces romanos iuuiſſet: id gratum ſenatui eſſe. auxilia nec ipſos miſſuros Attalo aduerſus Antiochum, ſocium & amicum populi romani: nec Attali auxilia retenturos ultra, quàm Regi commodum eſſet. Semper populum romanum alienis rebus arbitrio alieno uſum. & principium, & finem in poteſtate ipſorum, qui ope ſua uelint adiutos Romanos: eſſe. Legatos ad Antiochum miſſuros: qui nuntient: Attali, nauiumq; eius, & militum opera aduerſus Philippum communem hoſtem uti. populo romano gratum eum facturum, & ſenatui: ſi Antiochus regno Attali abſtineat: belloq; abſiſtat. æquum eſſe: ſocios, & amicos populi romani Reges inter ſe quoq; ipſos pacē ſeruare.

Conſulē T. Quintiū, ita habito delectu, ut eos ferè legeret: q in Hiſpania, aut Africa meruiſſent ſpectatæ uirtutis milites: properātē i prouīciā prodigia nūtiata, atq; eorū procuratio Romæ retinuerūt. De cœlo tacta erat uia publica Veijs: forum, & ædes Iouis Lanuuij:

Herculis ædes Ardeæ: Capuæ murus, et turres, et ædes: quæ Alba dicitur. cœlũ ardere uiſum erat Arretij. terra Velitris triũ iugerũ ſpatio cauerna ingenti deſederat. Sueſsæ aruſpices nuntiabant agnum cum duobus capitibus natum: & Sinueſsæ porcum humano capite. Eorum prodigiorum cauſa ſupplicatio unũ diẽ habita. et conſules rebus diuinis operam dederunt: placatisq; dijs profecti in prouincias ſunt: Aelius cum C. Aelio prætore in Galliam: exercitumq; ab L. Lentulo acceptum, quẽ dimittere debebat: prætori tradidit: ipſe nouis legionibus, quas ſecum adduxerat: bellum geſturus: neq; memorabilis rei quicquã geſſit. Et T. Quintius alter COS maturius, quàm priores ſoliti erãt COSS, à Brunduſio cum tranſmiſiſſet: Corcyram tenuit cum octo millibus peditum, equitibus quingentis. à Corcyra in proxima Epiri quinqueremi traiecit: et in caſtra romana magnis itineribus contendit. inde Iulio dimiſſo paucos moratus dies, dum ſe copiæ à Corcyra aſſequerentur: conſilium habuit: utrum recto itinere per caſtra hoſtium uiam facere conaretur: an ne tentata quidem re tanti laboris ac periculi, per Daſſaretios potius, Lingumq; tuto circuitu Macedoniã intraret. uiciſſetq; ea ſententia: ni timuiſſet: ne, cum à mari longius receſſiſſet, miſſo è manibus hoſte, ſi (quod antea fecerat) ſolitudinibus ſyluisq; ſe tutari Rex uoluiſſet: ſine ullo effectu æſtas extraheretur. utcunque eſſet igitur: illo ipſo tam iniquo loco aggredi hoſtem placuit. ſed magis fieri id placebat: quàm quomodo fieret, ſatis expediebat. Dies XL ſine ullo conatu ſedens in conſpectu hoſtium abſumpſerat. inde

ſpes data Phlippo eſt per Epirotarum gentem tentandæ pacis. habitóq; conſilio delecti ad eam rem agendam Pauſanias, et Hypſellus ex Alexandri Magnetis equitibus, conſulem & Regem, ubi in arctiſſimas ripas Aous cogitur amnis: in colloquium adduxerunt. Summa poſtulatorum conſulis erat: præſidia ex ciuitatibus Rex deduceret: ijs, quorum agros, urbesq; populatus eſſet: redderet res, quæ comparerent: cæterorum æquo arbitrio æſtimatio fieret. Philippus aliam aliarum ciuitatum conditionem eſſe reſpondit. quas ipſe cepiſſet: eas liberaturum. quæ ſibi traditæ à maioribus eſſent: earum hereditaria, ac iuſta poſſeſſione non exceſſerum. ſiquas quererētur belli clades eæ ciuitates, cum quibus bellatum foret: arbitrio, quo uellent, populorum, cum quibus pax utriſq; fuiſſet: ſe uſurum. conſul ad id quidem nihil arbitrio, aut iudice opus eſſe dicere. cui enim non apparere: ab eo, qui prior arma intuliſſet: iniuriam ortam? nec Philippum ab ullis bello laceſſitum, ipſum priorem uim omnibus feciſſe. Inde cum ageretur: quæ ciuitates liberādæ eſſent: Theſſalos primos omnium nominauit conſul. ad id uero adeo accenſus indignatione eſt Rex: ut exclamaret. quid uicto grauius imperares T. Quinti? atq; ita ſe ex colloquio proripuit. & temperatum ægre eſt: quin miſſilibus, quia dirēpti medio amne fuerant: pugnam inter ſe confererēt. Poſtero die per excurſiones ab ſtationibus primo in planitie ſatis ad id patenti multa leuia commiſſa ſunt prælia: deinde recipientibus ſe regijs in arcta & confragoſa loca, auiditate accenſi certaminis eò quoq; Romani penetrauere. pro his ordo, & militaris diſciplina, & ge

nus armorum erat ad amplum prælium gerendum: contra, illis loca, & catapultæ, baliſtæq; in omnibus propè rupibus, quaſi in muris diſpoſitæ. multis hinc atq; illinc uulneribus acceptis, cum etiam, ut in prælio iuſto, aliquot cecidiſſent: nox pugnæ finem fecit. Cũ in hoc ſtatu res eſſet: paſtor quidam à Charopo principe Epirotarum miſſus deducitur ad conſulem. is ſe in eo ſaltu, qui tunc regijs oneratus caſtris erat: armentũ paſcere: omnes montium eorum anfractus, calleſq; noſſe. ſi ſecum aliquot mittere uelit: non iniquo, nec perdifficili aditu ſupra caput hoſtium deducturum. hæc, Charopus renuntiari iubet, ita crederet: ut ſuæ potius omnia, quàm ullius poteſtatis eſſent. Dum magis uellet credere: quàm auderet conſul: miſtumq; gaudio, ac metu animum gereret: authoritate motus Charopi, experiri ſpem oblatam ſtatuit. & ut auerteret rem à ſuſpitione: inſequenti biduo laceſſere hoſtem, diſpoſitis ab omni parte copijs, ſuccedentibuſq; integris in locum defeſſorum, non deſtitit. quatuor millia inde lecta peditum, & trecentos equites tribuno militum tradit. equites, quo ad loca patiantur, ducere iubet: ubi ad inuia equiti uentum eſt: in planitie aliqua locari equitatum. pedites quà dux monſtraret, uiam ire: ubi, ut polliceretur, ſuper caput hoſtiũ peruentum ſit: fumo dare ſignũ: nec ante clamorem tollere: quàm ab ſe ſigno accepto pugnam cœptam arbitrari poſſet. nocte itinera fieri iubet: (& pernox forte luna erat) interdiu cibi, quietiſq; ſumeret tempus. ducem promiſſis ingentibus oneratum, ſi fides extaret, uinctum tamen tribuno tradit. His copijs ita dimiſſis, eo intentius Romanus undique

inſtat capere ſtationes. Interim die tertio cum uerticē, quem petierāt: Romani cœpiſſe, ac tenere ſe fumo ſignificarent: tum uero trifariam diuiſis copijs, conſul ualle media cum militum robore ſuccedit: cornua dextra, leuáq; admouet caſtris. nec ſegnius hoſtes obuiam eunt. & dum auiditate certaminis prouecti extra munitiones pugnant: haud paulo ſuperior eſt romanus miles et uirtute, & ſcientia, & armorum genere. Poſteaquam multis uulneratis, interfectisq; recepere ſe regij in loca aut munimento, aut natura tuta: uerterat periculum in Romanos, temere in loca iniqua, nec faciles ad receptum anguſtias progreſſos. neq; impunita temeritate inde recepiſſent ſeſe: ni clamor primum à tergo auditus, dein pugna etiam cœpta amentes repentino terrore regios feciſſet. Pars in fugam effuſi ſunt : pars quia magis locus fugæ deerat: quàm quod animi ſatis eſſet ad pugnam: cum ſubſtitiſſent: ab hoſte & à fronte & à tergo urgente circumuenti ſunt. Deleri totus exercitus potuit: ſi fugientes perſecuti uictores eſſent: ſed equitem anguſtiæ, locorumq; aſperitas, peditem armorum grauitas impedijt. Rex primo effuſe, ac ſine reſpectu fugit: deinde quinque millium ſpatium progreſſus, cum ex iniquitate locorum, id quod erat, ſuſpicatus eſſet ſe qui non poſſe hoſtem: ſubſtitit in tumulo quodam: dimiſitq; ſuos per omnia iuga, uallesq;: qui palatos in unū colligerent. Non plus duobus millibus hominum amiſſis, cætera omnis multitudo, uelut ſignum aliquot ſecuta, in unum cum conueniſſent: frequenti agmine petunt Theſſaliam. Romani quo ad tutum fuit inſecuti cædentes, ſpoliantesq; cæſos, caſtra regia, etiam ſine de-

ſenſoribus difficili aditu,diripiũt:atq; ea nocte in ſuis caſtris manſerũt.Poſtero die conſul per ipſas anguſtias, quà ſe inter ualles flumen inſinuat:hoſtem inſequitur. Rex primo die ad caſtra Pyrrhi peruenit.locus,quem ita uocant:eſt in Triphylia terræ Melotidis.inde poſtero die ingenti itinere agminis (& metus urgebat) in mõtem Lingon perrexit.Ipſi montes Epiri ſunt,interiecti Macedoniæ,Theſſaliæq;:latus,quod uergit ĩ Theſſaliam:oriẽs ſpectat: ſeptentrioni Macedonia obijcitur: ueſtiti frequentibus ſyluis ſunt : iuga ſumma campos patẽtes,aquasq; perennes habent.Ibi ſtatiuis Rex per aliquot dies habitis,fluctuatus animo eſt: utrum protinus in regnum ſe reciperet:an reuerti in Theſſaliã poſſet.inclinauit ſententia:ſuum in Theſſaliam agmẽ dimitteret.Triccam proximis limitibus petit:inde obuias urbes raptim peragrauit.homines, qui ſequi poſſent:ſedibus excibat:oppida incendebat:rerum ſuarũ, quas poſſent,ferendarũ ſecum dominis ius fiebat:cætera militis præda erat.nec quod ab hoſte crudelius pati poſſent reliqui quicquam fuit: quàm quæ ab ſocijs patiebantur.Hæc etiam facienti Philippo acerba erãt: ſed è terra mox futura hoſtium corpora ſaltem eripere ſociorum uolebat.ita euaſtata oppida ſunt Phaciũ, Ireſie,Euchidrium,Eretria,Pala,Epharus.Pheras cũ peteret,excluſus,quia res egebat mora: ſi expugnare uellet:nec tempus erat:omiſſo incœpto, in Macedoniã tranſcendit: nam etiam Aetolos appropinquare fama erat.qui audito prælio,quod circa amnem Aoum factum erat:proximis prius euaſtatis circa Sperchias et Macranem,quam uocant Comen: tranſgreſſi inde in

Theſſaliam Cymines & Angeas primo impetu potiti ſunt. á Metropoli, dum uaſtant agros concurſu oppidanorum ad tuenda mœnia facto, repulſi ſunt. Callithera inde aggreſſi ſimilem impetum oppidanorum pertinacius ſuſtinuerunt: compulſiſq; intra mœnia, qui eruperant: contenti ea uictoria, quia ſpes nulla admodum expugnandi erat: abſceſſerunt. Theuma inde, & Calathana uicos expugnant: diripiuntq; . Acharras per deditionem receperunt. Xyniæ ſimili metu à cultoribus deſertæ ſunt. Hoc ſedibus ſuis extorre agmen in præſidium incidit: quod Athamânum, quo tutior frumentatio eſſet: ducebatur. incondita inermiſq; multitudo, miſta imbelli turba, ab armatis cæſa eſt. Xyniæ deſertæ diripiuntur. Cyphara inde Aetoli capiunt, opportune Dolopiæ imminens caſtellum. Hæc raptim intra paucos dies ab Aetolis geſta. Nec Amynander, atq; Athamânes poſt famam proſperæ pugnæ Romanorū quieuerunt. Cæterum Aminander quia ſuo militi parum fidebat: petito ab cōſule modico præſidio, cū Gomphos peteret: oppidum protinus nomine Phecam, ſitum inter Gomphos, faucesq; anguſtas, quæ ab Athamania Theſaliam dirimunt: ui cepit. inde Gomphos adortus: & per aliquot dies ſumma ui urbem tuentes, cum ſcalas ad mœnia erexiſſet, eodem metu perpulit ad deditionem. Hæc deditio Gomphorum ingentem terrorem Theſſalis intulit. dedidere deinceps ſeſe, qui Argenta, quiq; Pherinū, & Thimarum, & Liſinas, & Stimonem, & Lampſum habent: aliaq; caſtella iuxta ignobilia. Dum Athamânes Aetoliq; ſummoto Macedonū metu, in aliena uictoria ſuam prædam faciūt: Theſſa-

liáq; ſimul à tribus exercitibus, incerta quem hoſtẽ, quem'ue ſocium crederet, uaſtatur: cõſul faucibus, quas fuga hoſtium aperuerat: in regionem Epiri tranſgreſſus, etſi probe ſcit cui parti, Charopo principe excepto, Epirotæ fauiſſent: tamen quia ab ſatisfaciendi quoque cura imperata enixe facere uidet: ex præſenti eos potius, quàm ex præterito æſtimat habitu: & ea ipſa facilitate ueniæ animos eorum in poſterum conciliat. Miſſis deinde nuntijs Corcyram, ut onerariæ naues in ſinum uenirent Ambracium: ipſe progreſſus modicis itineribus quarto die in monte Cercætio poſuit caſtra, eodem Amynandro cum ſuis auxilijs accito, non tam uirium eius egens: quàm ut duces in Theſſaliam haberet. ab eodem conſilio & pleriq; Epirotarum uoluntarij inter auxilia accepti. Primam urbium Theſſaliæ Phaleriam eſt aggreſſus. duo millia Macedonum in præſidio habebat: qui primo ſumma ui reſtiterunt, quãtum arma, quantum mœnia tueri poterant. ſed oppugnatio continua non die, non nocte remiſſa, cum conſul in eo uerti crederet cæterorum Theſſalorum animos: ſi primi uim romanam non ſuſtinuiſſent: uicit pertinaciam Macedonum. Capta Phaleria, legati à Metropoli, & à Piera dedẽtes urbes uenerunt. uenia eiſdem petentibus datur. Phaleria incenſa, ac direpta ẽ. Inde Aeginium petit. quem locum cum uel modico præſidio tutum, ac propè inexpugnabilẽ uidiſſet: paucis in ſtationem proximam telis coniectis, ad Gõphorum regionem agmen uertit. digreſſus'q; in cãpos Theſſaliæ, cum iam omnia exercitui deeſſent: quia Epirotarum pepercerat agris: explorato ante, utrum Leucadẽ,

in ſinum Ambracium onerariæ tenuiſſent: frumentatum Ambraciam inuicem cohortes miſit. & eſt iter à Gomphis Ambraciam ſicut impeditum ac difficile, ita ſpatio perbreui. intra paucos itaq; dies, traſuectis à mari commeatibus, repleta omni rerum copia ſunt caſtra. Inde ad Rhagen eſt profectus. Decem fermè millia à Lariſſa abeſt: ex Perrhæbia oriundi ſunt: ſita ẽ urbs ſuper Peneum amnem. Nihil trepidauere Theſſali ad primum aduentum Romanorum. Et Philippus ſicut in Theſſaliam ipſe progredi non audebat: ita intra Tempè ſtatiuis poſitis, ut quiſq; locus ab hoſte tẽtabatur: præſidia per occaſiones ſummittebat.

Sub idem ferè tempus, quo conſul aduerſus Philippum primum in Epiri faucibus caſtra poſuit: & L. Quintius frater conſulis, cui claſſis cura, maritimæq; oræ imperium mandatum ab ſenatu erat: cum duabus quinqueremibus Corcyram tranſuectus, poſtquã profectam inde claſſem audiuit: nihil morandum ratus, cum ad Zammam inſulam aſſecutus eſſet: dimiſſo L. Apuſtio, cui ſucceſſerat: tarde inde ad Maleã trahendis plerunq; remulco nauibus, quæ cum commeatu ſequebantur: peruenit. A Malea, iuſſis cæteris quantum maxime poſſent maturare ſequi, ipſe tribus quinqueremibus expeditis Piræeum præcepit: accepitq; naues ibi relictas ab L. Apuſtio legato ad præſidium Athenarum. Eodem tempore duæ ex Aſia claſſes profectæ: una cum Attalo Rege: (eæ quatuor & uiginti quinqueremes erant) Rhodia altera XX nauium tectarum. Ageſymbrotus præerat. hæ circa Andrũ inſulam claſſes coniunctæ, Eubœam inde exiguo diſtan-

te freto traiecerunt. Caryſtiorum primum agros uaſta runt: deinde ubi Caryſtus præſidio a Chalcide raptim miſſo, firma uiſa eſt: ad Eretriam acceſſerunt. Eodem & L. Quintius cum ijs nauibus, quæ Piræei fuerant: Attali Regis aduentu audito uenit: iuſſitq; ut quæ ex ſua claſſe ueniſſent naues: Eubœam peterent. Eretria ſumma ui oppugnabatur: nam & trium iunctarum claſſium naues omnis generis tormenta, machinasq; ad urbium excidia ſecum portabant: et agri affatim materiæ præbebant ad noua molienda opera. Oppidani primo haud impigre tuebantur mœnia: deinde feſſi uulneratiq; aliquot, cum & muri partem euerſam operibus hoſtium cernerent: ad deditionem inclinarunt. ſed præſidium erat Macedonũ: quos nonminus, quàm Romanos metuebant: & Philocles regius præfectus à Calcide nuntios mittebat: ſe in tempore affuturum: ſi ſuſtinerent obſidionem. Hæc miſta metu ſpes ultra quàm uellent, aut quàm poſſent, trahere eos tempus cogebat. deinde poſteaquam Philoclem repulſum, trepidantemq; refugiſſe Chalcidem acceperunt: oratores extemplo ad Attalum ueniam, fidemq; eius petentes miſerunt. Dum in ſpem pacis intenti ſegnius munera belli obeunt: ex ea modo parte, qua murus dirutus erat: cæteris neglectis, ſtationes armatas opponunt. Quintius noctu ab ea parte, quæ minime ſuſpecta erat: impetu facto, ſcalis urbem cepit. oppidanorum omnis multitudo cum coniugibus ac liberis in arcem confugit: deinde in deditionem uenit. pecuniæ, auriq;, & argenti haud ſanè multum fuit: ſigna, tabulæ priſcæ artis, ornamentaq; eius generis plura,

quàm pro urbis magnitudine, aut opibus cæteris inuē-ta. Caryſtus inde repetita. unde, priuſquam è nauibus copiæ exponerentur: omnis multitudo urbe deſerta in arcem confugit. inde ad fidem ab Romano petendam oratores mittunt. oppidanis extemplo uita, ac libertas conceſſa eſt: Macedonibus treceni nummi in capita ſtatutum eſt pretium: & ut armis traditis abirent. hac ſumma redempti in Bœotiam inermes traiecti. Nauales copiæ duabus claris urbibus Eubœæ intra dies paucos captis, circumuectæ Sunium Atticæ terræ promõtorium, Cenchreas Corinthiorum emporium petierūt.

Conſul interim omniū ſpe longiorem, atrocioremq; oppugnationem habuit: & ea, qua minimum credidiſſet: reſiſtebant hoſtes. nam omnem laborem in muro diruendo crediderat fore. ſi aditum armatis in urbem pateſeciſſet: fugam inde, cædemq; hoſtium fore: qualis captis urbibus fieri ſolet. cæterum poſteaquam parte muri arietibus decuſſa per ipſas ruinas tranſcenderūt in urbem armati: illud principium uelut noui, atque integri laboris fuit. nam Macedones, qui in præſidio erant & multi, & delecti: gloriam etiam egregiam rati, ſi armis potius, et uirtute, quàm mœnibus urbem tuerentur: conferti pluribus introrſus ordinibus acie firmata, cum tranſcendere ruinas ſenſiſſent Romanos: ꝑ impeditum, ac difficilem ad receptum locum expulerunt. Id conſul ægre paſſus, nec eam ignominiam ad unius modo expugnandæ moram urbis, ſed ad ſummam uniuerſi belli pertinere ratus, quod, ex momentis paruarum plerunq; rerum penderet: purgato loco, qui ſtrage ſemiruti muri cumulatus erat: turrim ingentis

altitudinis, magnam uim armatorum multiplici tabulato portantem, promouit: & cohortes inuicem ſub ſignis, quæ cuneum Macedonum (phalangem ipſi uocãt) ſi poſſent, ui perrumperent: emittebat. Sed ad loca anguſta, haud late patente interuallo diruti muri, genus armorum pugnæq; hoſti aptius erat. ubi cõferti haſtas ingentis longitudinis præ ſe Macedones obieciſſent: uelut in conſtructam denſitate clypeorũ teſtudinem Romani pilis nequicquam emiſſis cum ſtrinxiſſent gladios: neque congredi propius, neq; præcidere haſtas poterant: & ſiqua incidiſſent, aut perfregiſſent haſtilia: fragmento ipſo acuto inter ſpicula integrarũ haſtarũ uelut uallum explebant. ad hoc & muri pars adhuc integra utraq; tuta præſtabat latera: nec ex longo ſpatio aut cedendum, aut impetus faciendus erat: quæ res turbare ordines ſolet. acceſſit etiam forte res ad animos eorum firmandos. nam cum turris per aggerem parũ denſati ſoli ageretur: rota una in altiorẽ orbitam depreſſa ita turrim inclinauit: ut ſpeciem ruentis hoſtibus, trepidationemq́; inſanam ſuperſtantibus armatis præbuerit. Cum parum quicquam ſuccederet: conſul minime æquo animo comparationem militũ, generisq́; armorũ fieri patiebatur: ſimul nec maturã expugnãdi ſpẽ, nec ſtationẽ procul à mari, et ĩ euaſtatis belli cladibus locis hybernandi ullam cernebat. itaq; reiecta obſidione, quia nullus in tota Acarnaniæ, atque Aetoliæ ora portus erat: qui ſimul et omneis onerarias, quæ commeatum exercitui portabant: caperet: ſimul et tecta ad hybernandum legionibus præberet: Anticyra in Phocide in Corinthium uerſa ſinum ad id opportuniſ-

ſime ſita uiſa: quia nec procul Theſſalia, hoſtiumq; locis abibant: & ex aduerſo Peloponneſum exiguo maris ſpatio diuiſam, ab tergo Aetoliam Acarnaniamq;, ab lateribus Locridem ac Bœotiam habebant. Phocidis primo impetu Phanoceã ſine certamine cepit. Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ. Ambryſus inde, Iampolisq; receptæ. Daculiſta, quia in tumulo excelſo ſita eſt: nec ſcalis, nec operibus capi poterat. laceſſendo miſſilibus eos, qui in præſidio erãt: cum ad excurſiones eliciuiſſent: refugiendo inuicẽ, inſequendoq;, & leuibus ſine effectu certaminibus, eò negligentiæ & contemptus adduxerunt: ut cum refugientibus in portam permiſti impetũ Romani facerẽt. Sex alia ignobilia caſtella Phocidis terrore magis, quàm armis in poteſtatem uenerunt. Elatia clauſit portas: nec, niſi ui cogerentur: recepturi mœnibus uidebantur aut ducem, aut exercitum romanum. Elatiam obſidenti conſuli rei maioris ſpes affulſit, Achæorum gentem ab ſocietate regia ad romanam amicitiam auertendi. Cycliadam principem factionis ad Philippum trahentium res, expulerant. Ariſthenus, qui Romanis gentem iungi uolebat: prætor erat. Claſſis romana cũ Attalo, & Rhodijs Cenchreis ſtabat: parabantq; communi omnes conſilio Corinthum oppugnare. Optimũ igitur ratus eſt: priuſquam eam rem aggrederentur: legatos ad gentem Achæorum mitti, pollicentes: ſi ab Rege ad Romanos defeciſſent: Corinthum ijs contributuros in antiquum gentis concilium. Authore conſule legati à fratre eius L. Quintio, et Attalo, et Rhodijs, & Athenienſibus ad Achæos miſſi. Sicyone datum

iјs eſt concilium. Erat autem non admodũ ſimplex habitus animorum inter Achæos. terrebat eos Lacedæmonius, grauis & aſſiduus hoſtis: horrebant romana arma: Macedonum beneficijs, & ueteribus eius oræ gentibus obligati erant: Regem ipſum ſuſpectum habebãt: pro eius crudelitate perfidiaq́; ex iјs, quæ tum ad tẽpus faceret: æſtimantes, grauiorem poſt bellum dominũ futurum cernebãt: neq; ſolum quid in ſenatu quiſque ciuitatis ſuæ, aut in communibus concilijs gentis pro ſententia dicerent, ignorabant: ſed ne ipſis quidem ſecũ cogitantibus, quid uellent, aut quid optarent, ſatis conſtabat. Ad homines ita incertos introductis legatis poteſtas dicendi data eſt. Romanus primũ legatus L. Calpurnius, deinde Attali Regis legati, poſt eos Rhodiј diſſeruerunt. Philippi deinde legatis dicendi poteſtas facta eſt. poſtremi Athenienſes, ut refellerent Macedonũ dicta: auditi ſunt. ferè atrociſſime in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba paſſi erãt: inuecti ſunt. Et illa quidem concio ſub occaſum ſolis, tot legatorum perpetuis orationibus die abſumpto, dimiſſa eſt. Poſtero die aduocatur conciliũ. ubi cum per præconem, ſicut Græcis mos eſt: ſuadendi, ſiquis uellet, poteſtas à magiſtratibus facta eſſet: nec quiſquam prodiret: diu ſilentium aliorum alios intuentium fuit. neq; mirum: ſi, quibus ſua ſponte uolutantibus res inter ſe pugnantes obtorpuerant quodammodo animi: eos orationes quoq; inſuper turbauerant, utrinq; quæ difficilia eſſent, promendo, admonendoq́; per totum diem habitæ. Tandẽ Ariſthenus prætor Achæorum, ne tacitum concilium dimitteret: Vbi, inqt, illa certamina animorũ Achæi

ſunt: quibus

ſunt: quibus in conuiuijs, & circulis, cum de Philippo, & Romanis mentio incidit: uix manibus temperabatis? nunc in concilio ad eam rem unam indicto, cum legatorum utrinq; uerba audieritis: cum referant magiſtratus: cum præco ad ſuadendum uocet: obmutuiſtis. ſi non cura communis ſalutis, ne ſtudia quidem, quæ in hanc, aut in illam partem animos ueſtros inclinarunt: uocem cuiquam poſſunt exprimere? cum præſertim nemo tam hebes ſit: qui ignorare poſſit dicendi, ac ſuadendi quod quiſq; aut uelit: aut optimum putet: nũc occaſionem eſſe: priuſquam quicquam decernamus: ubi ſemel decretum erit: omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit: pro bono, atq; utili fœdere defendendum.

Hæc adhortatio prætoris nonmodo quẽquam unũ elicuit ad ſuadendum: ſed ne fremitum quidem, aut murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatæ, mouit. Tum Ariſthenus prætor rurſus. Non magis conſilium uobis principes Achæorum deeſt, quàm lingua. Sed ſuo quiſque periculo in commune conſultum non uult. Forſitan ego quoq; tacerem: ſi priuatus eſſem. nũc prætor uideo aut non dandum concilium legatis fuiſſe: aut inde ſine reſponſo eos dimittendos non eſſe. reſpondere autem niſi ex ueſtro decreto qui poſſum? & quando nemo ueſtrum, qui in hoc concilium aduocati eſtis: pro ſententia quicquam dicere uult: aut audet: orationes legatorum heſterno die pro ſententijs dictas percenſeamus: perinde ac ſi non poſtulauerint quæ è re ſua eſſent: ſed ſuaſerint quæ nobis cenſerent utilia eſſe. Romani, Rhodijq;, & Attalus ſocietatem, amicitiamq; noſtram petunt: & in bello, quod aduerſus

Philippum gerunt: ſe à nobis adiuuari æquum cenſent. Philippus ſocietatis ſecum admonet, & iuriſiurandi: & modo poſtulat ut ſecum ſtemus: modo ne interſimus armis, contentum ait ſe eſſe. Nulli'ne uenit in mentem: cur qui nondum ſocij ſunt: plus petunt: quàm ſocius? Non fit hoc neque modeſtia Philippi, neque impudentia Romanorum. Achæi portus & dant fiduciam poſtulantibus: & demunt. Philippi præter legatum uidemus nihil. romana claſſis ad Cenchreas ſtat, urbium Eubœæ ſpolia præ ſe ferēs: conſulem, legionesq; eius exiguo maris ſpatio diſiunctas Phocidem, ac Locridem peruagantes uidemus. Miramini cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, ut pro rege arma caperemus aduerſus Romanos, modo egerit. qui, ſi ex eodem fœdere ac iureiurando, cuius nobis religionem inijciebat: rogemus eum: ut nos Philippus & ab Nabide, ac Lacedæmonijs, & ab Romanis defendat: nonmodo præſidium, quo nos tueatur: ſed ne quid reſpondeat quidem nobis, ſit inuenturus: non Hercle magis, quàm ipſe Philippus: qui priore anno pollicendo ſe aduerſus Nabidem bellum geſturum, cum tentaſſet noſtram iuuentutem hinc in Eubœam extrahere: poſteaquam nos neque decernere id ſibi præſidium, neque uelle illigari romano bello uidit: oblitus ſocietatis eius, quam nunc iactat: uaſtandos, depopulandosq; Nabidi, ac Lacedæmonijs reliquit. Ac mihi quidem minime conueniens inter ſe Cleomedontis oratio uiſa eſt. Eleuabat romanum bellum: euentumq; eius eundem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo geſſerunt: dicebat. cur igitur noſtrū ille

auxiliũ abſens petit: potius quàm præſens nos ueteres ſocios ſimul ab Nabide, ac Romanis tueatur? nos dico: quid ita paſſus eſt Eretriam, Caryſtumq́; capi? quid ita tot Theſſaliæ urbes? quid ita Locridem, Phocidemq́;? quid ita nunc Elatiam oppugnari patitur? cur exceſſit faucibus Epiri, clauſtriſq́; illis inexpugnabilibus ſuper Aoũ amnẽ aut ui, aut metu, aut uolũtate? relictoq́;, quem inſidebat, ſaltu, penitus in regnum abijt? ſi ſua uoluntate tot ſocios reliquit hoſtibus diripiendos: quid recuſare poteſt quin & ſocij ſibi conſulant? ſi metu: nobis quoque ignoſcat timentibus. ſi uictus armis ceſſit: Achæi nos arma romana ſuſtinebimus Cleomedon: quæ uos Macedones non ſuſtinuiſtis? An tibi potius credamus: Romanos non maioribus copijs, nec uiribus nunc bellum gerere: quàm antea gesſerint: potius quàm res ipſas intueamur? Aetolos cum claſſe adiuuerunt. nec duce conſulari, nec exercitu bellum geſſerunt. ſociorum Philippi maritimæ etiam urbes in terrore ac tumultu erant. mediterranea adeo tuta ab romanis armis fuerunt: ut Philippus Aetolos nequicquam opem Romanorum implorantes depopularetur. nunc autem defuncti bello punico Romani, quod per ſexdecim annos uelut intra uiſcera Italiæ tolerauerunt: non præſidium Aetolis bellantibus miſerunt: ſed ipſi duces belli arma terra, marique ſimul Macedoniæ intulerunt. tertius iam conſul ſumma ui gerit bellum. Sulpitius in ipſa Macedonia congreſſus fudit, fugauitq́; Regem, partem opulentiſſimam regni eius depopulatus. nunc Quintius tenẽtem clauſtra Epiri, natura loci, munimentis, exercituq́; fretum

caſtris exuit: fugientem in Theſſaliam perſecutus, præſidia regia, ſociasq; eius urbes prope in conſpectu Regis ipſius expugnauit. Ne ſint uera quæ Athenieſes modo legati de crudelitate, auaritia, & libidine Regis dixerunt: nihil ad nos pertineant quæ in terra Attica ſcelera in ſuperos, inferosq; deos ſint admiſſa: multo minus, quàm quæ Eleuntÿ, Abydeniq;, qui procul à nobis abſunt: paſſi ſunt: noſtrorum ipſi uulnerum, ſi uultis, obliuiſcamur: cædes, direptionesq; bonorum Meſſenæ in media Peloponneſo factæ, et hoſpitem Cypariſſiæ Garitenem contra ius omne ac fas inter epulas prope ipſas occiſum, & Aratum patrem filiumq; Sicyonios, cum ſenem infelicem parentem etiam appellare ſolitus eſſet: interfectos, Polycratiam eius uxorem libidinis cauſa in Macedoniam aſportatam, cætera ſtupra uirginum, matronarumq; obliuioni dentur: ne ſint cum Philippo res: cuius crudelitatis metu obmutuiſtis omnes: (nam quæ alia tacendi aduocatis in concilium cauſa eſt?) cum Antigono mitiſſimo, ac iuſtiſſimo Rege, & de nobis omnibus optime merito exiſtimemus diſceptationem eſſe: num id poſtularet facere nos: quod tum fieri non poſſet? Pœninſula eſt Peloponneſus anguſtis Iſthmi faucibus continenti adhærēs, nulli apertior, atque opportunior, quàm nauali bello. ſi centum tectæ naues, & quinquaginta leuiores apertæ, & centum triginta Iſſiaci lembi maritimam oram uaſtare, & expoſitas prope in ipſis litoribus urbes cœperint oppugnare: in mediterraneas ſcilicet nos urbes recipiemus? tanquam non inteſtino, & hærente in ipſis uiſceribus uramur bello? cum terra

Nabis, & Lacedæmonij, mari romana claſſis urgebunt: unde regiam ſocietatem, & præſidia Macedonum implorem? an ipſi noſtris armis ab hoſte Romano tutabimur urbes: quæ oppugnabuntur? egregie enim Dymas priore bello ſumus tutati. Satis exemplorum nobis alienæ clades præbent: ne quæramus quẽadmodum cæteris exemplo ſimus. nolite, quia ultro Romani petunt amicitiam: id, quod optandum uobis, ac ſummopere expetendum erat: faſtidire. metu enim uidelicet compulſi ī aliena terra, quia ſub umbra auxilij ueſtri latere uolunt: in ſocietatem ueſtram confugiunt: ut portubus ueſtris recipiantur: ut commeatibus utantur. Mare in poteſtate habent: terras quaſcunque adeunt: extẽplo ditionis ſuæ faciunt. quod rogant: cogere poſſunt. quia pepercíſſe uobis uolunt: committere uos cur pereatis, non patiuntur. Nam quod Cleomedon modo tanquam mediam, & tutiſſimam uobis uiam conſilij, ut quieſceretis: abſtineretisq; armis: oſtendebat: ea non media, ſed nulla uia eſt. etenim præterquam quod aut accipienda, aut aſpernanda uobis romana ſocietas eſt: quid aliud quàm nuſquam gratia ſtabili, uelut qui euentum expectauerimus: ut fortunæ applicaremus noſtra conſilia: præda uictoris erimus? Nolite, ſi quod omnibus uotis petendum erat: ultro offertur: faſtidire. non quemadmodum hodie utrunque uobis licet: ſic ſemper liciturum eſt: nec ſæpe, nec diu eadem occaſio erit. Liberare uos à Philippo iamdiu magis uotis, quàm armis audetis. ſine ueſtro labore & periculo qui uos in libertatem uindicarent: cum magnis claſſibus, exercitibusq; ma-

re traiecerunt. hos ſi ſocios aſpernamini: uix ſanæ mẽtis eſtis. ſed aut ſocios, aut hoſtes habeatis oportet. Secundum orationem prætoris murmur ortum aliorũ cum aſſenſu, aliorum inclementer aſſentientes increpantium: & iam non ſinguli tantum, ſed etiam populi uniuerſi inter ſe altercabantur: tum inter magiſtratus gentis (Demiurgos uocant: decem numero creantur) certamen nihilo ſegnius, quàm inter multitudinem eſſe. quinque relaturos ſe de ſocietate romana aiebant: ſuffragiumq́; daturos. quinque lege cautum teſtabantur: nequid, quod aduerſus Philippi ſocietatem eſſet: aut referre magiſtratibus, aut decernere concilio ius eſſet. Hic quoque dies iurgijs eſt conſumptus. Supererat unus iuſti concilij dies: (tertio enim die lex iubebat decretum fieri) in quem adeo exarſere ſtudia: ut uix parentes à liberis temperauerint. Rhiſiaſus Pellenenſis erat: filium Demurgum, nomine Memnonem habebat, partis eius: quæ decretum recitari, perrogariq́; ſententias prohibebat. is diu obteſtatus filium, ut conſulere Achæos communi ſaluti pateretur: neu pertinacia ſua gentem uniuerſam perditum iret: poſteaq̃ parũ proficiebant preces: iuratus ſe eum ſua manu interempturum, nec pro filio, ſed pro hoſte habiturum, minis peruicit: ut poſtero die coniungeret ijs ſe: qui referebant. qui cum plures facti referrent: omnibus ferè populis haud dubie approbantibus relationem, ac præ ſe ferentibus quid decreturi eſſent: Dymæi, ac Megalopolitani, & quidam Arguorum, prius quàm decretum fieret: conſurrexerunt: ac reliquerunt concilium: neque morante ullo, neque improbante. nam

Megalopolitanos auorum memoria pulſos ab Lacedæmonijs reſtituerat in patriam Antigonus. & Dymæis captis nuper, direptiſq; ab exercitu romano, cum redimi eos, ubicunque ſeruirent, Philippus iuſſiſſet: non libertatem modo, ſed etiam patriam reddiderat. iam Argiui, præterquam quod Macedonum Reges ab ſe oriundos credunt: priuatis etiam hoſpitijs, familiariq; amicitia plerique illigati Philippo erant. ob hæc concilio, quod inclinauerat ad romanam ſocietatem ineundam: exceſſerunt. ueniaq; ijs huius ſeceſſionis fuit, & magnis & recentibus colligatis beneficijs. Cæteri populi Achæorum, cum ſententiæ perrogarentur: ſocietatem cum Attalo, ac Rhodijs præſenti decreto confirmarunt. cum Romanis, quia iniuſſu populi non poterat rata eſſe: in id tempus, quo Romam mitti legati poſſent: dilata eſt. in præſentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit: & exercitum omnem Achæorum ad Corinthum admoueri.

Captis Cenchreis, iam urbem ipſam Quintio oppugnante, & ij quidem è regione portæ, quæ fert Sicyonem: poſuerunt caſtra. Romani ad Cenchreas uerſam partem urbis, Attalus traducto per Iſthmum exercitu, ab Lechæo alterius maris portu, oppgnabant primo ſegnius, ſperantes ſeditionem intus fore inter oppidanos, ac regium præſidium. poſteaquam uno animo omnes, & Macedones tanquam communem patriam tuebantur: & Corinthij ducem præſidij Androſthenem haud ſecus: quàm ciuem, & ſuffragio creatum ſuo, imperio iuſto patiebantur: omnis inde ſpes pugnantibus in ui, & armis, & operibus erat: undiq;

aggeres haud facili aditu ad mœnia admouebantur. Aries ex ea parte, quam Romani oppugnabant: aliquantum muri diruerat. in quem locum, quia nudatus munimento erat: protegendum armis cum Macedones concurriſſent: atrox prælium inter eos, ac Romanos ortum eſt. ac primo multitudine facile expellebantur Romani: aſſumptis deinde Achæorum, Attaliq; auxilijs, æquabant certamen: nec dubium erat: quin Macedonas, Græcosq; facile loco pulſuri fuerint. Tráſfugarum Italicorum magna multitudo erat: pars ex Annibalis exercitu metu pœnæ à Romanis Philippum ſecuta: pars nauales ſocij relictis nuper claſſibus ad ſpem honoratioris militiæ transgreſſi. hos deſperata ſalus, ſi Romani uiciſſent: ad rabiem magis, quàm audaciam accendebat. Promontorium eſt aduerſus Sicyonem Iunonis, quam uocant Acream: in altum excurrens: traiectus inde Corinthum ſeptem millia fermè paſſuum. eò Philocles, regius & ipſe præfectus, mille & quingentos milites per Bœotiam duxit. præſto fuere à Corintho lembi: qui præſidium id acceptum Lechæum traijcerent. Author erat Attalus incenſis operibus omittendæ extemplo oppugnationis. pertinacius Quintius à Miſnepio perſtabat. is quoque, ut pro omnibus portis diſpoſita uidit præſidia regia: nec facile erumpentium impetus ſuſtineri poſſe: in Attali ſententiam conceſſit. ita irrito incœpto, dimiſſis Achæis, reditum ad naues eſt. Attalus Piræeum, Romani Corcyram petierunt. Dum hæc à nauali exercitu geruntur: conſul in Phocide ad Elatiam caſtris poſitis, primo colloquijs rem per principes Elatienſium ten-

tauit. poſteaquam nihil eſſe in manu ſua, & plures, ualidioresq; eſſe regios, quàm oppidanos reſpondebatur: tum ſimul ab omni parte operibus, armisq; urbem ẽ aggreſſus. Ariete admoto quantũ inter turres murì erat prorutum cum ingenti fragore, ac ſtrepitu nudaſſet urbem: ſimul & cohors romana per apertum recenti ſtrage iter inuaſit: & ex omnibus oppidi partibus, relictis ſuis quiſque ſtationibus, in eum, qui premebatur impetu hoſtium: locum concurrerunt. Eodem tempore Romani & ruinas muri ſuperuadebant: & ſcalas ad ſtantia mœnia inferebant. et dum in unam partem oculos, animosq; hoſtium certamen auerterat: pluribus locis ſcalis capitur murus: armatiq; in urbem tranſcenderunt. quo tumultu audito territi hoſtes, relicto, quem conferti tuebantur, loco, in arcem omnes metu, inermi quoque ſequente turba, confugerunt. ita urbe potitur conſul. qua direpta, dimiſſis in arcem, quì uitam regijs, ſi abire uellent inermes: libertatem Elatiẽſibus pollicerẽtur: fideque in hæc data, poſt paucos dies arcem recepit. Cæterum aduentu in Achæiã Philoclis regij præfecti non facile Corinthus tantum liberata obſidione: ſed Arguorum quoque ciuitas per quoſdam principes Philocli prodita eſt, tentatis prius animis plebis. Mos erat: comitiorum die primo uelut honoris cauſa prætores pronuntiare Iouem, Apollinemq;, & Herculem. additum legi erat: ut ijs Philippus Rex adijceretur. cuius nomen poſt pactam cum Romanis ſocietatem quia præco non adiecit: fremitus omnis primo multitudinis ortus: deinde clamor ſubijcientium Philippi nomen, iubentiumq; legitimum

honorem uſurpare: donec cum ingenti aſſenſu nomen recitatum eſt. Huius fiducia fauoris Philocles acer ſitus nocte occupat collem imminentem urbi: (Lariſſam eam arcem uocant) poſitóq; ibi præſidio, cum lucis principio ſignis infeſtis ad ſubiectum arci forum uaderet: inſtructa acies ex aduerſo occurrit. præſidium erat Achæorum nuper impoſitum, quingenti ferè iuuenes delecti omnium ciuitatum. Eneſidemus Elimeus præerat. Adhortator à præfecto regio miſſus, qui excedere urbe iuberet: (neque enim pares eos oppidanis ſolis quidem, quod Macedones ſentirent: nedum adiunctis Macedonibus eſſe: quos ne Romani quidem ad Corinthum ſuſtinuiſſent) primo nihil nec ducem, nec ipſos mouit. poſt paulo ut Argiuos quoque armatos ex parte altera uenientes magno agmine uiderunt: certam perniciem cernentes, omnem tamen caſum, ſi pertinacior dux fuiſſet: uidebantur ſubituri. & Eneſidemus, ne flos Achæorum iuuentutis ſimul cum urbe amitteretur: pactus cum Philocle ut abire illis liceret, ipſe quo loco ſteterat, armatus cũ paucis clientibus non exceſſit. miſſus à Philocle: qui quæreret: quid ſibi uellet? nihil ſitus, tantummodo cum proiecto præ ſe clypeo ſtaret: in præſidio creditæ urbis moriturum ſe armatum reſpondit. tum iuſſu præfecti à Thracibus coniecta tela: interfectiq; omnes. Et poſt pactam inter Achæos, et Romanos ſocietatẽ duæ nobiliſſimæ ciuitates, Argi, & Corinthus in poteſtate regis erant. Hæc ab Romanis ea æſtate in Græcia terra mariq; geſta. In Gallia nihil ſanè memorabile ab Sex. Aelio conſule geſtum. cũ duos exercitus in

prouincia habuiſſet:unum retentum:quẽ dimitti oportebat:cui L.Cornelius proconſul præfuerat:ipſe ei C. Aelium prætorẽ præfecit:alterum:quem in prouinciã adduxit:totum propè annum Cremonenſibus, placentinisq; cogendis redire in colonias, unde belli caſibus diſſipati erãt:conſumpſit. Quẽadmodũ Gallia præter ſpẽ quieta eo anno fuit:ita circa urbẽ ſeruilis propè tumultus excitatus eſt. Obſides Carthagnenſium Setiæ cuſtodiebantur:cum ijs,ut principũ liberis, magna uis ſeruorũ erat.augebant eorũ numerum,ut ab recenti africo bello, et ab ipſis Setinis captiua aliquot nationis eius ex præda empta mancipia.Cũ coniurationem feciſſent:miſſis ex eo numero, qui in Setino agro, deinde circa Norbã,et Circeios ſeruitia ſolicitarẽt: ſatis iã omnibus præparatis,ludis,q Setiæ propediẽ futuri ẽrãt:ſpectaculo intentũ populũ aggredi ſtatuerãt: Setia per cædẽ,et repentinũ tumultũ capta,Norbã & Circeios occupare.Huius rei tã fœdũ indiciũ Romam ad L.Corneliũ Lẽtulũ prætorẽ urbis delatũ eſt. Serui duo ante lucẽ ad eũ uenerũt:atq; ordine oĩa,quæ acta, futuráq; erant:expoſuerũt.qbus domi cuſtodiri iuſſis, prætor ſenatu uocato,edoctóq; quæ indices afferrent, proficiſci ad eã cõiurationẽ quærendã,atq;opprimendã iuſſus.cũ quinq; legatis profectus, obuios in agris ſacramento rogatos arma capere,et ſequi cogebat. Hoc tumultuario delectu duobus millibus fermè hominum armatis,Setiã,oĩbus quò pgeret ignaris,uenit.ibi raptim principibus cõiurationis cõprehenſis,fuga ſeruorum ex oppido facta eſt. dimiſſi deinde per agros: qui ueſtigarent. Egregia duorum opera ſeruorũ indi-

cum, & unius liberi fuit. ei centum millia grauis æris dari patres iuſſerunt: ſeruis uicenaquina millia eris, & libertatem. pretium eorum ex ærario ſolutum eſt dominis. Haud ita multo poſt ex eiuſdem coniurationis reliquijs nuntiatum eſt ſeruitia Præneſte occupatura. Eo L. Cornelius prætor profectus de quingentis ferè hominibus, qui in ea noxa erant: ſupplicium ſumpſit. In timore ciuitas fuit: obſides, captiuosq; Pœnorum ea moliri. itaque & Romæ uigiliæ per uicos ſeruatte: iuſſiq; circumire eam minores magiſtratus: & triumuiri carceris latomiarum intentiorem cuſtodiam habere iuſſi. & circa nomen Latinum à prætore literæ miſſæ: ut & obſides in priuato ſeruarentur: neque in publicum prodeundi facultas daretur: & captiui ne minus decem pondo compedibus uincti in nulla alia, quàm in carceris publici cuſtodia eſſent. Eodem anno legati ab Rege Attalo coronam auream CCXLVI pondo in Capitolio poſuerunt: gratiasq; ſenatui egerunt: quod Antiochus legatorum romanurum authoritate motus finibus Attali exercitum deduxiſſet. Eadem æſtate equites ducenti, & elephanti decem, & tritici modiûm CC millia ab Rege Maſaniſſa ad exercitum, qui in Græcia erat: peruenerunt. Item ex Sicilia, Sardiniaq; magni commeatus, & ueſtimenta exercitui miſſa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat, ſanctus, & innocens, aſperior tamen in fœnore coercendo habitus. fugatiq; ex inſula fœneratores: & ſumptus, quos in cultum prætorum ſocij facere ſoliti erant: circunciſi: aut ſublati. Sex. Aelius

COS ex Gallia comitiorum cauſa Romam cum rediſſet: creauit COSS Cn. Cornelium Cethegum, & Q. Minutium Rufum. Biduo poſt prætorum comitia habita. Sex Prætores illo primum anno creati: creſcentibus iam prouincijs, & latius pateſcente imperio. creati autem hi: L. Manlius Volſo, Cn. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Sillus, M. Aelius, M. Minutius Rufus, L. Attilius. Sempronius, et Aelius ex ijs ædiles plebis erãt. ædiles curules Q. Minutius Thermus, et T. Sẽpronius Lõgus. Ludi Romani eo anno quater inſtaurati, Cn. Cornelio, & Q. Minutio conſulibus. Omnium primum de prouincijs conſulum, prætorũq; actum. prius de prætoribus tranſacta res: quæ trãſigi ſorte poterat. urbana Sergio, peregrina iuriſdictio Minutio obtigit. Sardiniam Attilius, Siciliam Manlius, Hiſpaniam citeriorem Sempronius, Aelius ulteriorem eſt ſortitus. Conſulibus Italiam, Macedoniamq; ſortiri parantibus L. Oppius, & Q. Fuluius tribuni plebis impedimento erant: quod longinqua prouincia Macedonia eſſet: neque ulla alia res maius bello impedimẽtum ad eam diem fuiſſet: quàm quod uixdum inchoatis rebus in ipſo conatu gerendi belli prior COS reuocaretur. Quartum iam annum eſſe ab decreto macedonico bello. quærendo Regem, et exercitum eius, Sulpitium maiorem partem anni abſumpſiſſe. Iulium congredientem cum hoſte re infecta reuocatũ. Quintium rebus diuinis Romæ maiorem partem anni retentũ, ita geſſiſſe tamen res: ut ſi aut maturius in prouinciam ueniſſet: aut hyems magis ſera fuiſſet: potuerit debellare. nunc propè in hyberna profectum ita com

parare dici bellum: ut niſi ſucceſſor impediat: perfectu rus æſtate proxima uideatur. His orationibus per uicerunt: ut conſules in ſenatus authoritate fore dicerent ſe: ſi idem tribuni facerent. Permittentibus utriſque liberam conſultationem, patres conſulibus ambobus Italiam prouinciã decreuerunt: T. Quintio prorogarunt imperium: donec ſucceſſor ei ueniſſet. Conſu libus binæ legiones decretæ: & ut bellum cum Gallis ciſalpinis, qui defeciſſent à populo romano: gererẽt. Quintio in Macedoniam ſupplementum decretum peditum quinque millia, et CCC equites, & ſociorum naualium tria millia. Præeſſe idem, qui præerat, claſſi L. Quintius Flamnius iuſſus. Prætoribus in Hiſpanias octona millia peditum ſociûm ac latini nominis data: & quadringeni equites: ut dimitterent ueterem ex Hiſpaniis militem. & terminare iuſſi: quà ulterior, citerior'ue prouincia ſeruaretur. Macedoniæ legatos Ser. Sulpitiũ, et P. Iuliũ, qui cõſules in ea prouincia fuerant: adiecerunt. Prius quam conſules, prætoresq́; in prouincias proficiſcerẽtur: prodigia procurari placuit: quod ædes Vulcani, Sũmaniq́; Romæ, et quod Fregellis murus, & porta de cœlo tacta erant: et Fruſinone inter noctem lux orta: et Aſculo agnus biceps cum quinq; pedibus natus: & Formiis duo lupi oppidum ingreſſi obuios aliquot laniauerant: Romæ non in urbem ſolum, ſed in Capitolium penetrauerat lupus. C. Acilius tribunus plebis tulit: ut quinq; coloniæ in oram maritimam deducerentur: duæ ad oſtia fluminum Vulturni, Liternìq;: una ad Puteolos: una ad caſtrum Salerni. his Buxentum adiectum. tricenæ fami

liæ in ſingulas colonias iubebantur mitti. iis triũuiri deducendis ii, qui per triẽnium magiſtratum haberẽt: creati: M. Seruilius Geminus, Q. Minutius Thermus, T. Sempronius Longus. Delectu, rebuſq; aliis diui nis humaniſq;, quæ per ipſos agenda erant: perfectis, conſules ambo in Galliam profecti. Cornelius recta ad Inſubres uia, qui tum in armis erant, Cenomanis aſſumptis: Q. Minutius in læua Italiæ ad inferũ mare flexit iter: Genuamq; exercitu abducto, ab Liguri bus orſus eſt bellum. Oppida Claſtidium, & Litubiũ, utraq; Ligurum, & duæ gentis eiuſdem ciuitates, Celelates, Cerdiciateſq; ſeſe dediderunt. Et iam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Iluates Ligurum, ſub ditione erant. quindecim oppida, hominum uiginti millia eſſe dicebantur: quæ ſeſe dediderant. inde in agrum Boiorum legiones duxit. Boiorũ exercitus haud ita multo ante traiecerat Padum: iunxeratq; ſe Inſubribus, & Cenomanis: quod ita acceperãt: coniũctis legionibus conſules rem geſturos: ut & ipſi collatas in unum uires firmarent. poſteaquã fama accidit: alterum conſulẽ Boiorũ urere agros: ſeditio extemplo orta eſt. poſtulare Boii: ut laborãtibus opẽ uniuerſi ferrẽt. Inſubres negare ſe ſua deſerturos. ita diuiſæ copiæ: Boiiſq; in agrũ ſuum tutandum profectis, Inſubres cum Cenomanis ſuper amnis Mintii ripas conſederunt. Infra eum locum quinq; paſſuũ millia & conſul Cornelius eidem flumini caſtra applicuit. inde mittendo in uicos Cenomanorũ, Brixiãq;, quæ caput gentis erat: ut ſatis comperit: non ex authoritate ſeniorũ iuuẽtutẽ in armis eſſe: nec publico conſilio Inſubriũ defectioni Ce-

nomanos ſe adiunxiſſe: excitis ad ſe principibus, id agere, ac moliri cœpit: ut deficerent ab Inſubribus Cenomani: & ſignis ſublatis aut domos redirent: aut ad Romanos tranſirent. & id quidem impetrari nequiuit. in id data fides conſuli eſt: ut in acie aut quieſcerent: aut ſiqua in re occaſio fuiſſet: adiuuarent Romanos. Hæc ita conueniſſe Inſubres ignorabant: ſuberat tamen quædam ſuſpicio animis: labare fidem ſociorum. itaq; cum in aciem eduxiſſent: neutrũ ijs cornu committere auſi, ne ſi dolo ceſſiſſent, rem totã inclinarent: poſt ſigna in ſubſidijs eos locauerunt. conſul principio pugnæ uouit ædem Soſpitæ Iunoni: ſi eo die hoſtes fuſi, fugatiq; eſſent. à militibus clamor ſublatus: compotem uoti conſulem ſe facturos: & impetus in hoſtes eſt factus. non tulerunt Inſubres primum cõcurſum. Quidam & à Cenomanis terga repente in ipſo certamine aggreſſis tumultum ancipitem iniectũ authores ſunt: cæſaq; in medio V & XXX millia hoſtium: quinq; millia & DCC uiuos captos: in ijs Amilcarem Pœnorum imperatorem: qui belli cauſa fuiſſet: ſigna militaria CXXX & carpenta ſupra CC millia. Oppida, quæ defectionem ſecuta erãt: dediderunt ſe Romanis. Minutius COS primo effuſis populationibus peragrauerat fines Boiorum: deinde ut relictis Inſubribus ad tuẽda ſua receperãt ſeſe: caſtris ſe tenuit, acie dimicandum cum hoſte ratus. Nec Boij detrectaſſent pugnam: ni fama uictos Inſubres allata animos fregiſſet. itaq; relicto duce, caſtriſq;, diſſipati per uicos, ſua ut quiſq; defenderet: rationem gerendi belli hoſti mutarunt. omiſſa enim conſul ſpe per unã

dimicationem

dimicationem rei decernendæ, rurſus populari agros, & urere tecta, uicoſq́; expugnare cœpit. Per eoſdem dies Claſtidium incenſum. inde in Liguſtinos Iluates, qui ſoli non parebant: legiones ductæ. Ea quoq; gens, ut Inſubres acie uictos, Boios, ita ut tentare ſpem certaminis metuerent: territos audiuit: in deditionem uenit. Literæ cõſulum à Gallia de geſtis proſpere ſub idem tempus Romam allatæ. M. Sergius prætor urbis in ſenatu eas, deinde ex authoritate patrum ad populum recitauit. ſupplicatio in quatriduum decreta. Hyems iam eo tempore erat. Cum T. Quintius capta Elatia in Phocide, ac Locride hyberna diſpoſita haberet: Opunte ſeditio orta eſt. Factio una Aetolos, qui propiores erant: altera Romanos accerſebat. Aetoli priores uenerunt. ſed opulentior factio excluſis Aetolis, miſſóq; ad imperatorem romanum nuntio, uſq; ad aduentum eius tenuit urbem. arcem regũ tenebat præſidium: neq; ut diſcederent inde, aut Opuntiorũ minis, aut authoritate imperantis conſulis Romani perpelli potuerunt. Mora cur non extemplo oppugnarentur, ea fuit: quod caduceator ab Rege uenerat, locum, ac tempus petens colloquio. id grauate conceſſum Regi eſt. non quin cuperet Quintius per ſe partim armis, partim conditionibus confectum uideri bellum. necdũ enim ſciebat: utrum ſucceſſor ſibi alter ex nouis conſulibus mitteretur: an, quod ſumma ui ut obtinerent, amicis & propinquis mandauerat: imperium prorogaretur. aptum autem fore colloquium credebat: ut ſibi liberum eſſet, uel ad bellum manenti, uel ad pacem decedenti rem inclinare. In ſinum Maliacum propè Ni-

cæam littus elegere. eõ Rex ab Demetriade cũ qinq; lẽbis, et una naue roſtrata uenit. Erãt cum eo principes Macedonũ, & Achæorũ exules, & uir inſignis Cycliadas. Cum imperatore Romano Rex Aminander erat: & Dionyſiodorus Attali legatus, & Ageſymbrotus præfectus Rhodiæ claſſis, & Phaneas princeps Aetolorum, & Achæi duo, Ariſthenus, & Xenophõ. Inter hos Romanus ad extremum littus progreſſus, cum Rex in proram nauis in anchoris ſtantis proceſſiſſet: commodius, inquit, ſi in terram egrediaris: ex propinquo dicamus inuicem, audiamusq;. Cum Rex facturum ſe id negaret: quem tãdem, inquit Quintius, times? Ad hæc ille ſuperbo, & regio animo. Neminem equidem timeo, præter deos immortales: non omnium autem credo fidei: quos circa te uideo: atq; omnium minime Aetolis. Iſtud quidẽ, ait Romanus, par omnibus periculum eſt: qui cum hoſte ad colloquium congrediũtur: ut in nullo fides ſit. Non tñ, inquit Rex, T. Quinti par perfidiæ præmium eſt, ſi fraude agatur, Philippus et Phaneas. neq; enim æq; difficulter Aetoli prætorem alium, ac Macedones Regem in meũ locum ſubſtituant. Secundum hæc ſilentium fuit. Cũ Romanus eum æquum cenſeret priorem dicere: qui petiſſet colloquium: Rex, eius eſſe priorem orationem: qui daret pacis leges: non qui acciperet: tum Romanus ſimplicem ſuam orationem eſſe dixit. ea enim ſe dicturũ: quæ ni fiant: nulla ſit pacis conditio. Deducenda ex omnibus Græciæ ciuitatibus Regis præſidia eſſe. captiuos, & trãsfugas ſociis populi romani reddendos. reſtituenda Romanis ea Illyrici loca: quæ poſt pacem in

Epiro factam occupaſſet. Ptolemæo Regi Aegypti reddendas urbes: quas poſt Philopatris Ptolemæi mortem occupaſſet, ſuas, populiq́; romani conditiones has eſſe. cæterum & ſociorum audiri poſtulata æquum eſſe. Attali Regis legatus naues, captiuosq́;, quæ ad Chiũ nauali prælio capta eſſent: et Nicæphorium, Venerisq́; templum, quæ ſpoliaſſet: euaſtaſſetq́;: pro incorruptis reſtitui: Rhodij Pyrream (Regio eſt continẽtis aduerſus inſulam, uetuſtæ eorum ditionis) repetebant: poſtulabantq́; præſidia deduci ab Iaſo, & Bargilijs, et Euromenſium urbe, & Helleſpõto, Sexto, atq; Abydo: et Panopolin Byzantijs in antiqui formulam iuris reſtitui: & liberari oĩa Aſiæ emporia, portusq́;. Achæi Corinthum, & Argos repetebant. Prætor Aetolorum Phaneas cum eadem ferè, quæ Romani: ut Græcia decederetur: poſtulaſſet: redderenturq́; Aetolis urbes: quæ quondam iuris, aut ditionis eorũ fuiſſent: excepit orationẽ eius princeps Aetolorũ Alexander, uir (ut inter Aetolos) facundus. Iamdudum ſe reticere, ait: non quo quicquã agi putet eo colloquio: ſed ne quẽ ſociorum dicentem interpellet. Neq; de pace cum fide Philippum agere: neq; bella uera uirtute unquam geſſiſſe. in colloquijs inſidiari, & captare: in bello non cõgredi æquo campo: neq; collatis ſignis dimicare: ſed refugientẽ incẽdere, ac diripere urbes: et uincentiũ præmia ictũ corrũpere. At nõ ſic antiquos Macedonũ Reges, ſed acie bellare ſolitos: urbibus parcere, quãtũ poſſent: quo opulẽtius imperiũ haberẽt. Nã de quorũ poſſeſſiõe dimicetur, tollõtẽ nihil ſibi præter bellũ relinquere, qđ cõſiliũ eſſe? Plures priore anno ſociorũ urbes in

Theſſalia deuaſtaſſe Philippũ: quàm oẽs, qui unquam hoſtes Theſſaliæ fuerunt. ipſis quoque Aetolis eum plura ſocium, quàm hoſtẽ ademiſſe. Lyſimachiam pulſo prætore, & præſidio Aetolorum occupaſſe eum. Chiũ item ſuæ ditionis urbem funditus euertiſſe, ac deleſſe. eadem fraude habere eum Thebas, Phthias, Echinum, Lariſſam, & Pharſalum. Motus oratione Alexandri Philippus nauem, ut exaudiretur: propius terram applicuit. Orſum eũ dicere in Aetolos maxime uiolenter Phaneas interfatus, non in uerbis rem uerti, ait. aut bello uincendum: aut melioribus parendum eſſe.

Apparet id quidem, inquit Philippus, etiam cæco: iocatus in ualitudinem oculorum Phaneæ. & erat dicacior natura, quàm Regem decet: et ne inter ſeria quidem riſu ſatis temperans. Indignari inde cœpit: Aetolos, tanquam Romanos decedi Græcia iubere: qui, quibus finibus Græcia ſit, dicere non poſſint. ipſius enim Aetoliæ Græcos Apodeotas, & Amphilochos: quæ permagna eorum pars ſit: Græciam non eſſe. An quod à ſocijs eorum non abſtinuerim: iuſtam querelam habent? cum ipſi pro lege hunc morem antiquitus ſeruent: ut aduerſus ſocios ipſi ſuos publica tantum authoritate dempta iuuentutem ſuam militare ſinant: & contrariæ perſæpe acies in utraque parte ætolica auxilia habeant? Neque ego Chium expugnaui: ſed Pruſiam ſocium, & amicum expugnantem adiuui: et Lyſimachiam ab Thracibus uindicaui. ſed quia me neceſſitas ad hoc bellum à cuſtodia eius auertit: Thraces habent. Aetolis hæc. Attalo autem, Rhodijsq; nihil iure debeo. non enim à me, ſed ab illis principium

belli ortum eſt. Romanorum autem honoris cauſa Pyrrheam Rhodijs, & naues Attalo cum captiuis, qui comparebunt: reſtituam. nam quod ad Nicephorium, Venerisq́; templi reſtitutionem attinet: quid ea reſtitui poſtulantibus reſpondeam? niſi quo uno modo luci, ſyluæq́; cæſæ reſtitui poſſunt: curam, impenſamq́; ſationis me præſtaturum: quoniam hæc inter ſe Reges poſtulare, et reſpondere placet. Extrema eius oratio aduerſus Achæos fuit: in qua orſus ab Antigoni primũ, ſuis deinde erga eam gentem meritis, recitari decreta eorũ iuſſit, omnes diuinos, humanosq́; honores complexa. atque ad ea adiecit recens de exercitu, quod ab ſe deſciuiſſet. inuectusq́; grauiter in perfidiam eorum, Argos tamen ſe redditurũ eis dixit. de Corintho cum imperatore Romano deliberaturum eẽ: quæſiturum ſimul ab eo: ijs'ne urbibus decedere ſe æquum cenſeat: quas à ſeipſo captas iure belli habeat? an ijs etiam: quas à maioribus ſuis accepiſſet? Parãtibus Achæis, Aetolisq́; ad ea reſpondere, cum prope occaſum ſol eſſet: dilato in poſterum diem colloquio, Philippus in ſtationẽ, à qua profectus erat: Romani, ſocijq́; in caſtra redierunt. Quintius poſtero die ad Nicæam (is enim locus placuerat) ad conſtitutum tempus uenit. Philippi nullus uſquã nec nuntius ab eo per aliquot horas ueniebat: & iam deſperantibus uenturum repente apparuerũt naues. atque ipſe quidem, cum tam grauia, et indigna imperarentur: inopem conſilij diem ſe conſumpſiſſe deliberando aiebat. Vulgo credebatur de induſtria rem in ſerũ tractam: ne tempus dari poſſet Achæis, Aetolisq́; ad reſpondendum. & eam opinionem ipſe affir-

mauit, petẽdo: ut ſummotis alijs, ne tempus altercando tereretur: et aliqs finis rei imponi poſſet: cũ ipſo imperatore Romano liceret ſibi colloqui. Id primo nõ acceptum: ne excludi colloquio uiderentur ſocij. deinde cum haud abſiſteret petere: ex omnium conſilio Romanus imperator cũ A. Claudio præfecto, & tribus tribunis militũ, cæteris ſummotis, ad extremũ littus proceſſit. Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat: in terram eſt egreſſus. Ibi cum aliquandiu ſecreto locuti eſſent: quæ acta ad ſuos Philippus retulerit: minus compertum eſt. Quintius hæc retulit ad ſocios. Romanis eũ cedere tota Illyrici ora: perfugas remittere, ac ſiqui eſſent captiui. Attalo naues, & cum ijs captos nauales ſocios: & Rhodijs regionem, quã Pyrrheam uocant: reddere: Iaſo, & Bargilijs nõ ceſſurum. Aetolis Pharſalũ, Lariſſamq; reddere: Thebas non reddere. Achæis non Argis modo, ſed etiam Corintho ceſſurũ. Nulli omnium placere partiũ, quibus aut ceſſurus, aut nõ ceſſurus eſſet, deſtinatio. plus enim amitti in ijs: quàm acquiri: nec unquam, niſi tota deduxiſſet Græcia præſidia: cauſas certaminum deponere. Cũ hæc toto ex concilio certatim omnes uociferarẽtur: ad Philippũ quoq; procul ſtantem uox eſt perlata. itaq; à Quintio petit: ut rem totam in poſterum diem differret. profecto aut perſuaſurũ ſe: aut perſuaderi ſibi paſſurũ. Littus Athonium colloquio deſtinatur. eò mature conuentũ eſt. Ibi Philippus primo & Quintium, & omnes, qui aderant: rogare: ne ſpẽ pacis turbare uellent. poſtremo petere tẽpus: quo legatos Romam ad ſenatũ mittere poſſet. aut his cõditionibus ſe pacẽ impetraturũ: aut quaſcun-

que ſenatus dediſſet, leges pacis accepturum. Id cæteris haudquaq̃ placebat. nec enim aliud, quàm morã, & dilationẽ ad colligendas uires quæri. Quintius uerũ id futurum fuiſſe, dicere: ſi æſtas, & tempus rerum gerendarum eſſet. nunc hyeme inſtante nihil amitti dato ſpatio ad legatos mittendos. nam neque ſine authoritate ſenatus quicquam eorum ratum fore: quæ cum Rege ipſi pepigiſſent: & explorari, dum bello neceſſariã quietem ipſa hyems daret: ſenatus authoritatem poſſe. In hanc ſententiam & cæteri ſociorum principes conceſſerunt: inducijſq; datis in duos menſes, & ipſos mittere ſingulos legatos ad edocendum ſenatum, ne fraude Regis caperetur: placuit. additum induciarum pacto: ut regia præſidia Phocide, ac Locride extemplo deducerentur. Et ipſe Quintius cum ſociorũ legatis Amînandrum Athamânum Regem, ut que ſpeciem legationis adijceret: Q. Fabium, (uxoris Quintij ſororis filius erat) & Q. Fuluium, & P. Claudium miſit. Vt uentum Romam eſt: prius ſociorum legati, quàm Regis auditi ſunt. cæterum eorum oratio conuicijs Regis conſumpta eſt. Mouerunt eò maxime ſenatum, demonſtrando maris terrarumq; eius regionis ſitum: ut omnibus appareret: ſi Demetriadẽ in Theſſalia, Chalcidem in Eubœa, Corinthum in Achæia Rex teneret: nõ poſſe liberã Græciã eſſe: & ipſum Philippũ non contumelioſius, quàm uerius cõpedes eas Græciæ appellare. Legati deinde Regis intromiſſi. qbus lõgiorẽ exorſis orationẽ breuis interrogatio, ceſſurus ne ijs tribus urbibus eẽt: ſermonẽ incidit: cũ mãdatũ ſibi de his nominatim negarẽt qcq̃. Sic infecta pace regij dimiſſi. Quĩtio li=

berum arbitrium pacis, ac belli permiſſum. Quod ut ſatis apparuit: non tædere belli ſenatum: & ipſe uictoriæ, quàm pacis auidior, neque colloquium poſtea Philippo dedit: neque legationem aliam, quàm quæ omni Græcia decedi nuntiaret: admiſſurum dixit. Philippus cum acie decernendum uideret: & undique ad ſe contrahendas uires: maxime de Achæiæ urbibus, regionis ab ſe diuerſæ, & magis tamen de argis, quàm de Corintho ſolicitus, optimum ratus Nabidi eã Lacedæmoniorum tyranno uelut fiduciariam dare: ut uictori ſibi reſtitueret: ſiquid aduerſi accidiſſet: ipſe haberet: Philocli, qui Corintho. Argiſq; præerat: ſcribit: ut tyrannum ipſe conueniret. Philocles præterquã quod iam ueniebat cum munere: adijcit ad pignus futuræ Regis cum tyranno amicitiæ: filias ſuas Regem Nabidis filijs matrimonio coniungere uelle. Tyrannus primo negare aliter urbẽ eam ſe accepturum: niſi Arguorum ipſorum decreto accerſitus ad auxilium urbis eſſet. deinde, ut frequẽti concione non aſpernatos modo, ſed abominatos etiam nomen tyranni audiuit: cauſam ſe ſpoliandi eos nactum ratus, traderet ubi uellet, urbem, Philocli ait. Sic nocte ignaris omnibus acceptus in urbem eſt tyrannus. prima luce occupat ſuperiora omnia loca: portæq; clauſæ, paucis principum tumultũ inter primum elapſis. eorum abſentiũ direptæ fortunæ. præſentibus aurum, atq; argentum ablatum: pecuniæ imperatæ ingentes. qui non cunctanter contulere: ſine contumelia, & laceratione corporum ſunt dimiſſi. quos occulere, aut retrahere aliquid ſuſpicio fuit: in ſeruilem modum lacerati, atq; extorti. Concione inde ad-

uocata, rogationem promulgauit: unā de tabulis nouis: alteram de agro uiritim diuidēdo: duas faces nouantibus res ad plebē in optimates accendendā. Poſteaquam in poteſtate Nabidis Arguorum ciuitas erat: nihil eius memor tyrannus, à quo eā ciuitatem, & quam in conditionē accepiſſet: legatos Elatiam ad Quintiū, et Attalum Aeginæ hybernātem mittit: qui nūtiarēt: Argos in poteſtate ſua eſſe. eò ſi ueniret Quintius ad colloquium: non diffidere ſibi omnia cum eo conuentura.

Quintius, ut eo quoq; præſidio Philippum nudaret: cum annuiſſet ſe uenturum: mittit ad Attalum: ut ab Aegina Sicyonem ſibi occurreret. ipſe ab Anticyra decem quinqueremibus, quas ijs forte diebus L. Quintius frater eius adduxerat ex hybernis Corcyræ: Sicyonem tranſmiſit. Iam ibi Attalus erat. qui cum tyranno ad Romanum imperatorem, non Romano ad tyrānum eundum diceret: in ſententiam ſuam Quintium traduxit: ne in urbē ipſam Argos iret. Haud procul urbē Hyecenica uocatur. in eo loco ut congrederentur, cōuenit. Quintius cum fratre, & tribunis militum paucis, Attalus cum regio comitatu, Nicoſtratus Achæorū prætor cum auxiliaribus paucis uenit. tyrannū ibi cū omnibus copijs opperientem inuenerunt. progreſſus armatus cum ſatellitibus armatis eſt in medium ferè interiacentis campi. inermis Quintius cum fratre, & duobus tribunis militum inermibus: item regij. prætor Achæorū, et unus ex purpuratis latus cingebant. Initium ſermonis ab excuſatione tyrāni ortū: quod armatus ipſe, armatiſq; ſeptus, cū inermes Romanū imperatorē, Regemq; cerneret: in colloquiū ueniſſet. neq; enim ſe

illos timere dixit: ſed exules Arguorum. Inde ubi de conditionibus amicitiæ cœptum agi eſt: Romanus duas poſtulare res: unam: ut bellum cum Achæis finiret: alteram: ut aduerſus Philippum mitteret ſecum auxilia. Auxilia ſe miſſurum dixit. pro pace cum Achæis induciæ impetratæ: donec bellum cum Philippo finiretur. De Argis quoq; diſceptatio ab Attalo Rege eſt nata: cum fraude Philoclis proditam urbem ui ab eo teneri argueret: ille, ab ipſis Arguis, ut ſe defenderet, accitum. Concionem Arguorũ Rex poſtulabat: ut id ſciri poſſet. nec tyrannus abnuere. ſed deductis ex urbe præſidijs liberam concionem, nõ immiſſis Lacedæmonijs declaraturam quid Argiui uellent, præberi debere dicebat Rex. tyrannus negauit deducturum. Hæc diſceptatio ſine exitu fuit. de colloquio diſceſſum: ſexcentis Cretenſibus ab tyrãno datis Romano: inducijsq; inter Nicoſtratum prætorem Achæorum, & Lacedæmoniorum tyrannum in quatuor menſes factis. Inde Quintius Corinthum eſt profectus: & ad portam cum Cretenſium cohorte acceſſit: ut Philocli præfecto urbis appareret tyrannum à Philippo deſciſſe. Philocles & ipſe ad imperatorem Romanum in colloquium uenit: hortantiq; ut ex templo tranſiret, urbemq; traderet, ita reſpõdit: ut diſtuliſſe rem magis, quàm negaſſe uideretur. À Corintho Quintius Anticyram traiecit: inde fratrem ad tentandam Acarnânum gentem miſit. Attalus ab Argis Sicyonem eſt profectus. Ibi & ciuitas nouis honoribus ueteres Regis honores auxit: & Rex ad id, quod ſacrum Apollinis agrum gran-

di quondam pecunia redemerat: ijs tum quoque, ne ſine aliqua munificentia præteriret ciuitatem ſociam, atque amicam: decem talenta argenti dono dedit: et decem millia medimnûm frumenti. atque ita Cenchreas ad naues redijt. Et Nabis firmato præſidio Argis Lacedæmonem regreſſus, cum ipſe uiros ſpoliaſſet: ad fœminas ſpoliandas uxorẽ Argos remiſit. Ea nunc ſingulas illuſtres, nunc ſimul plures genere inter ſe iunctas domum accerſendo, blãdiendoq́;, ac minando, non aurum modo ijs, ſed & poſtremo ueſtem, mundumq́; omnem muliebrem ademit.

DECADIS QVARTAE LIBER TERTIVS.

*

iis partibus cohærẽs acarnaniæ. quingentos fermè paſſus longæ fauces erant: latæ haud amplius centum et uiginti. in his anguſtiis Leucas poſita ẽ, colli applicata uerſo in orientem, & Acarnaniam. ima urbis plana ſunt, iniacentia ad mare: quo Leucadia ab Acarnania diuiditur. inde terra mariq; inexpugnabilis eſt. nam & uada ſunt ſtagno ſimiliora, quàm mari: & campus terrenus omnis, operiq; facilis. itaq; multis ſimul locis aut ſubruti, aut ariete decuſſi ruebant muri. Sed quàm urbs ipſa opportuna oppugnantibus erat: tam inexpugnabiles hoſtium animi: die ac nocte intenti reficere quaſſata muri, obſtruere quæ patefacta ruinis erant: prælia impigre inire, & armis magis muros, quàm ſeipſos mœnibus tutari. diutiusq; ſpe Romanorum obſidionem eam extraxiſſent: ni exules quidam italici generis Leucade habitantes ab arce milites accepiſſent. eos tamen ex ſuperiore loco magno cum tumultu decurrentes, acie in foro inſtructa, iuſto prælio aliquandiu Leucadii ſuſtinuerunt. interim & ſcalis capta multis locis mœnia: et per ſtragẽ lapidum, ac ruinas tranſcenſum in urbem. iamq; ipſe legatus magno agmine circumuenerat pugnantes. pars in medio cæſi: pars armis abiectis dediderunt ſeſe uictori. et poſt dies paucos audito prælio, quod ad Cynos cephalas pugnatũ erat: oẽs populi Acarnaniæ in deditionẽ legati ue-

uerunt. Iiſdẽ diebus, omnia ſimul inclinante fortu na, Rhodij quoq; ad uindicandam à Philippo continẽ tem regionem (Pyrrheam uocant) poſſeſſam à maioribus ſuis, Pauſiſtratum prætorẽ cum octingentis Achæis peditibus, mille & nongentis ferè armatis ex uario genere auxiliorum collectis, miſerunt. Galli, & Niſuetæ, & Piſuetæ, & Tamiani, & Arei ex Africa, et Laodiceni ex Aſia erant. cum his copijs Pauſiſtratus tendebat in Stratonicenſi agro. locum peropportunum, ignaris regijs, qui tenuerant: occupauit. In tempore & ad ipſum excitum auxilium mille Achæi pedites cum centum equitibus superuenerũt. Theoxenuſus præerat.

Dinocrates regius præfectus recuperandi caſtelli cauſa primo caſtra ad ipſa tendebat. mouit inde ad alterum caſtellum, item Stratonicenſis agri: Aſtragon uocant. omnibuſq; ex præſidijs, quæ multifaria diſiecta

* erant: deuocatis, & ab ipſa Stratonicæ cum Theſſalorum auxiliaribus Alabandam, ubi hoſtes erant: ducere pergit. Nec Rhodij pugnam detractauerũt: atq; caſtris in propinquum collatis, extemplo in aciem deſcenſum eſt. Dinocrates quingentos Macedonas dextro cornu, læuo Acrianos locat: in medium accipit contra=

* ctos ex caſtellorum (mares maxime erant) præſidijs: equites cornibus circũdat. Cretenſiũ auxiliares Thracumq; Rhodia cohors dextro cornu, ſiniſtro mercenarios milites lectam peditum manum habuere: medios miſta ex pluribus gentibus auxilia: equites, leuiſq; armaturæ quod erat, cornibus circunniectum. Eo die ſteterunt tantum acies utræq; ſuper ripã: quæ tenui aqua

* interfluebat torrentis: paucisq; telis emiſſis in caſtra re

*cœperũt ſeſe. Poſtero die eodem ordine inſtructi maius
aliquanto prælium quàm pro numero edidere pugnã=
tium. nec enim plus terna millia peditum fuere: & cen
teni fermè equites. Cæterum non numero tantum, nec
armorum genere, ſed animis quoque paribus, et æqua
ſpe pugnarunt. Achæi primi torrẽte ſuperato in Acri
anos impetum fecere: deinde tota propè curſu tranſ-
greſſa amnem acies eſt. diu anceps pugna ſtetit. nume=
ro acie mille. & ipſi quadringentos loco expulere. in-
clinato dein dextrum omnis cornu. Macedones, uſque
dum ordine & uelut ſtipata phalanx conſultabat: mo
ueri nequiuerunt. poſtquam læuo latere nudato circum
iacere haſtas in uenientem ex tranſuerſo hoſtem cona=
ti ſunt: turbati extemplo tumultum primo inter ſe fece
runt: terga deinde uertunt: poſtremo abiectis armis, in
præcipitem pugnã effundentes, Bargyllas petẽtes fu-
gerunt. eodem & Dinocrates perfugit. Rhodij quantũ
diei ſuperfuit ſecuti, receperunt ſe ad caſtra. Satis con=
ſtat: ſi confeſtim uictores Stratoniceam petiſſent: recipi
eam urbem ſine certamine potuiſſe. Prætermiſſa eius
rei occaſio eſt: dum in caſtellis uicisq; recipiendis Pyr-
rheæ tempus teritur. interim animi eorum, qui Strato
nicẽã præſidio obtinebant: confirmati ſunt. mox et Di=
nocrates cum ijs, quæ prælio ſupererant, copijs intra
uit muros. nequicquam inde obſeſſa, oppugnatáq; urbs
eſt. recipi niſi aliquanta proſperam Antiochum potuit.*

Hæc *in* Theſſalia, *hæc in* Achæia, *hæc in* Aſia *per
eoſdem dies fermè geſta.* Philippus *cũ audiſſet* Dar
*danos tranſgreſſos fines: ab contentu conceſſit. cum re-
gni ſuperiora* Macedoniæ *euaſtare: quamuis propè*

orbe terrarum undiq; ſe ſuos eligente fortuna urgebatur: tamen morte triſtius ratus Macedoniæ ēt poſſeſſiōe pelli, delectu raptim per urbes Macedonū habito, cum ſex millibus peditum et quingentis equitibus circa Stobos Pœoniæ īprouiſo hoſteis oppreſſit. Magna multitudo hominū in prælio, maior prædandi cupidine palata per agros cæſa eſt. quibus fuga expeditior fuit: ne tētato quidem caſu pugnæ, in fines ſuos redierūt. Ea una expeditione non pro reliquo ſtatu fortuna facta, refectis ſuorum animis, Theſſalonicam ſeſe recepit. Nō tam in tempore punicum bellum terminatum erat: ne ſimul & cum Philippo foret bellandum: quàm opportune iam Antiocho in Syria moliente bellū, Philippus eſt ſuperatus. nam præterquam quod facilius cum ſingulis, quàm ſi in unū ambo ſimul contuliſſent uires: bellatum eſt: Hiſpania quoq; ſub idem tempus magno tumultu ad bellum conſurrexit. Antiochus cum priore æſtate omnibus, quæ ī Cœle Syria ſunt, ciuitatibus Ptolemæi in ſuam poteſtatem redactis, in hyberna Antiochiā conceſſiſſet: nihilo quietiores res Pauſiſtratus habuit. omnibus enim regni uiribus connixus cum ingentes copias terreſtres maritimasq; comparaſſet: principio ueris præmiſſis terra cum exercitu filijs duobus ardue agminis tridate, iuſſisq; Sardibus ſe opperiri, ipſe cum claſſe centum tectarum nauium, ad hoc leuioribus nauigijs, cercuris q;, ac lēbis ducentis proficiſcitur: ſimul per omnem oram Ciliciæ, et Cariæ tētaturus urbes, quæ in ditione Ptolemæi eēt: ſimul Philippū (necdū enim debellatū erat) exercitu nauibusq; adiuturus.

Multa egregia Rhodij pro fide erga populū Roma-

nũ, proq́; uniuerſo noı̃e Græcorũ terra mariq; auſi ſunt: nihil magnificẽtius: quàm quod ea tẽpeſtate nõ territi tanta mole imminentis belli legatos ad Regẽ miſerunt. nec Helicinas (promontoriũ Ciliciæ eſt, inclytũ fœdere * antiquo Athenienſiũ) ſi eò non contineret copias ſuas: ſe obuiam ituros: non ab odio ullo: ſed ne coniungi cũ Philippo paterentur: & impedimento eſſet Romanis liberantibus Græciam. Coraceſium eo tempore Antiochus operibus oppugnabat: Zephyrio, & Solis, & Aphrodiſiade, & Coryco, & ſuperato Anemurio (promontorium id quoq; Ciliciæ eſt) Selinunte recepto, omnibus uicis, alijsq́; eius oræ caſtellis aut metu, aut uoluntate ſine certamine in deditionem acceptis. Coraceſium præter ſpem clauſis portis tenebat eum. ibi legati Rhodiorum auditi. et quanquam ea legatio erat: quæ accendere regium animum poſſet: temperauit iræ: & legatos ſe Rhodum miſſurum reſpondit: ijſq; mandaturum: ut renouarẽt uetuſta iura cum ea ciuitate, ſua, maiorumq́; ſuorum: & uetarent eos aduentum pertimeſcere Regis. nihil his, aut ſocijs eorum noxæ futurũ, fraudi'ue. nam Romanorum amicitiam ſe non uiolaturum, argumento & ſuam recentem ad eos legationẽ * eſſe: & ſenatus honorifica in ſe decreta, reſponſa. quĩ tum forte legati redibant ab Roma: comiter auditi, dimiſſiq;: ut tempus poſtulabat: incerto adhuc aduerſus Philippum euentu belli. Cum hæc legati Regis in concione Rhodiorum agerent: nuntius uenit: debellatum ad Cynoſcephalas eſſe. Hoc nũtio accepto, Rhodijs, dẽpto metu à Philippo omni, erat conſilium obuiam eundi claſſe Antiocho. illam alteram curam non omiſerunt tuendæ

runt tuendæ libertatis ciuitatum ſociarum Ptolemæi: qbus bellũ ab Antiocho imminebat. nã alias auxilijs iuuerũt: alias prouidẽdo, ac præmonẽdo conatus hoſtis: cauſáq; libertatis fuerũt Caunijs, ac Myndijs, Halicarnaſſenſibus, Samijsq; . Nó operæ ẽ perſeq ut quæq acta in his locis ſint: cũ ad ea, quæ proprie romani belli ſunt: uix ſufficiam. Eodem tempore & Attalus Rex æger Thebis Pergamum aduectus moritur, altero & ſeptuageſimo anno: cũ quatuor et quadraginta annos regnaſſet. Huic uiro præter diuitias nihil ad ſpẽ regni fortuna dederat. his ſimul prudenter, ſimul magnifice utendo effecit: primũ ut ſibi, deinde ut alijs nó indignus uideretur regno. uictis deinde prælio uno Gallis, quæ tum gens recenti aduentu terribilior Aſiæ erat: regium aſciuit nomen: cuius magnitudini ſemper animum æquauit. ſumma iuſtitia ſuos rexit: unicam fidem ſocijs præſtitit. uxorem, ac liberos duos ſuperſtites habuit. mitis, ac munificus amicus fuit. regnũ adeo ſtabile ac firmum reliquit: ut ad tertiam ſtirpem poſſeſſio eius deſcenderit. Cum is ſtatus rerũ in Aſia, Græciáq;, & Macedonia eſſet: uixdum terminato cum Philippo bello, pace certe nódum perpetrata, ingens in Hiſpania ulteriore cohortum eſt bellum. M. Heluius eam prouinciam obtinebat. is literis ſenatum certiorem fecit: Culcan & Luſcinonem regulos in armis eſſe: cũ Culca decem & ſeptem oppida: cum Luſcinone fidas urbes Cardonem & Bardonem: & maritimam orã omnem, quæ nondum animos mutauerat: ad finitimorum motus conſurrecturam. His literis à M. Sergio prætore, cuius iuriſdictio inter ciues, & peregrinos

erat: recitatis, decreuerũt patres: ut comitijs prætorũ p-fectis, cui prætori prouincia Hiſpania obueniſſet: is primo quoq; tempore de bello Hiſpaniæ ad ſenatum referret. Sub idem tempus Conſules Romam uenerunt. quibus in æde Bellonæ ſenatum habentibus, poſtulantibusq́; triumphum ob res proſpere bello geſtas, Catinius Labeo, & C. Vrſanius tribuni plebis, ut ſeparatim de triumpho agerent Conſules, poſtularunt. communem ſe relationem de ea re fieri non paſſuros: ne par honos in diſpari merito eſſet. Cumq́; Minutius utriq; prouinciam Italiam obtigiſſe diceret: communi animo conſilioq́; ſe, & collegam res geſſiſſe: Cornelius adijceret: Boios aduerſus ſe tranſgredientes Padum, ut Inſubribus, Cenomanisq́; auxilio eſſent: depopulante uicos eorum atq; agros collega, ad ſua tuenda auerſos eſſe: tribuni res tantas bello geſſiſſe Cornelium fateri: ut non magis de triumpho eius, quàm de honore dijs immortalibus habendo dubitari poſſit. non tamen nec illum, nec quenquam alium ciuem tantum gratia, atq; opibus ualuiſſe: ut cum ſibimet triumphum impetraſſet: collegæ eundem honorem impudenter petenti daret. Q. Minutium in Liguribus leuia prælia, uix digna dictu feciſſe: in Gallia magnum numerum militum amiſiſſe. nominabant etiam tribunos militum T. Iuuencium, et C. Labeonem eius fratrem: qui aduerſa pugna cum multis alijs uiris fortibus, ciuibus ac ſocijs cecidiſſent. oppidorum paucorum, ac uicorum falſas, & in tempus ſimulatas ſine ullo pignore deditiones factas eſſe. Hæ inter conſules, tribunosq́; altercationes biduum tenuerunt: uictiq; perſeuerantia tri-

bunorum conſules ſeparatim retulerunt. Cn. Corne
lio omnium conſenſu decretus triumphus. & Placen=
tini, Cremonenſesq; addiderunt fauorem conſuli, gra=
tias agentes, commemorantesq;: obſidione ſe eſſe ab eo
liberatos: pleroſq; etiam, cum apud hoſtes eſſent, ſerui=
tute exceptos. Q. Minutius tentata tantum relatione,
cum aduerſum omnem ſenatum uideret: in monte Al
bano ſe triumphaturũ, & iure imperij conſularis, et
multorũ clarorũ uirorũ exẽplo, dixit. Cn. Corne-
lius de Inſubribus, Cenomanisq; in magiſtratu trium
phauit. multa ſigna militaria tulit: multa gallica ſpolia
captiuis carpentis tranſuexit: multi nobiles Galli ante
currum traducti: inter quos quidam Amilcarem du-
cem Pœnorum fuiſſe authores ſunt. cæterum magis
in ſe conuertit oculos Cremonenſium, Placentino-
rumq; colonorum turba pileatorum, currum ſequen-
tium. Tulit in triumpho ducenta triginta ſeptem mil= *
lia quingentos: argenti bigati ſeptuaginta nouem mil- *
lia. ſeptuagenos æris militibus diuiſit: duplex equiti,
triplex centurioni. Q. Minutius COS de Liguri=
bus, Boijsq; Gallis in monte Albano triumphauit. is
triumphus ut loco, & fama rerum geſtarum, & quod
ſumptum, non erogatum ex ærario omnes ſciebant: in=
honoratior fuit: ita ſignis, carpentisq;, & ſpolijs fermè
æquabat. pecuniæ etiam propè par ſumma fuit. æris
translata ducenta & quinquaginta quatuor millia:
argenti bigati quinquaginta tria millia, et ducenti. mi=
litibus, cẽturionibus, et equitibus itẽ in ſingulos datũ,
quod dederat collega. Secundũ triũphũ conſularia
comitia habita. creati COSS. L. Furius Purpurio,

& M. Claudius Marcellus. Prætores poſtero die facti, Q. Fabius Buteo, T. Sempronius Longus, Q. Minutius Thermus, M. Attilius Glabrio, L. Apuſtius Fullo, C. Lælius. Exitu eius anni literæ à T. Quintio uenerunt: ſe ſignis collatis cum Rege Philippo in Theſſalia pugnaſſe: hoſtium exercitum fuſum, fugatumq́;. Hæ literæ prius in ſenatu à Sergio prætore, deinde ex authoritate patrũ in cōcione ſunt recitatæ. Ob res proſpere geſtas in dies quinq; ſupplicationes decretæ.

Breui poſt legati et à T. Quintio, et ab Rege uenerunt. Macedones deducti extra urbem in uillam publicam: ibiq; ijs locus, & lautia præbita: & ad ædem Bellonæ ſenatus eſt habitus. haud multa uerba facta: cum Macedones quæcunq; ſenatus cenſuiſſet, id Regem facturum eſſe dicerent. Decem legati more maiorũ, quorum ex conſilio T. Quintius imperator leges pacis Philippo daret: decreti: adiectumq́;: ut in eo numero legatorum P. Sulpitius, & P. Iulius eſſent: qui conſules prouinciam Macedoniam obtinuiſſent. Coſanis eo die poſtulantibus ut ſibi colonorum numerus augeretur, mille aſcribi iuſſi: dũ nequis in eorũ numero eēt: qui poſt L. Cornelium, & T. Sempronium conſules hoſtis fuiſſet. Ludi Romani eo anno in circo, ſcenáq; ab ædilibus curulibus Cornelio Scipione, & C. Manlio Volſone & magnificentius, quàm aliâs facti: & lætius propter res bello bene geſtas ſpectati: totiq; ter inſtaurati. Plebeij ſepties inſtaurati. Attilius Glabrio, C. Lælius eos ludos fecerũt. ex argento multatitio tria ſigna ænea Cereri, Liberoq́;, & Liberæ poſuerunt.

* L. Furius, & M. Claudius Marcellus cōſulatu ini-

ito, cum de prouincijs ageretur: & Italiā utriq; prouinciá ſenatus decerneret: ut Macedoniam cum Italia ſortirentur, petebat Marcellus, prouinciæ cupidior. Pacem ſimulatam ac fallacem dicendo, & rebellaturum, ſi exercitus inde deportatus eſſet, Regem, dubios ſententia patres fecerat. & forſitan obtinuiſſet conſul: ni Q. Martius Rex, & Catinius Labeo tribuni plebis ſe interceſſuros dixiſſent: ni prius ipſi ad plebem tuliſſent: uellent, iuberent'ne cum Rege Philippo pacem eſſe? Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt. omnes quinq; et triginta tribus uti rogatæ iuſſerūt. Et quo magis pacem ratam eſſe in Macedonia uulgo lætarentur, triſtis ex Hiſpania nuntius allatus effecit, uulgatæ'q; literæ: C. Sempronium Tuditanum proconſulem in citeriore Hiſpania prælio uictum: exercitum eius fuſum, fugatum'q;: & illuſtres uiros in acie cecidiſſe: Tuditanum cum graui uulnere latū ex prælio haud ita multo poſt expiraſſe. Conſulibus ambobus Italia prouincia cū ijs legióibus, quas ſuperiores cóſules habuiſsēt: decreta: et ut quatuor legiones nouas ſcriberent: duaſq; quo' ſenatus cēſuiſſet, mitterēt. Et T. Quītius Flaminius cū duabus legionibus prouinciam eodem exercitu obtinere iuſſus. imperium ei prorogatum. ſatis iam ante diuidere eē. Prætores deinde prouincias ſortiti: L. Apuſtius Fullo urbanam iuriſdictionem: M. Atilius Glabrio inter ciues & peregrinos: Q. Fabius Buteo Hiſpaniā ulteriorē: Q. Minutius Thermus citeriorē: C. Lælius Siciliā: T. Sēpronius Lógus Sardiniā. Q. Fabio Buteoni, & Q. Minutio, quibus Hiſpania prouincia euenerat: conſules legiones ſingulas ex quatuor

ab ſe ſcriptis quas uiderentur uti darent, decretum eſt: ſociûm ac nominis Latini quaterna millia peditum, trecenos equites. hiq; primo quoq; tempore in prouincias ire iuſſi. * Bellum in Hiſpania quinto poſt anno eſt quàm ſimul cum punico bello finitum. Prius quã hi prætores ad bellum propè nouum, quia tum primum ſuo nomine, nullo punico exercitu, aut duce ad arma ierant: proficiſcerentur: aut ipſi conſules ab urbe mouerent: procurare, ut aſſolet, prodigia, quæ nuntiabantur: iuſſi. L. Iulius Sequeſtris in Sabinos proficiſcens fulmine ipſe, equuſq; exanimati fuerant. ædes * Feroniæ in Capenate de cœlo tacta erat. ad Monetæ duarum haſtarum ſpeculatores erant. lupus Eſquilina porta ingreſſus frequentiſſima parte urbis cum in forum decurriſſet: Tuſco uico atque Intemelio per portam Capenam propè intactus euaſerat. Hæc prodigia maioribus hoſtijs ſunt procurata. Iiſdem diebus Cornelius Lentulus, qui ante Sempronium Tuditanum citeriorem Hiſpaniam obtinuerat: cum ex S. C. urbem eſt ingreſſus: tulit præ ſe auri mille & quingenta pondo quindecim, argenti uiginti millia, ſignati denarios triginta quatuor millia, & quingentos quinquaginta. Tercinius ex ulteriore Hiſpania, ne tentata quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit: & de manubijs duos fornices in foro Boario ante Fortunæ ædem, & matris Matutæ, unum in maximo circo fecit: et his fornicibus ſigna aurata impoſuit. Hæc per hyemem fermè acta. Hybernabat eo tempore Athenis Quintius. à quo cum multa ſocij peterent: Bœotij petierunt: impetraueruntq;: ut ij,

qui ſuæ gentis militaſſent apud Philippum: ſibi reſtitue rentur. id a Quintio facile impetratum: non quia ſatis dignos eos credebat: ſed quia Antiocho Rege iam ſuſpecto fauor conciliãdus nomini romano apud ciuitates erat. Reſtitutis, confeſtim apparuit: quàm nulla inita apud Bœotios gratia eſſet. nam ad Philippum gratias agẽtes pro redditis hominibus, perinde atq; ab ipſo hi, & non a Quintio & Romanis dati eſſent: miſerunt: & comitijs proximis Bœotij, ceu nullam aliam ob cauſam Barcillam quendam, quàm quod præfectus Bœotiorum apud Regem militantium fuiſſet: fecerunt prætorem: præteritis Zeuſippo, & Piſiſtrato, alijſq;: qui romanæ ſocietatis authores fuerunt. Id ægre et in præſentia hi paſſi: & in futurum etiam metum cœperunt: cum ad portas propè ſedente exercitu romano ea fierent: quidnam de ſe futurum eſſet profectis in Italiam Romanis, Philippo ex propinquo ſocios adiuuante, & infeſto ijs, qui partis aduerſæ fuiſſent. Dum romana arma propinqua habebant: tollere Barcillam principem fautorum Regis ſtatuerunt. & tempore ad eam rẽ capto, cũ in publico epulatus reuerteretur domũ temulẽtus, proſequẽtibus mollibus uiris: q ioci cauſa conuiuio celebri interfuerant: ab ſex armatis, quorum tres Italici, tres Aetolici erant: circumuentus occiditur. Fuga comitũ, & quiritatio facta: et tumultus tota urbe diſcurrẽtiũ cum luminibus. percuſſores proxima porta euaſerunt. Luce prima concio frequẽs, uelut extante indicio, ad uocem præconis conuocata in theatro erat. palàm ab ſuo comitatu, & obſcœnis illis uiris fremebant interfectum: animis autem Zeuſippum authorẽ deſti-

nabant cædis. in præſentia placuit comprehendi eos: qui ſimul fuiſſent: quæſtionemq́; ex his haberi. Qui diu quæruntur: Zeuſippus conſimili animo auertendi ab ſe criminis cauſa in concionem progreſſus, errare ait homines: qui tam atrocem cædem pertinere ad illos ſemiuiros crederent. multaq́; in eam partem probabiliter argumentatus: quibus fidem apud quoſdam fecit: nunquam, ſi conſcius eſſet: oblaturum ſe multitudini, mentionem'ue cædis nullo laceſſente facturum fuiſſe. alij non dubitare: obuiam eundo impudentem criminis ſuſpicionem auerti. Torti poſt paulo inſontes, cum ſcirent ipſi opinionem omnium: ea pro indicio uſi, Zeuſippum & piſiſtratum nominauerunt, nullo adiecto, cur ſcire quicquam uiderentur, argumento. Zeuſippus tamen cum Stratonida quadam nocte perfugit Tanagram, ſuam magis conſcientiam, quàm indicium hominum nullius rei conſciorum metuens. Piſiſtratus ſpretis indicibus Thebis manſit. Seruus erat Zeuſippo, totius internuntius & miniſter rei: quem indicem Piſiſtratus timens eo ipſo rem ad indiciū protraxit. literas ad Zeuſippum mittit: ſeruum conſcium tolleret. non tā idoneum ad cælandam rem eum uideri ſibi: quàm ad agendā rem fuerit. Has qui tulit literas: eiuſſit Zeuſippo dare quamprimum. quia non ſibi conueniendi eius copia fuit: ipſi illi ſeruo, quem ex omnibus domino fidiſſimum credebat: tradidit: & adiecit: à Piſiſtrato de re magnopere pertinente ad Zeuſippū eſſe. Cōſcientia ictus, cum extemplo traditurum eas affirmaſſet: aperit. perlectis literis, pauidus Thebas refugit. Et Zeuſippus quidem fuga ſerui motus Atenorem, tutio-

rem exilio locum ratus, conceſſit. De Piſiſtrato aliquæ quæſtiones tormentis habitæ: & ſumptum ſupplicium eſt. Efferauerat cædes Thebanos, Bœotiosq; omnes ad execrabile odium Romanorum. Zeuſippum principem gentis id facinus conſciſſe. ad rebellandum neq; uires, neq; ducem habebant. Proximũ bello quod erat: in latrocinium uerſi, alios hoſpites, alios uagos per hyberna milites ad uarios commeatus uſus excipiebant. quidam in ipſis itineribus ad notas latebras inſidiantibus, pars in deſerta ꝑ fraudẽ diuerſoria deuecti, deductiq; opprimebãtur. poſtremo nõ tãtũ odio, ſed ẽt auiditate prædæ ea facinora faciebãt: quia negotiãdi fermè cauſa argenti mintionis habẽtes in cõmeatibus erãt. Cum primo pauci, deinde in dies plures deſyderarentur: infamis ex Bœotia omnes cœpit: & timidius quàm in hoſtico egredi auſus miles. tum Quintius legatos ad querendum de latrocinijs per ciuitates mittit. Plurimi pedites circa Copidẽ paludẽ inuenti. ibi ex limo eruta, extractaq; ex ſtagno cadauera, ſaxis, aut amphoris, ut põdere traherẽtur in profundũ: adnexa. multa facinora Acræphiæ, et Coroneæ facta inueniebãtur. Quintius primo noxios tradi ſibi iuſſit: et pro quingẽtis militibus (tot enim intercepti erant) quingenta talenta Bœotios conferre. quorum neutrum cum fieret: uerbis tantum ciuitates excuſarent: nihil publico conſilio factum eſſe: miſſis Athenas, & in Achæiam legatis, qui teſtarentur ſocijs: iuſto pioq; bello ſe perſecuturum Bœotios: cum parte copiarum P. Claudio Acræphiam ire iuſſo, cum parte Coroneam circunſedit: euaſtatis prius agris: quàm ab Elatia duo diuerſa agmina ferè. Hac per-

* culſi clade Bœotij, cum omnia terrore ac fuga complerent: legatos mittunt. qui cum in caſtra non admitterentur: Achæi, Athenienſesq; superuenerunt. Plus authoritatis Achæi habuerunt deprecantes. ac qui impetraſſent pacem Bœotijs: bellũ ſimul gerere decreuerunt. Per Achæos et Bœotiis copia adeundi, alloquendiq; Romanum facta eſt: iuſſisq; trahere noxios, & multæ nomine triginta talenta conferre, pax data: et ab oppugnatione receſſum. Poſt paucos dies decem legati ab Roma uenerunt: quorum ex conſilio pax data Philippo in has leges eſt. Omnes Græcorum ciuitates, quæ in Europa, quæq; in Aſia eſſent: libertatem, ac ſuas leges haberent. quæ earum ſub ditione Philippi fuiſſent: præſidia ex his Philippus deduceret: his, quæ in Aſia eſſent: Euromo, Piſidisq;, & Bargyllis, et Iaſſo, & Myrina, & Abydo, & Thaſo, et Perintho. eas quoque enim placere liberas eſſe Decianorum libertate. Quintius Pruſiæ Bithyniorum Regi ſcriberet: quid ſenatui, & decem legatis placuiſſet. captiuos, transfugasq; reddere Philippum Romanis: & naues omnes tectas tradere: quin & regiam unam inhabilis prope magnitudinis: quam ſexdecim uerſus remorum agebant. ne plus quingentis armatorum haberet: neue elephantum ullum. bellum extra Macedoniæ fines ne iniuſſu ſenatus gereret. mille talentûm daret populo romano: dimidium præſens: dimidium penſionibus decem annorum. Valerius Antiâs quaternûm millium pondo argenti uectigal in decem annos, triginta quaterna millia pondo, & ducenta, præſens uiginti millia pondo idem nominatim adiectum ſcribit.

nec cum Eumene Attali filio (nouus is tum Rex erat) bellum gereret. In hæc obſides accepti: inter quos Demetrius Philippi filius. Adijcit Valerius Antiâs: Attalo abſenti Aeginam inſulam, elephantoſq; dono datos: & Rhodijs Stratoniceam Cariæ, atque alias urbes: quas Philippus tenuiſſet: Athenienſibus inſulas datas Paron, Imbrum, Delum, Scyrum. Omnibus Græciæ ciuitatibus hanc pacem approbantibus, ſoli Aetoli id decretum decem clamum ſanies carpebant. literas inane una ſpecie libertatis adumbratas eſſe. cur enim alias Romanis tradi urbes: nec nominari eas: alias nominari: & ſine traditione iubere liberas eſſe? niſi quæque in Aſia ſint: libenter longinquitate ipſa tutiores: quæ in Græcia ſint: ne nominatæ intercipiantur: Corinthus, & Chalcis, & Oricum, & Demetrias. Nec tota ex uano criminatio erat. dubitabatur enim de Corintho, & de Chalcide, & Demetriade: quia in S. C, quo miſſi decem legati ab urbe erant: cæteræ Græciæ, atque Aſiæ haud dubie liberabantur: de his tribus urbibus legati, quo tempore populus romanus poſtulaſſet id e Rep. fideque ſua facere: ſtatuere iuſſi erant. Antiochus Rex erat: quem tranſgreſſurum in Europam cum primum ei res ſuæ placuiſſent: nō dubitabāt. ei tā opportunas ad occupandū patere urbes nolebant. Ab Elatia Anticyram cum decem legatis, inde Corinthum traiecit. ibi conſuli decem legatorum tractabantur. Identidem Quintius: liberandam omnem Græciam: ſi Aetolorum linguas retundere: ſi ueram caritatem, maieſtatem apud omnes nominis romani uellent eſſe. ſi idē

eſſe, idem facere ad liberandam Græciam, non ad
* transferendum Philippo adeſſe imperium eſſe: mare traiecaſſe. Nihil contra ea de libertate urbium alij dicebant: cæterum ipſis tutius eſſe manere pauliſper
* ſub tutela populi romani: quàm pro Philippo Antiochum dominium accipi. Poſtremo ita decretum eſt: Corinthus redderetur Achæis: ut in agro corinthio tamen præſidium eſſet: Chalcidem, ac Demetriadem retineri: donec cura de Antiocho deceſſiſſet. Nemeorum ſtatum ludicrum aderat, ſemper quidẽ & aliâs frequens, cum propter ſpectaculi ſtudium inſitum genti: certamina omnis generis antium uiriumq; pernicitatis uiſuntur: tum quia propter opportunitatem loci per
* duo diuerſa maria omnium rerum undiq; conuenerat. Sed expectatione erecti, qui deinde ſtatus futurus Græciæ, quæ ſua fortuna eẽt, alij non taciti ſolũ opina
* bantur: ſed ſermonibus etiam ſerebant Romanos ad ſpectaculum conſederunt. & præco cum tubicine (ut mos eſt) inmediam arenam, unde ſolenni carmine lu
* dicrum indici ſolet: proceſſit: & tuba ſilentio facto ita pronunciat. Senatus Romanus, & T. Quintius imperator, Philippo Rege, Macedonibusq; deuictis, liberos, immunes ſuis legibus eẽ iubet Corinthios, Phocenſes, Locrenſesq; omnes, & inſulam Eubœam, et Magnetas, Theſſalos, Perrhæbios, Achæos, Tietas. Percenſuerat omnes gentes: quæ ſub ditione Philippi Regis fuerant. Audita uoce præconis, maius gaudium fuit: quàm quod uniuerſi homines acciperent. uix ſatis credere ſe quiſq; audiſſe: & alij alios intueri mirabundi: uelut ſomni uanam ſpeciem, quod ad quenque pertine

ret, ſuarum aurium fidei minimum credentes proximos interrogabant. Reuocatus præco, cum unuſquiſque non audire, ſed uidere libertatis ſuæ nuntium aueret: iterum pronuntiaret eadem: tum ab certo iam gaudio tantus cum clamore plauſus eſt ortus: totiesq; repetitus: ut facile appareret nihil omnium bonorum multitudini gratius, quàm libertatem eſſe. Ludicrum deinde ita raptim peractum eſt: ut nullius nec animi, nec oculi ſpectaculo intenti eſſent: adeo unum gaudium præoccupauerat omnem aliorum ſenſuum uoluptatem. Ludis uero dimiſſis, curſu propè omnes tendere ad imperatorem Romanum: ut ruente turba in unum, adire, cõtingere dextram cupientium, coronas lumnis quoſq; iacentium, haud procul periculo fuerit is. ſed erat trium fermè & triginta annorum: & cum robur iuuentæ, tum gaudium ex tam inſigni gloriæ fructu uires ſuppeditabant. nec præſens omnium modo effuſa lætitia eſt: ſed per multos dies gratis & cogitationibus et ſermonibus reuocata. Eſſe aliquam in terris gentem: quæ ſua impenſa, ſuo labore, ac periculo bella gerat pro libertate aliorum: nec hoc finitimis, aut propinquæ uicinitatis hominibus, aut terris continenti iunctis præſtet: maria traijciat: ne quod toto orbe terrarum iniuſtum imperium ſit: & ubique ius, fas, lex potentiſſima ſint. una uoce præconis libertas ad omnes Græciæ, atq; Aſiæ urbes. hoc ſpe concipi audacis animi fuiſſe effectum adduceret uirtutis & fortunæ gentis.

Secundum iſta Quintius, & decem legati legationes Regum, gentium, ciuitatumq; audiuere. Primi omnium Regis Antiochi uocati legati ſunt. his eadem,

* quæ fere Romæ erant uerba ſine fide rerum iactata:
nihil iam perplexe,ut ante , cum dubiæ res incolumi
Philippo erant:ſed aperte pronuntiatum: ut excederet
Aſiæ urbibus:quæ aut Philippi,aut Ptolemæi Regum
* fuiſſent . abſtinerent liberas omneſq; Græcas. ante o-
mnia denuntiatum:ne in Europam aut ipſe tranſiret:
aut copias traijceret. Dimiſſis Regis legatis, conuentus
gentium,ciuitatumq́; eſt haberi cœptus. eoq; maturius
peragebatur : quod decreta decem legatorum ciuitates
nominatim pronuntiabant. Oreſtis,(Macedonum ea
gens eſt)quod primi ab Rege defeciſſent:ſuæ leges red-
ditæ. Magnetes,& Perrhæbi,& Dolopes liberi quoq;
pronuntiati. Theſſalorum genti præter libertatem con
ceſſam Phthiotæ dati:Thebis Phthioticis , & Pharſalo
excepto. Aetolos de Pharſalo, & Leucade poſtulantes
ut ex fœdere ſibi reſtituerentur,ad ſenatum reiecerunt.
Phocenſes,Locrenſes,& quæ ſicut ante fuerant adie-
cta decreti authoritate:his contribuerunt. Corinthus,
& Triphylia,& Herea(Peloponneſi & ipſa urbs eſt)
reddita Achæis. Phocæam,& Eretriam decem legati
Eumeni Regi Attali filio dabant,diſſentiente Quin-
* tio. una res in arbitrium ſenatus , libertatem his ciui-
tatibus dedit. Cariſto ac Pleurato Lingus & Parthe-
ni dati . Illyriorum utraq; gens ſub ditione Philippi
fuerat . Aminandrum tenere iuſſerunt caſtella : quæ
per belli tempus Philippo capta ademiſſet. Dimiſſo con
uentu decem legati partiti munia inter ſe ad liberan-
das ſuæ quiſque regionis ciuitates diſceſſerunt:P. Len-
tulus Bargyllas:L. Thermus Hephæſtiam,et Thaſum,
& Thraciæ urbes:P. Iulius,& L. Terentius ad Re-

gem Antiochum: Cn. Cornelius ad Philippũ. Cui de minoribus rebus editis mandatis, percunctatus ſi conſilium non utile ſolum, ſed etiam ſalutare admittere auribus poſſet, cum Rex gratias quoque ſe acturum diceret: ſi quid, quod in rem ſuam eſſet, expromeret: magnopere ei ſuaſit: quoniam pacem impetraſſet: ad ſocietatem amicitiamq; petendam mitteret Romã legatos: ne, ſiquid Antiochus moueret: expectaſſe, & temporum opportunitates captaſſe ad bellandum uideri poſſet. Ad Tempe Theſſalica Philippus eſt conuentus. qui cum ſe miſſurum extemplo legatos reſpondiſſet: Cornelius Thermopylas, ubi frequens Græciæ ſtatutis diebus eſſe ſolet conuentus: (Phylaicum appellant) uenit. Aetolos præcipue monuit: ut conſtanter & fideliter in amicitia populi romani permanerent. Aetolorũ principes alij queſti ſunt: quod nõ idem erga ſuam gentem Romanorum animus eſſet poſt uictoriam: qui in bello fuiſſet: alij ferocius incuſarunt: exprobraruntq;: nõ modo uinci ſine Aetolis Philippum, ſed ne tranſire quidem in Græciam Romanos potuiſſe. Aduerſus ea reſpondere, ne altercationem excederet res, cum ſuperſediſſet Romanus: omnia eos æqua impetraturos, ſi Romam miſiſſent: dixit. itaque ex authoritate eius decreti legati ſunt. Hunc finem bellum cum Philippo habuit. Cum hæc in Græcia, Macedoniaq;, & Aſia gererentur: Hetruriam infeſtam propè coniuratio ſeruorum fecit. Ad quærendam, opprimendamq; eam M. Attilius prætor, cui inter ciues, peregrinoſq; iuriſdictio obtigerat: cum una ex duabus legione urbana miſſus, alios iam congregatos pugnando ui-

cit: ex his multi occiſi, multi capti: alios uerberatos cru cibus affixit: qui principes coniurationis fuerant: alios dominis reſtituit. Cóſules in prouincias profecti ſunt.

Marcellum Boiorum ingreſſum fines, fatigato per diem totum milite uia facienda, caſtra in tumulo quodam ponentem Corolamus regulus Boiorum cum magna manu adortus, ad tria millia hominum occidit. & illuſtres uiri aliquot in illo tumultuario prælio ceciderunt: inter quos præfecti ſociûm T. Sẽpronius Gracchus, M. Iunius Syllanus, et tribuni militum de legióe ſecunda Ogulnius, & P. Claudius. caſtra tamen ab Romanis impigre permunita, retentáq;: cum hoſtes proſpe* ra pugna nequicquam oppugnaſſent. Statiuis deinde eiſdem per dies aliquot ſeſe tenuit: dum & ſautios curaret: & tanto terrore animos militum reficeret. Boíj, ut eſt gens minime ad moræ tædium patiens: in caſtella ſua, uicoſq; dilapſi ſunt. Marcellus Pado confeſtim traiecto in agrum comenſem, ubi Inſubres Comenſibus ad arma excitis caſtra habebant: legiones in * ipſo itinere prælium committunt. & primo adeo acriter inuaſerunt: ut anteſignanos impulerint. quod ubi animaduertit: ueritus ne moti ſe inde pellerent, cohortem Marſorum oppoſuit: & equitum Latinorum omnes turmas in hoſtem emiſit. quorũ cum primus ſecundúſq; impetus retudiſſet inferentem ſe ferociter hoſtem: confirmata & reliqua acies romana extitit primo: deinde ſigna acriter intulit. nec ultra ſuſtinuerũt certamen Galli, quin terga uerterent: atq; effuſe fugerent. In eo prælio ſupra quadragnta millia hominũ cæſa Valerius Antiâs ſcribit: & quingenta ſeptem ſigna militaria

gna militaria capta: et carpēta quadrigēta trigita duo: et aureos torques multos. ex quibus unū magni ponderis Claudius in Capitolio Ioui donum in æde poſita ſcribit. Poſtero die Gallorum caſtra expugnata, direptaq́;. Et Comū oppidum intra dies paucos captum. caſtella inde duodetriginta ad conſulem defecerunt. Id quoq; inter ſcriptores ambigitur: utrum in Boios prius, an Inſubres conſul exercitum induxerit: aduerſamq́; proſpera pugna obliterauerit: an in uictoria ad Comū parata deformata clade in Boijs accepta ſit. * Sub hæc tam uaria fortuna re geſta, L. Furius Purpurio alter conſul per tribum Sappiniam in Boios uenit. * Iam caſtro Mutilo appropinquabat: cum ueritus ne intercluderetur ſimul à Boijs, Liguribusq́;, eadem uia, qua adduxerat: reduxit: & magno circuitu per aperta, eaq; tuta loca ad collegam peruenit. Dein iunctis exercitibus primum Boiorum agrum uſq; ad Felſinam oppidum populantes peragrauerunt. Ea urbs, cæteraq́; caſtella, & Boij ferè omnes, præter iuuentutem, quæ prædandi cauſa in armis erat: tunc in deuia; ſyluas receſſerat: in deditionem uenerunt. In Ligures deinde traductus exercitus. In Boijs negligentius coactum agmen Romanorū, quia ipſi procul abeſſe uiderentur, improuiſo aggreſſuros ſe rati, per occultos ſaltus ſecuti ſunt. quos non adepti pudore repenti nauibus traiecto * Lebos Libuosq́; cum peruaſtaſſent: redeuntes inde Ligurum extremo fine cum agreſti præda in agmen incidunt romanum. Celerius prælium, acriusq́; commiſſum: quàm ſi tempore, locoq; ad certamen deſtinati præparatis animis concurriſſent. Ibi quantam uim ad ſti-

mulandos animos ira haberet, apparuit. nam ita cæ=
dis magis, quàm uictoriæ auidi pugnarunt Romani:*ut*
uix nuntium cladis hoſti relinquerent. Ob *eas res*
geſtas conſulum literis Romam *allatis ſupplicatio in*
triduum decreta eſt. Breui *poſt* Marcellus Romam
uenit: triumphusq́; ei magno conſenſu patrum eſt de-
cretus. Triumphauit *in magiſtratu de* Inſubribus, Co=
menſibusq́;. Boiorum *triumphi ſpem collegæ reliquit:*
quia ipſi proprie aduerſa pugna in ea gente euenerat:
collegæ ſecunda. Multa *ſpolia hoſtium captiuis carpen*
tis traducta: multa militaria ſigna lata: æris trecenta
uiginti millia: argenti bigati ducenta triginta quatuor
millia. in pedites ſingulos dati octingenti æris: triplex
equiti, centurioniq́;. Eodem *anno* Antiochus Rex
cum hybernaſſet Epheſi: *omnes* Aſiæ *ciuitates in anti=*
quam imperij formulam redigere eſt conatus. reliquas
quidem, aut quia locis planis poſitæ erant: aut quia pa
* *rũ mœnibus armisq́; ac iuuentuti fidebant: haud dif*
ficulter iugum accepturas. Smyrna, Lãpſacus *libertatẽ*
* *uſurpabant. periculũq́; erat: ne ſi conceſſum his foret:*
quos in Theba Smyrna, *in* Aeolide, Ioniáq́; Lãpſa=
cus in Helleſponto *aliquæ urbes ſequerentur.* Igitur *et*
ipſe ab Epheſo *ad* Smyrnam *obſidendã miſit: & quæ*
Abydi *copiæ erant: præſidio tantũ modico relicto, duci*
ad Lãpſacum *oppugnandũ iuſſit. nec ui tantũ terre-*
bat: ſed per legatos leniter alloquendo, caſtigandoq́; te=
meritatẽ, & pertinaciã, ſpem conabatur facere: breui
quæ peterent habituros. Sed *cũ ſatis et ipſis, et omnibus*
alijs appareret: ab Rege *impetratam eos libertatẽ, nõ*
* *per occaſionẽ raptã habere: aduerſus quæ reſpondebãt:*

nihil neq; mirari, neq; ſuccenſere Antiochum debere: ſi ſpem libertatis differri non ſatis æquo animo paterentur. Ipſe initio ueris nauibus ab Epheſo profectus Helleſpõtū petit: terreſtreis copias ad Abydū traijcit, Cherſoneſi urbē. terreſtri naualē exercitū iunxit. & quia clauſerant portas: circundedit mœnia armatis. & iã opera admouenti deditio eſt facta. idē metus tum incolētes alias Cherſoneſi urbes ĩ deditionē dedit. Lyſimachiã inde oĩbus ſimul naualibus terreſtribuſq; copijs uenit. quã cũ deſertã, ac ſtratã propè ruinis inueniſſet: (ceperant aũt, direptãq; incenderant Thraces paucis ante annis) cupido eũ reſtituēdi nobilē urbē, et loco ſitã opportuno, cepit. itaq; omni cura ſimul eſt aggreſſus et tecta, murosq; reſtituere: & partim redimere ſeruienteis Lyſimachienſes: partim fuga ſparſos per Helleſpontū, Cherſoneſumq; cõqrere: cõtrahere: partim nouos colonos, ſpe commodorum propoſita, aſcribere: & omni modo frequētare. ſimul ut Thracū ſummoueretur metus: ipſe parte dimidia terreſtriū copiarū ad depopulandū proxima Thraciæ eſt profectus: partē, naualeſq; ſocios oẽs reliquit in operibus reficiendæ urbis. *

Sub hoc tēpus et L. Cornelius miſſus ab ſenatu ad dirimenda inter Antiochum, Ptolemæumq; Reges certamina, Selymbriæ ſubſtitit: & decē legatorū P. Lentulus à Bargyllis, P. Iulius & L. Terētius à Thaſſo Lyſimachiã petierūt. eodē et à Selymbria L. Cornelius, et Thracia poſt paucos dies Antiochus cõuenerunt. Primus cõgreſſus cũ legatis, et deinceps inuitatio benigna et hoſpitalis fuit. ut de mandatis, ſtatuq; præſenti Aſiæ agi cœptū ē: animi exaſperati ſunt Romãis. oĩa

actæ eius, ex quo tempore è Syria claſſe ſoluiſſet: diſpli
cere ſenatui non diſſimulabant: reſtituiq́; Ptolemæo ci
uitates omnes, quæ ditionis eius fuiſſent: æquum cenſe=
bant. nam quod ad eas ciuitates attineret: quas à Phi-
lippo poſſeſſas Antiochus per occaſionem, auerſo Philip
po in romanũ bellũ, intercepiſſet: id uero ferendũ nõ
eẽ: Romanos per tot annos terra mariq; tãta pericula
ac labores exhauſiſſe: Antiochum belli præmia habe-
re. Sed ut in Aſiam aduentus eius diſſimulari ab Ro=
manis, tanquam nihil ad eos pertinens, potuerit: quod
iam etiã in Europã omnibus naualibus terreſtribusq́;
copijs tranſierit: quantum à bello aperto Romanis ab=
eſſe? illum quidem etiam in Italiam traijciat negatu-
* rum Romanos tam inquirere Regi Antiocho faciẽdũ,
aut quouſq; terra mariq; progrediendum fuerit. ipſos
non cogitare Aſiam nihil ad populũ romanum perti-
nere: nec magis illis inquirendum eſſe: quid Antiochus
in Aſia, quàm Antiocho, quid in Italia populus Ro.
faciat. Quod ad Ptolemæũ attineat: cui ademptas ciui
tates querantur: ſibi cum Ptolemæo & amicitiã eſſe:
& id agere ſe: ut breui etiã affinitas iungatur. Nec ex
Philippi quidẽ aduerſa fortuna ſpolia ulla ſe petiſſe:
* aut aduerſus Romanos in Europã traieciſſe. fuerit, quo
uicto omnia, quæ illius fuiſſent: iure belli Seleuci facta
ſint: exiſtimare ſuæ ditionis eſſe. occupatis maioribus
ſuis rerum aliarum alia cura, primo quædam ex his
Ptolemæum, deinde & Philippum uſurpandæ alienæ
poſſeſſionis. ſunt quædam ex proxima Thracia: ſunt
quæ diu dubitare Lyſimachi fuerint ad ea facienda in
antiquũ ueniſſent. et Lyſimachiã deletam Thracũ im

petu de integro condere: ut Seleucus filius eam ſedē regni habeat. His diſceptationibus ꝑ dies aliquot habitis, rumor ſine ullo ſatis certo authore allatus de morte Ptolemæi Regis: ut nullus exitus imponeretur ſermonibus. nā diſſimulabat pars utraq; ſe audiſſe: et L. Cornelius, cui legatio ad duos Reges, Antiochū, Ptolemæumq́; mādata erat: ſpatiū modici tēporis ad conueniēdū Ptolemæū petebat: ut priusq̄ moueretur aliquid in noua poſſeſſione regni: perueniret in Aegyptū: & Antiochus ſuā fore Aegyptū, ſi tū occaſio eſſet: cenſebat. itaq; dimiſſis Romanis, relictoq́; Seleuco filio cū terreſtribus copijs ad reſtituēdā, ut inſtituerat, Lyſimachiā, ipſe omni claſſe nauigans Epheſum, legatis ad Quintiū miſſis, qui ad fidē de ſocietate agerent: oram Aſiæ legens peruenit in Lyciā: Patarisq́; cognito uiuere Ptolemæū, nauigandi quidē in Aegyptū omiſſum conſiliū eſt. Cypri nihilominus cū Chelidoniū promōtoriū ſuperaſſet: pauliſper ſeditione regū eſt retentus in Pāphylia circa Eurymedontē amnē. Profectū eū ad capita, quæ uocant Sari fluminis: fœda tēpeſtas oborta prope cum omni claſſe demerſit. multæ naues eiectæ: multæ ita hauſtæ mari: ut nemo in terram enauerit. magna uis hominum ibi interijt, non remigum tantum, militumq́; ignotorum, ſed etiam inſignium amicorum. Collectis reliquijs naufragij, cum res non in eo eſſet: ut Cyprū tentaret: minus opulento agmine, quàm profectus erat, Seleuciā redit. ibi ſubduci nauibus iuſſis (iam enim & hyems inſtabat) ipſe in hyberna Antiochiam proceſſit. In hoc ſtatu Regum erant res.
Romæ eo primū anno triumuiri epulones facti, C. Li-

cinius Lucullus, T. Romuleius, qui legem de creandis his tulerat: et P. Porcius Leca. His triumuiris item ut põtifici lege datũ togæ prætextæ habendæ ius. Sed magnum certamen cum omnibus ſacerdotibus eo anno fuit. Quæſtoribus urbanis Q. Fabio Labeoni, & L. Aurelio pecunia opus erat: quod ultimam penſionem pecuniæ in bellum collatæ perſoluere placuerat priuatis. quæſtores ab auguribus, pontificibuſq́;, quod ſtipendium per bellum non contuliſſent: petebant. ab ſacerdotibus tribuni nequicquam appellati: omniumq́; annorum, per quos non dederant: exactum eſt. Eodem anno duo mortui pontifices: nouiq́; in eorum locum ſuffecti: M. Marcellus conſul in locum T. Sempronij Tuditani: qui prætor in Hiſpania deceſſerat: & L. Valerius in locum M. Cornelij Cethegi. Et Q. Fabius Maximus augur mortuus ẽ, admodũ adoleſcens: priusquam ullum magiſtratum caperet: nec eo anno augur in eius locum eſt ſuffectus. Comitia inde conſularia habita à M. Marcello conſule. creati COSS. L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato. Prætores inde facti C. Fabritius Luſcinius, Catinius Labeo, C. Mãlius Volſo, Ap. Claudius Nero, P. Manlius Nobilior, et C. Flamnius. Tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt. id C. Flaminij honoris cauſa, ipſius patriſq́; aduexerant Siculi Romã. Flaminius gratiã eius communicauerat cum collega. Ludi Romani & apparati magnifice ſunt: & toti inſtaurati. Aediles plebis Cn. Domitius Aenobarbus, & C. Scribonius curio maximus multos pecuarios ad populi iudicium adduxerunt. tres ex his condemnati ſunt. ex eorum multati-

tia pecunia ædẽ in inſula Fauni fecerunt. Ludi plebeij per biduum inſtaurati. et epulũ fuit ludorũ cauſa. L. Valerius Flaccus, & M. Porcius quidẽ magiſtratum inierũt. de prouincijs cũ ad ſenatũ retuliſſent: patres cẽſuerũt: cũ in Hiſpania tantũ gliſceret bellũ: ut iam cõſulari & duce & exercitu opus eſſet: placere: cõſules Hiſpaniã citeriorẽ, & Italiã prouincias aut cõparare inter ſe, aut ſortiri. utri Hiſpania prouincia eueniſſet: eũ duas legiones ex quinque millibus ſociûm latini nominis, et quingentos equites ſecũ portare: et naues lõgas uiginti ducere. alter COS duas legiones ſcriberet. his Galliã prouinciã obtineri ſatis eẽ, fractis proximo anno Inſubriũ et Boiorũ animis. Cato Hiſpaniã, Valerius Italiã eſt ſortitus. Prætores deide prouincias ſortiti: C. Fabritius Luſcinius urbanã: Catinius Labeo peregrinã: C. Mãlius Volſo Siciliã: Ap. Claudius Nero Hiſpaniã ulteriorẽ: P. Porcius Lecca Piſas: ut ab tergo Libuis eſſet: P. Mãlius in Hiſpaniã citeriorẽ adiutor conſuli datur. T. Quintio, ſuſpectis non ſolũ Antiocho, & Aetolis, ſed etiam Nabide Lacædæmoniorũ tyrãno, prorogatũ in annũ imperiũ eſt: duas legiones ut haberet. in eas ſiquid ſupplemẽti opus eſſet: cõſules ſcribere, et mittere ĩ Macedoniã iuſſi. Ap. Claudio prætori legionẽ, q̃ P. Fabius habuerat: duo millia et ducẽti equites, nouoſq; ſcribere permiſſũ. Par numerus peditũ equitũq; nouorũ P. Mãlio in citeriorẽ Hiſpaniã decretus: & legio eadẽ, quæ fuerat ſub Minutio prætore: data. Et P. Porcio Leccæ ad Hetruriã circa Piſas ducẽti peditum et quingenti equites ex gallico exercitu decreti. In Sardinia prorogatũ imperium Sempronio

Longo. Prouincijs ita diſtributis, conſules priuſquã ab urbe proficiſcerentur: uer ſacrum ex pontificum iuſſu fecere: quod C. Cornelius Mammula prætor uouerat de ſenatus ſententia, populiq; iuſſu, Cn. Seruilio, C. Flamınio COSS. annis poſt uno & uiginti factum eſt: quàm uotum. Per eoſdem dies C. Claudius, Appij filius, Pulcher augur in Q. Fabij Maximi, qui priore anno mortuus erat: lectus, inauguratuſq; eſt. Mirantibus iam uulgo, Minutium quod Hiſpania mouiſſet, bellum negligere: literæ à Q. Minutio allatæ ſunt: ſe ad Turbam oppidum cum Budare & Beſaſide imperatoribus Hiſpanis ſignis collatis proſpere pugnaſſe: duodecim millia hoſtium cæſa: Budarem imperatorem captum: cæteros fuſos, fugatoſq;. His literis lectis minus terroris ab Hiſpanis erat: unde ingens bellum expectatum fuerat. Omnes curæ poſt aduentum utiq; decem legatorum in Antiochum Regem conuerſæ. Hi expoſitis, quæ prius cum Philippo acta eſſent: & quibus legibus data pax: non minorem belli molem reſtare ab Antiocho docuerunt. Ingenti claſſe, egregio terreſtri exercitu in Europam eum traieciſſe. niſi auertiſſet uana ſpes ex uaniore rumore orta Aegypti inuadẽdæ: mox bello Græciam arſuram fuiſſe. neq; enim ne Aetolos quidem quieturos, cum ingenio inquietam, tũ iratam Romanis gentem. hærere et aliud in uiſceribus Græciæ ingens malum. Nabin tyrannũ Lacedæmoniorum mox, ſi liceat, uniuerſæ Græciæ futurum tyrannum, auaritia & crudelitate omneis fama celebratos tyrannos æquantem. cui ſi Agros uelut arcem Peloponneſo impoſitum occupare liceat: deporta

tis in Italiam romanis exercitibus, ne quicquã liberatã à Philippo Græciã fore: pro Rege, ſi nihil aliud, lõginquo uicinũ tyrannũ dominũ habiturã. Hæc cũ iã ab grauibus authoribus, tũ quia oĩa per ſe ipſos explorata referrent: audirentur maiores: quod ad Antiochũ attineret: maturãda his, cũ Rex quacunq; de cauſa in Syriã conceſſiſſet: de tyrãno conſultatio uiſa eſt. Cũ diu diſceptatũ eſſet: utrũ iam cauſæ ſatis uideretur, cur decerneretur: an permitterent T. Quintio, quod ad Nabin Lacedæmonium attineret: faceret quæ è Rep. cenſeret eſſe: permiſerunt: eã rem rati maturatã, dilatamue non magni momenti ad ſummã rẽ populi romani eſſe: magis id animaduertendũ eſſe: quid Annibal, & Carthaginenſes, ſi cum Antiocho ortũ foret bellũ: acturi eſſent. Aduerſæ Annibali factiõis hoĩes principibus romanis, amicis quiſq; ſuis, identidẽ ſcribebant: nuntios, literaſq; ab Annibale ad Antiochũ miſſas: et ab Rege ad eũ clàm legatos ueniſſe. ut feras quaſdam nunq̃ miteſcere: ſic immitẽ, implacabilẽ eius uiri animũ eſſe. marceſcere otio tũ queri ciuitatẽ eũ, et inertia operis: nec ſine armorũ ſonitu excitari poſſe. Hæc probabilia memoria prioris belli ꝑ unũ illũ tã geſti, quàm moti faciebat. Irritauerat etiã recẽti facto multorum potentiũ animos. Iudicũ ordo Carthagine ea tẽpeſtate dominabatur eo maxime: qđ iĳdẽ perpetui iudices erãt. res, fama, uitaq; omniũ in illorũ poteſtate erat. qui unũ eius ordinis, idẽ omneis aduerſos habebat: nec accuſator apud iudices infeſtos deerat. Horũ in tã potenti regno (neq; enim ciuiliter nimĳs opibus utebãtur) prætor factus Annibal uocare ad ſe quæſtorẽ. Idẽ pro nihilo

habuit: nã & aduerſæ factionis erat: et quia ex quæſtura in iudices, potentiſſimũ ordinẽ referebantur: iam pro futuris mox opibus animos gerebat. Enimuero indignũ id ratus Annibal uiatorẽ ad prehendẽdũ quæſtorẽ miſit: ſubductũq; in concionem non ipſum magis, quàm ordinem iudicum, quorum ſuperbia atque opibus nec leges quicquam eſſent, nec magiſtratus: accuſauit. et ut ſecundis auribus accipi orationem animaduertit: & infimorum quoq; libertati grauem eſſe ſuperbiam eorum: legem extemplo promulgauit: pertulitq;: ut in ſingulos annos iudices legerentur: ne quis biẽnium continuum iudex eſſet. Cæterum quantam eo facto ad plebem inierat gratiam: tantum magnæ partis principum offendebat animos. Adiecit aliud: quod bono publico ſibi proprias ſimultates irritauit. Vectigalia publica partim negligentia dilabebantur: partim prædæ ac diuiſui principum quibuſdam, & magiſtratibus erant. quin et pecunia, quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoq; anno penderetur: deerat: tributumq; graue priuatis imminere uidebatur. Annibal poſtquam uectigalia quanta terreſtria maritimaq; eſſent, & in quas res erogarentur, animaduertit: & quid eorum ordinati Reip. uſus conſumerent: quantum peculatus auerteret: & omnibus reſiduis pecunijs exactis, tributo priuatis remiſſo, ſatis locupletem Remp. fore ad uectigal præſtandum Romanis, pronuntiauit in concione: & præſtitit promiſſum. Tum uero iſti, quos pauerant per aliquot annos publici peculatus: uelut bonis ereptis, non furtorum manibus extortis, infenſi & irati Romanos in Annibalem, & ipſos cauſam odij quæren-

tes inſtigabant. Itaq; diu repugnante Scipione Africano, quia parum expugnantes ſe ducebat ſubſcribere * odijs accuſationibusq; Annibalis: & factionibus Carthaginenſium inſerere publicam authoritatem: nec ſatis habere bello uiciſſe Annibalem: niſi uelut accuſatores calumniam in eum iurarent: ac nomen deferrent: tandem peruicerunt: ut legati Carthaginem mitterentur: qui apud ſenatum eorum arguerent Annibalem cum Antiocho Rege conſilia belli faciendi inire. Legati tres miſſi, C. Seruilius, M. Claudius Marcellus, Q. Terentius Culleo. qui cum ueniſſent: ex conſilio inimicorum Annibalis, querentibus cauſam aduentus dici iuſſerunt: ueniſſe ad controuerſias, quæ cum Maſaniſſa Rege Numidarum Carthaginenſibus eſſent: dirimendas. id creditum uulgo. Annibalem unum ſe peti ab Romanis non fallebat: & ita pacem Carthaginēſibus datam eſſe: ut inexpiabile bellum aduerſus ſe unum maneret. itaq; cedere tempori, & fortunæ ſtatuit: et præparatis iā omnibus ante ad fugam, obuerſatus eo die in foro auertendæ ſuſpicionis cauſa, primis tenebris ueſtitu forenſi ad portam cum duobus comitibus ignaris cō ſilij eſt egreſſus. Cum equi quo in loco fuerunt præſto fuiſſent: nocte ui acta regionem quandam agri Vocani tranſgreſſus, poſtero die mare inter ancillam Tapſum ad ſuam turrim peruenit. ibi eum parata, inſtru- * ctaq; remigio excepit nauis italica. Africa Annibal * exceſſit ſæpius patriæ, quàm ſuorum euentus miſeratus. Eo die in Cercinam inſulam traiecit: ubi cum in portu naues aliquot onerarias cum mercibus inueniſſet: et ad egreſſum eum è naue concurſus ſalutantium eſ-

ſet factus: percuntantibus legatum ſe Tyrum dici iuſſit. ueritus tamen nequa eorum nauis nocte profecta Tapſum, aut Adrumetũ nuntiaret, ſe Cercinæ uiſum: ſacrificio apparari iuſſo, magiſtros nauiũ, mercatoresq́; inuitari iuſſit: & uela cum antẽnis ex nauibus corrogari: ut umbra (etenim media æſtas forte erat) cœnantibus in litore fieret. quantum res & tempus patiebantur, apparatæ celebrata'q; eius diei epulæ ſunt: multóq; uino in ſerum noctis conuiuium productum. Annibal quamprimum fallendi eos, qui in portu erant, tempus habuit: nauem ſoluit. cæteri ſopiti cum poſtero die tandem ex ſomno pleni crapulæ ſurrexiſſent: id quod ſerum erat, aliquot horas remis in naues collocandis & aptandis armamentis abſumpſerunt. Carthagine et multitudinis aſſuetæ domum Annibalis frequentare concurſus ad ueſtibulum ædium eſt factus: & ut non comparere eum uulgatum eſt: in forum turba conuenit principem ciuitatis quærentium: & alij fugam conſciſſe: (id quod erat) alij fraude Romanorũ interfectum: id'q; magis ferebant: uarios'q; uultus cerneres: ut in ciuitate aliorum alias partes fouentium factionibus: uiſum deinde Cercinæ cum tandem allatum eſt. Romani legati cum in ſenatu expoſuiſſent: compertum patribus romanis eſſe: & Philippum Regem ante ab Annibale maxime accenſum, bellum populo romano feciſſe: & nunc literas, nuntios'q; ab eo ad Antiochum Regem profectos: haud quieturum ante: quàm bellum toto orbe terrarum conſciſſet. ne his debere impune eſſe: ſi ſatisfacere Carthaginenſes populo romano uellent. Nihil eorum ſua uoluntate, nec publico cõſilio factum

eſſe, Carthaginenſes reſponderunt. quicquid æquum cenſuiſſent Romani: facturos eſſe. Annibal proſpero curſu Tyrum peruenit. exceptus à conditoribus Carthaginis ut alia patria uir tam clarus omni genere honorum, paucos moratus dies, Antiochiam nauigat. ibi profectum iam Regem cum audiſſet: filium eius ſolenne ludorum ad Dapinnen celebrantem conueniſſet: comiter ab eo exceptus, nullam moram nauigandi fecit. Epheſi Regem eſt conſecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumq; de romano bello. ſed haud paruum momentum animo eius moliendum aduentus Annibalis fecit. Aetoli quoque eodem tempore alienati ab ſocietate romana: & Amnander. quorum legatos Pharſalum, & Leucadem, & quaſdam alias ciuitates ex primo fœdere petentes ſenatus ad Quintium reiecit.

DECADIS QVARTAE LI-BER QVARTVS.

I NTER Bellorum magnorum, aut uixdum finitorum, aut imminentiũ curas interceſſit res parua dictu: ſed quæ ſtudijs in magnũ certamẽ exceſſerit. M. Fundanius, & L. Valerius tribuni plebis ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis, Q. Fabio, T. Sempronio COSS, in medio ardore punici belli: ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet: neu ueſtimento uerſicolori uteretur: neu iuncto uehiculo in urbe oppido'ue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa, ueheretur. M, & P. Iunij Bruti, tribuni plebis legem Oppiam tuebantur: neq; eam ſe abrogari paſſuros aiebant. Ad ſuadendum, diſſuadendumq; multi nobiles prodibant. Capitolium turba hominum fauentium, aduerſantiumq; legi complebatur. matronæ nulla nec authoritate, nec uerecundia, nec imperio uirorum contineri limine poterãt: omnes uias urbis, aditusq; in forum obſidebant, uiros deſcendentes ad forum orantes: ut florente republica, creſcente in dies priuata omnium fortuna, matronis quoq; priſtinum ornatum reddi paterentur. augebatur hæc frequentia mulierum in dies: nam etiam ex oppidis, conciliabulisq; conueniebãt. iam et conſules, prætoresq;, & alios magiſtratus adire, & rogare audebant. cæterum minime exorabilem alterum utiq; conſulem M. Porcium Catonem habebant. qui pro lege, quæ abroga

batur: ita diſſeruit. Si in ſua quiſq; noſtrum matrefamilias Quirites ius & maieſtatem uiri retinere inſtituiſſet: minus cum uniuerſis fœminis negotij haberemus. nunc domi uicta libertas noſtra impotentia muliebri hic quoq; in foro obteritur: & calcatur. & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus: uniuerſas horremus. Equidem fabulam, & fictam rem ducebam eẽ: uirorum omne genus in aliqua inſula coniuratione muliebri à ſtirpe ſublatum eſſe. Ab nullo genere nõ ſummũ periculum eſt: ſi cœtus, & concilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas. Atq; ego uix ſtatuere apud animũ meum poſſum: utrum peior ipſa res, an peiore exẽplo agatur. quorum alterum ad nos COSS, reliquoſq; magiſtratus, alterum ad uos Quirites magis pertinet. nam utrum è Rep. ſit, nec ne, id, quod ad uos fertur: ueſtra exiſtimatio ẽ: qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris, ſiue ſua ſponte, ſiue authoribus uobis M. Fundanio, et L. Valerio facta eſt, haud dubie ad culpam magiſtratuum pertinens, neſcio uobis tribunis, an COSS magis ſit deformis. nobis ſic fœminas ad cõcitandas tribunitias ſeditiones iã adduxiſtis: nobis ſicut plebis quõdã, ſic nũc mulierũ ſeceſſione leges accipiẽdæ ſunt. Eqdẽ nõ ſine rubore quodã paulo ante per mediũ agmẽ mulierũ in forũ perueni. qđ niſi me uerecundia ſingularum magis maieſtatis & pudoris, quàm uniuerſarũ tenuiſſet: ne cõpellatæ à conſule uiderentur: dixiſſem. qui hic mos eſt in publicum procurrendi, & obſidendi uias, & uiros alienos appellãdi? iſtud ipſum ſuos quæq; domi rogare non potuiſtis? an blãdiores in publico, quàm ĩ priuato, et alienis, quàm

ueſtris eſtis? q̄q̄ ne domi q̄dē uos, ſi ſui iuris finibus matronas cōtineret pudor: quæ leges hic rogarentur, abrogarētur'ue: curare decuit. Maiores noſtri nullā ne priuatam quidē rē agere fœminas ſine authore uoluerunt: in manu eſſe parētum, fratrum, uirorum. nos (ſi dijs placet) iam rempublicam etiam capeſſere eas patimur: & foro propè & concionibus, & comitijs immiſceri. quid enim nunc aliud per uias, & compita faciunt: quàm quod aliæ rogationes tribunorum plebis ſuadent: aliæ legem abrogandam cenſent? Date frenos impotenti naturæ, & indomito animali: & ſperate ipſas modum licentiæ facturas: niſi uos faciatis. Minimum hoc eorū eſt: quæ iniquo animo fœminæ ſibi aut moribus, aut legibus iniunctum patiuntur. omnium rerum libertatem, immo licentiam, ſi uera dicere uolumus: deſyderant. quid enim, ſi hoc expugnauerint: nō tentabunt? Recenſete omnia muliebria iura: quibus licentiam earum alligauerint maiores noſtri: per quæ quāq; ſubiecerint uiris: quibus omnibus conſtrictas uix tamen continere poteſtis. qui ſi carpere ſingula, & extorquere, & exæquari ad extremum uiris patiemini: tolerabiles uobis eas fore creditis? extemplo, ſimul pares eſſe cœperint: ſuperiores erunt. At Hercule nequid nouum in eas rogetur, recuſant: nō ius, ſed iniuriam deprecātur. immo ut quam accepiſtis, iuſſiſtis ſuffragijs ueſtris legem: quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis: hanc ut abrogetis: id eſt: ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt. id modo quæritur: ſi maiori parti, & in ſummam prodeſt. ſiquod cuiquam priuatim officiet ius:

id deſtruet,

Id deſtruet, ac demolietur: quid attinebit uniuerſos rogare leges: quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matrōæ conſternatæ procurrant in publicum: ac uix foro ſe, & concione abſtineant. ut captiui ab Annibale redimantur, parentes, uiri, liberi, fratres earum. procul abeſt, abſitq; ſemper talis fortuna rei publicæ. ſed tn̄ cū fuit: negaſtis hoc pijs precibus earū. An non pietas, nec ſolicitudo pro ſuis, ſed religio cōgregauit eas. matrē Idæā Peſinunte ex Phrygia uenientē accepturæ ſunt. Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri? ut auro et purpura fulgeamus: inquiūt: ut carpētis feſtis profeſtisq; diebus, uelut triūphātes de lege uicta et abrogata, et captis et ereptis ſuffragijs ueſtris per urbē uectemur: ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentē de fœminarū, ſæpe de uirorū, nec de priuatorū modo, ſed etiā magiſtratuū ſumptibus audiſtis: diuerſisq; duobus uitijs, auaritia & luxuria ciuitatē laborare: quæ peſtes oīa magna imperia euerterunt. Hæc ego quo melior lætiorq; in dies fortuna Reip. eſt: imperiūq; creſcit: & iā in Græciā Aſiamq; tranſcendimus, omnibus libidinū illecebris repletas: & regias etiā attrectamus gazas: eò plus horreo: ne illæ magis res nos ceperint: quàm nos illas. Infeſta, mihi credite, ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi, iā nimis multos audio Corinthi et Athenarū ornamenta laudāteis mirāteisq;, et antefixa fictilia deorū romanorū ridēteis. hos ego malo propitios deos: & ita ſpero futuros: ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrū noſtrorū memoria per legatū Cyneā Pyrrhus non uirorū modo, ſed etiā

mulierũ animos donis tentauit. nondũ lex Oppia ad coercendã luxuriam muliebrẽ lata erat: tñ nulla accepit. q̃ cauſam fuiſſe cenſetis? eadẽ fuit: quæ maioribus noſtris nihil de hac re lege ſanciẽdi. nulla erat luxuria: quæ coerceretur. Sicut ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quàm remedia eorum: ſic et cupiditates prius natæ ſunt, quàm leges: quæ ijs modũ facerent. Quid legem Liciniã excitauit de quingentis iugeribus, niſi ingens cupido agros cõtinuandi? quid legẽ Cinciã de donis & muneribus: niſi quia uectigalis iã & ſtipẽdiaria plebs eſſe ſenatui cœperat? Itaq; minime mirũ eſt: nec Oppiã, nec aliã ullã tum legẽ deſyderatam eſſe: quæ modum ſumptibus mulierũ faceret: cum aurũ & purpurã data & oblata ultro nõ accipiebant. Si nunc cum illis dõis Cyneas urbẽ circumiret: ſtantes in publico inueniſſet eas: quæ acciperẽt. Atq; ego nõnullarũ cupiditatũ ne cauſam quidẽ, aut rationem inire poſſum. nã ut quod alij liceat, tibi nõ licere, aliquid fortaſſe naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: ſic æquato omnium cultu, quid unaquæq; ueſtrũ uereretur, ne in ſe cõſpiciatur? Peſſimus quidẽ eſt pudor uel parſimoniæ, uel paupertatis: ſed utrunq; lex uobis demit: cũ id, quod habere nõ licet nõ habetis. Hãc inq̃t ipſam exæquationẽ nõ fero, illa locuples. cur nõ iſignis auro et purpura cõſpicior? cur pauptas aliarũ ſub hac legis ſpecie latet? ut quod habere nõ poſſunt: habituræ fuiſſe, ſi liceret, uideantur. Vultis hoc certamẽ uxoribus ueſtris inijcere Quirites: ut diuites id habere uelint: quod nulla alia poſſit? pauperes, ne ob hoc ipſum contemnãtur: ſupra uires ſe extendant? Næ ſimul pudere, quod nõ oportet, cœperit:

quod oportet, non pudebit. quæ de ſuo poterit: parabit: quæ non poterit: uirum rogabit. Miſerum illum uirũ: & qui exoratus, & qui non exoratus erit: cum quod ipſe non dederit, datum ab alio uidebit. Nunc uulgo alienos uiros rogant: &, quod maius eſt, legem & ſuffragia rogant: & à quibuſdam impetrant aduerſus te, & rem tuam, & liberos tuos inexorabiles. ſimul lex modum ſumptibus uxoris tuæ facere deſierit: tu nunquam facies. Nolite eodem loco exiſtimare Quirites futuram rem: quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. & hominem improbum non accuſari tutius eſt: quàm abſolui: & luxuria non mota tolerabilior eſſet: quàm erit nunc ipſis uinculis ſolutis: ſicut feræ beſtiæ irritatæ, deinde emiſſæ. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam cenſeo. uos quod faxitis, deos omnes fortunare uelim. Poſt hæc tribuni quoq; plebis, q̃ ſe interceſſuros profeſſi erant: cum pauca in eandem ſententiã adieciſſent: tum L. Valerius prorogatione ab ſe promulgata ita diſſeruit. *Si priuati tantũmodo ad ſuadendũ, diſſuadẽdũq; id, quod à nobis rogatur: proceſſiſſẽt: ego quoq;, cũ ſatis dictum pro utraq; parte exiſtimarem: tacitus ſuffragia ueſtra expectaſſem. nunc cum uir grauiſſimus COS M. Porcius nõ authoritate ſolũ, quæ tacita ſatis momenti habuiſſet: ſed oratione etiã lõga, et accurata inſectatus ſit rogationẽ noſtrã: neceſſe eſt paucis reſpondere. qui tamen plura uerba in caſtigãdis matrõis, quàm in rogatione noſtra diſſuadẽda cõſumpſit. & quidẽ ut in dubio poneret: utrum id, quod reprehẽderet: matrõæ ſua ſponte, an nobis authoribus feciſſent. Rẽ defendã, nõ nos: in quos iecit magis hoc COS*

uerbótenus: quàm ut rē inſimularet. Cœtum, & ſeditiones, & interdum ſeceſſionem muliebrem appellauit: quod matronæ in publico uos rogaſſent: ut legem in ſe latam per bellum temporibus duris, in pace & florēte ac beata Rep. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ cauſa conquirantur: & hæc, & alia eſſe ſcio: & M. Catonem oratorem non ſolum grauem, ſed interdū etiam trucem ſcimus omnes: cum ingenio ſit mitis. Nā quid tandem noui matronæ fecerunt: quod frequentes in cauſa ad ſe pertinente in publicum proceſſerunt? nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? tuas aduerſus te Origines reuoluam. accipe quoties id fecerint: & quidem ſemper bono publico. Iam à principio regnante Romulo, cum Capitolio ab Sabinis capto medio in foro ſignis collatis dimicaretur: non'ne intercurſu matronarum inter acies duas prælium ſedatum eſt? Quid regibus exactis, cum Coriolano Martio duce legiones Volſcorum caſtra ad quintum lapidē poſuiſſent? non'ne id agmen, quo obruta hæc urbs eſſet: matronæ auerterunt? Iam urbe capta à Gallis aurū, quo urbs redempta eſt: nempe matronæ conſenſu omnium in publicum contulerūt. Proximo bello (ne antiqua repetam) non'ne & cum pecunia opus fuit, uiduarum pecuniæ adiuuerunt ærarium? et cum dij quoq; noui ad opē ferendā dubijs rebus accerſerētur: matronæ uniuerſæ ad mare profectæ ſunt ad matrem Idæam accipiendam? Diſſimiles, inquit, cauſæ ſunt. nec mihi cauſas æquare propoſitum eſt. nihil noui factum purgare ſatis eſt. Cæterum quod in rebus ad omnes pariter uiros fœminasq; pertinentibus feciſſe eas nemo mira-

tus eſt: in cauſa proprie ad ipſas pertinente miramur fe ciſſe? quid autem fecerunt? ſuperbas mediusfidius aures habemus: ſi, cum domini ſeruorum non faſtidiant pre- ces: nos rogari ab honeſtis fœminis indignamur. Venio nunc ad id, de quo agitur: in quo duplex conſulis ora- tio fuit. nam & legem ullam omnino abrogari eſt in= dignatus: & eam præcipue legem: quæ luxuriæ mulie bris coercendæ cauſa lata eſſet. & illa communis pro legibus uiſa conſularis oratio eſt: et hæc aduerſus luxu riam ſeueriſſimis moribus conueniebat. Itaq; periculũ eſt: niſi quid in utraq; re uani ſit, docuerimus: nequis error uobis offundatur. Ego enim quemadmodum ex ijs legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ utilitatis cauſa in æternum latæ ſunt: nullam abrogari debere fateor: niſi quam aut uſus coarguit: aut ſtatus ali quis reipublicæ inutilem fecit: ſic quas tempora aliqua deſyderarunt leges: mortales (ut ita dicã) et tẽporibus ipſis mutabiles eſſe uideo. quæ in pace latæ ſunt: plerũq; bellũ abrogat: quæ in bello: pax: ut ĩ nauis administra tione alia in ſecunda, alia in aduerſa tempeſtate uſui ſunt. Hæc cũ ita natura diſtincta ſint: ex utro tandem genere ea lex eſſe uidetur: quã abrogamus? quid, uetus regia lex, ſimul cum ipſa urbe nata? aut (quod ſecundũ eſt) à decemuiris ad condẽda iura creatis in XII ta= bulis ſcripta? ſine qua cũ maiores noſtri non exiſtima- rint matronale decus ſeruari poſſe: nobis quoq; uerẽ= dũ ſit: ne cũ ea pudorẽ ſanctitatẽq; fœminarũ abroge mus? Quis igitur neſciat: nouam iſtam legem eſſe, Q. Fabio, et T. Sẽpronio cõſulibus XX annis ante latã? ſine qua cũ per tot annos matronæ optimis moribus ui=

xerint: quod tandẽ, ne abrogata ea effundãtur ad luxuriã, periculũ eſt? nam ſi iſta lex aut ideo lata eſſet: * ut finiret libidinẽ muliebrem: uerendum foret: ne abrogata incitaret. cur autẽ lata ſit, ipſum indicauit tempus. Annibal in Italia erat uictor ad Cannas: iã Tarentum, iam Arpos, iam capuam habebat: ad urbem Romã admoturus exercitum uidebatur: defecerant ſocij: non milites in ſupplementum, non ſocios nauales ad claſſem tuendam, nõ pecuniam in ærario habebamus: ſerui, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iјs bello perfecto dominis ſolueretur: emebantur: in eadẽ die deerant pecuniæ, frumentũ, & cætera: quæ belli uſus poſtulabat: præbenda publicani ſe conducturos profeſſi erant: ſeruos ad remũ, numero ex cenſu conſtituto, cũ ſtipendio noſtro dabamus: aurũ et argentum omne, à ſenatoribus eius rei initio orto, in publicum conferebamus: uiduæ, & pupilli pecunias ſuas in ærarium deferebant: cautum erat: quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus ſignati argenti & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant: ut ad eam coercendam lex Oppia deſyderata ſit: cum, quia Cereris ſacrificium lugentibus omnibus matronis intermiſſũ erat: ſenatus finiri luctũ XXX diebus iuſſit. Cui non apparet: miſeria et inopia ciuitatis, et q̃a omnium priuatorum pecuniæ in uſum publicũ uertendæ erãt: iſtam legẽ ſcripſiſſe, tandiu mãſurã: quandiu cauſa ſcribendæ legis mãſiſſet? nã ſi quæ tunc temporis cauſa aut decreuit ſenatus: aut populus iuſſit: ĩ perpetuũ ſeruari oportet: cur pecunias reddimus priuatis? cur publica præſenti pecunia locamus? cur ſer

ni, qui militent, nó emũtur? cur priuati nó damus remi-
ges: ſicut tũc dedimus? Oẽs alij ordines, oẽs homines mu-
tationẽ in meliorẽ ſtatũ reipublicæ ſentient: ad coniu-
ges tantũ noſtras pacis & tranquillitatis publicæ fru-
ctus nó perueniet? Purpura uiri utemur, prætextati in
magiſtratibus, in ſacerdotijs: liberi noſtri prætextis
purpura togis utentur: magiſtratibus in colonijs, muni-
cipijſq; togæ prætextæ habendæ ius eſt: nec id ut uiui
ſolũ habeant tantũ inſigne: ſed etiã ut cum eo cremen-
tur mortui: fœminis duntaxat uſum purpuræ interdi-
cemus? & cum tibi uiro liceat purpura in ueſte ſtragu-
la uti: matrẽfamilias tuã purpureũ amiculũ habere nó
ſines? et equus tuus ſpecioſius inſtratus erit, quàm uxor
ueſtita? Sed i purpura, quæ teritur, abſumiturq;: nó in-
iuſtã quidẽ, ſed aliquã tamen cauſam tenacitatis uideo:
in auro uero, in quo præter manus pretiũ nihil inter-
trimenti fit: quæ malignitas eſt? præſidiũ potius in eo
eſt & ad publicos, & ad priuatos uſus: ſicuti experti
eſtis. Nullã æmulationẽ inter eas ſingularẽ, quãdo nul
la haberet: eſſe aiebat. At Hercule uniuerſis dolor &
indignatio ẽ: cũ ſociorũ latini nominis uxoribus uidẽt
ea conceſſa ornamẽta: quæ ſibi adẽpta ſint: cũ inſignes
eas eẽ auro et purpura: cũ illas uehi per urbẽ, ſe pedi-
bus ſeq: tanq̃ in illarũ ciuitatibus, nó ĩ ſua imperiũ ſit.
Virorũ hoc animos uulnerare poſſet: q̃d muliercularũ
cẽſetis: quas ẽt parua mouẽt? Nó magiſtratus, nec ſacer
dotia, nec triũphi, nec ĩſignia, nec dona aut ſpolia belli
ca his cótingere poſſũt: mũditiæ, ornatus, et cultus, hæc
fœminarum inſignia ſunt: his gaudent, & gloriantur:
hunc mundũ muliebrem appellauerũt maiores noſtri.

Quid aliud in luctu, quàm purpuram atq; aurũ deponunt? quid aliud cum eluxerunt, ſumunt? quid in gratulationibus ſupplicationibusq́; , niſi excellentiores ornatus adijciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogaueritis: non ueſtri arbitrij erit: ſiquid eius uetare uolueritis: quod nunc lex uetat? minus filiæ, uxores, ſorores etiam quibuſdam in manu erunt? Nũquam ſaluis ſuis exuitur ſeruitus muliebris. & ipſæ libertatem, quam uiduitas & orbitas facit: deteſtantur. In ueſtro arbitrio ſuum ornatum, quàm in legis malunt eſſe. & uos in manu & tutela, non in ſeruitio debetis habere eas. et mallem patres uos, aut uiros, quàm dominos dici. Inuidioſis nominibus utebatur modo COS, ſeditionẽ muliebrem, & ſeceſſionem appellando. id enim periculũ eſt: ne Sacrum montem, ſicut quondam irata plebs, aut Auentinum capiant. Patiendum huic infirmitati eſt quodcunq; uos cenſueritis. quo plus poteſtis: eo moderatius imperio uti debetis. Hæc cũ contra legẽ, proq́; lege dicta eſſent: aliquanto maior frequentia mulierũ poſtero die ſeſe in publicum effudit: unoq́; agmine omnes tribunorum ianuas obſederunt: qui collegarum rogationi intercedebant: nec ante abſtiterunt: quàm remiſſa interceſſio à tribunis eſt. nulla deinde dubitatio fuit: quin omnes tribus legem abrogarent. annis XX poſt abrogata eſt: quàm lata. M. Porcius COS, poſtea quam abrogata eſt Oppia lex: extemplo XXV nauibus longis, quarũ quinq; ſociorum erant: ad Lunæ portum profectus, eodẽ exercitu conuenire iuſſo: et edicto per orã maritimã miſſo nauibus omnis generis contractis, à Luna proficiſcens edixit: ut ad portum Pyre

nen ſequerentur: inde ſe frequēti claſſe ad hoſtes iturū. Præteruecti Liguſtinos montes, ſinumq; gallicum, ad diem, quam edixerat: conuenerunt. inde Rhodā uentū: & præſidiū Hiſpanorū, quod in caſtello erat: ui deiectum. ab Rhoda ſecundo uento Emporias peruentum. ibi copiæ omnes, præter ſocios nauales, in terram expoſitæ. Iam tunc Emporiæ duo oppida erant, muro diuiſa. unum Græci habebant, à Phocæa, unde et Maſſilienſes, oriundi: alterum Hiſpani. ſed Græcum oppidū in mare expoſitum totū orbem muri minus quadringentos paſſus patentem habebat: hiſpanis retractior à mari trium millium paſſuum in circuitu murus erat. Tertiū genus Romani coloni ab diuo Cæſare poſt deuictos Pōpeij liberos adiecti. nunc in corpus unū confuſi omnes: Hiſpanis prius, poſtremo & Græcis in ciuitatē romanā aſcitis. Miraretur quis: cū cerneret aperto mari ab altera parte, ab altera Hiſpanis, tā fera et bellicoſa gēte, obiectis, quæ res eos tutaretur. diſciplina erat cuſtos infirmitatis: q̄ inter ualidiores optime timor cōtinet. Partem muri uerſam in agros egregie munitam habebant, una tantū in eā regionem porta impoſita: cuius aſſiduus cuſtos ſemper aliquis ex magiſtratibus erat. nocte pars tertia ciuiū in muris excubabat: neq; moris tantū, aut legis cauſa: ſed quanta ſi hoſtis ad portas eſſet, obſeruabāt uigilias, et circūibant cura. Hiſpanum nemnē in urbē recipiebant: ne ipſi quidem temere urbe excedebant. ad mare patebat omnibus exitus. porta ad Hiſpanorū oppidū uerſa nunq̄ niſi frequentes, pars tertia ferè, cuius proxima nocte uigiliæ in muris fuerant: egrediebātur. cauſa exeūdi hæc erat. cōmercio co-

rũ Hiſpani imprudẽtes maris gaudebãt: mercariq; & ipſi ea, quæ externa nauibus inueherẽtur: et agrorum exigere fructus uolebãt. huius mutui uſus deſyderiũ ut hiſpana urbs Græcis pateret, faciebat. Erãt etiã eo tutiores: qđ ſub umbra romãæ amicitiæ latebãt: quã ſicut minoribus uiribus, q̃ Maſſilienſes, ita pari colebant fide. tunc quoq; conſulẽ exercitũq; comiter ac benigne acceperũt. Paucos ibi moratus dies Cato, dũ exploraret, ubi, et quãtæ hoſtiũ copiæ eſſent: ut ne mora quidẽ ſegnis eſſet: omne id tempus exercendis militibus conſumpſit. Id erat forte tẽpus anni: ut frumentum ĩ areis Hiſpani haberẽt. itaq; redẽptoribus uetitis frumẽtũ parare, ac Romã dimiſſis, bellũ, inquit, ſeipſum alet. profectus ab Emporijs agros hoſtiũ urit, uaſtatq;: oĩa fuga, et terrore cõplet. Eodẽ tẽpore Heluio decedenti ex ulteriore Hiſpania cũ præſidio ſex milliũ dato ab Ap. Claudio prætore Celtiberi agmine ingẽti ad oppidum Iliturgim occurrerunt. Viginti millia armatorũ fuiſſe Valerius ſcribit: duodecim millia ex ijs cæſa: oppidũ Iliturgim receptũ: et puberes omneis interfectos. Inde ad caſtra Catonis Heluius peruenit. et quia tuta iã ab hoſtibus regio erat: præſidio in ulteriorem Hiſpaniam remiſſo, Romã ẽ profectus: et ob rẽ feliciter geſtã ouãs urbẽ eſt ingreſſus. Argenti infecti tulit in ærariũ quatuordecim millia põdo ſeptingenta triginta duo, et ſignati bigatorũ XVII millia XXIII, et oſcenſis argenti CXX millia CCCCXXXVIII. Cauſa negati triũphi fuit: quod alieno auſpicio, et in aliena prouincia pugnaſſet. Cæterũ biẽnio poſt redierat: cũ, prouincia quoq; ſucceſſori Q. Minutio tradita in annũ ſequẽtẽ,

retētus ibi lōgo et graui fuiſſet morbo. itaq; duobus modo menſibus ante Heluius ouās urbem eſt ingreſſus: quàm ſucceſſor eius Q. Minutius triūpharet. Hic quoq; tulit argēti pōdo triginta quatuor millia octingenta, bigatorum LXXVIII millia, & oſcenſis argenti CCLXXVIII millia. In Hiſpania interim cōſul haud procul Emporijs caſtra habebat. eò legati tres ab Ilergetū regulo Biliſtage, in quibus unus filius eius erat: cōuenerūt, querētes: caſtella ſua oppugnari: nec ſpē ullā eſſe reſiſtēdi: niſi præſidiū Romani miſiſſent. qua millia militū ſatis eē: nec hoſtes, ſi tanta manus ueniſſet: manſuros. Ad ea cōſul, moueri quidē ſe uel periculo eorū, uel metu dicere: ſed ſibi nequaq̃ tantū copiarū eſſe: ut cū magna uis hoſtiū haud procul abſit: cum qua mox ſignis collatis dimicandum ſibi in dies expectet: diuidendo exercitum, minuere tuto uires poſſet. Legati ubi hæc audierunt: flentes ad genua conſulis prouoluuntur. Orant: ne ſe in rebus tam trepidis deſerat. quò enim ſe repulſos ab Romanis ituros? nullos ſe ſocios, nihil uſquam in terris aliud ſpei habere. potuiſſe ſe extra id periculum eſſe: ſi decedere fide, ſi coniurare cum cæteris uoluiſſent. nullis minis, nullis periculis ſe motos, ſperantes ſatis opis et auxilij ſibi in Romanis eſſe. id ſi nullū ſit: ſi ſibi à conſule negetur: deos homineſq; ſe teſtes facere: inuitos & coactos ſe, ne eadē, quæ Saguntini paſſi ſunt: patiātur: defecturos: et cū cæteris potius Hiſpāis, quàm ſolos perituros eē. Et illo q̄dē die ſic ſine reſpōſo dimiſſi. Cōſulē nocte, quæ inſecuta eſt: anceps cura agitare. nolle deſerere ſocios: nolle minuere exercitū: quod aut morā ſibi ad dimicā-

dū, aut in dimicando periculū afferre poſſet. ſtat ſentē tia non minuere copias. ne quid interim hoſtes inferāt ignominiæ ſocijs: ſpem pro re oſtentandam cenſet. Sæpe uana pro ueris, maxime in bello, ualuiſſe: & credē tē ſe aliquid auxilij habere, perinde atq; haberet, ipſa fiducia & ſperando atq; audendo ſeruatū. Poſtero die legatis reſpōdit: quanq̄ uereatur ne ſuas uires, alijs eas cōmodando, minuat: tamen illorū ſe tēporis ac periculi magis, quàm ſui rationem habere. denuntiari militū parti tertiæ ex omnibus cohortibus iubet: ut cibū, quem in naues imponāt: mature coquāt: nauesq; in diē tertiū expediri iuſſit. duos ex legatis Biliſtagi, atq; Ilergetibus nuntiare ea iubet: filiū reguli comiter habendo, et muneribus apud ſe retinet. Legati non ante profecti, quàm impoſitos i naues milites uiderunt: id pro haud dubio iam nuntiantes, nō ſuos modo, ſed etiam hoſtes fama romani auxilij aduentantis impleuerunt. Cōſul ubi ſatis quod in ſpē fuit, oſtentatū eſt: reuocari ex nauibus milites iubet. ipſe cū iam id tempus anni appeteret: quo geri res poſſent: caſtra hyberna mille paſſuum ab Emporijs poſuit. inde per occaſiones nunc hac parte, nunc illa, modico præſidio caſtris relicto, prædatū milites in hoſtiū agros educebat. Nocte fermè proficiſcebātur: ut & quālongiſſime à caſtris procederent: et inopinantes opprimerent. & exercebat ea res nouos milites: & hoſtiū magna uis excipiebatur: nec iam egredi extra munimenta caſtellorū audebant. Vbi ſatis admodū & ſuorū, & hoſtiū animos eſt expertus: conuocari tribunos, præfectosq;, & equites oēs, & centuriones iuſſit. Tēpus, inquit, quod ſæpe optaſtis: uenit: quo uobis

poteſtas fieret uirtutē ueſtrā oſtendendi·adhuc prædo-
num magis, quàm bellantiū militaſtis more·nunc iu-
ſta pugna hoſtes cū hoſtibus cōſeretis manus: nō agros
inde populari, ſed urbiū opes haurire licebit. Patres
noſtri, cum in Hiſpania Carthaginenſiū & imperato
res ibi, et exercitus eſſent: ipſi nullum imperatorē, nul
los in ea milites haberent: tamen addere hoc in fœde
re uoluerunt: ut imperij ſui Iberus fluuius eſſet finis·
nunc cum duo prætores, cū COS, cū tres exercitus ro
mani Hiſpaniā obtineant: & Carthaginenſiū iā propè
X annis nemo in his prouincijs ſit: imperiū nobis citra
Iberū amiſſum eſt·hoc armis, & uirtute recuperetis
oportet: & nationem rebellantem magis temere, quàm
conſtanter bellantem, iugū, quo ſe exuit: accipere rurſus
cogatis. In hunc modū maxime adhortatus, pronun
tiat: ſe nocte ad caſtra hoſtiū ducturū. ita ad corpora
curanda dimiſſi·Nocte media, cum auſpicio operam de-
diſſet, profectus, ut locū, quem uellet, priuſquam hoſtes
ſentirent: caperet: præter caſtra hoſtium circunducit: &
prima luce acie inſtructa ſub ipſum uallum tres cohor
tes mittit·Mirantes barbari à tergo apparuiſſe Roma-
num, diſcurrere ipſi ad arma·interim conſul apud ſu-
os, Nuſquā, niſi in uirtute ſpes eſt milites, inquit: et ego
ſedulo, ne eſſet, feci·inter caſtra noſtra, & nos, medij
hoſtes: & ab tergo hoſtiū ager eſt·quod pulcherrimum,
idem tutiſſimum eſt: in uirtute ſpem poſitā habere·Sub
hæc cohortes recipi iubet: ut barbaros ſimulatione fugæ
eliceret·Id, quod crediderat: euenit·pertimuiſſe, et cede
re rati Romanos, porta erumpunt: & quantum inter
caſtra ſua, & hoſtium aciem relictum erat loci: arma

tis cõplent. Dum trepidant acie inſtruenda: conſul iam paratis ordinatiſq; omnibus, incompoſitos aggreditur. equites primos ab utroq; cornu in pugnã induxit. ſed in dextro extemplo pulſi, cedenteſq; trepidi etiam pediti terrorẽ intulere. Quod ubi uidit COS: duas cohortes delectas ab dextro latere hoſtiũ circunduci iubet: et ab tergo ſe oſtendere: priusq̃ concurrerẽt peditũ acies. Is terror obiectus hoſti rem metu romanorum equitũ inclinatam æquauit. tamen adeo turbati erant dexteræ alæ equites, pediteſq;: ut quoſdam conſul manu ipſe reprehenderit: & aduerſos in hoſtem uerterit. ita & quandiu miſſilibus pugnatum eſt: anceps pugna erat: et iam ab dextera parte, unde terror, & fuga cœperat: ægre Romanis reſiſtebat. à ſiniſtro cornu, & ab fronte urgebantur barbari: & cohortes ab tergo inſtantes pauidi reſpiciebãt. Vt emiſſis ſoliferreis, falaricisq; gladios ſtrinxerunt: tũ uelut redeintegrata eſt pugna. nõ cæſi ictibus procul ex improuiſo uulnerabantur: ſed pede collato, tota in uirtute ac uiribus ſpes erat. Feſſos iam ſuos conſul, ex ſecunda acie ſubſidiariis cohortibus in pugnam inductis, accendit. noua acie facta, integri recentibus telis fatigatos adorti hoſtes primum acri impetu uelut cuneo perculerunt: deinde diſſipatos in fugam auerterunt: effuſoq; per agros curſu caſtra repetebantur. Vbi omnia fuga completa uidit Cato: ipſe ad ſecundam legionem, quæ in ſubſidio poſita erat: equo reuehitur: & ſigna præ ſe ferri, plenoq; gradu ad caſtra hoſtium oppugnanda ſuccedere iubet. ſiquis extra ordinem auidius procurrit: & ipſe inter equites ſparo percutit: & tribunos, centurioneſq; caſtigare iubet. Iã ca-

ſtra hoſtiũ oppugnabantur: ſaxiſq́;, & ſudibus, & omni genere telorum ſummouebantur à uallo Romani. ubi recens admota legio eſt: tum & oppugnantibus animus creuit: & infenſius hoſtes pro uallo pugnabant. Conſul omnia oculis perluſtrat: ut qua minima ui reſiſtatur: ea parte irrumpat. ad ſiniſtram portam infrequentes uidet: eò ſecundæ legiõis principes, haſtatoſq́; inducat. Non ſuſtinuit impetum eorum ſtatio: quæ portæ appoſita erat. & cæteri poſteaquam intra uallum hoſtes uident: ipſi caſtris exuti ſigna armaq́; abijciunt. cæduntur in portis ſuomet ipſi agmine in arcto hærẽtes. ſecũdani terga hoſtiũ cædũt: cæteri caſtra diripiũt. Valerius Antias ſupra XL millia hoſtiũ cæſa eo die ſcribit. Cato ipſe haud ſanè detractator laudũ ſuarũ multos cæſos ait: numerũ non ſcribit. Tria eo die laudabilia feciſſe putatur. unũ: quod circunducto exercitu, procul nauibus ſuis caſtriſq́;, ubi ſpẽ niſi in uirtute haberent: inter medios hoſteis prœliũ cõmiſit. alterũ: quod cohortes ab tergo hoſtibus obiecit. tertiũ: quod ſecundũ legionẽ, cæteris omnibus effuſis ad ſequendos hoſteis, pleno gradu ſub ſignis cõpoſitá, inſtructáq́; ſubire ad portã caſtrorũ iuſſit. Nihil deĩde à uictoria ceſſatũ. cũ receptui ſigno dato ſuos ſpolijs onuſtos in caſtra reduxiſſet: paucis horis noctis ad qetẽ datis, ad predãdũ in agros duxit. Effuſius, ut ſparſis hoſtibus fuga, prædati ſunt. quæ res nõ minus, quàm pugna pridie aduerſa Emporitanos Hiſpanos, accolaſq́; eorũ in deditionẽ cõpulit. multi et aliarũ ciuitatũ, q Emporias pfugerãt: dediderũt ſe. quos omneis appellatos benigne domos dimiſit. Cõfeſtim inde caſtra mouit. et quacũq; ĩcedebat agmẽ: legati dedentiũ ciuitates ſuas occurrebãt. & cum

Tarraconem uenit: iam omnis cis Iberum Hiſpania perdomita erat: captiuiq; & Romani, & ſociûm ac latini nominis uarijs caſibus in Hiſpania oppreſſi domū conſulis à barbaris reducebantur. Fama deinde uulgatur: conſulem in Turdetaniam exercitum ducturum. et ad deuios montanos profecturum etiam falſò perlatū eſt. Ad hunc uanum, & ſine authore ullo rumorem Bergiſtanorū ciuitates ſeptem, & aliquot caſtella defecerunt. eos deducto exercitu conſul ſine memorando prælio in poteſtatem redegit. Haud ita multo poſt ijdē, regreſſo Tarraconem conſule, priuſquam inde quoquā procederet: defecerunt. Iterum ſubacti. ſed non eadem uenia uictis fuit. ſub coronaueniere omnes: ne ſæpius pacem ſollicitarent. Interim P. Manlius prætor exercitu uetere à Q. Minutio, cui ſucceſſerat: accepto, adiuncto & à P. Claudio Nerone ex ulteriore Hiſpania uetere item exercitu, in Turdetaniam proficiſcitur. Omnium Hiſpanorū maxime imbelles habentur Turdetani. freti tamen multitudine ſua obuiā ierunt agmini romano. Eques immiſſus turbauit extemplo acies eorum. pedeſtre prælium nullius fermè certaminis fuit. milites ueteres periti hoſtium belliq; haud dubiam pugnam fecerunt. Nec tamen ea pugna debellatum eſt. X millia Celtiberûm mercede Turduli conducūt: alieniſq; armis parabant bellum. Conſul interim rebellione Bergiſtanorum ictus, cæteras quoq; ciuitates ratus per occaſionem idem facturas, arma omnibus cis Iberum Hiſpanis ademit. quam rem adeo ægre paſſi: ut multi mortem ſibimetipſis conſciſcerent: ferox gens nullam uitam rati ſine armis eſſe. Quod ubi conſuli

nuntiatum

nuntiatum eſt: ſenatores omnium ciuitatum ad ſe uocari iuſſit. atq; ijs, Non noſtra, inquit, magis, quàm ueſtra refert uos non rebellare. ſiquidem id maiore Hiſpanorum malo, quàm exercitus romani labore ſemper adhuc factum eſt. id ut ne fiat, uno modo arbitror caueri poſſe: ſi effectum erit ne poſſitis rebellare. uolo id quammolliſſima uia conſequi. uos quoq; in ea re conſilio me adiuuate. nullum libentius ſequar: quàm quod uoſmetipſi attuleritis. Tacentibus ſpatium ſe ad deliberandum dierum paucorum dare dixit. cum reuocati ſecundo quoq; concilio tacuiſſent: uno die muris omniũ dirutis, ad eos, qui nondum parebant, profectus, ut in quanq; regionem uenerat: omnes, qui circa incolebant, populos in deditionem accepit. Segeſtiam tantum, grauem atq; opulentam ciuitatem uineis & pluteis cepit. Eo maiorem habebat difficultatem in ſubigendis hoſtibus: quàm qui primi uenerant in Hiſpaniã: quod ad illos tædio imperij Carthaginenſium Hiſpani deficiebant: huic ex uſurpata libertate in ſeruitutem uelut aſſerendi erant. & ita mota omnia accepit: ut alij in armis eſſent: alij obſidione ad defectionem cogerẽtur: nec, niſi in tempore ſubuentum foret: ultra ſuſtentaturi fuerint. Sed in conſule ea uis animi, atq; ingenij fuit: ut omnia maxima, minimáq; per ſe adiret: atq; ageret: nec cogitaret modo, imperaretq́;, quæ in rem eſſent: ſed pleraq; ipſe tranſigeret: nec in quenquam omnium grauius, ſeueriusq;, quàm in ſemetipſum imperium exerceret: parſimonia, & uigilijs, & labore cum ultimis militum certaret: nec quicquam in exercitu ſuo præcipui, præter honorem atq; imperium haberet.

Difficilius bellum in Turdetania prætori romano, P. Manlio Celtiberi mercede exciti ab hoſtibus, ſicut ante dictum eſt, faciebant. itaq; eò conſul acerſitus literis prætoris legiones duxit. Vbi eò uenit: (caſtra ſeparatim Celtiberi, et Turdetani habebant) cũ Turdetanis extemplo leuia prælia incurſantes in ſtationes eorum, Romani facere: ſemperq́; uictores ex quàm uis temere cœpto certamine abire. Ad Celtiberos in colloquium tribunos militum ire conſul, atq; ijs trium conditionũ electionẽ ferre iubet. primam: ſi tranſire ad Romanos uelint: & duplex ſtipendium accipere, quàm quãtũ à Turdetanis pepigiſſent. alteram: ſi domos abire: publica fide accepta, nihil eam rem noxæ futuram: quod hoſtibus ſe Romanorum iunxiſſent. tertiam: ſi utiq; bellũ placeat: diem locumq; conſtituant: ubi ſecum armis decernant. A Celtiberis dies ad conſultandum petita. cõcilium immiſtis Turdetanis habitum magno cum tumultu: eo minus decerni quicquam potuit. Cum incertum, bellum, an pax cum Celtiberis eſſet: commeatus tamen haud ſecus, quàm in pace ex agris caſtellisq́; hoſtiũ Romani portabant: deinde ſæpe munimẽta eorum, uelut communi pacto commercio priuatis inducijs ingredientes. Conſul ubi hoſtes ad pugnam elicere nequit: primum prædatum ſub ſignis aliquot expeditas cohortes in agrum integræ regionis ducit: deinde audito, Seguntiæ Celtiberũm omneis ſarcinas impedimentaq́; relicta, eò pergit ducere ad oppugnandum. Poſteaquam nulla mouentur re: perſoluto ſtipendio non ſuis modo, ſed etiam prætoris militibus, relictoq́; omni exercitu in caſtris prætoris, ipſe cum ſemptẽ cohortibus ad Ibe=

rum eſt regreſſus. Ea tam exigua manu oppida aliquot cepit. defecere ad eum Sedetani, Auſetani, Sueſſetani. Lacetanos, deuiam & ſyluestrem gentem, cum inſita feritas continebat in armis: tum conſcientia, dum conſul exercitusq; Turdulo bello ẽ occupatus: depopulatorum ſubitis incurſionibus ſociorum. Igitur ad oppidũ eorum oppugnandum conſul ducit non romanas modo cohortes, ſed & iuuentutem etiam merito infenſorum ijs ſociorũ. Oppidũ longum in altitudinem haudquaquam tantundẽ patens habebat. quadringentos inde fermè paſſus conſtituit ſigna. ibi delectarum cohortium ſtationem relinquens, praecepit eis: ne ſe ex eo loco ante mouerent: quàm ipſe ad eos ueniſſet. caeteras copias ad ulteriorem partem urbis circunducit. maximũ ex omnibus auxilijs numerum Sueſſetanae iuuentutis habebat. eos ad murum oppugnandum ſubire iubet. Quorum ubi arma ſignaq; Lacetani cognouere: memores, quàm ſaepe in agro eorũ impune perſultaſſẽt: quoties ipſos ſignis collatis fudiſſent, fugaſſentq;: patefacta repente porta uniuerſi in eos erumpunt. Vix clamorem eorum, nedũ impetum Sueſſetani tulere. quod poſteaquam futurum ut ratus erat, conſul fieri etiam uidit: equo citato ſubter murum hoſtium ad cohortes aduehitur: atq; eas arreptas, effuſis omnibus ad ſequẽdos Sueſſetanos, quà ſilentium ac ſolitudo erat, in urbem inducit: priuſq; omnia cepit: quàm ſe reciperent Lacetani. mox ipſos nihil praeter arma habentes in deditionem accepit. Confeſtim inde uictor ad Vergium caſtrũ ducit Receptaculum id maxime praedonum erat: & inde incurſiones in agros pacatos prouinciae eius fie-

bant. Transfugit inde ad conſulem princeps uergeſtanus: & purgare ſe, ac populares cœpit. non eſſe in manu ipſis rẽp. prædones receptos totum ſuæ poteſtatis id caſtrum feciſſe. Cõſul eum domum redire, conficta aliqua probabili cur abfuiſſet cauſa, iuſſit. cum ſe muros ſubiſſe cerneret: intentoſq́; prædones ad tuenda mœnia eſſe: tum uti cum ſuæ factionis hominibus meminiſſet arcem occupare. Id uti præceperat, factum. repente anceps terror, hinc muros aſcendentibus Romanis, illinc arce capta, barbaros circumuaſit. Huius potitus loci COS, eos, qui arcem tenuerant: liberos eſſe cum cognatis, ſuaq; habere iuſſit: Vergeſtanos, cæteroſq́; quæſtori ut uenderet, imperauit: de prædonibus ſuppliciũ ſumpſit. Pacata prouincia, uectigalia magna inſtituit ex ferrarijs, argentarijſq́;: quibus tum inſtitutis locupletior in dies prouincia fuit. Ob has res geſtas in Hiſpania ſupplicationem in triduum patres decreuerũt.

Eadem æſtate alter COS, Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum exercitu propter Litanam ſyluam ſignis collatis ſecundo prælio conflixit. Octo millia Gallorum cæſa traduntur. cæteri omnes in uicos ſuos atq; agros dilapſi. Conſul reliquum æſtatis circa Padum Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit: reſtituitq́; quæ in ijs oppidis bello diruta fuerant. Cum hic ſtatus rerũ in Italia, Hiſpaniaq́; eſſet: T. Quintio, in Græcia ita hybernis actis, ut exceptis Aetolis, quibus nec pro ſpe uictoriæ præmia contigerãt: nec diu quies placere poterat: uniuerſa Græcia ſimul pacis libertatiſq́; perfruens bonis, egregie ſtatu ſuo gauderet: nec magis in bello uirtutem romani ducis, quàm in uicto-

ria temperantiam, iuſtitiamq́;, & moderationem miraretur: ſenatuſconſultum, quo bellum aduerſus Nabin Lacædæmonii decretum erat: affertur. quo lecto Quintius conuentum Corinthum omnium ſociarum ciuitatum legationibus in diem certam edicit. ad quam ubi frequentes undique principes conuenerunt: ita ut in ea ne Aetoli quidem abeſſent: tali oratiõe eſt uſus. Bellum aduerſus Philippum non magis communi animo conſilioq́; Romani, & Græci geſſerunt: quàm utrique ſuas cauſas belli habuerunt. nam et Romanorum amicitiam, nunc Carthagnenſes hoſtes eorum iuuando, nunc hic ſocijs noſtris oppugnandis uiolauerat: & in uos talis fuit: ut nobis, etiam ſi noſtrarum obliuiſceremur iniuriarum: ueſtræ iniuriæ ſatis digna cauſa belli fuerint. Hodierna conſultatio tota ex uobis pendet. refero enim ad uos: utrũ Argos, ſicut ſcitis ipſi, ab Nabideo occupatos pati uelitis ſub ditiõe eius eẽ: an æquũ cẽſeatis nobiliſſimã, uetuſtiſſimamq́; ciuitatem in media Græcia ſitam repeti in libertatem: & eodem ſtatu, quo cæteras urbes Peloponneſi & Græciæ eſſe. Hæc conſultatio, ut uidetis, tota de re pertinente ad uos eſt: Romanos nihil contingit: niſi quatenus libertatis Græciæ unius ciuitatis ſeruitus non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit. Cæterum ſi uos nec cura eius ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet: ne ſerpat latius contagio eius mali: nos æqui boniq́; facimus. de hac re uos conſulo, ſtaturus eo: quod plures cenſueritis.

Poſt orationem romani imperatoris percenſeri aliorum ſententiæ cœptæ ſunt. Cum legatus Athenienſiũ quantum poterat gratijs agẽdis Romanorum in Græ=

ciam merita extuliſſet: imploratos auxilium aduerſus Philippum tuliſſe opem: non rogatos ultro aduerſus tyrannum Nabin offerre auxilium: indignatusq́; eſſet hæc tanta merita ſermonibus tamen aliquorum carpi futura calumniantium: cum fateri potius præteritorum gratiam deberent: apparebat inceſos Aetolos. Igitur Alexander princeps gentis inuectus primum in Athenienſes, qui libertatis quondam duces & authores, aſſentationis propriæ gratia communem cauſam proderent: queſtus deinde Achæos Philippi quondam milites, poſtremum ab inclinata eius fortuna transfugas, & Corinthum recepiſſe, & id agere, ut argos habeant: Aetolos primos hoſtes Philippi, ſemper ſocios Romanorũ, pactos in fœdere ſuas urbes agrosq́; fore deuicto Philippo, fraudari Echino & Pharſalo, inſimulauit fraudis Romanos: quod uano titulo libertatis oſtentato, Calcidem & Demetriadem præſidijs tenerent: qui Philippo cũctãti deducere inde præſidia obijcere ſemper ſoliti ſunt: nunquam, donec Demetrias, Calcisq́;, et Corinthus tenerẽtur: liberam Græciam fore. Poſtremo, qui remanendi in Græcia, retinẽdiq́; exercitus Argos, & Nabin cauſam facerent: deportarent legiones in Italiam. Aetolos polliceri: aut conditione, & uoluntate ſua Nabin præſidium Argis deducturum: aut ui atque armis coacturos in poteſtate conſentientis Græciæ eſſe. Hac uaniloquentia primum Ariſthenum prætorem Achæorum excitauit. Ne iſtud, inquit, Iuppiter OPT. MAX. ſinat, Iunoq́; regina: cuius in tutela Argi ſunt: ut illa ciuitas inter tyrannum lacedæmonium, et latrones Aetolos præmium ſit poſitæ

in eo diſcrimine: ut miſerius à nobis recipiatur: quàm ab illo capta eſt. Mare interiectum ab iſtis prædonibus non tuetur nos T. Quinti. quid, ſi in media Peloponneſo arcem ſibi fecerint: futurum nobis eſt? Linguam tantum Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum: moribus, ritibusq; efferatioribus, quàm ulli barbari immanes beluæ uiunt. Itaq; uos rogamus Romani: ut et ab Nabide Argos recuperetis: & ita res Græciæ conſtituatis: ut à latrocinio quoq; Aetolorũ ſatis pacata hæc relinquatis. Romanus cunctis undiq; increpantibus Aetolos, reſpõſurum ſe fuiſſe ijs dixit: niſi ita infenſos omneis in eos uideret: ut ſedandi potius, quàm irritandi eſſent. contentum itaq; opinione ea, quæ de Romãis, Aetolisq; eſſet: referre ſe dixit: quid de Nabidis bello placeret: niſi redderet Achæis Argos. Cũ omnes bellum decreuiſſent: auxilia ut pro uiribus ſuis quæq; ciuitates mitterent, eſt hortatus. Ad Aetolos legatos etiam miſit: magis, ut nudaret animos: id quod euenit: quàm ſpe impetrari poſſe. Tribunis militum ut exercitum ab Elatia accerſerent, imperauit. Per eoſdem dies & Antiochi legatis de ſocietate agentibus reſpondit: nihil ſe abſentibus decem legatis ſentẽtiæ habere: Romam eundum ad ſenatum ijs eſſe. Ipſe copias eductas ab Elatia ducere Argos pergit. atq; ei circa Cleonas Ariſthenus prætor cum X millibus Achæorum peditum, equitibus mille occurrit. & haud procul inde iunctis exercitibus poſuerunt caſtra. Poſtero die in campum Argiuorum deſcenderunt: & quatuor ferè millia ab Argis locum caſtris capiunt. Præfectus præſidio Laconum erat Pythagoras, gener idem tyranni, & uxoris

eius frater. qui ſub aduentum Romanorum, et utraſq; arces, (nam duas habent Argi) & loca alia, quæ aut opportuna, aut ſuſpecta erant: ualidis præſidijs firmauit. ſed inter agenda hæc pauorem iniectum aduentu Romanorum diſſimulare haudquaquam poterat: & ad extremum terrorem inteſtina etiam ſeditio acceſſit. Democles erat Argiuus, adoleſcens maioris animi, quàm conſilij. qui primo, iureiurando interpoſito, de præſidio expellendo cum idoneis collocutus, dum uires adijcere coniurationi ſtudet: incautior fidei æſtimator fuit. colloquentem eum cum ſuis ſatelles à præfecto miſſus cum acerſeret, ſenſit proditum conſilium eſſe: hortatusq; coniuratos: qui aderant: ut potius, quàm extorti morerentur: arma ſecum caperét. atq; ita cum paucis in forum ire pergit, clamitans: ut qui ſaluam Remp. uellent: authorem & ducem ſe libertatis ſequerentur. Haud ſanè mouit quenquam: quia nihil uſquam ſpei propinquæ, nedum ſatis firmi præſidij cernebát. Hæc uociferantem eum Lacedæmonij circumuētum cum ſuis interfecerunt. comprehenſi deinde quidam & alij: ex ijs occiſi plures: pauci in cuſtodiam coniecti. multi proxima nocte funibus per murum demiſſi ad Romanos transfugerunt. Quintius affirmantibus ijs, ſi ad portas romanus exercitus fuiſſet: non ſine effectu futurū eum motum fuiſſe: ſi propius caſtra admouerentur: non quieturos Argiuos: miſit expeditos equites, pediteſq;. qui circa Cyralabin gymnaſium (id eſt minus trecētos paſſus ab urbe) cum erumpētibus à porta Lacedæmonijs prælium commiſerunt: atq; eos haud magno certamine compulerunt in urbem. & caſtra eo ipſo loco, ubi

pugnatum erat: imperator romanus poſuit. Diem inde unum in ſpeculis fuit: ſiquid noui motus oriretur. poſteaquam oppreſſam metu ciuitatem uidit: aduocat concilium de oppugnandis Argis. Omnium principũ Graeciae, praeter Ariſthenum, eadem ſententia erat, cum cauſa belli non alia eſſet: inde potiſſimum ordiendi belli. Quintio id nequaquam placebat: ſed Ariſtenum contra omnium conſenſum differentem cum haud dubia approbatione audiuit: & ipſe adiecit: cum pro Argiuis aduerſus tyrannum bellum ſuſceptum ſit: quid minus conueniens eſſe: quàm omiſſo hoſte Argos oppugnari? ſe uero caput belli Lacedaemonem & tyrannũ petiturum. Et dimiſſo concilio, frumentatum expeditas cohortes miſit. quod maturi erat circa: demeſſum, et conuectum eſt. uiride, ne hoſtes mox haberent: protritum, & corruptum. caſtra deinde mouit: & Parthenio monte ſuperato, praeter Tegeam tertio die ad Carrhias poſuit caſtra. ibi, priuſquam hoſtium intraret agrum: ſociorum auxilia expectauit. Venerunt Macedonum à Philippo duo millia & DCC, & Theſſalorum equites quadringenti. nec iam auxilia, quorum affatim erat: ſed commeatus finitimis urbibus imperati morabantur Romanum. Nauales quoq; magnae copiae conueniebant. iam ab Leucade L. Quintius cum XL nauibus uenerat: iam Rhodiae X & octo tectae naues: iam Eumenes Rex circa Cycladas inſulas erat cum X tectis nauibus, triginta lembis, miſtisq; alijs minoris formae nauibus. ipſorum quoq; Lacedaemoniorum exules permulti Tyrannorum iniuria pulſi, ſpe recuperandae patriae in caſtra romana conuenerunt. Multi ante

erant iam per aliquot ætates, ex quo tyranni tenebãt Lacedæmonem: alij ab alijs expulſi. princeps erat exulum Aegiſipolis, cuius iure gentis regnum Lacedæmone erat: pulſus infans ab Lycurgo tyranno poſt mortem Cleomenis: qui primus tyrannus Lacedæmone fuit. Cum terra mariq; tantum belli circunſtaret tyrannum: & propè nulla ſpes eſſet uires ſuas, hoſtiumq́; æſtimanti: non tamen omiſit bellum: ſed à Creta mille delectos iuuentutis eorum exciuit: cum mille iam haberet: et tria millia mercenariorum militum, X millia popularium cum caſtellanis agreſtibus in armis habuit: & foſſa uallóq; urbem communiuit. & nequid inteſtini motus oriretur: metu & acerbitate pœnarum tenebat animos. Quoniam ut ſaluum uellent tyrannum, ſperare non poterat: cum ſuſpectos quoſdam ciuium haberet: eductis in campum omnibus copijs, poſitis armis ad concionem uocari iuſſit Lacedæmonios: atque eorum concioni ſatellites armatos circundedit. & pauca præfatus cur ſibi omnia timenti, cauentiq́; ignoſcendum in tali tempore foret: & ipſorum referre: ſiquos ſuſpectos ſtatus præſens rerum faceret: prohiberi potius nequid moliri poſſint: quàm puniri molientes. itaq; quoſdam ſe in cuſtodia habiturum: donec ea, quæ inſtat, tempeſtas prætereat. hoſtibus repulſis, à ꝗbus, ſi modo proditio inteſtina ſatis caueatur: minus periculi eſſe: extemplo eos emiſſurum. Sub hæc citari nomina octoginta fermè principum iuuentutis iuſſit: atq; eos, ut quiſq; ad nomen reſponderat: in cuſtodiam tradidit. nocte inſequenti oẽs interfecti. Ilotarũ deinde quidã (hi ſunt iam inde antiquitus caſtellani,

agreſte genus) transfugere uoluiſſe inſimulati, per oẽs uicos ſub uerberibus acti necantur. Hoc terrore obſtupuerant multitudinis animi ab omni conatu nouorum conſiliorum. Intra munitiones copias continebat, nec parem ſe ratus: ſi dimicare acie uellet: & urbem relinquere tam ſuſpectis, et incertis omnium animis metuẽs. Quintus ſatis iã omnibus paratis profectus ab ſtatiuis, die poſtero ad Sellas ſuper Eurotam fluuiũ peruenit: quo in loco Antigonus Macedonum Rex cum Cleomene Lacedæmoniorum tyranno ſignis collatis dimicaſſe dicebatur. inde, cum audiſſet aſcenſum difficilis et arctæ uiæ eſſe: breui per mõteis circuitu præmiſſis, qui munirent uiam: lato ſatis & patenti limite ad Eurotam amnem ſub ipſis propè fluentem mœnibus, peruenit. ubi caſtra metantes Romanos, Quintiumq́; ipſum cum equitibus atq; expeditis prægreſſum auxiliares tyrãni adorti, ingentem terrorem ac tumultum coniecerunt, nihil tale expectanteis: quia nemo his obuius toto itinere fuerat: ac ueluti pacato agro tranſierant. Aliquandiu, peditibus equites, equitibus pedites uocantibus, cum in ſe cuiq; minimum fiduciæ eſſet: trepidatum eſt. tandem ſigna legionum ſuperuenerunt: et cum primi agminis cohortes inductæ in prælium eſſent: qui modo terrori fuerant: trepidiantes in urbem compulſi ſunt. Romani cum tantum à muro receſſiſſent: ut extra ictum teli eſſent: acie directa paulisper ſteterũt. poſteaquam nemo hoſtiũ contra exibat: redierũt in caſtra. Poſtero die Quĩtius proè fluuiũ præter urbẽ ſub ipſas Mænali mõtis radices circunducere

copias inſtructas pergit. primæ legionariæ cohortes ibant: leuis armatura & equites agmen cogebant. Nabis intra murum inſtructos paratosq; ſub ſignis habebat mercenarios milites: in quibus omnis fiducia erat: ut ab tergo hoſtem aggrederetur. poſteaquam extremũ agmen præterijt: tum ab oppido eodem, quo pridie eruperant: tumultu pluribus ſimul locis erumpunt. Ap. Claudius agmen cogebat: qui ad id, quod futurũ erat: ne inopinate accideret: præparatis ſuorum animis, ſigna extemplo conuertit: totumq; in hoſtem agmen circumegit. itaq; uelut rectæ acies concurriſſent: iuſtum aliquandiu prælium fuit. tandem Nabidis milites in fugã inclinarũt. quæ minus trepida fuiſſet: ni Achæi locorum prudentes inſtitiſſent. hi et cædes ingentes ediderunt: & diſperſos paſſim fuga pleroſq; armis exuerunt. Quintius propè Amyclas poſuit caſtra. unde cum perpopulatus omnia circumiecta urbi frequentis & amœni agri loca eſſet: nullo iã hoſtium porta excedente, mouit caſtra ad flumen Eurotam. inde uallem Taygeto ſubiectam, agroſq; ad mare pertinentes euaſtat. Eodem tempore L. Quintius maritimæ oræ oppida partim uoluntate, partim metu aut ui recepit. certior deinde factus, Gyttheum oppidum omnium maritimarum rerum Lacedæmonijs receptaculum eſſe: nec procul à mari caſtra romana abeſſe: omnibus id copijs aggredi conſtituit. Erat eo tempore ualida urbs et multitudine ciuiũ incolarumq;, et omni bellico apparatu inſtructa. In tempore Quintio rem aut facilem aggredienti Rex Eumenes & claſſis rhodiorum ſuperuenerunt. ingens multitudo naualium ſociorum è

tribus concitata claſſibus intra paucos dies omnia, quæ ad oppugnationem urbis terra mariq; muni-tæ facienda opera erant: effecit. Iam teſtudinibus admotis murus ſubruebatur: iam arietibus quatiebatur. itaq; una crebris ictibus euerſa eſt turris: quodq; circa muri erat, caſu eius proſtratum. & Romani ſimul à portu, unde aditus planior erat: ut diſcederent ab apertiore loco hoſtes: ſimul per patefactum ruina iter irrũpere conabantur. nec multum abfuit: quin quà intenderant, penetrarent. ſed tardauit impetum eorum ſpes obiecta dedendæ urbis: mox deinde eadem turbata. Dexagorides, & Gorgopas pari imperio præerant urbi. Dexagorides miſerat ad legatum romanum traditurus urbem. & cum ad eam rem tempus & ratio conueniſſet: à Gorgopa proditor interficitur. intentiusq; ab uno urbs defendebatur: & difficilior facta oppugnatio erat: ni T. Quintius cum quatuor millibus delectorum militum ſuperueniſſet. Is cum ſupercilio haud procul diſtantis tumuli ab urbe inſtructam aciem oſtendiſſet: & ex altera parte L. Quintius ab operibus ſuis terra mariq; inſtaret: tum uera deſperatio Gorgopam quoq; coegit id conſilij, quod in altero morte uindicauerat: capere. & pactus, abducere inde milites, quos præſidij cauſa habebat: liceret: tradidit Quintio urbem. Priuſquam Gytheum traderetur: Pythagoras præfectus Argis relictus, tradita cuſtodia urbis Timocrati Pellenenſi, cum mille mercenarijs militibus, & duobus millibus Arguorum Lacedæmonem ad Nabin uenit. Nabis ſicut primo aduentu romanæ claſſis, & traditione oppidorum maritimæ oræ conterritus erat: ſic

parua ſpe cum acquieuiſſet, Gyttheo ab ſuis retento: poſteaquam id quoq; traditum Romanis audiuit eſſe: cũ ab terra omnibus circa hoſtibus nihil ſpei eſſet: à mari quoq; toto ſe intercluſum: tunc cedendum fortunæ ratus, caduceatorem primum in caſtra miſit ad explorandũ: ſi paterentur legatos ad ſe mitti. qua impetrata re, Pythagoras ad imperatorem uenit nullis alijs mandatis: quàm ut tyranno colloqui cum imperatore liceret. Cõcilio conuocato, cum omnes dandum colloquium cenſuiſſent: dies locuſq; conſtituitur. in mediæ regionis tumulos modicis copijs ſequentibus cum ueniſſent: relictis ibi in ſtatione conſpecta utrinq; cohortibus, Nabis cũ delectis cuſtodibus corporis, Quintius cum fratre, & Eumene Rege, & Soſilao Rhodio, & Ariſtheno Achæorũ prætore, tribuniſq; militum paucis deſcendit. Ibi permiſſo ut ſeu dicere prius, ſeu audire mallet, ita cœpit tyrannus. Si ipſe per me T. Quinti, uoſq;, qui adeſtis: cauſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellum: aut inferretis: poſſem: tacitus euentũ fortunæ meæ expectaſſem. nunc imperare animo nequeo: quin priuſquam perirem, cur periturus eſſem, ſcirem. & Hercule ſi tales eſſetis: quales eſſe Carthagnenſes fama ẽ: apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet: in me quoq; uobis quid faceretis, minus penſi eſſe, non mirarer. nunc uos cum intueor Romanos eſſe: qui rerum diuinarum fœdera, humanarumq; fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis: cum me ipſe reſpexit: eum eẽ ſpero: cui & publice, ſicut cæteris Lacedæmonijs, uobiſcum uetuſtiſſimum fœdus ſit: et meo nomine priuatim amicitia ac ſocietas nuper Philippi bello renouata. At enim

ego eam uiolaui: & euerti: quod Arguorum ciuitatem teneo. Quomodo hoc tuear? re, an tempore? Res mihi duplicẽ defenſionem præbet. nã et ipſis uocantibus, & tradẽtibus urbẽ eã accepi: nõ occupaui: et accepi urbem: cũ Philippi partiũ, non in ueſtra ſocietate eſſet. Tẽpus autem me liberat: quod cum iam Argos haberem: ſocietas mihi uobiſcum conuẽnit. ut uobis mitterem ad bellum auxilia: non ut argis præſidium deducerem, pepigiſtis. At Hercle in ea controuerſia, quæ de Argis ẽ: ſuperior ſum, et æquitate rei: quod non ueſtram urbẽ, ſed hoſtiũ, quod uolentem, non ui coactam accepi: & ueſtra confeſſione: quod in cõditionibus ſocietatis mihi Argos reliquiſtis. Cæterum nomen tyranni, & facta me premunt: quod ſeruos ad libertatem uoco: quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc reſpondere poſſum: me, qualiſcunq; ſum, eum eſſe: qui fui. Cũ tu ipſe mecũ T. Quinti ſocietatẽ pepigiſti: tũ me Regẽ appellari à uobis memini: nũc tyrannũ uocari uideo. itaq; ſi ego nomen imperij mutaſſem: mihi meæ inconſtantiæ, cum uos mutetis, uobis ueſtræ reddenda ratio eſt. Quod ad multitudinẽ ſeruis liberatis auctã, & egentibus diuiſim agrũ attinet: poſſũ quidẽ & in hoc me iure tẽporis tutari. nã fecerã hæc, qualiacũq; ſunt: cũ ſocietatẽ mecũ pepigiſtis: et auxilia ĩ bello aduerſus Philippũ accepiſtis. ſed ſi nũc ea feciſſẽ: nõ dico, qđ ĩ eo uos læſiſſẽ: aut ueſtrã amicitiã uiolaſſẽ: ſed illud more atq; ĩſtituto maiorũ feciſſe. Nolite ad ueſtras leges atq; ĩſtituta exigere ea. quæ Lacedæmõe fiũt. nihil cõparare ſingula neceſſe ẽ. uos à cẽſu eqtẽ, à cẽſu peditẽ legitis: et paucos excellere opibus, plebẽ ſubiectũ eẽ illis uultis.

noſter legum lator non in paucorum manu remp. eſſe uoluit: quem uos ſenatum appellatis: nec excellere unum, aut alterum ordinem in ciuitate: ſed per æquationem ad dignitates fore credidit: ut multi eſſent: qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregiſſe, quàm pro patriæ ſermone breuitatis fateor. et breuiter peroratum eſſe potuit: nihil me, poſteaquam uobiſcum amicitiā inſtitui: cur eius uos pœniteret, commiſiſſe. Ad hæc imperator romanus. Amicitia, & ſocietas nobis nulla tecum, ſed cum Pelope Rege Lacedæmoniorum iuſto ac legitimo facta eſt. cuius ius tyrāni quoq;, qui poſtea per uim tenuerunt Lacedæmone imperiū: quia nos bella nunc punica, nunc gallica, nunc alia ex alijs occupauerant: uſurparunt: ſicut tu quoq; hoc bello Macedonico feciſti. nā quid minus cōueniret: quàm nos, q pro libertate Græciæ aduerſus Philippū gereremus bellū: cū tyānno inſtituere amicitiā? et eo tyrāno: quàm q̄ unq̄ fuit, ſæuiſſimo, et uiolētiſſimo in ſuos? nobis uero, ēt ſi Argos nec cepiſſes p fraudē: nec teneres: liberātibus omnē Græciā Lacedæmon quoq; uindicāda in antiquā libertatem erat, atq; in leges ſuas: quarū modo, tāquam æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An ut ab Iaſſo, & Bargyllis præſidia Philippi deducantur, cura erit nobis: Argos, & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ ſeruientes deforment? At enim cum Philippo Argiui ſenſerunt. Remittimus hoc tibi: ne uicem noſtram iraſcaris. ſatis compertum habemus: duorum, aut ad ſummū trium in ea re nouitatis culpā eſſe: tam Hercle: quàm

in te, tuóq;

in te, tuoq; præſidio accerſendo, accipiendóq; in arcem, nihil ſit publico conſilio actum. Theſſalos, & Phocenſes, & Locrenſes conſenſu omnium ſcimus partiũ Philippi fuiſſe. tamen cum cæterã liberauerimus Græciã: quid tandem cenſes in Arguis, qui inſontes publici cõſilij ſint: facturos? Seruorum ad libertatem uocatorum, & egentibus hominibus agri diuiſi crimina tibi obijci dicebas: non quidem nec ipſa mediocria. ſed quid iſta ſunt præ ijs: quæ à te, tuisq; quotidie alia ſuper alia facinora eduntur? exhibe liberam cõcionem uel Argis, uel Lacedæmone: ſi te audire iuuat uera dominationis impotentiſſimæ crimina. Vt omnia alia uetuſtiora omittam: quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus penè in oculis meis edidit? quam, tu ipſe: cum iã propè in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum, quos in concione comprehẽſos, omnibus audiẽtibus ciuibus tuis, in cuſtodia te habiturum eſſe pronuntiaſti: iube uinctos produci: ut miſeri parentes, quos falſò lugent: uiuere ſciant. At enim ut iam ita ſint hæc: quid ad uos Romani? hoc tu dicas liberantibus Græciam ſocijs: qui ut liberare poſſent: mare traiecerunt? terra mariq; geſſerũt bellum? Vos tamen, inquis, ueſtrámq; amicitiam, ac ſocietatem populi romani non uiolaui. Quoties uis te id arguam feciſſe? ſed nolo pluribus: ſummam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia uiolatur? nempe his maxime duabus: ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas: ſi cum hoſtibus te coniungas. Vtrum non à te factum eſt? nam & Meſſenen uno atq; eodem iure fœderis, quo et Lacedæmonem, in amicitiam noſtram acceptam ſocius ipſe ſociam nobis urbem ui atq; armis cepiſti: &

cum Philippo hoſte noſtro non ſocietatem modo, ſed (ſi diis placeat) affinitatem etiam per Philoclē præfectum eius pepigiſti: et bellum aduerſum nos gerens mare circa Maleá infeſtum nauibus piraticis feciſti: et plures propè ciues romanos, q̃ Phillipus, cepiſti: atq; occidiſti: tutior'q; Macedoniæ ora, quàm promotorium Maleæ commeatus ad exercitus noſtros portantibus nauibus fuit. Proinde parce ſic fidē ac iura ſocietatis iactare: & omiſſa populari oratione, tanq̃ tyrannus & hoſtis loquere. Sub hæc Ariſthenus nunc monere Nabin: nunc etiā orare: ut dū liceret: dum occaſio eſſet: ſibi ac fortunis ſuis conſuleret. et referre deinde nominatim tyrannos ciuitatum finitimarū cœpit: qui depoſito imperio, reſtituta'q; libertate ſuis, non tutā modo, ſed etiā honoratam inter ciues ſenectutem egiſſent. His dictis inuicem, auditis'q;, nox propè diremit colloquiū. poſtero die Nabis Argis ſe cedere, ac deducere præſidium, quando ita Romanis placeret: & captiuos, & perfugas redditurū dixit. aliud ſiqd poſtularent: ſcriptum ut ederent, petiit: ut deliberare cū amicis poſſet. Itaq; & tyranno ad conſultandum tēpus datum eſt: & Quintius ſociorum etiā principibus adhibitis, habuit conſilium. Maximæ partis ſententia erat: perſeuerandū in bello eſſe: & tollendum tyrannum: nūquam aliter tutam libertatem Græciæ fore. ſatius multo fuiſſe non moueri bellum aduerſus eū: quàm omitti motum. & ipſum uelut comprobata dominatione firmiorē futurum, authore iniuſti imperii aſſumpto populo romano: & exemplo multos & in aliis ciuitatibus ad inſidiandum libertati ciuium ſuorum incitaturum. Ipſius imperatoris animus ad pacem inclinatior erat. uidebat

enim: compulſo intra mœnia hoſte, nihil præter obſidionem reſtare: eam autem fore diuturnam. non enim Gytheum, quod ipſum tamen traditum, non expugnatum eſſet: ſed Lacedæmonem ualidiſſimam urbem uiris, armisq; oppugnaturos. unam ſpē fuiſſe: ſiqua admouentibus exercitū diſſenſio ac ſeditio inter ipſos excitari poſſet. cum ſigna portis prope inferri cernerent: neminē ſe mouiſſe. Adijciebat et cum Antiocho infidā pacē Iuliū legatum inde redeuntem nuntiare: multo maioribus, quàm ante, terreſtribus naualibusq; copijs in Europam eum tranſiſſe. ſi occupaſſet obſidio Lacedæmonis exercitum: quibus alijs copijs aduerſus Regem tā ualidum, ac potentem bellū geſturos? Hæc propalàm dicebat. illa tacita ſuberat cura: ne nouus COS. Græciā prouinciam ſortiretur: & inchoati belli uictoria ſucceſſori tradenda eſſet. Cū aduerſus tendendo nihil moueret ſocios: ſimulando ſe tranſire in eorum ſententiam, omnes in aſſenſum conſilij ſui traduxit. Bene uertat, īquit obſideamus Lacedæmonem: quando ita placet. cæterum cum res tam lenta, quàm ipſi ſcitis, oppugnatio urbium ſit: & obſidentibus prius ſæpe, quàm obſeſſis tædiū afferat: iam nunc hoc ita proponere uos animis oportet: hybernandū circa Lacedæmonis mœnia eſſe. quæ mora ſi laborem tantum, ac periculū haberet: ut & animis et corporibus ad ſuſtinenda ea parati eſſetis, hortarer uos. nūc impēſa quoq; magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda eſt: in commeatus uobis, nobisq; in hyemem expediēdos. Itaq; ne aut repente trepidetis: aut rē inchoatam turpiter deſtituatis: ſcribendū ante ueſtris ciuitatibus cēſeo: explorandūq;:

quid quæq; animi, quid uirium habeat. Auxiliorum ſa tis ſuperq; habeo. ſed quo plures ſumus: pluribus rebus egebimus. nihil iam præter nudum ſolum ager hoſtium habet: ad hæc hyems accedit, ad comportandum ex lon ginquo difficilis. Hæc oratio primum animos omniũ ad reſpicienda cuiq; domeſtica mala conuertit: ſegnitiã, & inuidiam, & obtrectationem domi manentium ad uerſus militantes: libertatem difficilem ad conſenſum: inopiam publicam: malignitatem conferendi ex priua to. uerſis itaq; ſubito uoluntatibus, facere quod è Rep. po puli romani, ſociorumq́; eſſe crederet: imperatori per miſerunt. Inde Quintius adhibitis legatis tantum, tri bunisq́; militum, conditiones, in quas cum tyranno pax fieret: has conſcripſit. Sex menſiũ induciæ ut eſſent Na bidi, Romanisq́;, & Eumeni Regi, & Rhodijs. Lega tos extemplo mitterent Romam T. Quintius, & Na bis: ut pax ex authoritate ſenatus confirmaretur. Ex qua die ſcriptæ conditiones pacis editæ Nabidi forent: ea dies ut induciarum principium eſſet: & ut ex ea die intra decimum diem ab Argis, cæterisq́; oppidis, quæ in Arguorum agro eſſent: præſidia omnia deduce rentur: uacuaq́; & libera traderentur Romanis: & ne quod inde mancipium regium publicumue aut priua tum educeretur: & ſiqua ante educta forent: dominis re cte reſtituerentur. Naues, quas ciuitatibus maritimis ade miſſet: redderet: ne'ue ipſe nauem ullam, præter duos lembos, qui non plus quàm ſexdecim remis agerentur: haberet. Perfugas & captiuos omnibus ſocijs populi ro mani ciuitatibus redderet. Meſſenijs omnia, quæ compa rerent: quæq́; domini cognoſcerent. Exulibus quoq; La

cedæmonijs liberos, & coniuges reſtitueret: quæ earũ ui ros ſequi uoluiſſent: inuita nequa ex illis comes eſſet. Mercænariorum militum Nabidis qui aut in ciuitates ſu as, aut ad Romanos tranſiſſent: ijs res ſuæ omnes recte redderentur. In Creta inſula nequam urbem haberet. quas habuiſſet: redderet Romanis. nequam ſocietatem cum ullo Cretenſium, aut quoquam alio inſtitueret: neu bellum gereret. Ciuitatibus omnibus, quaſq; & ipſe re ſtituiſſet: quæq; ſe ſuaq; in fidem ac deditionem populi romani tradidiſſet: omnia præſidia deduceret: ſeq; ipſe, ſuoſq; ab his abſtineret. Nequod oppidum, nequod caſtel lum in ſuo alieno'ue agro conderet. Obſides ea ita fu tura, daret quinque: quos imperatori romano placuiſ ſet: filium in his ſuum: & talenta centum argenti in præ ſenti, & quinquaginta talẽta in ſingulos annos per an nos octo. Hæc conſcripta caſtris propius urbem motis Lacedæmonem mittuntur. nec ſanè quicquam eorum ſa tis placebat tyranno: niſi quod præter ſpem reducendo rum exulum mentio nulla facta erat. maxime autem o mnium ea res offendebat: quod & naues, et maritimæ ciuitates ademptæ erant. fuerat autem ei magno fru ctui mare omnem oram Maleæ prædatorijs nauibus in feſtam habenti. iuuentutem præterea ciuitatum earum ad ſupplementum longe optimi generis militum habe bat. Has conditiones, q̃quam ipſe in ſecreto uolutauerat cum amicis: uulgo tamen omnes fama ferebant: uanis, ut ad cæteram fidem, ſic ad ſecreta tegenda ſatellitum regiorum ingenijs. Non tam omnia uniuerſi, quàm ea, quæ ad quenq; pertinerent: ſinguli carpebant. qui exu lum coniuges in matrimonio habebãt: aut ex bonis eo-

rum aliquid poſſederant: tanquam amiſſuri, non redditi, indignabantur. ſeruis liberatis à tyranno non irrita modo futura libertas, ſed multo fœdior, quàm fuiſſet ante, ſeruitus, redeuntibus in iratorum dominorum poteſtatem, ante oculos obuerſabatur. mercenarij milites et pretia militiæ caſura in pace ægre ferebant: et reditum ſibi nullum eſſe in ciuitates uidebant, infenſas non tyrannis magis, quàm ſatellitibus eorum. Hæc inter ſe primo in circulis ſerentes fremere: deinde ad arma ſubito diſcurrerunt. quo tumultu cum per ſe ſatis irritatã multitudinem cerneret tyrannus: concionem aduocari iuſſit. ibi cum ea, quæ imperarentur à Romanis, expoſuiſſet: & grauiora, atq; indigniora quædam falſò adiũxiſſet: & ad ſingula nunc ab uniuerſis, nunc à partibus concionis acclamaretur: interrogauit: quid ſe reſpondere ad ea, aut quid facere uellent? propè una uoce oẽs nihil reſpondere, bellum geri iuſſerunt: et pro ſe quiſq;, qualia multitudo ſolet: bonum animum habere, et bene ſperare iubentes, fortes fortunam adiuuare aiebant. His uocibus incitatus tyrannus, & Antiochum Aetolosq; adiuturos pronuntiat: & ſibi ad obſidionem ſuſtinendam copiarum affatim eſſe. Exciderat pacis mentio ex omnium animis: & in ſtationes non ultra quieturi diſcurrunt. Paucorum laceſſentium excurſio, & emiſſa iacula extemplo Romanis dubitationem, quin bellandũ eſſet, exemerunt. leuia inde prælia per quatriduum primum ſine ullo ſatis certo euentu commiſſa. quinto die propè iuſta pugna adeo pauentes in oppidum Lacedæmonij compulſi ſunt: ut quidam milites romani terga fugientium cædentes per intermiſſa, ut tunc erant, mœnia

urbem intrarint. Et tunc quidem Quintius ſatis eo terrore coercitis excurſionibus hoſtium, nihil præter ipſius oppugnationem urbis ſupereſſe ratus, miſſis, qui omnes nauales ſocios à Gytheo accerſerẽt: ipſe interim cum tribunis militum ad uiſendũ urbis ſitum mœnia circunuehitur. Fuerat quondam ſine muro Sparta. tyranni nuꝑ locis patentibus, planiſq; obiecerant murum: altiora loca, & difficiliora aditu ſtationibus armatorum pro munimento obiectis tutabantur. Vbi ſatis omnia inſpexit: corona oppugnandum ratus, omnibus copijs (erant autẽ romanorũ ſociorũq; ſimul peditũ eqtumq;, ſimul terreſtriumq; ac naualium copiarum ad quinquagĩnta millia hominum) urbem cinxit. Alij ſcalas, alij ignem, alij alia, quibus non oppugnarent modo: ſed etiã terrerẽt: portabant: iuſſi clamore ſublato ſubire undiq; omnes: ut quà primum occurrerent: quàue opem ferrent, ad omnia ſimul pauentes Lacedæmonij ignorarent. Quod roboris in exercitu erat, trifariam diuiſum. parte una à Phœbeo, altera à Dictynneo, tertia ab eo loco, quem Heptagonias appellant: (omnia autem hæc aperta ſine muro loca ſunt) aggredi iubet. Cũ tantus undiq; terror urbem circunuaſiſſet: primo tyrannus & ad clamores repentinos, & ad nuntios trepidos motus, ut quiſq; maxime laboraret locus: aut ipſe occurrebat: aut aliquos mittebat. deinde circunfuſo undiq; pauore ita obtorpuit: ut nec dicere qđ in rẽ eſſet, nec audire poſſet: nec inops modo conſilij, ſed uix mentis compos eſſet. Romanos primo ſuſtinebant in anguſtijs Lacedæmonij: ternæq; acies tempore uno locis diuerſis pugnabant. deinde creſcente certamine nequaquam erat prælium par. miſſilibus

enim Lacædæmonij pugnabant: à quibus ſe & magnitudine ſcuti perficale romanus tuebatur miles: & quod alij uani, alij leues admodũ ictus erant. nam propter anguſtias loci, confertamq́; turbam non modo ad emittenda cum procurſu, quo plurimum concitantur tela: ſpatium habebant: ſed ne ut de gradu quidem libero ac ſtabili conarentur. itaq; ex aduerſo miſſa tela nulla in corporibus, rara in ſcutis hærebant. à circunſtantibus ex ſuperioribus locis quidam uulnerati ſunt: mox progreſſos iam etiam ex tectis non tela modo, ſed tegulæ quoq; inopinantes perculerunt. ſublatis deinde ſupra capita ſcutis, continuatisq́; ita inter ſe, ut nonmodo ad cæcos ictus, ſed ne ad inferendum quidem ex propinquo telum loci quicquam eſſet: teſtudine facta ſubibant. et primæ anguſtiæ pauliſper ſua hoſtiumq́; refertæ turba tenuerunt. poſteaquam in patentiorẽ uiam urbis paulatim urgentes hoſtem proceſſere: non ultra uis eorum, atq; impetus ſuſtineri poterant. Cũ terga uertiſſent Lacedæmonij: & effuſa fuga ſuperiora peterent loca: Nabis quidem, ut capta urbe trepidans, quanam ipſe euaderet, circunſpectabat. Pythagoras cum ad cætera animo officioq́; ducis fungebebatur: tum uero unus ne caperetur urbs, cauſa fuit. ſuccendi enim ædificia proxima muro iuſſit. quæ cum momento temporis arſiſſent: ut adiuuantibus ignem, qui aliâs ad extinguendum opem ferre ſolent: ruere in Romanos tecta: nec tegularum modo fragmenta, ſed etiam ambuſta tigna ad armatos peruenire: & flamma late fundi: fumus terrorem etiam maiorem, quàm periculum facere. Itaq; & qui extra urbem erant Romanorum: tum maxime impetus facientes

receſſere à muro: & qui iam intrauerant: ne incendio à tergo oriente intercluderentur à ſuis: receperunt ſeſe. & Quintius poſteaquam quid rei eſſet, uidit: receptui canere iuſſit. ita iam propè capta urbe reuocati redierũt in caſtra. Quintius plus ex timore hoſtium quàm ex re ipſa ſpei nactus, per triduum inſequens territauit eos, nunc prælijs laceſſendo, nunc operibus interſepiendo quædam: ne exitus ad fugam eſſet. His comminationibus compulſus tyrannus Pythagoram rurſus oratorẽ miſit. quẽ Quintius primo aſpernatus excedere caſtris iuſſit: deinde ſuppliciter orantem, aduolutumq; genibus tandem audiuit. Prima oratio fuit omnia permittentis arbitrio Romanorum. deinde cum ea uelut uana, & ſine effectu nihil proficerẽt: eò deducta res eſt: ut his conditionibus, quæ ex ſcripto paucis ante diebus editæ erant: induciæ fierent: pecuniáq;, et obſides accepti. Dum oppugnatur tyrannus: Argiui nuntijs alijs propè ſuper alios afferentibus non tantummodo obſeſſam, ſed iam captam urbem Lacedæmonem eſſe, erecti & ipſi ſimul eo, quod Pythagoras cũ parte ualidiſſima præſidij exceſſerat: contempta paucitate eorum, qui in arce erant: duce Archippo quodam præſidium expulerunt. Timocratem Pellenenſem, quia clementer præfuerat: uiuum fide data emiſerunt. Huic lætitiæ Quintius ſuperuenit, pace data tyrãno, dimiſſiſq; à Lacedæmone Eumene, & Rhodijs, & L. Quintio fratre ad claſſem. Læta ciuitas celeberrimum feſtorum dierum ac nobile ludicrum Nemeorum, die ſtata propter belli mala prætermiſſum, in aduentum romani exercitus ducisq; indixerunt: præfeceruntq; ludis ipſum imperato

rem. Multa erant: quæ gaudium cumularent. reducti ciues à Lacedæmone erant: quos nuper Pythagoras, quosq; ante Nabis abduxerant. redierant: qui poſt compertam à Pythagora coniurationem, & cæde iam cœpta effugerant. libertatem ex longo interuallo, libertatisq; authores Romanos, quibus cauſa bellandi cum tyranno ipſi fuiſſent: cernebant. teſtata quoque ipſo Nemeorum die uoce præconis libertas eſt Arguorum. Achæis quantum reſtitui Argi, & in commune Achæiæ concilium lætitiæ afferebant: tantum ſerua Lacedæmon relicta, lateri adhærens tyranni, non ſyncerum gaudiũ præbebat. Aetoli uero eam rem omnibus concilijs lacerare. Cum Philippo non ante deſitum bellari: quàm omnibus excederet Græciæ urbibus. tyranno relictam Lacedæmonem: regem autem legitimũ, qui in romanis fuerat caſtris: cæterosq; nobiliſſimos ciues in exilio uicturos. Nabidis dominantis ſatellitem factum tribunum militum. Quintius ab argis Elatiam, unde ad bellum ſpartanum profectus erat: copias reduxit. Sunt: qui non ex oppido proficiſcentem bellum geſſiſſe tyrannum tradant: ſed caſtris aduerſus romana caſtra poſitis, diuq; cunctatum, cum Aetolorum auxilia expectaſſet: coactum ad extremum acie confligere, impetu in pabulatores ſuos ab Romanis facto: eo prælio uictum, caſtrisq; exutum pacem petiſſe: cum cecidiſſent quindecim millia militum: capta plus quatuor millia eſſent. Eodem fere tempore & à T. Quintio de rebus ad Lacedæmonem geſtis, & ab M. Porcio conſule ex Hiſpania literæ allatæ. utriusq; nomine ternos in dies ſupplicatio à ſenatu decreta eſt.

L·Valerius COS· cum poſt fuſos circa Littanam ſyluam Boios quietam prouinciam habuiſſet: comitiorum cauſa Romam rediјt: & creauit COSS P·Cornelium Scipionem Africanum iterum, & T·Semproniū Longum·Horū patres primo anno ſecundi punici belli conſules fuerant. Prætoria inde comitia habita·creati P·Cornelius Scipio, & duo C·Cornelij, Merenda, & Blaſius, & Cn· Domitius Aenobarbus, & Sex· Digitius, & T·Iuuencius Calua·Comitijs perfectis conſul in prouinciam rediјt· Nouum ius eo anno à Ferētinatibus tentatum: ut Latini, qui in coloniam romanā nomina dediſſent: ciues romani eſſent·Puteolos, Salernumq́; , & Buxentum aſcripti coloni, qui nomina dederant: cum ob id ſe pro ciuibus romanis ferrent: ſenatus iudicauit non eſſe eos ciues romanos· Principio anni, quo P·Scipio Africanus iterum, & T· Sempronius Longus COSS fuerunt: legati Nabidis tyranni Romam uenerunt·his extra urbem in æde Apollinis ſenatus datus eſt·pax, quæ cum T· Quintio conueniſſet: ut rata eſſet, petierunt: impetraueruntq́; · De prouincijs cum relatum eſſet: ſenatus frequens in eā ſententiam ibat: ut, quoniam in Hiſpania, & Macedonia debellatum foret: conſulibus ambobus Italia prouincia eſſet·Scipio ſatis eſſe Italiæ unum conſulem cenſebat: alteri decernendam Macedoniam eſſe· Bellum graue ab Antiocho imminere· iam ipſum ſua ſponte in Europam tranſgreſſum, quid deinde facturum cenſerent? cum hinc Aetoli haud dubie hoſtes uocarent ad bellum: illinc Annibal romanis cladibus inſignis imperator ſtimularet? Dum de prouincijs con

ſulũ diſceptatur: prætores ſortiti ſunt. Cn. Domitio urbana iuriſdictio, T. Iuuencio peregrina euenit: P. Cornelio Hiſpania ulterior: Sex. Digitio citerior: duobus Cornelijs, Blaſio Sicilia, Merendæ Sardinia. In Macedoniam nouum exercitum transportari non placuit: eum, qui eſſet ibi: reduci in Italiam à Quintio: ac dimitti. item eum exercitum dimitti: qui cum M. Porcio Catone in Hiſpania eſſet. conſulibus ambobus Italiam prouinciam eſſe: & duas urbanas eò legiones ſcribere: ut dimiſſis, quos ſenatus cenſuiſſet, exercitibus, VIII omnino romanæ legiones eſſent. Ver ſacrum factum erat priore anno, M. Porcio, & L. Valerio COSS. id cum P. Licinius pontifex non eſſe recte factum collegio primum, deinde ex authoritate collegij patribus renuntiaſſet: de integro faciendum arbitratu pontificum cenſuerunt: ludosq; magnos, qui unà uoti eſſent: tanta pecunia, quanta aſſoleret, faciendos. Ver ſacrũ uideri pecus: quod natum eſſet inter Cal. Martias, & Idus Maias, P. Cornelio Scipione, & T. Sempronio Longo COSS. Cenſorum inde comitia habita ſunt. creati cenſores Sex. Aelius Pætus, & C. Cornelius Cethegus, principem ſenatus P. Scipionem conſulem, quem & priores cenſores legerant: legerunt. tres omnino ſenatores, neminem curuli honore uſum, præterierunt. gratiam quoq; ingentem apud eum ordinem pepererunt: quod ludis romanis ædilibus curulibus imperarunt: ut loca ſenatoria ſecernerent à populo. nam antea in promiſcuo ſpectabant. eqtibus quoq; perpaucis adẽpti equi: nec in ullum ordinem ſæuitum. atrium libertatis, & uilla publica ab eiſdem refecta, amplificataq;. Ver ſacrum, ludiq; uotiui, quos uouerat

Seruius Sulpitius Galba COS: facti. Cum ſpectaculo eorum occupati animi omnium eſſent: Q. Pleminius, qui propter multa in deos homineſq́; ſcelera Locris admiſſe in carcerem coniectus fuerat: comparauerat homines: qui pluribus ſimul locis urbis nocte incendia facerent: ut in conſternata nocturno tumultu ciuitate refringi carcer poſſet. ea res indicio conſciorum palàm facta: delatáq; ad ſenatum eſt. Pleminius in inferiorem demiſſus carcerem eſt, necatusq́;. Coloniæ ciuium romanorum eo anno deductæ ſunt Puteolos, Vulturnum, Literninum: trecenti homines in ſingulas. Item Salernum, Buxentumq́; coloniæ romanæ deductæ ſunt. deduxere triumuiri, T. Sempronius Longus, qui tum COS. erat: M. Seruilius, Q. Minutius Thermus. Ager diuiſus eſt: qui Campanorum fuerat. Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat: coloniam ciuium romanorum alij triumuiri, D. Iunius Brutus, M. Bebius Pamphilus, M. Heluius deduxerunt. Tempſam item, & Crotonem ciuium romanorum coloniæ deductæ. Tempſanus ager de Brutijs captus erat. Brutij Græcos expulerant: Crotonē Græci habebant. Triūuiri, C. Octauius, L. Aemylius Paulus, C. Lectorius Crotonem, Tēpſam L. Cornelius Merula deduxerunt. Prodigia quoq; alia uiſa eo anno Romæ ſunt: alia nuntiata. In foro, et comitio, & Capitolio ſanguinis guttæ uiſæ ſunt: & terra aliquoties pluuit: & caput Vulcani arſit. Nūtiatum eſt: Interamne lac fluxiſſe: pueros ingenuos Arimini ſine oculis ac naſo, et in piceno agro non manus non pedes habentem natum. Ea prodigia ex pontificum decreto procurata: & ſacrificium nouendiale factum: quod Adriani

nuntiauerant:in agro ſuo lapidibus pluuiſſe. In Gallia L.Valerius Flaccus proconſul circa Mediolanum cum Gallis Inſubribus,& Boijs,qui Dorulaco duce ad concitandos Inſubres Padum tranſgreſſi erant:ſignis collatis depugnauit. X millia hoſtium ſunt cæſa.

Per eos dies collega eius M.Porcius Cato ex Hiſpania triumphauit. tulit in eo triumpho argenti infecti XXV millia pondo:bigati centum uiginti tria millia: oſcenſis auri quingenta quadraginta pondo. militibus quadringenta millia ex præda diuiſit:in ſingulos ducenos ſeptuagenos æris:triplex equiti. T. Sempronius COS. in prouinciam profectus in Boiorum primum agrum legiones duxit. Boiorum res tum regulus eorum cum duobus fratribus tota gente concitata ad rebellandum,caſtra locis apertis poſuit:ut appareret dimicaturos:ſi hoſtis fines intraſſet. Conſul ubi quantæ copiæ,quanta fiducia eſſet hoſti,ſenſit:nuntium ad collegam mittit:ut ſi uideretur ei:maturaret uenire:ſe tergiuerſando in aduentum eius rem extracturum. Quæ cauſa conſuli cunctandi,eadē Gallis,præterquam quod cunctatio hoſtium animos faciebat:rei maturandæ erat: ut priuſquam coniungerentur conſulum copiæ: rem tranſigerent. per biduum tamen nihil aliud,quàm ſteterunt parati ad pugnam:ſiqui contra egrederentur. tertio ui ſubiere ad uallū:caſtraq; ab omni ſimul parte aggreſſi ſunt. Conſul extemplo arma capere milites iuſſit:armatos inde pauliſper continuit:ut et ſtolidam fiduciam hoſti augeret: & diſponeret copias: quibus quæq; portis erumperent. duæ legiones duabus principalibus portis ſigna efferre iuſſæ. ſed in ipſo exitu ita

conferti obſtitere Galli: ut clauderent uiam. Diu in angu ſtijs pugnatum eſt: nec dextris magis, gladijsq́; gerebatur res: quàm ſcutis corporibusq́; ipſis obnixi urgebát: Romani: ut ſigna foras efferrent: Galli: ut aut ipſi in caſtra penetrarent: aut exire Romanos prohiberent. nec ante in hanc, aut illam partem moueri acies potuerunt: quàm Q. Victorius primi pili centurio, & C. Attinius tribunus militum, quartæ hic, ille ſecundæ legionis (rem in aſperis prælijs ſæpe tentatam) ſigna adẽpta ſigniferis in hoſtes iniecerunt dum repetunt enixe ſignum: priores ſecundani ſe porta eiecere. Iam hi extra uallum pugnabant, quarta legione in porta hærente: cum alius tumultus ex auerſa parte caſtrorum eſt exortus. in portam quæſtoriam irruperant Galli: reſiſtentesq́; pertinacius occiderant L. Poſthumum quæſtorem, cui Tympano fuit cognomen: & M. Attinium, & P. Sempronium præfectos ſociũm, & ducentos fermè milites. Capta ab ea parte caſtra erant: donec cohors extraordinaria miſſa à conſule ad tuẽdam quæſtoriá portá, et eos, q̃ intra uallũ erant: partim occidit: partim expulit caſtris: & irrũpentibus obſtitit. Eodem ferè tempore & quarta legio cum duabus extraordinarijs cohortibus porta erupit. ita ſimul tria prælia circa caſtra locis diſtantibus erant: clamoresq́; diſſoni ad incertos ſuorum euentus à præſenti certamine animos pugnantium auertebant. Vſq; ad meridiem æquis uiribus, ac propè pari ſpe pugnatum eſt. labor, & æſtus emollida, & fluida corpora Gallorum, & minime patientia ſitis, cũ decedere pugna coegiſſet: in paucos reſtãtes ĩpetum Romani fecerũt: fuſosq́; cõpulerũt ĩ caſtra. Si

gnum inde receptui à conſule datum eſt. ad quod pars maior receperunt ſeſe: pars certaminis ſtudio, & ſpe potiundi caſtris hoſtium perſtitit ad uallum. eorum paucitate contempta Galli uniuerſi ex caſtris erumpunt. fuſi inde Romani: & qui imperio conſulis parere noluerant: ſuo pauore ac terrore caſtra repetunt. ita uaria hic atq; illinc nunc uictoria, nunc fuga fuit. Gallorũ tamen ad XI millia, Romanorum V millia ſunt occiſa. Galli recepere in intima finium ſeſe. Conſul Placentiam legiones duxit. Scipionem alij iuncto exercitu cum collega, per Boiorum agros populantem iſſe, quoad progredi ſyluæ, paludesq; paſſæ ſunt: ſcribunt: alij: nulla memorabili re geſta comitiorum cauſa rediſſe Romam.

Eodem anno T. Quintius Elatiæ, ex quo in hyberna reduxerat copias: totum hyemis tempus iure dicundo conſumpſit: mutandisq; ijs, quæ aut ipſius Philippi, aut præfectorum eius licentia in ciuitatibus facta erãt cum ſuæ factionis hominum uires augendo, ius ac libertatem aliorum deprimeret. Veris initio Corinthum, cõuentu edicto, uenit. ibi omnium ciuitatum legationes in concionis modum circunfuſas eſt allocutus, orſus ab inita primum Romanis amicitia cum Græcorum gente, & imperatorum, qui ante ſe in Macedonia fuiſſent: ſuiſque rebus geſtis. Omnia cum approbatione ingenti ſunt audita: præterquam cum ad mentionem Nabidis uentum eſſet. id minime conueniens liberanti Græciam uidebatur: tyrannum reliquiſſe, non ſuæ ſolum patriæ grauem, ſed omnibus circa ciuitatibus metuendũ. Nec ignarus huius habitus animorum Quintius, ſi ſine excidio Lacedæmonis fieri potuiſſet: fatebatur: pacis cum ty-

ranno mentionem admittendam auribus non fuiſſe: & nunc cum aliter quàm ruina grauiſſima ciuitatis opprimi non poſſet: ſatius uiſum eſſe: tyrannum debilitatum, ac totis prope uiribus ad nocendum cuiquam adẽptis, relinqui: quàm intermori uehementioribus, quàm quæ pati poſſet, remedijs ciuitatẽ ſinere, in ipſa uindicta libertatis perituram. Præteritorum commemorationi ſubiecit: proficiſci ſibi in Italiam, atq; omnem exercitum deportare in animo eſſe. Demetriadis, Chalcidisq; præſidia intra decimum diem audituros deducta: ac Corinthum ipſis extemplo uidentibus uacuã Achæis traditurum: ut omnes ſcirent: utrum Romanis, an Aetolis mentiri mos eſſet: qui male commiſſam libertatem populo romano ſermonibus diſtulerint: & mutatos pro Macedonibus Romanos dominos. Sed illis nec quid dicerent, nec quid facerent, quicquam unquam penſi fuiſſe. Reliquas ciuitates monere: ut ex factis, non ex dictis amicos penſent, intelligantq;: quibus credendum, & à quibus cauendum ſit. libertate modicæ utantur. temperatam eam ſalubrem eis, et ſingulis ciuitatibus eſſe: nimiã & alijs grauem, & ijs, qui habeant: præcipitem, & effrenatam eſſe. concordiæ in ciuitatibus principes, & ordines inter ſe, & in commune omnes ciuitates conſulerent. aduerſus conſentientes nec regem quenquam ſatis ualidum, nec tyrannum fore. diſcordiam, & ſeditionẽ omnia opportuna inſidiantibus facere: cum pars, quæ domeſtico certamine inferior ſit: externo potius ſe applicet: quàm ciui cedat. alienis armis partam, externa fide redditam libertatem ſua cura cuſtodirent: ſeruarentq;: ut populus romanus dignis datã libertatẽ, hinc

populus dignis datam libertatem, hinc munus ſuum bene poſitum ſciret. Has uelut parentis uoces cum audirent: manare omnibus gaudio lachrymæ: adeo ut ipſum quoq; confunderent dicentem. Pauliſper fremitus approbantium dicta fuit: monentiumq; aliorum alios: ut eas uoces uelut oraculo miſſas in pectora animosq; demitterent. ſilentio deinde facto petijt ab ijs: ut ciues romanos, ſiqui apud eos in ſeruitute eſſent: conquiſitos intra duos menſes mitterent ad ſe in Theſſaliam. ne ipſis quidem honeſtum eſſe: in liberata terra liberatores eius ſeruire. Omnes acclamarunt: gratias ſe inter cætera etiam ob hoc agere: quod admoniti eſſent: ut tam pio, ac neceſſario officio fungerētur. Ingens numerus erat bello punico captorum: quos Annibal, cum à ſuis non redimerentur: uenundederat. Multitudinis eorum argumentum eſt: quod Polybius ſcribit centum talentis eam rem Achæis ſtetiſſe: cum quingenos denarios prætium in capita, quod redderetur dominis: ſtatuiſſent. mille enim ducentos ea ratione Achaia habuit. adijce nunc proportionem: quot ueriſimile ſit totam Græciam habuiſſe.
Nondum conuētus dimiſſus erat: cum reſpiciunt præſidium à Corintho diſcedens protinus ad portam duci, atq; abire. Quorum agmen imperator ſecutus, proſequentibus cunctis, ſeruatorem liberatoremq; acclamantibus, ſalutatis dimiſſisq; eis, eadem qua uenerat uia Elatiam redijt. inde cum omnibus copijs Ap. Claudiū legatum dimittit. per Theſſaliam, atq; Epirum ducere Oricum iubet: atque ibi ſe opperiri. inde nanq; in animo eſſe exercitum in Italiam traducere. & L. Quintio fratri legato & præfecto claſſis ſcribit: ut onerarias

ex omni Græciæ ora eodem contraheret. ipſe Chalcidẽ profectus, deductisq́; non à Chalcide ſolum, ſed etiam ab Oreo, atq; Eretria præſidijs, conuentum ibi Euboicarum ciuitatum habuit: commonitosq́; in quo ſtatu rerum accepiſſet eos, & in quo relinqueret, dimiſit. Demetriadem inde proficiſcitur: deductoq́; præſidio, proſequẽtibus cunctis, ſicut Corinthi & Chalcide, pergit ire in Theſſaliam: ubi non liberandæ modo ciuitates erant: ſed ex omni colluuione & confuſione in aliquam tolerabilem formam redigendæ. Nec enim temporum modo uitijs, ac uiolentia, & licentia regia turbati erant: ſed inquieto etiam ingenio gentis: nec comitia, nec conuentum, nec concilium ullum, non per ſeditionem ac tumultum, iam inde à principio ad noſtram uſq; ætatem traducentes. A cenſu maxime & ſenatum, & iudices legit: potentioremq́; eam partem ciuitatum fecit: cui ſalua tranquillaq́; omnia magis eſſe expediebat. Itaq; cũ percenſuiſſet Theſſaliam: per Epirum in Oricum, unde erat traiecturus: uenit. ab Orico copiæ omnes Brunduſium tranſportatæ, inde per totam Italiam ad urbem propè triumphantes non minore agmine rerum captarum, q̃ ſuo præ ſe acto uenerunt. Poſteaquam Romam uentũ eſt: ſenatus extra urbẽ Quintio ad res geſtas edisſerẽdas datus eſt: triũphusq́; meritus ab annuentibus decretus. Triduũ triũphauit. die primo arma, tela, ſignaq́; ærea, et marmorea tranſtulit: plura Philippo adempta: q̃ quæ ex ciuitatibus ceperat. ſecũdo die aurũ argentũq; factũ, infectũq;, et ſignatũ infecti argẽti fuit decẽ et octo millia pondo, et ducẽta LXX. facti uaſa multa oĩs generis: cælata pleraq;: quædã eximiæ artis: et ex ære multa

breſacta: ad hæc clypea argentea X*.ſignati argēti octoginta quatuor millia fuere* Atticorum*. tetradrachmam uocant. trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. auri pondo fuit tria millia ſeptingenta quatuor decim: & clypeum unum ex auro totum: &* Philippei *nummi aurei quatuordecim millia, quingenti* XIIII. *tertio die coronæ aureæ, dona ciuitatum, tranſlatæ* CXIIII: *& hoſtiæ ductæ: & ante currum multi nobiles captiui, obſidesq́;: inter quos* Demetrius Regis Philippi *filius fuit: et* Armenes Nabidis *tyranni filius,* La*cedæmonius. ipſe deinde* Quintius *urbē eſt inuectus. ſecuti currum milites frequentes: exercitu omni ex prouincia deportato. his duceni quinquageni æris in pedites diuiſi: duplex centurioni: triplex equiti. præbuerunt ſpeciem triumpho capitibus raſis ſecuti: qui ſeruitute exempti fuerāt.* Exitu *huius anni* Q. Aelius Tubero *tribunus plebis tulit ad plebem: plebesq́; ſciuit: ut latinæ duæ coloniæ, una in* Brutios, *altera in* Thurinum *agrū deducerentur. his deducendis triumuiri creati: quibus in triennium imperium eſſet: in* Brutios Q. Næuius, M. Minutius Ruſus, M. Furius Craſſipes: *in* Thurinum *agrum* A. Manlius, P. Aemylius, L. Apuſtius. *ea bina comitia* Cn. Domitius *prætor urbanus in* Capitolio *habuit.* Aedes *eo anno aliquot dedicatæ ſunt. una* Iuno*nis* Matutæ *in foro olitorio: uota locataq́; quadriennio ante à* C. Cornelio *conſule gallico bello. cenſor idem dedicauit. altera* Fauni. *ædiles eā biennio ante ex multatitio argento faciendam locarant,* C. Scribonius, *&* Cn. Domitius: *qui prætor urbanus eam dedicauit. et ædem* Fortunæ Primigeniæ *in colle* Quirinali *dedicauit* Q.

Martius Hala, duumuir ad id ipſum creatus. uouerat eam decem annis ante punico bello P. Sempronius Sophus: locauerat idem cenſor. et in Inſula Iouis ædē C. Seruilius duumuir dedicauit. uota erat ſex annis ante gallico bello ab L. Furio Purpurione prætore: ab eodē poſtea conſule locata. Hæc eo anno acta. P. Scipio ex prouincia Gallia ad conſules ſubrogandos rediјt. Comitia conſulum fuere: quibus creati ſunt L. Cornelius Merula, & Q. Minutius Thermus. Poſtero die creati ſunt prætores L. Cornelius Scipio, M. Fuluius Nobilior, C. Scribonius, M. Valerius Meſſala, L. Portius Licinius, & C. Flamnius. Megaleſia, ludos ſcenicos, Attilius Seranus, L. Scribonius Libo ædiles curules primi fecerunt. Horum ædilium ludos romanos primum ſenatus à populo ſecretus ſpectauit: præbuitq; ſermones (ſicut omnis nouitas ſolet) aliјs tandem, quod multo ante debuerit: tributū exiſtimantibus ampliſſimo ordini: aliјs demptum ex dignitate populi quicquid maieſtati patrū adiectum eſſet, interpretantibus: & omnia diſcrimina talia, quibus ordines diſcernerentur: & concordiæ, & libertatis æque minuendæ eſſe. Ad quingenteſimum octauum annum in promiſcuo ſpectatum eſſe. quid repente factum: cur immiſceri ſibi in cauea patres plebem nollent? cur diues pauperem conſeſſorem faſtidiret? nouam, & ſuperbam libidinem ab nullius ante gentis ſenatu neq; deſyderatam, neq; inſtitutā. Poſtremo ipſum quoq; Africanum, quod conſul author eius rei fuiſſet: pœnituiſſe ferunt. Adeo nihil motum ex antiquo probabile eſt. ueteribus, niſi quæ uſus euidenter arguit: ſtari malunt. Principio anni, quo L. Cornelius, Q. Mi-

nutius COSS fuerunt: terræ motus ita crebri nunciabantur: ut non rei tantum ipſius, ſed feriarum quoq; ob id indictarum homines tæderet. nam neq; ſenatus haberi, neq; adminiſtrari Reſp. poterat, ſacrificando expiãdoq; occupatis conſulibus. poſtremo decemuiris adire libros iuſſis, ex reſponſo eorum ſupplicatio per triduum fuit. coronati ad omnia puluinaria ſupplicauerunt: edictumq; eſt: ut omnes, qui ex una familia eſſent: pariter ſupplicarent. item ex authoritate ſenatus conſules edixerunt: nequis, quo die terræ motu nuntiato feriæ indictæ eſſent: eo die aliũ terræ motum nunciaret. Prouincias deinde conſules prius, tum prætores ſortiti. Cornelius Galliam, Minutius Ligures ſortiti ſunt. C. Scribonius urbanam, M. Valerius peregrinam, L. Cornelius Siciliam, L. Porcius Sardiniam, C. Flaminius Hiſpaniam citeriorem, M. Fuluius Hiſpaniam ulteriorem.

Nihil eo anno belli expectantibus conſulibus literæ M. Cincij (præfectus is Piſis erat) allatæ: Ligurum XX millia armatorum, coniuratione per omnia conciliabula uniuerſæ gentis facta, lunenſem primum agrum depopulatos, Piſanum deinde finem tranſgreſſos, omnem oram maris peragraſſe. Itaq; Minutius COS, cui Ligures prouincia euenerant: ex authoritate ſenatus in roſtra aſcendit: ac edixit: ut legiones duæ urbanæ, quæ ſuperiore anno conſcriptæ eſſent: poſt diem decimum Aretij adeſſent. in earum locum ſe duas legiones urbanas ſcripturum. item ſocijs, & latini nominis magiſtratibus, legatiſq; eorum, qui milites dare debebant: edixit: ut in Capitolio ſe adirent. ex ijs XV millia peditum, & quingentos equites pro numero cuiuſque iunio=

rum deſcripſit: & inde è Capitolio protinus ire ad portam, &, ut maturaretur res: proficiſci ad delectum iuſſit. Fuluio, Flaminioq; terna millia romanorum peditum, & centeni equites in ſupplementum, & quina millia ſociûm latini nominis, & duceni equites decreti: mandatumq; prætoribus: ut ueteres dimitterent milites: cum in prouinciam ueniſſent. Cum milites, qui in legionibus urbanis erant: frequentes tribunos plebeios adiſſent: uti cauſas cognoſcerent eorum: quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſæ eſſent: quominus militarent: eam rem literæ T. Sempronij diſcuſſerunt. in quibus ſcriptum erat: Ligurum XV millia in agrum placentinum ueniſſe: et eũ uſq; ad ipſa coloniæ mœnia, & Padi ripas cum cædibus et incendijs ꝑpopulatos eſſe. Boiorum quoq; gentem ad rebellionem ſpectare: ob eas res tumultum eſſet. Decreuit ſenatus: tribunos plebei non placere cauſas militares cognoſcere: quominus ad edictum conueniretur. adiecerunt etiam: ut ſocij nominis latini, qui in exercitu P. Cornelij, & T. Sempronij fuiſſent: & dimiſſi ab ijs conſulibus eſſent: ad quã diem L. Cornelius COS edixiſſet: & in quem locum edixiſſet Hetruriæ: conuenirent: & uti L. Cornelius COS in prouinciam proficiſcens in oppidis agriſq;, quà iturus eſſet: ſiquos ei uideretur, milites ſcriberet: armaret'que: & duceret ſecum: dimittendiq; ei quos eorum, quando'que uellet, ius eſſet. Poſteaquam conſules delectu habito profecti ſunt in prouincias: tum T. Quintius poſtulauit: ut de ijs, quæ cum decem legatis ipſe ſtatuiſſet: ſenatus audiret: eaque, ſi uideretur, authoritate ſua confirmaret.

id eos facilius facturos: ſi legatorum uerba, qui ex uniuerſa Græcia, & magna parte Aſiæ, quiq; ab Regibus ueniſſent: audiſſent. Hæ legationes à C. Scribonio prætore urbano in ſenatum introductæ ſunt: benigneq; omnibus reſponſum. cum Antiocho quia longior diſceptatio erat: decem legatis, quorũ pars aut in Aſia, aut Lyſimachiæ apud Regem fuerant: delegata eſt. Quintio mandatum: ut adhibitis ijs legatorum Regis uerba audiret: reſponderetq; ijs: quæ ex dignitate, atq; utilitate populi romani reſponderi poſſent. Menippus, & Hegeſianax principes regiæ legationis erãt. ex ijs Menippus ignorare ſe dixit: quidnam perplexi ſua legatio haberet: cum ſimpliciter ad amicitiam petendam, iungendamq; ſocietatem ueniſſent. eſſe autem tria genera fœderum: quibus integre paciſcerentur amicitias ciuitates, regesq;. unum: cum bello uictis dicerentur leges. ubi enim omnia ei, qui armis plus poſſet: dedita eſſent: quæ ex ijs habere uictor, quibus multari eos uelit: ipſius ius, atq; arbitrium eſſe. alterum: cum pares bello æquo fœdere in pacem, atq; amicitiã uenirent. tũc enim repeti, reddiq; per conuentionem res: & ſiquarum turbata bello poſſeſſio ſit: eas aut ex æquo ſimul, aut ex formula iuris antiqui, aut partis utriuſque commodo componi. tertium eſſe genus: cum qui hoſtes nunquam fuerint: ad amicitiã ſociali fœdere. inter ſe iũgendã coeant. eos neque dicere, neque accipere leges. id enim uictoris, & uicti eſſe. ex eo genere cum Antiochus eſſet: mirari ſe: quod Romani æquum cenſeant ei leges dicere: quas Aſiæ urbium liberas & immunes, quas ſtipendiarias eſſe uelint: quas intrare præſidia regia,

Regem'q; uetent. cum Philippo enim hoſte pacem, non cum Antiocho amico ſocietatis fœdus ita ſanciendum eſſe. Ad ea Quintius. Quoniam uobis diſtincte agere libet: & genera iungendarum amicitiarum enumerare: ego quoque duas conditiones ponam: extra quas nullam eſſe Regi nuntietis amicitiæ cum populo romano iungendæ. unam: ſi nos nihil, quod ad urbes Aſiæ attinet: curare uelit: ut & ipſe omni Europa abſtineat. alteram: ſi ſe ille Aſiæ finibus non contineat: et in Europam tranſcendat: ut & Romanis ius ſit Aſiæ ciuitatum amicitias & tueri, quas habeant: & nouas complecti. Enimuero id auditu etiam dicere indignum eſſe Hegeſianax: Thraciæ & Cherſoneſi urbibus arceri Antiochum: quæ Seleucus proauus eius, Lyſimacho Rege bello uicto, & in acie cæſo, per ſummum decus parta reliquerit: pari cum laude eadem ab Thracibus poſſeſſa partim armis receperit Antiochus: partim deſerta, ſicut ipſam Lyſimachiá, et reuocatis cultoribus frequentauerit: & quæ ſtrata ruinis, atque incendijs erant: ingentibus impenſis ædificauerit. quid igitur ſimile eſſe: ex ea poſſeſſione ita parta, ita recuperata deduci Antiochum: & Romanos abſtinere Aſia: quæ nunquam eorum fuerit? Amicitiam expetere Romanorum Antiochum: ſed quæ impetrata gloriæ ſibi, non pudori ſit. Ad hæc Quintius, Quandoquidem, inquit, honeſta penſamus: ſic, ut aut ſola, aut prima certe penſari decet principi orbis terrarum populo, & tanto Regi: utrum tandem uidetur honeſtius: liberas uelle omnes, quæ ubique ſunt, Græciæ urbes: an ſeruas, & uectigales facere? Si ſibi An=

tiochus pulchrum eſſe cenſet: quas urbes proauus belli iure habuerit: auus, paterq; nūquam uſurpauerint: pro ſuis eas repetere in ſeruitutem: & populus romanus ſuſceptum patrocinium libertatis Græcorum non deſerere, fidei conſtantiæq; ſuæ ducit eſſe. ſicut à Philippo Græciam liberauit: ita ab Antiocho græcas Aſiæ urbes liberare in animo habet. Neq; enim in Aeolidem, Ioniamq; coloniæ in ſeruitutem regiam miſſæ ſunt: ſed ſtirpis augendæ cauſa, gentisq; uetuſtiſſimæ per orbem terrarum propagandæ. Cum hæſitaret Hegeſianax: nec inficiari poſſet: honeſtiorem cauſam libertatis, quàm ſeruitutis prætexi titulo: quin mittimus ambages, inquit P. Sulpitius: qui maximus natu ex decem legatis erat. alteram ex duabus conditionibus, quæ modo diſerte à Quintio datæ ſunt: legite: aut ſuperſedete de amicitia agere. Nos uero, inquit Menippus, nec uolumus, nec poſſumus paciſci quicquam: quo regnum Antiochi minuatur. Poſtero die Quintius legationes uniuerſas Græciæ, Aſiæq; cum in ſenatum introduxiſſet: ut ſcirent quali animo populus romanus, quali Antiochus erga ciuitates Græciæ eſſent: poſtulata & ſua, et Regis expoſuit. Renuntiarent ciuitatibus ſuis: populum romanum qua uirtute, quaq; fide libertatem eorum à Philippo uindicauerit: eadem ab Antiocho, niſi decedat Europa: uindicaturum. Tum Menippus deprecari & Quintium, & patres inſtitit: ne feſtinarent decernere: quo decreto turbaturi orbem terrarum eſſent. tempus & ſibi ſumerent: & Regi ad cogitandum darent. cogitaturum, cum renuntiatæ conditiones eſſent: & impetraturum aliquid: aut pacis cauſa conſenſurum. Ita inte

gra dilata res eſt. legatos mitti ad Regem eoſdem, qui Lyſimachiæ apud eum fuerant: placuit: P. Sulpitium, P. Iulium, P. Aelium. Vixdum ij profecti erant: cum à Carthagine legati bellum haud dubie parare Antiochum Annibale miniſtro, attulerunt: inieceruntq; curam: ne ſimul & punicum excitaretur bellum. Annibal patria profugus peruenerat ad Antiochum: ſicut ante dictum eſt: & erat apud Regem in magno honore, nulla alia arte: niſi quod uolutanti diu conſilia de romano bello nemo aptior ſuper tali re particeps eſſe ſermonis poterat. Sententia eius una, atque eadem ſemper erat: ut in Italia bellum gereretur. Italiam & milites, & commeatus præbituram externo hoſti. ſi nihil ibi moueatur: liceat'que populo romano uiribus & copijs Italiæ extra Italiam bellum gerere: neque Regem, neque gentem ullam parem Romanis eſſe. Sibi centum tectas naues, XVI millia peditum, mille equites depoſcebat. ea ſe claſſe primum Africam petiturum. magnopere confidere: & Carthaginenſes ad rebellandum ab ſe compelli poſſe. ſi illi cunctentur: ſe aliqua parte Italiæ bellum excitaturum Romanis. Regem cum cæteris omnibus tranſire in Europam debere: & in aliqua parte Græciæ copias continere: neque traijcientem, et, quod in ſpeciē famam'q; belli ſatis ſit: paratum traijcere. In hanc ſententiā cum adduxiſſet Regem: præparandos ſibi ad id popularium animos ratus, literas, ne quo caſu interceptæ palàm facerent conata: ſcribere non eſt auſus. Ariſtonem quendam Tyrium, natum Epheſi, expertus ſolertiam leuioribus miniſterijs,

partim donis, partim ſpem præmiorum oneratim, quibus etiam ipſe Rex annuerat: Carthagnem cum mandatis mittit. edit nomina eorum: quibus conuentis opus eſſet. inſtruit etiam ſecretis notis: per quas haud dubie agnoſcerent ſua mandata eſſe. Hunc Ariſtonem Carthagine obſeruantem non prius amici, quàm inimici Annibalis, qua de cauſa ueniſſet, cognouerunt. & primo in circulis, conuiuijsq; celebrata ſermonibus res eſt. Deinde in ſenatu quidam nihil actum eſſe dicere exilio Annibalis: ſi abſens quoq; nouas moliri res, ſolicitandoq; animos hominum turbare ſtatum ciuitatis poſſet. Ariſtonem quendam Tyrium aduenam, inſtructum mandatis ab Annibale, & ab Antiocho, Rege ueniſſe: certos homines quotidie cum eo ſecreta colloquia ſerere: & in occulto colloqui: quod mox in omnium perniciem erupturum eſſet. Conclamauere omnes: uocari Ariſtonem debere: & quæri quid ueniſſet: & niſi exprimeret: cum legatis Romam mitti. ſatis pro temeritate unius hominis ſuppliciorum penſum eſſe. priuatos ſuo periculo peccaturos. rempublicam non extra noxam modo, ſed etiam extra famam noxæ conſeruandam eſſe. Vocatus Ariſton purgare ſeſe: & firmiſſimo propugnaculo uti: quod nihil literarum ad quenquam attuliſſet. cæterum nec cauſam aduentus ſatis expediebat: & in eo maxime hæſitabat: quod cum barchinæ ſolum factionis hominibus collocutum eum arguebant. Orta deinde altercatio eſt: alijs pro ſpeculatore comprehendi iam, & cuſtodiri iubentibus: alijs negantibus tumultuandi cauſam eſſe. mali rem exempli eſſe: de nihilo hoſpites corripi. idem Carthagnenſibus & Tyri, et in alijs emporijs, in quæ

frequenter commeant: euenturum. Dilata eo die res eſt. Ariſton punico ingenio inter Pœnos uſus, tabellas conſcriptas celeberrimo loco ſupra ſedem quotidianam magiſtratuum prima ueſpera ſuſpendit. ipſe deinde tertia uigilia nauem conſcendit: & profugit. poſtero die cum ſuffetes ad ius dicendũ conſediſſent: conſpectæ tabellæ: ademptæq;: & lectæ ſcriptum erat: Ariſtonem priuatim ad neminem, publice ad ſeniores (ita ſenatum uocabant) mandata habuiſſe. Publicato crimine minus intenta de paucis quæſtio erat. mitti tamen legatos Romam, qui rem ad COSS, & ſenatum deferrent: placuit: ſimul qui de iniurijs Maſiniſsæ quererentur. Maſaniſſa poſteaquam & infames Carthaginenſes, & inter ſeipſos diſcordes principes propter colloquia Ariſtonis ſenſit: ſenatum propter indicia ipſius Ariſtonis populo ſuſpectum: locum iniuriæ eſſe ratus, agrum maritimum eorum depopulatus eſt: & quaſdam urbes uectigales Carthaginenſium ſibi coegit ſtipendium pendere. Emporiam uocant eam regionem. ora eſt minoris ſyrtis, & agri uberis: una ciuitas eius Leptis. ea ſingula in dies talenta uectigal Carthaginenſibus dedit. Hanc tum regionem & totam infeſtam Maſaniſſa, & ex quadam parte dubiæ poſſeſſionis, ſui regni, an Carthaginenſium eſſet, effecerat. & quia ſimul ad purganda crimina, & queſtum de ſe Romam eos ituros comperit: qui & illa onerarent ſuſpicionibus, & de iure uectigalium diſceptarent, legatos & ipſe Romam miſit. Auditi de tyrio aduena primum Carthaginenſes curam iniecere patribus: ne cum Antiocho ſimul, & Pœnis bellandum eſſet. maxime ea ſuſpi

cio crimen augebat: quod quem comprehenſum Romam mitti placuiſſet: nec ipſum, nec nauem eius cuſtodiſſent. De agro deinde cum Regis legatis ſimul diſceptari cœptum. Carthaginenſes iure finium cauſam tuebantur: quod intra eos terminos eſſet: quibus P. Scipio uictor agrum, qui iuris eſſet Carthaginenſium, finiſſet: & cōfeſſione Regis: qui cum Aphyrem profugum ex regno ſuo cum parte Numidarum uagantem circa Cyrenas perſequeretur: precario ab ſe iter per eum ipſum agrum, tanquam haud dubie Carthaginenſium iuris, petiſſet. Numidæ & de terminatione Scipionis mentiri eos arguebant: & ſiquis ueram originem iuris exigere uellet: quem proprium agrum Carthaginenſium in Africa eſſe? aduenis, quantum ſecto bouis tergo amplecti loci potuerint: tantum ad urbem communiendam precario datum. quicquid Byrſam ſedem ſuam exceſſerint: ui atque iniuria partum habere. Neque enim de quo agatur: probare eos poſſe, nonmodo ſemper, ex quo cœperint: ſed ne diu quidem eos poſſediſſe. per opportunitates nunc illos, nunc reges Numidarum uſurpaſſe ius: ſemper'que penes eum poſſeſſionem fuiſſe: qui plus armis potuiſſet. Cuius conditionis res fuerit: priuſquam hoſtes Romanis Carthaginenſes, ſocius atque amicus. Rex Numidarum eſſet: eius ſinerent eſſe: nec ſe interponerent: quo minus qui poſſent, tenerent. Reſponderi legatis utriuſque partis placuit: miſſuros ſe in Africam: qui inter populum carthaginenſem, & Regem in re præſenti diſceptarent. Miſſi P. Scipio Africanus, & C. Cornelius Cethegus, & M. Minutius Rufus, audita

inſpectáq; re ſuſpenſa omnia, neutro inclinatis ſententijs, reliquere. Id utrum ſua ſponte fecerint: an quia mandatum ita fuerit: non tam certum eſt: quàm uidetur tempori aptum fuiſſe: integro certamine eos relinqui. nam ni ita eſſet: unus Scipio uel notitia rei, uel authoritate ita de utriſque meritus finire nutu diſceptationem potuiſſet.

DECADIS QVARTAE LIBER QVINTVS.

PRINCIPIO ANNI, QVO hæc geſta ſunt: Sex· Digitius prætor in Hiſpania citeriore cum ciuitatibus ijs, quæ poſt profectionem M·Catonis permultæ rebellauerant : crebra magis, quàm digna dictu prælia fecit: & adeo pleraq; aduerſa: ut uix dimidium militum, quàm quod acceperat: ſucceſſori tradiderit· nec dubium eſt: quin omnis Hiſpania ſublatura animos fuerit: ni alter prætor P·Cornelius Scipio, Cn·filius, trans Iberum multa ſecunda prælia feciſſet : quo terrore non minus quinquaginta oppida ad eum defecerunt· Prætor hæc geſſerat Scipio · Idem proprætor Luſitanos peruaſtata ulteriori prouincia cũ ingenti præda domum redeuntes in ipſo itinere aggreſſus, ab hora tertia diei ad octauam incerto euentu pugnauit, numero militum impar, ſuperior alijs· nam & acie frequenti armatis aduerſus longum & impeditum turba pecorum agmen, & recenti milite aduerſus feſſos longo itinere occurrerat· tertia nanq; uigilia exierant hoſtes: huic nocturno itineri tres diurnæ horæ acceſſerant: nec ulla quiete data, laborem uiæ prælium exceperat· Itaq; principio pugnæ uigoris aliquid in corporibus, animiſq; fuit: & turbauerant primo Romanos: deinde æquata pauliſper pugna eſt· In hoc diſcrimine ludos Ioui, ſi ui fudiſſet, cæcidiſſetq; hoſtes : proprætor uouit· tandem gradum Romani acrius intulerunt: ceſſitq; Luſitanus: deinde prorſus terga dedit· & cum in

ſtitiſſent

ſtitiſſent fugientibus uictores: ad XII millia hoſtium ſunt cæſa: capti quingenti quadraginta, omnes fermè equites: & ſigna militaria capta centum triginta quatuor. De exercitu romano ſeptuaginta et tres amiſſi. Pugnatum inde haud procul Ilipa urbe eſt. eo uictorem opulentum præda exercitum P. Cornelius reduxit. ea omnis ante urbem expoſita eſt: poteſtasq; dominis ſuas res cognoſcendi facta eſt: cætera uendenda quæſtori data: quod inde reuectum eſt: militi diuiſum. Nondum ab Roma profectus erat C. Flaminius prætor: cum hæc in Hiſpania gerebantur. itaq; tam aduerſæ, quàm ſecundæ res per ipſum, amicosq; eius magnis ſermonibus celebrabantur. & tentauerat: quoniam bellum ingens in prouincia exarſiſſet: & exiguas reliquias exercitus ab Sex. Digitio, atq; eas ipſas plenas pauoris ac fugæ accepturus eſſet: ut unam ſibi ex urbanis legionibus decernerent: ad quam cum militem ab ſe ipſo ſcriptum ex ſenatus conſulto adieciſſet: eligeret ex omni numero ſex millia et qngentos pedites, & eqtes trecentos. ea ſe legione (nã in Sex. Digitij exercitu haud multũ ſpei eſſe) rẽ geſturũ. Seniores negare: ad rumores à priuatis temere in gratiam magiſtratuum confictos ſenatus conſulta facienda eſſe. niſi quod aut prætores ex prouincijs ſcriberent: aut legati renũciarent: nihil ratum haberi debere. ſi tumultus in Hiſpania eſſet: placere: tumultuarios milites extra Italiam ſcribi à prætore. Mens ea ſenatus fuit: ut in Hiſpania tumultuarij milites legerentur.

Valerius Antiãs & in Siciliam nauigaſſe delectus cauſa C. Flaminium ſcribit: & ex Sicilia Hiſpaniam petentem tempeſtate in Africam delatum, uagos mili-

tes de exercitu P. Africani ſacramento rogaſſe: his duarum prouinciarum delectibus tertium in Hiſpania allegiſſe. Nec in Italia ſegnius Ligurum bellum creſcebat. Piſas iam quadraginta millibus hominum, quotidie affluente multitudine ad famam belli, ſpemq; prædæ circunſedebant. Minutius COS Arretiũ die, quẽ edixerat ad conueniendum militibus: uenit. inde quadrato agmine ad Piſas duxit. & cum hoſtes mille paſſuum ab oppido trans fluuium mouiſſent caſtra: conſul urbem haud dubie ſeruatam aduentu ſuo eſt ingreſſus. Poſtero die & ipſe trans fluuium quingentos ferè paſſus ab hoſte poſuit caſtra. inde leuibus prælijs à populationibus agrum ſociorum tutabatur: in aciem exire non audebat, nouo milite, & ex multis generibus hominum collecto, nec dum noto ſatis inter ſe: ut uix fidere alij alijs poſſent. Ligures multitudine freti, & in aciem exibant, parati de ſumma rerum decernere: & abundantes militum numero paſſim multas manus per extrema finium ad prædandum mittebant: & cum coacta uis magna pecorum, prædæq; eſſet: paratum erat præſidium: per quod in caſtella eorum, uicosq; ageretur. Cum bellum ligyſtinum ad Piſas conſtitiſſet: conſul alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum induxit. ubi longe alia belli ratio, quàm cum Liguribus erat: conſul in aciem exibat: hoſtes pugnam detrectabant: prædatumq; ubi nemo obuiam exiret, diſcurrebant Romani: Boij diripi ſua impune, quàm tuendo ea conſerere certamen malebant. Poſteaquam omnia ferro igniq; ſatis uaſtata erãt: conſul agro hoſtium exceſſit: et ad Mutinam agmine in

cauto, ut inter pacatos, ducebat. Boij ubi egreſſum finibus ſuis hoſtem ſenſere: ſequebantur ſilenti agmine, locum inſidijs quærentes. nocte prætergreſſi caſtra romana ſaltum, quà transeundum erat Romanis: inſederũt. Id cum parum occulte feciſſent: conſul, qui multa nocte ſolitus erat mouere caſtra: ne nox terrorem in tumultuario prælio augeret, lucem expectauit. & cum luce moueret: tamen turmam equitum exploratum miſit. Poſteaquam relatum eſt: quantæ copiæ, & in quo loco eſſent: totius agminis ſarcinas in medium conijci iuſſit: & triarios uallum circunijcere: cætero exercitu inſtructo ad hoſtem acceſſit. Idem & Galli fecerunt: poſteaquam apertas eſſe inſidias, ac recto & iuſto prælio, ubi uera uinceret uirtus: dimicandum uiderunt. Hora ſecunda fermè concurſum eſt ſiniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant. præerant duo conſulares legati, M. Marcellus, & T. Sempronius prioris anni conſul. Nouus COS nunc ad prima ſigna erat: nunc legiones continebat in ſubſidijs: ne certaminis ſtudio prius procurrerent: quàm datum ſignum eſſet. equites earũ extra aciẽ in locũ patentem Q. & P. Minutios tribunos militum educere iuſſit: inde cum ſignum dediſſet: impetum ex aperto facerent. Hæc agenti nuntius uenit à T. Sempronio longo: non ſuſtinere extraordinarios impetum Gallorum: & cæſos permultos eſſe: & qui ſuperſint: partim labore, partim metu remiſiſſe ardorem pugnæ. legionem alteram ex duabus, ſi uideretur, ſummitteret: priusquam ignominia acciperetur. Secunda miſſa eſt legio: & extraordinarij recepti. tum redintegrata eſt pugna: cum & recens miles, &

frequens ordinibus legio ſucceſſiſſet: & ſiniſtra ala ex
prælio ſubducta eſt: dextera in primam aciem ſubijt. Sol
ingenti ardore torrebat minime patientia æſtus corpo-
ra Gallorum. denſi tamen ordinibus nunc alij in alios,
nunc in ſcuta incumbentes ſuſtinebant impetus Roma
norum. Quod ubi animaduertit COS: ad perturban
dos ordines eorum C. Liuium Salinatorē, qui præerat
alarijs equitibus: quam concitatiſſimos equos immitte-
re iubet: & legionarios equites in ſubſidijs eſſe. Hæc
procella equeſtris primo confudit, & turbauit, deinde
diſſipauit aciem Gallorum: non tamen ut terga darent.
obſtabant duces, haſtilibus cædentes terga trepidantiū,
& redire in ordines cogentes: ſed interequitantes alarij
non patiebantur. Conſul obteſtabatur milites: ut paulu
lum adniterentur. uictoriam in manibus eſſe. dum tur=
batos, & trepidantes uiderent: inſtarent. ſi reſtitui ordī
nes ſiuiſſent: integro rurſus eos prælio, & dubio dimi
caturos. Inferre uexillarios iuſſit ſigna. omnes connixī
tandem auerterunt hoſtem. Poſteaquam terga dabant:
& in fugam paſſim effundebantur: tum ad perſequen
dos eos legionarij equites immiſſi. Quatuordecim mil
lia Boiorum eo die cæſa ſunt: uiui capti mille nonagin
ta duo: equites CC & XXI: tres duces eorum: ſigna
militaria ducenta XII: carpenta centum duo. Nec
Romanis incruenta uictoria fuit. ſupra quinq; millia
militum ipſorum aut ſociorum ſunt amiſſa: centuriones
tres & XX: præfecti ſociūm quatuor: & M. Martius
tribunus militum ſecundæ legionis. Eodem ferè tem
pore duorum conſulum literæ allatæ ſunt: L. Cornelij,
ad Mutinam de prælio cum Boijs facto: & Q. Minu

tij à Piſis. Comitia ſuæ ſortis eſſe. cæterum adeo ſuſpẽſa omnia in Liguribus ſe habere: ut abſcedi inde abſq; pernicie ſociorum, & damno Reipu. non poſſit. ſi ita uideretur patribus: mitterent ad collegam: ut is, qui profligatum bellum haberet: ad comitia Romam rediret. ſi id facere grauaretur: quod non ſuæ ſortis id negotium eſſet: ſe quidem facturum, quodcunq; ſenatus cenſuiſſet. ſed etiam atq; etiam uiderent: ſi magis è Rep. eſſet interregnum iniri: quàm ab ſe in eo ſtatu relinqui prouinciam. Senatus C. Scribonio negotium dedit: ut duos legatos ex ordine ſenatorio mitteret ad L. Cornelium conſulem: qui literas collegæ ad ſenatum miſſas deferrent ad eum: & nuntiarent: ſenatum, ni is ad magiſtratus ſubrogandos Romam ueniret: potius, quàm Q. Minutius à bello integro auocaretur: interregnum iniri paſſurum. Miſſi legatati renuntiauerunt: L. Corneliũ ad magiſtratus ſubrogandos Romam uenturum. De literis L. Cornelij, qui ſcripſerat ſecundum prælium cum Boijs factum: diſceptatio in ſenatu fuit. quia priuatim pleriſq; ſenatoribus legatus M. Claudius ſcripſerat: fortunæ populi romani, et militum uirtuti gratiam habendam: quod res bene geſta eſſet. conſulis opa et militum aliquantum amiſſum: & hoſtium exercitum, cuius delendi oblata fortuna fuerit: elapſum. milites eo plures periſſe: quod tardius ex ſubſidijs. qui laborantibus opem ferret, ſucceſſiſſent. hoſtes è manibus emiſſos: quod equitibus legionarijs & tardius datum ſignum eſſet: & perſequi fugientes non licuiſſet. De ea re nihil temere decerni placuit: ad frequentiores conſultatio delata eſt. inſtabat enim cura alia: quod ciuitas fœnore labora-

bat: & cum multis fœnebribus legibus conſtricta aua- ritia eſſet: uia fraudis inita erat: ut in ſocios, qui non te nerentur ijs legibus: nomina tranſcriberent. in tali ue- ro fœnore obruebantur debitores. cuius coercendi cum ratio quæreretur: diē finiri placuit, fœneralia quæ pro xima fuiſſent: ut qui poſt eam diem ſocij ciuibus roma nis credidiſſent pecunias: profiterentur: & ex ea die pe cuniæ creditæ, quibus debitor uellet legibus, creditori ius redderetur. Inde poſteaquam profeſſionibus detecta eſt magnitudo æris alieni per hanc fraudem contracti: M. Sempronius tribunus plebis ex authoritate patrum plebem rogauit: plebeſq; ſciuit: ut cum ſocijs, ac nomi- ne latino pecuniæ creditæ ius idem, quod cum ciuibus romanis, eſſet. Hæc in Italia domi, militiæq; acta.

In Hiſpania nequaquam tantum belli fuit: quan- tum auxerat fama. C. Flaminius in citeriori Hiſpania oppidum Iluciam in Oretanis cœpit: deinde in hyberna milites deduxit: & per hyemem prælia aliquot nulla memoria digna aduerſus latronum magis, quàm ho- ſtium excurſiones, uario tamen euentu, nec ſine mili- tum iactura ſunt facta. Maiores res geſtæ à M. Ful- uio. Is apud Toletum oppidum cum Vaccæis, Vectoni- buſq;, & Celtiberis ſignis collatis dimicauit: exerci- tum earum gentium fudit: fugauitq;: Regem Hilermum uiuum cœpit. Cum hæc in Hiſpania agerentur: comi tiorum iam appetebat dies. itaq; L. Cornelius COS, re licto ad exercitum M. Claudio legato, Romam uenit. Is in ſenatu cum de rebus à ſe geſtis diſſeruiſſet: quo'q; in ſtatu prouincia eſſet: queſtus eſt cum patribus conſcri ptis: quod tanto bello una ſecunda pugna tam feliciter

perfecto, non eſſet habitus dijs immortalibus honos. poſtulauit deinde: ut ſupplicationem ſimul, triumphumq; decernerent. Prius tamen, quàm relatio fieret: Q. Metellus, qui conſul dictatorq; fuerat: literas eodem tempore dixit et conſulis L. Cornelij ad ſenatum, & M. Claudij ad magnam partem ſenatorum allatas eſſe inter ſe pugnãtes: eoq; dilatam eſſe conſultationem: ut præſentibus authoribus earum literarũ diſceptaretur. itaq; expectaſſe ſeſe: ut conſul, qui ſciret ab legato ſuo aduerſus ſe ſcriptum aliquid: cum ipſi ueniendum eſſet: deduceret eum ſecum Romam: cum etiam uerius eſſet: T. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quàm legato. nunc uidere ſeſe: amotum de induſtria, qui ea, quæ ſcripſiſſet, præſens diceret: argueretq; coràm: & ſiquid uani afferret: argui poſſet: donec ad liquidum ueritas explorata eſſet. itaq; nihil eorum, quæ poſtularet COS: decernendum in præſentia cenſere. Cum pergeret nihilo ſegnius referre: ut ſupplicatio decerneretur: triumphantiq; ſibi in urbem inuehi liceret: M. & C. Licinij tribuni plebis ſe interceſſuros, ſi de ea re fieret ſenatus conſultum: dixerunt. Cenſores erant priore anno creati Sex. Aelius Pætus, & C. Cornelius Cethegus. Cornelius luſtrum condidit. cenſa ſunt ciuium capita CXLIII millia ſeptingenta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fuerunt: & Tyberis loca plana urbis inundauit. circa portam Flumentanam etiam collapſa quædam ruinis ſunt. & porta Cœlimontana fulmine icta eſt: murusque circa multis locis de cœlo tactus. & Aritiæ, & Lanuuij, & in Auentino lapidibus pluuit. et à Capua nuntiatum eſt:

examen ueſparum ingens in forum aduolaſſe: & in Martis æde conſediſſe·eas collectas cum cura igni crematas eſſe·Horum prodigiorum cauſa decemuiri libros adire iuſſi: & nouendiale ſacrum factum: & ſupplicatio indicta eſt: atq; urbs luſtrata· Iiſdem diebus ædiculam Victoriæ uirginis propè ædem Victoriæ M·Porcius Cato dedicauit, biennio, poſteaquam uouit· Eodem anno coloniam latinam in agrum ferentinum triumuiri deduxerunt, C·Manlius Volſo, L·Apuſtius Fullo, P·Aelius Tubero: cuius lege deducebantur tria millia peditum ferè, CCC equites: numerus exiguus pro copia agri·Dari potuere quadragena iugera in pedites, ſexagena in eqtes· Apuſtio authore tertia pars agri dēpta eſt: quò poſtea, ſi uellent, nouos colonos aſcribere poſſent·uicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt· In exitu iam annus erat: & ambitio magis quàm unquam aliâs exarſerat conſularibus comitijs· multi & potentes petebant patritij plebeij'q;: P·Cornelius, Cn·filius, Scipio, qui ex Hiſpania prouincia nuper deceſſerat magnis rebus geſtis: & L·Quintius Flaminius, qui claſſi in Græcia præfuerat: & C·Manlius Volſo: hi patritij· plebei autem, C·Lælius, Cn·Domitius, C·Liuius Salinator, M·Acilius·ſed omnium oculi in Quintium, & Cornelium coniecti: nam & in unum locum tendebant patritij ambo: & rei militaris gloria recens utrunq; commendabat·Cæterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clariſſimi ſuæ ætatis imperatores· maior gloria Scipionis: et quo maior: eo propior inuidiæ: Quintij recentior: ut q̄ eo anno triũphaſſet· Accedebat: quod

alter decimum iam propè annum aſſiduus in oculis hominum fuerat: quæ res minus uerendos magnos homines ipſa ſatietate facit: conſul iterũ poſt deuictum Annibalem, cenſorq; fuerat. in Quintio noua & recentia omnia ad gratiam erant. nihil nec petierat à paulo poſt triumphum: nec adeptus erat. Pro fratre germano, non patruele ſe petere aiebat: pro legato & participe adminiſtrati belli. ſe terra, fratrem mari rem geſſiſſe. Is obtinuit: ut præferretur candidato: quem Africanus frater ducebat: quem Cornelia gens, Cornelio conſule comitia habente: quem tantum præiudicium ſenatus uirum è ciuitate optimum iudicatum: qui matrem Idæam Peſſinunte uenientem in urbem acciperet. L. Quintius, & Cn. Domitius Aenobarbus COSS facti. adeo ne in plebeio quidẽ conſule, cum pro C. Lælio niteretur, Africanus ualuit. Poſtero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fuluius Centimalus, A. Attilius Serranus, M. Bebius Pamphilus, L. Valerius Tappus, Q. Salonius Sarra. Aedilitas inſignis eo anno fuit, M. Aemylij Lepidi, & P. Aemylij Pauli. Multos pecuarios damnarunt: & ex ea pecunia clypea inaurata in faſtigio ædis Iouis poſuerunt: porticum unam extra portam Trigeminam, emporio ad Tyberim adiecto, alteram ad portam Fontinalem ad Martis aram, qua in campos iter eſſet, perduxerunt. Diu nihil memoria dignum in Liguribus geſtum erat: extremo eius anni bis in magnum periculum res adducta eſt. nam & caſtra conſulis oppugnata ægre ſunt defenſa: et non ita multo poſt per ſaltum anguſtum cũ duceretur agmen romanum: ipſas fauces exercitus Ligurum inſedit. quà cum exitus non pate

ret: conuerſo agmine redire iſtitit conſul. et à tergo fau ces ſaltus occupatæ à parte hoſtium erant: caudinæq; cla dis memoria non animus modo, ſed prope oculis obuer ſabatur. Numidas octingentos ferme equites inter auxi lia habebat. Eorum præfectus conſuli pollicetur: ſe parte utra uellet cum ſuis erupturum. tantum uti diceret: utra pars frequẽtior uicis eſſet. in eos ſe impetum facturum: & nihil prius, quàm flammam tectis iniecturum: ut is pauor cogeret Ligures excedere ſaltu, quem obſide- rent: & diſcurrere ad opem ferendam ſuis. Collau- datum eum conſul ſpe præmiorum onerat. At Numi- dæ equos conſcẽdunt: & obequitare ſtationibus hoſtiũ neminem laceſſentes cœperunt. Nihil primo aſpectu cõ temptius: equi, hominesq; paululi et graciles: diſcinctus, & inermis eques: præterquam quod iacula ſecum por tat: equi ſine frenis deformes: ipſe curſus rigida ceruice, & extento capite currentium. Hunc contemptum de induſtria augentes labi ex equis: & per ludibrium ſpectaculo eſſe. Itaq; qui primo intenti, paratiq;, ſi laceſ ſerentur, in ſtationibus fuerant: iam inermes, ſedentesq; pars maxima ſpectabant. Numidæ adequitare: dein re fugere: ſed propius ſaltum paulatim euehi: uelut quos impotentes regendi equos, inuitos efferrent. poſtremo ſub ditis calcaribus per medias ſtationes hoſtium erupere: et in agrum latiorem euecti omnia propinqua uiæ tecta incendunt: proximo deinde uico inferunt ignem: ferro, flammaq; omnia peruaſtant. Fumus primo conſpectus, deinde clamor trepidantium in uicis auditus, poſtremo ſeniores pueriq; refugientes tumultum in caſtris fece- runt. itaq; ſine conſilio, ſine imperio pro ſe quiſq; curre

re ad ſua tutanda: momentoq́; temporis caſtra relicta erant: & obſidione liberatus COS, quò intenderat, peruênit. Sed neq; Boij, neq; Hiſpani, cum quibus eo anno bellatum erat: tam inimici, infeſtiq́; erant Romanis: quàm Aetolorum gens. Ii poſt deportatos ex Græcia exercitus primo in ſpe fuerant: & Antiochum in uacuam Europæ poſſeſſionem uenturum: nec Philippũ, aut Nabin quieturos. ubi nihil uſquam moueri uiderũt: agitandũ aliquid, miſcendumq́; rati, ne cunctando ſeneſcerent conſilia: concilium Naupactum indixerunt. Ibi Thoas eorum prætor conqueſtus iniurias Romanorum, ſtatumq́; Aetoliæ, quod omnium Græciæ gentiũ ciuitatumq́; inhonoratiſſimi poſt eam uictoriã eſſent: cuius cauſa ipſi fuiſſent: legatos cenſuit circa Reges mittendos: qui non ſolum tentarent animos eorum: ſed ſuis quenque ſtimulis mouerent ad romanum bellum. Democritus ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicæarchus frater prætoris ad Antiochum eſt miſſus. Tyranno Lacedæmonio Democritus ademptis maritimis ciuitatibus eneruatam tyrannidem dicere: inde militem, inde naues, nualesq́; ſocios habuiſſe: incluſum ſuis propè muris Achæos uidere dominantes in Peloponneſo: nunquam habiturum recuperandi ſua occaſionem: ſi eam, quæ tunc eſſet, prætermiſiſſet. & nullum exercitum romanum in Græcia eſſe: nec propter Gytheum, aut maritimos alios Laconas dignam cauſam exiſtimaturos Romanos, cur legiones rurſus in Græciam tranſmittant. Hæc ad incitandum animum tyranni dicebantur: ut cum in Græciam Antiochus traieciſſet: conſcientia uiolatæ per ſocio-

rum iniurias romanæ amicitiæ coniungeret ſe cum Antiocho. Et Philippum Nicander haud diſſimili oratione incitabat. erat etiam maior orationis materia: quo ex altiore faſtigio Rex, quàm tyrannus detractus erat: quoq; plures ademptæ res. ad hæc uetuſta Regum Macedoniæ fama, peragratusq; orbis terrarum uictorijs eius gentis referebantur. Et tutum uel incœpto, uel euentu ſe conſilium afferre. nam neq; ut ante ſe moueat Philippus, quàm Antiochus cum exercitu tranſierit in Græciam, ſuadere. & qui ſine Antiocho aduerſus Romanos, Aetolosq; tandiu ſuſtinuerit bellum: adiuncto Antiocho ſocijs Aetolis, qui tum grauiores hoſtes, quàm Romani fuerint: quibus tandem uiribus reſiſtere Romanos poſſe? Adijciebat de duce Annibale, nato aduerſus Romanos hoſte: qui plures & duces, & milites eorum occidiſſet: quàm quot ſupereſſent. Hæc Philippo Nicander. Alia Dicæarchus Antiocho: et primum omnium prædam de Philippo Romanorum eſſe, dicere, uictoriã Aetolorum. & aditum in Græciam Romanis nullos alios, quàm Aetolos dediſſe: & ad uincendum uires eoſdem præbuiſſe. deinde quantas peditum equitumq; copias præbituri Antiocho ad bellum eſſent: quæ loca terreſtribus copijs: quos portus maritimos. Tum de Philippo, & Nabide libero mendacio abutebatur: paratum utrunq; ad rebellandum eſſe: & primam quanq; occaſionem recuperandi ea, quæ bello amiſiſſent, arrepturos. Ita per totum ſimul orbem terrarum Aetoli Romanis concitabant bellum. et Reges tamẽ aut non moti, aut tardius moti ſunt. Nabis extemplo circa omnes maritimos uicos miſit ad ſeditiones in ijs miſcendas: &

alios principum donis ad ſuam cauſam perduxit: alios pertinaciter in ſocietate romana manentes occidit. Achæis omnium maritimorum Laconum tuendorum à T. Quintio cura mandata erat. itaq; extemplo ad tyrannum legatos miſerunt: qui admonerēt fœderis eum romani: denunciarent'q;: ne pacem, quam tantopere petiſſet: turbaret. & auxilia ad Gytheum, quod iam oppugnabatur à tyranno: & Romam qui ea nunciarent, legatos miſerunt. Antiochus Rex ea hyeme. Rhaphiæ in Phœnice Ptolemæo Regi Aegyptij filia in matrimonium data, cum Antiochiam ſe recepiſſet: per Ciliciam, Tauro monte ſuperato, extremo iam hyemis Epheſum peruenit. inde principio ueris, Antiocho filio miſſo in Syriam ad cuſtodiam ultimarum partium regni, nequid abſente ſe à tergo moueretur: ipſe cū omnibus terreſtribus copijs ad Piſidas, q circa Sidam incolunt: oppugnandos eſt profectus. Eo tempore legati romani P. Sulpitius, & P. Iulius, qui ad Antiochum (ſicut ante dictum eſt) miſſi erant: iuſſi prius Eumenem adire, Elæam uenere: inde Pergamum (ibi regia Eumenis fuit) deſcenderunt. Cupidus belli aduerſus Antiochum Eumenes erat: grauem, ſi pax eſſet, accolam tanto potentiorem Regem credens eundem, ſi motum bellum eſſet, nonmagis parē Romanis fore: quàm Philippus fuiſſet: & aut funditus ſublatum iri: aut ſi pax uicto daretur: multa illi detracta ſibi acceſſura: ut facile deinde ſe ab eo ſine ullo romano auxilio tueri poſſet: etiā ſiquid aduerſi caſurum foret: ſatius eſſe Romanis ſocijs quācunq; fortunam ſubire: quàm ſolum aut imperium pati Antiochi: aut abnuentem ui atq; armis cogi. Ob hæc quan

tum authoritate, quantum conſilio ualebat, incitabat Romanos ad bellum. Sulpitius æger Pergami ſubſtitit. Iulius cum Piſidiæ bello occupatum eſſe Regem audiſſet: Epheſum profectus, dum paucos ibi moratur dies: dedit operam: ut cum Annibale, qui tum ibi forte erat: ſæpe congrederetur: ut animum eius & tentaret, ſiqua poſſet: & metum demeret periculi ei quicquam ab Romanis eſſe. His colloquijs aliud nihil actum eſt: ſecutum tamen ſua ſponte eſt: uelut conſilio petitum eſſet: ut uilior ob ea Regi Annibal, ſuſpectiorq; ad omnia fieret.

Claudius ſecutus græcos Acilianos libros, P. Africanum in ea fuiſſe legatione tradit: eumq; Epheſi collocutum cum Annibale. & ſermonem etiam unum refert: quo quærenti Africano quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet, reſpondiſſe: Alexandrum Macedonum Regem: quod parua manu innumerabiles exercitus fudiſſet: quodq; ultimas oras, quas uiſere ſupra ſpem humanam eſſet: peragraſſet. quærenti deinde quem ſecundum poneret, Pyrrhum dixiſſe. caſtra metari primum docuiſſe: ad hoc neminem elegantius loca cepiſſe: præſidia diſpoſuiſſe: artem etiam conciliandi ſibi homines eam habuiſſe: ut italicæ gentes Regis externi, quàm populi romani tandiu principis in ea terra imperium eſſe mallent. exequenti deinde quem tertium duceret, haud dubie ſemetipſum dixiſſe. tum riſum obortum Scipioni: & ſubieciſſe. quidnam tu diceres: ſi me uiciſſes? tum me uero, inquit, & ante Alexandrũ, & ante Pyrrhum, & ante omnes alios imperatores eſſe. & perplexum punico aſtu reſponſum, & improuiſum aſſentationis genus Scipionem mouiſſe: quod è grege ſe impe-

ratorum uelut inæſtimabilem ſecreuiſſet. Iulius ab Epheſo Apameam proceſſit. eò & Antiochus audito romanorum legatorũ aduentu occurrit. Apameæ congreſſis diſceptatio eadẽ fermè fuit: quæ Romæ inter Quintium, & legatos Regis fuerat. mors nunciata Antiochi filij Regis, quem miſſum paulo ante dixeram in Syriá: diremit colloqa. Magnus luctus in regia fuit: magnũq; eius iuuenis deſyderium. id enim iam ſpecimen ſui dederat: ut ſi uita longior contigiſſet: magni iuſtiq; Regis in eo indolem fuiſſe appareret. Quo carior, acceptiorq; omnibus fuerat: eo mors eius ſuſpectior fuit. grauẽ ſucceſſorem eum inſtare ſenectuti ſuæ patrem credentem, per ſpadones quoſdam taliũ miniſterio facinorũ acceptos Regibus, ueneno ſuſtuliſſe. Eam quoq; cauſam clandeſtino facinori adijciebant: quod cum Seleuco filio Lyſimachiam dediſſet: Antiocho quam ſimilem daret ſedẽ, ut procul ab ſe honore eum quoq; ablegaret: non habuiſſet. Magni tamen luctus ſpecies per aliquot dies regiam tenuit. legatusq; romanus, ne alieno tempore incommodus obuerſaretur: Pergamũ conceſſit. Rex Epheſum omiſſo quod inchoauerat bello, redijt. ibi ꝑ luctũ regia clauſa cũ Minione quodá, qui princeps amicorum eius erat: ſecreta conſilia agitauit. Minio ignarus omniũ externorũ, uireſq; æſtimans Regis ex rebus in Syria, aut Aſia geſtis, non cauſa modo ſuperiorẽ eſſe Antiochũ, qđ nihil æqui poſtularent Romani: ſed bello quoq; ſuperaturũ credebat. Fugiẽti Regi diſceptationẽ cũ legatis, ſeu iá experto eá minus proſperá, ſeu mœrore recẽti cõfuſo, profeſſus Minio, ſe quæ pro cauſa eſſet dicturũ, perſuaſit: ut à Pergamo acerſerẽtur legati. Iá cõualuerat Sulpitius: itaq;

ambo Epheſum uenerunt. Rex à Minione excuſatus: et abſente eo res agi cœpta eſt. Ibi præparata oratione Minio, Specioſo titulo, inquit, uti uos Romani græcarum ciuitatum liberandarum uideo. ſed facta ueſtra orationi non conueniunt: & aliud Antiocho iuris ſtatuiſtis: alio ipſi utimini. Quid enim magis Smyrnæi, Lampſaceniq; Græci ſunt: quàm Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini: à quibus ſtipendium, à quibus naues ex fœdere exigitis? Cur Syracuſas, atq; in alias Siciliæ græcas urbes prætorem quotannis cum imperio, & ſecuribus, et uirgis mittitis? nihil aliud profecto dicatis: quàm armis ſuperatis uos ijs has leges impoſuiſſe. Eandem de Smyrna, et Lampſaco, ciuitatibusq;, quæ Ioniæ, aut Aeolidis ſunt: cauſam ab Antiocho accipite. bello ſuperatas à maioribus, & ſtipendiarias ac uectigales factas Antiochus repetit. itaq; ad hæc ei reſponderi uelim: ſi ex æquo diſceptatur: et non belli cauſa quæritur. Ad ea Sulpitius, Fecit uerecunde, inquit, Antiochus: qui ſi alia pro cauſa eius non erant, quæ dicerentur: quẽlibet iſta, quàm ſe dicere maluit. Quid enim ſimile habet ciuitatum earum, quas comparaſti, cauſa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in noſtram uenerunt poteſtatem: uno & perpetuo tenore iuris ſemper uſurpato, nunquam intermiſſo, quæ ex fœdere debent, exegimus. Poteſ'ne tandem dicere: ut ij populi non per ſe, non per aliũ quenquam fœdus mutauerint: ſic Aſiæ ciuitates, ut ſemel uenerunt in maiorum Antiochi poteſtatem: in perpetua poſſeſſione regni ueſtri permanſiſſe? & non alias earũ in Philippi, alias in Ptolemæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem

te libertatem uſurpaſſe? Nam ſi, quod aliquando ſeruierunt temporum iniquitate preſſi: ius poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſeruitutem faciet: quid abeſt quin actum nobis nihil ſit: quod à Philippo liberauimus Græciam? & repetant poſteri eius Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam ciuitatum ago: quam ipſis agentibus & nos, & Regem ipſum cognoſcere æquius eſt? Vocari deinde ciuitatum legationes iuſſit, præparatas iam ante, & inſtructas ab Eumene: qui quantumcunq; uirium Antiocho deceſſiſſet, ſuo id acceſſurum regno ducebat. Admiſſi plures, dum ſuas quiſq; nunc querelas, nunc expoſtulationes inſerit, æqua iniquis miſcentes, è diſceptatione altercationem fecerunt. itaq; neq; remiſſa ulla re, neq; impetrata, æque ac uenerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex dimiſſis ijs conſilium de bello romano habuit. Ibi alius alio ferocius: quia quo quiſq; aſperius aduerſus Romanos locutus eſſet: eo ſpe gratiæ maior erat. alius ſuperbiam poſtulatorum increpare, tanquã Nabidi uicto, ſic Antiocho, maximo Aſiæ Regum, imponentium leges. quanquam Nabidi tamen dominationem in patriam ſuam, & patriam Lacedæmonem remiſſam: Antiocho ſi Smyrna, & Lampſacus imperata faciant: indignum uideri. alij: paruas, & uix dictu dignas belli cauſas tanto Regi eas ciuitates eſſe. ſed initium ſemper per ius iniuſta imperandi fieri. niſi crederent: Perſas, cum aquam terramq; ab Lacedæmonijs petierunt: gleba terræ, & hauſtu aquæ eguiſſe. per ſimilẽ tentationem Romanis de duabus ciuitatibus agi. & alias ciuitates, ſimul duas iugum exuiſſe uidiſſent: ad

liberatorem populum defecturas. ſi non libertas ſeruitute potior ſit: tamen omnẽ præſenti in ſtatu ſpem cuiq; nouandi res ſuas blandiorem eſſe. Alexander Acarnân in concilio erat, Philippi quondam amicus, nuper relicto eo ſecutus opulentiorem regiam Antiochi: & tanquam peritus Græciæ, nec ignarus Romanorum in eum gradum amicitiæ Regis, ut conſilijs quoq; arcanis intereſſet, acceptus erat. Is, tanquam non utrum bellandum eſſet, nec ne, conſuleretur: ſed ubi, & qua ratione bellum gereretur: uictoriam ſe haud dubiam proponere animo affirmabat. Si in Europam tranſiſſet Rex: & in aliqua Græciæ parte ſedem bello cepiſſet: iam primum Aetolos, qui umbilicum Græciæ incolerent: in armis eum inuẽturum, anteſignanos, ad aſperrima quæq; belli paratos in duobus uelut cornibus Græciæ: Nabin à Peloponneſo concitaturum omnia, repẽtem Argiuorum urbem, repentem maritimas ciuitates: quibus eum depulſum Romani Lacedæmonis muris incluſiſſent: à Macedonia Philippum, ubi primum bellicum cani audiſſet: arma capturum. noſſe ſe ſpiritus eius: noſſe animum. ſcire eum ferarũ modo, quæ clauſtris, aut uinculis teneantur: ingenteis iamdiu iras in pectore uoluere. meminiſſe etiam ſe: quoties in bello precari omnes deos ſolitus ſit: ut Antiochum ſibi darent adiutorem. cuius uoti ſi compos nunc fiat: nullam moram rebellandi facturum. tantum non cunctandum, neq; ceſſandũ eſſe. in eo enim uictoriam uerti: ſi & loca opportuna, & ſocij præoccuparentur. Annibalem quoq; ſine mora mittendũ in Africam eſſe ad deſtringendos Romanos.

Annibal non adhibitus eſt in conſilium, propter col

loquia cum Iulio ſuſpectus Regi, & in nullo poſtea honore habitus. Primo eam contumeliam tacitus tulit: deinde melius eſſe ratus, & percunctari cauſam repentinæ alienationis, & purgare ſe tempore apto, quæſita ſimpliciter iracundiæ cauſa, auditaq́; Pater Amilcar, inquit, Antioche paruum admodum me, cum ſacrificaret, altaribus admotum iureiurando adegit: nunquam amicũ fore populi romani. ſub hoc ſacramento ſex et XXX annos militaui: hoc me in pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, ſi tu ſpem meam deſtitueris, ubicunq; uires, ubi arma eſſe ſciam: huc ueniam, toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hoſtes. itaq; ſi quibus tuorum meis criminibus apud te creſcere libet: aliam materiam creſcendi, quàm ex me quærant. odióq; quod ſim Romanis: id me uerũ dicere pater Amilcar, & dij teſtes ſunt. próinde cum de bello romano cogitabis: inter primos amicos Annibalem habeto. ſiqua res te ad pacem compellet: in id conſilium cum quo deliberes, quærito. Non mouit modo talis oratio Regem: ſed etiam reconciliauit Annibali. Ex concilio ita diſceſſum eſt: ut bellum gereretur. Romæ deſtinabant quidem ſermonibus hoſtem Antiochum: ſed nihil dum ad id bellum præter animos parabant. Conſulibus ambobus Italia prouincia decreta eſt: ita ut inter ſe compararent: ſortirentur´ue: uter comitijs eius anni præeſſet: ad utrum ea non pertineret cura: ut paratus eſſet: ſi quò eum extra Italiam opus eſſet ducere legiones. Huic conſuli permiſſum: ut duas legiones ſcriberet nouas, & ſociũm ac latini nominis XX millia, & equites DCCC. Alteri conſuli duæ le-

giones decretæ: quas L. Cornelius COS ſuperioris anni habuiſſet: & ſociûm ac Latini nominis ex eodem exercitu pedites XV millia, & equites quingenti. Q. Minutio cum exercitu, quem in Liguribus habebat: prorogatum imperium. additum: in ſupplementum ut IIII millia peditum romanorum ſcriberentur, & CL equites: & ſocijs eodem V millia peditum imperarentur, CCL equites. Cn. Domitio extra Italiam, quò ſenatus cenſuiſſet, prouincia euênit: L. Quintio Gallia. Prætores deinde prouincias ſortiti: M. Fuluius Centimalus urbanam, L. Scribonius Libo peregrinam, L. Valerius Tappus Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardiniam, M. Bebius Pamphilus Hiſpaniam citeriorem, A. Attilius Serranus ulteriorem. Sed his duobus primum ſenatus conſulto, deinde plebiſcito permutatæ prouinciæ ſunt. A. Attilio claſſis, & Macedonia: M. Bebio Brutij decreti. Flaminio, Fuluioq; in Hiſpanijs prorogatum imperium. Bebio Pamphilo in Brutios duæ legiones decretæ: quæ priore anno urbanæ fuiſſent: ut & ſocijs eodem millia peditum XV imperarentur, & quingenti equites. A. Attilius triginta naues quinqueremes facere iuſſus: & ex naualibus ueteres deducere: ſi quæ utiles eſſent: & ſcribere nauales ſocios. Et conſulibus imperatum: uti duo millia ſociûm ac latini nominis, & mille pedites darent romanos. Hi duo prætores, & duo exercitus terreſtres naualesq; aduerſus Nabin aperte iam oppugnantem ſocios populi romani, dicebantur parari. cæterum legati ad Antiochum miſſi expectabantur: & priuſquam ij rediſſent, uetuerat Cn. Domitium conſulē ſenatus ab urbe diſcedere.

Prætoribus Fuluio, et Scribonio, quibus ut ius dicerent, Roma prouincia erat: negotium datum: ut præter eam claſſem, cui Attilius præfuturus erat: centum quinque remes pararent. Priuſquam conſul, prætoresq́; in prouincias proficiſcerentur: ſupplicatio fuit prodigiorum cauſa. Capram ſex hædos uno fœtu edidiſſe, ex Piceno nũtiatum eſt; et Arretij puerũ natum unimanum: Amiterni terram pluuiſſe: Formijs portam, murumq́; de cœlo tacta: & (quod maxime terrebat conſulem Cn. Domitium) bouem locutum. Roma caue tibi. Cæterorum prodigiorum cauſa ſupplicatum eſt: bouem cum cura ſeruari aliquot aruſpices iuſſerũt. Tyberis infeſtiore, quàm priore impetu illatus urbi duos pontes, ædificia multa, maxime circa portam Flumentanam euertit. ſaxum ingens, ſiue imbribus, ſeu motu terræ leniore quàm ut alioqui ſentiretur, labefactatum, in uicum Iugarium ex Capitolio prócidit: & multos oppreſſit. in agris paſſim inundatis pecora ablata: uillarum ſtrages facta eſt.

Priuſquam L. Quintius conſul in prouinciam perueniret: Q. Minutius in agro piſano cum Liguribus ſignis collatis pugnauit: nouem millia hoſtium occîdit: cæteros fuſos, fugatosq́; in caſtra compulit. ea uſq; in noctem magno certamine oppugnata, defenſáq; ſunt. nocte clàm profecti Ligures prima luce Romanus uacua caſtra inuaſit. prædæ minus inuẽtum eſt, eo: quod ſubinde ſpolia agrorum capta domos mittebant. Minutius nihil deinde laxamenti hoſtibus dedit. ex agro piſano in Ligures profectus, caſtella uicosq́; eorum igni ferróq; peruaſtauit. ibi præda Hetruſca, quæ miſſa à populatoribus fuerat: repletus eſt miles romanus. Sub

idem tempus legati ab regibus Romam reuerterunt. quĩ cum nihil, quod ſatis maturam cauſam belli haberet, ni ſi aduerſus lacedæmonium tyrannum attuliſſent: quem & Achæi legati nunciabant contra fœdus maritimam oram Laconum oppugnare: Attilius prætor cum claſſe miſſus eſt in Græciam ad ſocios tuendos. Conſules, quã do nihil ab Antiocho inſtaret: proficiſci ambos in prouincias placuit. Domitius ab Arimino, quà proximum fuit: Quintius per Ligures in Boios uenit. Duo conſulũ agmina diuerſa late agrum hoſtium peruaſtarunt. Primo equites eorum pauci cum præfectis, deinde uniuerſus ſenatus, poſtremo, in qbus aut fortuna aliqua, aut dignitas erat: ad mille quingenti ad conſules transfugerũt.

Et in utraq; Hiſpania eo anno res proſpere geſtæ. nã & C. Flaminius oppidum Litabrum munitum, opulentumq; uineis expugnauit: et nobilé regulum Corribilonem uiuum cæpit: & M. Fuluius proconſul cum duobus exercitibus hoſtiũ duo ſecunda prælia fecit: oppida duo Hiſpanorum Veſceliam, Holonemq;, & caſtella multa expugnauit. alia uoluntate ad eum defecerunt. tum in Oretanos progreſſus, & ibi duobus potitus oppidis, Noliba, & Cuſibi, ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi parua urbs erat: ſed loco munita. eam cum oppugnaret: Vectonum magnus exercitus Toletanis ſubſidio uenit. cum his ſignis collatis proſpere pugnauit: et fuſis Vectonibus, operibus Toletum cœpit. Cæterũ eo tempore minus ea bella, quæ gerebantur: curæ patribus erant: q̃ expectatio nondum cœpti cum Antiocho belli. nam etſi per legatos identidem omnia explorabantur: tamen rumores temere ſine ullis authoribus orti multa falſa ueris

miſcebant. inter quæ allatum erat: cũ in Aetoliam ueniſſet Antiochus: extemplo claſſem eum in Siciliam miſſurum. Itaq; ſenatus etſi prætorem Attilium cum claſſe miſerat in Græciam: tamen quia non copijs modo, ſed etiam authoritate opus erat ad tuendos ſociorum animos: T. Quintium, & Cn. Octauium, es Cn. Seruiliũ, & P. Iulium legatos in Græciam miſit: et ut M. Bebius ex Brutijs ad Tarentum, & Brunduſium promoueret legiones, decreuit: inde, ſi res poſceret, in Macedoniam traijceret: & M. Fuluius prætor claſſem nauium triginta mitteret ad tuendam Siciliæ oram: & ut cum imperio eſſet, qui claſſem eam duceret: (duxit L. Oppius Salinator: qui priore anno ædilis plebis fuerat) & ut idẽ prætor L. Valerio collegæ ſcriberet: periculum eſſe: ne claſſis regis Antiochi ex Aetolia in Siciliam traijceret. itaq; placere ſenatui: ut ad eum exercitum, quẽ haberet, tumultuariorum militum ad XII millia pedites, & quadringentos equites ſcriberet: quibus orã maritimam prouinciæ, quæ uergeret in Græciam, tueri poſſet. Eum delectum prætor non ex Sicilia ipſa tantum, ſed etiã ex circuniacentibus inſulis habuit: oppidaq́; omnia maritima, quæ in Græciam uerſa erant: præſidijs firmauit.

Addidit alimenta rumoribus aduentus Attali, Eumenis fratris: qui nunciauit: Antiochum regem Helleſpontum cum exercitu tranſiſſe: & ita ſe parare Aetolos: ut ſub aduentum eius in armis eſſent. Et Eumeni abſenti, & præſenti Attalo gratiæ actæ: et ædes liberæ Attalo, ac lautia decreta: & munera data quina ambobus equeſtria arma, & uaſa argentea centum pondo. Cum alij atq; alij nuntij bellũ inſtare afferrẽt: ad rẽ pertinere uiſ

ſum eſt: conſules primo quoq; tempore creari. itaque ſenatusconſultum factum eſt: ut M. Fuluius prætor literas extemplo ad conſulem mitteret: quibus certior fieret ſenatui placere: prouincia, exercituq; tradito legatis, Romam reuerti eum: & ex itinere præmittere edictum: quo comitia conſulibus creãdis ediceret. Paruit his literis COS: & præmiſſo edicto, Romam uenit. Eo quoq; anno magna ambitio fuit: quod patritij tres in unum locum petierunt: P. Cornelius, Cn. filius, Scipio, qui priore anno repulſam tulerat: & L. Cornelius Scipio, & Cn. Manlius Volſo. P. Scipioni, ut dilatum uiro tali, non negatum honorẽ appareret: conſulatus datus eſt. additus ei de plebe collega, M. Attilius Glabrio. Poſtero die prætores creati L. Aemylius Paulus, M. Aemylius Lepidus, M. Iunius Brutus, L. Cornelius Mãmula, C. Liuius, & L. Oppius. utriq; eorum Salinator cognomen erat. Oppius is erat: qui claſſem triginta nauium in Siciliam duxerat. Interim dũ noui magiſtratus ſortirentur prouincias: M. Bebius à Brundiſio cum omnibus copijs tranſire in Epirum eſt iuſſus: & circa Apolloniam copias continere: & M. Fuluio prætori urbano negotium datum eſt: ut quinqueremes nouas quinquaginta faceret. Et populus quidem romanus ita ſe ad omnes conatus Antiochi præparabat. Nabis iam non differebat bellum: ſed ſumma ui Gytheum oppugnabat: & infeſtus Achæis, quod miſerant obſeſſis præſidium: agros eorum uaſtabat. Achæi non antea auſi capeſſere bellum, quàm ab Roma reuertiſſent legati: ut quid ſenatui placeret, ſcirent: poſt reditum legatorum, & Sicyonem concilium edixerunt: & legatos ad T.

Quintium miſerunt: qui conſilium ab eo peterent. In concilio omnium ad bellum extemplo capeſſendum inclinatæ ſententiæ erant: literæ T. Quintij cunctationem iniecerunt: quibus author erat prætorem, claſſemq́; romanam expectandi. Cum principum alij in ſententia permanerent: alij utendum eius, quē ipſi conſuluiſſent, conſilio cenſerent: multitudo Philopœmenis ſententiam expectabat. Prætor is tum erat: & omnes eo tempore & prudentia, & authoritate anteibat. Is præfatus, bene cō paratum apud Aetolos eſſe, ne prætor, cum de bello conſuluiſſet, ipſe ſententiam diceret: ſtatuere quamprimum ipſos quid uellent, iuſſit. prætorem decreta eorum cum fide, & cura executurum: annixurumq́;: ut quantum in conſilio humano poſitum eſſet: nec pacis eos pœniteret, nec belli. Plus ea oratio momenti ad incitandos ad bellum habuit: quàm ſi aperte ſuadendo cupiditatem res gerendi oſtendiſſet. itaq; ingenti conſenſu bellum decretum eſt: tempus, & ratio adminiſtrandi eius libera prætori permiſſa Philopœmeni ſunt. Præterquam quod ita Quintio placeret: et ipſe exiſtimabat claſſem romanam expectandam: quæ à mari Gytheum tueri poſſet. ſed metuens, ne dilationem res non pateretur: & non Gytheum ſolum, ſed præſidium quoq; miſſum ad tuédam urbem amitteretur: naues Achæorum deduxit. Comparauerat & tyrannus modicam claſſem ad prohibenda, ſi qua obſeſſis mari ſummitterentur, præſidia, tres tectas naues, & lembos tres: iſq́; tradita uetere claſſe ex fœdere Romanis, harum nouarum nauium agilitatem ut experiretur: ſimul ut omnia ſatis apta ad certamen eſſent: prouectos in altum quotidie remigem

militemq; ſimulacris naualis pugnæ exercebat, in eo ratus uerti ſpem obſidionis: ſi præſidia maritima interclusiſſet. Prætor Achæorum ſicut tereſtrium certaminũ arte quemuis clarorũ imperatorũ uel uſu, uel ingenio æquabat: ita rudis in re nauali erat: Arcas, mediterraneus homo, externorum etiam omnium, niſi quod in Creta præfectus auxiliorum militauerat: ignarus. Quadriremis uetus, capta annis ante octoginta: cum Crateri uxorem Nicæam à Naupacto Corinthum ueheret. huius fama motus uenit: & nobilem in claſſe regia quondam nauim deduci adeo putrem iam admodum, & uetuſtate dilabentem iuſſit. Hac tum prætoria naue præcedente claſſem, cum in ea Patrenſis Piſo præfectus claſſis ueheretur: occurrerunt à Gytheo Laconum naues: & primo ſtatim incurſu ad nouam & firmam nauem uetus, quæ per ſe ipſa omnibus compagibus aquam acciperet: diuulſa eſt: captiq; omnes: qui in naui erant. cætera claſſis prætoria naue amiſſa, quantum quæq; remis ualuit, fugit. ipſe Philopœmenes in leui ſpeculatoria naue fuit: nec ante fugæ finem, quàm Patras uentum ſit, fecit. Nihil ea res animum militaris uiri, et multos experti caſus imminuit: quin cõtra, ſi in re nauali, cuius eſſet ignarus, offendiſſet: eo plus in ea, quorum uſu calleret, ſpei nactus, breue id tyranno gaudium ſe effecturum affirmabat. Nabis cum proſpera re elatus, tum etiã ſpem haud dubiam nactus, nihil iam à mari periculi fore, et terreſtres aditus claudere opportune poſitis præſidijs uoluit. tertia parte copiarũ ab obſidiõe Gythei abducta, ad Pleias poſuit caſtra. Imminet is locus et Leucis, et Acris: quà uidebãtur hoſtes exer

citũ admoturi. Cũ ibi ſtatiua eẽnt: et pauci tabernacu la haberent: multitudo alia caſas ex arundinibus textas fronde, quæ umbram modo præberent, texiſſent: priuſquam in conſpectum hoſtium ueniret Philopœmenes: nec opinantem eum improuiſo genere belli aggredi ſtatuit. Nauigia parua in ſtationem occultam agri argiuẽ contraxit: in ea expeditos milites, cetratos pleroſq; cum fundis, & iaculis, et alio leui genere armaturæ impoſuit. inde litora legens cum ad propinquum caſtris hoſtium promontorium ueniſſet: egreſſus callibus notis nocte Pleias peruenit: & ſopitis uigilibus, ut in nullo propinquo metu, ignem caſis ab omni parte caſtrorum iniecit. Multi prius incendio abſumpti ſunt: quàm hoſtium aduentum ſentirent: & qui ſenſerant: nullam opem afferre potuerunt. ferro, flammáq; omnia abſumpta. perpauci tamen ex tam ancipiti peſte ad Gytheum in maiora caſtra perfugerunt. Ita perculſis hoſtibus Philopœmenes protinus ad depopulandam Tripolin laconici agri, qui proximus fines Megalopolitarum eſt: duxit: & magna ui pecorum hominumq; inde abrepta, priuſquam à Gytheo tyrannus præſidium agris mitteret: diſceſſit. Inde Telegam exercitu contracto, conciliόq; eodem & Achæis & ſocijs indicto, in quo & Epirotarum, & Acarnânum fuere principes: ſtatuit, quoniam ſatis & ſuorum à pudore maritimæ ignominiæ reſtituti animi, & hoſtium conterriti eſſent: ad Lacedæmonem ducere: eo modo uno ratus ab obſidione Gythei hoſtem abduci poſſe. Ad Carias primum in hoſtium terra poſuit caſtra. Eo ipſo die Gytheum expugnatum eſt. cuius rei ignarus Philopœmenes caſtra

ad Barboſthenem (mons eſt decem millia paſſuum ab Lacedæmone) promouit. Et Nabis recepto Gytheo, cũ expedito exercitu inde profectus, cum præter Lacedæmonem raptim duxiſſet: Pyrrhi quæ uocant caſtra occupauit: quem peti locum ab Achæis non dubitabat. inde hoſtibus occurrit. Obtinebant autem longo agmine propter anguſtias uiæ propè quinque millia paſſuum: cogebatur agmen ab equitibus, & maxime à parte auxiliorum: quod exiſtimabat Philopœmenes: tyrannum mercenarijs militibus, quibus plurimum fideret, à tergo ſuos aggreſſurum. Duæ res ſimul inopinatæ perculerũt eum: una, præoccupatus, quẽ petebat, locus: altera: quod primo agmini occurriſſe hoſtem cernebat: ubi cum per loca confragoſa iter eſſet: ſine leuis armaturæ præſidio ſigna ferri non uidebat poſſe. Erat autem Philopœmenes præcipuæ in ducendo agmine, locisq; capiendis ſolertiæ, atq; uſus: nec belli tantum temporibus, ſed etiam in pace ſe ad id maxime exercuerat. Vbi iter copiam faceret: & ad difficilem tranſitu ſaltum ueniſſet: contemplatus ab omni parte loci naturam, cum ſolus iret, ſecum ipſe agitabat animo: cum comites haberet: ab ijs quærebat: ſi hoſtis eo loco appparuiſſet: quid, ſi à fronte, quid, ſi ab latere hoc, aut illo, quid, ſi à tergo adoriretur, capiendum conſilij foret? hoſtes inſtructos rectà * acie poſſe inconditum agmen, & tantummodo aptum uiæ, occurrere, quem locum ipſe capturus eſſet, cogitando, aut quærendo exequebatur: aut quot armatis, aut quo genere armorum (plurimum enim intereſſe) uſurus: quò impedimenta, quò ſarcinas, quò turbam inermem traijceret: quanto ea, aut quali præſidio cuſtodi-

ret: & utrum pergere qua cœpiſſet ire, uia, an ea, qua ueniſſet, repetere melius eſſet: caſtris quoq; quem locum caperet: quantum munimento amplecteretur loci: quà opportuna aquatio, quà pabuli lignorumq; copia eſſet: quà poſtero die caſtra mouenti tutũ maxime iter, quæ forma agminis eſſet. His curis cogitationibusq; ita ab ineunte ætate animum agitauerat: ut nulla ei noua in tali re cogitatio eſſet. Et tum omnium primum agmen conſtituit: dein cretenſes auxliares, & quos tarentinos uocabant, equites binos ſecum trahentes equos ad prima ſigna miſit: & iuſſis equitibus ſubſequi, ſuper torrentem, unde aquari poſſent, rupem occupauit: eò impedimenta omnia, & calonum turbam collectam armatis circundedit: & pro natura loci caſtra communiuit. tabernacula ſtatuere in aſpretis, & inæquabili ſolo difficile erat. Hoſtes quingentos paſſus aberant. ex eodem riuo utrinq; cum præſidio leuis armaturæ aquati ſunt: & priuſquam, qualia in propinquis caſtris ſolent, contraheretur certamen: nox interuẽnit. poſtero die apparebat pugnandum pro aquatoribus circa riuum eſſe. nocte in ualle à conſpectu hoſtium auerſa, quantam multitudinem locus occulere poterat, condidit cetratorum. Luce orta Cretenſium leuis armatura, & tarentini equites ſuper torrentem prælium commiſerunt. Letennaſtus Cretenſis popularibus ſuis, equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat. Cretenſes, & hoſtium auxiliares, equitumq; idem genus tarentini præſidio aquatoribus erant. aliquandiu dubium prælium fuit: ut eodem exparte utraq; hominum genere, & armis paribus. procedente certamine, & numero uicere tyranni

auxiliares: & quia ita præceptum à Philopœmene præfectis erat: ut modico edito prælio in fugam inclinarent: hostemq; ad insidiarum locum pertraherent. Effuſe ſecuti fugientes per conuallem pleriq; & uulnerati, & interfecti ſunt, priuſquam occultum hoſtem uiderent. Cetrati ita, quantum latitudo uallis patiebatur, inſtructi ſederant: ut facile per interualla ordinum fugientes ſuos acciperent. conſurgunt deinde ipſi integri, recentes, inſtructi: & in hoſtes inordinatos, effuſos, labore etiam & uulneribus feſſos impetum faciunt. nec dubia uictoria fuit: extemplo terga dedit tyranni miles: & haud paulo concitatiore curſu, quàm ſecutus erat, fugiens in caſtra eſt compulſus. multi cæſi, captiq; in ea fuga ſunt. & in caſtris quoq; foret trepidatum: ni Philopœmenes receptui cani iuſſiſſet: loca magis confragoſa, quacunq; temere proceſſiſſet, nequaquam hoſtem metuens. Inde & ex fortuna pugnæ, & ingenio ducis coniectans, in quo tum is pauore eſſet, unum de auxiliaribus ſpecie tranſfugæ miſit ad eum: qui pro comperto afferret: Achæos ſtatuiſſe poſtero die ad Eurotam amnẽ, q̀ propè ſub ipſis affluit mœnibus: progredi: ut intercluderent iter: ne aut tyrannus, cum uellet, receptum ad urbem haberet: aut commeatus ab urbe in caſtra portarentur: ſimul etiá tentaturos: ſi quorum animi ſolicitari ad defectionem à tyranno poſſent. Non tam fidem dictis perfuga fecit: quàm perculſo metu relinquendi caſtra cauſam probabilem præbuit. Poſtero die Pythagoram cum auxiliaribus, & equitatu ſtationem agere pro uallo iuſſit. ipſe tanquam in aciem cum robore exercitus egreſſus, ſigna ocyus ferri ad urbem iuſſit. Philopœmenes po-

ſteaquam citatum agmen per anguſtam, & procliuem uiam duci raptim uidit: equitatum omnem, & Creten ſium auxiliares in ſtationem hoſtium, quæ pro caſtris erat: emittit. Illi ubi hoſtes adeſſe, & à ſuis ſe deſertos eſſe uiderũt: primo in caſtra ſe recipere conati ſunt: deinde poſteaquam inſtructa acies tota Achæorum admo uebatur: metu ne cum ipſis caſtris caperentur, ſequi ſuo rum agmen aliquantum prægreſſum inſiſtunt. Extem plo cetrati Achæorum in caſtra impetum faciunt: cæ teri ad perſequẽdos hoſtes ire pergunt. Erat iter tale: ꝑ quod uix tranquillum ab hoſtili metu agmen expediri poſſet. Vt uero ad poſtremos præliũ ortum eſt: clamorq́; terribilis à tergo pauentium ad prima ſigna eſt perlatus: pro ſe quiſq; armis abiectis in circumiectas itineri ſyluas diffugiunt: momentoq́; temporis ſtrage armorum ſepta uia eſt: maxime haſtis: quæ pleræq; aduerſæ cadentes, uelut uallo obiecto iter impediebant. Philopœmenes utcunq; poſſent, inſtare, & perſequi auxiliaribus iuſſis (utiq; enim equitibus haud facilem futuram fugam) ipſe grauius agmen uia patentiore ad Eurotam amnem deduxit. ibi caſtris ſub occaſum ſolis poſitis, leuem armaturam, quam ad perſequendum reliquerat hoſtem: opperiebatur. qui ubi prima uigiliæ uenerunt, nuntiantes: tyrannum cum paucis ad urbẽ penetraſſe: cæteram multitudinem inermem toto ſparſam uagari ſaltu: corpora curare eos iubet. ipſe tum ex cætera copia militum, qui, quia priores in caſtra uenerant: refecti & cibo ſumpto, & modica quiete erant: delectos, nihil præter gladios ſecum ferentes extemplo educit: & duarum portarum itineribus, quæ Pheras,

quæq; Barboſthenem ferunt: eos inſtruxit: quà ex fuga recepturos ſeſe hoſtes credebat. Nec eum opinio fefellit. nam Lacedæmonij quoad lucis ſuperfuit quicquam: à deuijs callibus medio ſaltu recipiebant ſe. primo ueſpere ut lumina in caſtris hoſtium conſpexere: è regione eorum occultis ſemitis ſe tenuerunt. ubi prætergreſſi ea ſunt: iam tutum rati, in patenteis uias deſcenderunt. ibi excepti ab inſidente hoſte paſſim ita multi cæſi, captiq; ſunt, ut uix quarta pars de toto exercitu euaſerit. Philopœmenes incluſo tyranno in urbe, inſequentes dies propè triginta uaſtandis agris Laconū abſumpſit: debilitatisq;, ac propè fractis tyrāni uiribus, domum redijt: æquantibus eum gloria rerum Achæis imperatori romano, & quod ad laconicum bellum attineret, præferentibus etiam. Dum inter Achæos, & tyrannum bellum erat: legati romanorum circumire ſoliciti ſociorum urbes: ne Aetoli portis alicuius animos ad Antiochum auertiſſent. minimum operæ in Achæis adeundis conſumpſerunt: quos, quia Nabidi infeſti erāt: ad cætera quoq; ſatis fidos cenſebant eſſe. Athenas primum, inde Chalcidem, inde in Theſſaliam iere: allocutiq; concilio frequenti Theſſalos, Demetriadem iter flexere. eò Magnetum concilium indictum eſt. Accuratior ibi habenda oratio fuit: quod pars principum alienati à Romanis, totiq; Antiochi, & Aetolorum erant: quia cum reddi filium obſidē Philippo allatum eſſet: ſtipendiumq; impoſitum remitti: inter cætera uana allatum erat: Demetriadem quoq; ei reddituros Romanos eſſe. id ne fieret: Eurylochus princeps Magnetum, factionisq; eius quidam omnia nouari Aetolorum, Antiochiq; aduentu malebant.

uentu malebant. Aduerſus eos ita diſſerendum erat: ne timorem uanum ijs demendo ſpes incaſa Philippum ab alienaret: in quo plus ad omnia momenti, quàm in Magnetibus eſſet. Illa tantum commemorata: cum totam Græciam beneficio libertatis obnoxiam Romanis eſſe: tum eam ciuitatem præcipue. ibi enim non præſidia modo Macedonum fuiſſe: ſed regiam exædificatam: ut præſens ſemper in oculis habendus eſſet dominus. cæterũ nequicquam ea facta: ſi Aetoli Antiochum in Philippi regiam adducerent: & nouus et incognitus pro uetere et experto habendus rex eſſet. Magnetarchen ſummum magiſtratum uocant. is tum Eurylochus erat: ac poteſtate ea fretus negauit diſſimulandum ſibi, & Magnetibus eſſe: quæ fama uulgata de reddenda Demetria de Philippo foret. id ne fieret: omnia & conanda, & audenda Magnetibus eſſe. & inter dicendi contentionẽ inconſultius euectus proiecit: tum quoq; ſpecie liberam Demetriadem eſſe: re uera omnia ad nutum Romanorum fieri. Sub hanc uocem fremitus uariantis multitudinis fuit, partim aſſentientium, partim indignantium dicere id auſum eum. Quintius quidem adeo exarſit ira: ut manus ad cœlum tendens deos teſtes ingrati ac perfidi animi Magnetum inuocaret. Hac uoce perterritis omnibus, Zeno ex principibus unus Magnetum, cum ob eleganter actam uitam authoritate, tum quod ſemper Romanorum haud dubie partis fuerat: ab Quintio, legatiſq; alijs flens petijt: ne unius amentiam ciuitati aſſignarent. ſuo quenque periculo furere. Magnetas non libertatem modo, ſed omnia, quæ hominibus ſancta, cara que ſunt: T. Quintio, & populo ro-

mano debere. nihil quenquam à dijs immortalibus precari poſſe: quod non Magnetes ab illis haberent. et in corpora ſua citius per furorem ſæuituros: quàm ut romanam amicitiam uiolarent. Huius orationem ſubſecutæ multitudinis preces ſunt. Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam, atq; inde protinus in Aetoliam profûgit. Iam enim (& id magis in dies) Aetoli defectionem nudabant: eoque ipſo forte tempore Thoas princeps gentis, quem miſerant ad Antiochum: redierat: indéq; Menippum ſecum adduxerat, regis legatum. qui, priuſquam concilium ijs daretur: impleuerant omnium aures, terreſtres naualesq; copias commemorando: ingentem uim peditum equitumq; uenire: ex India elephâtos accitos: ante omnia, quo maxime moueri credebant multitudinis animos: tantum aduehi auri: ut ipſos emere Romanos poſſit. Apparebat: quid ea oratio in concilio motura eſſet: (nam & ueniſſe eos, & quæ agerent, omnia romanis legatis deferebantur) & quanquam propè abſciſſa res erat: tamen non ab re eſſe Quintio uiſum eſt: ſociorum aliquos legatos intereſſe ei concilio: qui admonerent romanæ ſocietatis Aetolos: qui uocem liberam mittere aduerſus regis legatum auderent. Athenienſes maxime in eam rem idonei uiſi ſunt, & propter ciuitatis dignitatem, & uetuſtam ſocietatem cum Aetolis. ab ijs Quintius petijt: ut legatos ad panetolicum concilium mitterent. Thoas primus in eo concilio renunciauit legationem. Menippus poſt eum intromiſſus, Optimum fuiſſe omnibus, qui Græciam, Aſiamq; incolerent: ait: integris rebus Philippi potuiſſe interuenire Antiochum. ſua quenq; habi-

turũ fuiſſe:neq; omnia ſub nutum, ditionem'q; romanam peruentura. nũc quoq;, (inquit) ſi modo uos quæ inchoa ſtis, conſilia conſtanter perducitis ad exitum: poterit dijs iuuantibus, & Aetolis ſocijs, Antiochus quãuis inclinatas Græciæ res reſtituere in priſtinam dignitatem. ea autem in libertate poſita eſt: quæ ſuis ſtat uiribus: nõ ex alieno arbitrio pendet. Athenienſes, quibus prĩ mus poſt regiam legationem dicendi quæ uellent poteſtas facta eſt: mentione omni regis prætermiſſa, romanæ ſocietatis Aetolos, meritorum'q; in uniuerſam Græciam T. Quintij admonuerunt: ne temere eam celeri tate nimia conſiliorum euerterent. Conſilia callida & audacia prima ſpecie læta, tractu dura, euentu triſtia eſſe. legatos romanos, et in ijs T. Quintium haud procul inde abeſſe. dum integra omnia eſſent: uerbis potius de ijs, quæ ambigerentur: diſceptarent: quàm Aſiam, Europam'q; ad funeſtum armarent bellum. Multitudo auida nouandi res, Antiochi tota erat: & ne admittendos quidem in concilium Romanos cenſebant. principum maxime ſeniores authoritate obtinuere: ut daretur ijs concilium. Hoc decretum Athenienſes cum retuliſſent: eundum in Aetoliam Quintio uiſum eſt. aut enim moturum aliquid: aut omnes homi nes teſtes fore: penes Aetolos belli culpam eſſe: Romanos iuſta, ac propè neceſſaria ſumpturos arma. Poſteaquam uentum eſt eò: Quintius in eo concilio orſus à principio ſocietatis Aetolorum cum Romanis, et quoties ab ijs fides mota fœderis eſſet, pauca de iure ciuitatum, de quibus ambigeretur: diſſeruit. Si quid tamen æqui ſe habere arbitrarẽtur: quanto eſſe ſa-

tius: Romam mittere legatos: ſeu diſceptare, ſeu rogare ſenatum mallent: quàm populum romanum cum Antiocho immiſtis Aetolis non ſine motu magno generis humani, & pernicie Græciæ dimicare? nec ullos prius cladem eius belli ſenſuros: quàm qui mouiſſent. Hoc nequicquam uelut uaticinatus Romanus. Thoas deinde, cæteriq; factionis eiuſdem cum aſſenſu omnium auditi peruicerunt: ut ne dilato quidem concilio, et abſentibus Romanis decretum fieret: quo acerſeretur Antiochus ad liberandam Græciã, diſceptandũq; inter Aetolos & Romanos. Huic tam ſuperbo decreto addidit propriam contumeliam Democritus prætor eorum. nam cum idipſum poſceret decretum T. Quintius: non ueritus maieſtatem uiri, primo aliud in præſentia, quod magis inſtaret: præuertendum ſibi eſſe dixit. decretum, reſponſumq; breui in Italia, caſtris ſuper ripam Tyberis poſitis daturum. tantus furor illo tempore gentem Aetolorum, tantusq; magiſtratus eorum cepit. Quintius, legatiq; Corinthũ rediere. Inde, ut quæq; de Antiocho nihil per ſe ipſi moti, & ſedentes expectare aduentum uiderentur regis: concilium quidem uniuerſæ gentis poſt dimiſſos Romanos non habuerunt: per apocletos autem (ita uocant ſanctius concilium: ex delectis conſtat uiris) id agitabant: quonam modo res in Græcia nouarentur. Inter omneis conſtabat: in ciuitatibus principes, & optimum quenq; romanæ ſocietatis eſſe: & præſenti ſtatu gaudere: multitudinem, & quorum res non ex ſententia ipſorum eſſent: omnia nouare uelle. Aetoli conſilium uno die ſpei quoq; non audacis modo, ſed etiam impudentis ceperunt: Demetriadem, Chal

cidem, & Lacedæmonem occupādi. Singuli in ſingulas miſſi ſunt principes: Thoas Chalcidē, Alexamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem. Hunc exul Eurylochus, de cuius fuga, cauſáq; fugæ ante dictum eſt: quia reditus in patriam nulla ſpes alia erat: adiuuit. Literis Eurylochi admoniti propinqui, amicíq;, & qui eiuſdem factionis erant, liberos & coniugem eius cum ſordida ueſte tenentes uelamenta ſupplicum concionem frequentem adierunt, ſingulos, uniuerſoſq; obteſtantes: ne inſontem, indemnatum conſeneſcere in exilio ſinerent. Et ſimplices homines miſericordia, & improbos ſeditioſoſq; immiſcendi res tumultu ætolico ſpes mouit. pro ſe quiſq; reuocare iubebant. His præparatis Diocles cum omni equitatu (& erat tunc præfectus equitum) ſpecie reducentis exulem hoſpitem profectus, die ac nocte ingens iter emenſus, cum millia ſex ab urbe abeſſet: luce prima tribus electis turmis, cætera multitudine equitum ſubſequi iuſſa, præceſſit. poſteaquā portæ appropinquabat: deſilire omnes ex equis iuſſit: et loris ducere equos, itineris maxime modo ſolutis ordinibus: ut comitatus magis præfecti uideretur, quàm præſidium. Ibi una ex turmis ad portam relicta, ne excludi ſubſequens equitatus poſſet: media urbe ac per forum manu Eurylochum tenens, multis occurrentibus, gratulantibuſq;, domum deduxit. mox equitum plena urbs erat: & loca opportuna occupabantur. tum in domos miſſi: qui principes aduerſæ factionis interficerent. Ita Demetrias Aetolorum facta eſt. Lacedæmone non urbi uis afferenda, ſed tyrannus dolo capiendus erat: quē ſpoliatum maritimis oppidis à Roma

nis, tunc intra mœnia etiam Lacedæmonis ab Achæis compulſum, qui occupaſſet occidere: eum totius gratiam rei apud Lacedæmonios laturum. Cauſam mittendi ad eum habuerunt: quod fatigabat precibus: ut auxilia ſibi, cum illis authoribus rebellaſſet: mitterentur. Mille pedites Alexameno dati ſunt: & trecenti delecti ex iuuentute equites. Is à prætore Democrito in concilio arcano gentis, de quo ante dictum eſt: denunciatum: ne ſe ad bellum Achaicum, aut rem ullam, quam ſua quiſq; opinione præcipere poſſet: crederent miſſos eſſe. quicquid Alexamenum res mouiſſet ſubiti conſilij capere: ad id quàm uis inopinatum, temerarium, audax obedienter exequendum parati eſſent: ac pro eo acciperent: tanquam ad id unum agendum miſſos à domo ſe ſcirent. Cum his ita præparatis Alexamenus ad tyrannum uenit: quem aduenien extemplo ſpei impleuit. Antiochum iam in Europam tranſiſſe: mox in Græcia fore: terras, maria armis uiriſq; completurum. non cum Philippo rem eſſe credituros Romanos. numerum iniri peditum, equitumq́;, ac nauium non poſſe. elephantorũ aciem conſpectu ipſo debellaturam. Aetolos toto ſuo exercitu paratos eſſe uenire Lacedæmonem, cum res poſcat: ſed frequentes armatos oſtendere aduenienti regi uoluiſſe. Nabidi quoq; & ipſi faciendum eſſet: ut quas haberet copias, non ſineret ſub tectis marceſcere otio: ſed educeret: & in armis decurrere cogeret: ſimul animos acueret: & corpora exerceret. conſuetudine leuiorem laborem fore: & comitate, ac benignitate ducis etiam non iniucundum fieri poſſe. Educi inde frequẽter ante urbem in campum ad Eurotam amnem cœ-

pere. Satellites tyranni media ferè in acie conſiſtebant. tyrannus cum tribus ſummum equitibus, inter quos plerunq; Alexamenus erat: ante ſigna uectabatur cornua extrema inuiſens. in dextero cornu Aetoli erant: et qui ante auxiliares tyranni fuerant: & qui uenerant milites cum Alexameno. Fecerat ſibi morem Alexamenus nunc cum tyranno inter paucos ordines circumeundi, monendiq; eum, quæ in rem eſſe uidebantur: nunc in dexterum cornu ad ſuos adequitandi: mox inde, uelut imperato, quod reſpopoſciſſet: recipiendi ſe ad tyrannum. Sed quem diem patrando facinori ſtatuerat: eo pauliſper cum tyranno uectatus, cum ad ſuos conceſſiſſet: tum equitibus à domo ſecum miſſis, Agenda, inquit, res eſt iuuenes, audendáq;: quam me duce impigre exequi iuſſi eſtis. parate animos, dextrasq;: ne quis in eo, quod me uiderit facientem: ceſſet. qui cunctatus fuerit: & ſuum conſilium meo interponet: ſciat ſibi reditum ad penates non eſſe. Horror cunctos cepit: & meminerant, cum quibus mandatis exiſſent. Tyrannus ab læuo cornu ueniebat. Ponere haſtas equites Alexamenus iubet: et ſe intueri. colligit & ipſe animum confuſum tantæ cogitatione rei. poſteaquam appropinquabat: impetum facit: et transfixo equo tyrannum deturbat. iacentem equites confodiunt multis fruſtra in loricam ictibus datis. tandem in nudum corpus uulnera peruenerunt: et priuſquam media acie ſuccurreretur, expirauit. Alexamenus cum omnibus Aetolis citato gradu ad regiā occupandā pergit. Corporis cuſtodes, cū res in oculis gereretur: pauor primo cepit. deinde poſteaq̄ abire Aetolorum agmen uidere: concurrunt ad relictum

tyranni corpus. Perpaucorum turba ex cuſtodibus uitæ, mortiſq; ultoribus facta eſt. nec mouiſſet ſe quiſquã: ſi extemplo poſitis armis uocata in concionem multitudo fuiſſet: & oratio habita tempori conueniens. Frequẽtes inde retenti in armis Aetoli, ſine iniuria cuiuſquam. ſed (ut oportuit in conſilio fraude cœpto) omnia in maturandam perniciem eorũ, qui fecerant, ſunt acta. Dux regia incluſus diem ac noctem in ſcrutandis theſauris tyranni conſumpſit: Aetoli uelut capta urbe, quam liberaſſe uideri uolebant: in prædam uerſi. Simul indignitas rei, ac ſimul contemptus animos Lacedæmonijs ad coeundũ fecit. alij dicere: exturbãdos Aetolos: et libertatem, cum reſtitui uideretur: interceptam repetendam. alij: ut caput agendæ rei eſſet: regij generis aliquem in ſpeciem aſſumendum. Laconicus eius ſtirpis erat puer admodum, educatus cum liberis tyranni. cum in equũ imponunt: & armis arreptis Aetolos uagos per urbem cædunt: tum regiam inuadunt: ibi Alexamenum cum paucis reſiſtentem obtruncant. Aetoli circa Chalcioten (Mineruæ eſt templum æreum) congregati cæduntur. pauci armis abiectis, pars Tegeam, pars Megalopolin perfugiunt. ibi comprehenſi à magiſtratibus ſub corona uenierunt. Philopœmenes audita cæde tyranni profectus Lacedæmonem, cum omnia turbata metu inueniſſet: euocatis principibus, & oratione habita, qualis habenda ab Alexameno fuerat: ſocietati Achæorum Lacedæmonios adiunxit: eo etiam facilius: quod ad idem forte tempus A. Attilius cum quatuor et uiginti quinqueremibus ad Gytheum acceſſit. Iiſdem diebus circa Chalcidem Thoas per Euthymidam

principem pulſum opibus eorum, qui romanæ ſocietatis erant: poſt T. Quintij, legatorumq; aduentum, & Herodorum mercatorem, ſed potentem Chalcide propter diuitias, præparatis ad proditionem ijs, qui Euthymidæ factionis erant: nequaquam eandem fortunam, qua Demetrias per Eurylocum occupata erat: habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domicilio delegerat locum) Thebas primũ, hinc Salganea proceſſit. Herodorus ad Thronium inde haud procul in maliaco ſinu duo millia peditum, & Thoas ducentos equites, naues onerarias leues ad triginta habebat. eas cum ſexcentis peditibus Herodorus traijcere in inſulam Atalantam iuſſus: ut inde, cum pedeſtres copias appropinquare iam Aulidi, atq; Euripo ſenſiſſet: Chalcidem traijceret. ipſi cæteras copias nocturnis maxime itineribus quanta poterant celeritate, Chalcidem ducebant. Mictilo, & Xenoclides, penes quos tum ſumma rerum pulſo Euthymida, Chalcide erat: ſeu ipſi per ſe ſuſpicati, ſeu indicata re, primo pauidi nihil uſquam ſpei, niſi in fuga ponebant. deinde poſteaquam reſedit terror: et prodi, & deſeri non patriam modo, ſed etiam Romanorum ſocietatem cernebãt: conſilio tali animum adiecerunt. Sacrum anniuerſariũ eo forte tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat: quod non popularium modo, ſed Caryſtiorum etiam cœtu celebratur. Eo miſerũt qui orarent Eretrienſes, Caryſtioſq;: ut & ſuarum fortunarum in eadẽ inſula geniti miſererentur: et romanã ſocietatem reſpicerent: ne ſinerent Aetolorũ Chalcidem fieri. Eubœã habituros: ſi Chalcidem habuiſſent. graues fuiſſe Macedonas dominos: multo minus tolerabiles futu

ros Aetolos. Romanorum maxime reſpectus ciuitates mouit, & uirtutem nuper in bello, in uictoria iuſtitiam benignitatemq́; expertas. itaq; quod roboris in iuuentute erat, utraq; ciuitas armauit: miſitq́; . His tuenda mœnia Chalcidis oppidani cum tradidiſſent: ipſi cum omnibus copijs transgreſſi Euripum ad Salganea poſuerunt caſtra. inde caduceator primũ, deinde et legati ad Aetolos miſſi ꝑcunctatũ: quo ſuo dicto, facto'ue ſocij, atq; amici ad ſe oppugnãdos uenirẽt. Reſpõdit Thoas dux Aetolorum: non ad oppugnandos, ſed ad liberandos ab Romanis uenire ſeſe. ſplẽdidiore nũc eos catena, ſed multo grauiore uinctos eſſe: quàm cum præſidium Macedonum in arce habuiſſent. Se uero negare Chalcidenſes aut ſeruire ulli, aut præſidio cuiuſquam egere. Ita digreſſi ex colloquio legati ad ſuos. Thoas, & Aetoli, ut qui ſpem omnem in eo, ut improuiſo opprimerent, habuiſſent: ad iuſtum bellũ, oppugnationemq́; urbis mari ac terra munitæ haudquaquam pares: domũ redire. Euthymidas poſteaquam caſtra popularium ad Salganea eſſe, profectosq́; Aetolos audiuit: & ipſe à Thebis Athenas rediјt. Et Herodorus cum per aliquot dies intentus ab Atalanta ſignum nequicquam expectaſſet: miſſa ſpeculatoria naue, ut quid moræ cauſa eſſet, ſciret: poſteaquam rem amiſſam à ſocijs uidit: Thronium, unde uenerat, repetit. Quintius quoq; his auditis à Corintho ueniens nauibus in Chalcidem Euripo Eumeni regi occurrit. placuit: quingẽtos milites præſidij cauſa relinq Chalcide ab Eumene rege: ipſum Athenas ire. Quintius, quo profectus erat, Demetriadem contendit: ratus Chalcidem liberatam momenti aliquid apud Magnetas

ad repetendá ſocietatem romanam facturam. & ut præſidij aliquid eſſet ſuæ partis hominibus: Eunomo prætori Theſſalorum ſcripſit: ut armaret iuuentutem. & Iulium ad Demetriadem præmiſit ad tentandos animos: non aliter, niſi pars aliqua inclinaret ad reſpectum priſtinæ ſocietatis: rem aggreſſurus. Iulius quinqueremi naue ad hoſtium portus eſt inuectus. Eo multitudo Magnetum omnis cum ſe effudiſſet: quæſiuit Iulius: utrum ad amicos, an ad hoſtes ſeſe ueniſſe mallent? Reſpondit magnetarches Eurylochus: ad amicos ueniſſe cum ſed abſtineret portu: & ſineret Magnetas in concordia, & libertate eſſe: nec per colloquij ſpeciem multitudinem ſolicitaret. Altercatio inde, non ſermo fuit: cum Romanus ut ingratos increparet Magnetas: imminentesq́; prædiceret clades: multitudo obſtreperet, nunc ſenatum, nunc Quintiũ accuſando. Ita irrito incœpto Iulius ad Quitium ſeſe recepit. At Quintius nuntio ad prætorem miſſo, ut reduceret domum copias: ipſe nauibus Corinthum redijt. Abſtulerunt me uelut de ſpatio Græciæ res immiſtæ romanis: non quia ipſas operæ pretiũ eſſet perſcribere: ſed quia cauſæ fuerunt cum Antiocho belli. Conſulibus deſignatis (inde nanq; diuerteram) L. Quintius, & Cn. Domitius conſules in prouincias profecti ſunt: Quintius in Ligures, Domitius Aduerſus Boios. Boij quieuerunt: atq; etiam ſenatus eorum cum liberis, & præfecti cum equitatu (ſumma omnium mille et qngenti) conſuli dediderunt ſeſe. Ab altero conſule ager Ligurum late eſt uaſtatus: caſtellaq́; aliquot capta: unde non præda modo omnis generis cum captiuis parta: ſed recepti quoque aliquot ciues, ſocij́que: qui

in hoſtium poteſtate fuerant. Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta eſt ex ſenatuſconſulto, plebiſq; ſcito. mille ſeptingenti pedites ierunt: trecenti equites. triumuiri deduxerunt eos, Q. Næuius, M. Minutius, M. Furius Craſſus. quinadena iugera agri data in ſingulos pedites ſunt: duplex equitibus. Brutiorum proxime fuerat ager: Brutij ceperant de Græcis. Romæ per idem tempus duo maxime fuerunt terrores. diutinus alter, ſed ſegnior. terra dies duodequadraginta mouit. per totidē dies feriæ in ſolicitudine, ac metu fuere: in triduū eius rei cauſa ſupplicatio habita eſt. alter non pauor uanus, ſed uera multorum clades fuit. incendio à foro Boario orto diem noctemq; ædificia in Tyberim uerſa arſere: tabernæq; omnes cum magni pretij mercibus conflagrauerunt. Iam ferè in exitu annus erat: & in dies magis fama de Antiochi bello, & cura patribus creſcebat. itaq; de prouincijs magiſtratuum deſignatorum, quo intentiores eſſent omnes: agitari cœptum eſt. Decreuere: ut conſulibus Italia, et quò ſenatus cenſuiſſet: (iam eſſe bellum aduerſus Antiochum regem omnes ſciebant) prouinciæ eſſent. cuius ea ſors eſſet: quatuor millia peditum ciuium romanorum, & trecenti equites ſex millia ſociûm latini nominis cum quadringentis eqtibus ſunt decreta. eorum delectum habere L. Quintius COS iuſſus: ne quid moraretur: quo minus conſul nouus quò ſenatus cenſuiſſet, extemplo proficiſci poſſet. Item de prouincijs prætorū decretum eſt: prima ut ſors duæ, peregrina urbanaq;, & inter ciues ac peregrinos iuriſdictio eſſet: ſecunda Brutij: tertia claſſis: ut nauigaret, quò ſenatus cenſuiſſet: quarta Sicilia: quinta Sardi-

nia: ſexta Hiſpania ulterior. Imperatum præterea L. Quintio conſuli eſt: ut duas legiones ciuium romanorũ nouas conſcriberet: & ſociũm ac latini nominis uiginti millia peditum, & octingentos equites. cum exercitum prætori, cui Brutij prouincia eueniſſet: decreuerunt. Aedes duæ Ioui eo anno in Capitolio dedicatæ ſunt. uouerat L. Furius Purpurio prætor gallico bello unam: alterá conſul. dedicauit Q. Martius Ralla duũuir. Iudicia in fœneratores eo anno multa ſeuere ſunt facta, accuſantibus priuatos ædilibus curulibus, M. Tutio, & P. Iunio Bruto. de multa damnatorum quadrigæ inauratæ in Capitolio poſitæ: & in cella Iouis ſupra faſtigium ædiculæ: & XII clypea inaurata. & ijdem porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecerunt. Intentis in apparatum noui belli Romanis, ne ab Antiocho quidem ceſſabatur. Tres eum ciuitates tenebant, Smyrna, & Alexandria Troas, & Lampſacus: quas neque ui expugnare ad eam diem poterat: neq; conditionibus in amicitiam perlicere: neq; à tergo relinquere traijciens ipſe in Europam uolebat. Tenuit eum & de Annibale deliberatio: & primo naues apertæ, quas cum eo miſſurus in Africam fuerat: moratæ ſunt: deinde an omnino mittendus eſſet, conſultatio mota eſt: maxime à Thoante Aetolo. qui omnibus in Græcia tumultu completis, Demetriadem afferebat in poteſtate eſſe: & quibus mendacijs de rege, multiplicando uerbis copias eius, erexerat multorum i Græcia animos: ijſdem & regis ſpem inflabat. omnium uotis eum acceſſiri. concurſum ad litora futurum: unde claſſem regiá proſpexiſſent. Hic idem auſus de Annibale eſt mouere

ſententiam propè iam certam regis. nam neq; dimittendam partem nauium à claſſe regia cenſebat: neque ſi mittendæ naues forent: minus quenquā ei claſſi, quàm Annibalem præficiendum. Exulem illum, & Pœnū eſſe: cui mille in dies noua conſilia uel fortuna ſua, uel ingenium poſſit facere. & ipſam eam gloriam belli, qua uelut dote Annibal conciliatur: nimiam in præfecto regio eſſe. regem conſpici, regem unum ducem, unum imperatorem uideri debere. Si claſſem, ſi exercitum amittat Annibal: idem damni fore, ac ſi per alium ducem amittantur. ſi quid proſpere ueniat: Annibalis eam, non Antiochi gloriam fore. Si uero uniuerſo bello uincendi Romanos fortuna detur: quàm ſpem eſſe: ſub rege uicturum Annibalem uni ſubiectum: qui patriam propè non tulerit? non ita ſe à iuuenta eum geſſiſſe, ſpe animoq; complexum orbis terrarum imperium: ut in ſenectute dominum laturus uideatur. Nihil opus eſſe regi Annibale duce: comite, et conſiliario eodem ad bellū uti poſſe. modicum fructū ex ingenio tali neq; grauē, neq; inutilē fore. ſi ſumma petantur: et dantem, et accipiētē pgrauatura. Nulla ingenia tam prona ad inuidiā ſunt: quàm eorū: qui genus, ac fortunam ſuam animis non æquant: quia uirtutem, & alienum bonum oderunt. Extemplo conſilium mittendi Annibalis, quod unum in principio belli utiliter cogitatum erat: abiectū eſt. Demetriadis maxime defectione ab Romanis ad Aetolos elatus, non ultra differre profectionem in Græciā conſtituit. Priuſquam ſolueret naues: Ilium à mari aſcēdit: ut Mineruæ ſacrificaret. Inde ad claſſem regreſſus, proficiſcitur XL tectis nauibus, apertis LX. & du-

centæ onerariæ cũ omnis generis commeatu, belli quoq; alio apparatu, ſequebantur. Imbrum primo inſulam tenuit: inde Scyathum traiecit. ubi collectis in alto, quæ diſſipatæ erant, nauibus, ad Ptelcum primum continentis uenit. Ibi Eurylochus magnetarches, principesq; Magnetum ab Demetriade occurrerunt. quorum frequẽtia lætus die poſtero in urbis portum nauibus eſt inuectus. Copias haud procul inde expoſuit. X millia peditum fuere, & quingenti equites, ſex elephanti: uix ad Græciam nudam occupandam ſatis copiarum, ne dum ad ſuſtinendum romanum bellũ. Aetoli poſteaquam Demetriadem ueniſſe Antiochum allatum eſt: concilio indicto decretum, quo acerſerent eum: fecerunt. Iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos ſciebat: Phalaram in ſinum maliacum proceſſerat. inde decreto accepto Hyameam uenit. Exceptus ingenti fauore multitudinis cum plauſibus, clamoribusq; , & quibus alijs lætitia effuſa uulgi ſignificatur. In concilium ut uentum eſt: à Phanea prætore, principibusq; alijs intro ductus, facto ſilentio rex dicere orſus. Prima eius oratio fuit excuſantis: quod tanto minoribus ſpe, atq; opinione omnium copijs ueniſſet. Id ſuæ impenſæ erga eos uoluntatis maximum debere indicium eſſe: quod nec paratus ſatis ulla re, & tempore ad nauigandum immaturo, uocantibus legatis eorum haud grauate obſecutus eſſet: credidiſſetq;: cum ſe uidiſſent Aetoli: omnia uel in ſe uno poſita præſidia exiſtimaturos eſſe. Cæterum eorum quoque ſe, quorum expectatio deſtituta in præſentia uideatur: ſpem abunde expleturum. nam ſimul primum anni tempus nauigabile præbuiſſet ma-

re:omnem ſe Græciam armis,uiris,equiſq;,omnem o-
ram maritimam claſſibus completurum:nec impenſæ,
nec labori,nec periculo parſurum:donec depulſo ceruī
cibus eorum imperio romano,liberam uere Græciam,
atq; in ea principes Aetolos feciſſet.cum exercitibus com
meatus quoq; omnis generis ex Aſia uenturos.in præ-
ſentia curæ eſſe Aetolis debere:ut copia frumenti ſuis,
& annona tolerabilis rerum aliarum ſuppeditetur.

In hanc ſententiam rex cum magno omnium aſſen
ſu locutus diſceſſit.Poſt diſceſſum regis inter duos prin=
cipes Aetolorum,Phaneam & Thoantem contentio fuit.
Phaneas reconciliatore pacis,& diſceptatore de iis,quæ
in controuerſia cum populo romano eſſent:utendum po
tius Antiocho cenſebat,quàm duce belli. Aduentum
eius,& maieſtatem ad uerecundiam inferendam Ro-
manis uim maiorem habituram,quàm arma.Multa ho
mines,ne bellare neceſſe ſit,uoluntate remittere: quæ
bello & armis cogi non poſſint. Thoas negare:paci ſtu
dere Phaneam:ſed diſcutere apparatum belli uelle: ut
tædio & impetus relangueſcat regis:& Romani tem=
pus ad comparãdum habeant. Nihil enim æqui ab Ro
manis impetrari poſſe,toties legationibus miſſis Roma,
toties cum ipſo Quintio diſceptando ſatis expertum eſ=
ſe.nec niſi abſciſſa omni ſpe,auxilium Antiochi implo-
raturos fuiſſe.quo celerius ſpe omnium oblato,non eſſe
elangueſcendum:ſed orandum potius regem:ut quoniã,
quod maximum fuerit,ipſe uindex Græciæ uenerit:co
pias quoq; terreſtres,naualeſq; accerſat.armatum regem
aliquid impetraturum:inermem non pro Aetolis mo=
do,ſed ne pro ſe quidem ipſo momenti ullius futurum

apud

apud Romanos. Hæc uicit ſententia: imperatoremq; regem appellandum cenſuerunt: & XXX principes, cum quibus, ſiqua uellet, conſultaret: delegerunt. Ita dimiſſo concilio, multitudo omnis in ſuas ciuitates dilapſa eſt. Rex poſtero die cum apocletis eorum unde bellum ordiretur, conſultabat. optimum uiſum eſt: Chalcidem fruſtra nuper ab Aetolis tentatam primum aggredi: & celeritate in eam rem magis, quàm magno conatu et apparatu opus eſſe. Itaq; cum mille peditibus rex qui eum Demetriade ſecuti erant: profectus per Phocidem eſt. & alio itinere principes ætoli, iuniorum paucis euocatis, ad Chæroniam occurrerunt: & X roſtratis nauibus ſecuti ſunt. Rex ad Salganea caſtris poſitis, ipſe cum principibus Aetolorũ Euripum traiecit. & cum haud procul portu egreſſus eſſet: magiſtratus quoque Chalcidenſium, & principes ante portam proceſſerunt. pauci utrinque ad colloquium congreſſi ſunt. Aetoli magnopere ſuadere: ut ſalua Romanorum amicitia regem quoq; aſſumerent ſocium atque amicum. Neque enim eum inferendi belli, ſed liberandæ Græciæ cauſa in Europam traieciſſe: & re liberandæ non uerbis & ſimulatione: quod feciſſent Romani. Nihil autem utilius Græciæ ciuitatibus eſſe: quàm utranq; complecti amicitiam. ita enim ab utriuſq; iniuria tutam alterius ſemper præſidio & fiducia fore. nam ſi non recepiſſent regem: uiderent quid patiendũ ĳs extemplo foret: cum Romanorum procul auxilium: hoſtis Antiochus, cui reſiſtere uiribus ſuis non poſſent: ante portas eſſet. Ad hæc Mictilo unus ex principibus, mirari ſe dixit: ad quos liberandos Antiochus re-

licto regno ſuo in Europam traieciſſet. nullam enim ciuitatem ſe in Græcia noſſe: quæ aut præſidium habeat: aut ſtipendium Romanis pendat: aut fœdere iniquo alligata, quas nolit, leges patiatur. itaq; Chalcidenſes neque uindice libertatis ullo indigere: cum liberi ſint: neq; præſidio: cum pacem eiuſdem populi romani beneficio, & libertatem habeant. Amicitiam regis non aſpernari, neq; ipſorum Aetolorum. id primum eos pro amicis facturos: ſi inſula excedant: atq; abeant. nam ipſis certũ eſſe: nonmodo nõ recipere mœnibus: ſed ne ſocietatem quidem ullam, paciſci niſi ex authoritate Romanorum.

Hæc renuntiata regi ad naues, ubi reſtiterat, cum eſſent: in præſentia (neq; enim iis uenerat copiis: ut ui agere quicquam poſſet) reuerti Demetriadem placuit. ibi, quoniam primum inane incœptum euaſiſſet: conſultare cum Aetolis rex quid deinde fieret. Placuit: Achæos, & Aminandrum regem Athamanum tentare. Bœotiorũ gentem auerſam ab Romanis iam inde à Barcillæ morte, & quæ ſecutæ eam fuerant: cenſebant. Achæorum Philopœmenem principem æmulatione gloriæ in bello Laconum infeſtum, inuiſumq; eſſe Quintio credebãt.

Aminander uxorem Apamiam, filiam Alexandri cuiuſdam Megalopolitani, habebat: qui ſe oriundum à Magno Alexandro ferens, filiis duobus Philippum atq; Alexandrum, & filiæ Apamiam nomina impoſuerat: quam regiis indultam nuptiis maior ex fratribus Philippus ſecutus in Athamaniam fuerat. Hunc forte ingenio uanum Aetoli, & Antiochus impulerant in ſpem, quod is uere regum ſtirpis eſſet, regni Macedoniæ: ſi Aminandrum, Athamanesq; Antiocho coniunxiſ-

ſet. & ea uanitas promiſſorum non apud Philippum modo, ſed etiam apud Aminandrum ualuit. In Achaia legatis Antiochi, Aetolorumq; coràm T. Quintio Aegij datum eſt concilium. Antiochi legatus prior, quàm Aetoli eſt auditus. Is, ut pleriq;, quos opes regiæ alũt: uaniloquus maria terraſq; inani ſonitu uerborum compleuit. Equitum innumerabilẽ uim traijci Helleſponto in Europã: partim loricatos: quos cataphractos uocant: partim ſagittis ex equo utentes: &, à quo nihil ſatis tecti ſit: auerſos refugiente equo certius figentes. His equeſtribus copijs quanquàm uel totius Europæ exercitus in unum coacti obrui, poſſent: adijciebat multiplices copias peditum: & nominibus quoq; gentium uix fando auditis terrebat: Dacas, Medos, Elimæoſq;, & Caduſios appellans. Naualium uero copiarum, quas nulli portus capere in Græcia poſſent: dexterum cornu Sidonios, & Tyrios, ſiniſtrum Aradios, & ex Pamphylia Hydetas tenere: quas gentes nullæ unquam nec arte, nec uirtute nauali æquaſſent. Iam pecuniã, iam alios belli apparatus referre ſuperuacaneum eſſe. ſcire ipſos: abundaſſe ſemper auro regna Aſiæ. Itaque non cum Philippo, nec Annibale rem futuram Romanis: principe altero ciuitatis: altero Macedoniæ tantum regni finibus incluſo: ſed cũ magno Aſiæ totius, partiſq; Europæ rege. Eũ tamen, quanquam ab ultimis orientis terminis ad liberandam Græciam uenit: nihil poſtulare ab Achæis: in quo fides eorum aduerſus Romanos, priores ſocios atque amicos lædatur. non enim ut ſecum aduerſus eos arma capiant: ſed ut neutri parti ſeſe coniungant, petere: pacem utriq; parti, quod medios deceat amicos:

optent: bello ſe non interponant. Idem fermè & Aetolorum legatus Archidamus petit: ut quæ facillima, & tutiſſima eſſet, quietem præſtarent: ſpectatoresq́; belli fortunarum alienarum euentum ſine ullo diſcrimine rerum ſuarum opperirentur. Prouectus deinde eſt intemperantia linguæ in maledicta, nunc communiter Romanorum, nunc propriè ipſius Quintij, ingratos appellans, & exprobrans non uictoriam modo de Philippo uirtute Aetolorum partam, ſed etiam ſalutem: ipſumq́; & exercitum ſua opera ſeruatos. Quo enim illum unquam imperatoris functum officio eſſe? auſpicantem, immolantemq́;, & uota nuncupãtem ſacrificuli uatis modo in acie uidiſſe: cum ipſe corpus ſuum pro eo telis hoſtium obijceret. Ad ea Quintius, Coràm quibus magis, quàm apud quos uerba faceret, dicere Archidamum rationem habuiſſe. Achæos enim probe ſcire: Aetolorum omnem ferociam in uerbis, non in factis eſſe: & in concilijs magis, concionibusq́;, quàm in acie apparere. itaq; parui Achæorum exiſtimationem, quibus notos eſſe ſe ſcirent: feciſſe: legatis regis, & per eos abſenti regi eũ ſe iactaſſe. Quod ſi quis antea ignoraſſet: quæ res Antiochum, & Aetolos coniunxiſſet: ex legatorum ſermone potuiſſet apparere. mentiendo inuicem, iactandoq́; uires, quas non haberent, inflaſſe uana ſpe: atq; inflatos eſſe: dum ij ab ſe Philippum uictum, ſua uirtute protectos Romanos, & quæ modo audiebatis: narrant: uos, cæterasq́; ciuitates, & gentes, ſuam ſectam eſſe ſecuturos: rex contra peditum, equitumq́; nubes iactat: & conſternit maria ſuis claſſibus. Eſt autem res ſimillima cœnæ chalcidenſis hoſpitis mei,

hominis & boni, & ſciti conuiuatoris. apud quem ſolſtitiali tpe comiter accepti cum miraremur: unde illi eo tēpore anni tam uaria, et tam multa uenatio: homo non quàm iſti ſunt, glorioſus, renidens condimentis ait uarietatem illam, & ſpeciem ferinæ carnis ex manſueto ſue factam. Hoc dici apte in copias regis, quæ pauloante iactatæ ſunt: poſſe: & in uaria genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum: Dacas, & Medos, & Caduſios, & Elimæos, Syros omnes eſſe: haud paulo mancipiorum melius, propter ſeruilia ingenia, quàm militum genus. Et utinam ſubijcere oculis ueſtris Achæi poſſem concurſationem regis magni ab Demetria de nunc Lamiam in concilium Aetolorum, nunc Chalcidem. uideretis uix duarum male plenarum leguncularum inſtar in caſtris regis. uideretis regem nunc mendicantem propè frumentum ab Aetolis, quod militi admetiatur: nunc mutuas pecunias fœnore in ſtipendium quærentem, nunc ad portas Chalcidis ſtantem, & mox inde excluſum, nihil aliud, quàm Aulide atque Euripo ſpectatis, in Aetoliam redeuntem. Male crediderunt & Antiochus Aetolis, & Aetoli regiæ uanitati. quo minus uos decipi debetis: ſed expertæ potius, ſpectatæq; Romanorum fidei credere. Nam quod optimum eſſe dicant: non interponi uos bello: nihil immo tam alienum rebus ueſtris eſt. quippe ſine gratia, ſine dignitate præmium uictoris eritis.

Nec abſurde aduerſus utroſq; reſpondiſſe uiſus eſt: & facile erat orationem apud fauentes æquis auribus accipi. nulla enim nec diſceptatio, nec dubitatio fuit: quin omnes, eoſdem genti Achæorum hoſteis, & amicos,

quos populus romanus cenſuiſſet, iudicarent: bellumq́; & Antiocho, & Aetolis nuntiari iuberent. Auxilia etiam quò cenſuit Quintius, quingentorum militum Chalcidem, quingentorum Piræeum extemplo miſerunt. Erat enim haud procul ſeditione Athenis res, trahentibus ad Antiochum quibuſdam ſpe largitionum uenalem pretio multitudinem: donec ab ijs, qui romanæ partis erant: Quintius eſt acitus: & accuſante Leonte quodam Apollodorus author defectionis damnatus, atque in exilium eſt eiectus. Et ab Achæis quidem cum triſti reſponſo legatio ad regem rediјt. Bœotij nihil certi reſponderunt. Cum Antiochus in Bœotiam ueniſſet: tum quid ſibi faciundum eſſet, ſe deliberaturos eſſe. Antiochus cum ad Chalcidis præſidiũ & Achæos, & Eumenem regem miſiſſe audiſſet: maturandum ratus, ut & præuenirent ſui: & uenientes, ſi poſſent, exciperent: Menippum cum tribus fermè millibus militum, & cum omni claſſe Polyxenidam mittit. ipſe paucos poſt dies ſex millia ſuorum militum, & ex ea copia, quæ Lamiæ repente colligi potuit: non ita multos Aetolos ducit. Achæi quingenti ab Eumene rege, modicum auxilium miſſum, duce Xenoclide Chalcidenſi nondum obſeſſis itineribus tuto tranſgreſſi Euripum, Chalcidem peruenerunt. Romani milites quingenti fermè & ipſi, cum iam Menippus caſtra ante Salganea ad Herinium, quà tranſitus ex Bœotia in Eubœam inſulam eſt: haberet: uenerunt. Mictilo erat cum ijs, legatus à Chalcide ad Quintium ad id ipſum præſidium petendum miſſus. qui poſteaquam obſeſſas ab hoſtibus fauces uidit: omiſſo ad Au-

lidem itinere, Delium conuertit: ut inde in Euboeam tranſmiſſurus. Templum eſt Appollinis Delium imminens mari: V millia paſſuum ab Tanagra abeſt. minus quatuor inde millium proximus in Euboeam eſt maris traiectus. Vbi & in fano, lucoq́;, (& ea religione, & eo iure ſancta quoque ſunt templa: quæ aſyla Græci appellant) & nondum aut indicto bello, aut ita commiſſo, ut ſtrictos gladios, aut ſanguinem uſquam factum audiſſent: cum per magnum otium milites, alij ad ſpectaculum templi luciq; uerſi, alij in littore inermes uagarentur: magna pars per agros lignatum, pabulatumq́; dilapſa eſſet: repente Menippus palatos paſſim aggreſſus cecidit: ad quinquaginta uiuos cepit. perpauci effugerunt: in quibus Mictilo, parua oneraria naue exceptus. Ea res Quintio, Romanisq́; ſicut iactura militum moleſta, ita ad ius inferendi Antiocho belli adieciſſe aliquantum uidebatur. Antiochus admoto ad Aulidem exercitu, cum rurſus oratores partim ex ſuis, partim ætolos Chalcidem miſiſſet: qui eadem illa, quæ nuper, cum minis grauioribus agerent: nequicquam contra Mictilone & Xenoclide tendentibus, facile tenuit: ut portæ ſibi aperirentur. Qui romanæ partis erant: ſub aduentum regis urbe exceſſerunt. Achæorum et Eumenis milites Salganea tenebant. Et in Euripo caſtellum romani milites pauci cuſtodiæ cauſa locum communiebant. Salganea Menippus, rex ipſe caſtellum Euripi oppugnare eſt adortus. Priores Achæi & Eumenis milites pacti ut ſine fraude liceret abire, præſidio exceſſerunt. pertinacius Romani

Euripum tuebantur. Hi quoq; iam cum terra mariq; obſiderentur: & iam machinas, tormentáq; comportari uiderent: non tulere obſidionem. Cum id, quod caput erat Eubœæ: teneret rex: ne cæteræ quidem eius inſulæ urbes imperium abnuerunt. magnóq; principio ſibi orſus bellum uidebatur: quod tanta inſula, & tot opportunæ urbes in ſuam ditionem ueniſſent.

DECADIS QVARTAE LIBER SEXTVS.

P VBLIVM CORNELIVM Cn. F. Scipionem, & M. Attilium Glabrionem conſules inito magiſtratu, patres priuſquam de prouincijs agerent, res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt in omnibus fanis: in quibus lectiſternium maiore parte anni fieri ſolet: precariq́; quod ſenatus de nouo bello in animo haberet: ut ea res ſenatui, populóq; romano bene atq; feliciter eueniret. Ea omnia ſacrificia læta fuerunt: primisq́; hoſtiis perlitatum eſt: & ita aruſpices reſponderunt: eo bello terminos populi romani propagari: uictoriam, ac triumphum oſtendi. Hæc cum renuntiata eſſent: ſolutis religione animis, patres rogationem ad populum ferri iuſſerunt: uellent: iuberent'ne: cum Antiocho rege, quiq; ſectam eius ſecuti eſſent: bellum iniri? ſi ea perlata rogatio eſſet: tum, ſi ita uideretur conſulibus: rem integram ad ſenatum referrent. P. Cornelius eam rogationem pertulit. tum ſenatus decreuit: ut conſules Italiam, & Græciam prouincias ſortirentur: cui Græcia eueniſſet: ut præter eum numerum militum, quem L. Quintius in eam prouinciam ex authoritate ſenatus ſcripſiſſet: imperaſſet'ue: eũ exercitum acciperet: quem M. Bebius prætor anno priore ex S.C. in Macedoniam traieciſſet. & extra Italiam permiſſum, ut, ſi res poſtulaſſet: auxilia ab ſocijs ne ſupra V millia numerum acciperet. L. Quintium ſuperioris anni conſulem legari ad id bellum placuit. Alter

COS, cui Italia prouincia eueniſſet: cum Boijs iuſſus bellum gerere utro exercitu mallet ex duobus: quos ſuperiores COSS habuiſſent: alterum ut mitteret Romam: eæq; urbanæ legiones eſſent paratæ, quo ſenatus cenſuiſſet. His ita in ſenatu ad id, quæ cuius prouincia foret, decretis, tum demum ſortiri conſules placuit. Attilio Græcia, Cornelio Italia euẽnit. Certa deinde ſorte ſenatuſconſultum factum eſt: quod populus romanus eo tempore duellũ iuſſiſſet cum rege Antiocho eſſe: quiq; ſub imperio eius eſſent: ut eius rei cauſa ſupplicationem imperarent conſules: utiq; M. Attilius COS ludos magnos Ioui uoueret, & dona ad omnia puluinaria. Id uotum in hæc uerba præeunte P. Licinio pontifice maximo conſul nuncupauit. Si duellũ, quod cum Antiocho rege ſumi populus iuſſit: id ex ſententia ſenatus, populiq; romani confectum erit: tum tibi Iuppiter populus romanus ludos magnos dies X continuos faciet: donaq; ad omnia puluinaria dabuntur de pecunia, quantam ſenatus decreuerit. quiſquis magiſtratus eos ludos quando, ubiq; fecerit: hi ludi recte facti, donaq; data recte ſunto. Supplicatio inde ab duobus COSS edicta per biduum fuit. Conſulibus ſortitis prouincias, extemplo & prætores ſortiti ſunt. M. Iunio Bruto iuriſdictio utraq; euẽnit: A. Cornelio Mammulæ Brutij: M. Aemylio Lepido Sicilia: L. Oppio Salinatori Sardinia: C. Liuio Salinatori claſſis: L. Aemylio Paulo Hiſpania ulterior. His ita exercitus decreti. A. Cornelio noui milites, conſcripti priore anno ex S. C. à L. Quintio conſule, dati ſunt: iuſſusq; tueri omnem orã circa Tarentum, Brunduſiumq;. L. Aemylio Paulo in ulterio=

rem Hiſpaniam præter eum exercitum, quem à M. Fuluio proconſule accepturus eſſet: decretum: ut nouorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita ut in iis duæ partes ſociûm latini nominis, tertia ciuium romanorum eſſet. Idem ſupplementi ad C. Flaminiũ, cui imperiũ prorogabatur: in Hiſpaniam citeriorẽ eſt miſſum. M. Aemylius Lepidus à L. Valerio. cui ſucceſſurus eſſet: ſimul prouinciam, exercitumq; accipere iuſſus: L. Valerium, ſi ita uideretur: proprætorem in prouincia retinere & prouinciam ita diuidere: ut una ab Agrigento ad Pachynum eſſet: altera à Pachyno Tyndarium. eam maritimam oram L. Valerius XX nauibus longis cuſtodiret. Eidem prætori mandatum: ut duas decimas frumenti exigeret: idq; ad mare comportandũ, deuehendumq; in Græciam curaret. Idem L. Oppio de alteris decimis exigendis in Sardinia imperatum. cæterum non in Græciam, ſed Romam id frumentum portari placere C. Liuius prætor, cui claſſis euenerat: cum XXX nauibus paratis traiicere in Græciam primo quoq; tempore iuſſus: & ab Attilio naues accipere: ueteres naues, quæ in naualibus erant: ut reficeret: & armaret. M. Iunio prætori negotium datum eſt: ut in eam claſſem ſocios nauales libertinos legeret. Legati terni in Africam ad Carthaginenſes, & in Numidiam ad frumentum rogandum, quod in Græciam portaretur: miſſi: pro quo pretium ſolueret populus romanus. Adeoq; in apparatum, curamq; eius belli ciuitas intenta fuit: ut P. Cornelius COS ediceret: qui ſenatores eſſent: quibusq; in ſenatu ſententiam dicere liceret: quiq; minores magiſtratus eſſent: ne quis

eorum longius ab urbe Roma abiret: quàm unde eo die redire poſſet: ne'ue uno tempore quinq; ſenatores ab urbe Roma abeſſent. In comparanda impigre claſſe C. Liuium prætorem contentio orta cum colonis maritimus pauliſper tenuit. nam cum cogerentur in claſſem: tribunos plebis appellarunt. ab ijs ad ſenatum reiecti ſunt. ſenatus ita, ut ad unum omnes conſentirent: decreuit: uacationem rei naualis his colonis non eſſe. Sena, & Fregena, & Caſtrum nouum, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina, & Minturnæ, & Sinueſſa fuerunt: quæ cũ prætore de uacatione certauerunt. conſul deinde M. Atilius ex S. C. ad collegium fœcialium retulit: ipſi'ne utiq; regi Antiocho indiceretur bellum? an ſatis eſſet ad præſidium aliquod eius nuntiare? & nũ Aetolis quoq; ſeparatim indici iuberent bellum? & num prius ſocietas eis, & amicitia renuntianda eſſet: quàm bellum indicendum? Fœciales reſponderunt: iam ante ſeſe, cum de Philippo conſulerentur: hæc decreuiſſe: nihil referre, ipſi coràm, an præſidio nuntiaretur. amicitiam renuntiatam uideri: cum legatis toties repetentibus res nec reddi, nec ſatisfieri equum cenſuiſſent. Aetolos ultro ſibi bellum indixiſſe: cum Demetriadem ſociorum urbem per uim occupaſſent: Chalcidem terra mariq; oppugnatum iſſent: regem Antiochum in Europam ad bellum populo romano inferẽdum traduxiſſent. Omnibus iam ſatis comparatis, M. Attilius COS edixit: ut quos L. Quintius milites conſcripſiſſet: & quos ſocijs nominiq; latino imperaſſet: quos ſecum in prouinciam ire oporteret tribunos militum legionis primæ & tertiæ: uti omnes Brunduſium Idibus Maijs conuenirent. ipſe ad

quintum Nonas Maias paludatus urbe egreſſus eſt. Per eoſdem dies & prætores in prouincias profecti ſunt. Sub idem tempus legati ab duobus regibus, Philippo, et Ptolemæo Aegypti rege, Romam uenerunt, pollicentes ad bellum auxilia, & pecuniam, & frumentum. ab Ptolemæo etiam mille pondo auri, & mille XX pondo argenti allata. Nihil eſt acceptum: gratiæ regibus actæ. & cum uterq; ſe cum omnibus copijs in Aetoliá uenturum, belloq; interfuturum polliceretur: Ptolemæo id remiſſum: philippi legatis reſponſum. gratum eum ſenatui, populoq; romano facturum: ſi M. Attilio conſuli non defuiſſet. Item ab Carthaginenſibus, & Maſaniſſa rege legati uenerunt. Carthaginenſes tritici modiûm mille, hordei quingenta millia ad exercitum, dimidium eius Romam apportaturos polliciti ſunt: id ut ab ſe munus Romani acciperent, petere ſe: & claſſem ſuorum ſuo ſumptu comparaturos: & ſtipendiū, quod pluribus penſionibus in multos annos deberent: præſens omne daturos. Maſaniſſæ legati: quingenta millia modiûm tritici, trecenta hordei ad exercitum in Græciam, Romam trecenta millia modiûm tritici, CC quinquaginta hordei, equites quingentos, elephantos XX regem ad M. Attiliū conſulem miſſurum. De frumento utriſq; reſponſum. ita uſurum eo populum romanum: ſi pretium acciperent. De claſſe Carthaginenſibus remiſſum: præterquam ſi quid nauium ex fœdere deberēt. de pecunia item reſponſum: nullam ante diem accepturos. Cum hæc Romæ agebantur: Chalcide Antiochus ne ceſſaret per hybernorum tempus: partim ipſe ſolicitabat ciuitatum animos mittendis legatis: partim

ultro ad eum ueniebant: ſicut Epirotæ communi gentis conſenſu, & Elei, & Peloponnenſes uenerunt. Elei auxilium aduerſus Achæos peteant: quos poſt bellum non ex ſua ſententia indictum Antiocho, primum ciuitati ſuæ arma illaturos credebant. Mille iis pedites cum duce Cretenſi Euphane ſunt miſſi. Epirotarum legatio erat minime in partem ullam liberi, aut ſimplicis animi. apud regem gratiam initam uolebant cum eo: ut cauerent, nequid offenderent Romanos. petebant enim: ne ſe temere in cauſam deduceret, expoſitos aduerſus Italiam pro omni Græcia & primos impetus romanorum excepturos. ſed ſi ipſe poſſet terreſtribus, naualibusq; copiis præſidere Epiro: cupide eum omnes Epirotas & urbibus, & portubus ſuis accepturos. ſi id non poſſet: deprecari: ne ſe nudos, atq; inermes romano bello obiiceret. Hac legatione id agi apparebat: ut ſiue (quod magis credebant) abſtinuiſſet Epiro: integra ſibi omnia apud exercitus romanos eſſent, conciliata ſatis apud regem gratia: quod accepturi fuiſſent uenientem: ſiue ueniſſet: ſic quoq; ſpes ueniæ ab romanis foret: quod non expectato longinquo ab ſe auxilio, præſentis uiribus ſuccubuiſſent. Huic tam perplexæ legationi quia non ſatis in promptu erat quid reſponderet: legatos ſe miſſurum ad eos dixit: qui de iis, quæ ad illos, ſeq; communiter pertinerent: loquerentur. In Bœotiam ipſe profectus eſt, cauſas in ſpeciem iræ aduerſus Romanos eas, quas ante dixi, habentem, Barcillæ necem, & bellum à Quintio Coroneæ propter romanorum militum cædes illatum: re uera per multa iam ſecula publice priuatimq; labente egregia quondam diſciplina gentis: & multorum

eo ſtatu: qui diuturnus eſſe ſine mutatione rerum non poſſet. Obuiam effuſis undiq; Bœotiæ principibus, Thebas uenit. Ibi in concilio gentis, quanquam & ad Delium impetu in præſidium romanum facto, et ad Chalcidem commiſerat nec à paruis, nec dubijs principijs bellum: tamen eadem oratione exorſus, qua in colloquio primo ad Chalcidē, quáq; per legatos in concilio Achæorum uſus erat: ut amicitiam ſecum inſtitui, non bellum indici romanis poſtularet: neminem quid ageretur, fallebat. decretum tamen ſub leui uerborum prætextu pro rege aduerſus Romanos factum eſt. Hac quoque gente adiuncta, Chalcidem regreſſus, præmiſſis inde literis, ut Demetriadem conuenirent principes Aetolorum: cum quibus de ſumma rerum deliberaret: nauibus eò ad diem indictam concilio uenit. Et Aminander acitus ad conſultandum ex Athamania, & Annibal Pœnus iamdiu non adhibitus, interfuit ei conſilio. Conſultatum de Theſſalorum gente eſt: quorum omnibus, qui aderant, uoluntas tentanda uidebatur. in eo modo diuerſæ ſententiæ erant: quod alij extemplo agendum, alij ex hyeme, quæ tunc fermè media erat: differendum in ueris principium, & alij legatos tantummodo mittendos, alij cum omnibus copijs eundum cenſebant: terrendosq; metu: ſi cunctarentur. Cum circa hanc ferè conſultationem diſceptatio omnis uerteretur: Annibal nominatim interrogatus ſententiam, in uniuerſi belli cogitationem regem, atq; omnes eos, qui aderãt: tali oratione auertit. Si ex quo traiecimus in Græciam, adhibitus eſſem in conſilium: cũ de Eubœa, de Achæis, deq; Bœotia agebatur: eandē

ſententiam dixiſſem: quàm hodie, cum de Theſſalis agi=tur, dicam. Ante omnia Philippum, & Macedonas belli in ſocietatem quacunque ratione cenſeo deducendos eſ=ſe. nam quod ad Eubœam, Bœotioſq́;, & Theſſalos attinet: cui dubium eſt: quin, ut quibus nullæ ſuæ uires ſint: præſentibus adulando ſemper quem metum in conſilio habeant: eodem ad impetrandam ueniam utan=tur? ſimulac romanum exercitum in Græcia uiderint: ad conſuetum imperium ſe auertant? nec ijs noxæ fu turum ſit: quod cum Romani procul abeſſent: uim tuam præſentis, exercitusq́; tui experiri noluerint? Quanto igitur prius, potiusq́; eſt Philippum nobis coniungere, quàm hos: cui, ſi ſemel in cauſam deſcenderit, nihil integri futurum ſit: quiq́; eas uires afferat: quæ non acceſſio tantum ad romanum eſſe bellum: ſed per ſe ipſæ nuper ſuſtinere potuerint Romanos. Hoc ergo adiuncto (abſit uerbo inuidia) quid dubitare de euentu poſſim? cum quibus aduerſus Philippum ualuerint Romani: ijs nunc fore uideam ut ipſi oppugnentur. Aetoli, qui Philippum (quod inter omnes conſtat) uicerunt: cum Phi lippo aduerſus Romanos pugnabunt. Aminander, atq; Athamânum gens, quorum ſecundum Aetolos plurima fuit opera in eo bello: nobiſcum ſtabunt. Philippus tum te quieto totam molem ſuſtinebat belli: nunc duo maximi reges, Aſiæ Europæq́; uiribus aduerſus unum populum, ut meam utranq; fortunam taceam: patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quic quid tandem erit uobiſcum comparatus: geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet coniungi nobis Philippum poſſe? una communis utilitas: quæ ſocietatis

maximum

maximum uinculum eſt: altera authores uos Aetoli. ueſter enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere eſt ſolitus: ante omnia hoc ſemper affirmauit: fremere Philippũ: & ægre pati ſub ſpecie pacis leges ſeruitutis ſibi impoſitas. ille q̃dem, ut feræ beſtiæ uinctæ, aut clauſæ, & refringere clauſtra cupientes, regis iram uerbis æquabat. cuius ſi talis animus eſt: ſoluamus nos eius uincula: et clauſtra refringamus: ut erumpere diu coercita ira in hoſtes communes poſſit. Quod ſi nihil eum legatio noſtra mouerit: at nos, quoniã nobis eum adiungere non poſſumus: ne hoſtibus noſtris ille adiungi poſſit, caueamus. Seleucus filius tuus Lyſimachiæ eſt: qui ſi eo exercitu, quem ſecum habet: per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari: facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad ſua potiſſimum tuenda auertet. De Philippo meam ſententiam habes. De ratione uniuerſi belli quid ſentirem, iam ab initio non ignoraſti. quod ſi tum auditus forẽ: non in Eubœa Chalcidem captam, et caſtellũ Euripi expugnatum Romani, ſed Hetruriam, Ligurũq́;, et Galliæ ciſalpinæ oram bello ardere, &, qui maximus ijs terror eſt: Annibalem in Italia eſſe audirent. Nunc quoq; acceſſas cenſeo omneis nauales terreſtreſq́; copias: ſequantur claſſem onerariæ cum commeatibus. nam hic ſicut ad belli munera pauci ſumus: ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Cum omneis tuas contraxeris uires: diuiſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis: ne trãſitus Romanis liber, ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniã, Africamq́; ſpectat: traijcies: ipſe cum omnibus terreſtribus copijs in Byllinum *

agrum procedes: inde Græciæ præſidebis: & ſpeciem Romanis traiecturum te præbens, et ſi res popoſcerit, traiecturus. Hæc ſuadeo: qui ut non omnis peritiſſimus ſum belli: cum Romanis certe bellare bonis maliſq; meis didici. In quæ conſilium dedi: in eadem nec infidelẽ, nec ſegnem operam polliceor. Dij approbent eã ſententiam: quæ tibi optima uiſa fuerit. Hæc ferme Annibalis oratio fuit: quam laudarunt magis in præſentia, qui aderant: quàm rebus ipſis executi ſunt. nihil enim eorũ eſt factum: niſi quod ad claſſem, copiaſq; accerſendas ex Aſia Polyxenidã miſit. Legati Lariſſam ad concilium Theſſalorum ſunt miſſi. & Aetolis, Aminandroq; dies ad conueniendum exercitui Pheras eſt indictus. eodẽ et rex cum ſuis copijs confeſtim uenit. Ibi dum opperiretur Amynandrũ, atq; Aetolos: Philippum Megalopolitanum cum duobus millibus hominũ ad legenda oſſa Macedonum circa Cynocephalas. ubi debellatũ erat cum Philippo: miſit: ſiue ab ipſo quærente ſibi commendationem ad Macedonum gentem, et inuidiã regi, quod inſepultos milites reliqſſet, monitus: ſiue ab inſita regibus uanitate, ad conſiliũ ſpecie amplũ, re inane animo adiecto. Tumulus eſt i unum oſſibus, quæ paſſim ſtrata erant, coaceruatis factus: q nullam gratiam ad Macedonas, odium ingens ad Philippũ mouit. Itaq; qui ad id tempus fortunam eſſet in conſilio habiturus: is extemplo ad M. Bebiũ proprætorẽ miſit: Antiochũ in Theſſaliã impetum feciſſe. ſi uideretur ei: moueret ex hybernis. ſe obuiã proceſſurũ: ut quid agendum eſſet, conſultarent.

Antiocho ad Pheras iã caſtra habenti, ubi coniunxerant ei ſe Aetoli, et Amynander: legati ab Lariſſa uene

runt, quærentes: quod ob factum, dictum'ue Theſſalorũ bello laceſſeret eos: ſimul orantes: ut remoto exercitu per legatos, ſi quid ei uideretur, ſecum diſceptaret. Eodem tẽpore quingentos armatos duce Hippolocho Pheras in præſidium miſerunt. hi excluſi aditu, iam omnia itinera obſidentibus regijs, Scotuſſam ſe receperunt. Legatis Lariſſæorum rex clementer reſpondit: non belli faciendi, ſed tuendæ & ſtabiliendæ libertatis Theſſalorũ cauſa Theſſaliam intraſſe. Simulia his qui cum Pheræis ageret, miſſus. cui nullo dato reſpõſo, Pheræi ipſi ſuum legatum ad regem, principẽ ciuitatis Pauſaniam miſerunt. Qui cum haud diſſimilia his, ut in cauſa pari, quæ pro Chalcidẽſibus in colloquio ad Euripi fretum dicta erãt: quædam etiam ferocius egiſſet: rex etiam atq; etiã deliberare eos iuſſos, ne id conſilij caperent: cuius, dum in futurum minus cauti, et prouidi eſſent: extemplo pœniteret: dimiſit. Hæc renuntiata Pheras legatio cum eſſet: ne paulum quidem dubitarunt: quin pro fide erga Romanos quicquid ſors belli tuliſſet, paterentur. Itaq; & hi ſumma ope parabant ſe ad urbem defendẽdam: & rex ab omni parte ſimul oppugnare mœnia eſt aggreſſus: et, ut qui ſatis intelligeret: (neq; enim dubiũ erat) in euentu eius urbis poſitum eſſe, quam primã aggreſſus eſſet: aut ſperni deinde ab uniuerſa gente Theſſalorũ, aut timeri ſe: omnem undiq; terrorẽ obſeſſis iniecit. Primum impetum oppugnationis ſatis conſtanter ſuſtinuerunt: deinde cũ multi propugnãtes caderent: aut uulnerarẽtur: labare animi cœpere. reuocati deinde caſtigationibus principum ad perſeuerandum in propoſito, relicto exteriore circulo muri deficientibus iam copijs, in interiorem par

tem urbis conceſſerunt: cui breuior orbis munitionis cir-
cuniectus erat. poſtremo uicti malis cum timerent: ne
ui captis nulla apud uictorem uenia eſſet: dediderunt
ſeſe. Nihil deinde moratus rex, quatuor millia armato
rum, dũ recens terror eſſet: Scotuſſam miſit. Nec ibi mo-
ra deditionis eſt facta: cernentibus Pheræorum recens
exemplum: qui quod pertinaciter primo abnuerant: ma
lo domiti tandẽ feciſſent. cum ipſa urbe Hippolochus,
Lariſſæorumq́; deditum eſt præſidium. Dimiſſi ab rege
inuiolati omnes: quod eam rem magni momenti futurã
rex ad conciliandos Lariſſæorum animos credebat. In
tra decimum diem quàm Pheras uenerat, his perfectis,
Cranonem profectus cum toto exercitu primo aduentu
cepit. inde Cyerum, & Metropolin, et ijs circuniecta ca
ſtella recepit. omniaq́; iam regionis eius, præter Atracẽ,
et Gyrtonem, in poteſtate erant. Tum aggredi Lariſ-
ſam conſtituit: ratus uel terrore cæterarũ expugnatarũ,
uel beneficio præſidij dimiſſi, uel exemplo tot ciuitatũ
dedentium ſeſe, non ultra in pertinacia manſuros. Ele-
phãtis agi ante ſigna terroris cauſa iuſſis, quadrato agmi
ne ad urbem inceſſit: ut incerti fluctuarẽtur animi ma
gnæ partis Lariſſæorũ inter metum præſentem hoſtiũ,
et uerecundiam abſentiũ ſociorum. Per eoſdem dies
Aminander cum Athâmanũ iuuẽtute occupat Pellineũ:
et Menippus cum tribus millibus peditum Aetolorũ, et
ducentis eqtibus in Perrhæbiã profectus, Malleolam, et
Chyretias ui cepit: depopulatusq́; eſt agrũ Tripolitanũ.
His raptim peractis Lariſſam ad regem redeunt. conſul
tanti quidnam agendũ eſſet de Lariſſa, ſuperuenerunt.
Ibi in diuerſum ſententiæ tendebant: alijs uim adhibẽ-

dam, & non differendum cenſentibus: quin operibus ac machinis ſimul undiq; moenia aggrederentur urbis, ſitæ in plano, à parte campeſtri undique facilis aditu: alijs nunc uires urbis nequaquam Pheræis conferendæ memorantibus, nunc hyemem, et tempus anni nulli bellicæ, rei minime obſidioni atq; oppugnationi urbiũ aptum. Incerto regi inter ſpem metumq; legati à Pharſalo, qui ad dedendam urbẽ ſuam forte uenerant: animos auxerunt. M. Bebius interim cum Philippo in Daſſaretijs congreſſus Appium Claudiũ ex communi conſilio ad præſidiũ Lariſſæ miſit. qui per Macedoniam magnis itineribus in iugum montium, quod ſuper Gonnos eſt: peruenit. Oppidũ Gonni XX millia ab Lariſſa abeſt, in ipſis faucibus ſaltus, quæ Tempe appellantur: ſitum. Ibi caſtra metatus latius ꝗ̃ pro copijs, et plures, ꝗ̃ quot ſatis in uſum erant, ignes cum accendiſſet: ſpeciem, quam quæſierat, hoſti fecit: omnem ibi romanũ exercitum cum rege Philippo eſſe. Itaq; hyemem inſtare apud ſuos cauſatus rex, unum tantum moratus diem ab Lariſſa receſſit: et Demetriadẽ redijt. Aetoliq;, et Athamânes in ſuos receperunt ſe fines. Appius etſi, cuius rei cauſa miſſus erat: ſolutam cernebat obſidionem: tamen Lariſſam ad confirmandos in reliquum ſociorũ animos deſcendit. duplexq; lætitia erat: quod & hoſtes exceſſerant finibus: et intra moenia præſidiũ romanum cernebant. Rex Chalcidẽ à Demetriade profectus, amore captus uirginis Chalcidenſis Neoptolemi filiæ, cum patrem primo ablegando, deinde coram ipſe rogando fatigaſſet, inuitum ſe grauiori fortunæ conditioniq; illigantem: tandẽ impetrata re, tanꝗ in media pace nuptias ce-

lebrat: & reliquũ hyemis, oblitus quas tum ſimul duas res ſuſcepiſſet, bellum romanum, & Græciam liberandam, omiſſa omnium rerum cura, in conuiuijs, et uinũ ſequentibus uoluptatibus, ac deinde ex fatigatione magis, quàm ſatietate earum in ſomno traduxit. Eadem omneis præfectos regios, qui ubiq;, ad Bœotiam maxime, præpoſiti hybernis erant: cœpit luxuria. in eandem et milites effuſi ſunt: nec qſquam eorũ aut arma induit: aut ſtationem, aut uigilias ſeruauit: aut quicquam, quod militaris operis, aut muneris eſſet: fecit. Itaq; principio ueris cum per Phocidem Chæroneam, quò conuenire omnem undiq; exercitum iuſſerat: ueniſſet: facile animaduertit nihilo ſeueriore diſciplina milites, quàm ducem hybernaſſe. Alexandrum inde Acarnânem, & Menip-
* pum Macedonem magiſtratũ Aetoliæ copias ducere iuſſit. ipſe Delphis ſacrificio Apollini facto, Naupactum proceſſit. concilio principum Aetoliæ habito, uia, quæ præter Chalcidem, & Lyſimachiam fert ad Stratum: ſuis, qui per maliacum ſinum ueniebant: occurrit. Ibi Mneſilochus princeps Acarnânum multis emptus donis, non ipſe ſolum gentem regi conciliabat: ſed Clytum etiã prætorẽ, penes quem tum ſumma poteſtas erat: in ſuam ſententiam adduxerat. Is cum Leucadios, quod Acarnaniæ caput eſt: non facile ad defectionem poſſe cerneret impelli, propter metum romanæ claſſis: quæ cũ Attilio, quæue circa Cephaleniã erat: arte eos eſt aggreſſus. nã cum in cõcilio dixiſſet: tuẽda mediterranea Acarnaniæ eſſe: & omnibus, qui arma ferrent, exeundum ad Medeonem, & Pyrrheũ: ne ab Antiocho, aut Aetolis occuparentur: fuere qui dicerẽt: nihil attinere omneis tumul-

tuoſe concitari: ſatis eſſe quingentorum hominum præſidium. eam iuuentutem nactus, trecentis Medeone, ducentis Pyrrhei in præſidio poſitis, id agebat: ut pro obſidibus futuri uenirent in poteſtatem regis. Per eoſdem dies legati regis Medeonem uenerunt. quibus auditis, cum in concione quidnam reſpondendum regi eſſet, conſultaretur: et alij manendũ in romana ſocietate, alij nõ aſpernandam amicitiam regis cenſerent: media uiſa eſt Clyti ſententia: eoq; accepta eſt: ut ad regem mitterent legatos: peterentq; ab eo: ut Medeonios ſuper tanta re conſultare in concilio Acarnânum pateretur. In eã legationẽ Mneſilochus, & qui eius factionis erant, de induſtria collecti, clàm miſſis, qui regem admouere copias iuberent: ipſi terebant tempus. itaq; uixdum ijs egreſſis legatis, Antiochus in finibus, mox ad portas erat: & trepidantibus, qui expertes proditionis erant: tumultuoſéq; iuuẽtutem ad arma uocantibus, ab Clyto & Mneſilocho in urbem eſt inductus. et alijs ſua uoluntate affluentibus, metu coacti etiam, qui diſſentiebant: ad regem conuenerunt. quos placida oratione territos cum permulſiſſet: ad ſpem uulgatæ clementiæ aliquot populi Acarnaniæ defecerunt. Pyrrheum à Medeone profectus eſt: Mneſilocho eodem, & legatis præmiſſis. Cæterum detecta Medeone fraus cautiores, non timidiores Pyrrhenſes fecit: dato ei haud perplexo reſponſo: nullam ſe nouam ſocietatẽ, niſi ex authoritate romanorũ imperatorũ accepturos. portis quoq; clauſis, armatos in muris diſpoſuerunt.

Et peropportune ad cõfirmandos Acarnânũ animos Cn. Octauius miſſus à Quintio, cũ præſidiũ, et paucas naues ab A. Poſthumio, q ab Attilio legato Cephaleniæ

præpoſitus fuerat: accepiſſet: Leucadē uenit: impleuitq; ſpei ſocios: M. Attilium conſulem iam cum legionibus mare traieciſſe: et in Theſſalia caſtra romana eſſe. Hūc rumorē quia ſimilem ueri tempus anni maturum iam ad nauigandum faciebat: rex præſidio Medeone impoſito, & in quibuſdam alijs Acarnaniæ oppidis, Pyrrheo abſceſſit: et per Aetoliæ ac Phocidis urbes Chalcidē redijt. Sub idem tempus M. Bebius, & Philippus rex iam ante per hyemem in Daſſaretis congreſſi, cum Ap. Claudium, ut obſidione Lariſſam eximeret, in Theſſaliam miſiſſent: quia id tempus rebus gerendis immaturum erat, in hyberna regreſſi, principio ueris coniunctis copijs in Theſſaliam deſcenderunt. (in Acarnania tum Antiochus erat) aduenientes, Philippus Maleā Perrhæbiæ, Bebius Phacium eſt aggreſſus. quo primo propè impetu capto, Phæſtum eadē celeritate capit. inde Atracem cum ſe recepiſſet: Chyretias hinc, et Eritium occupat: præſidijsq; per recepta oppida diſpoſitis, Philippo rurſus obſidenti Maleam ſe coniungit. Sub aduētum romani exercitus ſeu ad metum uirium, ſeu ad ſpem ueniæ cum dedidiſſent ſeſe: ad ea recipienda oppida, quæ Athamânes occupauerant: uno agmine ierunt. erant autem hæc: Aegium, Argiſſa, Gomphi, Lariſſa, Tricca, Meliboea, Phaleria. Inde Pelineū, ubi Philippus Megalopolitanus cum qngentis peditibus, et eqtibus quadraginta in præſidio erat: et circunſidunt: et priuſquam oppugnarent, mittunt ad Philippum, qui moneret: ne uim ultimam experiri uellet. Quibus ille ſatis ferociter reſpondit: uel Romanis, uel Theſſalis ſe crediturum fuiſſe: in Philippi ſe poteſtatem commiſſurum non eſſe. Poſteaquā

apparuit ui agendum: quia uidebatur, & Limnæam eodem tempore oppugnari poſſe: regem ad Limnæam ire placuit: Bebius reſtitit ad Pelineum oppugnandum.

Per eos forte dies M. Attilius COS cum X millibus peditum, duobus millibus equitum, quindecim elephantis mari traiecto, pedeſtres copias Lariſſam ducere delectos militum tribunos iuſſit: ipſe cum equitatu Limnæam ad Philippum uenit. Aduentu conſulis deditio ſine cunctatione eſt facta: traditumq; præſidium regiū: & cum ijs Athamânes. Ab Limnæa Pelineum conſul proficiſcitur. Ibi primi Athamânes tradiderūt ſeſe: deinde et Philippus Megalopolitanus. cui decedenti de præſidio cum obuius forte fuiſſet Philippus rex: ad ludibrium regem eum conſalutari iuſſit: ipſe congreſſus fratrem haud ſanè decoro maieſtatis ſuæ loco appellauit. deductus inde ad conſulem cuſtodiri iuſſus: et haud ita multo poſt in uinculis romam miſſus. cætera multitudo Athamânum, aut militum Antiochi regis, quæ in præſidijs deditorum per eos dies oppidorum fuerat: Philippo tradita regi eſt. fuere autem ad tria millia hominum. Conſul Lariſſam eſt profectus, ibi de ſumma belli conſultaturus. in itinere ad Pieria, & Metropoli legati tradentes urbes ſuas occurrerunt. Philippus Athamânum præcipue captiuis indulgenter habitis, ut per eos conciliaret gentem: nactus ſpem Athamaniæ potiundæ, exercitum eò duxit, præmiſſis in ciuitates captiuis. Et illi magnam authoritatem apud populares habuerunt, clementiam erga ſe regis, munificentiamq; commemorantes: & Amunander, cuius præſentis maieſtas aliquos in fide continuiſſet: ueritus ne traderetur

Philippo iampridem hoſti, & Romanis merito tum propter defectionem infenſis, cum coniuge, ac liberis regno exceſſit: Ambraciamq́; ſe contulit. ita Athamania omnis in ius, ditionẽq́; Philippi conceſſit. Conſul ad reficienda maxime iumenta, quæ & nauigatione, & poſtea itineribus fatigata erant: paucos Lariſſæ moratus dies, uelut reparato modica quiete exercitu, Cranonem eſt profectus. Venienti Pharſalus, Scotuſſa, et Pheræ, quæq́; in eis præſidia Antiochi erant, deduntur. ex ijs interrogatos qui manere ſecum uellent, mille uolentes Philippo tradit: cæteros inermes Demetriadem remittit. Pernam inde recepit: & quæ circa eam caſtella erant. Ducere tũ porro in ſinum maliacum cœpit. Appropinquanti faucibus, ſuper quas ſiti Thaumaſti ſunt: deſerta urbe iuuentus omnis armata ſyluas, & itinera inſedit: & in agmen romanum ex ſuperioribus locis incurſauit. Conſul primo mittere: qui ex propinquo colloquentes deterrerẽt eos à tali furore. poſteaquam perſeuerare in incœpto uidit: tribuno cum duorum ſignorum militibus circummiſſo, interclusit ad urbem iter armatis: uacuamq́; eam cepit. tum clamore ab tergo captæ urbis audito, refugiẽtiũ undiq; ex ſyluis inſidiatorũ cædes facta eſt. A Thaumaſtis altero die cõſul ad Sperchium amnem peruenit: inde Hypatæorũ agros uaſtauit. Cũ hæc agebantur: Chalcide erat Antiochus. qui iam tũ cernens, nihil ſe ex Græcia, præter amœna Chalcide hyberna, & infames nuptias, petiſſe, Aetolorum uana promiſſa incuſare, & Thoantẽ: Annibalẽ uero nõ ut prudentẽ tantũ uirum, ſed propè uatẽ omniũ, quæ tũ euenerant: admirari. ne tamen temere cœpta ſegnitia inſuper euerteret: nũtios in

Aetoliam mittit:ut omni contracta iuuentute conuenirent. Iam et ipſe eò X millia ferè peditũ ex ijs,q̃ poſtea uenerant ex Aſia,expleta,& eqtes quingentos duxit. Quò cũ aliquanto pauciores,quàm unq̃ antea conueniſſent:et principes tantũmodo cũ paucis clientibus eſſent: atq; ij dicerent:omnia ſedulo ab ſe facta:ut quàplurimos ex ciuitatibus ſuis euocarẽt:nec authoritate,nec gratia, nec imperio aduerſus detrectantes militiam ualuiſſe:deſtitutus undiq;,et ab ſuis,q̃ morabãtur in Aſia:et ab ſocijs,q̃ ea,in quorũ ſpem uocauerant:nõ præſtabãt:itra ſaltum Thermopylarũ ſeſe recepit. Id iugum,ſicut Appennini dorſo Italia diuiditur:ita mediã Græciam dirĩmit. ante ſaltum Thermopylarũ in ſeptentrionem uerſa Epirus,et Perrhæbia,et Magneſia,et Theſſalia eſt:et Phthiotæ,et Achæi,et ſinus maliachus. intra fauces ad meridiẽ uergũt Aetoliæ pars maior,et Acarnania,et cũ Locride Phocis,et Bœotia,adiunctáq; inſula Eubœa,et excurrẽte in altũ uelut promontorio Attica terra ſita ab tergo,et Peloponneſus. Hoc iugum ab Leucade & marĩ ad occidentẽ uerſum per Aetoliã ad alterũ mare oriẽti obiectũ tendens,ea aſpreta,rupeſq; interiectas habet:ut nõmodo exercitus,ſed ne expediti qdem facile ullos ad tranſitũ calles inueniant. extremos ad oriẽtem montes Oetam uocãt:quorũ quod altiſſimũ eſt:Callidromon appellatur:in cuius ualle ad maliacũ ſinũ uergente iter eſt non latius,q̃ LX paſſus. hæc una militaris uia eſt:quã traduci exercitus,ſi nõ prohibeãtur,poſſint. ideo Pylæ, et ab alijs,quia calidæ aquæ in ipſis faucibus ſunt:Thermopylæ locus appellatur:nobilis Lacedæmoniorũ aduerſus Perſas morte magis memorabili,quàm pugna.

Haudquaquam pari tum animo Antiochus intra portas loci eius caſtris poſitis, munitionibus inſuper ſaltum impediebat. et cum duplici uallo, foſſaq;, et muro etiã, quà res poſtulabat, ex multa copia paſſim iacentium lapidum permuniſſet omnia: ſatis fidens nunquam eà uiã romanum exercitum facturum, Aetolos ex IIII millibus (tot enim conuenerant) partim ad Heracleam præſidio obtinendam, quæ ante ipſas fauces poſita eſt: partim Hypatam mittit: & Heracleam haud dubius conſulem oppugnaturum: & iam multis nuntiantibus circa Hypatam omnia euaſtari. Conſul depopulatus Hypatẽſem agrum primo, deinde Heracleenſem, inutili utrobiq; auxilio Aetolorum, in ipſis faucibus prope fontes calidarum aquarum aduerſus regem caſtra poſuit. Aetolorum utræq; manus Heracleam ſeſe incluſerunt. Antiochum, cui, priuſquam hoſtem cerneret, ſatis omnia permunita, & præſidijs obſepta uidebantur: timor deinde inceſſit: ne quos per imminentia iuga calles inueniret ad tranſitum Romanus. nam & Lacedæmonios quondam ita à Perſis circumitos fama erat: & nuper Philippum ab iiſdem Romanis. itaq; nuntium Heracleam ad Aetolos mittit: ut hanc ſaltem ſibi operam eo bello præſtarent: ut uertices occuparent circa montium: obſiderentq;: ne quà tranſire Romanus poſſet. Hoc nuntio audito diſſenſio inter Aetolos orta eſt. pars imperio parendum regis, atque eundum cenſebant: pars ſubſiſtendum Heracleæ ad utranque fortunam: ut ſiue uictus à conſule rex eſſet: in expedito haberent integras copias ad opem propinquis ferendam ciuitatibus ſuis: ſiue uinceret: ut diſſipa-

tos in fugam Romanos perſequerentur. Vtraq; pars nō manſit modo in ſententia ſua: ſed etiam executa eſt conſilium. duo millia Heracleæ ſubſtiterunt: duo trifariam diuiſa, Callidromum, & Rhodontiam, & Tichiunta (hæc nomina cacuminibus ſunt) occupauere. Conſul poſteaquam inſeſſa ſuperiora loca ab Aetolis uidit: M. Porcium Catonem, & L. Valerium Flaccum conſulares legatos cum binis millibus delectorum peditum ad caſtella Aetolorum, Flaccum in Rhodontiam, et Tichiunta, Catonem in Callidromum mittit. ipſe priuſquam ad hoſtem copias admoueret: uocatos in concionem milites paucis eſt allocutus. Pleroſq; omnium ordinum milites inter uos eſſe uideo: qui in hac eadem prouincia T. Quintij ductu, auſpicióq; militaueritis. Macedonico bello inexuperabilis magis ſaltus ad amnē Aoum fuit, quàm hic. quippe portæ ſunt hæ: & unus, inter duo maria clauſis omnibus, uelut naturalis tranſitus eſt. munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & ualidiores impoſitæ: exercitus hoſtium multo et numero maior, & militum genere aliquanto melior. quippe illic Macedones, Thracésq;, & Illyrici erant, ferociſſimæ omnes gentes: hic Syri & Aſiatici Græci ſunt, leuiſſima genera hominum, & ſeruituti nata: rex ille bellicioſſimus, exercitatus iam inde ab iuuēta finitimis Thracum, atq; Illyricorum, & circa omnium accolarum bellis: hic, ut aliam omnem uitam omittam: eſt: qui cum ad inferendum populo romano bellum ex Aſia in Europam tranſiſſet: nihil memorabilius toto tempore hybernorū geſſerit: quàm quod amoris cauſa ex domo priuata, et obſcuri etiā inter populares generis uxorē du

xit: & nouus maritus, uelut ſagnatus nuptialibus cœ
nis, ad pugnam proceſſit. Summa uirium, ſpeiq; eius in Aetolis fuit, gente uaniſſima, et ingratiſſima: ut uos prius experti eſtis: nunc Antiochus experitur. nam nec conuenerunt frequentes: nec contineri in caſtris potuerunt: & in ſeditione ipſi inter ſeſe ſunt: & cum Hypatam tuendam, Heracleamq; depopoſciſſent: neutram tutati, pars refugerunt in iuga montium: pars Heracleæ incluſerunt ſeſe. Rex ipſe confeſſus nuſquam æquo campo nonmodo congredi ſe ad pugnam audere, ſed ne caſtra quidem in aperto ponere, relicta omni ante ſe regione ea, quam ſe nobis, ac Philippo ademiſſe gloriabatur: condidit ſe intra rupes: ne ante fauces quidē ſaltus, ut quondam Lacedæmonios fama eſt: ſed intra penitus retractis caſtris. quod quantum intereſt ad timorem oſtēdendum: an muris alicuius urbis obſidendum ſeſe incluſerit? Sed neq; Antiochū tuebuntur anguſtiæ: nec Aetolos uertices illi: quos ceperūt. ſatis undiq; prouiſum, atq; præcautum eſt: ne quid aduerſus uos in pugna præter hoſteis eſſet. Illud proponere animo ueſtro debetis: non uos pro Græciæ libertate tantum dimicare: (quanquam is quoq; egregius titulus eſſet: liberatam à Philippo ante, nunc ab Aetolis, et ab Antiocho liberare) neq; ea tantū in præmiū ueſtrum ceſſura: quæ nunc in regijs caſtris ſunt: ſed illū quoq; omnem apparatum, q in dies ab Epheſo expectatur: prædæ futurū: Aſiam deinde, Syriamq;, et omnia uſq; ad ortus ſolis ditiſſima regna imperio romano aperturos. Quid deīde aberit: quin ab Gadibus ad mare rubrū oceano fineis terminemus: qui orbē terrarū amplexu finit? et omne humanum genus ſecundū

deos nomen romanum ueneretur? In hæc tanta præmia dignos parate animos: ut craſtino die bene iuuantibus dijs acie decernamus. Ab hac concione dimiſſi milites, priuſquam corpora curarent: arma, teláq; parant. Luce prima ſigno pugnæ propoſito, inſtruit aciem conſul arcta fronte, ad naturam & anguſtias loci. Rex poſteaq̃ ſigna hoſtium conſpexit: & ipſe copias educit. Leuis armaturæ partem ante uallum in primo locauit: tum Macedonum robur, quos Sariſſophoros appellabant: uelut firmamentum circa ipſas munitiones conſtituit. his ab ſiniſtro cornu iaculatorum, ſagittariorúmq;, & funditorum manum ſub ipſis radicibus montis poſuit: ut ex altiore loco nuda latera hoſtium inceſſerent. ab dextero Macedonibus ad ipſum munimentorum finem, quæ loca uſq; ad mare inuia paluſtri limo, et uoraginibus claudunt: elephantos cũ aſſueto præſidio poſuit: poſt eos equites: tum modico interuallo relicto, cæteras copias in ſecunda acie. Macedones pro uallo locati primo facile ſuſtinebant Romanos tentantes ab omni parte aditus: multum adiuuantibus: qui ex loco ſuperiore fundis, uelut nimbum grandinis, & ſagittas ſimul, ac iacula ingerebant. deinde ut maior, nec iam toleranda uis hoſtium inferebat ſe: pulſi loco intra munimenta ſubductis ordinibus conceſſerunt. inde ex uallo propè alterum uallũ. haſtis præ ſe obiectis fecerunt. et ita modica altitudo ualli erat: ut et locũ ſuperiorem ad pugnandum ſuis præberet: & propter lõgitudinẽ haſtarũ ſubiectũ haberet hoſtẽ. Multi temere ſubeuntes uallũ transfixi ſunt: et aut incœpto irrito receſſiſſent: aut plures cecidiſſent: ni M. Porcius ab iugo Callidromi, deiectis ĩde Aetolis, et magna ex parte

cæſis, (incautos enim, & pleroſq; ſopitos oppreſſerat) ſu per imminentem caſtris collem apparuiſſet. Flacco nó eadem fortuna ad Tichiunta, & Rhodontiam, nequicquam ſubire ad ea caſtella conato fuerat. Macedones, quiq; alij in caſtris fuerant regijs, primo, dum procul nihil aliud, quàm turba & agmen apparebat: Aetolos credere uiſa procul pugna ſubſidio uenire. cæterum ut primum ſignáq; & arma ex propinquo cognita errorem aperuerunt: tantus repente pauor omnes cæpit: ut abiectis armis fugerent. Et munimenta ſequentes impedierunt, & anguſtiæ uallis: per quam ſequendi erant: & maxime omnium: quod elephanti nouiſſimi agminis erant: quos pedes ægre præterire, eques nullo poterat modo, timentibus equis, tumultumq; inter ſe maiorem, quàm prælio edentibus. aliquantum temporis et direptio caſtrorum obtinuit. Carpeiam tamen eodem die conſecuti ſunt hoſtem. Multis in ipſo itinere cæſis, captiſq; non equis uiriſq; tantum, ſed etiam elephantis, quos capere non potuerant, interfectis, in caſtra reuerterunt: quæ tentata eo die inter ipſum pugnæ tempus ab Aetolis Heracleam obtinentibus præſidio ſine ullo haud parum audacis incœpti effectu fuerant. Conſul noctis inſequentis tertia uigilia præmiſſo equitatu ad perſequendum hoſtem, ſigna legionum prima luce mouit. Aliquantum uiæ præceperat rex: ut qui non ante, quàm Elatiæ à confuſo conſtitiſſet curſu. ubi primũ reliquijs pugnæq; & fugæ collectis, cum pexigua manu ſemiermium militum Chalcidem ſe recepit. Romanus equitatus ipſum quidem regem Elatiæ aſſecutus nó eſt: ſed magnam partem agminis aut laſſitudine ſubſiſtentis, aut

ſtentis, aut errore, ut qui ſine ducibus ꝑ ignota itinera fugerent: diſſipatos oppreſſerunt. nec præter quingentos, q circa regem fuerunt: ex toto exercitu qſquam effûgit: etiam ex X millibus militum, quos Polybio authore traieciſſe ſecum regem in Græciam ſcripſimus: exiguus numerus. Quid ſi Antiati Valerio credamus, LX millia militum fuiſſe in regio exercitu ſcribenti? XL inde millia cecidiſſe? ſupra V millia capta cum ſignis militaribus CCXXX Romanorum CL interfecti ſunt. Conſule per Phocidem, & Bœotiam exercitum ducente, conſciæ defectionis ciuitates cum uelamentis ante portas ſtabant, metu, ne hoſtiliter diriperentur: cæterum per omnes dies haud ſecus, quàm in pacato agro ſine uiolatione ullius rei agmen proceſſit: donec in agrum coronæum uentum eſt. ibi ſtatua regis Antiochi poſita in templo Mineruæ Itonææ irā accendit: permiſſumq́; militi eſt: ut circuniectum templo agrum popularetur. deinde cogitatio animum ſubijt: cum communi decreto Bœotiorum poſita eſſet ſtatua: indignum eſſe in unum coronenſem agrum ſæuire. reuocato extemplo milite finis populandi factus: caſtigati tantum uerbis Bœotij ob ingratum in tantis, tamq́; recentibus beneficijs animū erga Romanos. Inter ipſum pugnæ tempus X naues regiæ cum præfecto Iſidoro ad Thronium in ſinu maliaco ſtabant. eò grauis uulneribus Alexander Acarnânum nuntius aduerſæ pugnæ cum perfugiſſet: trepidæ inde recenti terrore naues Ceneum Eubœæ petierūt. ibi mortuus, ſepultusq́; Alexander. Tres, quæ ex Aſia profectæ eundem portum tenuerant naues: audita exercitus clade, Epheſum redierunt. Iſidorus ab Ceneo De-

metriadem, ſi forte eò deferret fuga regem: traiecit. Per eoſdem dies A. Attilius præfectus romanæ claſſis magnos regios commeatus iam fretum, quod ad Andrum inſulam eſt: præteruectos excepit. alias merſit, alias cepit naues. quæ nouiſſimæ agminis erant: curſum in Aſiam uerterunt. Attilius Piræeum, unde profectus erat, cum agmine captiuarum nauium reuectus, magnam uim frumenti & Athenienſibus, & alijs eiuſdem regionis socijs diuiſit. Antiochus ſub aduentum conſulis à Chalcide profectus, Tenedum primo tenuit: inde Epheſum trãſmiſit. Conſuli Chalcidem uenienti portæ patuerũt: cum appropinquante eo Chriſtoteles præfectus regis urbe exceſſiſſet. & cæteræ urbes in Eubœa ſine certamine traditæ. paucosq; per dies omnibus perpacatis, ſine ullius noxa urbis exercitus Thermopylas reductus, multo modeſtia poſt uictoriam, quàm ipſa uictoria laudabilior. Inde conſul M. Catonem, per quem quæ geſta eſſent, ſenatus, populusq; romanus haud dubio authore ſciret: Romam miſit. Is à Creuſa (Theſpienſium emporium eſt, in intimo ſinu corinthiaco retractum) Patras Achæiæ petit: à Patris Corcyram uſq; Aetoliæ atq; Acarnaniæ litora legit: atq; ita ad Hydruntum Italiæ traiecit: quinto die inde pedeſtri itinere Romam ingenti curſu peruênit. ante lucem ingreſſus urbem à porta ad prætorem M. Iunium iter intendit. Is prima luce ſenatum uocauit. quò L. Cornelius Scipio aliquot diebus ante à conſule dimiſſus cum adueniens audiſſet prægreſſum Catonem in ſenatu eſſe: ſuperuenit exponenti, quæ geſta eſſent. Duo inde legati iuſſu ſenatus in concionem ſunt producti: atque ibi eadem, quæ in ſe

natu, de rebus in Aetolia geſtis expoſuerunt. Supplicatio in in triduum decreta eſt: & ut XL hoſtijs maioribus prætor, quibus dijs ei uideretur, ſacrificaret. Per eoſdem dies & M. Fuluius Nobilior, qui biennio ante prætor in Hiſpaniam erat profectus: ouans urbem eſt ingreſſus. Argenti bigati præ ſe tulit CXXX millia: & extra numeratum XII millia pondo argenti: auri pondo CXXVII. Attilius COS ab Thermopylis Heracleam ad Aetolos præmiſit: ut tunc ſaltem experti regiam uanitatem reſipiſcerent: traditaq; Heraclea, cogitarent de petenda ab ſenatu ſeu furoris ſui, ſeu erroris uenia. Et cæteras Græciæ ciuitates deſeciſſe eo bello ab optime de ſe meritis Romanis: ſed quia poſt fugã regis, cuius fiducia ab officio deceſſiſſent nõ addidiſſent ꝑtinaciã culpæ: in fidem receptas eſſe. Aetolos quoq;, q̃q̃ non ſecuti ſint regem: ſed acerſiſſent: & duces belli, nõ ſocij fuerint: ſi pœnitere poſſint: poſſe & incolumes eſſe. Ad ea cum pacati nihil reſponderetur: appareretq; armis rem gerendam: & rege ſuperato bellum ætolicum integrum reſtare: caſtra ab Thermopylis ad Heracleam mouit: eoq; ipſo die, ut ſitum noſceret urbis: ab omni parte equo mœnia eſt circunuectus. Sita eſt Heraclea in radicibus Oetæ montis: ipſa in campo, arcem imminentem loco alto, & undiq; præcipiti habet. Contemplatus omnia, quæ noſcenda erant: quatuor ſimul locis aggredi urbem conſtituit. à flumine Aſoro, quà & gymnaſium eſt: L. Valerium operibus, atq; oppugnationi præpoſuit. arcem extra muros, quæ frequentius propè quàm urbs habitabatur: T. Sempronio Longo oppugnandam dedit: & regionem

a Malea: quæq; aditum haud facilem pars habebat. M. Bebium ab altero amnis latere, quem Melana uocant: aduerſus Dianæ templum Ap. Claudium oppoſuit. Horum magno certamine intra paucos dies turres, arieteſq;, & alius omnis apparatus oppugnandarum urbium perficitur. & cum ager heracleinſis paluſter omnis, frequenſq; proceris arboribus benigne ad omne genus operum materiā ſuppeditabat: tum quia re fugerant intra mœnia Aetoli: deſertaq; in ueſtibulo urbis erant tecta: in uarios uſus non tigna modo, & tabulas, ſed laterem quoq;, & cæmenta, & ſaxa uariæ magnitudinis præbebant. Et Romani quidem operibus magis, quàm armis urbem oppugnabant: Aetoli contra armis ſe tuebantur. nam cum ariete quaterentur muri: non iaculis ſolū, ut ſolet, exceptos declinabant ictus: ſed armati frequentes quidam ignes etiam, quos aggeribus inijcerent: ferebant. fornices quoq; in muro erant apti ad excurrendum: & ipſi, cum pro dirutis reficerent muros: crebriores eos, ut pluribus erumperetur in hoſtem locis: faciebant. Hoc primis diebus, dum integræ uires erant: & frequentes, & impigre fecerunt: indies deinde pauciores, & ſegnius. etenim cum multis urgerentur rebus: nulla eos res æque, ac uigiliæ conficiebant: Romanis in magna copia militum ſuccedentibus alijs in ſtationem aliorum: Aetolos propter paucitatem eoſdem dies nocteſq; aſſiduo labore urente per IIII & XX dies, ita, ut nullum tempus uacuum dimicatione eſſet: aduerſus quatuor e partibus ſimul oppugnantem hoſtem nocturnus diurno cōtinuatus labor eſt. Cū fatigatos iam Aetolos ſciret COS,

& expectatione temporis, & quod ita transfugæ affirmabant: tale conſilium inijt. media nocte receptui ſignum dedit: & ab oppugnatione ſimul omnes milites deductos uſq; ad tertiam diei horam quietos in caſtris tenuit: inde cœpta oppugnatio ad mediam rurſus noctē perducta eſt: intermiſſa deinde uſq; ad tertiam diei horam. Fatigationem rati cauſam eſſe Aetoli nō continuandæ oppugnationis, quæ & ipſos affecerat: ubi Romanis datum receptui ſignum eſſet: uelut ipſi quoq; hoc reuocati, pro ſe quiſq; ex ſtationibus decedebant: nec ante tertiam diei horam armati in muris apparebant. Conſul cum nocte media intermiſiſſet oppugnationem: quarta uigilia rurſus ab tribus partibus ſumma ui aggreſſurus, ab una T. Sempronium tenere intentos milites, ſignumq; expectare iuſſit: ad ea in nocturno tumultu, unde clamor exaudiretur, haud dubie ratus hoſtes concurſuros. Aetoli pars ſopiti affecta labore ac uigilijs corpora ex ſomno moliebātur: pars uigilantes ad hūc ſtrepitū pugnantiū in tenebris currunt. Hoſtes partim ꝑ ruinas iacentis muri tranſcendere muros conantur: partim ſcalis aſcenſus tentant. aduerſus quos undiq; ad opē ferēdam concurrunt Aetoli. Pars una, quà progreſſi erāt: neq; defenditur: neq; oppugnatur: ſed qui oppugnarent: intenti ſignum expectabant: defenſor nemo aderat. Iā dilucęſcebat: cum ſignum conſul dedit: & ſine ullo certamine partim ꝑ erutos, partim ſcalis ꝑ integros muros tranſcendēre. Simul clamor index capti oppidi eſt exauditus: undiq; Aetoli deſertis ſtationibus in arcem fugiunt. Oppidum uictores permiſſu conſulis diripiunt: nō tam ab ira, nec ab odio: quàm ut miles coercitus in tot

receptis ex poteſtate hoſtium urbibus aliquo tandem loco fructum uictoriæ ſentiret. Reuocatos inde à medio fermè die milites cum in duas diuiſiſſet partes: unam radicibus montium circunduci ad rupem iuſſit: quæ faſtigio altitudinis par media ualle uelut abrupta ab arce erat: ſed adeo propè geminata cacumina eorum montiũ ſunt: ut ex uertice altero conijci tela in arcem poſſent: cũ dimidia militum parte conſul ab urbe aſcenſurus in arcem ſignum ab ijs, qui ab tergo in rupem euaſuri erãt: expectabat. Non tulere, qui in arce erant, Aetoli primũ eorum, qui rupem ceperant, clamorem, deinde impetũ ab urbe Romanorum: & fractis iam animis: & nulla ibi præparata re ad obſidionẽ diutius tolerãdã: utpote congregatis fœminis, pueriſq;, & imbelli alia turba in arcem: quæ uix capere, nedum tueri multitudinem tantam poſſet. itaq; ad primum impetum abiectis armis dediderunt ſeſe. Traditus inter cæteros principes Aetolorum Democritus eſt: qui principio belli decretum Aetolorum, quo accerſendum Antiochum cenſuerant: T. Quintio poſcenti reſponderat in Italia daturum: cũ caſtra ibi Aetoli poſuiſſent. ob eam ferociam maius uictoribus gaudium traditus fuit. Eodem tempore, quo Romani Heracleam, Philippus Lamiam ex compoſito oppugnabat: circa Thermopylas cum conſule redeunte ex Bœotia, ut uictoriam ipſi, populoq; romano gratularetur: excuſaretq;: quod morbo impeditus bello non interfuiſſet: congreſſus. inde diuerſi ad duas ſimul oppugnandas urbes profecti ſunt: iter ſeptem millium fermè paſſuum. & quia Lamia poſita in tumulo eſt: tum regionem maxime eo deſpectat oppido: quà breue inter-

uallum uidetur: & omnia in conſpectu ſunt: cum eni-
xe uelut propoſito certamine Romani, Macedonesq́; diẽ
ac noctem aut in operibus, aut in prælijs eſſent: hoc ma
ior difficultas Macedonibus erat: quod Romani aggere,
et uineis, et omnibus ſupra terram operibus, ſubtus Mace
dones cuniculis oppugnabant: & in aſperis locis ſilex
ſæpe impenetrabilis ferro occurrebat. & cum parum
procederet incœptum: per colloqa principum oppidanos
tentabat rex: ut urbem dederent: haud dubius: quin ſi
prius Heraclea capta foret: Romanis ſe potius, quàm ſi-
bi dedituri eſſent: ſuamq; gratiam conſul in obſidione
liberanda facturus eſſet. Nec eum opinio eſt fruſtrata.
confeſtim enim ab Heraclea capta nuntius uenit: ut op-
pugnatione abſtineret. Equius eſſe: romanos milites, qui
acie dimicaſſent cum Aetolis: præmia uictoriæ habere.
Ita receſſum ab Lamia eſt: & propinquæ clade urbis
ipſi, ne quid ſimile paterentur: effugerunt. Paucis pri-
uſquam Heraclea caperetur, diebus Aetoli concilio Hy-
patam coacto, legatos ad Antiochum miſerunt: in-
ter quos & Thoas idem, qui & antea, miſſus eſt. man-
data erant, ut ab rege peterent primum: ut ipſe coactis
rurſus terreſtribus, naualibusq́; copijs, in Græciam traij
ceret: deinde, ſi qua ipſum teneret res: ut pecuniam, &
auxilia mitteret. id cum ad dignitatem eius, fidemq́;
pertinere: non prodi ſocios: tum etiam ad incolumitatem
regni: non ſinere Romanos omni cura uacuos, cum Ae-
tolorum gentem ſuſtuliſſent: omnibus copijs in Aſiam
traijcere. Vera erant quæ dicebantur: eo magis regem
mouerũt. itaq; in præſentia pecuniã, quæ ad uſus belli ne
ceſſaria erat: legatis dedit: auxilia terreſtria, naualiaq́;

affirmauit miſſurum. Thoantem unum ex legatis retinuit, & ipſum haud inuitum morantem: ut exactor præſens promiſſorum adeſſet. Cæterum Heraclea capta fregit tandem animos Aetolorum: & ad paucos poſt dies, quàm ad bellum renouandum, acciendumq; regem in Aſiam miſerant legatos: abiectis belli conſilijs, pacis petendæ oratores ad conſulem miſerunt. Quos dicere exorſos conſul interfatus, cum alia ſibi præuertenda eſſe dixiſſet: redire Hypatam eos, datis dierum X inducijs, et L. Valerio Flacco cum ijs miſſo, iuſſit: ei, quæ ſecum acturi fuiſſent: exponere: & ſi qua uellent alia.

Hypatam ut eſt uentum: principes Aetolorum apud Flaccum conciliũ habuerunt, conſultantes: quonam agendum modo apud conſulem foret. Parantibus ijs antiqua iura fœderum ordiri, meritaq; in populum romanum, abſiſtere ijs Flaccus iuſſit. quæ ipſi uiolaſſent: confeſſionem ijs culpæ magis profuturam, & totam in preces orationem uerſam. nec enim in cauſa ipſorũ, ſed in populi romani clementia ſpem ſalutis poſitam eſſe. et ſuppliciter agentibus ijs profuturũ et apud conſulem, & Romæ in ſenatu. eò quoq; enim mittendos fore legatos. Hæc una uia omnibus ad ſalutem uiſa eſt: ut in fidem ſe permitterent Romanorum. ita enim & illis uiolandi ſupplices uerecundiam ſe impoſituros: & ipſos nihilo minus ſuæ poteſtatis fore: ſi quid melius fortuna oſtendiſſet.

Poſteaq̃ ad conſulẽ uentum eſt: Phaneas legationis princeps longam orationem, et uarie ad mitigandam iram uictoris compoſitam ita ad extremũ finiuit: ut diceret: Aetolos ſe, ſuaq; omnia fidei populi romani permittere. Id conſul ubi audiuit: etiam atq; etiam uidete, inquit, Aeto

li:ut ita permittatis. Tū decretum Phaneas in id, quod diſerte ſcriptum erat: oſtendit. Quando ergo, inqt, ita permittitis: poſtulo: ut mihi Dicæarchū ciuem ueſtrum, & Menetam Epirotam, (Naupactum is cum præſidio ingreſſus ad defectionem compulerat) & Amnandrū cum principibus Athamânum, quorum conſilio ab nobis defeciſtis: ſine mora dedatis. Propè dicentem interfa tus Romanum, non in ſeruitutem, inquit, ſed in fidē tuā nos tradimus: et certum te habeo inprudētia labi: qui nobis imperes, quæ moris Græcorum nō ſint. Ad hæc conſul, nec Hercule, inquit, magnopere nunc curo: quid Aetoli ſatis ex more Græcorum factum eſſe cenſeant: dum ego more romano imperium id habeam in deditos modo decreto ſuo, ante armis uictos. itaq; ni propere fit, quod impero: uinciri uos iam iubeo. afferriq́; catenas, & circunſiſtere lictores iuſſit. Tum fracta Phaneæ ferocia, Aetolisq́; alijs eſt: & tandem cuius conditionis eſſent, ſenſere. & Phaneas, ſe quidem, & qui adſint Aetolorum, ſcire facienda eſſe, quæ imperentur: dixit: ſed ad decernenda ea concilio Aetolorum opus eſſe: ad id petere ut X dierum inducias daret. Petente Flacco pro Aetolis, induciæ datæ: & Hypatam reditum eſt. Vbi cum in concilio delectorum, quos apocletos uocant: Phaneas & quæ imperarentur, & quæ ipſis propè accidiſſent, expoſuiſſet: ingemuerunt quidem principes conditionis ſuæ: parendum tamen uictori cenſebant: & ex omnibus oppidis conuocandos Aetolos ad concilium. Poſteaquam uero omnis coacta multitudo eadem illa audiuit: adeo ſæuitia imperij, atq; indignitate animi exaſperati ſunt: ut ſi in pace fuiſſent: illo im-

petu iræ concitari potuerint ad bellum. Ad irã accedebat et difficultas eorum: quæ imperarentur: quonam modo enim utiq; regem Amynandrum ſe tradere poſſe? et ſpes forte oblata: quod Nicander eo ipſo tẽpore ab rege Antiocho ueniens impleuit expectatione uana multitudinem: terra, mariq; ingens parari bellũ. Duodecimo is die, q̃ conſcenderat nauem, in Aetoliam perfecta legatione rediens, Phalaram in ſinu maliaco tenuit. inde Lamiam pecuniam cum deuexiſſet: ipſe cum expeditis ueſpera prima inter Macedonum romanaq; caſtra medio agro dum Hypatam notis callibus petit: in ſtationem incidit Macedonum: deductusq; ad regem eſt, nondum cõuiuio dimiſſo. Quod ubi nunciatum eſt: uelut hoſpitis, non hoſtis aduentu motus Philippus, accumbere eum, epulariq; iuſſit: atq; inde dimiſſis alijs ſolum retentũ, ipſum quidem de ſe timere quicquam uetuit. Aetolorum praua conſilia, atq; in ipſorum caput ſemper recidentia accuſauit: qui primum Romanos, deinde Antiochum in Græciam adduxiſſent. ſed præteritorum, quæ magis reprehendi, quàm corrigi poſſint: oblitum, ſe non facturum ut inſultet aduerſis rebus eorũ. Aetolos quoq; finire tandem aduerſus ſe odia debere: & Nicandrum priuatim eius diei, quo ſeruatus à ſe foret: meminiſſe. Ita datis, qui in tutum eum proſequerentur: Hypatam Nicander conſultantibus de pace romana ſuperuenit.

M. Attilius uendita, aut conceſſa militi circa Heracleã præda, poſteaquam nec Hypatæ pacata eſſe conſilia, & Naupactum concurriſſe Aetolos, ut inde totum impetum belli ſuſtinerent: audiuit: præmiſſo Ap. Claudio cum IIII millibus militum ad occupanda iuga, quà

difficiles tranſitus montium erant: ipſe Oetam aſcendit: Herculiq́; ſacrificium fecit in eo loco: quem Pyram, quod ibi mortale corpus eius dei ſit crematum: appellant. inde toto exercitu profectus reliquum iter ſatis expedito agmine fecit. Vt ad Coracem eſt uentum: (mons eſt altiſſimus inter Callipolin, & Naupactum) ibi & iumenta multa ex agmine præcipitata cum ipſis oneribus ſunt: et homines uexati. et facile apparebat: quàm cum inerti hoſte res eſſet: qui tam impeditum ſaltũ nullo præſidio, ut clauderet tranſitum, inſediſſet. Tum ergo uexato exercitu ad Naupactum deſcendit: & uno caſtello aduerſus arcem poſito, cæteras partes urbis, diuiſis copijs pro ſitu mœnium, circunſedit. nec minus operis, laborisq́; ea oppugnatio, quàm Heracleæ habuit.

Eodem tempore et Meſſene in Peloponneſo ab Achæis, quod concilij eorum recuſaret eſſe: oppugnari cœpta eſt. Etenim duæ ciuitates, Meſſene & Elis, quæ extra concilium Achaicum erant: cum Aetolis ſentiebãt. Elei tamen poſt fugatum ex Græcia Antiochum legatis Achæorum lenius reſponderant: dimiſſo præſidio regio cogitaturos ſe, quid ſibi faciendum eſſet. Meſſenij ſine reſponſo dimiſſis legatis mouerant bellum: trepidiq́; rerum ſuarum, cum iam ager effuſo exercitu paſſim ureretur: caſtraq́; prope urbem poni uiderent: legatos Chalcidem ad T. Quintium authorem libertatis miſerunt: qui nuntiarẽt: Meſſenios Romanis, non Achæis, & aperire portas, & dedere urbem paratos eſſe. Auditis legatis extẽplo profectus Quintius à Megalopoli, ad Diophanem prætorem Achæorum miſit: qui extemplo reducere eum à Meſſene exercitũ, et uenire ad ſe iuberet. Di

cto paruit Diaphanes: et ſoluta obſidione expeditus ipſe prægreſſus agmine circa Eudaniam, paruum oppidum inter Megalopolin, Meſſenenq́; poſitum, Quintio occurrit. & cum cauſas oppugnationis exponeret: caſtigatum leniter, quod tantam rem ſine authoritate ſua conatus eſſet: dimittere exercitum iuſſit: nec pacem omniũ bono partam turbare. Meſſenijs imperauit: ut exules reducerent: & Achæorum concilij eſſent. ſi qua haberent: de quibus aut recuſare, aut in poſterum cauere ſibi uellẽt: Corinthum ad ſe uenirent. Diaphanem concilium Achæorum extemplo ſibi præbere iuſſit. Ibi de Zacyntho intercepta per fraudem inſula queſtus poſtulauit: ut reſtitueretur Romanis. Philippi Macedorum regis Zacynthus fuerat: & eam mercedem Aminandro dederat: ut per Athamaniam ducere exercitum in ſuperiorem partem Aetoliæ liceret: qua expeditione fractis animis Aetolos compulit ad petendam pacem. Aminander Philippum Megalopolitanũ inſulæ præfecit: poſtea per bellum, quo ſe Antiocho aduerſus Romanos coniũxit: Philippo ad munia belli reuocato, Hieroclidem Agrigentinum ſucceſſorem miſit. Is poſt fugam ab Thermopylis Antiochi, Aminandrumq́; à Philippo Athamania pulſum, miſſis ultro ad Diaphanem prætorem Achæorum nũtijs, pecunia pactus inſulam Achæis tradidit. Id præmiũ belli ſuum eſſe, æquũ cenſebant Romani. non enim M. Atilium conſulem, legionesq́; romanas Diaphani, & Achæis ad Thermopylas pugnaſſe. Diaphanes aduerſus hæc purgare interdum ſeſe, gentemq́;: interdũ de iure facti diſſerere. Quidam Achæorũ & initio eam ſe rem aſpernatos teſtabantur: et tunc

ꝑtinaciam increpabát prætoris: authoribusq́; ijs decretum eſt: ut T. Quintio ea res permitteretur. Erat Quintius ſicut aduerſantibus aſper: ita, ſi cederes, idem placabilis. Omiſſa igitur contentione uocis uultusq́;, Si utilem, inquit, poſſeſſionem eius inſulæ cenſerem Achæis eſſe: author eſſem ſenatui, populoq́; romano: ut eam uos habere ſinerent. cæterum ſicut teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegumen eſt, tutam ad omneis ictus uideo eſſe: ubi exerit partes aliquas: quodcunq; nudabit, obnoxiū atq; infirmum habere: haud diſſimiliter uobis Achæi clauſis undiq; maris, quod intra Peloponneſum eſt, termino ea & iungere uobis, & iuncta tueri facile: ſimul auiditate plura amplectendi hinc excedatis: nuda uobis omnia, quæ extra ſint, et expoſita ad omnes ictus eſſe. Aſſentiente omni concilio, nec Diaphane ultra tendere auſo, Zacynthus Romanis traditur. Per idem tempus Philippus rex proficiſcentem conſulem ad Naupactum percunctatus, ſi ſe interim quæ defeciſſent ab ſocietate romana urbes, recipere uellet: permitente eo ad Demetriadem copias admouit, haud ignarus: quanta ibi tum conturbatio eſſet. Deſtituti enim ab omni ſpe: cum deſertos ſe ab Antiocho, ſpem nullá in Aetolis eſſe cernerent: dies noctesq́; aut Philippi hoſtis aduentum, aut infeſtiorem etiam, quo iuſtius irati erant, Romanorum expectarent. Turbæ erant ibi inconditæ regiorum: qui primo pauci in præſidio relicti, poſtea plures, pleriq; inermes ex prælio aduerſo fuga delati, nec uirium, nec animi ſatis ad obſidionem tolerandam habebant. itaq; præmiſſis à Philippo, qui ſpē impetrabilis ueniæ oſtendebant: reſponderant patere portas regi. Ad primum

eius ingreſſum principum quidam urbe exceſſerunt: Eu rylochus mortem ſibi conſciuit. Antiochi milites (ſic eni pacti erant) per Macedoniam, Thraciamq́;, proſequenti bus Macedonibus, ne quis eos uiolaret: Lyſimachiam de ducti ſunt. Erant & paucæ naues Demetriade: quibus præerat Iſidorus: eæ quoq; cum præfecto ſuo dimiſſæ ſunt. Inde Dolopiam, & Aperantiam, & Perrhæbiæ quaſdam ciuitates recepit. Dum hæc à Philippo gerũtur: T. Quintius recepta Zacyntho ab achaico conci lio Naupactum traiecit: quæ iam per duos menſes (ſed prope excidium erat) oppugnabatur: etſi capta ui foret: omne ibi nomen Aetolorum ad internicionem uidebatur uenturum. Cæterum quanquam merito iratus erat Aetolis: quod ſolos obtrectaſſe gloriæ ſuæ, cum liberaret Græciam, meminerat: & nihil authoritate ſua motos eſ ſe: cum quæ tum maxime acciderant, caſura præmonẽs, à furioſo incœpto eos deterreret: tamen ſui maxime ope ris eſſe credens, nullam gentem liberatæ à ſe Græciæ funditus euerti obambulare muris, ut facile noſceretur ab Aetolis: cœpit. Cófeſtim à primis ſtationibus cognitus eſt: uulgatumq́; per omnes ordines, Quintium eſſe. itaq; concurſu facto undiq; in muros, manus pro ſe qſq; tendentes conſonante clamore nominatim Quintium orare: ut opem ferret: ac ſeruaret. Et tum quidem, quanquam moueretur his uocibus: manu tamen annuit: quidnam opis in ſe eſſet? Cæterum poſteaquam ad conſulẽ uenit: Vtrum fallit, inquit, te M. Attili, quid agatur? an cum ſatis prouideas: nihil id magnopere ad ſummam Reip. pertinere cenſes? Erexerat expectatione con ſulem. & quin expromis, inquit, quid rei ſit? Tum

Quintius. Ecquid uides te deuicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere: cum iam prope annus circumactus ſit imperij tui? Philippum autem, qui non aciem, non ſigna hoſtium uidit: non ſolũ urbes, ſed tot iam gentes, Athamaniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolopiam ſibi adiunxiſſe? atqui non tantum intereſt noſtra: Aetolorum opes, ac uires minui: quátum non ſupra modum Philippum creſcere: & uictoriæ tuæ præmium te, milites'q; tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere. Aſſentiebatur his COS: ſed pudor, ſi irrito incœpto abſcederet obſidione, occurrebat. tota inde Quintio res permiſſa eſt. Is rurſus ad eam partem muri, qua pauloante uociferati Aetoli fuerant: rediјt. ibi cum impenſius orarent: ut miſereretur gentis Aetolorum: exire aliquos ad ſe iuſſit. Phaneas ipſe, principes'q; alij extemplo egreſſi ſunt. quibus prouolutis ad pedes, Fortuna, inquit, ueſtra facit: ut & iræ meæ, & orationi tempora euenerint: quæ prædixi euentura: & ne hoc quidem reliqui uobis eſt: ut indignis accidiſſe ea uideantur ego tamen ſorte quadam nutriendæ Græciæ datus ne ingratis quidem beneficere abſiſtam. mittite oratores ad conſulem: qui inducias tantum temporis petant: ut mittere legatos Romam poſſitis: per quos ſenatui de uobis permittatis. ego apud conſulem deprecator, defenſor'q; uobis adero. Ita, ut cenſuerat Quintius: fecerunt: nec aſpernatus eſt legationem COS: inducijs'q; in diem certam datis, qua legatio renuntiari ab Roma poſſet: ſoluta obſidio eſt: et exercitus in Phocidem miſſus. Conſul cum T. Quintio ad achaicum concilium Aegium traiecit. ibi

de Eleis, & de exulibus Meſſeniorum reſtituendis actũ: & neutra perfecta ſunt: quia ſuæ gratiæ reſeruari ea Achæi per ſe ipſi, quàm per romanos maluerunt achaico contribui concilio. Epirotarum legati ad conſulem uenerunt: quos non ſyncera fide in amicitia fuiſſe ſatis conſtabat: militem tamen nullum Antiocho dederant: pecunia iuuiſſe eum inſimulabantur: legatos ad regem ne ipſi quidem miſiſſe inficiabantur. Iis petentibus, ut in amicitia priſtina eſſe liceret: reſpondit COS: ſe, utrũ hoſtium, an pacatorum eos numero haberet, nondum ſcire: ſenatum eius rei iudicem fore. integram ſe cauſam eorum Romam reijcere: inducias ad id dierum XC dare. Epirotæ Romam miſſi ſenatum adierunt. ijs magis quæ non feciſſent hoſtilia referentibus, quàm purgãtibus ea, de quibus arguebantur: reſponſum datum eſt: quo ueniam impetraſſe, non cauſam probaſſe uideri poſſent. Et Philippi regis legati ſub idem tempus in ſenatum introducti gratulantes de uictoria. ijs petentibus, ut ſibi ſacrificare in Capitolio, donumq; ex auro liceret ponere in æde Iouis OPT. MAX: permiſſum ab ſenatu. C pondo coronam auream poſuerunt. Non reſponſum ſolum benigne legatis eſt: ſed Philippi quoq; filius Demetrius, qui obſes Romæ erat: ad patrem reducendus legatis datus eſt. Bellum, quod cum Antiocho rege in Græcia geſtum eſt: à M. Attilio conſule hunc finem habuit. Alter COS. P. Cornelius Scipio Galliam prouinciam ſortitus, priuſquam ad bellum, quod cum Boijs gerendum erat: proficiſceretur: poſtulauit ab ſenatu: ut pecunia ſibi decerneretur ad ludos: quos prætor in Hiſpania inter ipſum diſcrimen pugnæ uouiſſet.

gnæ uouiſſet. Nouum, atq; iniquum poſtulare eſt uiſus. cenſuerunt ergo: quos ludos inconſulto ſenatu ex ſua unius ſententia uouiſſet: eos uel de manubijs, ſi quam pecuniam ad id reſeruaſſet: uel ſua ipſe impenſa faceret. Eos ludos per dies X P. Cornelius fecit. Per idem ferè tempus ædes matris magnæ Idææ dedicata eſt: quam deam is P. Cornelius aduectam ex Aſia, P. Cornelio Scipione, cui poſt Africano fuit cognomen: P. Licinio COSS, in palatium à mari detulerat. Locauerant ædem faciendam M. Liuius, C. Claudius cenſores, M. Cornelio, T. Sempronio COSS. tertiodecimo anno, poſteaquam locata erat: dedicauit eam M. Iunius Brutus: ludiq; ob dedicationem eius facti: quos primos ſcenicos fuiſſe Valerius Antiâs eſt author, Megaleſia appellatos. Item Iuuentutis ædem in circo maximo C. Licinius Lucullus duumuir dedicauit. uouerat eam ſexdecim annis ante M. Liuius COS, quo die Aſdrubalem, exercitumq; eius cecìdit. idem cenſor eam faciendam locauit, M. Cornelio, T. Sempronio COSS. Huius quoq; dedicandæ cauſa ludi facti: & omnia cum maiore religione facta: quod nouũ cum Antiocho inſtabat bellum. Principio eius anni, quo hæc iam profecto ad bellum M. Attilio, manente adhuc Romæ P. Cornelio conſule, agebantur: boues duos domitos in Carinis per ſcalas perueniſſe in tegulas ædificij proditum memoriæ eſt. eos uiuos comburi, cineremq; eorum deijci in Tyberim aruſpices iuſſerunt. Tarracinæ, & Amiterni nuntiatum eſt aliquoties lapidibus pluiſſe: Minturnis ædem Iouis, & tabernas circa forum de cœlo tactas eſſe: Vulturni in oſtio fluminis duas naues fulmine ictas

conflagraſſe. Eorum prodigiorum cauſa libros Sibyllinos ex S.C. decemuiri cum adiſſent: renuntiarunt: ieiunium inſtituendum Cereri eſſe: & id quinto quoque anno ſeruandum: & ut nouendiale ſacrum fieret: et unum diem ſupplicatio eſſet: coronati ſupplicarent: & conſul P. Cornelius quibus dijs, quibusq́; hoſtijs edixiſſent decemuiri, ſacrificaret. Placatis dijs nunc uotis rite ſoluendis, nunc prodigijs expiandis, in prouinciam proficiſcitur COS: atq; inde Cn. Domitium proconſulem dimiſſo exercitu Romam decedere iuſſit: ipſe in agrum Boiorum legiones induxit. Sub idem ferè tempus Ligures lege ſacrata coacto exercitu, nocte improuiſo caſtra Q. Minutij proconſulis aggreſſi ſunt. Minutius uſq; ad lucem intra uallum militem inſtructum tenuit, intentus: ne quà tranſcenderet hoſtis munimenta. prima luce duabus ſimul portis eruptionem fecit: nec primo impetu, quod ſperauerat, Ligures pulſi ſunt: duas amplius horas dubium certamen ſuſtinuere. poſtremo cum alia, atq; alia agmina erumperent: & integri feſſis ſuccederent ad pugnam: tandem Ligures inter cætera etiam uigilijs confecti, terga dederunt. cæſa ſupra quatuor millia hoſtium: ex Romanis, ſocijsq́; minus CCC perierunt. Duobus ferè poſt menſibus P. Cornelius COS cum Boiorum exercitu ſignis collatis egregie pugnauit. Duodetriginta millia hoſtium cæſa Antiâs Valerius ſcribit: capta tria millia, & quadringentos: ſigna militaria CXXIIII: equos mille ducentos triginta: carpenta ducenta quadraginta ſeptem: ex uictoribus mille quadringentos octoginta quatuor cecidiſſe. Vbi in numero ſcriptori parum fidei ſit:

quia in augendo eo non alius intemperantior eſt: magnam tamen uictoriam fuiſſe apparet: quod & caſtra capta ſunt: & Boij poſt eam pugnam extemplo dediderunt ſeſe: & quod ſupplicatio eius uictoriæ cauſa decreta ab ſenatu: uictimæq; maiores cæſæ. Per eoſdem dies M. Fuluius Nobilior ex ulteriore Hiſpania ouans urbem eſt ingreſſus. argenti transſtulit XII millia pondo: bigati argenti CXXX: auri CXXVII pondo. P. Cornelius COS primo obſidibus à Boiorum gente acceptis, agri parte ferè dimidia eos multauit: quò, ſi uellet, populus romanus coloniam mittere poſſet. inde Romam, ut ad triumphum haud dubium, decedens exercitum dimiſit: & adeſſe Romæ ad diem triumphi iuſſit. ipſe poſtero die quàm uenit, ſenatu in ædem Bellonæ uocato, cum de rebus ab ſe geſtis differuiſſet: poſtulauit: ut ſibi triumphanti liceret in urbē inuehi. P. Sempronius Blæſus tribunus ple. non negandum Scipioni, ſed differendum honorem triumphi cenſebat. Bella Ligurum gallicis ſemper iuncta fuiſſe: eas inter ſe gentes mutua ex propinquo ferre auxilia. Si P. Scipio deuictis acie Boijs, aut ipſe cum uictore exercitu in agrum Ligurū tranſiſſet: aut partem copiarū Q. Minutio miſiſſet: qui iam tertium ibi annum dubio detineretur bello: debellari cum Liguribus potuiſſe. Nunc ad triumphū frequentandum deductos eſſe milites: qui egregiā nauare operá Reip. potuiſſent: poſſent etiam: ſi ſenatus, quod feſtinatione triumphi prætermiſſum eſſet: id reſtituere differendo triumpho uellet. Iuberent conſulem cum legionibus redire in prouinciam: dare operam ut Ligures ſubigantur. niſi illi cogantur in ius, ditionem' que populi roma=

ni:ne Boios quidem quieturos. aut pacem, aut bellum utrobiq; habenda. deuictis Liguribus paucos poſt menſes pro conſulem P. Cornelium multorum exemplo, qui in magiſtratu non triumphauerunt: triumphaturũ eſſe. Ad ea conſul, neq; ſe Ligures prouinciam ſortitum eſſe, ait: neq; cum Liguribus bellum geſſiſſe: neq; triumphum de ijs poſtulare. Q. Minutium confidere breui ſubactis ijs merito triumphum poſtulaturum, atq; impetraturum eſſe. ſe de Gallis Boijs poſtulare triumphũ: quos acie uicerit: caſtris exuerit: quorum gentem biduo poſt pugnam totam acceperit in deditionem: à quibus obſides abduxerit, pacis futuræ pignus. Verum enimuero illud multo maius eſſe: quod tantum numerum Gallorum cæciderit in acie: quod cum tot millibus certe Boiorum nemo ante ſe imperator pugnauerit: plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæſam: multa millia capta: ſenes, puerosq; Boijs ſupereſſe. Itaq; id quẽquam mirari poſſe? cur uictor exercitus, cum hoſtem in prouincia neminem reliquiſſet: Romam uenerit ad celebrandum conſulis triumphum? Quorum militum ſi & in alia prouincia opera uti ſenatus uelit: utro tandem modo promptiores ad aliud periculum, nouumq; laborem ituros credat? ſi perſoluta ijs ſine detrectatione prioris periculi, laborisq; merces ſit? an ſi ſpem pro re ferentibus dimittant iam ſemel in prima ſpe deceptos? Nam quod ad ſe attineat: ſibi gloriæ in omnem uitam illo die ſatis quæſitum eſſe: quo ſe uirum optimum iudicatum ad accipiendam matrem Ideam miſiſſet ſenatus. hoc titulo, etſi nec conſulatus, nec triumphus adijcitur: ſatis honeſtam, honora

tamq; P. Scipionis Naſicæ imaginem fore. Vniuerſus ſenatus non ipſe modo ad decernendum triumphum conſenſit: ſe etiam tribunum ple. authoritate ſua compulit ad remittendam interceſſionem. P. Cornelius COS triumphauit de Boijs. in eo triumpho gallicis carpentis arma, ſignaq;, & ſpolia omnis generis tranſ uexit, & uaſa ænea gallica: & cum captiuis nobilibus equorum quoq; captorū gregem traduxit: aureos torques tranſtulit MCCCCLXX: ad hæc auri pondo CCXLV: argenti infecti, factiq; in gallicis uaſis nō infabre ſuo more factis, duo millia CCCXL pondo: bigatorum nummorum CCXXXIIII. militibus, qui currum ſecuti ſunt: centenos uicenos quinos aſſes diuiſit: duplex centurioni, triplex equiti. Poſtero die concione aduocata de rebus ab ſe geſtis, & de iniuria tribuni bello alieno ſe illigantis, ut ſuæ uictoriæ fructu ſe defraudaret, cum diſſeruiſſet: milites exauthoratos dimiſit. Dum hæc in Italia geruntur: Antiochus Epheſi ſecurus admodum de bello romano erat: tanquam non tranſituris in Aſiam Romanis. quam ſecuritatem ei magna pars amicorum aut per errorem, aut aſſentando faciebat. Annibal unus, cuius eo tempore ut maxima apud regem authoritas erat: magis admirari ſe, aiebat: quod iam non in Aſia eſſent Romani: quàm uenturos dubitabat. Propius eſſe ex Græcia in Aſiam, quàm ex Italia in Græciam traijcere: et multo maiorem cauſam Antiochum, quàm Aetolos eſſe. neq; enim mari minus, quàm terra pollere romana arma. iampridem claſſem circa Maleam eſſe. audire ſeſe nuper nouas naues, nouumq; imperato-

rem rei gerendæ cauſa ex Italia ueniſſe. itaq; deſineret Antiochus pacem ſibi ipſe ſpe uana facere in Aſia. & de ipſa Aſia breui terra, marique dimicandū ei cum Romanis eſſe: & aut imperium adimendum orbem terrarum affectantibus: aut ipſi regnum amittendum. Vnus uera & prouidere, & fideliter prædicere uiſus. itaq; ipſe rex nauibus, quæ paratæ, inſtructæq; erant: Cherſoneſum petit: ut ea loca, ſi forte terra uenirent Romani: præſidijs firmaret. cæteram claſſem Polyxenidam parare, & deducere iuſſit: ſpeculatorias naues ad omnia exploranda circa inſulas dimiſit. C. Liuius præfectus romanæ claſſis cum quinquaginta nauibus tectis profectus ab Roma Neapolin, quò ab ſocijs eius oræ conuenire iuſſerat apertas naues: quæ ex fœdere debebantur: Siciliam inde petit: fretoq; Meſſanam præteruectus, cum ſex punicas naues ad auxilium miſſas accepiſſet: ab Rheginis, Locriſq;, & eiuſdem iuris ſocijs debitas exegiſſet naues: luſtrata claſſe ad Lacinium altum petit. Corcyram, quam primam Græciæ ciuitatum adit: cum ueniſſet: percunctatus de ſtatu belli, (necdum enim omnia in Græcia perpacata erant) & ubi claſſis romana eſſet, poſteaquam audiuit circa Thermopylarum ſaltum in ſtatione conſulē, ac regem eſſe: claſſem Piræei ſtare: maturandum ratus omnium rerum cauſa, pergit protinus nauigare Peloponneſum. Samum, Zacynthumq;, quia partis Aetolorū maluerant eſſe, protinus depopulatus, Maleam petit. proſpera nauigatione uſus, paucis diebus Piræeum ad ueterem claſſem peruênit. Ad Scylleū Eumenes rex cum tribus nauibus occurrit: cum Aeginæ diu incertus conſi

lij fuiſſet: utrum ad tuendum rediret regnum: (audiebat enim: Antiochum Epheſi nauales, terreſtresq; parare copias) an uſquam abſcederet ab Romanis: ex quorum fortuna ſua penderet. A Piræeo A. Attilius traditis ſucceſſori quinq; & XX nauibus tectis Romam eſt profectus. Liuius una & LXXX roſtratis nauibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ roſtratæ, aut ſine roſtris ſpeculatoriæ erant: Delum traiecit. Eo ferè tempore conſul Attilius Naupactum oppugnabat. Liuium deliberantem aliquot dies, ut eſt uentoſiſſima regio: inter Cycladas, fretis alias maioribus, alias minoribus diuiſas, aduerſi uēti tenuerunt. Polyxenidas certior per diſpoſitas ſpeculatorias naues factus, Deli ſtare romanam claſſem, nuntios ad regem miſit. qui omiſſis, quæ in Helleſponto agebat: cum roſtratis nauibus, quantum accelerare potuit, Epheſum redijt: & cōcilium extemplo habuit: faciendúm'ne periculum naualis certaminis foret. Polyxenidas negabat ceſſandū: ſed prius utiq; confligendum: quàm claſſis Eumenis, et rhodiæ naues coniungerētur Romanis. ita numero ferme impares futuros. ipſum cæteris omnibus ſuperiorem eſſe, & celeritate nauium, & uarietate auxiliorum. nam & romanas naues, cum ipſas inſcite factas immobiles eſſe: tum etiam, ut quæ in terram hoſtium ueniant: oneratas commeatu uenire. ſuas autem, ut pacata oīa circa ſe relinquentes, nihil præter militē, atq; arma habituras. multū ēt adiuturā notitiā maris, terrarumq;, & uentorum: quæ omnia ignaros turbatura hoſtes eſſent. Mouit omnes author conſilij: qui & re conſilium executurus erat. Biduum in apparatu morati: tertio

die C nauibus,quarum LXX tectæ: cæteræ apertæ minores omnes fermè erant:profecti Phocæã petierunt.inde cum audiſſet appropinquare iam romanam claſſem rex: quia non interfuturus nauali certamini erat:Magneſiam,quæ ad Sipylum eſt:conceſſit ad terreſtras copias comparandas.claſſis ad Cyſſontem portũ Erythræorum,tanquam ibi aptius expectatura hoſtem, contendit. Romani ubi primum aquilones ceciderant: (nanq; per aliquot dies tenuerant)ab Delo Phanas,portum Chiorum in Aegæum mare uerſum, petunt:inde ad urbem circũegere naues:commeatuq́; ſumpto,Phocæam traijciunt. Eumenes Elæam ad ſuã claſſem profectus,paucis poſt inde diebus cum quatuor & XX nauibus tectis,apertis pluribus paulo à Phocæa ad Romanos parantes,inſtruẽteſq́; ſe ad nauale certamen redijt.Inde C quinquaginta tectis nauibus,apertis fermè L profecti,primo aquilonibus tranſuerſis cum urgerentur in terram:cogebantur tenui agmine propè in ordinem ſingulæ naues ire: deinde ut lenita paulum uis uenti eſt:ad Corycum portum,qui ſuper Cyſſontem eſt:conati ſunt traijcere. Polyxenidas,ut appropinquare hoſtes allatum eſt:occaſione pugnandi lætus,ſiniſtrum ipſe cornu in altum extendit:dexterum cornu præfectos nauium ad terram explicare iubet:& æqua fronte ad pugnam procedebat. Quod ubi uidit Romanus: uela contrahit:maloſq́; inclinat:& ſimul armamenta componens opperitur inſequentes naues. Iam fermè XXX in fronte erant:quibus ut æquaret læuum cornu:dolonibus erectis altum petere intendit:iuſſis,qui inſequebantur,aduerſus dexterum cornu prope terram

proras dirigere. Eumenes agmen cogebat: cæterum ut demendis armamentis tumultuari primum cœptum eſt: & ipſe quanta maxima celeritate poteſt, concitat naues. Iā omnes in conſpectu erant: duæ punicæ naues antecedebant romanam claſſem. quibus obuiæ tres fuerunt regiæ naues: &, ut in numero impari: duæ regiæ unam circunſiſtunt: & primum ab utroq; latere remos defringunt: deinde tranſcendunt armati: & deiectis, cæſisq; propugnatoribus, nauem capiunt. Vna, quæ pari marte concurrerat: poſteaquam captam alteram nauem uidit: priuſquam à tribus ſimul circunueniretur: retro ad claſſem refûgit. Liuius indignatione accenſus prætoria naue in hoſtes tendit. aduerſus quam eadem ſpe duæ, quæ punicam unam nauem circunuenerant: cum inferrentur: demittere in aquam remos ab utroq; latere remiges ſtabiliendæ nauis cauſa iuſſit: & in aduenientes hoſtiū naues ferreas manus inijcere: & ubi pugnam pedeſtri ſimilem feciſſet: meminiſſe romanæ uirtutis: nec pro uiris ducere regia mancipia. Haud paulo facilius, quàm ante duæ unā, tunc una duas naues expugnauit: cepitq;. Et iam claſſes undequaq; concurrerant: & paſſim per miſtis nauibus pugnabatur. Eumenes, qui extremus commiſſo certamine aduenerat: ut animaduertit læuum cornu hoſtium ab Liuio turbatum: dexterum ipſe, ubi æqua pugna erat: inuadit. Nec ita multo poſt, primū ab læuo cornu fuga cœpit. Polyxenidas enim ut uirtute militum haud dubie ſuperari ſe uidit: ſublatis dolonibus effuſe fugere intendit. mox idem & qui prope terram cum Eumene contraxerant certamen, fecerunt. Romani, & Eumenes, quoad ſufficere remiges potuerunt: &

in ſpe erant extremi agminis uexandi: ſatis pertinaciter ſecuti ſunt. poſteaquam celeritate nauium, utpote leuium, ſuas commeatu onuſtas eludi fruſtra tendentes uiderunt: tandem abſtiterunt: XIII captis nauibus cum milite ac remige, X demerſis. Romanæ claſſis una punica nauis in primo certamine ab duabus circumuenta periit. Polyxenidas non priuſquam in portu Epheſi fugæ finem fecit. Romani eo die, unde egreſſa regia claſſis erat, manſerunt: poſtero die hoſtem perſeq intenderunt. Medio ferè in curſu obuiæ fuere iis V & XX tectæ rhodiæ naues cum Pauſiſtrato præfecto claſſis. Iis adiunctis Epheſum hoſtem perſecuti, ante oſtium portus acie inſtructa ſteterunt. Poſteaquam confeſſionē uictis ſatis expreſſerunt: Rhodii, & Eumenes domos dimiſſi. Rhomani Chiū petentes Phœnicunte primum portu erythræo præteruecti, nocte anchoris iactis, poſtero die in inſulam ad ipſam urbem traiecerunt. ubi paucos dies remige maxime reficiendo morati, Phocæā trāſmittunt. ibi relictis ad præſidium urbis IIII quinqueremibus, ad Canas claſſis uenit: & cum iam hyems appeteret: foſſa ualloq; circundatis naues ſubductæ. Exitu anni comitia Romæ habita: quibus creati ſunt COSS L. Cornelius Scipio, & C. Lælius: intuentibus cunctis ad finiendum cum Antiocho bellum. Poſtero die prætores creati, M. Fuluius, L. Aurunculeius, Cn. Fuluius, L. Aemylius, P. Iunius, C. Antiſtius Labeo.

DECADIS QVARTAE LIBER SEPTIMVS.

l

LVCIO CORNELIO SCIpione et C. Lælio COSS, nulla prius ſecundũ legationes acta in ſenatu res eſt, quàm de Aetolis. et legati eorum inſtitere: quia breuem induciarum diẽ habebant: et ab T. Quintio, q̃ tũ Romã ex Græcia redierat: adiuti ſunt. Aetoli, ut q̃bus plus in miſericordia ſenatus, q̃ in cauſa ſpei eſſet: ſuppliciter egerunt, ueteribus benefactis noua pẽſantes maleficia. cæterũ et præſentes interrogationibus undiq; ſenatorum confeſſionẽ magis noxæ, q̃ reſponſa exprimentiũ fatigati ſunt: et excedere curia iuſſi magnum certamen præbuere. Plus ira, q̃ miſericordia in cauſa eorũ ualebat: quia nõ ut hoſtibus modo, ſed tanquam indomitæ & inſociabili genti ſuccenſebant. Per aliquot dies cum certatum eſſet: poſtremo neq; dari, neq; negari pacem placuit. duæ conditiones eis latæ ſunt: uel ſenatui liberum arbitrium de ſe permitterent: uel mille talenta darent: eoſdemq; amicos, uel inimicos haberent. Exprimere cupientibus, quarum rerum in ſe arbitrium ſenatui permitterent, nihil certi reſponſum eſt. ita infecta pace dimiſſi, urbe eodem die, Italia intra XV dies excedere iuſſi. Tum de conſulum prouincijs cœptum eſt agi. ambo Græciam cupiebant: multum Lælius in ſenatu poterat. Is, cum ſenatus aut ſortiri, aut comparare inter ſe prouincias conſules iuſſiſſet: elegantius facturos dixit: ſi iudicio patrum, quàm ſi ſorti eam rem permiſiſſent. Scipio

reſponſo ad hoc dato, cogitaturum quid ſibi faciendum eſſet, cum fratre uno locutus, iuſſusq; ab eo permittere audacter ſenatui, renuntiat collegæ: facturum ſe, quod is cenſeret. Cum res aut noua, aut uetuſtate exemplorum memoriæ iam exoletæ relata expectatione certaminis ſenatum erexiſſet: P. Scipio Africanus ait: ſi L. Scipioni fratri ſuo prouinciam Græciam decreuiſſent: ſe legatum iturum. Hæc uox magno aſſenſu audita ſuſtulit certamen. Experiri libebat: utrum plus regi Antiocho in Annibale uicto, an in uictore Africano conſuli, legionibusq; romanis auxilij foret. ac propè omnes Scipioni Græciam, Lælio Italiam decreuerunt. Prætores inde prouincias ſortiti ſunt: L. Aurunculeius urbanam, M. Fuluius peregrinam, L. Aemylius Regillus claſſem, P. Iunius Brutus Tuſcos, Cn. Fuluius Apuliam, & Brutios, C. Antiſtius Siciliam. Conſuli deinde, cui Græcia prouincia decreta erat: ad eum exercitum, quem à M. Attilio (duæ autem legiones erant) accepturus eſſet: in ſupplementum addita peditum ciuium romanorum tria millia, equites centum, & sociûm latini nominis quinq; millia, equites CC: & adiectum: ut cum in prouinciam ueniſſet: ſi è republica uideretur eſſe: exercitum in Aſiam traijceret. Alteri conſuli totus nouus exercitus decretus: duæ legiones romanæ, et ſociûm latini nominis XV millia peditum, equites ſexcenti. Exercitum ex Liguribus Q. Minutius (iam enim confectam prouinciam ſcripſerat: & Ligurum omne nomen in deditionem ueniſſe) traducere in Boios, & P. Cornelio proconſuli tradere iuſſus. Ex agro, quo uictos bello multauerat Boios: deductæ urbanæ le

giones, quæ priore anno conſcriptæ erant: Cn. Fuluio prætori datæ: et ſociũm latini nominis peditũ XV millia, eqtes ſexcenti, ad Apuliã, Brutioſq́; obtinẽdos. A. Cornelio ſuperioris anni prætori, qui Brutios cum exercitu obtinuerat: imperatum: ſi ita cõſuli uideretur: ut legiones in Aetoliam traiectas M. Attilio traderet: ſi is manere ibi uellet. ſi Attilius redire romam mallet: ut A. Cornelius cum eo exercitu in Aetolia remaneret. C. Antiſtium Labeonem prouinciam Siciliam, exercitumq́; à M. Aemylio accipere placuit: & in ſupplemẽtum ſcribere ex ipſa prouincia, ſi uellet, peditum duo millia, & centum equites. P. Iunius Brutus in Tuſcos exercitum nouum, legionem unam romanam, & decem millia ſociũm latini nominis ſcribere, & quadringentos equites: L. Aemylius, cui prouincia maritima erat: uiginti naues longas, & ſocios nauales à M. Iunio prætore ſuperioris anni accipere iuſſus: & ſcribere ipſe nauales ſocios duo millia peditum: cum ijs nauibus, militibuſq́; in Aſiam proficiſci: & claſſem à C. Liuio accipere. Duas Hiſpanias, Sardiniamq́; obtinentibus prorogatum in annum imperium eſt: & ijdem exercitus decreti. Siciliæ, Sardiniæq́; binæ eo anno decimæ frumenti imperatæ: ſiculum omne frumentum in Aetoliam ad exercitum portari iuſſum: ex Sardinia pars Romam, pars in Aetoliam eodem, quo Siculum. Priuſquam conſules in prouincias proficiſcerentur: prodigia per pontifices procurari placuit. Romæ Iunonis Lucinæ templum de cœlo tactum erat: ita, ut faſtigium, ualuæq́; deformarentur. Puteolis pluribus locis murus, & porta fulmine icta: & duo homines exani-

mati. Nurſiæ ſereno ſatis conſtabat nimbum ortum: ibi quoq; duos liberos homines exanimatos. Terra apud ſe pluuiſſe Tuſculani nunciabant: & Reatini mulam in agro ſuo peperiſſe. Ea procurata: Latinæq; inſtauratæ: quod Laurentibus carnis, quæ dari deberet: data nõ fuerat. Supplicatio quoq; earum religionum cauſa fuit: quibus dijs decemuiri ex libris ut ſacra fierent, ediderunt. decem ingenui, decem uirgines, patrimi omnes, matrimiq; ad id ſacrificium adhibiti: & decemuiri nocte lactentibus rem diuinam fecerunt. P. Cornelius Scipio Africanus, priuſquam proficiſceretur: fornicem in Capitolio aduerſus uiam, qua in Capitolium aſcenditur: cum ſignis ſeptem auratis, duobus equis, & marmorea duo labra ante fornicem poſuit. Per eoſdem dies principes Aetolorum tres & XL, inter quos Democritus, & frater eius erant: ab duabus cohortibus miſſis à M. Attilio Romam deducti, & in latomias coniecti ſunt. cohortes inde ad exercitum redire L. Cornelius COS iuſſit. Legati ab Ptolemæo & Cleopatra, regibus Aegypti, gratulantes, quod M. Attilius COS Antiochum regem Græcia expuliſſet, uenerunt: adhortantesq;: ut in Aſiam exercitum traijcerent. omnia perculſa metu non in Aſia modo, ſed etiam in Syria eſſe. reges Aegypti ad ea, quæ cenſuiſſet ſenatus: paratos fore. Gratiæ regibus actæ: legatis munera dari iuſſa, in ſingulos quaternũm millium æris. L. Cornelius COS peractis, quæ Romæ agenda erant: pro concione edixit: ut milites, quos ipſe in ſupplementum ſcripſiſſet: quiq; in Bruttijs cum A. Cornelio proprætore eſſent: ut hi omnes Idibus Quintilibus Brũduſium con

uenirent. item tres legatos nominauit: Sex. Digitium, L. Apuſtium, C. Fabritium Luſcinium: qui ex ora maritima undiq; naues Brunduſium contraherent. Omnibus iam paratis, paludatus ab urbe eſt profectus. Ad V millia uoluntariorum ex Romanis, ſociiſq;, qui emerita ſtipendia ſub imperatore P. Africano habebant: præſto fuere exeunti conſuli: & nomina dederunt. Per eos dies, quibus eſt profectus ad bellum COS: ludis Apollinaribus, ad quintum Idus Quintiles cœlo ſereno interdiu obſcurata lux eſt: cum luna ſub orbem ſolis ſubiſſet. Et L. Aemylius Regillus, cui naualis prouincia euenerat: eodem tempore profectus eſt. L. Auruncleio negotium ab ſenatu datum eſt: ut XXX quinqueremes, uiginti triremes faceret: quia fama erat: Antiochum poſt prælium nauale maiorem claſſem aliquanto reparare. Aetoli, poſteaquam legati ab Roma retulerunt: nullam ſpem pacis eſſe: quanquam omnis ora maritima eorũ, quæ in Peloponneſum uerſa eſt: depopulata ab Achæis erat: periculi magis, q̃ damni memores, ut Romanis intercluderent iter: Coracem occupauerant montem. neq; enim dubitabant: ad oppugnationem Naupacti eos principio ueris redituros eſſe. Attilio, quia id expectari ſciebat: ſatius uiſum eſt inopinatam aggredi rem: et Lamiam oppugnare. nã et à Philippo prope ad excidium adductos eſſe: & tunc eo ipſo, quod nihil tale timerent: opprimi incautos poſſe. Profectus ab Elatia primũ in hoſtiũ terra circa Sperchiũ amnẽ poſuit caſtra: inde nocte motis ſignis, prima luce corona mœnia eſt aggreſſus. Magnus pauor ac tumultus, ut in re improuiſa, fuit. conſtantius tamen, quàm quis facturos crede-

ret in tam ſubito periculo: cum uiri propugnarent: fœminæ tela omnis generis, ſaxáq; in muros gererent, multifariam ſcalis appoſitis: urbem eo die defenderũt. Attilius ſigno receptui dato, ſuos in caſtra medio fermè die reduxit: & tunc cibo & quiete refectis corporibus, priuſquam prætorium dimitteret: denuntiauit: ut ante lucem armati, paratíq; eſſent: niſi expugnata urbe ſe eos in caſtra non reducturum. Eodem tempore, quo pridie, pluribus locis aggreſſus, cum oppidanos iam uires, iam tela, iam ante omnia animus deficeret: intra paucas horas urbem cepit. Ibi partim diuendita, partim diuiſa præda, conſilium habitum: quid deinde faceret. Nemini ad Naupactum ire placuit: occupato ad Coracem ab Aetolis ſaltu. ne tamen ſegnia æſtiua eſſent: & Aetoli non impetratam pacem ab ſenatu nihilo minus per ſuam cunctationem haberent: oppugnare Attilius Amphiſſam ſtatuit. ab Heraclea per Oetam exercitus eò ductus. Cum ad mœnia caſtra poſuiſſet: non corona, ſicut Lamiam, ſed operibus oppugnare urbem eſt adortus. Pluribus ſimul locis aries admouebatur: et cum quaterentur muri: nihil aduerſus tale machinationis genus parare, aut comminiſci oppidani conabantur: omnis ſpes in armis, & audacia erat. eruptionibus crebris & ſtationes hoſtium, & eos ipſos, qui circa opera, & machinas erant: turbabant. Multis tamen locis murus decuſſus erat: cum allatum eſt: ſucceſſorem Apolloniæ expoſito exercitu, per Epirum ac Theſſaliam uenire. Cum tribus millibus peditum, & quingentis eqtibus conſul ueniebat. Iam in ſinum maliacum uenerat. & præmiſſis Hypatam, qui tradere urbem iuberent, poſteaquã reſpõ

ſum eſt:

ſum eſt:nihil,niſi ex communi Aetolorum decreto facturos:ne teneret ſe oppugnatio Hypatæ,nondum Amphiſſa recepta:præmiſſo fratre Africano,ampliſſimum agmen ducit. Sub aduentum eorum oppidani relicta urbe(iam enim magna ex parte nudata mœnibus erat) in arcem,quam inexpugnabilem habent:omnes armati,atq; inermes conceſſere.Conſul ſex millia fermè paſſuum inde poſuit caſtra.eò legati Athenienſes primum ad P.Scipionem,prægreſſum agmen(ſicut ante dictum eſt)deinde ad conſulem uenerunt,deprecantes pro Aetolis.Clementius reſponſum ab Africano tulerunt:qui cauſam relinquendi honeſtæ ætolici belli quærens,Aſiã, & Regem Antiochum ſpectabat:iuſſeratq; Athenienſes non Romanis ſolum,ut pacem bello præferrent:ſed etiam Aetolis perſuadere.Celeriter authoribus Athenienſibus frequens ab Hypata legatio Aetolorum uenit.& ſpem pacis eis ſermo etiam Africani,quem priorem adierunt:auxit,commemorantis:multas gentes,populosq; & in Hiſpania prius,deinde in Africa in fidem ſuam ueniſſe:in omnibus ſe maiora clementiæ,benignitatisq;,quàm uirtutis bellicæ monimenta reliquiſſe. Perfecta uidebatur res:cum aditus COS idem illud reſponſum retulit:quo fugati ab ſenatu fuerant.Eo tanquam nouo cum icti Aetoli eſſent:(nihil enim nec legatione Athenienſium, nec placido Africani reſponſo perfectum uidebant) referre ad ſuos dixerunt uelle. Reditum inde Hypatam eſt: nec conſilium expediebatur.nam neq; unde mille talentũm daretur,erat:& permiſſo libero arbitrio, ne in corpora ſua ſæuiretur, metuebant.Venire itaque eoſdem legatos ad conſulem,

& Africanum iuſſerunt:& petere:ut,ſi dare uere pacem,non tantum oſtendere, fruſtrantes ſpem miſerorum,uellent:aut ex ſumma pecuniæ demerent:aut permiſſionem extra ciuium corpora fieri iuberent. Nihil impetratum,ut mutaret conſul.& ea quoq; irrita legatio dimiſſa eſt.Secuti & Athenienſes ſunt.& princeps legationis eorum Euthydemus fatigatos tot repulſis Aetolos,et complorantes inutili lamentatione fortunam gentis,ad ſpem reuocauit,author inducias ſex menſium petendi:ut legatos Romam mittere poſſent.dilationem nihil ad præſentia mala,quippe quæ ultima eſſent: adiecturam.leuari per multos caſus tempore interpoſito præſentes clades poſſe. Authore Euthydemo ijdem miſſi, prius P.Scipione conuento,per eum inducias temporis eius,quod petebant:à conſule impetrauerunt.Et ſoluta obſidione Amphiſſæ,M.Attilius tradito conſuli exercitu prouincia deceſſit.Et conſul ab Amphiſſa Theſſaliam repetit: ut per Macedoniam, Thraciam'q; duceret in Aſiam. Tum Africanus fratri. Iter,quod inſiſtis L.Scipio:ego quoq; approbo:ſed totum id uertitur in uoluntate Philippi. qui ſi imperio noſtro fidus eſt:& iter,& commeatus,& omnia,quæ in longo itinere exercitus alunt:iuuant'q;:nobis ſuppeditabit.ſi is deſtituat:nihil per Thraciam ſatis tutum habebis.itaque prius regis animum explorari placet.opportune explorabitur:ſi nihil ex præparato agentem opprimet, qui mittetur. T.Sépronius Gracchus longe tum acerrimus iuuenum ad id delectus,per diſpoſitos equos propè incredibili celeritate ab Amphiſſa,inde Elim eſt dimiſſus:die tertio Pellam peruênit.In conuiuio rex erat:&

in multum uini proceſſerat. ea ipſa remiſſio animi ſuſpicionem dempſit nouare eum quicquam uelle. Et tum quidem comiter acceptus hoſpes, poſtero die commeatus exercitui paratos benigne, pontes in fluminibus factos, uias, ubi tranſitus difficiles erant: munitas uidit. Hæc referens eadem, qua ierat, celeritate Thaumaſtis occurrit conſuli. Inde certiore, et maiore ſpe lætus exercitus ad præparata omnia in Macedoniam peruênit. Venientes regio apparatu accepit: & proſecutus eſt rex. Multa in eo & dexteritas, & humanitas uiſa: quæ commendabilia apud Africanum erant, uirum ſicut ad cætera regum, ita à comitate, quæ ſinæ luxuria eſſet, non auerſum. Inde non per Macedoniam modo, ſed etiam Thraciam proſequente, & præparante omnia Philippo, ad Helleſpontum peruentum eſt. Antiochus poſt naualem ad Corycum pugnam, cum totam hyemẽ liberam in apparatus terreſtres maritimosq; habuiſſet: claſſi maxime reparandæ, ne tota maris poſſeſſione pelleretur: intentus fuerat. Succurrebat: ſuperatum ſe, cum claſſis abfuiſſet Rhodiorum: quod ſi ea quoq; (nec commiſſuros Rhodios: ut iterũ morarentur) certamini adeſſet: magno ſibi nauium numero opus fore: ut uiribus, et magnitudine claſſem hoſtium æquaret. Itaq; & Annibalem in Syriã miſerat ad Phœnicũ acerſendas naues: et Polyxenidã, quo minus proſpere geſta res erat: eo enixius et eas, quæ erant, reficere, et alias parare naues iuſſit. Ipſe in Phrygia hybernauit. Vndiq; auxilia acerſens, etiã in Gallogræciã miſerat. Bellicoſiores ea tẽpeſtate erãt Gallogræci, adhuc, nondũ exoleta ſtirpe gentis, ſeruãtes animos. Filiũ Seleucũ in Aeolide reliquerat cũ

exercitu ad maritimas continendas urbes: quas illinc à Pergamo Eumenes, hinc à Phocæa, Erythriſq; Romani ſollicitabant. Claſſis romana, ſicut ante dictum eſt: ad Canas hybernabat. eò media fermè hyeme rex Eumenes cum duobus millibus peditum, equitibus centum uenit. Is cum magnam prædam agi poſſe dixiſſet ex hoſtium agro: qui circa Thyatirã eſſet: hortando perpulit Liuium: ut quinq; millia militum ſecum mitteret. miſſi ingentem prædam intra paucos dies auerterunt. Inter hæc Phocææ ſeditio orta: quibuſdam ad Antiochum multitudinis animos auocantibus. Grauia hyberna nauiũ erant: graue tributum: quod togæ quingentæ imperatæ erant cum quingentis tunicis: grauis etiam inopia frumenti: propter quam naues quoq;, & præſidium romanum exceſſit. tum uero liberata metu factio erat: quæ plebem in concionibus ad Antiochum trahebat. ſenatus, & optimates in romana ſocietate perſtandum cenſebant. defectionis authores plus apud multitudinem ualuerunt. Rhodij, quo magis ceſſatum priore æſtate erat: eo maturius æquinoctio uerno eundem Pauſiſtratum claſſis præfectum cum ſex & triginta nauibus miſerunt. Iam Liuius à Canis cum triginta nauibus, & ſeptem quadriremibus, quas ſecum Eumenes Rex adduxerat: Helleſpontum petebat: ut ad tranſitum exercitus, quem terra uenturum opinabatur: prepararet, quæ opus eſſent. In portum, quem uocant Achæorum: claſſem primum auertit: inde Ilium aſcendit: ſacrificioq; Mineruæ facto, legationes finitimas ab Eleunte, & Dardano, & Rhœteo, tradentes in fidem ciuitates ſuas benigne audiuit. inde ad Helleſponti fau=

ces nauigat: & decem nauibus in ſtatione contra Abydum relictis, cætera claſſe in Europam ad Seſton oppugnandam traiecit. Iam ſubeuntibus armatis muros fanatici Galli primum cum ſolenni habitu ante portam occurunt. iuſſu ſe matris deûm famulos deæ uenire memorant ad precandum Romanum: ut parceret mœnibus, urbiq́;. Nemo eorum uiolatus eſt. mox uniuerſus ſenatus cum magiſtratibus ad dedendam urbem proceſſit. Inde Abydum traiecta claſſis. ubi cum tentatis per colloquia animis nihil pacati reſponderetur: ad oppugnationem ſeſe expediebant. Dum hæc in Helleſponto geruntur: Polyxenidas regius præfectus (erat autem exul Rhodius) cum audiſſet: profectam ab domo popularium ſuorum claſſem: & Pauſiſtratum præfectum ſuperbe quædam, & contemptim in ſe concionãtem dixiſſe: præcipuo certamine animi aduerſus eum ſumpto, nihil aliud dies noctesq́; agitabat animo: quàm ut uerba magnifica eius rebus confutaret. Mittit ad eũ hominem & illi notum: qui diceret: & ſe Pauſiſtrato, patriæq́; ſuæ magno uſui, ſi liceat, fore: & à Pauſiſtrato ſe reſtitui in patriam poſſe. Cum quonam modo ea fieri poſſent, mirabundus Pauſiſtratus percunctaretur: fidem petenti dedit agendæ communiter rei, aut ſilentio tegendæ. Tum internũtius aperit: regiam claſſem aut totam, aut maiorem eius partem Polyxenidam tradigturum ei. pretium tanti meriti nullũ aliud paciſci, quàm reditum in patriam. Magnitudo rei, nec ut crederet: nec ut aſpernaretur dicta: effecit. Panormum Samiæ terræ petit: ibiq́; ad explorandam rem, quæ oblata erat: ſubſtitit. Vltro, citroq́; nuntij curſare: nec fides ante Pau

ſiſtrato facta eſt: quàm coram nuntio eius Polyxenidas ſua manu ſcripſit: ſe ea, quæ pollicitus eſſet, facturum: ſigno q; ſuo impreſſas tabellas miſit. eo uero pignore uelut authoratum ſibi proditorem ratus eſt. neq; enim eum, qui ſub rege uiueret: cõmiſſurum fuiſſe: ut aduerſus ſemet ipſum indicia manu ſua teſtata daret. Inde ratio ſimulatæ proditionis compoſita. Omnium ſe rerum apparatum omiſſurum, Polixenidas dicere: non remigem, non ſocios nauales ad claſſem frequentes habiturum: ſubducturum per ſimulationem reficiendi quaſdam naues alias in propinquos portus dimiſſurum: paucas ante portum Epheſi in ſalo habiturum: quas, ſi exire res cogeret: obiecturus certamini foret. Quam negligentiam Polyxenidam in claſſe ſua habiturum Pauſiſtratus audiuit: eam ipſe extemplo habuit. partem nauium ad commeatus accerſendos Halicarnaſſum, partem Samum ad urbem miſit: ut paratus eſſet: cum ſignum aggrediendi à proditore accepiſſet. Polyxenidas augere ſimulando errorem. ſubducit quaſdam naues: alias uelut ſubducturus eſſet, naualia reficit: remiges ex hybernis non Epheſum accerſit: ſed Magneſiam occulte cogit. Forte quidam Antiochi miles, cum Samum rei priuatæ cauſa ueniſſet: pro ſpeculatore comprehenſus deducitur Panormum ad præfectum. is percunctanti qd Epheſi ageretur, incertum metu, an erga ſuos haud ſyncera fide, omnia aperit: claſſem inſtructam, paratamq; in portu ſtare: remigum omne Magneſiam miſſum: ad Sipilum perpaucas naues ſubductas eſſe: & naualia tegi: nunquam intentius rem naualem adminiſtratam eſſe. Hæc ne

pro ueris audirentur, animus errore, & ſpe uana præ occupatus fecit. Polyxenidas ſatis omnibus comparatis, nocte remige à Magneſia accerſito, deductiſq; raptim, quæ ſubductæ erant, nauibus, cum diem nõ tam in apparatu abſumpſiſſet: quàm quod conſpici proficiſcentem claſſem nolebat: poſt ſolis occaſum profectus LXX nauibus tectis, uento aduerſo ante lucem Pygela portum tenuit. ubi cum interdiu ob eandem cauſam quieuiſſet: nocte in proxima Samiæ terræ traiecit. hinc Nicandro quodam archipirata cum quinque nauibus tectis Palinurum iuſſo petere, atque inde armatos, quà proximum per agros iter eſſet, Panormum ad tergum hoſtium ducere, ipſe interim claſſe diuiſa, ut ex utraq; parte fauces portus teneret: Panormum petit. Pauſiſtratus primo, ut in re nec opinata, turbatus parumper, deinde uetus miles celeriter collecto animo, terra melius arceri, quàm mari hoſtes poſſe ratus, armatos duobus agminibus ad promontoria, quæ cornibus obiectis ab alto portum faciũt: ſubducit: inde facile telis ancipitibus hoſtem ſummoturus. id incœptum eius Nicander à terra uiſus cum turbaſſet: repente mutato conſilio naues conſcendere omnes iubet. Tum uero ingens pariter militum, nautarum'que trepidatio orta: & ueluti fuga in naues fieri: cum ſe mari, terráq; ſimul cernerent circumuentos. Pauſiſtratus unam uiam ſalutis eſſe ratus, ſi uim facere per fauces portus, atque erumpere in mare apertum poſſet: poſteaquam conſcendiſſe ſuos uidit: ſequi cæteris iuſſis, ipſe princeps concitata naue remis ad oſtium portus tendit. Superantem iam fauces nauem eius Polyxe-

nidas tribus quinqueremibus circunſiſtit. Nauis roſtris icta ſupprimitur: telis obruuntur propugnatores: inter quos & Pauſiſtratus impigre pugnans interficitur. Nauium reliquarum ante portum aliæ, aliæ in portu deprehenſæ: quædam à Nicandro, dum moliuntur à terra: captæ. Quinq; tantum Rhodiæ naues cum duabus Cyprijs effugerunt: terrore flammæ micantis uia ſibi inter confertas naues facta. cunctis enim binis à prora prominentibus trullis ferreis multum conceptum ignem præ ſe portabant. Erythrææ triremes, cũ haud procul à Samo Rhodijs nauibus, quibus ut eſſent præſidio, ueniebant: obuiæ fugientibus fuiſſent: in Helleſpontum ad Romanos curſum auerterũt. Sub idem tempus Seleucus proditam Phocæam porta una per cuſtodes apertam, recepit: & Cyma, Elæáq; eiuſdem oræ urbes ad eum metu defecerunt. Dum hæc in Aeolide gerũtur: Abydus cum per aliquot dies obſidionẽ toleraſſet, præſidio regio tutante mœnia: iam omnibus feſſis, Philota quoq; præfecto præſidij permittente, magiſtratus eorum cum Liuio de conditionibus tradendæ urbis agebant. rem diſtinebat: quod utrum armati, an inermes emitterentur regij, parum conueniebat. Hæc agentibus cum interueniſſet nuntius Rhodiorum cladis: emiſſa de manibus res eſt. metuens enim Liuius, ne ſucceſſu tantæ rei elatus Polyxenidas claſſem, quæ ad Canas erat: opprimeret: Abydi obſidione, cuſtodiáq; Helleſponti extemplo relicta, naues, quæ ſubductæ Canis erant: deduxit. Et Eumenes Elæam uenit. Liuius omni claſſe, cui adiunxerat triremes duas Mitylenæas: Phocæam petit. quam cum teneri ualido regio præſidio audiſſet: nec pro

cul Seleuci caſtra eſſe: depopulatus maritimam oram, & præda maxime hominum raptim in naues impoſita, tantum moratus, dum Eumenes cum claſſe aſſequeretur: Samum petere intendit. Rhodijs primo audita clades ſimul pauorem, ſimul luctum ingentem fecit. nam præter nauium, militumq; iacturam, quod floris, quod roboris in iuuentute fuerat, amiſerant: multis nobilibus ſecutis inter cætera authoritatem Pauſiſtrati: quæ inter ſuos merito maxima erat. deinde quod fraude capti, quod à ciue potiſſimum ſuo forent: in iram luctus uertit. Decem extemplo naues, et diebus post paucis decem alias præfecto omnium Eudemo miſerunt: quem alijs uirtutibus bellicis haudquaquam Pauſiſtrato parem, cautiorem quo minus animi erat, ducem futurũ credebant. Romani, & Eumenes rex in Erythram primum claſſem applicuerunt. ibi noctem unam morati, poſtero die Corycum Teiorum promontorium tenuerunt. inde cum in proxima Sami uellent traijcere: non expectato ſolis ortu, ex quo ſtatum cœli notare gubernatores poſſent: in incertam tempeſtatem miſerunt. medio incurſu aqlone in ſeptentrionẽ uerſo, exaſperato fluctibus mari iactari cœperunt. Polyxenidas Samũ petituros ratus hoſtes, ut ſe rhodiæ claſſi coniungerent: ab Epheſo profectus primo ad Myoneſum ſtetit: inde ad Macrin quam uocant inſulam traiecit: ut præteruehẽs, ſi quas aberrantes ex agmine naues poſſet, aut proſtremum agmen opportune adoriretur. Poſteaquam ſparſam tempeſtate claſſem uidit: occaſionem primo aggrediendi ratus, paulo poſt increbreſcente uento, & maiores iam uoluente fluctus, qa ꝑuenire ſe ad eos uidebat

non poſſe: ad Etaliam inſulam traiecit: ut inde poſtero die Samum ex alto petentes naues aggrederetur. Romani, pars exigua, primus tenebris portum Sami deſertum tenuerunt: claſſis cætera nocte tota in alto iactata in eundem portum decurrit. Ibi ex agreſtibus cognito, hoſtium naues ad Etaliam ſtare, conſilium habitum: utrum extemplo decernerent: an Rhodiam expectarēt claſſem. dilata re (ita enim placuit) Corycum, unde uenerant: traiecerunt. Polyxenidas quoq;, cum fruſtra ſtetiſſet: Epheſum rediit. Tum romanæ naues uacuo ab hoſtibus mari Samum traiecerunt. Eodem & rhodia claſſis poſt dies paucos uenit. Quam ut expectatam eſſe appareret: profecti extemplo ſunt Epheſum: ut aut decernerent nauali certamine: aut ſi detrectarēt hoſtis pugnam: quod plurimum intererat ad animos ciuitatum: timoris confeſſionem exprimerent. Contra fauces portus inſtructa in frontem nauium acie ſtetere. poſteaquam nemo aduerſus ibat: claſſe diuiſa, pars in ſalo ad oſtium portus in anchoris ſtetit: pars in terram milites expoſuit. In eos iam ingentem prædā late depopulato agro agentes Andronicus Macedo, qui in præſidio Epheſi erat: iā mœnibus appropinquantes eruptionē fecit: exutosq; magna parte prædæ ad mare, ac naues redegit. Poſtero die inſidiis medio fermè uiæ poſitis, ad eliciendum extra mœnia Macedonem Romani ad urbem agmine iere. inde, cum ea ipſa ſuſpicio, ne quis exiret deterruiſſet: redierunt ad naues: & terra mariq; fugientibus certamen hoſtibus, Samum, unde uenerat, claſſis repetit. inde duas ſociorum ex Italia, duas rhodias triremes cum præfecto Epicrate Rhodiorum ad fretum Cepha-

leniæ tuendum prætor miſit. Infeſtum id latrocinio Lacedæmonius Hybriſtas cum iuuentute Cephalenum faciebat: clauſumq́; iam mare commeatibus italicis erat. Piræei L. Aemylio Regillo ſuccedenti ad nauale imperium Epicrates occurrit: qui audita clade Rhodiorum, cum ipſe duas tantum quinqueremes haberet: Epicratem cum quatuor nauibus in Aſiam ſecum reduxit. proſecutæ etiam apertæ naues Athenienſium ſunt. Aegæo mari traiecit. Eodem Timaſicrates Rhodius cum duabus quadriremibus ab Samo nocte intempeſta uenit: deductusq́; ad Aemylium, præſidij cauſa ſe miſſum ait: quod eam oram maris infeſtam onerarijs regiæ naues excurſionibus crebris ab Helleſponto, atq; Abydo facerent. Traijcienti Aemylio à Chio Samum duæ rhodiæ quadriremes miſſæ obuiam à Liuio, & rex Eumenes cum duabus quinqueremibus occurrit. Samum poſteaquam uentum eſt: accepta à Liuio claſſe, & ſacrificio, ut aſſolet, rite facto, Aemylius conſilium aduocauit. Ibi C. Liuius (is enim eſt primus rogatus ſententiam) neminem fidelius dare poſſe conſilium dixit: quàm eum: qui id alteri ſuaderet: quod ipſe, ſi in eodem loco eſſet, facturus fuerit. Se in animo habuiſſe tota claſſe Epheſum petere: & onerarias ducere multa ſaburra grauatas: atq; eas in faucibus portus ſupprimere. & eo minoris molimenti ea clauſtra eſſe: quod in fluminis modum, longum, & anguſtum, & uadoſum oſtium portus ſit. ita adempturum ſe maris uſum hoſtibus fuiſſe: inutilemq́; claſſem facturum. Nulli ea placere ſententia. Eumenes rex quæſiuit: quid tandem, ubi demerſis nauibus frenaſſent clau-

ſtra maris: utrum libera ſua claſſe abſceſſuri inde forent ad opem ferendam ſocijs, terroremq́; hoſtibus praebendum? an nihilo minus tota claſſe portum obſeſſuri? ſiue enim abſcedant: cui dubium eſſe: quin hoſtes extracturi demerſas moles ſint? & minore molimento aperturi portum, quàm obſtruatur? ſin autem manendum ibi nihilo minus ſit: quid attinere claudi portum? Quin contra, illos tutiſſimo portu, opulentiſſima urbe fruentes, omnia Aſia praebente, quieta aeſtiua acturos: Romanos aperto in mari fluctibus tempeſtatibusq́; obiectos, omnium inopes in aſſidua ſtatione futuros: ipſos magis alligatos, impeditosq́;: nequid eorum, quae agenda ſint, poſſint agere: quàm ut hoſtes clauſos habeant. Eudemus praefectus rodiae claſſis magis eam ſibi diſplicere ſententiam oſtendit: quàm ipſe quid cenſeret, faciendũ dixit. Epicrates Rhodius, omiſſa in praeſentia Epheſo mittendam nauium partem in Lyciã cenſuit: & Pataram, caput gentis, in ſocietatem adiungendam. in duas res magnas uſui fore: & Rhodios pacatis circa inſulam ſuam terris, totis uiribus incumbere in unius belli, quod aduerſus Antiochum ſit, curam poſſe: & eam claſſem, quae in Lycia cõpararetur: intercludi: ne Polyxenidae coniungatur. Haec maxime mouit ſententia. placuit tamen: Regillum tota claſſe euehi ad portum Epheſi, ad inferendum hoſtibus terrorem. C. Liuius cũ duabus quinquеremibus romanis, & quatuor quadriremibus rhodijs, & duabus apertis Smyrnaeis in Lyciam eſt miſſus, Rhodum prius iuſſus adire, & omnia cum ijs communicare conſilia. Ciuitates, quas praeteruectus eſt: Miletus, Myndus, Halicarnaſſus, Cnidus, Cous, imperata

enixe fecerunt. Rhodum ut eſt uentum: ſimul & ad quam rem miſſus eſſet, ijs expoſuit: & conſuluit eos. Approbantibus cunctis, & ad eam, quam habebat claſſem aſſumptis tribus quadriremibus, nauigat Pataram. Primo ſecundus uentus ad ipſam urbem ferebat eos: ſperabantq; ſubito terrore aliquid moturos. poſteaquam circumagente ſe uento fluctibus dubijs uolui cœptum eſt mare: peruicerunt quidem remis: ut tenerent terram: ſed neq; circa urbem tuta ſtatio erat: nec ante oſtium portus in ſalo ſtare poterant, aſpero mari, & nocte imminente. prætervecti mœnia portum Phœnicum minus duûm millium ſpatio inde diſtantem petiere, nauibus ad maritima uix tutum. ſed aliæ inſuper eminebant rupes. quas celeriter oppidani aſſumptis regijs militibus, quos in præſidio habebant: ceperunt. aduerſus quos Liuius, quanquam erant iniqua, & difficilia ad exitus loca: Iſſæos auxiliares, & Smyrnæorum expeditos iuuenes miſit. Ii, dum miſſilibus primo, & aduerſus paucos leuibus, & excurſionibus laceſſebatur magis, quàm * conſerebatur pugna: ſuſtinuerunt certamen. poſteaquam plures ab urbe affluebant: & iam omnis multitudo effundebatur: timor inceſſit Liuium: ne & auxiliares circumuenirentur: & nauibus etiam ab terra periculum eſſet. ita non milites ſolum, ſed etiam nauales ſocios, remigum turbam, quibus quiſque poterat telis, armatos in prælium eduxit. Tum quoq; anceps pugna fuit: non quod milites ſolum aliquot, ſed quod L. Apuſtius tumultuario prælio cecidit. poſtremo tamen fuſi, fugatiq; ſunt Lycij: atq; in urbem compulſi. & Romani cum haud incruenta uictoria ad naues redierunt. inde in

Telmeſſicum profecti ſinum: qui latere uno Cariam, altero Lyciam contingit. Omiſſo conatu Pataram amplius tentandi, Rhodij domum dimiſſi ſunt. Liuius præteruectus Aſiam, in Græciam tranſmiſit: ut conuentis Scipionibus, qui tum circa Theſſaliam erant: in Italiam traijceret. Aemylius poſteaquam omiſſas in Lycia res, & Liuium profectum in Italiam cognouit: cum ipſe ab Epheſo repulſus tempeſtate irrito incœpto Samum reuertiſſet: turpe ratus, tentatam fruſtra Pataram eſſe, proficiſci eò tota claſſe, & ſumma ui aggredi urbem ſtatuit. Miletum, & cæteram oram ſociorum præteruecti, in Bargyllam, & Iaſon deſcenſionem ad Iaſſum fecerunt. Vrbem regium tenebat præſidiũ: agrum circa Romani hoſtiliter depopulati ſunt. Miſſis deinde, qui per colloquia principum & magiſtratuum tentarent animos: poſteaquam nihil in poteſtate ſua reſponderunt eſſe: ad urbem oppugnandam ducit. Erant Iaſſenſium exules cum Romanis: ibi frequentes Rhodios orare inſtituerunt: ne urbem & uicinam ſibi, & cognatam innoxiam perire ſinerent. ſibi exilij nullam aliam cauſam eſſe, quam fidem erga Romanos. eadem ui regiorum, qua ipſi pulſi ſunt: teneri eos: qui in urbe maneant. omnium Iaſſenſium unam mentem eſſe: ut ſeruitutem regiam effugere uellent. Rhodij moti precibus, & Eumene etiam rege aſſumpto, ſimul ſuas neceſſitudines commemorando, ſimul obſeſſæ regio præſidio urbis caſum miſerando, peruicerunt: ut oppugnatione abſtineretur. Profecti inde, pacatis cæteris, cum oram Aſiæ legerent: Lorymam (portus aduerſus Rhodum eſt) peruenerũt. Ibi in prin

cipijs ſermo primo inter tribunos militum ſecretus ori tur: deinde ad aures ipſius Aemylij peruenit: abduci claſſem ab Epheſo,ab ſuo bello:ut ab tergo liber relictus hoſtis in tot propinquas ſociorum urbes omnia impune conari poſſet. Mouere ea Aemylium: uocatosq; Rhodios cum percunctatus eſſet: poſſet'ne Pataris uniuerſa claſſis in portu ſtare? cum reſpondiſſent non poſſe: cauſam nactus omittendæ rei, Samum reduxit naues. Per idem tempus Seleucus Antiochi filius, cum per omne hybernorum tempus exercitum in Aeolide continuiſſet: partim ſocijs ferendo opē: partim quos in ſocietatē pellicere non poterat, depopulandis: tranſire in fines regni Eumenis, dū is procul à domo cum Romanis, & Rhodijs Lyciæ maritima oppugnaret: ſtatuit. Ad Elæā primo infeſtis ſignis acceſſit: deīde omiſſa oppugnatione urbis agros hoſtiliter depopulatus, ad caput, arcēq; regni Pergamū ducit oppugnandū. Attalus primo ſtationibus ante urbē poſitis, et excurſionibus eq̄tū, leuisq; armaturæ magis laceſſebat, quàm ſuſtinebat, hoſtem: poſtremo cū per leuia certamina expertus nulla parte uiriū ſe parē eſſe, intra mœnia ſe recepiſſet: obſideri urbs cœpta eſt. Eodē ferme tēpore et Antiochus ab Apamea profectus, Sardibus primū, deinde haud procul Seleuci caſtris ad caput Caici amnis ſtatiua habuit: cum magno exercitu miſto uarijs ex gētibis plurimū terroris feciſſet, Gallis mercede cōductis. quatuor millia erāt. hos, paucis admiſtis, ad peruaſtandū paſſim pgamenū agrū milites miſit. Quæ poſteaq̄ Samum ſunt nūtiata: primo Eumenes auocatus domeſtico bello cum claſſe Elæam petit: inde cum præſto fuiſſent equites, peditumq; expediti: præ-

ſidio eorum tutus, priuſquam hoſtes ſentirent: aut moue rentur: Pergamum contendit. ibi rurſus leuia per excurſiones prælia fieri cœpta: Eumene ſummæ rei diſcrimē haud dubie detrectante. Paucos poſt dies romana, rhodiaq́; claſſis, ut regi opem ferrent: Elæam ab Samo uenerunt. Quos ubi expoſuiſſe copias Elææ, & tot claſſes in unum conueniſſe portum Antiocho allatum eſt: & ſub idem tempus audiuit conſulem cum exercitu iam in Macedonia eſſe: parariq́;, quæ ad tranſitum Helleſpō ti etiam opus eſſent: tempus ueniſſe ratus, priuſquam terra marique ſimul urgeretur, agendi de pace, tumulum quendam aduerſus Elæam caſtris cœpit. ibi peditum omnibus copijs relictis, (coequitauerant autem ſex millia equitum) in campos ſub ipſa Elææ mœnia deſcendit: miſſo caduceatore ad Aemylium: uelle ſe de pace agere. Aemylius Eumene à Pergamo acito, adhibitisq; Rhodijs, conſilium habuit. Rhodij haud aſpernari pacem. Eumenes nec honeſtum eſſe, dicere, eo tempore de pace agi: nec exitum rei imponi poſſe. Qui enim, inquit, aut honeſte incluſi mœnibus, & obſeſſi uelut leges pacis accipiemus? aut cui rata iſta pax erit: quam ſine conſule, non ex authoritate ſenatus, non iuſſu populi romani peregerimus? Quæro enim: pace per te facta, rediturus'ne extemplo in Italiam ſis? claſſem, exercitūq; deducturus? an expectaturus, quid de ea re conſuli placeat? quid ſenatus cenſeat? aut populus iubeat? Reſtat ergo ut maneas in Aſia: & rurſus in hyberna copiæ reductæ, omiſſo ibi bello, exhauriant commeatibus præbendis ſocios: deinde, ſi ita uiſum ſit ijs: penes quos poteſtas fuerit: inſtauremus nouum de integro bellum:

quod poſſumus,

quod poſſumus, ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatan do remittitur: ante hyemem dijs uolentibus perfeciſſe. Hæc ſententia uicit: reſponſumq; Antiocho eſt: ante con ſulis aduentum de pace agi non poſſe. Antiochus pace nequicquam tentata, uaſtatis Elæenſium primum, deinde Pergamenorum agris, relicto ibi Seleuco filio, Adramytteum hoſtiliter itinere facto petit, agrum opu lentum, quem uocant Thebes campum: carmine Homeri nobilitatum. neq; alio ullo loco Aſiæ maior regijs militibus parta eſt præda. Eodem, Adramytteum, ut urbi præſidio eſſent: nauibus circumuecti Aemylius, et Eumenes uenerunt. Per eoſdem forte dies Elæam ex Achæia mille pedites cum centum equitibus, Diaphane omnibus his copijs præpoſito, acceſſerunt. quos egreſſos nauibus obuiam miſſi ab Attalo nocte Pergamum deduxerunt. ueterani omnes, & periti belli erant: & ipſe dux Philopœmenis, ſummi tum omnium Græcorum imperatoris diſcipulus. qui biduũ ſimul ad quietem hominum equorumq;, & ad uiſendas hoſtiũ ſtationes, quibus locis, temporibusq; accederent, reciperentq; ſeſe: ſumpſerunt. Ad radices fere collis, in quo poſita eſt urbs: regij ſuccedebãt: ita libera ab tergo populatio erat: nullo ab urbe, ne in ſtationes quidem qui procul iacularetur, excurrente: poſtquam ſemel compulſi metu ſe mœnibus incluſerunt. contemptus eorum, & inde negligentia apud regios oritur: non ſtratos, non infrenatos magna pars habebant equos: paucis ad arma, et ordines re lictis, dilapſi cæteri ſparſerant ſe toto paſſim cãpo: pars in iuueniles luſus, laſciuiamq; uerſi, pars ueſcentes ſub umbra, quidã ſomno etiam ſtrati. Hæc Diaphanes ex

alta urbe Pergamo contemplatus, arma ſuos capere, & ad portam præſto eſſe iubet: ipſe Attalum adijt: & in animo ſibi eſſe dixit, hoſtium ſtationé tentare Aegre id permittente Attalo, quippe qui centum equitibus aduerſus ſexcentos, mille peditibus cum quatuor millibus pugnaturum cerneret: porta egreſſus, haud procul ſtatione hoſtium occaſionem opperiens conſedit. Et qui Pergami erant: amentiam magis, quàm audaciam credere eſſe: & hoſtes paulisper in eos uerſi, ut nihil moueri uiderunt: nec ipſi quicquam ex ſolita negligentia, inſuper etiam eludentes paucitatem, mutarunt. Diaphanes quietos aliquandiu ſuos, uelut ad ſpectaculū modo eductos, continuit: poſteaquam dilapſos ab ordinibus hoſtes uidit: peditibus quantum accelerare poſſent, ſequi iuſſis, ipſe princeps inter equites cum turma ſua quantum potuit effuſiſſimus habenis, clamore ab omni ſimul pedite, atq; equite ſublato, ſtationem hoſtium improuiſo inuadit. Non homines ſolum, ſed equi etiam territi, cum uincula abrupiſſent: trepidationem, & tumultum inter ſuos fecerunt. pauci ſtabant impauidi equi: eos ipſos non ſternere, non infrenare, aut aſcendere facile poterant: multo maiorem, quàm pro numero equitum terrorē Achæis inferentibus. pedites uero ordinati, et præparati ſparſos per negligentiam, et ſemiſomnes propè adorti ſunt: cædes paſſim, fugaq; per campos facta eſt. Diaphanes ſecutus effuſos quoad tutum fuit, magno Achæorum genti decore parto (ſpectauerant enim è mœnibus Pergami nonmodo uiri, ſed fœminæ etiam) in præſidium urbis redijt. Poſtero die regiæ magis compoſitæ & ordinatæ ſtationes quingentis paſſibus longius ab urbe poſue-

runt caſtra: & Achæi eodem fermè tempore, atq; in eũdem locũ proceſſerunt. Per multas horas intenti utrinq; uelut iam futurum impetum expectauere: poſteaquam haud procul occaſu ſolis redeundi in caſtra tempus erat: regij ſignis collatis abire agmine ad iter magis, quàm ad pugnam compoſito, cœpere. Quieuit Diaphanes: dum in conſpectu erant: deinde eodem, quo pridie, impetu in poſtremum agmen incurrit: tantumq; rurſus pauoris, ac tumultus incuſſit: ut cum terga cæderentur: nemo pugnandi cauſa reſtiterit: trepidantesq;, & uix ordinẽ agminis ſeruantes in caſtra compulſi ſunt. Hæc Achæorũ audacia Seleucum ex agro pergameno mouere caſtra coëgit. Antiochus poſteaquam Romanos, & Eumenem ad tuendum Adramytteum ueniſſe audiuit: ea quidem urbe abſtinuit, depopulatus agros. Theream inde coloniam Mitylenæorum expugnauit. Cotton, & Corylenus, & Aphrodiſias, & Priene primo impetu captæ ſunt. inde per Thyatira Sardeis redijt. Seleucus in maritima ora permanens alijs terrori, alijs præſidio erat. Claſſis romana cum Eumene, Rhodijsq; Mitylenen primo, inde retro, unde profecta erat: Elæã redijt. Inde Phocæam petentes, ad inſulam, quam Bacchium uocant: (imminet urbi Phocænſium) appulerũt: et quibus ante abſtinuerãt templis, ſignisq;: (egregie autem exornata inſula erat) cum hoſtiliter diripuiſſent: ad ipſam urbem tranſmiſerunt. eam diuiſis inter ſe partibus cũ oppugnarent: et uiderent ſine operibus, armis, ſcalisq; capi non poſſe: miſſum ab Antiocho præſidium trium millium armatorum cum intraſſet urbẽ: extemplo oppugnatione omiſſa, claſſis ad in-

ſulam ſe recepit: nihil aliud, quàm depopulato circa urbem hoſtium agro. Inde placuit Eumenem domum dimitti: & præparari conſuli atq; exercitui, quæ ad tranſitum Helleſponti opus eſſent: romanam rhodiamq; claſſem redire Samum: atq; ibi in ſtatione eſſe: ne Polyxenidas ab Epheſo moueret. Rex Eleam, Romani & Rhodij Samum redierunt. ibi M. Aemylius frater prætoris deceſſit. Rhodij celebratis exequijs aduerſus claſſem, quam fama erat ex Syria uenire: XIII ſuis nauibus, & una Coa quinquereme ad terram Gnidiorum, ut ibi ĩ ſtatione eſſent: profecti ſunt. Biduo ante, quàm Eudemus cum claſſe à Samo ueniret: XIII à Rhodo naues cum Pamphylida præfecto aduerſus eandem ſyriacam claſſem miſſæ, aſſumptis nauibus quatuor, quæ Cariæ præſidio erant: oppugnantibus regijs Dædala, & quædam alia parua caſtella obſidione exemerunt. Eudemum confeſtim exire placuit. additæ huic quoque ſunt ad eam claſſem, quam habebat: ſex apertæ naues. Profectus cum quantum accelerare poterat, maturaſſet: ad portum, quem Megiſten uocant: prægreſſos conſequitur. inde uno agmine Phaſelidem cum ueniſſent: optimum uiſum eſt ibi hoſtem opperiri. In confinio Lyciæ, & Pamphyliæ Phaſelis eſt, prominens penitus in altum: conſpiciturq; prima terrarum Rhodum à Cilicia petentibus: & procul nauium præbet proſpectum. eo maxime, uti obuij claſſi hoſtium eſſent: electus locus eſt. Cæterum, quod non prouiderunt: & loco graui, et tempore anni, (medium enim æſtatis erat) ad hæc inſolito odore, ingruere morbi uulgo, maxime in remiges, cœperunt. cuius peſtilentiæ metu profecti cũ prætereu-

herentur pamphyliū ſinum: ad Eurymedontem amnē appulſa claſſe, audiunt: ad Aſpendum iam hoſtes eſſe. Tardius nauigauerunt regij aduerſo tempore Eteſiarū: quod uelut ſtatum fauonijs uentis eſſet. Rhodiorum duæ & triginta quadriremes, quatuor triremes fuere. Regia claſſis VII, & XXX maioris formæ nauium erat: in quibus tres hepteres, et quatuor hexeres habebant: præter has decem triremes erant. & ij adeſſe hoſtes ex ſpecula quadam cognouere. Vtraq; claſſis poſtero die luce prima, tanquam eo die pugnaturæ, portu mouit: & poſteaquam ſuperauere Rhodij promontorium: quod ab Sida prominet in altum: extemplo & conſpecti ab hoſtibus ſunt: & ipſi eos uiderunt. Ab regio ſiniſtro cornu, quod ab alto obiectum erat: Annibal, dextero Apollonius purpuratorum unus præerat: & iam in frontem directas habebant naues. Rhodij lógo agmine ueniebant: prima prætoria nauis Eudemi erat: cogebat agmen Heraclitus: Pamphylidas mediæ claſſi præerat. Eudemus poſteaquam hoſtium aciem inſtructam, & paratam ad concurrendum uidit: & ipſe in altum uehitur: & deinceps quæ ſequebantur, ſeruantes ordinem in frontem dirigere iubet. Ea res primo tumultum præbuit. nam Eudemus in altum euectus erat: ut ordo omnium nauium ad terram explicari poſſet: & feſtinans ipſe præpropere cum quinq; ſolis nauibus Annibali occurrit: cæteri, quia in frontem dirigere iuſſi erant: non ſequebantur: extremo agmine loci nihil ad terram relicti erat: trepidantibus'q; ijs inter ſe, iam in dextero cornu aduerſus Annibalem pugnabatur. Sed momento temporis & nauium uirtus, & uſus reī

maritimæ terrorem omnem Rhodijs dempſit. nam & in altum celeriter euectæ naues locum poſt ſe quoq; uenienti ad terram dedere: & ſi qua concurrerat roſtro cum hoſtium naui: aut proram lacerabat: aut remos detergebat: aut libero inter ordines diſcurſu præteruecta in puppim impetum dabat. Maxime exterruit hepteris regia à multo minore rhodia naue uno ictu demerſa. itaq; iam haud dubie dexterum cornu hoſtium in fugam inclinabat. Eudemum in alto multitudine nauium maxime Annibal cæteris omnibus longe præſtantem urgebat: & circumueniſſet: ni ſigno ſublato ex prætoria naue, quo diſperſam claſſem in unum colligi mos erat: omnes, quæ in dextero cornu uicerant naues: ad opem ferendam ſuis concurriſſent. tum & Annibal, quæq; circa eum erant naues, capeſſunt fugam: nec inſequi Rhodij, ex magna parte ægris, & ob id celerius feſſis remigibus, potuerunt. Cum in alto, ubi ſubſtiterant, cibo reficerent uires: contemplatus Eudemus hoſtes claudas, mutilatasq; naues apertis nauibus remulco trahentes XX paulo amplius integras abſcedentes, è turri prætoriæ nauis ſilentio facto, exurgite, inquit: & egregium ſpectaculum capeſſite oculis. Conſurrexere omnes: contemplatiq; trepidationem, fugamq; hoſtium, propè una uoce exclamauere omnes, ut ſequerentur. Ipſius Eudemi multis ictibus uulnerata nauis erat: Pamphylidam, & Heraclitum inſequi, quoad putarent tutum, iuſſit. Aliquandiu ſecuti ſunt: poſteaquam terræ appropinquabat Annibal: ueriti ne intercluderentur uento in hoſtium ora, ad Eudemum reuerſi hepterem captam, quæ primo concurſu icta erat: ægre Phaſelidem pertraxerunt. inde Rhodum non tam uictoria læti, quàm

alius alium accuſantes, quod, cum potuiſſent: non omnis ſummerſa, aut capta claſſis hoſtium foret: redierunt. Annibal ictus uno prælio aduerſo ne tum quidẽ præteruehi Lyciam audebat: cum coniũgi ueteri regiæ claſſi quamprimum cuperet. Et id ne ei facere liberum eſſet: Rhodij Heraclitum cum XX nauibus roſtratis ad Pataram, & Megiſten portum miſerunt. Eudemum cũ VII nauibus maximis ex ea claſſe, cui præfuerat: Samum redire ad Romanos iuſſerunt: ut q̃tum conſilio, q̃tum authoritate ualeret: cõpelleret Romanos ad Patarã expugnandam. Magnam lætitiã Romanis iam prius nũtius uictoriæ, deinde aduẽtus attulit Rhodiorũ. et apparebat: ſi ea cura Rhodijs dempta eſſet: uacuos eos tuta eius regionis maria præſtaturos. ſed profecto Antiocho ab Sardibus, ne opprimerẽtur urbes maritimæ, abſcedere cuſtodia Ioniæ, atq; Aeolidis prohibuerunt. Pãphylidã cum quatuor nauibus tectis ad eã claſſem, quæ circa Pateram erat: miſerunt. Antiochus non ciuitatum modo, quæ circa ſe erant: contrahebat præſidia: ſed ad Pruſiam Bithyniæ regem miſerat legatos, literaſq;: quibus tranſitum in Aſiã Romanorum increpabat. Venire eos ad omnia regna tollenda: ut nullũ uſquam orbis terrarum, niſi romanum imperium eſſet. Philippum, & Nabin expugnatos: ſe tertium peti. ut quiſq; proximus ab oppreſſo ſit: per omneis uelut continens incendium peruaſurum. ab ſe gradum in Bithyniam fore: quando Eumenes in uoluntariam ſeruitutem conceſſiſſet. His motum Pruſiam literæ Scipionis conſulis, ſed magis eius fratris Africani, à ſuſpicione tali auerterunt. qui præter conſuetudinem perpetuam populi romani augendi omni honore regum ſociorum maieſta-

tem, domeſticis ipſe exemplis Pruſiam ad promerendã amicitiam ſuam compulit. Regulos ſe acceptos in fidẽ Hiſpaniæ reges reliquiſſe: Maſaniſſam non in patrio modo locaſſe regno: ſed in Syphacis, à quo ante expulſus fuiſſet: regnum impoſuiſſe: & eſſe eum non Africæ modo regum longe opulentiſſimum: ſed toto in orbe terrarum cuiuis regum uel maieſtate, uel uiribus parẽ. Philippum, et Nabin hoſtes bello ſuperatos ab T. Quintio, tamen in regno relictos. Philippo quidem anno priore etiam ſtipendium remiſſum: & filium obſidem redditum: & quaſdam ciuitates extra Macedoniam, patientibus romanis imperatoribus, recepiſſe eum. In eadem dignitate & Nabin futurum fuiſſe: niſi eum ſuus primũ furor, deinde fraus Aetolorum abſumpſiſſet. Maxime confirmatus eſt animus regis: poſteaquam ad eum C. Liuius, qui prætor ante claſſi præfuerat: legatus ab Roma uenit: & edocuit: quanto & ſpes uictoriæ certior Romanis, quàm Antiocho, & amicitia ſanctior, firmiorq́; apud Romanos futura eſſet. Antiochus poſteaquam à ſpe ſocietatis Pruſiæ decidit: Epheſum ab Sardibus eſt profectus ad claſſem, quæ per aliquot menſes inſtructa, ac parata fuerat: uiſendam magis: quia terreſtribus copijs exercitum romanum, & duos Scipiones imperatores uidebat ſuſtineri non poſſe: quàm quod res naualis ipſa per ſe aut tentata ſibi unquam feliciter, aut tunc magnæ & certæ fiduciæ eſſet. erat tamen momentum in præſentia ſpei: quod & magnã partem rhodiæ claſſis circa Pataram eſſe, & Eumenem regem cum omnibus nauibus ſuis conſuli obuiam in Helleſpontum profectum audierat. aliquid etiam inflabat

animos claſſis rhodia ad Samum per occaſionem fraude præparata abſumpta. His fretus, Polyxenida cum claſſe ad tentandam omni modo certaminis fortunam miſſo, ipſe copias ad Notium ducit: (id oppidum colophonium mari imminens abeſt à uetere Colophone duo fermè millia paſſuum) & ipſam urbem ſuæ eſſe poteſtatis uolebat, adeo propinquam Epheſo: ut nihil terra, mariue ageret: quod non ſubiectum oculis Colophoniorum, ac per eos notum extemplo Romanis eſſet: quos audita obſidione non dubitabat ad opem ferendam ſociæ urbi claſſem à Samo moturos: eam occaſionem Polyxenidæ ad rem gerendam fore. Igitur operibus oppugnare urbem aggreſſus, & ad mare partibus duabus pariter munitionibus deductis, utrinq; uineas & aggerem muro iniunxit: & teſtudinibus arietes admouit. Quibus territi malis Colophonij oratores Samum ad L. Aemylium, fidẽ prætoris, populiq; romani implorantes miſerunt. Aemylium & Sami ſegnis diu mora offendebat, nihil minus opinantem: quàm Polyxenidam bis nequicquam ab ſe prouocatum poteſtatem pugnæ facturum eſſe: & turpe exiſtimabat: Eumenis claſſem adiuuare conſulem ad traijciendas in Aſiam legiones: ſe Colophonis obſeſſæ auxilio incertam finem habituro alligari. Eudemus Rhodius, qui & tenuerat eum Sami cupientem proficiſci in Helleſpontum: cunctiq; inſtare: & dicere: quanto ſatius eſſe uel ſocios obſidione eximere: uel uictam iam ſemel claſſem uincere iterum: totamq; maris poſſeſſionẽ eripere: quàm deſertis ſocijs, tradita Antiocho Aſia terra mariq;, in Helleſpontũ, ubi ſatis eſſet Eumenis claſſis: à ſua par-

te belli diſcedere. Profecti à Samo ad petendos commeatus, conſumptis iam omnibus, Chium parabant traijcere. Id erat horreũ Romanis: eoq; omnes ex Italia miſſæ onerariæ dirigebant curſum. Circumuecti ab urbe aduerſa inſulæ, obiecta aquiloni, ad Chium & Erythras ſunt. Cum pararent traijcere: literis certior fit prætor: frumenti uim magnam Chium ex Italia ueniſſe: uinum portantes naues tempeſtatibus retentas eſſe. ſimul allatum eſt: Teios regiæ claſſi benigne commeatus præbuiſſe: quinq; millia uaſorum uini eſſe pollicitos. Teium ex medio curſu claſſem repente auertit: aut uolentibus ijs uſurus commeatu parato in hoſtibus: aut ipſos pro hoſtibus habiturus. Cum direxiſſent ad terrã proras: quindecim ferme eis naues circa Myoneſum apparuerunt. quas primo ex claſſe regia prætor eſſe ratus, inſtitit ſequi: apparuit inde piraticas celoces, & lembos eſſe. Chiorum maritimam oram depopulati, cum omnis generis præda reuertentes poſteaquam uidere ex alto claſſem: in fugam uerterunt. & celeritate ſuperabant, leuioribus, & ad id fabrefactis nauigijs: & propiores terræ erant. itaq; priuſquam appropinquaret claſſis: Myoneſum perfugerunt. unde ſe à portu ratus abſtracturũ naues ignarus loci ſequebatur prætor. Myoneſus promontorium inter Teium, Samumq; eſt: ipſe collis eſt in modum metæ in acutum cacumen à fundo ſatis lato faſtigiatus: à continenti arctæ ſemitæ aditum habet: à mari rupes exeſæ fluctibus ſuperclaudunt: ita, ut quibuſdam locis ſuperpendentia ſaxa plus in altum, quàm quæ in ſtatione ſunt naues: promineant. Circa ea appropinquare non auſæ naues, ne ſub

ictu ſuperſtantium in rupibus piratarum eſſent: diem triuere. tandem ſub noctem uano incœpto cum abſtitiſſent: Teium poſtero die acceſſere: & in portu, qui à tergo urbis eſt: Geræſticum ipſi appellant: nauibus conſtitutis, prætor ad depopulandum circa urbem agrum milites emiſit. Teij, cum in oculis populatio eſſet: oratores cum infulis, & uelamentis ad Romanum miſerunt. Quibus purgantibus ciuitatē omnis facti, dictiq; hoſtilis aduerſus Romanos, & iuuiſſe eos omni commeatu claſſem hoſtium arguit: & quantum uini Polyxenidæ promiſiſſent. quæ ſi eadem claſſi romanæ darent: reuocaturum ſe à populatione militem: ſi minus: pro hoſtibus eos habiturum. Hoc tam triſte reſponſum cum retuliſſent legati: uocatur in concionem à magiſtratibus populus: ut quid agerent, conſultarent.

Eò forte Polyxenidas cum regia claſſe à Colophone profectus, poſteaquam mouiſſe à Samo Romanos audiuit: & ad Myoneſum piratas perſecutos Teiorum agrũ depopulari: naues in Geræſtico portu ſtare: ipſe aduerſus Myoneſum in inſula (Macrin nautici uocant) anchoras portu occulto iecit. inde ex propinquo explorans quid hoſtes agerent, primo in magna ſpe fuit: quemadmodum rhodiam claſſem ad Samum circunſeſſis ad exitum faucibus portus expugnaſſet: ſic & romanam expugnaturum. Nec eſt diſſimilis natura loci: promontorijs coeuntibus inter ſe ita clauditur portus: ut uix duæ ſimul inde naues poſſint exire. Inde nocte occupare fauces Polyxenidas in animo habebat: & denis nauibus ad promontoria ſtantibus, quæ ab utroq; cornu in latera exeuntium nauium pugnarent: & ex cætera claſ-

ſe, ſicut ad Panormũ fecerat: armatis in litora expoſitis, terra mariq; ſimul hoſtes opprimere. Quod non uanum ei conſilium fuiſſet: ni, cum Teij facturos ſe imperata promiſiſſent: ad accipiendos commeatus aptius uiſum eſſet Romanis in eum portum, qui ante urbem eſt: claſſe tranſire. Dicitur & Eudemus Rhodius uitiũ alterius portus oſtendiſſe: cum forte duæ naues in arcto oſtio implicatos remos fregiſſent. & inter alia id quoq; mouit prætorem ut traduceret claſſem: quod ab terra periculum erat, haud procul inde Antiocho ſtatiua habente. Traducta claſſe ad urbẽ, ignaris omnibus egreſſi milites, nautæq; ſunt, ad commeatus, & uinum maxime diuidendum in naues: cum medio forte diei agreſtis quidam ad prætorem adductus nuntiat: alterum iam diem claſſem ſtare ad inſulam Macrin: & paulo ante uiſas quaſdam moueri tanquam ad profectionem naues. Re ſubita perculſus prætor tubicines canere iubet: ut ſi qui per agros palati eſſent: redirent. tribunos in urbem mittit ad cogendos milites, nautasq; in naues. Haud ſecus, quam in repentino incendio, aut capta urbe trepidatur: alijs in urbem currentibus ad ſuos reuocandos: alijs ex urbe naues curſu repetentibus: incertisq; clamoribus, quibus ipſis tubæ obſtreperent: turbatis imperijs, tandem concurſum ad naues eſt. Vix ſuam quisq; noſcere, aut audire præ tumultu poterat: trepidatumq; cum periculo & in mari, & in terra foret: ni partibus diuiſis Aemylius cum prætoria naue primũ portu in altũ euectus, excipiẽs inſequenteis, ſuo quanq; ordine in frontem inſtruxiſſet: Eudemus, Rhodiaq; claſſis ſubſtitiſſent ad terram: ut & ſine trepidatione con-

ſcenderent: & ut quæq; parata eſſet, exiret nauis. ita & explicuere ordinem primæ in conſpectu prætoris: & coactum agmen ab Rhodijs eſt: inſtructáq; acies, uelut cerneret regios, in altum proceſſit. inter Myoneſum, & Corycum promontorium erant: cum hoſtem conſpexere. Et regia claſſis binis in ordinem nauibus longo agmine ueniens, & ipſa aciem aduerſam explicuit, læuo tantum euecta cornu: ut amplecti, & circumire dexterum cornu Romanorum poſſet. quod ubi Eudemus, qui cogebat agmen: uidit non poſſe æquare ordinem Romanos: & tantum non iam circumiri à dextero cornu: concitat naues: (& erant rhodiæ naues longe omnium celerrimæ tota claſſe) æquatóq; cornu prætoriæ naui, in qua Polyxenidas erat: ſuam obiecit. Iam totis ſimul claſſibus ab omni parte pugna conſerta erat. Ab Romanis LXXX naues pugnabant: ex quibus rhodiæ duæ & XX erãt. Hoſtium claſſis triũ & XC nauium fuit: & maximæ formæ naues, tres hexeres habebant: duas hepteres. Robore nauium, & uirtute militum Romani longe regios præſtabant: regiæ naues agilitate, & arte gubernatorum, & ſcientia remigũ. Maximo tamen hoſtibus terrori fuere, quæ ignes præ ſe portabant: & quod unum ijs ad Panormum circumuentis ſaluti fuerat: id tum maximum momentum ad uictoriam fuit. nam metu ignis aduerſæ regiæ naues, ne prora concurrerent, cum declinaſſent: neq; ipſæ ferire roſtro hoſtem poterant: & obliquas ſe ipſæ ad ictus præbebant: & ſi qua concurrerat: obruebatur infuſo igni: magisq; ad incendium, quam ad prælium trepidabant. Plurimum tamen, quæ ſolet, militum uir-

tus in bello ualuit. mediam nanq; aciem hoſtium Romani cum rupiſſent: circumuecti ab tergo pugnantibus aduerſus Rhodios regijs ſeſe obiecere: momentoq; temporis & media acies Antiochi, & læuo in cornu circumuentæ naues mergebantur. Dextera pars integra ſociorum magis clade, quàm ſuo periculo terrebatur. cæterum poſteaquam alias circumuentas, prætoriam nauem Polyxenidæ relictis ſocijs uela dantem uidere: ſublatis raptim dolonibus (& erat ſecundus petentibus Epheſum uentus) capeſſunt fugam: quadraginta duabus nauibus in ea pugna amiſſis: quarum tredecim captæ in poteſtatem hoſtium uenerunt: cæteræ incenſæ: aut demerſæ. Romanorum duæ naues fractæ ſunt: uulnerataeq; aliquot. Rhodia una capta memorabili caſu. nam cum roſtro percuſſiſſet Sidoniam nauem in anchora: ictu ipſo excuſſa naue ſua unco dente, uelut manus ferrea iniecta, alligauit alterius proram: inde tumultu iniecto cum diuellere ſe ab hoſte cupientes inhiberent Rhodij: tractu anchorali, & implicitum remus latus alterum deterſit: debilitate ea, ipſa, quæ icta cohæſerat: nauim cepit. Hoc maxime modo ad Myoneſum nauali prælio pugnatum eſt. Quo deterritus Antiochus, quia poſſeſſione maris pulſus longinqua tueri diffidebat ſe poſſe: præſidium ab Lyſimachia, ne opprimeretur ibi ab Romanis: deduci prauo, ut res ipſa poſtea docuit: conſilio iuſſit. non enim tueri ſolum Lyſimachiã à primo impetu Romanorum facile erat: ſed obſidionẽ etiam per totam hyemem tolerare: & obſidentes quoq; ad ultimam inopiam adducere extrahendo tempus: & interim ſpem pacis per occaſiones tentare. Nec Lyſima

chiam tantum hoſtibus tradidit poſt aduerſam naualem pugnam: ſed etiam Colophonis obſidione abſceſſit: & Sardeis recepit ſe. atq; inde in Cappadociam ad Ariarathen, qui auxilia acerſerent: & quocunq; aliò poterat, ad copias contrahendas, in unum iam conſilium, ut acie dimicaret, intẽtus miſit. Regillus Aemylius poſt uictoriam naualem profectus Epheſum, direptis ante portum nauibus cum confeſſionem conceſſi maris ultimam hoſti expreſſiſſet: Chium, quò ante nauale prælium curſum à Samo intenderat: nauigat. ibi naues in prælio quaſſatas cum refeciſſet: L. Aemylium Scaurum cum XXX nauibus Helleſpontum ad exercitum traijciendum miſit. rhodias parte prædæ, & ſpolijs naualibus decoratas domum redire iubet. Rhodij impigre præuertêre: ad traijciendasq; copias conſulis iere: atq; eo quoq; functi officio tum demum Rhodum rediere. Claſſis romana ab Chio Phocæam traiecit. In ſinu maris intimo poſita hæc urbs eſt, oblonga forma: duûm millium & quingentorum paſſuum ſpatiũ murus amplectitur: totidem ex utraq; parte in arctiorem uelut cuneum (Lamptera ipſi appellant) mille & ducentos paſſus ibi latitudo patet: inde in altum lingua mille paſſuum excurrens medium fere ſinum uelut nota diſtinguit: urbs cohæret faucibus anguſtis: duos in utranq; regionem uerſos portus tutiſſimos habet: qui in meridiem uergit: Nauſtathmon ab re appellatur: quia ingentem uim nauium capit: alter prope ipſum Lamptera eſt. Hos portus tutiſſimos cum occupaſſet romana claſſis: priuſquam aut ſcalis, aut operibus mœnia aggrederetur, mittendos cenſuit prætor: qui principum ma

giſtratuumq́; animos tentarent. poſteaquam obſtinatos uidit: duobus ſimul locis oppugnare eſt adortus. Altera pars infrequens ædificijs erat: templa deûm aliquantum tenebant loci. ea prius ariete admoto quatere muros, turresq́; cœpit. deinde cum eò multitudo occurreret ad defendendum: altera quoq; parte admotus aries: & iam utrinq; ſternebantur muri. ad quorum caſum cum impetum Romani milites per ipſam ſtragem ruinarum facerent: alij ſcalis etiam aſcenſum in muros tentarent: adeo obſtinate reſtiterunt oppidani: ut facile appareret plus in armis & uirtute, quàm in mœnibus auxilij eſſe. coactus ergo periculo militum prætor receptui cani iuſſit: ne obijceret incautos furentibus deſperatione, ac rabie. Dirempto prælio, ne tum quidem ad quietem uerſi: ſed undiq; omnes ad munienda, & obmoliēda, quæ ruinis ſtrata erant, concurrerunt. Huic operi intentis ſuperuenit Q. Antonius, à prætore miſſus: qui caſtigata pertinacia eorum maiorem curam Romanis, quàm illis oſtenderet eſſe: ne in perniciem urbis pugnaretur. ſi abſiſtere furore uellent: poteſtatem ijs dare eadem conditione, qua prius C. Liuij in fidem ueniſſent: ſe tradendi. Hæc cum audiſſent: quinq; dierum ſpatio ad deliberandum aſſumpto, tentata interim ſpe auxilij ab Antiocho, poſteaquam legati miſſi ad regem nihil in eo eſſe præſidij retulerant: tum portas aperuerunt, pacti: ne quid hoſtile paterētur. Cum ſigna in urbem inferrentur: & pronuntiaſſet prætor: parci ſe deditis uelle: clamor undiq; eſt ſublatus: indignum facinus eſſe Phocenſes nunquam fidos ſocios, ſemper infeſtos hoſtes impune eludere. ab hac uoce, uelut ſigno à

prætore

prætore dato, ad diripiendam urbem paſſim diſcurrerunt. Aemylius primo reſiſtere, & reuocare: dicendo captas, non deditas diripi urbes: ſed in his tamen imperatoris, non militum arbitrium eſſe. poſteaquam ira, et auaritia imperio potentiora erant: præconibus per urbem miſſis, liberos omnes in forum ad ſe conuenire iubet: ne uiolarentur: & in omnibus, quæ ipſius poteſtatis fuerunt: fides conſtitit prætoris. urbem, agrosq́;, & ſuas leges ijs reſtituit: & quia iam hyems appetebat: Phocææ portus ad hybernandum claſſi delegit. Per idem ferè tempus conſuli tranſgreſſo Aeniorum, Maronitarumq́; fines nuntiatur: uictam regiam claſſem ad Myonneſum, relictamq́; à præſidio Lyſimachiã eſſe. Id multo quàm de nauali uictoria lætius fuit. utiq; poſteaquam eò uenerunt: refertaq́; urbs omnium rerũ commeatibus, uelut in aduentum exercitus præparatis, eos excepit: ubi inopiam ultimam, laboremq́; in obſidẽda urbe propoſuerant: ibi paucos dies ſtatiua habuere: ut impedimenta, ægriq́; conſequerẽtur: qui paſſim per omnia Thraciæ caſtella feſſi morbis, ac longitudine uiæ relicti erant. Receptis omnibus ingreſſi rurſus iter per Cherſonneſum Helleſpontum perueniunt. ubi omnibus cura regis Eumenis ad traijciendum præparatis, uelut in pacato litore nullo prohibente, alijs aliò delatis nauibus, ſine tumultu traiecere. Ea uero res Romanis auxit animos, conceſſum ſibi trãſitum cernentibus in Aſiã: quam rem magni certaminis futuram crediderant. Statiua deinde ad Helleſpontum aliquandiu habuerunt: quia dies forte, quibus ancylia mouentur: religioſi ad iter inciderant. ijdem dies P. Scipionem propiore etiam

religione, quia ſalius erat: diſiunxerant ab exercitu: cauſáq; & is ipſe moræ erat: dum conſequeretur. Per eos forte dies legatus ab Antiocho in caſtra uenerat, Byzantius Heraclides, de pace afferens mandata: quam impetrabilem fore magnam ei ſpem attulit mora & cunctatio Romanorum: quos, ſimul Aſiam attigiſſent: effuſo agmine ad caſtra regia ituros crediderat. Statuit tamen non prius adire conſulem, quàm P. Scipionem: & ita mandatum ab rege erat: in eo maximam ſpem habebat: præterquam quod & magnitudo animi, & ſatietas gloriæ placabilem eum maxime faciebat: notumq; erat gentibus: qui uictor ille in Hiſpania, qui deinde in Africa fuiſſet: etiam quod filius eius captus in poteſtate regis erat. Is ubi, & quando, & quo caſu captus ſit: ſicut pleraq; alia, parum inter authores conſtat. alij in principio belli à Chalcide Oricum petentem circumuentum ab regijs nauibus tradunt. alij: poſteaquã tranſitum in Aſiam eſt: cum turma Fregellana miſſum exploratum ad regia caſtra, effuſo obuiam equitatu cũ reciperet ſeſe: in eo tumultu delapſo equo cum duobus equitibus oppreſſum, ita ad regem deductum eſſe. Illud ſatis conſtat: ſi pax cum populo romano maneret: hoſpitiumq; priuatim regi cum Scipionibus eſſet: neq; liberalius, neq; benignius haberi, coliq; adoleſcentem, quàm cultus eſt, potuiſſe. Ob hæc cum aduentum P. Scipionis legatus expectaſſet: ubi is uenit: conſulem adit: petitq;: ut mandata audiret. Aduocato frequenti concilio legati uerba ſunt audita. Is, multis ante legationibus nequicquã ultro citroq; de pace miſſis, eam ipſam fiduciam impetrandi ſibi eſſe dixit: quod priores legati nihil impetraſ

ſent. Smyrnam enim, & Lampſacum, & Alexandriam Troadem, & Lyſimachia in Europa iactatas in illis diſceptationibus eſſe: quarum Lyſimachia ceſſiſſe regem: ne quid in Europa habere eum dicerent. eas, quæ in Aſia ſint, ciuitates tradere paratum eſſe: & ſi quas alias Romani, quod ſuarum partiũ fuerint, uindicare ab imperio regio uelint. impenſæ quoq; in bellum factæ partem dimidiam regem præſtaturum populo romano. Hæ conditiones erant pacis. Reliqua oratio fuit: ut memores rerum humanarum et ſuæ fortunæ moderarentur: & alienam ne urgerent. finirent Europa imperium. id quoq; immenſum eſſe: et parari ſingula acquirendo facilius potuiſſe: quàm uniuerſa teneri poſſe. Quod ſi Aſiæ quoq; partem aliquam abſtrahere uelint: dummodo non dubijs regionibus finiant: uinci ſuam temperantiam romana cupiditate pacis & concordiæ cauſa regem paſſurũ. Ea, quæ legato magna ad pacẽ impetrandã uidebantur: parua Romanis uiſa. nam & impenſam, quæ in bellum facta eſſet, omnem præſtare regem æquum cenſebant: cuius culpa bellum excitatum eſſet: et non Ionia modo, atq; Aeolide deduci debere præſidia regia: ſed ſicut Græcia omnis liberata eẽt: ita quæ in Aſia ſint, omnes liberari urbes. id aliter fieri non poſſe: quàm ut cis Taurũ montẽ poſſeſſione Aſiæ Antiochus cedat. Legatus poſteaquam nihil æqui in concilio impetrare ſe cenſebat: priuatim (ſic eni imperatum erat) P. Scipionis tentare animum eſt conatus. Omnium primum ei ſine pretio filium redditurũ regem dixit: deinde ignarus & animi Scipionis, et moris romani, auri pondus ingens eſt pollicitus: et, nomine tan

tum regio excepto, ſocietatem omnis regni: ſi per eum pacem impetraſſet. Ad ea Scipio. Quod Romanos omneis, quod me, ad quem miſſus es: ignoras: minus miror: cum te fortunam eius, à quo uenis: ignorare cernam. Lyſimachia tenenda erat: ne Cherſonneſum intraremus: aut ad Helleſpontum obſiſtendum: ne in Aſiam traijceremus: ſi pacem tanquam à ſolicitis de belli euentu petituri eratis. conceſſo uero in Aſiam tranſitu, & nõ ſolum frenis, ſed etiam iugo accepto, quæ diſceptatio ex æquo, cum imperium patiendum ſit, relicta eſt? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: alijs deos precor ne unquam fortuna egeat mea: animus certe non egebit. pro tanto in me munere gratum me eſſe in ſe ſentiet: ſi priuatam gratiam pro priuato beneficio deſyderabit: ſed publice nec habebo quicquam ab illo: nec dabo. quod in præſentia dare poſſim, fidele conſilium eſt. abi: nuntia meis uerbis: bello abſiſtat: pacis conditionem nullam recuſet. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore bellis Aſiam ratum: quando perinde ac uicto iam ſibi leges dicerentur. omiſſa igitur in præſentia mentione pacis, totam curam in belli apparatum intendit. Conſul omnibus præparatis ad propoſita exequenda, cum ex ſtatiuis mouiſſet: Dardanum primum, deinde Rhœteum, utraq; ciuitate obuiam effuſa, uenit inde Ilium proceſſit: caſtris'q; in campo, qui eſt ſubiectus mœnibus, poſitis, in urbem, arcem'q; cum aſcendiſſet: ſacrificauit Mineruæ præſidi arcis: & Ilienſibus in omni rerum, uerborum'q; honore ab ſe oriundos Romanos præferentibus: & Romanis lætis origine ſua. inde profecti ſextis caſtris ad caput Caici amnis

peruenerunt. Eò & omnes, & rex Eumenes, conatus primo ab Helleſponto reducere claſſem in hyberna Elæã, aduerſis deinde uentis cum aliquot diebus ſuperare Lecton promontoriũ non potuiſſet: in terram egreſſus, ne deeſſet principijs rerum: quà proximum fuit, in caſtra romana cum parua manu contendit. Ex caſtris Pergamum remiſſus ad commeatus expediendos, tradito frumento quibus iuſſerat COS: in eadem ſtatiua rediјt. Inde plurium dierum præparatis cibarijs, conſiliũ erat ire ad hoſtem, priuſquam hyems opprimeret. Regia caſtra circa Thyatiram erant. ibi cum audiſſet Antiochus: P. Scipionem ægrum Elæam delatum: legatos, qui filium ad eum reducerent: miſit. Non ſolum animo patrio gratum munus, ſed corpori quoque ſalubre gaudium fuit. ſatiatusq; tandem complexu filij, Renunciate, inquit: gratias regi me agere: referre gratiam aliã nunc non poſſe: quàm ut ſuadeã: ne ante in aciem deſcendat: quàm ut in caſtra me rediſſe audierit. Quanquam LX millia peditum, plus XII millia equitum animos interdum ad ſpem certaminis faciebant: motus tamen Antiochus tanti authoritate uiri, in quo ad incertos belli euentus omnia fortunæ poſuerat ſubſidia: recepit ſe, tranſgreſſus Phrygium amnem: circaq; Magneſiam, quæ ad Sipylum eſt: poſuit caſtra. & ne, dum extrahere tempus uellet, munimenta Romani tentarent: foſſam ſex cubitis altam, XII latam cum duxiſſet: extra duplex uallum foſſæ circundedit: interiore labro murum cum turribus crebris obiecit: unde facile arceri trãſitu foſſæ hoſtis poſſet. Conſul circa Thyatiram regem eſſe ratus, continuis itineribus quinto die ad Hyr-

canum campum deſcendit. inde cum profectum audiſſet: ſecutus ueſtigia citra Phrygium amnem quatuor millia ab hoſte poſuit caſtra. Eò mille fermè equites (maxima pars Gallogræci erant: & Dacæ quidam, aliarumq; gentium ſagittarij equiti intermiſti) tumultuoſe amne traiecto, in ſtationes impetum fecerunt. Primo turbauere in compoſitos: deinde cum longius certamen fieret: Romanorũ ex propinquo caſtris facile ſubſidio creſceret numerus: regij feſſi iam, & plures non ſuſtinentes recipere ſe conati, circa ripam amnis, priuſquã flumen ingrederentur, ab inſtantibus tergo aliquot interfecti ſunt. Biduum deinde ſilentiũ fuit, neutris tranſgredientibus amnem. tertio poſt die Romani ſimul omnes tranſgreſſi ſunt: & duo millia fermè, & quingentos paſſus ab hoſte poſuerunt caſtra. Metantibus, & muniendo occupatis tria millia delecta equitum peditumq; regiorum magno terrore, ac tumultu aduenere. aliquanto pauciores in ſtatione erant: duo tamen millia per ſe, nullo à munimento caſtrorum milite auocato, & primo æquum prælium ſuſtinuere: & creſcente certamine pepulerunt hoſtes, centum ex his occiſis, centum fermè captis. Per quatriduum inſequens inſtructæ utrinq; acies pro uallo ſtetere. quinto die Romani proceſſere in medium campi. Antiochus nihil promouit ſigna: ita ut extremi minus mille pedes à uallo abeſſent. Conſul poſteaquam detrectari certamen uidit: poſtero die in concilium aduocauit, quid ſibi faciendum eſſet: ſi Antiochus pugnandi copiam nõ faceret. inſtare hyemem: aut ſub pellibus habendos milites fore: aut ſi concedere in hyberna uellent, differendum eſſe in æſta

tem bellum. Nullum unquam hoſtem Romani æque cõtempſerunt. conclamatum undiq; eſt: duceret extemplo: & uteretur ardore militum: qui, tanquam non pugnandum cum tot millibus hoſtium, ſed par numerus pecorũ trucidandus eſſet: per foſſas, per uallum caſtra inuadere parati erant: ſi in prælium hoſtis non exiret. Cn. Domitius ad explorandum iter, & qua parte adiri uallum hoſtium poſſet, miſſus, poſteaquam omnia certa retulit: poſtero die propius caſtra admoueri placuit. tertio ſigna in medium campi prolata: & inſtrui acies cœpta eſt. Nec Antiochus ultra tergiuerſandum ratus, ne & ſuorum animos minueret detrectando certamen, & hoſtium ſpem augeret, & ipſe copias eduxit, tantum progreſſus à caſtris: ut dimicaturum appareret. Romana acies unius propè formæ fuit & hominum, & armorum genere. duæ legiones romanæ, duæ ſociûm ac latini nominis erant: quina millia & quadragenos ſingulæ habebant. Romani mediam aciem, cornua Latini tenuerunt: haſtatorum prima ſigna, deinde principum erant: triarij poſtremos claudebant. Extra hanc ueluti iuſtam aciem à parte dextera conſul Achæorum cetratis immiſtos auxiliares Eumenis tria millia fermè peditum æquata fronte inſtruxit: ultra eos equitum minus tria millia oppoſuit: ex quibus Eumenis octingenti, reliquus omnis equitatus romanus erat: extremos Trallos & Cretenſes (quingentorum utrique numerum explebant) ſtatuit. læuum cornu non uidebatur egere talibus auxilijs: quia flumen ab ea parte, ripæq; diruptæ claudebant: quatuor tamen inde turmæ equitum oppoſitæ. Hæc ſumma

copiarum erat Romanis: & duo millia mistorum Macedonum, Thracumq́; qui uolũtate ſecuti erant. hi præſidio relicti ſunt caſtris. ſexdecim elephantos poſt triarios in ſubſidio locauerunt. nam præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum (erant autem quatuor & L) ſuſtinere non uidebantur poſſe: ne pari quidem numero Indicis Africi reſiſtunt: ſiue quia magnitudine, (longe enim illi præſtant) ſiue robore animorum uincuntur. Regia acies uaria magis multis gentibus, diſſimilitudine armorum, auxiliorumq́; erat. X & ſex millia peditum more Macedonum armati fuere: què Phalangitæ appellabantur. hæc media acies fuit in frontem decem partes diuiſa. ptes eas ĩterpoſitis binis elephãtis diſtinguebat. à fronte introrſus in duos et XXX ordĩnes armatorũ acies patebat. hoc et roboris in regijs copijs erat: & perinde cum alia ſpecie, tum eminentibus tantum inter armatos elephantis magnum terrorem præbebat. Ingentes ipſi erant: addebant ſpeciem frontalia, & criſtæ, & tergo impoſitæ turres, turribusq́; ſuperſtantes præter rectorem quaterni armati. Ad latus dexterum Phalangitarum mille & quingentos pedites Gallogræcorum oppoſuit. his tria millia peditum loricatorum (cataphractos ipſi appellant) adiunxit. addita his ala mille fermè equitum. hanc Gemeam uocabant. medij erant lecti uiri, & eiuſdem regionis miſti multarum gentium equites. continens his grex XVI elephantorum eſt oppoſitus in ſubſidijs. ab eadem parte paulum producto cornu regia cohors erat: Argyraſpides à genere armorum appellabantur. Dacæ deinde equites ſagittariorum mille & ducentũm:

leuis armatura trium millium. pari fermè numero pars Cretenſes, pars Tralles, duo millia & quingenti miſſi ſagittarijs adiuncti erant. extremum cornu claudebant quatuor millia mixti Cyrtæi funditores, & Elymæi ſagittarij. Ab læuo cornu Phalangitis adiuncti erant Gallogræci pedites mille & quingenti. ſimiliter his armati duo millia Capadocum ab Ariarathe miſſi erant: regij inde auxiliares mixti omnium generũ duo millia & ſeptingenti, & tria millia cataphractorum equitum, & mille alij equites. regia ala leuioribus tegumentis ſuis, equorumq́; alio haud diſſimili habitu: Syri pleriq; erant Phrygibus & Lydis immixti. ante hunc equitatũ falcatæ quadrigæ, & cameli, quos appellant dromadas. his inſidebant Arabes ſagittarij gladios habentes tenues, longos quaterna cubita: ut x tanta altitudine cõtingere hoſtem poſſent. inde alia multitudo par ei, quæ in dextero cornu erat: primi Tarentini: deinde Gallogræcorum equitum duo millia & quingenti: inde Neocretes mille: & eodem armatu Cares, & Cilices mille & quingenti: & totidem Tralles: & tria millia cetratorum: Piſidæ hi erant, & Pamphylij, & Lycij: tum Cyrtæorum, & Elymæorum paria in dextero cornu locati auxilia: & XVI elephanti modico interuallo diſtantes. Rex ipſe in dextero cornu erat: Seleucum filium, & Antipatrum, fratris filium, in læuo præpoſuit: media acies tribus permiſſa: Mynioni, & Zeuſidi, & Philippo magiſtro elephantorum. Nebula matutina creſcente die leuata in nubes caliginem dedit: humor inde ab auſtro uelut perfudit omnia. quæ nihil ad malum Romanis, eadem perincõ-

moda regijs erant. nam & obſcuritas lucis in acie modica Romanis non adimebat in omneis parteis cōſpectū: & humor toto ferè graui armatu nihil gladios, aut pila hebetabat. regij tā lata acie ne ex medio q̄dem cornu ſua circūſpicere poterāt: nedū extremi inter ſe cōſpicerentur: & humor arcus, fundaſq́;, et iaculorū amēta emollierat. falcatæ quoq; quadrigæ, q̄bus ſe ꝑturbaturum hoſtiū aciem Antiochus crediderat: in ſuos terrorem uerterunt. Armatæ aūt in hunc maxime modum erant. cuſpides circa temonē ab iugo decē cubita extantes uelut cornua habebant: q̄bus quicquid obuiū daretur, transfigerēt: & in extremis iugis binæ circa eminebant falces: altera æquata iugo: altera inferior in terrā deuexa: illa, ut quicq̄d ab latere obijceretur, abſcinderet: hæc, ut prolapſos ſubeunteſq́; cōtingeret. item ab axibus rotarū utrinq; binæ eodē modo diuerſæ deligabantur falces. Sic armatas quadrigas, q̄a, ſi aut in extremo, aut in medio locatæ forent, ꝑ ſuos agendæ erāt: in prima acie, ut ante dictū eſt, locauerat rex. Quod ubi Eumenes uidit, haud ignarus pugnæ, & q̄ anceps eſſet auxilij genus, ſi quis pauorē magis eq̄s inijceret, q̄ iuſta adoriretur pugna: Cretēſes ſagittarios, funditoreſq́;, & iaculatores equitū non confertos, ſed q̄maxime poſſent, diſperſos excurrere iubet: exq́; omnibus ſimul partibus tela ingerere. Hæc uelut procella partim uulneribus miſſiliū undiq; coniectorū, partim clamoribus diſſonis ita cōſternauit equos: ut repēte uelut effrenati paſſim incerto curſu ferrentur: quorū impetus & leuis armatura, & expediti funditores, & uelox Cretenſis momento declinabant: & equos inſequendo, tumultum ac

pauorem equis, camelisq́;, & ipſis ſimul conſternatis au gebant, clamore & ab alia circunſtantium turba mul tiplica adiecto. Ita medio inter duas acies cãpo exigun tur quadrigæ: amotoq́; inani ludibrio, tũ demum ad iu ſtum præliũ, ſigno utrinq; dato, concurſum eſt. Cæterũ uana illa res ueræ mox cladis cauſa fuit. auxilia enim ſubſidiaq́;, quæ proxime locata erant: pauore & con-ſternatione quadrigarũ territa, & ipſa in fugam uer-ſa nudarunt omnia uſq; ad cataphractos eqtes. ad quos cum diſſipatis ſubſidijs perueniſſet equitatus romanus: ne primum quidẽ impetum pars eorum ſuſtinuerunt: alij fuſi ſunt: alij propter grauitatẽ tegumentorũ, armo rumq́; oppreſſi ſunt. totum deinde læuum cornu incli nauit: & turbatis auxiliaribus, qui inter equites, quos appellant Phalangitas, erant: uſq; ad mediam aciẽ ter ror peruenit. Ibi ſimul perturbati ordines: & impedi tus intercurſu ſuorum uſus prælongarum haſtarum: (ſariſſas Macedones uocant) intulere ſigna romanæ le giones: & pila in perturbatos coniecere. ne interpoſiti quidem elephanti militem romanũ deterrebant, aſſue tum iã ab africis bellis & uitare impetũ bæluæ ex trãſ uerſo, aut pilis inceſſere, aut, ſi propius ſubire poſſet, gla dio neruos incidere. Iam media acies ferè omnis à frõ te proſtrata erat: & ſubſidia circumita à tergo cæde= bantur: cum in parte alia fugam ſuorum, & propè iã ad ipſa caſtra clamorem pauentium accepere. nanq; Antiochus à dextero cornu, cũ ibi fiducia fluminis nul la ſubſidia cerneret, præter quatuor turmas eqtũ: & eas, dum applicant ſe ſuis, ripam nudantes: impetum in eam partem cum auxilijs, & cataphracto equitatu *

feſit:nec à fronte tantum inſtabat: ſed circumito à flu mine cornu,iam ab latere urgebat:donec fugati equites primum,deinde proximi peditũ effuſo curſu ad caſtra compulſi ſunt. Præerat caſtris M. Aemylius tribunus militũ,M. Lepidi filius:qui poſt annos paucos pontifex maximus factus eſt. is quà fugã cernebat ſuorũ,cum præſidio omni occurrit: & ſtare primo , deinde redire in pugnã iubebat,pauorem,& turpẽ fugam increpãs. minæ exinde erãt:in perniciẽ ſuam cæcos ruere:ni dicto parerent. poſtremo dat ſignũ ſuis: ut primos fugientium cædant:turbã inſequẽtium ferro,& uulneribus in hoſtes redigant. Hic maior timor minorẽ uicit. ancipiti coacti metu primo conſtiterunt:deinde & ipſi redie re in pugnã:& Aemylius cum ſuo præſidio (erant autem duo millia uirorũ fortium)effuſe ſequente rege, acriter reſtitit:& Attalus Eumenis frater à dextero cornu,à quo læuum hoſtiũ primo impetu fugatum fue rat:ab ſiniſtro fugã ſuorum,& tumultũ circa caſtra uĩ dit:in tempore cũ ducentis eqtibus aduenit. Antiochus, poſteaq̃ & eos,quorum terga modo uiderat:repetentes pugnam,& aliã & à caſtris,& ex acie affluentem turbam conſpexit:in fugã uertit equum. ita utroq; cornu uictores Romani per aceruos corporũ,quos in media maxime acie cumulauerant:ubi & robur fortiſſimorum uirorũ,& arma grauitate fugã impedierant:pergunt ad caſtra diripienda. equites primi omniũ Eumenis,deinde & alius equitatus toto paſſim campo ſequũtur hoſtẽ:& poſtremos ut quoſq; adepti ſunt,cædunt. cæterum fugientibus maior peſtis intermiſtis quadrigis, elephantiſq;,& camelis erat:& ſua ipſorũ turba: cũ

ſolutis ordinibus uelut cæci ſuper alios alij ruētes incurſu bæluarū obtererentur. In caſtris quoq; ingens, & maior propè, quàm in acie cædes eſt edita. nā & primorum fuga in caſtra maxime inclinauit: & huius fiducia multitudinis, quæ in præſidio erat: pertinacius pro uallo pugnarunt. retenti in portis, uallóq;, quæ ſe impetu ipſo capturos crediderant, Romani, poſteaq̃ tandē perruperunt: ab ira grauiorē ediderūt cædem. Ad quinquaginta millia peditū cæſa eo die dicuntur: equitum quatuor millia: mille, & quadringēti capti: & qndecim cum rectoribus elephāti. Romanorū aliquot uulnerati ſunt: ceciderunt nō plus CCC pedites, quatuor & uiginti equites: & de Eumenis exercitu quinq; et uiginti. Et illo quidem die uictores direptis hoſtiū caſtris cū magna præda in ſua reuerterunt. poſtero die ſpoliabant cæſorū corpora: & captiuos contrahebant. legati ab Thyatira, & Magneſia, & ab Sipylo ad dedendas urbes uenerūt. * Antiochus cū paucis fugiens, in ipſo itinere pluribus congregantibus ſe, modica manu armatorū media fermè nocte Sardeis cōceſſit. inde cum audiſſet: Seleucum filium, & quoſdā amicorum Apameam prægreſſos & ipſe quarta uigilia cū coniuge, ac filia petit Apameā: Zenoni tradita cuſtodia urbis, Timone Lydiæ præpoſito. quibus ſpretis, conſenſu oppidanorum, et militum, q̃ in arce erant: legati ad conſulem miſſi ſunt. Sub idē ferè tempus & ab Trallibus, & à Magneſia, quæ ſuper Mæandrū eſt: & ab Epheſo legati ad dedendas urbes uenerunt. Reliquerat Epheſum Polyxenidas audita pugna: & claſſe uſq; ad Pataram Lyciæ præteruectus, metu ſtationis Rho-

diarum nauium, quæ ad Megiſten erat: in terrā egreſſus cum paucis itinere pedeſtri Syriam petit. Aſiæ ciuitates in fidem conſulis, ditionemq́; populi romani ſeſe tradebant. Sardibus iā conſul erat: & eò P. Scipio ab Elæa, cum primum pati laborem uiæ potuit: uenit. Sub idem ferè tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipionem à conſule petit: impetrauitq́;: ut oratores mittere liceret regi. paucos poſt dies Zeuſis, qui præfectus Lydiæ fuerat: & Antipater, fratris filius, uenerunt: prius Eumene conuento, quem propter uetera certamina auerſum maxime à pace credebant eſſe: & placatiore eo et ſua et regis ſpe inuento. tum P. Scipionem, & per eum conſulem adierunt: præbitoq́; ijs petentibus frequenti concilio ad mandata edenda, Non tā quid ipſi dicamus, habemus, inquit Zeuſis: quàm ut à uobis quæramus romani: quo piaculo expiare errorem regis, pacem ueniamq́; impetrare à uictoribus poſſimus. Maximo ſemper animo uictis regibus, populisq́; ignouiſtis. quanto id maiore, & placatiore animo decet uos facere in hac uictoria: quæ uos dominos orbis terrarum fecit? poſitis iam aduerſus omnes mortales certaminibus, haud ſecus, quàm deos conſulere, & parcere uos generi humano oportet. Iam ante quàm legati uenirēt: decretū erat, q̄d reſpōderetur. reſpōdere Africanū placuit. is in hūc modū locutus fertur. Romani ex ijs, quæ in deûm immortalium poteſtate erant: ea habemus, quæ dij dederunt: animos, qui noſtræ mentis ſunt: eoſdem in omni fortuna geſſimus: gerimusq́;: neq; eos ſecundæ res extulerunt: nec aduerſæ minuerunt. eius rei, ut alios omittam: Annibalem ueſtrum uo

bis darem teſtem: niſi uos ipſos dare poſſem. Poſteaquã Helleſpontum traiecimus: priuſquam caſtra regia, priuſquam aciem uideremus: cum communis mars, & incertus belli euentus eſſet: de pace uobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones: eaſdem nunc uictores uictis ferimus. Europa abſtinete: Aſiaq; omni, quæ cis Taurum montem eſt: decedite. pro impenſis deinde in bellum factis XV millia talentum euboicorum dabitis: quingenta præſentia: duo millia & quingenta, cum ſenatus populusq; romanus pacem comprobauerint: mille deinde talentûm per XII annos. Eumeni quoq; reddi CCCC talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum eſt: placet. Hæc cum pepigerimus: facturos uos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus: ſi obſides uiginti noſtro arbitratu dabitis. Sed nunquam ſatis liquebit nobis: ibi pacem eſſe populo romano: ubi Annibal erit. eum ante omnia depoſcimus. Thoantem quoq; Aetolum, concitatorem ætolici belli, qui & illorum fiducia uos, & ueſtra illos in nos armauit: dedetis: & cum eo Mnaſymmachum Acarnânem, & Calcidenſes Philonem, & Eubulum. In deteriore ſua fortuna pacem faciet rex: quia ſerius facit, quàm facere potuit. ſi nunc remoratus fuerit: ſciat: regum maieſtatem difficilius ab ſummo faſtigio ad medium detrahi: quàm à medijs ad ima præcipitari. Cum his mandatis ab rege miſſi erant legati: ut omnem pacis conditionem acciperent. itaque Romam mitti legatos placuit. Conſul in hyberna exercitum Magneſiam ad Mæandrum, & Tralleis, Epheſum'que diuiſit.

Epheſum ad conſulem paucos poſt dies obſides ab rege adducti ſunt: & legati, qui Romam irent: uenerunt. Eumenes quoq; eodem tempore profectus eſt Romam: quo legati regis. ſecutæ eos ſunt legationes omniũ Aſiæ populorum. Dum hæc in Aſia geruntur: duo ferè ſub idem tempus cum triumphi ſpe prætores de prouincijs Romam redierunt: Q. Minutius ex Liguribus: M. Attilius ex Aetolia. Auditis utriuſq; rebus geſtis, Minutio negatus triumphus: Attilio magno conſenſu decretus: iſq; triumphans de rege Antiocho, & Aetolis urbem eſt inuectus. Prælata in eo triumpho ſunt ſigna militaria CCXXX: & argenti infecti tria millia pondo: ſignati tetradrachmûm atticûm CXIII millia: ciſtophori CCXLVIII: uaſa argentea cælata multa, magniq; ponderis. tulit & ſupellectilem regiam argenteam, ac ueſtem magnificã, coronas aureas, dona ſociarum ciuitatum, XLV, ſpolia omnis generis: captiuos nobiles, Aetolos, & regios duces ſex & triginta duxit. Democritus Aetolorũ dux paucos ante dies cum è carcere nocte effugiſſet: in ripa Tyberis cõſecutis cuſtodibus, priuſquam comprehenderetur, gladio ſe transfixit. milites tantum, qui ſequerentur currum, defuerunt: alioqui magnificus & ſpectaculo, & fama rerum triumphus fuit. Huius triumphi minuit lætitiam nuntius ex Hiſpania triſtis: aduerſa pugna in Vaſcætanis ductu L. Aemylij proconſulis apud oppidum Lyconem cum Luſitanis, ſex millia de exercitu romano cecidiſſe: cæteros pauentes intra uallum cõpulſos ægre caſtra defendiſſe: & ad modum fugientiũ magnis itineribus in agrum pacatũ reductos. Hæc

ex Hiſpania

ex Hiſpania nuntiata. Ex Gallia legatos Placentino rum, & Cremonenſium L. Aurunculeius prætor in ſe natum introduxit. Iis querētibus inopiam colonorum, alijs belli caſibus, alijs morbo abſumptis, quoſdam tædio accolarum gallorum reliquiſſe colonias, decreuit ſe= natus: uti C. Lælius Cons, ſi ei uideretur, ſex millia fa miliarum conſcriberet: quæ in eas colonias diuideren tur: & ut L. Aurunculeius prætor triumuiros crearet ad eos colonos deducendos. Creati M. Attilius Serranus, L. Valerius, P. filius, Flaccus, L. Valerius, C. filius, Tappo. Haud ita multo poſt, cum iam conſularium comitiorum appeteret tempus: C. Lælius Cons ex Gallia Romam redijt. is non ſolum ex facto abſen= te ſe S. C. in ſupplementum Cremonæ, & Placentiæ colonos ſcripſit: ſed ut nouæ coloniæ duæ in agrum, qui Boiorum fuiſſet, deducerentur, & retulit: & autho re eo patres cenſuerunt. Eodem tempore L. Aemylij prætoris literæ allatæ de nauali pugna ad Myoneſum facta, & L. Scipionem conſulem exercitum in Aſi= am traieciſſe. Victoriæ naualis gratia in unum diem ſupplicatio decreta eſt: in alterum diem: quod exercitus romanus tum primum in Aſia poſuiſſet caſtra: ut ea res proſpera & læta eueniret. uicenis maioribus hoſtijs in ſingulas ſupplicationes ſacrificare conſul eſt iuſſus. Inde conſularia comitia magna contentione habita. M. Aemylius Lepidus petebat, aduerſa omnium fama: quod prouinciam Siciliam petendi cauſa, non conſulto ſenatu ut ſibi id facere liceret, reliquiſſet. petebant cum eo M. Fuluius Nobilibor, Cn. Manlius Volſo, M. Valerius Meſſala. Fuluius Cons unus creatur: cum cæ-

teri centurias non expleſſent. is'q; poſtero die Cn. Manlium, Lepido deiecto (nam Meſſala tacuit) collegam dixit. Prætores exinde facti, duo Q. Fabij, Labeo, & Pictor, (flamen quirinalis eo anno inauguratus fuerat) M. Sempronius Tuditanus, L. Poſthumus Albinus, L. Plautius Hypſeus, L. Bebius Diues. M. Fuluio Nobiliore, & Cn. Manlio Volſone Cons, Valerius Antiâs author eſt, rumorem celebrem Romæ fuiſſe: & penè pro certo habitum: recipiendi Scipionis adoleſcentis cauſa conſulem L. Scipionem, & cum eo P. Africanum in colloquium euocatos regis, & ipſos comprehenſos eſſe: & ducibus captis confeſtim ad caſtra romana exercitum ductum: eaq; expugnata: & deletas omnes copias Romanorum eſſe: ob hæc Aetolos ſuſtuliſſe animos: & abnuiſſe imperata facere: principesq́; eorum in Macedoniam, & in Dardanos, & in Thraciam ad conducenda mercede auxilia profectos: hæc qui nunciarent, Romam A. Terentium Varronem, & M. Claudium lepidum ab A. Cornelio proprætore ex Aetolia miſſos eſſe. Subtexit deinde fabulæ huic: legatos ætolos in ſenatum inter cætera hoc quoque interrogatos eſſe: unde audiſſent imperatores romanos in Aſia captos ab Antiocho rege: & exercitum deletum eſſe? Aetolos reſpondiſſe: ab ſuis legatis ſe, qui cum conſule fuerint: certiores factos. Rumoris huius quia neminem alium authorem habeo: neque affirmata res mea opinione ſit: nec pro uana prætermiſſa. Aetoli legati in ſenatum introducti, cum & cauſa eos ſua, & fortuna hortaretur: ut confitendo ſeu ſuæ culpæ, ſeu errori ueniam peterent ſupplices: orſi à beneficijs in po-

pulum romanum, & propè exprobrantes uirtutem ſuam in Philippi bello, & offenderunt aures inſolentia ſermonis: & eò, uetera & obliterata repetendo, rem adduxerunt: ut haud paulo plurium maleficiorum gentis, quàm beneficiorum memoria ſubiret animos patrum: & quibus miſericordia opus erat: iram & odium iritarent. Interrogati ab uno ſenatore, permitterent'ne arbitrium de ſe populo romano? deinde ab altero, habituri'ne eoſdem, quos populus romanus, ſocios, & hoſtes eſſent? nihil ad ea reſpondentes, egredi templo iuſſi ſunt. Conclamatum deinde propè ab uniuerſo ſenatu eſt: totos adhuc Antiochi Aetolos eſſe: & ex unica ea ſpe pendere animos eorum. itaque bellum cum haud dubijs hoſtibus gerendum: perdomandumq́; feroces animos eſſe. Illa etiam res accendit: quod eo ipſo tempore, quo pacem ab Romanis petebant: Dolopiæ, atque Athamaniæ bellum inferebant. Senatuſconſultum in M. Atilij ſententiam, qui Antiochum, Aetolosq́; deuicerat: factum eſt: ut Aetoli eo die iuberentur proficiſci ab urbe: & intra quintumdecimum diem Italia excedere. A. Terentius Varro ad cuſtodiendum iter eorum miſſus: denuntiatumq́; ſi qua deinde legatio ex Aetolis: niſi permiſſu imperatoris, qui eam prouinciam optineret: & cum legato romano ueniſſet Romam: pro hoſtibus omnes futuros. Ita dimiſſi Aetoli. De prouincijs deinde conſules retulerunt. ſortiri eos Aetoliam, & Aſiã placuit. qui Aſiam ſortitus eſſet: exercitus ei, quem L. Scipio haberet: eſt decretus: & in eius ſupplementum quatuor millia peditum romanorum, ducenti equites, & ſociorũ ac latini nominis octo millia peditum, & quadrin

genti equites: his copijs ut bellum cum Antiocho gereret. Alteri conſuli exercitus, qui erat in Aetolia: eſt decretus: & ut ſuplementum ſcriberet permiſſum, ciuium ſociorumq; eundem numerũ: quem collegæ. naues quoq; idem Cons, quæ priore anno paratæ erant: ornare iuſſus: ac ducere ſecum: nec cum Aetolis ſolum bellum gerere: ſed etiam in Cephaleniam inſulam traijcere. Mãdatum eidem: ſi per commodum reip. facere poſſet: ut ad comitia Romam rediret. nam præterquam quod magiſtratus annui ſubrogandi eſſent: cenſores quoq; placere creari. ſi qua res eum teneret: ſenatum certiorem faceret: ſe ad comitiorum tempus occurrere nõ poſſe. Aetolia M. Fuluio, Aſia Cn. Manlio ſorte euenit. Prætores deĩde ſortiti ſunt, L. Poſthumius Albinus urbanã, et ĩter peregrinos, M. Sẽpronius Tuditanus Siciliã, Q. Fabius Pictor flamẽ qrinalis Sardiniã, Q. Fabius Labeo claſſem, L. Plautius Hypſeus Hiſpaniã citeriorem, L. Bebius Diues Hiſpaniã ulteriorẽ. Siciliæ legio una, & claſſis, quæ in ea prouĩcia erat: decreta. & ut duas decimas frumenti nouus prætor imperaret Siculis. earum alteram in Aſiam, alteram in Aetoliam mitteret. Idẽ & ab Sardis exigi, atq; ad eoſdẽ exercitus id frumentum, ad quos ſiculũ, deportari iuſſum. L. Bebio ſupplementum in Hiſpaniã datum mille romani pedites, equites quinquaginta, & ſex millia peditum latini nominis, & CC equites. Plautio Hypſeo in Hiſpaniã citeriorẽ mille romani dati ſunt pedites: duo millia ſociũ latini nominis, et ducenti equites. cũ his ſupplemẽtis ut ſingulas legiones duæ Hiſpaniæ haberent. Prioris anni magiſtratibus, C. Lælio cũ ſuo exercitu prorogatũ in

annum imperium eſt prorogatum & P. Iunio proprætori in Hetruria cum eo exercitu: qui in prouincia eſſet: & M. Tutio proprætori in Brutijs, et Appulia. Priuſquam in prouincias prætores irent: certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabiū Pictorem flaminem quirinalem: quale patrum memoria inter L. Metellum, & Poſthumium Albinum fuerat. Conſulem illum cum C. Luctatio collega in Siciliā ad claſſem proficiſcentem ad ſacra retinuerat Metellus pontifex maximus. prætorē hunc, ne in Sardiniā profiſceretur, P. Licinius tenuit. & in ſenatu, & ad populū magnis contentionibus certatum eſt: & imperia inhibita ultro, citróq;: et pignora capta: & mulctæ dictæ: & tribuni appellati: & prouocatum ad populum eſt. religio ad poſtremum uicit: ut dicto audiens eſſet flamen pótifici. & mulctæ ex iuſſu populi remiſsæ. ira prouinciæ ereptæ prætorem magiſtratu abdicare ſe conantem patres authoritate ſua deterruerunt: & ut ius inter peregrinos diceret, decreuerunt. Delectibus deinde intra paucos dies (neq; enim multi milites legendi erant) perfectis, conſules, prætoresq; in prouincias proficiſcuntur. Fama deinde de rebus in Aſia geſtis temere uulgata ſine authore: & poſt dies paucos nuntij certi, literæq; imperatoris romam allatæ. quæ non tantum gaudium ab recenti metu attulerunt: (deſierant enim uictū in Aetolia metuere) quàm auerterunt famam: quod ineuntibus id bellum grauis hoſtis & ſuis uiribus, & quod Annibalem rectorem militiæ haberet: uiſus fuerat. nihil tamen aut de conſule mittendo in Aſiam mutandū, aut minuendas eius copias cenſuerunt: metu, ne

cum Gallis foret bellandum. Haud multo poſt M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, & Eumenes rex, Rhodijq; Romam uenerunt. Cotta in ſenatu primum, deinde in concionem iuſſu patrum, quæ acta in Aſia eſſent, expoſuit. ſupplicatio inde in triduum decreta eſt: & XL maiores hoſtiæ immorali iuſſæ. Tum omnium primum Eumeni ſenatus datus eſt. Is cũ breuiter et egiſſet gratias patribus: quod obſidione ſe, ac fratrem exemiſſent: regnumq; ab iniurijs Antiochi uindicaſſent: & gratulatus eſſet: quod mari terraq; proſpere res geſſiſſent: quodq; regem Antiochum fuſum, fugatumq;, & exutum caſtris, prius Europa, poſt & Aſia, quæ cis Taurum montem eſt: expuliſſent: ſua deinde merita malle eos ex imperatoribus ſuis, legatisq;, quàm ſe commemorante cognoſci, dixit. Hæc approbantibus cunctis, iubentibusque dicere ipſum omiſſa in id uerecundia, quid ſibi ab ſenatu, populoq; romano tribui æquum cenſeret: propenſius cumulatiusq;, ſi quo poſſit, prout eius merita ſint, ſenatum facturum: ad ea rex.

Si ab alijs ſibi præmiorum optio deferretur: libenter, data modo facultate conſulendi ſenatum romanum, conſilio ampliſſimi ordinis uſurum fuiſſe: ne quid aut immoderate cupiſſe, aut petiſſe parum modeſte uideri poſſet. uerum enimuero cum ipſi daturi ſint: multo magis munificentiam eorum in ſe, fratresq; ſuos ipſorum arbitrij debere eſſe. Nihil hac oratione eius P. C. deterriti ſunt, quo minus dicere ipſum iuberẽt. et cũ aliquandiu hinc indulgentia, hinc modeſtia inter permittentes inuicem, non magis mutua, quàm inexplica-

bili facilitate certatum eſſet: Eumenes templo exceſſit. Senatus in eadem perſtare ſententia: ut abſurdum eſſe diceret: ignorare regem quid ſperans, aut petens uenerit. quæ accommoda regno ſuo ſint, ipſum optime ſcire: Aſiam longe melius, quàm ſenatum noſſe. reuocandum igitur, et cogendum, quæ uellet, quæq; ſentiret, expromere. Reductus à prætore in templum rex, & dicere iuſſus, Perſeueraſſem, inquit, tacere P. C: niſi Rhodiorũ legationem mox uocaturos uos ſcirem: & illis auditis, mihi neceſſitatem fore dicendi. quæ quidem eo difficilior oratio erit: quod ea poſtulata eorum futura ſunt: ut nó ſolum nihil, quod contra me ſit: ſed ne quod ad ipſos quidem proprie pertineat: petere uideantur. agent enim cauſam ciuitatum græcarum: & liberari eas dicent debere. quo impetrato, cui dubium eſt, quin & à nobis auerſuri ſint non eas modo ciuitates, quæ liberabuntur: ſed etiam ueteres ſtipendiarias noſtras? ſibi autem tanto obligatos beneficio, uerbo ſocios, re uera ſubiectos imperio, & obnoxios habituri ſint? & (ſi dijs placet) cum has tantas opes affectabunt: diſſimulabunt ulla parte id ad ſe pertinere: uos modo id decere, & conueniens eſſe antefactis, dicent. Hæc uos ne decipiat oratio, prouidendum uobis erit: ne uc non ſolum inæqualiter alios nimium deprimatis ex ſocijs ueſtris: alios præter modum extollatis: ſed etiam ne qui aduerſus uos arma tulerint: in meliore ſtatu ſint, quàm ſocij, & amici ueſtri. Quod ad me attinet: in alijs rebus ceſſiſſe intra finem iuris mei cuilibet uideri malim: quàm nimis pertinaciter in optinendo eo tetendiſſe. in certamine autem amicitiæ ueſtræ, beneuolentiæ erga uos, hono

ris, qui a' uobis habebitur: minime æquo animo uinci poſſum. Hanc ego maximam hæreditatem a' patre accepi. qui primus omnium Aſiam, Græciamq; incolentium in amicitiam ueſtram uenit: eamq; perpetua, & conſtanti fide ad extremum finem uitæ perduxit: nec animum duntaxat uobis bonum, ac fidelem præſtitit: ſed omnibus interfuit bellis, quæ in Græcia geſſiſtis, terreſtribus naualibusq;: omni genere commeatuũ ita, ut nemo ſociorum ueſtrorum æquari ulla parte poſſet: uos adiuuit. poſtremo cum Bœotios ad ſocietatem ueſtram hortaretur: in ipſa concione intermortuus haud multo poſt expirauit. Huius ego ueſtigia ingreſſus uoluntate quidem, & ſtudio in colendis uobis adijcere (etenim inexuperabilia hæc erant) nihil potui: rebus ipſis, meritisq;, & impenſis officiorum ut ſuperare poſſem, fortuna, tempora, Antiochus, & bellum in Aſia geſtum præbuerunt materiam. Rex Aſiæ, & partis Europæ Antiochus filiam ſuam in matrimonium mihi dabat: reſtituebat extemplo ciuitates, quæ defecerant a' nobis: ſpem magnam in poſterum amplificandi regni faciebat: ſi ſecũ uos aduerſus bellũ gſſiſſem. Non gloriabor eo, quod nihil in uos deliquerim. illa potius, quæ uetuſtiſſima domus noſtræ uobiſcũ amicitia digna ſunt: referã terreſtribus, naualibusq; copijs, ut nemo ueſtrorum ſociorum me æquiparare poſſet: imperatores ueſtros adiuui: commeatus terra marique ſuppeditaui: naualibus prælijs, quæ multis locis facta ſunt: omnibus affui: nec labori meo, nec periculo uſquam peperci. quod miſerrimum eſt in bello: obſidionem paſſus ſum, Pergami incluſus cum diſcrimine ultimo ſimul uitæ regniq;.

liberatus deinde obſidione, cum alia parte Antiochus, alia Seleucus circa arcem regni mei caſtra haberent: relictis rebus meis tota claſſe ad Helleſpontum L. Scipioni conſuli ueſtro occurri: ut eum in traijciendo exercitu adiuuarem. Poſtquam in Aſiam exercitus ueſter eſt transgreſſus: nunquam à conſule abſceſſi: nemo miles romanus magnis aſſiduus in caſtris ueſtris fuit, quàm ego, fratresq; mei: nulla expeditio, nullum equeſtre prælium ſine me factum eſt. in acie ibi ſteti: eam partem ſum tutatus: in qua me conſul eſſe uoluit. Non ſum hoc dicturus P. C: quis hoc bello meritis erga uos mecum cóparari poteſt? ego nulli omnium neque populorum, neq; regum, quos in magno honore habetis: non auſim me comparare. Maſaniſſa hoſtis uobis antequam ſocius fuit: nec incolumi regno cum auxilijs ſuis, ſed extorris, expulſus, amiſſis omnibus copijs, cum turma equitum in in caſtra confugit ueſtra. tamen eum, quia in Africa aduerſus Syphacem, & Carthaginenſes fideliter, atq; impigre uobiſcum ſtetit: non in patrium ſolum regnum reſtituiſtis: ſed adiecta opulentiſſima parte Syphacis regni, propotentem inter Africæ reges feciſtis. Quo tandem igitur nos præmio, atq; honore digni apud uos ſumus: qui nunquam hoſtes, ſemper ſocij fuimus? pater, ego, fratresq; mei non in Aſia tantum, ſed etiam procul ab domo in Peloponneſo, in Bœotia, in Aetolia, Philippi, Antiochi, ætolico bello, terra, mariq; pro uobis arma tulimus. Quid ergo poſtulas? dicat aliquis. Ego P. C, quoniam dicere utique uolentibus uobis parendum eſt: ſi uos ea mente ultra Tauri iuga Antiochum eieciſtis: ut ipſi teneretis eas terras: nullos ac-

colas, nec finitimos habere, quàm uos malo: nec ulla alia re tutius, ſtabiliusq; regnum meum futurum ſpero. ſed ſi uobis decedere inde, atque exercitus deducere in animo eſt: neminem digniorem eſſe ex ſocijs ueſtris, qui bello à uobis parta poſſideat: quàm me, dicere auſim. At enim magnificum eſt liberare ciuitates ſeruas. ita opinor: ſi nihil hoſtile aduerſus uos fecerunt. ſin autem Antiochi partis fuerunt: quanto eſt ueſtra prudentia, & æquitate dignius, ſocijs benemeritis, quàm hoſtibus uos conſulere. Grata oratio regis patribus fuit: & facile apparebat munificæ omnia, & propenſo animo facturos. Interpoſita Smyrnæorum breuis legatio eſt: quia non aderant quidam Rhodiorum. Collaudatis egregie Smyrnæis, quod omnia ultima pati, quàm ſe regi tradere maluiſſent: introducti Rhodij ſunt. quorum princeps legationis, expoſitis initijs amicitiæ cum populo romano, meritisq; Rhodiorum Philippi prius, deinde Antiochi bello, Nihil, inquit, nobis tota noſtra actione P. C. neque difficilius, neque moleſtius eſt, quàm quod cum Eumene nobis diſceptatio eſt: cum quo uno maxime regum & priuatum ſingulis, &, quod magis nos mouet: publicum ciuitati noſtræ hoſpitium eſt. cæterum non animi noſtri P. C. nos, ſed rerum natura, quæ potentiſſima eſt: disiungit: ut nos liberi etiam aliorum libertatis cauſam agamus: reges ſerua omnia, & ſubiecta imperio ſuo eſſe uelint. Vtcunque tamen res habet: magis uerecundia noſtra aduerſus regem nobis obſtat: quàm ipſa diſceptatio aut nobis impedita eſt: aut uobis perplexam

deliberationem præbitura uidetur. nam ſi aliter ſocio, atque amico regi, & benemerito hoc ipſo in bello, de cuius præmijs agitur: honos haberi nullus poſſet: niſi liberas ciuitates ei in ſeruitutem traderetis: eſſet deliberatio anceps: ne aut regem amicum inhonoratum dimitteretis: aut decederetis inſtituto ueſtro: & gloriam Philippi bello partam nunc ſeruitute tot ciuitatum deformaretis. ſed ab hac neceſſitate aut gratiæ in amicum imminuendæ, aut gloriæ ueſtræ, egregie uos fortuna uindicat. eſt enim deûm benignitate non glorioſa magis, quàm diues uictoria ueſtra: quæ uos facile iſto uelut ære alieno exoluat. nam & Lycaonia, & Phrygia utraque, & Piſidia omnis, & Cherſoneſus, quæq; circuniacent Europæ: in ueſtra ſunt poteſtate: quarum una quælibet regi adiecta multiplicare regnum Emenis poteſt: omnes uero datæ maximis eum regibus æquare. licet ergo uobis & præmijs belli ditare ſocios: & non decedere inſtituto ueſtro. Debetis etiam meminiſſe: quem titulum prætenderitis prius aduerſus Philippum, nunc aduerſus Antiochum belli: quid feceritis Philippo uicto: quid nunc à uobis, non magis quia feciſtis, quàm quia id uos facere decet: deſideretur: atque expectetur. alia enim alijs & honeſta, & probabilis eſt cauſa armorum. illi agrum, hi uicos, hi oppida, hi portus, oramq; aliquam maris ut poſſideant. uos nec cupiſtis hæc, antequam haberetis: nec nunc, cum orbis terrarum in ditione ueſtra ſit: cupere poteſtis. pro dignitate, & gloria apud omne genus humanum, quod ueſtrum nomen, imperiumq; iuxta ac deos immorta-

les iampridem intuetur: pugnaſtis. quæ parare, & quærere arduum fuit: neſcio an tueri difficilius ſit. gentis uetuſtiſſimæ, nobiliſſimæq́; uel fama rerum geſtarum, uel omni commendatione humanitatis, doctrinarumq́;, tuendam ab ſeruitio regio libertatem ſuſcepiſtis. hoc patrocinium receptæ in fidem, & clientelam ueſtram uniuerſæ gentis perpetuum uos præſtare decet. Non quæ in ſolo modo antiquo ſunt: græcæ magis urbes ſunt: quàm coloniæ earum, illinc quondam profectæ in Aſiam: nec terra mutata mutauit genus, aut mores. certare pio certamine cuiuslibet bonæ artis, ac uirtutis auſi ſumus cum parentibus, quæque ciuitas, & conditoribus ſuis. Adiſtis Græciæ, adiſtis Aſiæ urbes pleriq;: niſi quod longius à uobis abſumus, nulla uincimur alia re. Maſſilienſeis, quos, ſi natura inſita uelut ingenio terræ uinci poſſet: iampridem efferaſſent tot indomitæ circunfuſæ gentes: in eo honore, in ea merito dignitate audimus apud uos eſſe: ac ſi medium umbilicum Græciæ incolerent. non enim ſonum modo linguæ, ueſtitumq́;, & habitum, ſed ante omnia mores, & leges, & ingenium ſyncerum, integrumq́; à contagione accolarum ſeruauerunt. Terminus eſt nunc imperij ueſtri mons Taurus. quicquid intra eum cardinem eſt: nihil loginquum uobis uideri debet. quò arma ueſtra peruenerunt: eodem ius hinc profectum perueniat. Barbari, quibus pro legibus ſemper dominorum imperia fuerunt: quo gaudent, reges habeant. Græci ſuã fortunam, ueſtros animos gerunt. domeſticis quondam uiribus etiã imperium amplectebantur. nunc imperium ubi eſt: ibi ut ſit perpetuum, optant. libertatem ueſtris tueri armis

ſatis habent: quoniam ſuis non poſſunt. At enim quædam ciuitates cum Antiocho ſenſerunt. & aliæ prius cum Philippo, & cum Pyrrho. Tarentini, (ne alios populos enumerem) Carthago libera cum ſuis legibus eſt. huic ueſtro exemplo quantum debeatis, uidete P. C. inducetis in animum negare Eumenis cupiditati, quod iuſtiſſimæ iræ ueſtræ negaſtis. Rhodij & in hoc, & in omnibus bellis, quæ in illa ora geſſiſtis: quàm forti fide liq; opera uos adiuuerimus, ueſtro iudicio relinquimus. nunc in pace id conſilium afferrimus: quod ſi comprobaueritis: magnificentius uos uictoria uſos eſſe, quàm uiciſſe, omnes exiſtimaturi ſunt. Apta magnitudini romanæ oratio uiſa eſt. Poſt Rhodios Antiochi legati uocati ſunt. Ii uulgato petentium ueniam more, errorē faſſi regis, obteſtati ſunt patres conſcriptos: ut ſuæ potius clementiæ, quàm regis culpæ, qui ſatis, ſuperq; pœnarū dediſſet: memores conſulerent: poſtrema pacem datam à L. Scipione imperatore, quibus legibus dediſſet, confirmarent authoritate ſua. Et ſenatus eam pacem ſeruandam cenſuit: & paucos poſt dies populus iuſſit. fœdus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi eſt ictum. Auditæ deinde & aliæ legationes ex Aſia ſunt. quibus omnibus datum eſt reſponſum: decem legatos more maiorum ſenatum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas, componendasq; . ſummam tamen hanc fore: ut cis Taurum montem quæ infra regni Antiochi fines fuiſſent: Eumeni attribuerentur, præter Lyciam, Cariamq; , uſque ad Mæandrum amnem. eæ ciuitates Rhodiorum eſſent. cæteræ ciuitates Aſiæ, quæ Attali ſtipendia-

riæ fuiſſent: eædem Eumeni uectigal penderent. quæ uectigales Antiochi fuiſſent: eæ liberæ, atque immunes eſſent. Decem legatos hos decreuerunt: Q. Minutium Rufum, L. Furium Purpurionem, Q. Minutium Thermum, Appium Claudium Neronem, Cn. Cornelium Merulam, M. Iunium Brutum, L. Aurunculeium, L. Aemylium Paulum, P. Cornelium Lentulum, P. Aelium Tuberonem. His quæ præſentis diſceptationis eſſent, libera mandata. De ſumma rerum ſenatus conſtituit. Lycaoniam omnem, & Phrygiam utranq;, & Myſiam, regias ſyluas, & Lydiæ, Ioniæq́;, extra ea oppida, quæ libera fuiſſent, quo die cum rege Antiocho pugnatum eſt: & nominatim Magneſiam, & Sipylum, & Cariam, quæ Hydrela appellatur: agrumq́; Hydreletanum ad Phrygiam uergentem, & caſtella, uicosq́; ad Mæandrum amnem, et oppida, niſi quæ libera ante bellum fuiſſent: Telmeſſum item nominatim, et caſtra Telmeſſium, præter agrum, q Ptolemæi Telmeſſii fuiſſet: hæc omnia, quæ ſupraſcripta ſunt: regi Eumeni iuſſa dari. Rhodijs Lycia data. quæ extra eundem Telmeſſum, & caſtra Telmeſſium, & agrum, qui Ptolemæi Telmeſſii fuiſſet: hæc & ab Eumene, et ab Rhodijs Excepta. ea quoq; his pars data Cariæ: quæ propè Rhodũ inſulam trans Mæandrũ amnem eſt: oppida, uici, caſtella, agri, qui ad Piſidiam uergunt: niſi quæ eorum oppida in libertate fuiſſent, pridie quàm cum Antiocho rege in Aſia pugnatum eſt. Pro his cum gratias egiſſent Rhodij: de Solis urbe, quæ in Cilicia eſt: egerunt. Argis et illos, ſicut ſeſe oriundos eſſe. ab ea germanitate fraternam ſibi cum ijs carita-

tem eſſe. petere hoc extraordinarium munus: ut eam ciuitatem ex ſeruitute regia eximerent. Vocati ſunt regis Antiochi legati: actumq́; cum iis eſt: nec quicquam impetratum: teſtante fœdera Antipatro: aduerſus quæ ab Rhodijs non Solos, ſed Ciliciam peti: & iuga Tauri tranſcendi. Reuocatis in ſenatum Rhodijs, cum quantopere tenderet legatus regius, expoſuiſſent patres: adiecerunt: ſi utique eã rẽ ad ciuitatis ſuæ dignitatem pertinere cenſerent Rhodij: ſenatum omni modo expugnaturum pertinaciam legatorum. Tum uero impenſius, quàm ante Rhodij gratias egerunt: ceſſurosq́; ſe potius arrogantiæ Antipatri, quàm cauſam turbandæ pacis præbituros, dixerunt. ita nihil de Solis mutatum eſt. Per eos dies, quibus hæc geſta ſunt: legati Maſſilienſium nuntiauerunt: L. Bebium prætorem in prouinciam Hiſpaniam proficiſcentem ab Liguribus circumuentum: magna parte comitum cæſa, uulneratum ipſum cum paucis ſine lictoribus Maſſiliam profugiſſe: & intra triduum expiraſſe. Senatus ea re audita decreuit: uti P. Iunius Brutus, qui proprætor in Hetruria eſſet: prouincia, exercituq́; traditis uni, cui uideretur, ex legatis, ipſe in ulteriorem Hiſpaniã proficiſceretur: eaq́; ei prouincia eſſet. Hoc ſenatuſconſultũ, literæq́; à Sp. Poſthumio prætore in Hetruriã miſſæ ſunt. profectusq́; in Hiſpaniam eſt P. Iunius proprætor. In qua prouincia prius aliquanto, quàm ſucceſſor ueniret: L. Aemylius Paulus, qui poſtea regem Perſen magna gloria uicit: cum priore anno haud proſpere rem geſſiſſet: tumultuario exercitu collecto, ſignis collatis cum Luſitanis pugnauit. fuſi, fugatiq́; ſunt hoſtes. cæſa decem & octo millia arma

torum: tria millia CCC capti: & caſtra expugnata. Huius uictoriæ fama tranquilliores in Hiſpania res fecit. Eodem anno ante diem tertium calendas ianuarias Bononiam latinam coloniam ex S. C. L. Valerius Flaccus, M. Attilius Serranus, L. Valerius Tappo triumuiri deduxerunt. tria millia hominum ſunt deducta. equitibus ſeptuagena iugera, cæteris colonis quinquagena ſunt data. ager captus de Gallis Boijs fuerat. Galli Tuſcos expulerant. Eodem anno cenſuram multi, & clari uiri petierunt. quæ res tanquam in ſe parum magni certaminis cauſam haberet: aliam contentionem multo maiorem excitauit. petebant T. Quintius Flaminius, P. Cornelius, Cn. filius, Scipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M. Claudius Gelo, M. Attilius Glabrio: qui Antiochum ad Thermopylas, Aetolosq; deuicerat. in hunc maxime, quod multa concilia habuerat: quibus magnam partem hominum obligarat: fauor populi ſe inclinabat. Id cum ægre paterentur tot nobiles: nouum ſibi hominem tantum præferri: P. Sempronius Gracchus, & C. Sempronius Rutilius tribuni plebis ei diem dixerunt: quod pecuniæ regiæ, prædæq; aliquantum captæ in Antiochi caſtris, neque in triumpho tuliſſet: neq; in ærarium detuliſſet. Varia teſtimonia legatorum, tribunorumq; militum erant. M. Cato ante alios teſtes conſpiciebatur. cuius authoritatem perpetuo tenore uitæ partam toga candida eleuabat. is teſtis, quæ uaſa aurea, atque argentea captis caſtris inter aliam prædam regiam uidiſſet: ea ſe in triumpho negabat uidiſſe. poſtremo in huius maxime inuidiam deſiſtere ſe petitione Glabrio dixit: quandoquidem taciti indignarentur

gnarentur

gnarētur nobiles homines:ideoq́; nouus competitor inæſtimabili periurio incæſſeret. centum milliū mulcta irrogata erat. bis de ea re certatum eſt. tertio, cum de petitione deſtitiſſet reus: nec populus de mulcta ſuffragiū ferre uoluit: & tribuni eo negotio deſtiterunt. Cenſores T. Quintius Flaminius, M. Claudius Marcellus creati. Per eoſdem dies L. Aemylio Regillo, qui claſſe præfectum Antiochi regis deuicerat: extra urbem in æde Apollinis cum ſenatus datus eſſet: auditis rebus geſtis eius, quantis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet: et quot inde naues demerſiſſet: aut cepiſſet: magno conſenſu patrum triumphus naualis eſt decretus. Triumphauit calendis februarijs. in eo triumpho undequinquaginta coronæ aureæ translatæ ſunt. pecunia nequaq̄ tanta pro ſpecie regij triūphi: tetradrachma attica CCXXXIII millia: ciſtophori CCCXXXII millia. Supplicationes deinde fuerunt ex S. C: quod L. Aemylius in Hiſpania proſpere rempub. geſſiſſet. Haud ita multo poſt L. Scipio ad urbem uenit. qui, ne cognomine fratri cederet: Aſiaticum ſe appellari uoluit. & in ſenatu, & in concione de rebus ab ſe geſtis diſſeruit. Erant, qui, fama id maius bellum, quàm difficultate rei fuiſſe interpretarētur. uno memorabili prælio debellatum: gloriamq́; eius uictoriæ defloratam ad Thermopylas eſſe. Cæterum uere æſtimanti ætolicum magis ad Thermopylas bellum, quàm regium fuit. quota enim parte uirium ſuarum ibi dimicauit Antiochus? in Aſia totius Aſiæ ſteterunt uires: ab ultimi orientis partibus omnium gentium contractis auxilijs. Merito ergo & dijs immortalibus, quantus maximus poterat, habitus eſt ho

nos: quod ingentem uictoriam facilem etiam feciſſent: imperatori triumphus eſt decretus. Triumphauit menſe intercalario pridie calendas martias. qui triumphus ſpectaculo oculorum maior, quàm Africani fratris eius fuit: recordatione rerum, & æſtimatione periculi, certaminisq; non magis comparandus illi: quàm ſi imperatorem imperatori, aut Antiochum ducem Annibali cóferres. Tulit in triũpho ſigna militaria CCXXXIIII: oppidorum ſimulachra CXXXIIII: eburneos dentes MCCXXXI: aureas coronas CCXXXIIII: argenti pondo CXLVII millia, & CCCCXX: tetradrachmûm atticorum CCXXIIII millia: ciſtophori CCCXXXI millia, & ſeptuaginta: numos aureos philippeos CXL millia: uaſorum argenteorum (omnia cælata erant) mille pondo, et CCCCXXIIII: aureorum mille pondo XXIIII. & duces regij præfecti, & purpurati duo & XXX ante currum ducti. Militibus quiniceni denarij dati: duplex centurioni: triplex equiti: & ſtipendium militare, & frumentum duplex poſt triumphum datum. prælio in Aſia facto duplex dederat. Triumphauit anno ferè, poſteaquam cóſulatu abijt. Eodem ferè tempore Cn. Manlius Conſ. in Aſiam, & Q. Fabius Labeo prætor ad claſſem uenit. cæterum conſuli non deerat cum Gallis belli materia. mare pacatum erat, deuicto Antiocho. cogitantiq; Fabio, cui rei potiſſimum inſiſteret: ne otioſam prouinciam habuiſſe uideri poſſet: optimum uiſum eſt in Cretam inſulam traijcere. Cydoniatæ bellũ aduerſus Gortynios, Gnoſiosq; gerebant. & captiuorum romanorum, atq; Italici generis magnus numerus in ſeruitute eſſe per

totam inſulam dicebatur. Claſſe ab Epheſó profectus, cum primum Cretæ littus attigit: nuntios circa ciuitates miſit: ut armis abſiſterent: captiuosq; in ſuis quenq; urbibus, agrisq; conquiſitos reducerent et legatos mitterẽt ad ſe: cũ quibus de rebus ad Cretenſes pariter Romanosq; pertinẽtibus ageret. Nihil magnopere ea Cretẽſes mouerũt. captiuos, præter Gortynios, nulli reddiderunt. Valerius Antiâs ad quatuor millia captiuorum, qa belli minas timuerunt: ex tota inſula reddita ſcripſit: eamq; cauſam Fabio, cum rem nullam aliam geſſiſſet, naualis triũphi impetrandi ab ſenatu fuiſſe. A Creta Epheſum Fabius rediјt. inde tribus nauibus in Thraciæ oram miſſis, ab Aeno, & Maronia præſidia Antiochi deduci iuſſit: ut in liberate eæ ciuitates eſſent.

DECADIS QVARTAE LIBER OCTAVVS.

d VM IN Aſia bellum geritur: ne in Aetolia quidem quietæ res fuerant: principio à gente Athamânû orto. Athamania ea tempeſtate, pulſo Amynandro, ſub præfectis Philippi regio tenebatur præſidio: qui ſuperbo, atq; immodico imperio deſiderium Amynandri fecerant. Exulanti tum Amynandro in Aetolia literis ſuorum, indicantium ſtatum Athamaniæ, ſpes recuperandi regni facta eſt. remiſſiq; nuntij ab eo ad principes Argitheam: (id enim caput Athamaniæ erat) ſi popularium animos ſatis perſpectos haberet: impetrato ab Aetolis auxilio, in Athamaniam ſe uenturum cum delectis Aetolorum, quod conſilium eſſet gentis: & Nicandro prætore. quos ubi ad omnia paratos eſſe uidit: certiores ſubinde facit: quo die cum exercitu Athamaniam ingreſſurus eſſet. Quatuor primo fuere coniurati aduerſus Macedonum præſidium. hi ſenos ſibi adiutores ad rem gerendam aſſumpſerunt. deinde paucitate parum freti, quæ celandæ rei, quàm agendæ aptior erat: parem priori numerum adiecerunt. ita duo & L facti quadrifariam ſe diuiſerunt. pars una Heracleam, altera Tetraphiliam petit: ubi cuſtodia regiæ pecuniæ eſſe ſolita erat: tertia Theudoriam: quarta Argitheam. Ita inter omnes conuênit: ut primo quieti, uelut ad priuatam rem agendam ueniſſent: in foro obuerſarentur: die certa multitudinem omnem conuocarêt

ad præſidia Macedonum arcibus expellenda. Vbi ea dies aduênit: & Amynander cum mille Aetolis in finibus erat: ex compoſito quatuor ſimul locis præſidia Macedonum expulſa: literæq; in alias urbes paſſim dimiſſæ: ut uindicarent ſeſe ab impotenti dominatione Philippi: & reſtituerent Amynandrum in patrium, ac legitimum regnum. Vndiq; Macedones expelluntur. Theium oppidum, literis à Zenone præfecto præſidij interceptis, & arce ab regijs occupata, paucos dies obſidentibus reſtitit: deinde id quoque traditum Amynandro eſt. & omnis Athamania in poteſtate erat, præter Athenæum caſtellum, finibus Macedoniæ ſubiectum. Philippus audita defectione Athamaniæ, cum ſex millibus armatorum profectus ingenti celeritate Gomphos peruênit. ibi relicta maiore parte exercitus (neque enim ad tanta itinera ſuffeciſſent) cum duobus millibus Athenæum, quod unum à præſidio ſuo retentum fuerat: peruênit: inde proximis tentatis, cum facile animaduertiſſet cætera hoſtilia eſſe: Gomphos regreſſus, omnibus copijs ſimul in Athamaniam redijt. Zenonem inde cum mille peditibus præmiſſum Ethopiam occupare iubet, opportune Argitheæ imminentem. quem ubi teneri à ſuis locum uidit: ipſe circa templum Ioui ſacrum poſuit caſtra. ibi unum diem fœda tempeſtate retentus, poſtero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus extemplo apparuere Athamânes, in tumulos imminẽtes uiæ diſcurrentes. ad quorum conſpectum conſtitere prima ſigna: totóq; agmine pauor, & trepidatio erat: & pro ſe quiſque, quidnam futurum eſſet, cogitare: ſi in ualles ſubiectas rupibus agmen foret dimiſſum. Hæc

tumultuatio regem cupientem, ſi ſe ſequerentur, raptim euadere anguſtias, reuocare primos, & eadem, qua uenerat, uia referre coegit ſigna. Athamânes primo ex interuallo quieti ſequebantur. poſteaquam Aetoli ſe coniunxerunt: hos, ut ab tergo agmini inſtarent, reliquerunt. ipſi à lateribus ſe circunfuderunt. quidam per notos calles breuiore uia prægreſſi tranſitus inſedere. tantumq́; tumultus Macedonibus eſt iniectum: ut fugæ magis effuſæ, quàm itineris ordinati modo, multis armis, uiriſque relictis, flumen traiecerint. Hic finis ſequendi fuit. inde tuto Macedones Gomphos, & à Gomphis in Macedoniam redierunt. Athamânes, Aetoliq́; Ethopiam ad Zenonem, ac mille Macedonas opprimendos undique concurrerunt. Macedones parum loco freti, ab Ethopia in altiorem, diruptioremq́; undique tumulum conceſſere. quo pluribus locis aditu inuento expulere eos Athamânes: diſperſosq́;, & per inuias, atq; ignotas rupes iter fugæ non expedientes partim ceperũt: partim interfecerũt. multi pauore in derupta præcipitati. perpauci cum Zenone ad regẽ euaſerũt. poſtera die per inducias ſepeliendi cæſos poteſtas facta eſt. Amynander recuperato regno legatos & Romam ad ſenatum, & ad Scipiones in Aſiam, Epheſi poſt magnum cum Antiocho prælium morantes, miſit. Pacem petebat: excuſabatq́; ſeſe: quod per Aetolos recuperaſſet paternum regnum. Philippum incuſabat. Aetoli ex Athamania in Amphilocos profecti ſunt: & maioris partis uoluntate in ius ditionemq́; totam redegerunt gentem. Amphilochia recepta, (nam fuerat quondam Aetolorum) eadem ſpè in Aperantiam tranſcenderunt. ea quoque magna ex

parte ſine certamine in deditionem uenit. Dolopes nunquam Aetolorum fuerant: Philippi erant. hi primum ad arma concurrerunt. cæterum poſteaquam Amphilocos cum Aetolis eſſe, fugamq; ex Athamania Philippi, & cædem præſidij eius accepere: & ipſi à Philippo ad Aetolos deficiunt. Quibus circunieſtis gentibus iam undique ſe à Macedonibus tutos credentibus eſſe Aetolis, fama affertur: Antiochum in Aſia uictum ab Romanis. nec ita multo poſt legati ab Roma rediere ſine ſpe pacis: Fulniumq; conſulem nuntiantes iam cum exercitu traieciſſe. His territi, prius ab Rhodo, & Athenis legationibus excitis, ut per authoritatem ciuitatum earum ſuæ preces nuper repudiatæ faciliorem aditum ad ſenatum haberent: principes gentis ad tentandum ultimam ſpem Romam miſerunt, nihil, ne bellum haberent, priuſquam penè in conſpectu hoſtis erat: præmeditati. Iam M. Fuluius Apolloniam exercitu traiecto, cum Epirotarum principibus conſultabat: unde bellum inciperet. Epirotis Ambraciam placebat aggredi: quæ tum contribuerat ſe Aetolis. ſiue ad tuendam eam uenirent Aetoli: apertos circa campos ad dimicandum eſſe: ſiue detrectarent certamen: oppugnationem fore haud difficilem. nam & copiam in propinquo materiæ ad aggeres excitandos, & cætera opera eſſe: & Arethontem nauigabilem amnem opportunum ad comportanda, quæ uſui ſint, præter ipſa mœnia fluere: & æſtatem aptam rei gerendæ adeſſe. His perſuaſerunt: ut per Epirum duceret. Conſuli ad Ambraciam uenienti magni operis oppugnatio uiſa eſt. Ambracia tumulo aſpero ſubiecta eſt. Per-

ranthem incolæ uocant. urbs, quà murus uergit in campos & flumen: occidentem, arx, quæ poſita in tumulo eſt orientem ſpectat. amnis Arethon ex Acarnania fluens cadit in ſinum maris, ab nomine propinquæ urbis Ambracium appellatum. præterquam quod hinc amnis munit: hinc tumuli: muro quoq; firmo ſepta erat, patente in circuitu paulo amplius tria millia paſſuum. Fuluius bina à campo caſtra modico inter ſe diſtantia interuallo, unum caſtellum loco edito contra arcem obiecit. ea omnia uallo, ac foſſa iungere parat: ne exitus incluſis ab urbe, ne'ue aditus foris ad auxilia intromittenda eſſet. Ad famam oppugnationis Ambraciæ Stratum iam edicto Nicandri prætoris conuenerát Aetoli. inde primo copijs omnibus ad prohibendam obſidionem uenire in animo fuerat. deinde poſteaquam urbem iam magna ex parte operibus ſeptam uiderunt: Epirotarum trans flumen loco plano caſtra poſita eſſe: diuidere copias placuit. cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam profectus, per nondum commiſſa inter ſe munimenta urbem intrauit. Nicandro cum cætera manu primo Epirotarum caſtra nocte aggredi conſilium fuerat: haud facili ab Romanis auxilio: quia flumen inter erat. deinde periculoſum incœptum ratus, ne qua ſentirent Romani: & regreſſus inde in tutum non eſſet: deterritus ab hoc conſilio ad depopulandam Acarnaniã iter conuertit. Conſul iam munimentis, quibus ſepienda urbs erat: iam operibus, quæ admouere muris parabat: perfectis, quinque ſimul locis mœnia eſt aggreſſus: tria paribus interuallis faciliore aditu à campo, aduerſus Pyrrheum quod uocant, admotis ui-

neis : unum è regione Aeſculapij : unum aduerſus arcem. arietibus muros quatiebat : aſſeribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primo & ad ſpeciem, & ad ictus mœnium cum terribili ſonitu editus pauor ac trepidatio cœpit. deinde ut præter ſpem ſtare muros uiderunt: collectis rurſus animis, in arietes tollenonibus libramenta plumbi, aut ſaxorū, ſtipites robuſtos incutiebant: falces anchoris ferreis iniectis in interiorem partem muri trahentes aſſerem perfringebant: ad hoc eruptionibus nocturnis in cuſtodias operum, & diurnis in ſtationes ultro terrorem inferebant. In hoc ſtatu res ad Ambraciam cum eſſent: iam Aetoli à populatione Acarnaniæ Stratum redierant. inde Nicander prætor ſpem nactus ſoluendæ incœpto forti obſidionis, Nicodemum quendam cum Aetolis quingentis Ambraciam intromittit. noctem certam, tempusq; etiam noctis conſtituit: quo & illi ab urbe opera hoſtium, quæ aduerſus Pyrrheum erant: aggrederentur: & ipſe ad caſtra romana terrorem faceret: poſſe ratus ancipiti tumultu, & nocte augente pauorem, memorabilem rem geri. Et Nicodemus intempeſta nocte, cum alias cuſtodias fefelliſſet: per alias impetu conſtanti erupiſſet: ſuperato brachio in urbem penetrat: animiq; aliquantum ad omnia audenda, & ſpei obſeſſis adiecit. & ſimul conſtituta nox uenit: ex compoſito repente opera eſt aggreſſus. Id incœptum conatu, quàm effectu grauius fuit: quia nulla ab exteriore parte uis admota eſt: ſeu metu deterrito prætore Aetolorum: ſeu quia potius uiſum eſt Amphilochis opem ferre nuper receptis: quos Perſeus Philippi filius miſſus ad Dolopiam, Amphi-

lochoſq; recipiendos, ſumma ui oppugnabat. Tribus locis, ſicut ante dictum eſt, ad Pyrrheum opera romana erant. quæ omnia ſimul, ſed nec apparatu, nec ui ſimuli Aetoli aggreſſi ſunt. alij cum ardentibus facibus, alij ſtuppam, picemq;, & malleolos ferentes, tota collucente flammis acie, aduenere. multos primo impetu cuſtodes oppreſſerunt. deinde poſteaquam clamor, tumultuſq; in caſtra eſt perlatus: datumq; à conſule ſignum: arma capiunt: et omnibus portis ad opem ferendam effunduntur. uno in loco ferro igniq; geſta res eſt. à duobus irrito incœpto, cum intẽtaſſent magis, q̃ iniſſent certamen: Aetoli abſceſſerunt. Atrox pugna in unum inclinauerat locum. ibi diuerſis partibus duo duces, Eupolemus, & Nicodemus pugnantes hortabantur: & propè certa fouebantur ſpe: iam Nicandrum ex compoſito affore: & terga hoſtium inuaſurum. Hæc res aliquandiu animos pugnantium ſuſtinuit. cæterum poſteaquam nullum ex compoſito ſignum à ſuis accipiebant: & creſcere numerum hoſtium cernebant: deſtituti ſegnius inſtare. poſtremo re omiſſa, iam uix tuto receptu, fugientes in urbem compelluntur: parte operum incenſa: & pluribus aliquanto, quàm ipſi ceciderant, interfectis. quod ſi ex compoſito acta res fuiſſet: haud dubium erat expugnari una utiq; parte opera cum magna cæde hoſtium potuiſſe. Ambracienſes, quiq; intus erant Aetoli, non ab eius ſolum noctis incœpto receſſere: ſed in reliquum quoq; tempus, uelut proditi à ſuis, ſegniores ad pericula erant. iam nemo eruptionibus, ut ante, in ſtationes hoſtium, ſed diſpoſiti per muros, & turres ex tuto pugnabant. Perſeus ubi adeſſe Aeto-

los audiuit: omiſſa obſidione urbis, quam oppugnabat: depopulatus tantum agros, Amphilochia exceſſit: atq; in Macedoniã rediјt. Et Aetolos inde auocauit populatio maritimæ oræ. Pleuratus Illyorum rex cũ ſexaginta lembis corinthium ſinum inuectus, adiunctis, Achæorum quæ partis erant, nauibus maritima Aetoliæ uaſtabat. aduerſus quos mille Aetoli miſſi, quacunq; ſe claſſis circumegerat, per littorum anfractus breuioribus ſemitis occurrebant. Et Romani ad Ambraciam pluribus locis quatiendo arietibus muros aliquantum urbis nudauerant: nec tamen penetrare in urbem poterant. nam & pari celeritate nouus pro diruto murus obijciebatur: & armati ruinis ſuperſtantes inſtar munimenti erant. Itaq; cum aperta ui parum procederet conſuli res: cuniculum occultum, uineis ante contecto loco, agere inſtituit. et aliquãdiu, cũ dies noctesq; in ope eſſent, nõ ſolũ ſub terra fodientes, ſed egerentes ẽt humũ: fefellere hoſtem. cumulus repẽte terræ eminẽs index operis oppidanis fuit. pauidiq; ne iam ſubrutis muris facta in urbem uia eſſet, foſſam intra murum è regione eius operis, quod uineis contectum erat: ducere inſtituunt. cuius ubi ad tantam altitudinem, quantæ eſſe ſolum infimum cuniculi poterat: peruenerunt: ſilentio facto pluribus locis aure admota ſonitum fodiẽtiũ captabant. quẽ ubi acceperunt: apiũt rectã in cuniculum uiam. nec fuit magni operis. momento enim ad inane, ſuſpenſo furculis ab hoſtibus muro, peruenerunt. ibi commiſſis operibus, cum è foſſa in cuniculum pateret iter: primo ipſis ferramentis, quibus in opere uſi erãt: dein celeriter armati etiã ſubeuntes occultam ſub

terram ediderunt pugnam. ſegnior deinde ea facta ẽ, interſepientibus cuniculum, ubi uellent, nunc cilicijs prætentis, nũc foribus raptim obiectis. Noua etiã haud magni operis aduerſus eos, qui in cuniculo erant: excogitata res eſt. dolium à fundo pertuſum, quà fiſtula modica inſeri poſſet: & fiſtulã ferream, operculumq́; dolij ferreum, & ipſum pluribus locis perforatum fecerunt. hoc tenui pluma completum dolium ore in cuniculum uerſo poſuerunt. per operculi foramina prælongæ haſtæ, quas Sariſſas uocant: ad ſummouendos hoſtes eminebant. ſcintillam leuem ignis inditam plumæ, folle fabrili ad caput fiſtulæ impoſito, flando accenderunt. inde non ſolum magna uis fumi, ſed acrior etiam fœdo quodam nidore ex aduſta pluma cum totum cuniculũ compleſſet: uix durare quiſquam intus poterat.

Cum in hoc ſtatu res ad Ambraciam eſſet: legati ab Aetolis Phaneas, & Damocles cum liberis mandatis decreto gentis ad conſulem uenerunt. nam prætor eorũ cum alia parte Ambraciam oppugnari cerneret: alia infeſtam oram nauibus hoſtiũ eſſe: alia Amphilochos, Dolopiamq́; à Macedonibus uaſtari: nec Aetolos ſimul ad tria diuerſa bella occurſantes ſufficere: conuocato cõcilio Aetolos principes, quid agendum eſſet, conſuluit. Omnium eò ſententiæ decurrerunt: ut pax, ſi poſſet, æquis, ſi minus, tolerandis conditionibus peteretur. Antiochi fiducia bellũ ſuſceptum. Antiocho terra mariq́; ſuperato, & propè extra orbem terræ ultra iuga Tauri exacto, quam ſpem eſſe ſuſtinendi belli? Phaneas, & Damocles quod è re Aetolorum, ut in tali caſu, fideq́; ſua eſſe cenſerent: agerent. quod enim ſibi conſilium,

aut cuius rei electionem à fortuna relictam? Cum his mandatis legati miſſi orauere cóſulem: ut parceret urbi: miſereretur gentis quondá ſociæ, nolle dicere iniurijs, miſeris certe coactæ inſanire. non plus mali meritos Aetolos Antiochi bello: quàm boni ante, cum aduerſus Philippum bellatum ſit: feciſſe. nec tum large gratiam relatam ſibi: nec nunc immodicæ pœnam iniungi debere. Ad ea Cóſul reſpódit: Magis ſæpe, quàm uere unquá Aetolos pacem petere. imitarentur Antiochum in petenda pace: quem in bellum traxiſſent. non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum ſit: ſed omni Aſia cis Taurum montem, opimo regno exceſſiſſe. Aetolos, niſi inermes, de pace agentes non auditurum ſe. arma illis prius, equoſq; omnes tradendos eſſe: deinde mille talentûm argenti populo romano dandum: cuius ſummæ dimidium præſens numeraretur: ſi pacem habere uellent. ad ea adiecturum etiam in fœdus eſſe: ut eoſdem, quos populus romanus, amicos, atq; hoſtes habeant. Aduerſus quæ legati, & quia grauia erant: & quia ſuorum animos indomitos, ac immutabiles nouerant: nullo reddito reſponſo, domum regreſſi ſunt: ut etiam atq; etiam, quid agendum eſſet, re integra prætorem, & principes conſulerent. Clamore, & iurgio excepti: quod rem traherent. Qualemcunq; pacem referre iuſſi cum redirent Ambraciam: Acarnanum inſidijs propè uiam poſitis, quibuſcũ bellum erat: circumuẽti, Pyrrheum cuſtodiendi deducuntur. Hæc mora iniecta eſt paci. Cum iam Atheniéſium, Rhodiorumq; legati, qui ad deprecandum pro his uenerant: apud conſulem eſſent: Aminander quoq; Athamanum rex fide

accepta uenerat in caſtra romana, magis pro Ambracia, ubi maiorem partem temporis exulauerat: quàm pro Aetolis ſollicitus. per hos certior factus conſul de caſu legatorum, adduci eos à Pyrrheo iuſſit. quorum poſt aduentum agi cœptum eſt de pace. Aminander, quod ſui maxime operis erat: impigre agebat: ut Ambracienſes compelleret ad deditionem. id cum per colloquia principum ſuccedens murum parum proficeret: poſtremo conſulis permiſſu ingreſſus urbem, partim conſilio, partim precibus euicit: ut permitterent ſe Romanis. Et Aetolos C. Valerius, Leuini filius, qui cum ea gente primũ amicitiam pepigerat: conſulis frater, matre genitus eadem, egregie adiuuit. Ambracienſes prius pacti, ut Aetolorum auxiliares ſine fraude emitterẽtur: aperuerũ portas. dein ut quingenta euboica darent talenta: ex q̃bus CC præſentia, CCC per annos ſex, pẽſionibus æquis. captiuos, perfugasq́; redderent Romanis. urbem ne quam formulæ ſui iuris facerent: quæ poſt id tempus, quo T. Quintius traieciſſet in Græciam: aut ui capta ab Romanis eſſet: aut uoluntate in amicitiam ueniſſet. Cephalenia inſula ut extra ius fœderis eſſet.

Hæc quanquam ſpe ipſorum aliquanto leuiora erãt: petentibus Aetolis, ut ad concilium referrẽt, permiſſum eſt. Parua diſceptatio de urbibus tenuit. quæ cum ſui iuris aliquando fuiſſent: auelli uelut à corpore ſuo ægre patiebantur. ad unum tamen omnes accipi pacem iuſſerunt. Ambracienſes coronam auream conſuli centum & quinquaginta pondo dederunt. ſigna ænea, marmoreáq́; et tabulæ pictæ, quibus ornatior Ambracia, quia regia ibi Pyrrhi fuerat: quàm cæteræ regionis eius ur-

bes erant: ſublata omnia, auectaq́; nihil præter ea tactum: uiolatum'ue. Profectus ab Ambracia conſul in mediterranea Aetoliæ, ad Argos Amphilochiũ (XXII millia ab Ambracia eſt) caſtra poſuit. eo tandẽ legati aetoli mirante conſule, quod morarentur, uenerunt. Inde poſteaquam approbaſſe pacem concilium Aetolorum, ac cepit: iuſſis proficiſci Romam ad ſenatum, permiſſoq́;, ut Athenienſes, & Rhodij deprecatores irent: dato, qui ſimul cum iis proficiſceretur, C. Valerio fratre, ipſe in Cephaleniam traiecit. Præoccupatas aures, animosq́; principum Romæ criminibus Philippi inuenerunt. qui per legatos, literasq́; Dolopas, Amphilochosq́;, et Athamaniam ereptas ſibi querens, præſidiaq́; ſua, poſtremo etiam filium Perſea ex Amphilochis pulſum, auerterat ſenatum ab audiendis precibus eorum. Rhodij tamen, & Athenienſes cum ſilentio auditi ſunt. Atheniẽſis legatus Leon, Iceſiæ filius, eloquentia etiam dicitur mouiſſe. qui uulgata ſimilitudine, mari trãquillo, quod uentis concitaretur, æquiparando multitudinem Aetolorum, uſus, cum in fide romanæ ſocietatis manſiſſent: inſita gentis tranquillitate quieſſe eos aiebat. poſteaquam flare ab Aſia Thoas & Dicæarchus, ab Europa Meneſtas & Democritus cœpiſſent: tum illam tempeſtatẽ coortam: quæ ad Antiochũ eos, ſicuti in ſcopulum, intuliſſet. Diu iactati Aetoli, tandem ut ad conditiones pacis conuenirent, effecerũt. fuerunt autem hæ. Imperium, maieſtatemq́; populi romani gens Aetolorum conſeruato ſine dolo malo. ne quem exercitum, qui aduerſus ſocios, amicosq́; eorum ducetur: per fines tuos tranſire ſinito: ne'ue ulla ope iuuato. hoſtes eoſdem habeto: quos

populus romanus: armáq; in eos ferto: bellumq; pariter gerito. perfugas, fugitiuos, captiuosq; reddito Romanis, ſocijsq;: præterquam ſi qui capti, cum domos rediſſent, iterum capti ſunt: aut ſi qui eo tempore ex ijs capti ſunt: qui tum hoſtes erant Romanis: cum inter præſidia romana Aetoli eſſent. aliorum qui comparebunt: intra dies centum Corcyræorum magiſtratibus ſine dolo malo tradantur. qui non comparebunt: quando quiſq; eorũ primum inuẽtus fuerit: reddatur. obſides quadraginta arbitratu conſulis romani dato: ne minores XII annorũ: neu maiores XL. obſes ne eſto prætor, præfectus equitum, ſcriba publicus: neu quis, qui ante obſes fuerit apud Romanos. Cephalenia extra pacis leges eſto. De pecuniæ ſumma, quam penderent, penſionibusq; eius nihil ex eo, quod cum conſule conuenerat: mutatum. pro argento ſi aurum dare mallent: dare conuenit: dum pro argenteis decem aureus unus ualeret. Quæ urbes, qui agri, qui homines Aetolorum iuris aliquando fuerunt: qui eorum T. Quintio, Cn. Domitio Conſ, poſt'ue eos conſules, aut armis ſubacti, aut uoluntate in ditionem populi romani uenerunt: ne quo eos Aetoli recepiſſent: uel in Aetolia eſſent: eæ urbes, agriq; Acarnanum ſunto. His legibus fœdus ictum cum Aetolis eſt. Eadem non æſtate ſolum, ſed etiam iiſdem prope diebus, quibus hæc à M. Fuluio conſule in Aetolia geſta ſunt: conſul alter Cn. Manlius in Gallogræcia bellum geſſit. quod nunc ordiri pergam. Vere primo Epheſum conſul uenit. acceptisq; copijs à L. Scipione, & exercitu luſtrato, concionem apud milites habuit. qua collaudata uirtute eorum, quod cum Antiocho uno prælio debellaſſent:

laſſent: adhortatus eos nouum cũ Gallis ſuſcipiendũ bellũ, qui et auxilijs Antiochũ iuuiſſent: et adeo indomita haberent ingenia: ut nequicquam Antiochus emotus ultra iuga Tauri montis eſſet: niſi frangerentur opes Gallorum: de ſe quoq; pauca, nec falſa, nec immodica adiecit. Læti milites cum frequenti aſſenſu conſulem adiuuerunt, partem uirium Antiochi fuiſſe Gallos credentes: rege ſuperato nullum momentum in ſolis per ſe Gallorum copijs fore. Eumenem haud in tempore abeſſe (Romæ tunc erat) credere conſul, gnarum locorum hominumq;, & cuius intereſſet frangi Gallorum opes. Attalum igitur fratrem eius acerſit à Pergamo. hortatusq; ad capeſſendum ſecum bellum, pollicentem ſuam, ſuorumq; operam, domum ad comparandum copias dimittit. Paucos poſt dies profecto ab Epheſo conſuli ad Magneſiam occurrit Attalus cum mille peditibus, equitibus CC: Athenæo fratre iuſſo cum cæteris copijs ſubſequi: commendata ijs cuſtodia Pergami: quos fratri, regnoq; fidos credebat. Conſul collaudato iuuene, cum omnibus copijs ad Mæandrum progreſſus caſtra poſuit: quia uado ſuperari amnis non poterat: & contrahendæ naues erant ad exercitum traijciendum. Tranſgreſſi Mæandrum ad Phileram Comen peruenerunt. fanum ibi auguſtum Appollinis, & oraculum: ſortes autem uerſibus haud inconditis dare uates dicuntur. hinc alteris caſtris ad Harpaſum flumen uentum eſt. quò legati ab Alabandis uenerunt: ut caſtellum, quod ab ipſis nuper deſciſſet: aut authoritate, aut armis cogeret iura antiqua pati. Eodem & Athenæus Eumenis, & Attali frater cum Cretenſi Leuſo, & Corrago Macedone uenit. mille

pedites miſtarum gentium, & trecentos equites ſecum adduxerunt. Conſul tribuno militum miſſo cum modica manu caſtellum ui receptum Alabandenſibus reddidit. ipſe nihil uia digreſſus ad Antiochiam ſuper Mæandrum amnẽ poſuit caſtra. Huius amnis fontes Celænis oriuntur. Celænæ urbs caput quondã Phrygiæ fuit. migratum inde haud procul ueteribus Celænis: nouæq; urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea ſorore Seleuci regis. Et Marſyas amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit. famaq; ita tenet: Celænis Marſyam cum Appolline tibiarum cantu certaſſe. Mæander ex arce ſumma Celænarum ortus, media urbe decurrens, per Caras primũ, deinde Ionas in ſinũ maris editur: qui inter Prienen, & Miletum eſt. Ad Antiochiam in caſtra conſulis Seleucus Antiochi filius ex fœdere icto cum Scipione ad frumentum exercitui dãdum uenit. parua diſceptatio de Attali auxiliaribus orta eſt: quod romano tantum militi pactum Antiohum ut daretur frumentũ, Seleucus dicebat. decuſſa ea quoq; eſt conſtantia conſulis. qui miſſo tribuno edixit: ne romani milites acciperent, priuſquam Attali auxilia accepiſſent. Inde ad Cordiuticos quos uocant, proceſſum eſt. ex eo loco ad Tabas tertijs caſtris peruentum. In finibus Piſidarum poſita eſt urbs, in ea parte: quæ uergit ad Pamphylium mare. integris uiribus regionis eius, feroces ad bellandum habebat uiros. Tum quoq; equites, in agmen romanum eruptione facta, haud modice primo impetu turbauere. deinde ut apparuit, nec numero ſe, nec uirtute pares eſſe: in urbem compulſi ueniam erroris petebant dedere urbem parati. V & XX talen-

ta argenti, & X millia medimnûm tritici imperata. ita in deditionem accepti. Tertio inde die ad Chaum amnem peruentum. inde profecti Erizam urbem primo impetu ceperunt. Ad Thabuſion caſtellum imminens flumini Indo uentum eſt. cui fecerat nomen Indus ab elephanto deiectus. Haud procul à Cibyra aberant: nec legatio ulla à Moagete tyranno ciuitatis eius, homine ad omnia infido atq; importuno, ueniebat. ad tentandum eius animum C. Manlium cum quatuor millibus peditum, & quingentis equitibus conſul præmittit. Huic agmini iam fineis ingredienti legati occurrerunt, nuntiantes: paratum eſſe tyrannum imperata facere. orabant: ut pacatus fines iniret: cohiberetq; à populatione agri militem. & coronam auream XV talentum afferebant munus. Manlius integros à populatione agros ſeruaturum pollicitus, ire ad conſulem legatos iuſſit. quibus eadem referentibus conſul, neque Romani, inquit, bonæ uoluntatis ullum ſignum erga nos tyranni habemus: & ipſum talem eſſe inter omnes conſtat: ut de pœna eius magis, quàm de amicitia nobis cogitandum ſit. Perturbati hac uoce legati nihil aliud petere: quàm ut coronam acciperet: ueniendiq; ad eum poteſtatem tyranno, & copiam loquendi, ac purgandi ſe, faceret. Permiſſu conſulis poſtero die in caſtra tyrannus uenit, ueſtitus, comitatusq; uix ad priuati modice locupletis habitum. & oratio fuit ſummiſſa, & infracta, extenuantis opes ſuas, urbiumq; ſuæ ditionis egeſtatem querentis. Erant autem ſub eo, præter Cibyram, Muleum, & quæ Allimne appellatur. ex his, ut ſe, ſuoſq; exſpoliaret: V & XX talenta ſe

collecturum propè ut diffidens pollicebatur. Enimuero, inquit consul, ferri iam ludificatio iſta non poteſt. parum eſt non erubuiſſe abſentem: cum per legatos fruſtrareris: niſi præſens quoq; in eadem impudentia perſiſtas. V & XX talenta tyrannidem tuam exhaurirent? quingenta ergo talenta niſi triduo numeres: populationem in agris, obſidionem in urbe expecta. Hac denuntiatione conterritus, perſtare tamen in pertinaci ſimulatione inopiæ: & paulatim illiberali adiectione nunc per cauillationem, nunc precibus, & ſimulatis lachrymis ad centum talenta eſt perductus. adiecta decem millia medimnûm frumenti. Hæc omnia intra ſex dies exacta. A Cibyra per agros Idenſium exercitus ductus: transgreſſusq; Caularem amnem, poſuit caſtra. poſtero die & præter Caralliten paludem agmen ductum. ad Manandrum manſerunt. inde progredientibus, ab Lago proxima urbe metu incolæ fugerunt. uacuum hominibus, & refertum rerum omnium copia oppidum diripuerunt. inde ab Lyſis fluminis fonte poſtero die ad Cobulatum amnem progreſſi. Telmenſes eo tempore Iſiondenſium arcem urbe capta oppugnabant. incluſi, cum alia ſpes auxilij nulla eſſet: legatos ad conſulem orantes opem miſerunt. cum coniugibus ac liberis in arce incluſos ſe mortem indies aut ferro, aut fame patiendam expectare. Volenti conſuli cauſa in Pamphyliam diuertendi oblata eſt. adueniens obſidione Iſiondenſes exemit. Telmeſo pacem dedit: quinquaginta talentis argenti acceptis. item Aſpendijs, cæteriſq; Pamphyliæ populis. Ex Pamphylia rediens ad flumen Taurum primo die, poteſtero ad Sylenen, quam uocant Co-

men: poſuit caſtra. profectus inde continentibus itineribus ad Cormaſam urbem peruenit. Darſa proxima urbs erat. eam metu incolarum deſertam, plenam omnium rerum copia inuenit. Progredienti præter paludes legati ab Lyſione dedentes ciuitatem uenerunt. Inde in agrum Agalaſſenum, uberem, fertilemq; omni genere frugum, uentum eſt. Colunt Piſidæ, longæ optimi bello regionis eius tum ea res animos facit: tum agri fœcunditas, & multitudo hominum, & ſitus inter paucas munitæ urbis. Conſul, quia nulla legatio ad fines præſto fuerat: prædatum in agros miſit. tum demum fracta pertinacia eſt: ut ferri, agiq; res ſuas uiderunt. legatis miſſis pactis quinquaginta talentis, & XX millibus medimnûm tritici, & XX hordei pacem impetrauerunt. Progreſſus inde ad Rhotrinos fontes ad uicum, quem Aporides Comen uocant: poſuit caſtra. Eò Seleucus ab Apamea poſtero die uenit. Aegros inde, & inutilia impedimenta cum Apameam dimiſiſſet: duabus itinerum à Seleuco acceptis, profectus ea die in metropolitanum campum, poſtero die Dymas Phrygiæ proceſſit. inde Synada uenit: metu omnibus circa oppidis deſertis. quorum iam præda graue agmen trahens, uix quinque millium die toto itinere perfecto, ad Beundos, quod Vetus appellant, peruenit. ad Antibura inde, & altero die ad Alexandri fontes, tertio ad Abbaſſum poſuit caſtra. ibi plures dies ſtatiua habuit: quia peruentum erat ad Toliſtobogiorum fines. Galli, magna hominum uis, ſeu inopia agri, ſeu prædæ ſpe, nullam gentem, per quam ituri eſſent, parem armis rati, Brennone duce in dardanos peruenerunt. ibi ſe-

ditio orta: & ad XX millia hominum cum Lomno rio, ac Lutario regulis ſeceſſione facta à Brennone in Thraciam iter auerterunt. ubi cum reſiſtentibus pugnã do, pacem petentibus ſtipendium imponendo, Byzantium cum perueniſſent: aliquandiu oram Propontidis uectigalem habendo, regionis eius urbes optinuerunt. Cupido inde eos in Aſiam tranſeundi audientes ex propinquo, quanta ubertas terræ eius eſſet, cepit. & Lyſimachia fraude capta, Cherſoneſóq; omni armis poſſeſſa, ad Helleſpontum deſcenderunt. ibi uero exiguo diuiſis freto cernentibus Aſiam multo magis animi ad tranſeundum accenſi. nuntiosq; ad Antipatrum præfectum eius oræ de tranſitu mittebant. quæ res cum lentius ſpe ipſorum traheretur: alia rurſus noua inter regulos orta ſeditio eſt. Lomnorius retro, unde uenerat, cum maiore parte hominum repetit Byzantium. Lutarius Macedonibus per ſpeciem legationis ab Antipatro ad ſpeculandum miſſis duas tectas naues, & tres lembos adimit. his alios atq; alios dies nocteſq; tranſuehendo, intra paucos dies omnes copias traiecit. Haud ita multo poſt Lomnorius, adiuuante Nicomede Bithyniæ rege, à Byzantio tranſmiſit. coeunt deinde in unum rurſus Galli: & auxilia Nicomedi dant aduerſus Zyboeam partem tenentem Bithyniæ, gerenti bellum. atque eorum maxime opera deuictus Zyboea eſt. Bithyniáq; omnis in deditionem Nicomedis conceſſit. Profecti ex Bythynia in Aſiam proceſſerunt. non plus ex XX millibus hominum quàm decem armata erant. tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum incolunt, gentibus iniecerunt: ut quas

adiſſent, quaſq; non adiſſent, pariter ultimæ propinquis imperio parerent. Poſtremo, cum tres eſſent gentes, Toliſtobogij, Throcni, Tectoſagi: in tres partes, qua cuique populorum ſuorum uectigalis Aſia eſſet, diuiſerunt. Throcinis Helleſponti ora data: Toliſtobogij Aeolida atque Ioniam, Tectoſagi mediterranea Aſiæ ſortiti ſunt. & ſtipendium tota cis Taurum Aſia exigebant. ſedem autem ipſi ſibi circa Halyn flumen cœperunt. tantuſq; terror eorum nominis erat, multitudine etiam magna ſobole aucta: ut Syriæ quoque ad poſtremum reges ſtipendium dare non abnuerent. Primus regum Aſiam incolentium abnuit Attalus, pater regis Eumenis. audaciq; incœpto præter omnium opinionem affuit fortuna: & ſignis collatis ſuperior fuit. non tamen ita infregit animos eorum: ut abſiſterent imperio. Eiſdem opes uſque ad bellum Antiochi cum romanis manſerunt. tum quoque pulſo Antiocho, magnam ſpem habuerunt: quia procul mari incolerent, romanum exercitum ad ſe non peruenturum. Cum hoc hoſte tam terribili omnibus regionis eius quia bellum gerendum erat: pro concione milites maxime in hunc modum allocutus eſt conſul. Non me præterit milites: omnium, quæ Aſiam colunt, gentium Gallos fama belli præſtare. inter mitiſſimum genus hominum ferox natio peruagata bello propè orbem terrarum, ſedem cœpit. procera corpora: promiſſæ, & rutilatæ comæ: uaſta ſcuta: prælongi gladij: ad hæc cantus ineuntium prælium, & ululatus, & tripudia: & quatientium ſcuta in patrium quendam morem horrendus armorum crepitus: omnia de induſtria compoſita

ad terrorem. Sed hæc, quibus inſolita atq; inſueta ſunt: Græci, & Phryges, & Cares timeant. Romanis gallici tumultus aſſuetis etiam uanitates notæ ſunt. Semel primo congreſſu ad Alliam olim fuderunt maiores noſtros. eos ex eo tempore per ducentos iam annos pecorũ in modum conſternatos cædunt: fugantq;. et plures propè de Gallis triumphi, quàm de toto orbe terrarum acti ſunt. Iam uſu hoc cognitum eſt: ſi primum impetum, quem feruido ingenio, & cæca ira effundunt: ſuſtinueritis: fluunt ſudore, & laſſitudine membra: labãt arma: mollia corpora, molles, ubi ira conſedit, animos ſol, puluis, ſitis, ut ferrum non admoueas: proſternunt. Non legionibus legiones eorum ſolum experti ſumus: ſed uir unus cum uiro uno congrediendo. T. Manlius, M. Valerius quantum gallicam rabiem uinceret romana uirtus, docuerunt. iam M. Manlius unus agmine ſcandentes in Capitolium Gallos detruſit. & illis maioribus noſtris cum haud dubijs Gallis in terra ſua genitis res erat. hi iam degeneres ſunt miſti & Galli & Græci: unoq; nomine Gallogræci uere appellantur. ſicut in frugibus, pecudibusq; non tantum ſemina ad ſeruandũ indolem ualent: quantum terræ proprietas, cœliq;, ſub quo aluntur: mutat. Macedones, qui Alexandriam in Aegypto, qui Seleuciam ac Babyloniam, quiq; alias ſparſas per orbem terrarum colonias habent: in Syros, Parthos, Aegyptios degenerarunt. Maſſilia inter Gallos ſubtraxit aliquantulum ab accolis animorum: niſi quod ex ſpartana dura illa & horrida diſciplina manſit. Generoſius in ſua quicqd ſede gignitur: inſitum alienæ terræ in id, quo alitur, natura uertente

ſe, degenerat. Phrygas igitur gallicis oneratos armis, ſicut in acie Antiochi cæcidiſtis: uictos uictores cædetis. Magis uereor: ne parum inde gloriæ, quàm ne nimium belli ſit. Attalus eos rex ſæpe fudit: fugauitq;. Nolite exiſtimare: bæluas tantum recens captas feritatem illam ſylueſtrem primo ſeruare: deinde cum diu manibus humanis alantur, miteſcere: in hominum feritate mulcenda non eandem naturam eſſe. Eoſdem'ne hos creditis eſſe: qui patres eorũ auiq; fuerũt? extorres inopia agrorum profecti domo, per aſperrimã Illyrici oram Pæoniam, inde & Thraciam, pugnando cum ferociſſimis gentibus emenſi, has terras ceperunt. duratos eos tot malis, exaſperatoſq; accepit terra, quæ copia rerum omniũ ſaginaret. uberrimo agro, mitiſſimo cœlo, clementibus accolarum ingenijs omnis illa, cum qua uenerant, manſuefacta eſt feritas. Vobis meherculè Martis uiris cauẽda ac fugienda quamprimum amœnitas eſt Aſiæ. tantum hæ peregrinæ uoluptates ad extinguendum uigorem animorum poſſunt: quantum contagio diſciplinæ, moriſq; accolarum ualet. Hoc tamen feliciter euẽnit: quod ſicut uim aduerſus uos nequaquã, ita famã apud Græcos parẽ illi antiquæ optinẽt: cũ qua uenerũt belliq; gloriã uictores eandẽ inter ſocios habebitis: quã, ſi ſeruãtes antiquũ ſpecimen animorũ Gallos uiciſſetis. Concione dimiſſa, miſſiſq; ad Epoſſognatum legatis, qui unus ex regulis & in Eumenis amicitia manſerat: & negauerat Antiocho aduerſus Romanos auxilia: caſtra mouit. Primo die ad Alandrum flumen, poſtero ad uicum, quem uocant Tyſcon, uentum. Eo legati Orondenſium cum ueniſſent amicitiam petentes:

talenta ijs ſunt imperata: precantibusq́; ut domum renuntiarent, poteſtas facta. Ducere inde exercitum conſul ad Plitendum. deinde ad Alyattos caſtra poſita. Eo
* miſſi ad Epoſſognatum redierunt legati, compulſi reguli, orantes: ne Tectoſagis bellum inferrent. ipſum in eam gentem iturum Epoſſognatum: perſuaſurumq́;: ut imperata faciant. Data uenia regulo, duci inde exercitus per Axylon quam uocant terram, cœptus. Ab re nomen habet. non ligni modo quicquam, ſed ne ſpinas quidem, aut ullum aliud alimentum fert ignis. fimo bubulo pro lignis utuntur. Ad Euballum Gallogræciæ caſtellum caſtra habentibus Romanis apparuere cum magno tumultu hoſtium equites. nec turbarunt tantum ſtationes romanas repente inuecti: ſed quoſdam etiam occiderũt. qui tumultus cum in caſtra perlatus eſſet: effuſus repente omnibus portis equitatus romanus fudit, fugauitq́; Gallos: & aliquot fugientes occidit. Inde conſul, ut qui iam ad hoſtes peruentum cerneret: explorato deinde, & cum cura coacto agmine procedebat. & continentibus itineribus cum ad Sangarium flumen perueniſſet: pontem, quia uado nuſquam tranſitus erat: facere inſtituit. Sangarius ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, admiſcetur ad Bithyniam Tymbri fluuio: inde maior iam geminatis aquis per Bithyniam fertur: & in Propontidem ſeſe effundit, non tamen tam magnitudine memorabibis: quàm quod piſcium accolis ingentem uim præbet. Tranſgreſſis ponte perfecto flumen, præter ripam euntibus Galli matris magnæ à Peſſinunte occurrêre cum inſignibus ſuis, uaticinantes fanatico carmine: deam Romanis uiam belli, & uictoriam dare, impe-

riumq; eius regionis. Accipere ſe omen cum dixiſſet cõſul: caſtra eo ipſo loco poſuit. poſtero die ad Gordium peruenit. Id haud magnum quidem oppidum eſt: ſed pluſquam mediterraneum celebre, & frequens emporium. tria maria pari fermè diſtantia interuallo habet: ad Helleſpontum, ad Sinopen, & alterius oræ litora: qua Cilices maritimi colunt. multarum magnarumq; præterea gentium fines contingit: quarum commercium in eum maxime locum mutui uſus contraxere. Id tum deſertum fuga incolarum oppidum, refertum idem copia rerum omnium inuenerunt. Ibi ſtatiua habentibus legati ab Epoſſognato uenerunt, nuntiantes: profectum eum ad regulos Gallorũ nihil æqui impetraſſe. ex campeſtribus uicis, agriſq; frequentes demigrare: & cum coniugibus ac liberis, quæ ferre atq; agere poſſent, præ ſe agentes, portanteſq;, Olympum montem petere: ut inde armis, locorumq; ſitu ſeſe tuerentur. Certiora poſtea Orondenſium legati attulerunt. Toliſtobogiorum ciuitatem Olympum montem cepiſſe. diuerſos Tectoſagos alium montem, qui Magaba dicatur: petiſſe. Throcmos, coniugibus ac liberis apud Tectoſagos depoſitis, armatorum agmine Toliſtobogijs ſtatuiſſe auxilium ferre. Erant autem tunc trium populorum reguli Ortiago, & Combolomarus, & Gaulotus. Iis hæc maxime belli ratio ſumendi fuerat: quod cum montes editiſſimos eius regionis tenerent: conuectis omnibus, quæ ad uſum quamuis longi temporis ſufficerent: tædio ſe fatigaturos hoſtes cenſebant. nam neque auſuros per tam ardua, atq; iniqua loca ſubire eos: & ſi conarẽtur: uel parua manu prohiberi, ac deturbari poſſe: nec

quietos in radicibus gelidorum montium ſedẽtes frigus, aut inopiam, laturos. Et cum ipſa altitudo locorum eos tutaretur: foſſam quoq; , & alia munimenta uerticibus ijs, quos inſederãt: circũiecere. minima apparatus miſſilium telorum cura fuit: quod ſaxa affatim præbituram aſperitatem ipſam locorũ credebant. Conſul, quia non comminus pugnam, ſed procul locis oppugnandis futuram præceperat animo: ingentem uim pilorum uelitarium, haſtarum, ſagittarum, glandiſq; , & modicorum qui funda mitti lapidum poſſent, parauerat. inſtructuſq; miſſilium apparatu ad Olympum montem ducit: & à quinq; fermè millibus locat caſtra. Poſtero die cum quadringentis equitibus, & Attalo progreſſum eum ad naturam montis, ſitumq; gallicorum caſtrorum uiſendum, equites hoſtium, duplex numerus effuſus è caſtris, in fugam auerterunt. occiſi quoq; pauci fugientium: uulnerati plures. Tertio die cum omnibus ad loca exploranda profectus, quia nemo hoſtium extra munimenta proceſſit: tuto circumuectus montem, animaduertit meridiana regione terrenos, & placide accliuos ad quendam finem colles eſſe: ad ſeptentrionem arduas, et rectas propè rupes: atq; oĩbus fermè alijs inuijs, itinera tria eſſe: unum medio monte: quà terrena erãt: duo difficilia ab hyberno ſolis ortu, & ab æſtiuo occaſu. Hæc contemplatus eo die ſub ipſis radicibus poſuit caſtra. poſtero die ſacrificio facto, cũ primis hoſtijs litaſſet: trifariã exercitũ diuiſum ducere ad hoſtem pergit. ipſe cum maxima parte copiarum, quà æquiſſimum aditum præbebat mons: aſcendit: & L. Manlium fratrem ab hyberno ortu, quoad loca patiantur, et tuto poſ-

ſit, ſubire iubet. ſi qua periculoſa, & prærupta occurrant: non pugnare cũ iniquitate locorũ: neq; inexuperabilibus uim afferre: ſed obliquo mõte ad ſe declinare: et ſuo agmini coniungi. C. Heluium cum tertia parte circũire ſenſim per infima montis: deinde ab æſtiuo occaſu erigere agmen. & Attali auxilia trifariam æquo numero diuiſit. ſecum eſſe ipſum iuuenem iuſſit. equitatum cum elephantis in proxima tumulis planicie reliquit. edictum præfectis: ut intenti, quid ubiq; geratur, animaduertant: opemq; ferre, quò poſtulent res, properent. Galli ab duobus lateribus ſatis fidentes inuia eſſe, ab ea parte, quæ in meridiẽ uergeret, ut armis clauderent uiam: quatuor fermè millia armatorum ad tumulum imminentem uiæ minus mille paſſuum à caſtris occupandum mittunt: eo ſe rati uelut caſtello iter impedituros. Quod ubi Romani uiderunt: expediunt ſeſe ad pugnã. ante ſigna modico interuallo uelites eũt. & ab Attalo Cretenſes ſagittarij, & funditores, & Tralli Thraces, ſigna peditum, ut per arduum, leni gradu ducuntur, ita præ ſe habentium ſcuta: ut miſſilia tãtum uitarent: pede collato non uiderentur pugnaturi. Miſſilibus ex interuallo loci prælium commiſſum, & primo par eſt: Gallos loco adiuuante: Romanos uarietate, & copia telorum. procedente certamine nihil iam æqui erat. ſcuta longa, cæterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plana male tegebant Gallos. nec iam tela alia habebant, præter gladios: quorũ cum manum hoſtis non conſereret: nullus uſus erat. ſaxis, nec modicis, ut quæ non præparaſſent: ſed quod cuiq; temere trepidanti ad manum ueniſſet: ut inſueti,

nec arte, nec uiribus adiuuantes ictum, utebantur. ſagittis, glande, iaculis incauti, & ab omni parte configebantur: nec quid agerent, ira & pauore occæcatis animis, cernebant. & erant deprehenſi genere pugnæ: in quod minime apti ſunt. nam quemadmodum comminus, ubi inuicem pati, & inferre uulnera licet: accendit ira animos eorum: ita ubi ex oculto, & procul leuibus telis uulnerantur: nec quo ruant cæco impetu, habent: uelut feræ transfixæ in ſuos temere incurrunt. Detegebat uulnera eorum: & quod nudi pugnant: & ſunt fuſa & candida corpora: ut quæ nunquam, niſi in pugna nudentur. ita & plus ſanguinis è multa carne fundebatur: & fœdiores patebant plagæ: & candor corporum magis ſanguine atro maculabatur. ſed non tam patentibus plagis mouentur, interdum inſecta cute: ubi latior, quàm altior plaga eſt: & etiã glorioſius ſe pugnare putant. idem, cum aculeus ſagittæ, aut glandis abditæ introrſus tenui uulnere in ſpeciem urit: & ſcrutanteis quæ uellant, telum non ſequitur: tum in rabiem et pudorem tam paruæ perimentis peſtis uerſi proſternunt corpora humi: ſicut paſſim procumberent. alij ruentes in hoſtem undiq; configebantur: & cum comminus uenerant: gladijs à uelitibus trucidabantur. Hic miles tripedalem parmam habet: & in dextera haſtas: quibus eminus utitur. gladio hiſpanienſi eſt cinctus. quod ſi pede collato pugnandum eſt: trãslatis in læuam haſtis, ſtringit gladium. Pauci ſupererant iam Gallorum. qui poſteaquam ab leui armatura ſuperatos ſe uiderunt: & inſtare legionũ ſigna: effuſa fuga caſtra repetũt, pauoris, et tumultus iã plena: ut ubi fœ-

mulieres,pueriq;, & alia imbellis turba permiſta eſſet. Romanos uictores deſerti fuga hoſtium acceperunt tumuli. Sub idem tempus L. Manlius, & C. Heluius, cum quoad uiam colles obliqui dederunt, aſcendiſſent: poſteaquam ad inuia uentum eſt: flexere iter in partem montis: quæ una habebat iter: & ſequi conſulis agmen modico uterq; interuallo, uelut ex compoſito, cœperũt: quod primo optimum factu fuiſſet, in id neceſſitate ipſa cópulſi ſubſidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximæ ſpei ſuis fuerant: ut primis forte deturbatis, ſecundi & tegant pulſos: & integri pugnam excipiãt. Conſul, poſteaquam ad tumulos ab leui armatura captos prima ſigna legionum peruenerunt: reſpirare, & conquieſcere pauliſper militem iubet. ſimul ſtrata per tumulos corpora Gallorum oſtentat. & cum leuis armatura tale prælium ediderit: quid ab legionibus? quid ab iuſtis armis? quid ab animis fortiſſimorum militum expectari? caſtra illis capienda eſſe: in quæ compulſus ab leui armatura hoſtis trepidet. præcedere tamen iubet leuem armaturam: quæ, cum ſtaret agmen: colligendis per tumulos telis, ut miſſilia ſufficerent, haud ſegne idipſum tempus conſumpſerat. Iam caſtris appropinquabant. & Galli, ne parum ſe munimenta ſua tegerent: armati pro uallo conſtiterant. obruti deinde omni genere telorum, cum quo plures ac denſiores erant, eo minus uani quicquam intercideret teli: intra uallum momento temporis compelluntur, ſtationibus tantum firmis ad ipſos aditus portarum relictis. In multitudinem compulſam in caſtra uis ingens miſſilium telorum conijciebatur. & uulnerari multos, clamor permiſtus mulierum

atq; puerorum ploratibus ſignificabat. In eos, qui portas ſtationibus ſuis clauſerant: legionum anteſignani pila coniecerunt. hi uero non uulnerabātur: ſed tranſuerberatis ſcutis pleriq; inter ſe conſerti hærebant. nec diutius impetum Romanorum ſuſtinuerunt. Patentibus iā portis, priuſquam irrumperent uictores: fuga è caſtris Gallorum in omnes partes facta eſt. ruunt cæci ꝑ uias, per inuia: nulla præcipitia ſaxa, nullæ rupes obſtant: nihil præter hoſtem metuunt. itaq; pleriq; præcipites per uaſtam altitudinem prolapſi, aut debilitati exanimantur. Cōſul caſtris captis, direptione, prædáq; abſtinet. militem ſequi, pro ſe quenq; & inſtare, & perculſis pauorem addere iubet. Superuēnit & alterum cum L. Manlio agmen. nec eos caſtra intrare ſinit. protinus ad perſequendos hoſtes mittit. et ipſe paulo poſt, tradita captiuorū cuſtodia tribunis militum, ſequitur, debellatum ratus: ſi in illo pauore quamplurimi cæſi forent: aut capti. Egreſſo conſule, C. Heluius cum tertio agmine aduēnit. nec continere ſuos à direptiōe caſtrorum ualuit. prædáq; eorum, iniquiſſima ſorte, qui pugnæ non interfuerant: facta eſt. Equites diu ignari & pugnæ, & uictoriæ ſuorum ſteterunt. deinde & ipſi, quantum equi in colles ſubire poterant: ſparſos fuga Gallos circa radices montis conſectati cecidêre: aut cepere. Numerus interfectorum haud facile iniri potuit: quia late inter omnes anfractus montium fugaq;, & cædes fuit: & magna pars rupibus inuijs in profundæ altitudinis conualles delapſa eſt: pars in ſyluis, uepribuſq; occiſa. Claudius, qui bis pugnatum in Olympo monte ſcribit: ad XL millia hominum cæſa author eſt. Valerius

Antiâs,

Antiâs, qui magis immodicus in numero augendo eſſe ſolet: non plus decem millia. Numerus captiuorum haud dubie millia XL expleuit. quia omnis generis, ætatisq; turbam ſecum traxerant, demigrantium magis, quàm in bellum euntium modo. Conſul armis hoſtium in uno concrematis cumulo, cæteram prædam conferre omnes iuſſit: & aut uendidit quod eius in publicum redigendum erat: aut cum cura, ut quamæquiſſima eſſet, per milites diuiſit. Laudati quoq; pro concione omnes ſunt: donatiq; pro merito quiſq;: ante omnes Attalus ſummo cæterorum aſſenſu. nam ſingularis eius iuuenis cum uirtus, & induſtria in omnibus laboribus periculisq;, tum modeſtia etiam fuerat. Supererat bellum integrum cum Tectoſagis. Ad eos profectus Conſ, tertijs caſtris Angiram, nobilem in illis locis urbem, peruênit: unde hoſtes paulo plus X millia aberant. ubi cum ſtatiua eſſent: facinus memorabile à captiua factum eſt. Oriſgontis reguli uxor forma eximia cuſtodiebatur inter plures captiuos. cui cuſtodiæ centurio præerat, & libidinis, & auaritiæ militaris. is primo eius animum tentauit. quem cum abhorrentem à uoluntario uideret ſtupro: corpori, quod ſeruum fortuna erat: uim fecit. deinde ad leniendam indignitatem iniuriæ, ſpem reditus ad ſuos mulieri fecit. & ne eã quidem ut gratuitam amans, certo auri pondere pactus, ne quem conſcium ſuorum haberet, ipſi permittit, ut quem uellet, unum ex captiuis nuntium ad ſuos mitteret. locum propè flumen conſtituit: quò duo, nec plus, neceſſarij captiuæ cum auro uenirent nocte inſequenti ad eam accipiendam. Forte ipſius mulieris ſeruus inter

captiuos eiuſdem cuſtodiæ erat. hunc nuntium primis tenebris extra ſtationes centurio educit. Nocte inſequenti & duo neceſſarij mulieris ad conſtitutum locum, & centurio cum captiua uenit. ubi cum aurum oſtenderent: quod ſummã talenti attici (tanti enim pepigerat) expleret: mulier lingua ſua, ut ſtringerent ferrum: & centurionem penſantem aurum occiderent: imperauit. Iugulati præciſum caput ipſa inuolutum ueſte ferens ad uirum Oriſgontem, qui ab Olympo domum effugerat: peruenit. quem priuſquam complecteretur: caput centurionis ante pedes eius abiecit. mirantiq; cuiuſnam id caput hominis, aut quod id facinus haudquaquam muliebre eſſet, & iniuriam corporis, & ultionem uiolatæ per uim pudicitiæ confeſſa uiro eſt. aliáq; (ut traditur) ſanctitate & grauitate uitæ huius matronalis facinoris decus ad ultimum conſeruauit. Ad Angiram in ſtatiua Tectoſagum oratores ad conſulem uenerunt petentes: ne ante ab Angira caſtra moueret: quàm collocutus cum ſuis regibus eſſet. nullas conditiones pacis ijs non bello fore potiores. Tempus in poſterum diem conſtituitur: locuſq;: qui maxime medius inter caſtra Gallorum, & Angiram eſt uiſus. Quò cum conſul ad tempus cum præſidio quingentorum equitum ueniſſet: nec ullo gallorum ibi uiſo, regreſſus in caſtra eſſet: oratores ijdem redeunt, excuſantes: religione obiecta uenire reges non poſſe. principes gentis, per quos æque res tranſigi poſſet: uenturos. Conſul, ſe quoq; Attalum miſſurum dixit. Ad hoc colloquium utrinq; uentum eſt. trecentos equites Attalus præſidij cauſa cum adduxiſſet: actæ ſunt pacis conditiones. Finis rei quia abſentibus ducibus imponi non pote-

rat: conuēnit: uti conſul, regesq́; eo loco poſtero die congrederentur. Fruſtratio Gallorum eò ſpectabat: primum ut tererent tempus: donec res ſuas, cum quibus periclitari nolebant: cum coniugibus ac liberis trans Halyn flumen traijcerent: deinde quod ipſi conſuli parum cauto aduerſus colloquij fraudē inſidiabantur. Mille ad eā rē ex omni numero audaciæ expertæ delegerunt equites. & ſucceſſiſſet fraus: ni pro iure gentium, cuius uiolandi conſilium initum erat: ſtetiſſet fortuna. Pabulatores, lignatoresq́; romani in eam partem, in qua colloquium futurū erat: ducti ſunt: tutius id futurum tribunis ratis: quia conſulis præſidium et ipſum pro ſtatione habituri erant, hoſti oppoſitum. ſuam tamen alteram ſtationem propius caſtra ſexcentorū equitum poſuerunt. Conſul, affirmante Attalo uenturos reges, & tranſigi rem poſſe, profectus è caſtris cum eodem, quo antea, præſidio equitum qngentorū ferè proceſſit. ſed cum nec multum à conſtituto loco abeſſet: repente concitatis equis cum impetu hoſtili uidit Gallos uenientes. conſtituit agmen: et expedire tela, animosq́; equitibus iuſſis, primo conſtanter initiū pugnæ accepit: nec ceſſit. deinde, cū prægrauaret multitudo: cedere ſenſim, nihil confuſis turmarū ordinibus, cœpit. poſtremo, cum iā plus in mora periculi, q̄ in ordinibus conſeruandis præſidij eſſet: omnes paſſim in fugam effuſi ſunt. tum uero inſtare diſſipatis Galli: et cædere. magnaq́; pars oppreſſa foret: ni ſtatio pabulatorū ſexcenti equites occurriſſent. ij procul clamore pauido ſuorū exaudito, cum tela equosq; expediſſent: integri profligatam pugnā acceperunt. itaq; uerſa extemplo fortuna eſt: uerſus in uictores à uictis terror: et primo impetu fu

ſi Galli ſunt. & ex agris occurrebant pabulatores: &
undiq; obuius hoſtis Gallis erat: ut ne quidem fugam fa
cilem, aut tutam haberent: quia recentibus equis Roma
ni feſſos ſequebantur. pauci ergo effugerunt. captus eſt
nemo. maior multo pars per fidem uiolati colloquij
pœnas morte luerunt. Romani ardentibus animis po=
ſtero die omnibus copijs ad hoſtem peruenerunt. bi-
duum naturam montis per ſe ipſum explorando, ne qd
ignoti eſſet, abſumpſit conſul. tertio die cum auſpicio ope
rã dediſſet: deinde immolaſſet: in quatuor partes diui
ſas copias eduxit: duas ut medio monte duceret: duas ab
lateribus ut aduerſus cornua Gallorum erigeret. Hoſtiũ
quod roboris erat, Tectoſagi & Throcini mediam te-
nebant aciem, millia hominum quinquaginta. eqtatum,
qa equorũ nullus inter inæquales rupes uſus erat: ad pe
des deductum, X millia hominũ, ab dextero locauerũt
cornu. Ariarathis Cappadoces, et Morzi auxiliares in
læuo quatuor fermè millium numerum explebant. Cõ
ſul, ſicut in Olympo monte, prima in acie locata leui
armatura, telorum omnis generis ut æque magna uis
ad manum eſſet, curauit. Vbi appropinquarunt: omnia
eadem utrinq;, quæ fuerant in priore prælio: erant: præ
ter animos, & uictoribus ab re ſecunda auctos, & ho=
ſtibus fractos. quia etſi non ipſi uicti erat: ſuæ gentis ho
minum cladem pro ſua ducebant. itaq; à paribus ini-
tijs cœpta res eundem exitum habuit. Velut nubes le-
uium telorum coniecta obruit aciem Gallorum. nec aut
procurrere quiſquam ab ordinibus ſuis, ne nudaret
undique corpus ad ictus: audebat: & ſtantes, quo
denſiores erant: hoc plura uelut deſtinatum petentibus,

uulnera accipiebant. Conſul iam per ſe turbatis ſi legionum ſigna oſtendiſſet, uerſuros extemplo in fugam omnes ratus, receptis inter ordines uelitibus, & alia turba auxiliorum, aciem promouit. Galli & memoria Toliſtobogiorum cladis territi, & inhærentia corporibus gerentes tela, feſſiq; & ſtando & uulneribus, ne primum quidem impetum, & clamorem Romanorum tulerunt. Fuga ad caſtra inclinauit. ſed pauci intra munimenta ſe recepere. pars maior dextra læuáq; palati, quà quenq; impetus tulit: fugerunt. uictores uſque ad caſtra ſecuti cæciderunt terga. deinde in caſtris cupiditate prædæ hæſerunt: nec ſequebatur quiſquam. In cornibus Galli diutius ſteterunt: quia ſerius ad eos peruentum eſt. cæterum ne primum quidem coniectum telorum tulerunt. Conſul, qui ingreſſos in caſtra ab direptione abſtrahere non poterat: eos, qui in cornibus fuerant: protinus ad ſequendos hoſtes miſit. per aliquantum ſpatium ſecuti. non plus tamen octo millia hominum in fuga (nam pugna nulla fuit) ceciderunt. reliqui flumen Halyn traiecerunt. Romanorum magna pars ea nocte in hoſtium caſtris manſit. cæteros in ſua caſtra conſul reduxit. poſtero die captiuos, prædamq; recenſuit. quæ tanta fuit: quanta auidiſſima rapiendi gens, cũ cis montem Taurũ omnia armis per multos tenuiſſet annos coaceruare potuit. Galli ex diſſipata paſſim fuga in unũ locum congregati, magna pars ſaucia, ut inermes, nudati omnibus rebus, oratores de pace ad conſulẽ miſerunt. Eos Manlius Epheſum uenire iuſſit. ipſe (iam enim medium autumni erat) locis gelidis propinquitate Tauri montis excedere properans, uictorem exerci-

tum in hyberna maritimæ oræ reduxit. Dum hæc in Aſia geruntur: in cæteris prouincijs tranquillæ res fuerunt. Cenſores Romæ T. Quintius Flaminius, & M. Claudius Marcellus ſenatum perlegerunt. princeps in ſenatu tertium lectus P. Scipio Africanus. quatuor ſoli præteriti ſunt, nemo curuli uſus honore. & in equitatu recenſendo mitis admodum cenſura fuit. ſubſtructionem ſuper Aequimelium in Capitolio, & uiam ſilice ſternendam à porta Capena ad Martis ædem locauerunt. Campani, ubi cenſerentur, ſenatum conſuluerunt. decretum: uti Romæ cenſerentur. Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tyberis duodecies campum Martium, planaq; urbis inundauit. Ab Cn. Manlio Conſule bello in Aſia cum Gallis perfecto, alter Conſ. M. Fuluius perdomitis Aetolis, cum traieciſſet in Cephaleniam: circa ciuitates inſulæ miſit percunctatum: utrum ſe dedere Romanis, an belli fortunam experiri mallent? metus ad omnes ualuit: ne deditionem recuſarent. obſides inde imperatos pro uiribus inopis populi, uicenos autem Granonij, & Phalenſes, & Samij dederunt. Inſperata pax Cephaleniæ affulſerat: cum repente una ciuitas, incertum quam ob cauſam, Samij deſciuerunt. Quia opportuno loco urbs poſita eſſet: timuiſſe ſe aiebant: ne demigrare cogerentur ab Romanis. cæterum ipſi'ne ſibi eum finxerint metum: & timore uano quietum excitauerint malum: an iactata ſermonibus res apud Romanos perlata ad eos ſit: nihil comperti eſt: niſi quod datis iam obſidibus, repente portas clauſerunt: & ne ſuorum quidem precibus (miſerat enim ſub muros conſul ad tentandam

miſericordiam parentum, populariumq;) deſiſtere ab incœpto uoluerunt. Oppugnari deinde, poſteaquam nihil pacati reſpondebatur: cœpta urbs eſt. apparatum omnem tormentorum machinarumque tranſuectum ab Ambraciæ oppugnatione habebat. & opera, quæ facienda erant: impigre milites perfecerunt. duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros. Nec ab Samijs quicquam, quo aut opera, aut hoſtis arceri poſſet: prætermiſſum eſt. duabus tamen maxime reſiſtebant rebus: una, interiorem ſemper iuxta uallum pro diruto nouum obſtruentes murum: altera, eruptionibus ſubitis nunc in opera hoſtium, nunc in ſtationes. & plerunque ijs prælijs ſuperiores erant. Vna ad coercendos inuenta haud magna memoratu res eſt. centum funditores ab Aegio, & Patris, & Dymis acciti. A pueris ij more quodam gentis, ſaxis globoſis, quibus fermè arenæ immiſtis ſtrata litora ſunt: funda mare apertum inceſſentes exercebantur. itaque longius certiusq; & ualidiore ictu, quàm Balearis funditor, eo telo uſi ſunt. & eſt non ſimplicis habenæ, ut balearica, aliarumq; gentium, funda: ſed triplex ſcutale crebris ſuturis duratum: ne fluxa habena uolutetur in iactu glans: ſed librata cum ſederit, uelut neruo miſſa excutiatur. coronas modici circuli magno ex interuallo loci aſſueti traijcere, non capita ſolum hoſtium uulnerabant: ſed quem locum deſtinaſſent oris. Eæ fundæ Samos cohibuerunt: ne tam crebro, neue tam audacter erumperent: adeo, ut precarentur ex muris Achæos: ut paramper abſcederent: & ſe cum romanis ſtatio-

nibus pugnantes quiete ſpectarent. Quatuor menſes obſidionem Samij ſuſtinuerunt. cum ex paucis quotidie aliqui eorum caderent: aut uulnerarentur: & qui ſupererant, feſſi & corporibus & animis eſſent: Romani nocte per arcem, quam Cyatiden uocant: (nam urbs in mare deuexa in occidentem uergit) muro ſuperato in forum peruenerunt. Samij poſteaquam captam urbis partem ab hoſtibus ſenſerunt: cum coniugibus, ac liberis in maiorem refugerunt arcem. inde poſtero die dediti, direpta urbe, ſub corona omnes uenierunt. Conſul compoſitis rebus Cephaleniæ, præſidio Same impoſito, in Peloponneſum, iamdiu acerſentibus Aegienſibus maxime, ac Lacedæmonijs, traiecit. Aegium à principio Achaici concilij ſemper conuentus gentis indicti ſunt: ſeu dignitati urbis id, ſeu loci opportunitati datum eſt. hunc morem Philopœmenes eo primum anno labefactare conatus, legem parabat ferre: ut in omnibus ciuitatibus, quæ achaici concilij eſſent: inuicem conuentus agerentur. & ſub aduentum conſulis Demurgis ciuitatum, qui ſummus eſt magiſtratus: Aegium euocantibus (Philopœmenes prætor tum erat) Argos conuentum edixit. quò cum appareret omnes ferè conuenturos: conſul quoq;, quanquam Aegienſium fauebat cauſæ: Argos uenit. ubi cum diſceptatio fuiſſet: & rem inclinatam cerneret: incœpto deſtitit. Lacedæmonij deinde eum in ſua certamina auerterunt. Sollicitam eam ciuitatem exules maxime habebant. quorum permagna pars in maritimis laconicæ oræ caſtellis, quæ omnes adepti erant: habitabant. id ægre patientes Lacædemonij, ut aliquẽ liberum ad mare haberent aditum: ſiquãdo Romam,

alio'ue quò mitterent legatos: ſimulq; ut emporium, & receptaculum peregrinis mercibus ad neceſſarios uſus eſſet: nocte adorti uicum maritimum, nomine Lamn, improuiſo occupauere. Vicani, quiq; ibi exules habitabãt: primo inopinata re territi ſunt: deinde ſub lucem congregati leui certamine expulerunt Lacedæmonios. terror tamen omnem maritimam oram peruaſit: legatosq; communiter & caſtella omnia, uiciq;, & exules, quibus ibi domicilia erant: ad Achæos miſerunt. Philopœmenes prætor, iam inde ab initio exulum cauſæ & amicus, & author ſemper Achæis minuendi opes & authoritatem Lacedæmoniorum, conciliũ quærentibus dedit. decretumq; referente eo factum eſt: cum in fidẽ Achæorum, tutelamq; T. Quintius, & Romani Laconicæ oræ caſtella, & uicos tradidiſſent: & cum abſtinere his ex fœdere Lacedæmonij deberent: Lamus uicus oppugnatus eſſet: cædesq; ibi facta: qui eius rei authores, affinesq; eſſent: niſi dederẽtur Achæis: uiolatũ uideri fœdus. Ad expoſcendos eos legati extemplo Lacedæmonem miſſi ſunt. Id imperium adeo ſuperbum, et indignum Lacedæmonijs uiſum eſt: ut ſi antiquæ ciuitatis fortuna eſſet: haud dubie arma extemplo capturẽ fuerint. maxme autẽ conſternauit eos metus: ſi ſemel priẽmis imperijs obediendo iugum accepiſſent: ne, id quod iamdiu moliretur: Philopœmenes exulibus Lacedæmonem traderet. Furentes igitur ira triginta hominibus ex factione, cum qua conſiliorum aliqua ſocietas Philopœmeni, atq; exulibus erat: interfectis, decreuerunt renunciandam ſocietatem Achæis: legatosq; extemplo Cephaleniam mittendos: qui conſuli M. Fuluio, quiq; Roma-

nis Lacedæmonem dederent: orarentq; eum: ut ueniret in Peloponneſum ad urbem Lacedæmonem in fidem, ditionemq; populi romani accipiendam. Id ubi legati ad Achæos retulerunt: omnium ciuitatum, quæ eius concilij erant, conſenſu bellum Lacedæmonijs indictum eſt. ne extemplo gereretur, hyems impedijt. incurſionibus tamen paruis, latrocinij magis, quàm belli modo, non terra tantũ, ſed ẽt nauibus à mari fines eorũ uaſtati.
Hic tumultus conſulem in Peloponneſum adduxit: iuſſuq; eius Elin concilio indicto, Lacedæmonij ad diſceptãdum aciti. Magna ibi non diſceptatio modo, ſed etiam altercatio fuit. cui conſul, cũ alia ſatis ambitioſe, partẽ utranq; fouendo, incerta reſpondiſſet: una denuntiatione, ut bello abſtinerent, donec Romam legatos ad ſenatum miſiſſent: finem impoſuit. Vtrinq; legatio miſſa Romam ẽ. exules quoq; Lacedæmoniorum ſuam cauſam, legationemq; Achæis iniunxerunt. Diaphanes, & Lycortas, Megalopolitani ambo, principes legationis Achæorum fuerunt. qui diſſidentes in republica, tum quoq; minime inter ſe conuenientes orationes habuerunt. Diaphanes ſenatui diſceptationem omnium rerum permittebat. eos optime controuerſias inter Achæos, ac Lacedæmonios finituros eſſe. Lycortas ex præceptis Philopœmenis poſtulabat: ut Achæis ex fœdere ac legibus ſuis, quæ decreſſent, agere liceret: libertatemq; ſibi illibatã, cuius ipſi authores eſſẽt: præſtarẽt. Magnæ authoritatis apud Romanos tum gens Achæorũ erat. nouari tñ nihil de Lacedæmonijs placebat. cæterũ reſpõſum ita perplexũ fuit: ut, et Achæi ſibi de Lacedæmone pmiſſũ acciperẽt: et Lacedæmonij non oĩa cõceſſa ijs ĩterpretarẽtur. Hac

poteſtate imodicæ Achæi, ac ſuperbe uſi ſunt. Philopœmeni continuatur magiſtratus. qui ueris initio exercitu indicto, caſtra in finibus Lacedæmoniorum poſuit. legatos deinde miſit ad depoſcendos authores defectionis: & ciuitatem in pace futuram, ſi id feciſſent, pollicens: & illos nihil indicta cauſa paſſuros. Silentium præ metu cæterorum fuit. quos nominatim depopoſcerat: ipſi ſe ituros profeſſi ſunt: fide accepta ab legatis, uim abfuturam, donec cauſam dixiſſent. Ierunt alij etiam illuſtres uiri, & aduocati priuatis: & quia pertinere cauſam eorum ad rempub. cenſebant. Nunquam aliâs exules Lacedæmoniorum Achæi ſecũ adduxerãt in fines: quia nihil æque alienaturum animos ciuitatis uidebatur. tũc exercitus totius propè anteſignani exules erant. Ii uenientibus Lacedæmonijs ad portam caſtrorum agmine facto occurrerunt. & primo laceſſere iurgijs. deinde altercatione orta cum accenderentur iræ: ferociſſimi exulum impetum in Lacedæmonios fecerunt. Cum illi deos, et fidem legatorum teſtarentur: & legati, et prætor ſummoueret turbas: et protegeret Lacedæmonios: uinculáq; iam quoſdam inijcientes arceret: creſcebat tumultus concitata turba. Et Achæi ad ſpectaculum primo concurrerunt. deinde uociferantibus exulibus, quæ paſſi forent, & orantibus opem, affirmantibusq; ſimul nunquam talem occaſionem habituros, ſi eam prætermiſiſſent: fœdus, quod in Capitolio, quod Olympiæ, quod in arce Athenis ſacratum fuiſſet: irritum per illos eſſe: priuſquam alio deintegro fœdere obligarentur, noxios puniendos eſſe: accenſa his uocibus multitudo ad uocem unius, qui ut ferirent, inclamauit: ſaxa coniecit: atq; ita XVII, qui-

bus uincula per tumultũ iniecta erant: interfecti ſunt.
LXIII poſtero die comprehenſi, à quibus prætor uim arcuerat, non quia ſaluos uellet: ſed quia perire cauſa indicta nolebat: obiecti multitudini iratæ, cum auerſis auribus pauca locuti eſſent: damnati omnes, & traditi ſunt ad ſupplicium. Hoc metu iniecto Lacedæmonijs, imperatum primum: ut muros diruerent: deinde ut omnes externi auxiliares, qui mercede apud tyrãnos militaſſent: terra Laconica excederent. tũ uti quæ ſeruitia tyranni liberaſſent: (ea magna multitudo erat) ante diẽ certam abirent. qui ibi manſiſſent: eos prehendendi, uendendi, abducendi Achæis ius eſſet. Lycurgi leges, moresq́; abrogarent: Achæorum aſſueſcerent legibus, inſtitutisq́; ita unius eos corporis fore: & de omnibus rebus facilius conſenſuros. Nihil obedientius fecerũt: quàm ut muros diruerent: nec ægrius paſſi ſunt: quàm exules reduci. Decretum Tegeæ in concilio communi Achæorum de reſtituendis ijs factum eſt. & mentione illata, externos auxiliares dimiſſos, & Lacedæmonijs aſcriptos (ita enim uocabant, qui à tyrannis liberati erant) urbe exceſſiſſe, in agros dilapſos, priuſquam dimitteretur exercitus: ire prætorem cum expeditis, & comprehẽdere id genus hominum, & uendere iure prædæ placuit. multi comprehenſi uenierunt. porta ex ea pecunia Megalopoli permiſſu Achæorum refecta eſt: quam Lacedæmonij diruerant. Et ager Belbinatis, quem iniuria tyranni Lacedæmoniorum poſſederant: reſtitutus eidem ciuitati ex decreto uetere Achæorũ: quod factum erat Philippo Amyntæ filio regnante. Per hæc uelut eneruata ciuitas Lacedæmoniorum diu Achæis obno-

xia fuit. nulla tamen res tanto erat damno: quàm diſci plina Lycurgi, cui per octingentos annos aſſueuerant: ſublata. A concilio, ubi apud conſulē inter Achæos, Lacedæmonioſq; diſceptatum eſt: M. Fuluius, quia iam in exitu annus erat: comitiorum cauſa profectus Romam, creauit conſules M. Valerium Meſſalam, & C. Liuium Salinatorem. M. Aemylium Lepidum inimicū eo quoq; anno petētē deieciſſe tradūt. Prætores inde creati Q. Martius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Catinius, P. Claudius Pulcher, L. Mālius Acidinus. Comitijs perfectis, conſulem M. Fuluium in prouinciam ad exercitum redire placuit. eique, & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum eſt. Eo anno in ædem Herculis ſignum dei ipſius ex decemuirorum reſponſo, & ſeiuges in Capitolio aurati ab Cn. Cornelio poſiti. conſulem dediſſe inſcriptum eſt. & XII clypea ærata ab ædilibus curulibus P. Claudio, & P. Sulpitio Galba ſunt poſita ex pecunia: qua frumentarios ob annonam compreſſam damnarunt. & ædilis plebis Q. Fuluius Flaccus duo ſigna aurata, uno reo damnato (nam ſeparatim accuſauerant) poſuit. collega eius A. Cæcilius neminem condemnauit. Ludi romani ter, plebeij quinquies toti inſtaurati. M. Valerius Meſſala inde, & C. Liuius Salinator conſulatum idibus martijs cum iniſſent: de repub. deq; prouincijs, et exercitibus ſenatum conſuluerunt. De Aetolia, & Aſia nihil mutatum eſt. Conſulibus, alteri Piſæ cum Liguribus, alteri Gallia prouincia decreta eſt. comparare inter ſe, aut ſortiri iuſſi: et nouos exercitus, binas legiones ſcribere: et ut ſocijs latini nominis qui-

nadena millia peditum imperarēt, & mille ducentos equites. Meſſalæ Ligures, Salinatori optigit Gallia. Prætores inde ſortiti ſunt. M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina iuriſdictio euênit. Q. Martius Siciliam, C. Stertinius Sardiniam, L. Mālius Hiſpaniam citeriorem, C. Catinius ulteriorem eſt ſortitus. De exercitibus ita placuit. è Gallia legiones, quæ ſub C. Lælio fuerant: ad M. Tutium proprætorem in Brutios traduci. & qui in Sicilia eſſet, dimitti exercitum. & claſſem, quæ ibi eſſet: Romam reduceret M. Sempronius. pro Hiſpanijs legiões ſingulæ, quæ tū in ijs prouincijs erát decretæ: et ut terna millia peditum, ducentos equites ambo prætores in ſupplementum ſocijs imperarent: ſecumq́; trāſportarent. Priuſquá in prouincias noui magiſtratus proficiſcerentur: ſupplicatio in triduum pro collegio decemuirorum imperata fuit in omnibus compitis: quod luce inter horam tertiam fermè & quartam tenebræ obortæ fuerant. & nouendiale ſacrificium indictum eſt: quod in Auentino lapidibus pluuiſſet. Campani, cum eos ex S. C, quod priore anno factum erat: cenſores Romæ cenſeri coegiſſent: (nam antea incertum fuerat, ubi cenſerētur) petierūt: ut ſibi ciues romanas ducere uxores liceret: & ſi qui prius duxiſſent: ut habere eas, & ante eam diē nati uti iuſti ſibi liberi, hæredeſq́; eſſent. utraq; res impetrata. De Formianis Fundaniſq́; municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappo tribunus plebis promulgauit: uti ijs ſuffragij latio (nam ante ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet. Huic rogationi quatuor tribuni plebis, quia non ex authoritate ſenatus ferretur, cum intercederent: edocti populi eſſe, non ſe=

natus ius, ſuffragium, quibus uelit, impertiri, deſtiterũt inceepto. Rogatio perlata eſt: ut in Aemylia tribu Formiani, et Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. atq; in his tribubus tum primum ex Valerij plebiſcito cenſi ſunt. M. Claudius Marcellus cenſor, ſorte ſuperato T. Quintio, luſtrũ condidit. cenſa ciuiũ capita CCLVIII millia, CCCVIII. Luſtro perfecto conſules in prouincias profecti ſunt. Hyeme ea, qua hæc Romæ geſta ſunt: ad Cn. Manlium conſulem primum, deinde proconſulem hybernantem in Aſia legationes undiq; ex omnibus ciuitatibus, gentibusq;, quæ cis Taurum montem incolunt: conueniebant. ſed ut clarior, nobiliorq; uictoria Romanis de rege Antiocho fuit, quàm de Gallis: ita lætior ſocijs erat de Gallis, quàm de Antiocho. Tolerabilior regia ſeruitus fuerat: quàm feritas immanium barbarorum, incertusq; indies terror: quò uelut tempeſtas eos populantes inferret. itaque, ut quibus libertas Antiocho pulſo, pax, Gallis domitis, data eſſet: non gratulatum modo uenerant: ſed coronas etiam aureas, pro ſuis quæque facultatibus, attulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipſis Gallis, ut pacis leges dicerentur: & ab Ariarathe rege Capadocum uenerunt ad ueniam petendam, luendamq; pecunia noxam: quod auxilijs Antiochum iuuiſſet. Ei CC talenta argenti ſunt imperata. Gallis reſponſum: cum Eumenes rex ueniſſet: tum daturum ijs legem. ciuitatum legationes cum benignis reſponſis lætiores etiam, quàm uenerant, dimiſſæ. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliã, frumentumq; ex pacto cum L. Scipione fœdere iuſſi aduehere. eò ſe cum exercitu uenturum. Principio deinde

ueris luſtrato exercitu profectus, die VIII Apameam uenit. ibi triduum ſtatiuis habitis, tertijs rurſus ab Apamea caſtris in Pamphyliam, quò pecuniam frumentumq; regios cõuehere iuſſerat: peruenit. mille et quingenta talenta argenti accepta Apameam deportantur. frumentum exercitui diuiditur. Inde ad Pergamum ducit: quæ una in ijs locis regio tenebatur præſidio. appropinquanti præfectus præſidij obuius fuit, XXX dierum tempus petens: ut regem Antiochum de urbe tradenda conſuleret. dato tempore ad eam diem, deceſſit præſidio. & à pergamo, L. Manlio fratre cum quatuor millibus militum Oronda ad reliquum pecuniæ ex eo, quod pepigerant, exigendum, miſſo, ipſe, quia Eumenem regem, & decem legatos ab Roma Epheſum ueniſſe audierat: iuſſis ſequi Antiochi legatis, Apameam exercitum reduxit. Ibi ex X legatorum ſententia fœdus in hæc uerba ferè cum Antiocho conſcriptum eſt.

Amicitia regi Antiocho cum populo romano his legibus, & conditionibus eſto. Ne quem exercitum, qui cum populo romano, ſocijs'ue bellum geſturus erit: rex per fines regni ſui, eorum'ue, qui ſub ditione eius erũt: tranſire ſinito. neu commeatu, ne'ue qua alia ope iuuato. idem Romani, ſocijq; Antiocho, & ijs, qui ſub imperio eius erunt: præſtent. Belli gerendi ius Antiocho ne eſto cum illis, qui inſulas colunt: ne'ue in Europam traſeundi. Excedito urbibus, agris, uicis, caſtellis cis Taurum montem uſq; ad Tanaim amnem, et à ualle Tauri uſq; ad iuga, quà in Lycaoniã uergit. Ne qua arma efferto ex ijs oppidis, agris, caſtellisq;, q̄bus excedat. ſi qua extulit: quæ, quoq; oportebit, recte reſtituito. Ne'ue militẽ, ne'ue

quem

quem alium ex regno Eumenis recipito. Si qui earum urbium ciues, quæ regno abſcedunt: cum rege Antiocho, intraq́; fines eius regni ſunt: Apameam omnes ante diem certam redeant. Qui ex regno Antiochi apud Romanos, ſociosq́; ſunt: ijs ius abeundi, manendiq́; eſto. Seruos ſeu fugitiuos, ſeu bello captos, ſeu qui liber captus, aut tráſfuga erit: reddito Romanis, ſocijsq́;. Elephantos tradito omnes: neq; alios parato. Tradito & naues longas, armamentaq́; earum: ne'ue plures, quàm decem naues actuarias, nulla quarum plus quàm XXX remis agatur: habeto: ne'ue minorem ex belli cauſa: quod ipſe illaturus erit. ne'ue nauigato citra Calicandrum, ne'ue Sarpedonium promontoria: extra quam ſi qua nauis pecuniam, ſtipendium, aut legatos, aut obſides portabit. Milites mercede conducendi ex ijs gentibus, quæ ſub ditione populi romani ſunt: Antiocho regi ius ne eſto: ne uoluntarios quidem recipiendi. Rhodiorum, ſociorum'ue quæ ædes, ædificiaq́; intra fines regni Antiochi ſunt: quo iure ante bellum fuerunt: eo Rhodiorum, ſociorum'ue ſunto. Si quæ pecuniæ debentur: earum exactio eſto. Si quid ablatum eſt: id conquirendi, cognoſcendi, repetendiq́; ius item eſto. Si quas urbes, quas tradi oportet, ij tenent, quibus Antiochus dedit: ex ijs præſidia deducito: utiq́; recte tradantur, curato. Argenti probi XII millia attica talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis. talentũ ne minus pondo LXXX romanis ponderibus pendat. & tritici XL millia modiûm. Eumeni regi talenta CCCL intra quinquennium dato: & pro frumento, quod æſtimatione fiat, talenta CXXVII. Obſides Romanis XX dato, &

triennio mutato, ne minores octonûm denûm annorum, neu maiores quinûm quadragenûm. Si qui ſociorum populi romani ultro bellum inferent Antiocho: uim ui arcendi ius eſto: dum ne quàm urbem aut belli iure teneat: aut in amicitiam accipiat. controuerſias inter ſe iure ac iudicio diſceptent: aut, ſi utriſq; placebit, bello.

De Annibale Pœno, & Aetolo Thoante, & Lyſimacho Acarnâne, & Chalcidenſibus Eubulida & Philopœmene dedendis in hoc quoq; fœdere aſcriptum eſt: & ſi quid poſtea addi, mutari'ue placuiſſet: ut id ſaluo fœdere fieret. Conſul iurauit in hoc fœdus. ab rege qui exigerent iuſiurandû, profecti Q. Minutius Thermus, & L. Manlius: qui tum forte ab Orondis rediјt. et Q. Fabio Labeoni, qui claſſi præerat, ſcripſit: ut Patara extemplo proficiſceretur: quæq; ibi naues regiæ eſſent, concideret: cremaretq;. Profectus ab Epheſo quinquaginta tectas naues aut concidit: aut incendit. Telmeſſum eadem expeditione, territis ſubito aduentu claſſis oppidanis, recepit. ex Lycia protinus iuſſis ab Epheſo ſequi, qui ibi relicti erant, per inſulas in Græciam traiecit. Athenis paucos moratus dies, dum Piræeum ab Epheſo naues uenirent: totam inde claſſem in Italiam reduxit. Cn. Manlius, cum inter cætera, quæ accipienda ab Antiocho erant: elephantos quoq; accepiſſet: donoq; Eumeni omnes dediſſet: deinde cauſas ciuitatum, multis inter nouas res turbatis, cognouit. Et Ariarathes rex, parte dimidia pecuniæ imperatæ Eumenis beneficio, cui deſponderat per eos dies filiam: dimiſſa, in amicitiam eſt acceptus. Ciuitatum autem cognitis cauſis decem legati aliam aliarû fecerunt conditionem. Quæ

ſtipendiariæ regi Antiocho fuerant: & cum populo romano ſenſerant: iis immunitatem dederunt. quæ partium Antiochi fuerant: aut ſtipendiariæ Attali regis: eas omnes uectigal pendere Eumeni iuſſerunt. nominatim præterea Colophoniis, qui in Notio habitant: et Cymæis, & Mileſiis immunitatem conceſſerunt. Clazomeniis ſuper immunitatem & Doniſſam inſulam dono dederunt. & Mileſiis, quem Sacrum appellant, agrum reſtituerunt. & Illienſibus Rhœteum, & Gergicum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita: quàm originum memoria. eadem & Dardarum liberandi cauſa fuit. Chios quoq;, & Smyrnæos, & Erythræos pro ſingulari fide, quam eo bello præſtiterunt: & agro donarunt: & in omni præcipuo honore habuerunt. Phocenſibus & ager, quem ante bellum habuerant, redditus: & ut legibus antiquis uterentur, permiſſum. Rhodiis affirmata: quæ data priore decreto erant. Lycia, & Caria datæ: et uſque ad Mæandrum amnem, præter Telmeſſum. Regi Eumeni Cherſoneſum in Europa, & Lyſimachiam, & caſtella, uicos, agros, quibus finibus tenuerat Antiochus: adiecerunt: in Aſia Phrygiam utranque: alteram ad Helleſpontum: maiorem alteram uocant: & Myſiam, quàm Pruſias rex ademerat: reſtituerunt: & Lycaoniam, & Mityadam, & Lydiam, & nominatim urbes Tralleis, atq; Epheſum, & Thelmeſſum. De Pamphylia diſceptatum inter Eumenem, & Antiochi legatos cum eſſet: quia pars eius citra, pars ultra Taurum eſt: integra ad ſenatum reiicitur. His fœderibus, decretisq; datis, Manlius cum decem legatis, omniq; exercitu ad *

Helleſpontum profectus, euocatis eò regulis Gallorum, leges, quibus pacem cũ Eumene ſeruarent: dixit: denun tiauitq;: ut morem uagandi cum armis finirent: agro rumq; ſuorum terminis ſe continerent. Contractis deinde ex omni ora nauibus, & Eumenis etiam claſſe per Athenæum, fratrem regis, ab Elæa adducta, copias omnes in Europam traiecit. inde per Cherſoneſum modicis itineribus graue præda omnis generis agmen trahens, Lyſimachiæ ſtatiua habuit: ut quammaxime recentibus & integris iumentis Thraciam, per quam iter uulgo horrebant: ingrederetur. Quo profectus eſt ab Lyſimachia die, ad amnem, Melana quem uocant: inde poſtero die ad Cypſelas peruênit. à Cypſelis uia decem millium ferè ſylueſtris, anguſta, confragoſa excipiebat. propter cuius difficultatem itineris in duas partes diuiſus exercitus. & præcedere una iuſſa, altera magno interuallo cogere agmen, media ĩpedimenta interpoſuit, plauſtra cum pecunia publica erant, pretioſáq; alia præda. Itaque cum per ſaltum iret: Thracum decem haud amplius millia ex quatuor populis, Aſtij, & Cæni, & Maduateni, & Coreli ad ipſas anguſtias uiam circunſederunt. Opinio erat: non ſine Philippi regis Macedonum fraude id factum. eum ſciſſe, non alià, quàm per Traciam redituros Romanos: & quantam pecuniã ſecum portarent. In primo agmine imperator erat, ſollicitus propter iniquitatem locorum. Thraces nihil ſe mouerunt: donec armati tranſirent. poſteaquam primos ſuperaſſe anguſtias uiderunt: poſtremos nondum appropinquantes: impedimenta, & ſar

cinas inuadunt. cæſiſq́; cuſtodibus, partim ea, quæ in plauſtris erant, diripere, partim ſub oneribus iumenta abſtrahere cœperunt. Vnde poſteaquam clamor primũ ad eos, qui iam ingreſſi ſaltum ſequebantur: deinde etiam ad primum agmen eſt perlatus: utrinq; in medium concurritur: & inordinatum ſimul pluribus locis prælium conſeritur. Thracas præda ipſa impeditos oneribus, & pleroſq;, ut ad rapiendum manus uacuas haberent, inermes ad cædem præbet. Romanos iniquitas locorum barbaris per calles notos occurſantibus, & latentibus interdum per cauas ualles prodebat. ipſa etiam onera plauſtráq;, ut ſors tulit, his, aut illis incommode obiecta pugnantibus impedimento ſunt. alibi prædo, alibi prædæ uindex cadit: prout locus iniquus, æquus'ue his, aut illis, prout animus pugnantium eſt: prout numerus. alij enim pluribus, quàm ipſi erant: alij paucioribus occurrerant. uaria pugnæ fortuna eſt. multi utrinq; cadunt. Iam nox appetebat: cũ prælio excedunt Thraces, non fuga uulnerum, aut mortis: ſed quia ſatis prædæ habebant. Romanorum primum agmen extra ſaltum circa templum Mẽdidium caſtra loco aperto poſuit. pars altera ad cuſtodiam impedimentorũ medio in ſaltu duplici circundata uallo manſit. poſtero die prius explorato ſaltu, quàm mouerẽt, primis ſe coniungit. In eo prælio, cum & impedimentorum pars, & calonum, et milites aliquot, cum paſſim toto propè ſaltu pugnaretur: cecidiſſent: Q. Minutij Thermi morte omiſſum eſt inceptum, fortis ac ſtrenui uiri. Eo die ad Hebrum flumen peruentum eſt. inde Aeniorum fines præter Apollinis, Geruntium quem uocant incolæ, templum ſupe-

rant. Aliæ anguſtiæ circa Tympira excipiunt, (hoc loco nomen eſt) nec minus confragoſæ, quàm priores. ſed quia nihil ſylueſtre circa eſt: ne latebras quidem ad inſidiandum præbent. Huc ad eandem ſpem prædæ Thrãſi, gens et ipſa Thracum, conuenere. ſed quia nudæ ualles, procul ut conſpicerentur anguſtias obſidentes, efficiebant: minus terroris tumultusq; fuit apud Romanos. quippe etſi iniquo loco, prælio tamen iuſto, acie aperta, collatis ſignis dimicandum erat. conferti ſubeuntes cum clamore impetu facto primũ expulere loco hoſtes: deinde auertêre. fuga inde, cædesq; ſuis ipſos impedientibus anguſtijs fieri cœpta eſt. Romani uictores ad uicum Maronitarum (Salentum appellant) poſuerunt caſtra. poſtero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit: trîduumq; ibi frumentum accipientes manſerunt, partim ex agris Maronitarum, conferẽtibus ipſis, partim ex nauibus ſuis: quæ cum omnis generis commeatu ſequebantur. Ab ſtatiuis diei uia Apolloniam fuit. inde per Abderitarum agrum Neapolin peruentum eſt. Hoc omne per Græcorum colonias pacatum iter fuit. reliquum inde per medios Thracas dies noctesq;, etſi non infeſtum, ſuſpectum tamen: donec in Macedoniam peruenerũt.

Mitiores Thracas idẽ exercitus, cum à Scipione eadẽ uia duceretur: habuerat, nullã ob aliam cauſam: quàm quod prædæ minus quod peteretur, fuerat. Quanquam tum quoque Claudius author eſt ad quindecim millia Thracum præcedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidæ occurriſſe: quadringentos equites fuiſſe Numidas: paucos elephantos: Mutinis filium per medios hoſtes cum centum quinquaginta delectis equitibus per-

rupiſſe: eundem, cum mox Mutines iam in medio elephantis collocatis, in cornua equitibus diſpoſitis, manum cum hoſte conſeruiſſet: terrorem ab tergo præbuiſſe: atq; inde turbatos equeſtri uelut procella hoſtes ad peditum agmen non acceſſiſſe. Cn. Manlius per Macedoniam in Theſſaliam exercitum traduxit. inde per Epirum Apolloniam cum perueniſſet: nondum adeo hyberno contempto mari, ut traijcere auderet, Apolloniæ hybernauit. Exitu propè anni M. Valerius Conſ. ex Liguribus ad magiſtratus ſubrogandos Romam uenit: nulla memorabili in prouincia re geſta: ut ea probabilis moræ cauſa eſſet: quod ſolito ſerius ad comitia ueniſſet. Comitia conſulibus rogandis fuerunt ad XII calendas martias. creati M. Aemylius Lepidus, C. Flaminius. Poſtero die prætores facti Ap. Claudius Pulcher, Seruius Sulpitius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Meſſala, Q. Fuluius Flaccus, M. Furius Craſſus. Comitijs perfectis, quas prouincias prætoribus eſſe placeret, retulit ad ſenatum conſul. decreuerũt duas Romæ iuris dicundi cauſa: duas extra Italiam, Siciliã, & Sardiniam: duas in Italia, Tarentum, & Galliam. & extemplo, priuſquam inirent magiſtratum, ſortiri iuſſi. Ser. Sulpitius urbanam, Q. Terentius peregrinã eſt ſortitus. L. Terentius Siciliam: Q. Fuluius Sardiniam: Ap. Claudius Tarentum: M. Furius Galliam.

Eo anno L. Minutius Myrtillus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginenſes pulſaſſe dicebãtur: iuſſu Q. Terentij prætoris urbis per fœciales traditi ſunt legatis: et Carthaginem aduecti. In Liguribus magni belli, & gliſcentis indies magis fama erat. itaq; conſulibus no-

uis, quo die de prouincijs, & de rep. retulerunt: ſenatus utriq; Ligures prouinciam decreuit. Huic S.C. Lepidus Cons. intercedebat, indignum eſſe prædicans: conſules ambos in ualles Ligurum includi. M. Fuluium, & Cn. Manlium biennium iam alterum in Europa, alterum in Aſia, uelut pro Philippo, atq; Antiocho ſubſtitutos regnare. ſi exercitus in his terris eſſe placeat: conſules ijs potius, quàm priuatos præeſſe oportere. Vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictū non ſit: pacem pretio uenditantes. ſi eas prouincias exercitibus optinere opus eſſet: ſicut M. Attilio, L. Scipioni Cons. M. Fuluius, et Cn. Manlius ſucceſſiſſent conſules: ita Fuluio, Manlioq; C. Liuium, & M. Valerium conſules debuiſſe ſuccedere. nunc certe perfecto ætolico bello, recepta ab Antiocho Aſia, deuictis Gallis, aut conſules ad exercitus conſulares mitti, aut reportare legiones inde, reddiq; tandem reip. debere. Senatus his auditis in ſententia perſeuerauit: ut conſulibus ambobus Ligures prouincia eſſet: Manlium, Fuluiumq; decedere de prouincijs, et exercitus inde deducere, ac redire Romā placuit. Inimicitiæ inter M. Fuluium, & M. Aemyliū conſulem erant. & ſuper cætera Aemylius ſerius biennio ſe conſulem factum M. Fuluij opera dicebat. itaq; ad inuidiam ei faciendam legatos Ambracienſes in ſenatum ſubornatos criminibus introduxit. Qui ſibi, cum in pace eſſent: imperataq; à prioribus cōſulibus feciſſent: & eadem præſtare obedienter M. Fuluio parati eſſent: bellum illatum queſti. agros primum depopulatos: terrorem direptionis, & cædis urbi iniectum: ut eo metu claudere cogerentur portas. obſeſſos deinde, & op

pugnatos ſe: & omnia alia exempla belli edita in ſe, cædibus, incendijs, ruinis, direptione urbis. coniuges, liberos in ſeruitium abſtractos: bona adempta: &, quod ſe ante omnia moueat: templa tota urbe ſpoliata ornamentis. ſimulachra deûm, deos immo ipſo cõuulſos ex ſedibus ſuis ablatos eẽ: parietes, poſtesq́; nudatos. quos adorent, ad quos precentur, & ſupplicent, Ambracienſibus non ſupereſſe. Hæc querentes interrogando criminoſe ex compoſito conſul ad plura, uelut nõ ſua ſpõte dicẽda, eliciebat. Motis patribus, alter Cons. C. Flaminius M. Fuluij cauſam excepit. qui ueterem, & obſoletam uiam ingreſſos Ambracienſes dixit. Sic M. Marcellum à Syracuſanis, ſic Q. Fuluium à Campanis accuſatos. quin eadem opera T. Quintium à Philippo rege, M. Attilium, & L. Scipionem ab Antiocho, Cn. Mãlium à Gallis, & ipſum Fuluium ab Aetolis, & Cephaleniæ populis accuſari paterentur? Ambraciam oppugnatam, & captam, & ſigna inde, ornamentaq́; ablata, & cætera facta, quæ captis urbibus ſoleant: negaturum aut me pro M. Fuluio, aut ipſum M. Fuluium cẽſetis P. C? cum ob has res geſtas triumphum à uobis poſtulaturus ſit? Ambraciam captam, ſignaq́;, quæ ablata criminantur: cætera ſpolia eius urbis ante currum laturus? & fixurus in poſtibus ſuis? Nihil eſt, quod ſe ab Aetolis ſeparet. eadem Ambracienſium, et Aetolorum cauſa eſt. Itaq; collega meus uel in alia cauſa inimicitias exerceat: uel ſi i hac utiq; mauult: retineat Ambraciẽſes ſuos in aduentum M. Fuluij. ego nec de Ambraciẽſibus, neq; de Aetolis decerni quicquam abſente M. Fuluio patiar. Cum Aemylius callidam malitiam inimi-

ci,uelut omnibus notam,inſimularet: & tempus eum morando extracturum diceret:ne conſule inimico Romam ueniret:certamine conſulum biduum abſumptum eſt.nec præſente Flaminio decerni quicquam uidebatur poſſe.captata occaſio eſt:cum æger forte Flaminius abeſſet.& referente Aemylio,ſenaſcontultum factum eſt: ut Ambracienſibus omnes ſuæ res redderentur:in libertate eſſent:ac legibus ſuis uterentur.portoria ea,quæ uellent,terra mariq; caperent:dum eorum immunes Romani,ac ſocij latini nominis eſſent. ſigna, aliáq; ornamenta,quæ quererentur ex ædibus ſacris ſublata eſſe: de ijs,cum M.Fuluius Romam reuertiſſet : placere ad collegium pontificum referri:& quod ij cenſuiſſent,fieri.Neq; his contentus Cons. fuit:ſed poſtea per infrequẽtiam adiecit S.C:Ambraciam non uideri ui captam eſſe. Supplicatio inde ex decemuirorum decreto pro ualetudine populi fuit per triduum:quia grauis peſtilentia urbem,atq; agros uaſtabat.Latinæ inde fuerunt. Quibus religionibus liberati conſules,& delectu perfecto(nouis enim uterq; maluit uti militibus)in prouinciam profecti ſunt:ueteres'q; omnes dimiſerunt. Poſt conſulum profectionem Cn.Manlius proconſul Romam uenit.cui cum ab Ser.Sulpitio prætore ſenatus ad ædẽ Bellonæ datus eſſet:& ipſe commemoratis rebus ab ſe geſtis poſtulaſſet:ut ob eas dijs immortalibus honos haberetur:ſibiq; triumphanti urbem inuehi liceret:contra dixerunt pars maior decem legatorum:qui cum eo fuerant: & ante alios L.Furius Purpurio, & L.Aemylius Paulus. Legato ſeſe Cn.Manlio datos pacis cum Antiocho faciendæ cauſa,fœderis'q;,& legum,quæ cum

L. Scipione inchoatæ fuiſſent: perficiendarum. Cn. Manlium ſumma ope tetendiſſe: ut eam pacem turbaret: & Antiochum, ſi ſui poteſtatem feciſſet: inſidijs exciperet. ſed illum cognita fraude conſulis, cum ſæpe colloquijs petitis captatus eſſet: non congreſſum modo, ſed conſpectum etiam eius uitaſſe. cupientem tranſire Taurum, ægre omnium legatorum precibus, ne carminibus Sibyllæ prædictam ſuperantibus terminos fatales cladem experiri uellet: retentum. admouiſſe tamen exercitum: & propè ipſis iugis ad diuortia aquarum caſtra poſuiſſe. cum nullam ibi cauſam belli inueniret, quieſcentibus regijs: circumegiſſe exercitum ad Gallogræcos. cui nationi non ex ſenatus authoritate, non ex populi iuſſu bellum illatum. quod quem unquam de ſua ſententia facere auſum? Antiochi, Philippi, Annibalis, et Pœnorum recentiſſima bella eſſe. de omnibus his conſultum ſenatum: populumq́; iuſſiſſe ſæpe legatos ante miſſos: res repetitas: poſtremo qui bellum indicerent, miſſos. Quid eorum Cn. Manli factum eſt: ut iſtud publicum populi romani bellum, & non tuum priuatum latrocinium dicamus? An eo ipſo contentus fuiſti? recto itinere duxiſti exercitum ad eos: quos tibi hoſtes deſumpſeras? an per omnes anfractus uiarum? cum uia conſiſteres: ut quò flexiſſet agmen Attalus, Eumenis frater: eò conſul mercenarius cum exercitu Romano ſequereris? Piſidiæ, Lycaoniæq́;, & Phrygiæ receſſus omnes, atque angulos peragraſti, ſtipem à tyrannis, caſtellaniſq́; deuijs colligens. quid enim tibi cum Orondis? quid cum alijs æque innoxijs populis? Bellum autem ipſum, cuius nomine trium-

phum petis: quo modo geſſiſti? loco æquo, tempore tuo pu gnans? Tu uero recte, ut dijs immortalibus honos habeatur, poſtulas: primum: quod pro temeritate imperatoris nullo iure gentium bellum inferentis pœnas luere exercitum noluerunt: deinde: quod bæluas, non hoſtes nobis obiecerunt. Nolite nomen tantum exiſtimare miſtum eſſe Gallogræcorum. multo ante et corpore & animo miſti, ac mutati ſunt. an ſi illi Galli eſſent: cum quibus millies uario euentu in Italia pugnatum eſt: quantum in imperatore noſtro fuit: nuntius illinc rediſſet? bis cum ijs pugnatum eſt: bis loco iniquo ſubijt. in ualle inferiore pedibus pene hoſtium aciem ſubiecit: ut ſi non tela ex ſuperiore loco mitterent: ſed corpora ſua nuda inijcerent: obruere nos potuerint. Quid igitur incidit? magna fortuna populi romani eſt: magnum, et terribile nomen. recẽti ruina Annibalis, Philippi, Antiochi prope attonitæ erant tantæ corporum moles. fundis, ſagittisq; in fugam conſternatæ ſunt. gladius in acie cruentatus non eſt gallico bello. uelut auium examina ad crepitum primum miſſilium auolauere. At Hercule nos ijdẽ, admonente fortuna quid, ſi hoſtem habuiſſemus, caſurum fuiſſet, cum redeuntes in latrunculos Thracas incidiſſemus: cæſi, fugati, exuti impedimentis ſumus: Q. Minutius Thermus, in quo haud paulo plus damni factum eſt: quàm ſi Cn. Manlius, cuius temeritate ea clades inciderat, periſſet: cum multis uiris fortibus cecidit: exercitus ſpolia regis Antiochi referens trifariam diſſipatus, alibi primum, alibi poſtremum agmen, alibi impedimenta, inter uepres in latebris ferarum noctem unam delituit. Pro his triumphus pe

titur? Si nihil in Thracia cladis, ignominiæq; foret acceptum: de quibus hoſtibus triumphum peteres? de ijs, ut opinor: quos tibi hoſtes ſenatus, aut populus romanus dediſſet. ſic huic L. Scipioni, ſic illi M. Attilio de rege Antiocho, ſic paulo ante T. Quintio de rege Philippo, ſic P. Africano de Annibale, & Pœnis, & Syphace triumphus datus. & minima illa, cum iam ſenatus cenſuiſſet bella: quæſita tamen ſunt: quibus nuntiandum eſſet? ipſis utiq; regibus nuntiarentur? an ſatis eſſet ad præſidium aliquod nuntiari? Vultis ergo hæc omnia pollui, et confundi? tolli fœcialia iura? nullos eſſe fœciales? fiat (pace deûm dixerim) iactura religionis: obliuio deorũ capiat pectora ueſtra. num ſenatũ quoq; de bello cóſuli nó placet? non ad populum ferri? uelint: iubeant'ne cum Gallis bellum geri? Modo certe conſules Græciam, atque Aſiam uolebant. tamen perſeuerantibus uobis Ligures prouinciam decernere, dicto audientes fuerunt. merito ergo à uobis, proſpere bello geſto triumphum petent: quibus authoribus geſſerunt. Talis oratio Furij, & Aemylij fuit. Manlium in hunc maxime modum reſpondiſſe accepims.

Tribuni plebis antea ſolebant triumphum poſtulantibus aduerſari patres conſcripti. quibus ego gratiam habeo: quod ſeu mihi, ſeu magnitudini rerum geſtarum hoc dederunt: ut non ſolũ ſilentio comprobarent honorem meum: ſed referre etiam, ſi opus eſſe uideretur, parati eſſent. ex decem legatis, ſi dijs placet, quod conſiliũ diſpenſandæ, ac honeſtandæq; uictoriæ imperatoribus maiores dederunt noſtri: aduerſarios habeo. L. Furius, L. Aemylius currum triumphalem me conſcedere pro-

hibent: coronam inſignem capiti detrahunt. quos ego, ſi tribuni me triumphare prohiberent: teſtes citaturus fui rerum à me geſtarũ. Nullius equidem inuideo honori. uos tribunos plebei nuper, uiros fortes, ac ſtrenuos, impedientes Q. Fabij Labeonis triumphum authoritate ueſtra deterruiſtis. triumphauit, quem non bellum iniuſtum geſſiſſe, ſed hoſtem omnino non uidiſſe, inimici iactabant. ego, qui cum centum millibus ferociſſimorũ hoſtium ſignis collatis toties pugnaui: qui plus XL millia hominum cœpi: aut occidi: qui bina caſtra eorum expugnaui: qui citra iuga Tauri omnia pacatiora, quàm terra Italia eſt, reliqui: non triumpho modo fraudor: ſed cauſam apud uos P. C. accuſantibus meis ipſe legatis dico. Duplex eorum, ut animaduertiſtis P. C: accuſatio fuit. nam nec gerendum mihi fuiſſe bellũ cum Gallis: & geſtum temere atq; imprudenter, dixerunt. non erant Galli hoſtes: ſed tu eos pacatos imperata facientes uiolaſti. Non ſum poſtulaturus à uobis P. C: ut quæ cõmuniter de immanitate gentis Gallorum, de infeſtiſſimo odio in nomen romanum ſcitis: ea de illis quoque, qui Aſiam incolunt, exiſtimetis Gallis. remota uniuerſæ gentis infamia, atq; inuidia per ſe ipſos æſtimate. Vtinam rex Eumenes, utinam Aſiæ ciuitates omnes adeſſent: et illos potius querentes, quàm me accuſantem audiretis. mittite agedum legatos circa Aſiam ad omnes urbes: & quærite: utrum à grauiori ſeruitute Antiocho ultra Tauri iuga moto, an Gallis ſubactis liberati ſint. quoties agri eorum uaſtati ſint: quoties prædæ abactæ, referant: cum uix redimendi captiuos copia eſſet: & mactatas humanas hoſtias, immolatosq; libe-

ros ſuos audirent. Stipendium ſcitote pependiſſe ſocios ueſtros Gallis: & nunc liberatos per uos regio imperio, fuiſſe penſuros: ſi à me foret ceſſatum. quo longius Antiochus emotus eſſet: hoc impotentius in Aſia Galli dominarentur: & quicquid eſt terrarum citra Tauri iuga: Gallorum imperio, non ueſtro adieciſſetis. At enim ſunt hæc ita? uerum etiam Delphos, quondam commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum, Galli ſpoliauerunt: nec ideo populus romanus his bellum indixit: aut intulit. Equidem aliquid intereſſe rebar inter id tempus, quo nondum in iure, ac ditione ueſtra Græcia, atq; Aſia erat: ad curandum, animaduertendum'q; quid in his terris fieret: & hoc: quo finem imperij romani Taurum montem ſtatuiſtis: quo libertatem, immunitatem'ue ciuitatibus datis: quo alijs fines adijcitis: alias agro mulctatis: uectigal imponitis: regna augetis: minuitis: donatis: adimitis: curæ ueſtræ cenſetis eſſe: ut pacem terra marique habeant. An niſi præſidia deduxiſſet Antiochus: quæ quieta in ſuis partibus erant: non putaretis liberatam Aſiam? ſi Gallorum exercitus effuſi uagarentur: rata dona ueſtra, quæ dedeſtis regi Eumeni: rata libertas ciuitatibus eſſet? Sed quid ego hæc ita argumentor? tanquam non acceperim, ſed fecerim hoſtes Gallos. Te L. Scipio appello: cuius ego imperio ſuccedens, inuicem imperij tui uirtutem, felicitatem'q; pariter non fruſtra ab dijs immortalibus precatus ſum: te P. Scipio: qui legati ius, collegæ maieſtatem, & apud fratrem conſulem, & apud exercitum habuiſti. Scitis'ne in exercitu Antiochi Gallorum legiones fuiſſe? uideritis in acie eos, in cornu utroq;

(id enim roboris eſſe uidebatur) locatos? pugnaueritis ut cum hoſtibus iuſtis? cæcideritis?ſpolia eorum retuleritis? Atqui cum Antiocho, non cum Gallis bellum ſenatus decreuerat: & populus iuſſerat. Sed ſimul, ut opinor, cum his decreuerant: iuſſerant'q;: qui inter eius præſidia fuiſſent. ex quibus præter Antiochum, cum quo pacem pepigerat Scipio: & cum quo nominatim fœdus ut fieret, mandaueratis: omnes hoſtes erãt: qui pro Antiocho arma aduerſus nos tulerunt. in qua cauſa cum Galli ante omnes fuiſſent, & reguli quidam, & tyranni: ego tamen & cum alijs pro dignitate imperij ueſtri coactis luere peccata ſua, pacem pepigi: & Gallorum animos, ſi poſſent mitigari a' feritate inſita, tentaui: & poſteaquam indomitos, atque implacabiles cernebam: tum demum ui atq; armis coercendos ratus ſum. Nunc quoniam ſuſcepti belli purgatum eſt crimen: geſti reddenda eſt ratio. in quo confiderẽ equidẽ cauſæ meæ, etiam ſi non apud Romanum, ſed apud carthaginenſem ſenatum agerem: ubi in crucem tolli imperatores dicuntur: ſi proſpero euentu, prauo conſilio rem geſſerunt. Sed ſi ego in ea ciuitate, quæ ideo omnibus rebus incipiendis, gerendis'q; deos adhibet: quia nullius calumniæ ſubijcit ea, quæ dij comprobauerunt: & in ſolennibus uerbis habet: cum ſupplicationem, aut triumphũ decernit: quod bene, ac feliciter rempu. adminiſtrarit: ſi nollem, ſi graue ac ſuperbum exiſtimarem uirtute gloriari: pro felicitate mea, exercitus'q; mei, quod tantam nationem ſine ulla militum iactura deuicimus: poſtularem: ut dijs immortalibus honos haberetur: & ipſe triũphans in Capitolium aſcenderem: unde uotis rite nuncupatis profectus

cupatis profectus

cupatis profectus ſum: negaretis hoc mihi cũ dijs immortalibus? Iniquo enim loco dimicaui. Dic igitur quo æquiore potuerim dimicare? cum montem hoſtes cepiſſent? loco munito ſe tenerent? nempe eundum ad hoſtes erat: ſi uincere uellem. Quid? ſi urbem eo loco haberent? & mœnibus ſe tenerent? nempe oppugnandi erant. Quid? ad Thermopylas æquo'ne loco M. Attilius cum rege Antiocho pugnauit? quid? Philippum non eodem modo ſuper Aoum amnem iuga tenentem montium T. Quintius deiecit? Equidem adhuc qualem aut ſibi fingant: aut uobis uideri uelint hoſtem fuiſſe, non inuenio. ſi degenerem, & emollitum amœnitate Aſiæ: quid periculi uel iniquo loco ſubeuntibus fuit? ſi timendum & feritate animorum, & robore corporum: huic'ne tantæ uictoriæ triumphum negatis? Cæca inuidia eſt P. C: nec quicquã aliud ſcit, quàm detrectare uirtutes: corrumpere honores, ac præmia eorum. Mihi, quæſo, ita ignoſcatis P. C: ſi longiorem orationem non cupiditas gloriandi, ſed neceſſaria criminũ defenſio fecit. An etiam per Thraciam ſaltus patentes, qui anguſti erant: & plana ex arduis, & culta ex ſylueſtribus facere potui? & præſtare: ne cubi notis ſibi latebris deliteſcerent latrones Thraces? ne quid ſarcinarum raperetur? ne quod iumentum ex tanto agmine abſtraheretur? ne quis uulneraretur? ne ex uulnere uir fortis, ac ſtrenuus Q. Minutius moraretur? In hoc caſu, quo infeliciter incidit: ut talem ciuem amitteremus: hærent. quod, ſaltu iniquo, loco alieno cum adhortus hoſtis nos eſſet: duæ ſimul acies primi & nouiſſimi agminis hærentem ad impedi-

menta noſtra exercitum barbarorum circumuenerunt: quod multa millia ipſo die, plura multo poſt dies paucos ceciderunt: & ceperunt: hoc ſi ipſi tacuerint: uos ſcituros, cum teſtis orationis meæ totus exercitus ſit: non credunt. si gladium in Aſia non ſtrinxiſſem: ſi hoſtem nõ uidiſſem: tamen triumphum in Thracia duobus prælijs merueram. Sed iam dictum ſatis eſt. quin pro eo, quod pluribus uerbis uos, quàm uolui, fatigaui: ueniam à uobis petitam, impetratamq́; uelim patres conſcripti. Plus crimina eo die, quàm defenſio ualuiſſent: ni altercationem in ſerum perduxiſſent. dimittitur ſenatus in ea opinione: ut negaturus triumphum fuiſſe uideretur. Poſtero die & cognati, amiciq́; Cn. Manlij ſummis opibus annixi ſunt: & authoritas ſeniorum ualuit, negantium exemplum proditum memoriæ eſſe: ut imperator, qui perduellibus deuictis, confecta prouincia, exercitum reportaſſet: ſine curru & laurea priuatus, inhonoratusq́; urbem iniret. hic pudor malignitatem uicit: triumphumq́ue frequentes decreuerunt. Oppreſſit deinde mentionem, memoriamq́; omnem contentionis huius maius, & cum maiore, & clariore uiro certamen ortum. P. Scipioni Africano (ut Valerius Antiâs author eſt) duo Q. Petilij diem dixerunt. id, prout cuiuſque ingenium erat, interpretabantur. Alij non tribunos plebis, ſed uniuerſam ciuitatem incuſabant: quæ id pati poſſet. duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno propè tempore in principes inuentas: Romam ingratiorem. ſiquidem uicta Carthago uictum Annibalem in exilium expuliſſet: Roma uictrix uictorem Africanum expellat. Alij: nemi-

nem unum tantum eminere ciuem debere: ut legibus interrogari non poſſit. nihil tam æquandæ libertatis eſſe: quàm potentiſſimum quenque poſſe dicere cauſam. quid autem tutò cuiquam, nedum ſummam rempub. permitti: ſi ratio non ſit reddenda? qui ius æquum pati non poſſit: in eum uim haud iniuſtam eſſe. Hæc agitata ſermonibus: donec dies dicendæ cauſæ uenit. nec alius antea quiſquam, nec ille ipſe Scipio Cons, cenſor'ue maiore omnis generis hominum frequentia, quàm reus illo die in forum eſt deductus. Iuſſus dicere cauſam, ſine ulla criminum mentione orationem adeo magnificam de rebus ab ſe geſtis eſt exorſus: ut ſatis conſtaret: neminem unquam neque melius, neque uerius laudatum eſſe. dicebantur enim ab eodem animo, ingenio'que: à quo geſta erant. & aurium faſtidium aberat: quia pro periculo, non in gloriam referebantur. Tribuni plebis uetera luxuriæ crimina Syracuſanorum Hybernorum, & Locris Pleminianum tumultum cum ad fidem præſentium criminum retuliſſent: ſuſpicionibus magis, quàm argumentis pecuniæ captæ reum accuſarunt. Filium captum ſine precio redditum. omnibus'que alijs rebus Scipionem, tanquam in eius unius manu pax romana, bellum'que eſſet: ab Antiocho cultum. dictatorem eum conſuli, non legatum in prouincia fuiſſe. nec ad aliam rem eò profectum: quàm ut id, quod Hiſpaniæ, Galliæ, Siciliæ, Africæ iampridem perſuaſum eſſet: hoc Græciæ, Aſiæq;, & omnibus ad orientem uerſis regibus, gentibusq; appareret: unum hominem caput, columenq; imperij romani eſſe: ſub umbra Scipio-

nis ciuitatem dominam orbis terrarum latere: nutus eius pro decretis patrum, pro populi iuſſis eſſe. Infima intactum, inuidia qua poſſunt urgent. Orationibus in noctem perductis, producta dies eſt. ubi ea uenit: tribuni in roſtris prima luce conſederunt. citatus reus magno agmine amicorum, clientiumq́; per mediam cõcionem ad roſtra ſubijt. ſilentioq́; facto, Hoc, inquit, die tribuni plebis, uosq́; Quirites, cum Annibale, & Carthaginenſibus ſignis collatis in Africa bene ac feliciter pugnaui. itaque cum hodie litibus, & iurgijs ſuper ſederi æquum ſit: ego hinc extemplo in Capitolium ad Iouem OPT. MAX, Iunonemq́;, & Mineruam, cæterosq́; deos, qui Capitolio, atq; arci præſident: ſalutandos ibo: hisq́; gratias agam: quod mihi & hoc ipſo die, & ſæpe aliâs egregie reipublicæ gerendæ mentem, facultatemq́; dederunt. ueſtrum quoq; quibus commodum eſt, ite mecum Quirites: & orate deos: ut mei ſimiles principes habeatis. ita ſi ab annis ſeptendecim ad ſenectutem ſemper uos ætatem meam honoribus ueſtris anteiſtis: ego ueſtros honores rebus gerendis præceſſi. Ab roſtris in Capitolium aſcendit. ſimul ſe uniuerſa concio auertit: & ſecuta Scipionem eſt: adeo, ut poſtremo ſcribæ, uiatoresq́; tribunos relinquerent: nec cum ijs præter ſeruilem comitatum, & præconem, qui reum ex roſtris citabat: quiſquam eſſet. Scipio non in Capitolio modo, ſed per totam urbem omnia templa deûm cum populo romano circumijt. Celebratior is propè dies fauore hominum, & æſtimatione ueræ magnitudinis eius fuit: quàm quo triumphans de Syphace rege, & Carthaginenſibus urbem eſt inuectus. Hic ſpecioſus ultimus

dies . P. Scipioni illuxit . poſt quem, cum inuidiam, & certamina cum tribunis proſpiceret: die longiore producta in Liternum conceſſit, certo conſilio ne ad cauſam dicendam adeſſet. maior animus, & natura erat: ac maiori fortunæ aſſuetus: quàm ut reus eē ſciret: et ſummitteret ſe in humilitatem cauſam dicentium. Vbi dies uenit: citariq́; abſens eſt cœptus: L. Scipio morbum cauſam eſſe cur abeſſet, excuſabat. quam excuſationem cum tribuni, qui diem dixerant, non acciperent: & ab eadem ſuperbia non uenire ad cauſam dicendam arguerent: qua iudicium, & tribunos plebis, & concionem reliquiſſet: et quibus ius de ſe dicendæ ſententiæ, et libertatem ademiſſet: his comitatus, uelut captos trahens, triumphum de populo Romano egiſſet: ſeceſſionem eo die, quo in Capitolium à tribunis plebis feciſſet. Habetis ergo temeritatis illius mercedem: quo duce, & authore nos reliquiſtis: ab eo ipſi relicti eſtis. & tantum animorum in dies nobis deſcreſcit: ut ad quē ante annis XVII exercitum, & claſſem habentem tribunos plebis, ædilēq́; in Siciliam mittere auſi ſumus: qui prehenderent eum: & Romam reducerent: ad eum priuatum ex uilla ſua extrahendum ad cauſam dicendam mittere non audemus? Tribuni plebis appellati ab L. Scipione ita decreuerunt: ut ſi morbi cauſa excuſaretur: ſibi placere accipi eam cauſam: diemq́; à collegis produci. Tribunus plebis eo tempore T. Sēpronius Gracchus erat: cui inimicitiæ cum P. Scipione intercedebant. is, cum uetuiſſet nomen ſuum decreto collegarum aſcribi: triſtioremq́; oēs ſententiam expectarent: ita decreuit. Cum L. Scipio excuſet morbum eſſe cauſam fratri: ſatis id ſibi

uideri. ſe P. Scipionem, priuſquam Romam rediſſet, accuſari non paſſurum. tum quoque, ſi ſe appellet: auxilio ei futurum ne cauſam dicat. ad id faſtigium rebus geſtis, honoribus populi romani P. Scipionem deorum, hominumq; conſenſu perueniſſe: ut ſub roſtris reum ſtare, & præbere aures adoleſcentium conuitijs, populo romano magis deforme, quàm ipſi ſit. Adiecit decreto indignationem. Sub pedibus ueſtris ſtabit tribuni domitor ille Africæ Scipio? ideo quatuor nobiliſſimos duces Pœnorum in Hiſpania, quatuor exercitus fudit: fugauitq;: ideo Syphacem cœpit: Annibalem deuicit: Carthaginem uectigalem nobis fecit: Antiochum, recepto eius fratre conſorte huius gloriæ, L. Cornelius Scipio ultra Tauri iuga emouit: ut duobus Petilijs ſuccumberet? uos de P. Africano palmam peteretis? nul-
* lis'ne meritis ſuis, nullis ueſtris honoribus cum qua in arcem tutam, & uelut ſanctam clari uiri peruenient: ubi ſi non uenerabilis, inuiolata ſaltem ſenectus eorũ conſidat. Mouit & decretum, & adiecta oratio non cæteros modo: ſed ipſos etiam accuſatores: et deliberaturos ſe quid ſui iuris, & officij eſſet, dixerunt. Senatus deinde, concilio plebis dimiſſo, haberi eſt cœptus. ibi gratiæ ingentes ab uniuerſo ordine, præcipue à conſularibus, ſenioribuſq; T. Sempronio Graccho actæ ſunt: quod remp. priuatis ſimultatibus potiorem habuiſſet. et Petilij uexati ſunt probris: quod ſplendere aliena inuidia uoluiſſent: & ſpolia ex Africano triumpho peterent. Silentium deinde de Africano fuit. uitam Literni egit ſine deſiderio urbis. Morientem rure eo ipſo loco ſepeliri ſe iuſſiſſe ferunt: monumentumq; ibi ædifi

cari: ne funus ſibi in ingrata patria fieret. Vir memorabilis: bellicis tamen q̃ pacis artibus memorabilior prima pars uitæ, quàm poſtrema fuit. quia in iuuenta * bella aſſidue geſta: cum ſenecta res quoque defloruere: nec præbita eſt materia ingenio, quo ad primum conſulatum: ſecundo etiam ſi cenſuram adijcias. quid aſiatica legatio & ualetudine aduerſa inutilis, & filij caſu deformata? & poſt reditum neceſſitas aut ſubeundi iudicij, aut ſimul cum patria deſerendi? punici tamen belli perpetrati, quo nullum neque maius, neque periculoſius Romani geſſere: unam præcipuam gloriam tulit. Morte Africani creuere inimicorum animi. quorum princeps fuit M. Porcius Cato: qui uiuo quoque eo allatrare eius magnitudinem ſolitus erat. hoc authore exiſtimantur Petilij & uiuo Africano rem ingreſſi: & mortuo rogationem promulgaſſe. Fuit autem rogatio talis. Velitis: iubeatis: quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt: quique ſub eius imperio fuerunt: quod æs in publicum relatum non eſt: uti de ea re Ser. Sulpitius prætor urbanus ad ſenatum referat? quem eam rem uelit ſenatus quærere de iis, qui prætores nunc ſunt? Huic rogationi primo Q. et L. Nummij intercedebant. ſenatum quærere de pecunia non relata in publicum, ita ut antea ſemper factum eſſet: æquum cenſebant. Petilij nobilitatem & regnum in ſenatu Scipionum accuſabant. L. Furius Purpurio conſularis, q in decẽ legatis in Aſia fuerat: latius rogandum cenſebat: non quæ ab Antiocho modo pecuniæ captæ forent: ſed quæ ab alijs regibus,

gentibusq́;: Cn. Manlium inimicum inceſſens. Et L. Scipio, quem magis pro ſe, quàm aduerſus legem dicturũ apparebat: diſſuaſor proceſſit. is poſt mortem P. Africani fratris, uiri omniũ fortiſſimi, clariſſimiq́; eam exortam rogationem eſt conqueſtus. parum enim fuiſſe: non laudari pro roſtris P. Africanum poſt mortem: niſi etiã accuſaretur. & Carthaginenſes exilio Annibalis contentos eſſe: populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exatiari: niſi & ipſius fama ſepulti laceretur: & frater inſuper acceſſione inuidiæ mactetur. M. Cato ſuaſit rogationem. extat & oratio eius de pecunia regis Antiochi. & Nummios tribunos authoritate deterruit: ne aduerſarentur rogationi. Remittentibus ergo his interceſſionem, omnes tribus uti rogaſſent, iuſſerunt. Ser. Sulpitio deinde referente, quem rogationem Petilij quærere uellent, Q. Terentium Culleonem patres iuſſerunt.

Alij hunc prætorem adeo amicum Corneliæ familiæ, ut qui Romæ mortuum, elatumq́; P. Scipionem (eſt enim ea quoq; fama) tradũt: pileatum, ſicut in triũpho ierat, in funere quoq; ante lectum iſſe, memoriæ prodiderũt: & ad portam Capenam mulſum proſecutis funus dediſſe: qđ ab eo inter alios captiuos in Africa ex hoſtibus receptus eſſet. Alij adeo inimicum eundem: ut propter inſignem ſimultatem ab ea factione, quæ aduerſa Scipionibus erat: delectus ſit potiſſimum ad quæſtionem exercendam. Cæterum ad hunc nimis æquum, aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio: ſimul & delata, & recepta nomina legatorum eius, A. & L. Hoſtiliorum Catonum, et C. Furij Culleonis quæſtoris: &, ut omnia contacta ſocietate peculatus uiderẽ=

tur:ſcribæ quoq; duo, & accenſus L. Hoſtilius. & ſcribæ, et accenſus, priuſquam de Scipione iudicium fieret, abſoluti ſunt: Scipio, & A. Hoſtilius legatus, & C. Furius damnati. Quo commodior pax Antiocho daretur: Scipionem ſex millia pondo auri, quadringentûm octoginta argenti plus accepiſſe, quàm in ærarium retulerit: A. Hoſtilium LXXX pondo auri, & argenti CCCCIII: Furium quæſtorem auri centũ XXX, argenti CC pondo. Has ego ſummas auri, et argenti relatas apud Antiatem inueni. In L. Scipione malim equidem librarij mendum, quàm mendacium ſcriptoris eẽ in ſumma auri atq; argenti. ſimilius enim ueri eſt argenti, quàm auri maius pondus fuiſſe: & potius quadragies, quàm ducenties quadrigies litem æſtimatam: eo magis: quod tantæ ſummæ rationem etiam ab ipſó P. Scipione requiſitam eſſe in ſenatu tradunt: librumq́; rationis eius cum L. fratrem afferre iuſſiſſet, inſpectante ſenatu ſuis ipſum manibus cõcerpſiſſe, indignatum: quod cum bis millies in ærarium intuliſſet: quadragies ratio ab ſe poſceretur. ab eadem fiducia animi, cum quæſtores pecuniam ex ærario contra legem promere nõ auderent: popoſciſſe claues: & ſe aperturum ærarium dixiſſe: qui ut clauderetur effeciſſet. Multa alia in Scipionis exitu maxime uitæ, dieq; dicta, morte, funere, ſepulchro in diuerſum trahunt: ut cui famæ, quibus ſcriptis aſſentiar, non habeam. non de accuſatore conuenit. alij M. Næuium, alij Petilios diem dixiſſe ſcribunt. non de tempore, quo dicta dies ſit: non de anno, quo mortuus ſit: non ubi mortuus, aut elatus ſit. alij Romæ, alij Literni et mortuum, & ſepultum. utrobique monumen-

ta oſtenduntur, & ſtatuæ. nam & Literni monumentum, monumentoq; ſtatua ſuperimpoſita fuit. quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi. & Romæ extra portam Capenã in Scipionũ monumẽto tres ſtatuæ ſunt: quarũ duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe: tertia poetæ Q. Ennij. Nec inter ſcriptores rerũ diſcrepat ſolũ: ſed orationes quoq; (ſi modo ipſorum ſunt, quæ feruntur P. Scipionis, & T. Gracchi) aberrant inter ſe. Index orationis P. Scipionis nomen M. Næuij tribuni plebis habet: ipſa oratio ſine nomine eſt accuſatoris. nebulonem modo, modo nugatorem appellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petiliorum accuſatorum Africani, aut diei dictæ Africano ullam mentionem habet. alia tota ſerenda fabula eſt Gracchi orationi conueniens: & illi authores ſequendi ſunt: qui, cum L. Scipio & accuſatus, & damnatus ſit pecuniæ captæ à rege: legatum in Hetruria fuiſſe Africanum tradunt. quò poſt famam de fratris caſu allatam, relicta legatione cucurriſſe eum Romam: & cum à porta recta ad forum ſe contuliſſet: quod in uincula duci fratrem dictum erat: repuliſſe à corpore eius uiatorem: & tribunis retinentibus magis pie, quàm ciuiliter uim feciſſe. hinc enim ipſe Gracchus queritur: diſſolutam eſſe à priuato tribunitiam poteſtatem. & ad poſtremum cum auxilium L. Scipioni polliceretur: adijcit: tolerabilioris exempli eſſe à tribuno plebis potius, quàm à priuato uictam uideri & tribunitiam poteſtatem, & remp. eſſe. ſed ita hanc unam impotentem eius iniuriam inuidia onerat: ut increpando quod degenerauerit tantum à ſeipſo, cumulatas & ueteres laudes moderationis &

temperantiæ pro reprehenſione præſenti reddat. caſtigatum enim quondam ab eo populum ait: quod eum perpetuum conſulem, & dictatorem uellet facere. prohibuiſſe ſtatuas ſibi i comitio, in roſtris, in curia, in Capitolio, i cella Iouis poni prohibuiſſe ne decerneretur: ut imago ſua triumphali ornatu e templo Iouis OPT. MAX. exiret. Hæc uel in laudatione poſita ingentem magnitudinem animi moderandis ad ciuilem habitum honoribus ſignificarent: quæ exprobrando inimicus fatetur. Huic Graccho minorem ex duabus filiabus (nam maior P. Cornelio Naſicæ haud dubie a patre collocata erat) nuptam fuiſſe conuenit. illud parum conſtat: utrum poſt mortem patris & deſponſa ſit: et nupſerit: an ueræ illæ opiniones ſint: Gracchum, cũ L. Scipio in uincula duceretur: nec quiſquam collegarum auxilio eſſet: iuraſſe ſibi inimicitias cum Scipionibus, quæ fuiſſent, manere: nec ſe gratiæ quærendæ cauſa quicquam facere: ſed in quem carcerem reges, & imperatores hoſtium ducentem uidiſſet P. Africanum: in cũ ſe fratrem eius duci non paſſurum. ſenatum eo die forte cœnantẽ in Capitolio conſurrexiſſe: & petiſſe: ut inter epulas Graccho filiam Africanus deſponderet. quibus ita in publicum ſolenne ſponſalibus rite factis cum ſe domũ recepiſſet: Scipionem Aemyliæ uxori dixiſſe: filiam ſe minorem deſpondiſſe. cum illa muliebriter indignabunda nihil de communi filia ſecum conſultatum adieciſſet: non ſi T. Graccho daret, expertem conſilij debiſſe matrem eſſe: lætum Scipionem tam cõcordi iudicio et ipſi deſponſam reſpondiße. Hæc de tanto uiro, quanq̃ & opinionibus, & monumentis literarum uariarent: pro-

ponenda erant. Iudicijs à Q. Terentio prætore perfectis, Hoſtilius, & Furius damnati prædes eodem die quæſtoribus urbanis dederunt. Scipio cum contenderet: omnem quam accepiſſet pecuniam, in ærario eſſe: nec ſe quicquam publici habere: in uincula duci eſt cœptus. P. Scipio Naſica tribunos appellauit: orationemq́; habuit plenam ueris decoribus nõ communiter modo Corneliæ gentis, ſed proprie familiæ ſuæ. Parentes ſuos, & P. Africani, ac L. Scipionis, qui in carcerem duceretur: fuiſſe Cn. et P. Scipiones, clariſſimos uiros. eos, cum per aliquot annos in terra Hiſpania aduerſus multos Pœnorum, Hiſpanorumq́; & duces & exercitus nominis romani famam auxiſſent, non bello ſolum: ſed quod romanæ temperãtiæ fideiq́; ſpecimen illis gentibus dediſſent: ad extremum ambos pro populo romano morte occubuiſſe. cum illorum tueri gloriam poſteris ſatis eſſet: P. Africanum tantum paternas ſuperauiſſe laudes: ut fidem fecerit: non ſanguine humano, ſed ſtirpe diuina ſatum ſe eſſe. L. Scipionem, de quo agatur: ut quæ in Hiſpania, quæ in Africa, cum legatus fratris eẽt: geſſiſſet, prætereãtur: conſulem & ab ſenatu dignum uiſum, cui extra ſortem Aſia prouĩcia, et bellũ cũ Antiocho rege decerneretur: et à fratre, cui poſt duos conſulatus cenſurãq́; et triũphũ legatus in Aſiã iret. ibi ne magnitudo & ſplẽdor legati laudibus conſulis officeret: forte ita incidiſſe: ut quo die ad Magneſiam ſignis collatis L. Scipio Antiochũ deuiciſſet: æger P. Scipio Elææ dierum aliquot uia abeſſet. non fuiſſe minorem eum exercitum, quàm Annibalis: cum quo in Africa eſſet pugnatum. Annibalem eundẽ fuiſſe inter multos alios regios duces: qui imperator pu

nici belli fuerit. & bellum quidem ita geſtum eſſe: ut ne fortunam quidem quiſquam criminari poſſit. in pace crimen quæri: cauſam dici: ueniſſe huc decem legatos: ſimul arguiq;, quorum ex conſilio data pax eſſet. quin extitiſſe ex decem legatis, qui Cn. Manlium accuſarēt. tamen nō modo ad criminis fidem, ſed ne ad moram quidem triumphi eam accuſationem ualuiſſe. At hercule in Scipione ipſas leges pacis, ut nimium accommodatas Antiocho, ſuſpectas eſſe. integrum enim ei regnum relictum: omnia poſſidere eum uictum, quæ ante bellum eius fuerint. auri & argenti cum uim magnam habuiſſet: nihil in publicum relatum: omne in priuatum uerſum. An non præter omnium oculos tantum auri argētiq; in triumpho L. Scipionis, quantum non decem alijs triumphis, ſi omne in unum conferatur: ſit latum? Nam quid de finibus regni dicam? Aſiam omnem, & proxima Europæ tenuiſſe Antiochum: ea quanta regio orbis terrarum ſit à Tauro monte in Aegæum uſq; prominens mare: quot non urbes modo, ſed gentes amplectatur, omnes ſcire. hanc regionem dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem uſq; ad Tauri montis iuga Antiocho ademptā, expulſo eo in ultimum angulum orbis terrarum. Quid, ſi gratuita pax eſſet, plus adimi ei potuiſſe? Philippo uicto Macedoniam, Nabidi Lacedæmonem relictam: nec Quintio crimen quæſitum. non enim habuiſſe eum Africanum fratrem. cuius gloria prodeſſe L. Scipioni debuiſſet: inuidiam nocuiſſe. tantum auri argentiq; indicatum eſſe in domum L. Scipionis illatum: quantum uenditis omnibus bonis redigi non poſſet. Id ubi ergo eſſe re-

gium aurum? ubi tot hæreditates acceptas? in domo, quam ſumptus non exhauſerint: extare debuiſſe nouæ fortunæ cumulum. At enim quod ex bonis redigi non poſſit: ex corpore, & tergo per uexationem & contumelias L. Scipionis petituros inimicos: ut in carcere inter fures nocturnos, et latrones uir clariſſimus icludatur: et in robore et tenebris expiret: deinde nudus ante carcerem proijciatur, non id Corneliæ magis familiæ, quàm urbi Romanæ fore erubeſcendum. Aduerſus ea Terentius prætor rogationem petiliam ex S.C. & iudicium de L. Scipione factum recitauit. ſe, niſi referatur pecunia in publicum, quæ iudicata ſit: nihil habere, quod faciat: niſi ut prehendi damnatum, & in uincula duci iubeat. Tribuni cum in conſilium seceſſiſſent: paulo poſt C. Fannius ex ſua collegarumq; aliorum, præter Gracchum, ſententia pronuntiauit: prætori non intercedere tribunos, quo minus ſua poteſtate utatur. T. Grachus ita decreuit. Quo minus ex bonis L. Scipionis quod iudicatum ſit, redigatur, ſe non intercedere prætori. L. Scipionem, qui regem opulentiſſimum orbis terrarum deuicerit: imperium populi romani propagauerit in ultimos terrarum fines: regem Eumenem, Rhodios, alias tot urbes Aſiæ deuinxerit populi romani beneficijs: plurimos duces hoſtium in triumpho ductos carcere incluſerit: non paſſurum inter hoſtes populi romani L. Scipionē in carcere, et in uinculis eſſe: mittiq; eum ſe iubere. Tanto aſſenſu auditum eſt decretum: adeo dimiſſum L. Scipionem læti homines uiderunt: ut uix in eadem ciuitate uideretur factum iudicium. In bona deinde L. Scipionis poſſeſſum publice

quæſtores prætor miſit. neq; in ijs non modo ueſtigium ullum comparuit pecuniæ regiæ: ſed nequaquam tantum redactum eſt: quantæ ſummæ damnatus fuerat. Collata ea pecunia à cognatis, amicisq; & clientibus eſt L. Scipioni: ut ſi acciperet eam: locupletior aliquanto eſſet: quàm ante calamitatem fuerat. nihil accepit. quæ neceſſaria ad cultum erant: redempta ei à proximis cognatis ſunt. uerteratq; Scipionum inuidia in prætorem, & conſilium eius, & accuſatores.

DECADIS QVARTAE LIBER NONVS.

d VM HAEC (ſi modo hoc anno acta ſunt) Romæ aguntur: conſules ambo in Liguribus gerebant bellum. Is hoſtis uelut natus ad continendam inter magnorum interualla bellorum Romanis militarem diſciplinam erat: nec alia prouincia militem magis ad uirtutem acuebat. nam Aſia & amœnitate urbium, & copia terreſtrium, maritimarumq́; rerum, & mollitia hoſtium, regijsq́; opibus ditiores, quàm fortiores exercitus faciebat. præcipue ſub imperio Cn. Manlij ſolute, ac negligenter habiti ſunt. itaq; aſperius paulo iter in Thracia, & exercitatior hoſtis magna clade eos caſtigauit. in Liguribus omnia erant: quæ militem excitarent: loca montana, & aſpera: quæ & ipſis capere labor erat: & ex præoccupatis deijcere hoſtem: & itinera ardua, anguſta, infeſta inſidijs: hoſtis leuis, & uelox, & repentinus: qui nullum uſquam tempus, nullum locum quietum, aut ſecurum eſſe ſineret: oppugnatio neceſſaria munitorum caſtellorum, laborioſa ſimul, periculoſaq́;: inops regio: quæ parſimonia aſtringeret milites: prædæ haud multum præberet. itaq; non lixa ſequebatur: non iumentorum longus ordo agmen extendebat: nihil, præter arma, & uiros omnem ſpem in armis habentes, erat. nec deerat unquam cum ijs uel materia belli, uel cauſa: quia propter domeſticam inopiã uicinos agros incurſabant. nunquam tamen in diſcrimen ſummæ rerum pugnabatur.

tum pugnabatur. Flaminius conſul cum Friſinatibus Liguribus in agro eorum pluribus prælijs ſecundis factis, in deditionem gentem accepit: & arma ademit. ea quia ſyncera fide non tradebant, cum caſtigarentur: relictis uicis in montem Auginum confugerunt. confeſtim ſecutus eſt conſul. cæteri effuſi rurſus, & pars maxima inermes per inuia & rupes diruptas præcipitantes fugerunt, quà ſequi hoſtis non poſſet. ita trans Appenninum abierunt. qui caſtris ſe tenuerant: circunſeſſi, & expugnati ſunt. Inde trans Appenninum ductæ legiones. ibi montis, quem ceperant, altitudine pauliſper ſe tutati, mox in deditionem concesſerunt. tum conquiſita cum intentiore cura arma: & omnia adempta. Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum. qui in agrum Piſanum, bononienſemq́; ita incurſauerant: ut coli non poſſet. his quoq; perdomitis conſul pacem dedit finitimis. et quia à bello quieta ut eſſet prouincia, effecerat: ne in otio militem haberet: uiam à Bononia perduxit Arretium. M. Aemylius alter conſul agros Ligurum, uicosq́;, qui in campis aut uallibus erant: ipſis montes duos Balliſtam, Suiſmontiumq́; tenentibus, deuſſit: depopulatusq́; eſt. deinde eos, qui in montibus erant, adortus, primo leuibus prælijs fatigauit: poſtremo coactos in aciem deſcendere iuſto prælio deuicit. in quo & ædem Dianæ uouit. Subactis cis Appenninum omnibus, tum tranſmontanos adortus (in his & Friſinates Ligures erant) quos non adierat C. Flaminius: omnes Aemylius ſubegit: armaq́; ademit: & de montibus in campos multitudinem deduxit. Pacatis Liguribus in agrum Gallicum exercitum duxit. uiamq; ab Placentia, ut Flami-

niæ committeret, Ariminum perduxit. prælio ultimo, quo cum Liguribus ſignis collatis conflixit: ædem Iunoni Reginæ uouit. Hæc in Liguribus eo anno geſta.

In Gallia Furius prætor inſontibus Cenomanis, in pace ſpeciem belli quærens, ademerat arma. inde Cenomani conqueſti Romæ apud ſenatum, reiectiq; ad conſulem Aemylium, cui, ut cognoſceret, ſtatueretq;, ſenatus permiſerat: magno certamine cum prætore habito, tenuerunt cauſam. arma reddita Cenomanis: decedere è prouincia prætor iuſſus. Legatis deinde ſociorum latini nominis, qui toto undiq; ex Latio frequentes conuenerãt: ſenatus datus eſt. his querentibus magnam multitudinẽ ciuium ſuorum Romam commigraſſe, & ibi cenſos eſſe, Q. Terentio Culleoni prætori negotium datum eſt: ut eos conquireret: et quem C. Claudio, M. Liuio cenſoribus, poſt'ue eos cenſores, ipſum, parentem'ue eius apud ſe cenſum eſſe probaſſent ſocij: ut redire eò cogeret, ubi cenſi eſſent. Hac conquiſitione duodecim millia Latinorum domos redierunt: iam tum multitudine alienigenarum urbem onerante. Priuſquam conſules redirent Romam: M. Fuluius proconſul ex Aetolia rediјt. iſq; ad ædem Apollinis in ſenatu cum de rebus in Aetolia, Cephaleniaq; ab ſe geſtis diſſeruiſſet: petijt à patribus: ut æquum cenſerent ob rempub. bene ac feliciter geſtam, & dijs immortalibus honorem haberi iubere: & ſibi triumphum decernere. M. Amburius tribunus plebis, ſi quid de ea re ante M. Aemylij conſulis aduentum decerneretur: interceſſurum ſe oſtendit. eum contradicere uelle: proficiſcentemq; in prouinciam ita ſibi mandaſſe: ut ea diſceptatio integra in aduentum ſuum ſeruaretur.

Fuluium temporis iacturam facere. ſenatum etiã præſente conſule quod uellet, decreturũ. M. Fuluius. Si aut ſimultas M. Aemylij ſecum ignota hominibus eſſet: aut quàm is eas inimicitias impotenti ac propè regia ira exerceret: tamen non fuiſſe ferendum, abſentem conſulem & deorum immortalium honori obſtare: & meritũ debitumq; triumphum morari: imperatorem rebus egregie geſtis, uictoremq; exercitum cum præda ac captiuis ante portas ſtare: donec conſuli ob hoc ipſum moranti redire Romã libitum eſſet. Verum enimuero cum ſint notiſſimæ ſibi cum conſule inimicitiæ: quid ab eo quenquam æqui expectare? qui per infrequentiam furtim S.C. factum ad ærarium detulerit: Ambraciam nõ uideri ui captam: quæ aggere, ac uineis oppugnata ſit: ubi incenſis operibus alia deintegro facta ſint: ubi circa muros ſupra ſubterq; terram per dies quindecim pugnatum: ubi à prima luce, cum iam tranſcendiſſet muros miles: uſq; ad noctem diu anceps prælium tenuerit: ubi plus tria millia hoſtium ſint cæſa. Iam de deorum ĩmmortalium templis ſpoliatis in capta urbe, qualem calumniam ad pontifices attulerit? niſi ſi Syracuſarum, cæterarumq; captarum ciuitatum ornamentis urbẽ exornari fas fuerit: in Ambraciam unam captam non ualuerit belli ius. & P. C. orare: et à tribunis petere: ne ſe ſuperbiſſimo inimico ludibrio eſſe ſinãt. Vndiq; omnes alij deprecari tribunum: alij caſtigare. T. Gracchi collegæ plurimum oratio mouit. Ne ſuas quidem ſimultates pro magiſtratu exercere boni exempli eſſe. alienarũ uero ſimultatum tribunũ plebis cognitorem fieri, turpe et indignum collegij eius poteſtate, & ſacratis legibus

eſſe. ſuo quenq; iudicio & homines odiſſe, aut diligere, & res probare, aut improbare debere: non pendere ex alterius uultu, ac nutu: nec alienis momentis animi circumagi: aſtipularíq; irato conſuli tribunum plebis: & quid priuatim M. Aemylius mandauerit, meminiſſe: tribunatum ſibi à populo romano mandatum obliuiſci pro auxilio ac libertate priuatorũ, non pro conſulari regno. ne hoc quidem cernere eum: fore ut memoriæ ac poſteritati mandetur: eiuſdem collegij alterum è duobus tribunis plebis ſuas inimicitias remiſiſſe reip. alterũ alienas & mandatas exercuiſſe. His uictus caſtigationibus tribunus cum templo exceſſiſſet. referente Ser. Sulpitio prætore triumphus M. Fuluio eſt decretus. Is cum gratias P. C. egiſſet: adiecit: ludos magnos ſe Ioui OPT. MAX. eo die, quo Ambraciam cepiſſet, uouiſſe. in eam rem ſibi centum pondo auri à ciuitatibus collatum. petere ut ex ea pecunia, quàm in triumpho latam in ærarium poſiturus eſſet: id aurum ſecerni iuberent. Senatus pontificum collegium conſuli iuſſit: num id omne aurum in ludos conſumi neceſſarium eſſet? cum pontifices negaßent ad religionem pertinere, quanta impenſa in ludos fieret: ſenatus Fuluio, quantum uellet impenderet, permiſit: dũ ne ſummã octoginta milliũ excederet. Triumphare mẽſe Ianuario ſtatuerat. ſed cum audißet conſulem Aemyliũ literis Amburij tribuni plebis acceptis de remiſſa interceſſione, ipſum ad impediendum triumphũ Romam uenientem ægrum in uia ſubſtitiße: ne plus in triumpho certaminum, quàm in bello haberet: prætulit triumphi diem. Triumphauit ad decimum calendas ianuarias de Aetolis, & de Cephalenia. Aureæ coronæ centum

duodecim pondo ante currum latæ ſunt: argenti pondo millia LXXXIII: *auri pondo* CCXLIII: *tetradrachma attica* CXVIII *millia: Philippei nũmi duodecim millia,* CCCCXXII. *ſigna ænea duxit* CCLXXXV: *ſigna marmorea* CCXXX. *arma, tela, cætera ſpolia hoſtium magnus numerus. ad hæc catapultæ, baliſtæ, tormenta omnis generis: duces aut Aetoli, et Cephalenij, aut regij ab Antiocho ibi relicti ad ſeptẽ et uiginti. Multos eo die, priuſquam in urbem inueheretur: in circo Flaminio tribunos, præfectos, equites, cẽturiones, Romanos, ſocioſq; donis militaribus donauit: militibus ex præda uicenos quinos denarios diuiſit: duplex centurioni: triplex equiti.* *Iam conſulariũ comitiorũ appetebat tempus. qbus q̃a M. Aemylius, cuius ſortis ea cura erat: occurrere non poterat: C. Flaminius Romam uenit. ab eo creati conſules Sp. Poſthumius Albinus, Q. Martius Philippus. Prætores inde facti T. Menius, P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piſo, M. Lucinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quintius Criſpinus. Extremo anni magiſtratibus creatis, iam ad tertium nonas martias Cn. Manlius Volſo de Gallis, qui Aſiam incolunt: triumphauit. ſerius ei triumphandi cauſa fuit: ne Q. Terentio Culleone prætore cauſam lege petilia diceret: & incendio alieni iudicij, quo L. Scipio damnatus erat: conflagraret: eo infenſioribus in ſe, quàm in illum iudicibus: quod diſciplinam militarẽ ſeuere ab eo conſeruatam ſucceſſor ipſe omni genere licentiæ corruperat. neq; ea ſola infamiæ erãt: quæ in prouincia procul ab oculis facta narrabãtur: ſed ẽt magis ea: quæ in militibus eius quotidie cóſpiciebãtur. Luxuriæ enim ꝑegrinæ origo ab*

exercitu Aſiatico inuecta in urbem eſt. inde primum lectos æratos, ueſtem ſtragulam pretioſam, plagulas, et alia textilia, et, quæ tum magnificæ ſupellectilis habebantur: monopodia, & abacos Romam aduexerunt. tunc pſaltriæ, ſambucistriæq;, & conuiualia ludiorum oblectamenta addita epulis: epulæ quoq; ipſæ et cura, & ſumptu maiore apparari cœptæ. tum coquus, uiliſſimum antiquis mancipium, & æſtimatione, & uſu in pretio eſſe: & quod miniſterium fuerat: ars haberi cœpta. uix tamen illa, quæ tum conſpiciebantur: ſemina erant futuræ luxuriæ. In triumpho tulit Cn. Manlius coronas aureas CC duodecim pōdo: argenti pondo CCXX millia centum tria: tetradrachmûm atticûm CVII millia uiginti: ciſtophori CCL: Philippeorum aureorũ numorum ſedecim millia CCCXX. & arma, ſpoliáq; multa gallica carpentis tranſuecta. duces hoſtium duo & quinquaginta ducti ante currum. Militibus quadragenos binos denarios diuiſit: duplex centurioni. et ſtipẽdium duplex in pedites dedit: triplex in equites. Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum ſecuti ſunt. carmináq; à militibus ea in imperatorem dicta: ut facile appareret, in ducem indulgentem, ambitioſumq; ea dici: triumphum eſſe militari magis fauore, quàm populari celebrem. Sed ad populi quoq; gratiam conciliandam amici Manlij ualuerunt. quibus annitentibus S. C. factum eſt: ut ex pecunia, quæ in triumpho tranſlata eſſet: ſtipendium collatum à populo in publicum, quod eius ſolutum antea non eſſet, ſolueretur. uicenoſquinos & ſemiſſes in millia æris quæſtores urbani cum fide & cura ſoluerunt. Per idem tempus

tribuni militum duo, & ex duabus Hiſpaniјs cum literis C. Attiniј, & C. Manliј, qui eas prouincias obtinebant: uenerunt. ex iјs literis cognitum eſt: Celtiberos, Luſitanoſq; in armis eſſe: & ſociorum agros populari. de ea re conſultationem integram ſenatus ad nouos magiſtratus reiecit. Ludis romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Poſthumius Albinus faciebāt: malus in circo inſtabilis in ſignum Pollentiæ procidit: atq; id deiecit. ea religione moti patres & diem unum adiјciēdum ludorum celebritati cenſuerunt: & ſigna duo pro uno reponenda: & nouum auratum faciendum. Et plebeiј ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæſo, et M. Furio Luſco diem unū inſtaurati ſunt. Inſequens annus Sp. Poſthumium Albinum, & Q. Martium Philippum Conss. ab exercitu, bellorumq; & prouinciarum cura ad inteſtinæ coniurationis uindictam auertit. Prætores prouincias ſortiti ſunt: T. Menius urbanam: M. Licinius Lucullus inter ciues et peregrinos: C. Aurelius Scaurus Sardiniam: P. Cornelius Sulla Siciliam: L. Quintius Criſpinus Hiſpaniā citeriorem: C. Calpurnius Piſo Hiſpaniam ulteriorem. Conſulibus ambobus quæſtio de clandeſtinis coniurationibus decreta eſt. Græcus ignobilis in Hetruriam primum uenit, nulla cum arte earum, quas multas ad animorum corporumq; cultū nobis eruditiſſima omniū gens inuexit: ſacrificulus & uates: nec is, q aperta religione propalā et quæſtū, et diſciplinā profitendo animos errore imbueret: ſed occultorum antiſtes ſacrorum. Initia erant: quæ primo paucis tradita ſunt: dein uulgari cœpta p uiros, mulieresq; . additæ uoluptates religiōi uini et epularū: quo pluriū ani=

mi illicerentur. cum uinum animos, & nox, & mixti fœminis mares, ætatis teneræ maioribus, diſcrimen omne pudoris extinxiſſent: corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ: cum ad id quiſq;, quò natura pronioris libidinis eſſet: paratam uoluptatem haberet. nec unũ genus noxæ ſtupra promiſcua ingenuorum, fœminarumq; erant. ſed falſi teſtes, falſa ſigna teſtimoniáq; et iudicia ex eadẽ officina exibant. uenena indidem, inteſtinæq; cædes: ita ut ne corpora quidem interdum ad ſepulturam extarent. multa dolo, pleraq; per uim audebant. occulebat uim: quod præ ululatibus, tympanorumq;, & cymbalorum ſtrepitu nulla uox quiritantium inter ſtupra, & cædes exaudiri poterat. Huius mali tabes ex Hetruria Romam uelut contagione morbi penetrauit. primo urbis magnitudo capacior, patientiorq; talium malorum ea cælauit. tandem indicium hoc maxime modo ad Poſthumium conſulem peruenit.

P. Ebutius, cuius pater publico equo ſtipendia fecerat: pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus ſub tutela Duroniæ matris, & uictrici T. Sempronij Rutilij educatus fuerat. & mater dedita uiro erat: & uictricus, quia tutelã ita geſſerat: ut rationẽ reddere nõ poſſet: aut tolli pupillum, aut obnoxium ſibi uinculo aliquo fieri cupiebat. uia una corruptelæ Bacchanalium erant. mater adoleſcentem appellat. ſe pro ægro eo uouiſſe: ubi primum conualuiſſet, Bacchis eum ſe initiaturam. damnatam uoti deûm benignitate exoluere id uelle. X dierũ caſtimonia opus eẽ. decimo die cœnatũ, deinde pure lautum in ſacrariũ deducturam. Scortum nobile libertina Hiſpala Fecenia non digna quæſtu, cui ancillula aſſue-

uerat: etiam poſtquam manumiſſa erat, eodem ſe genere tuebatur. huic conſuetudo iuxta uicinitatem cum Ebutio fuit, minime adoleſcentis rei, aut famæ dãnoſa. ultro enim amatus, appetitusq; erat: & maligne omnia præbentibus ſuis, meretriculæ munificentia ſuſtinebatur. quin eò proceſſerat conſuetudine capta: ut poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat: tutore à tribunis & prætore petito, cum teſtamentum faceret: unum Ebutium inſtitueret hæredem. Hæc amoris pignora cum eſſent: nec quicq̃ ſecretum alter ab altero haberent: per iocũ adoleſcens uetat eam mirari: ſi per aliquot noctes ſecubuiſſet. religionis ſe cauſa, ut uoto pro ualetudine ſua facto liberetur: Bacchis initiari uelle. Id ubi mulier audiuit: perturbata, dij meliora, inq̃t. mori et ſibi, et illi ſatius eſſe: quàm id faceret. & in caput eorum deteſtarĩ minas, periculaq;: q̃ id ſuaſiſſent. Admiratus cum uerba, tum perturbationem tantam adoleſcens parcere exe crationibus iubet. matrẽ id ſibi aſſentiente uictrico imperaſſe. Victricus ergo, inquit, tuus (matrẽ enim inſimulare forſitan fas non ſit) pudicitiã, famam, ſpẽ, uitamq; tuam perditum ire hoc facto properat? Eo magis mirabundo, quærentiq; quid rei eſſet, pacẽ ueniamq; præcata deorũ, dearumq;, ſi coacta caritate eius ſilẽda enũ tiaſſet: ancillam ſe ait dominæ comitẽ id tum ſacrariũ intraſſe: liberã nunq̃ eò acceſſiſſe. ſcire corruptelarũ oĩs generis eam officinã eſſe: & iã biennio conſtare neminẽ initiatũ ibi maiorẽ annis XX. ut quiſq; introductus ſit: uelut uictimã tradi ſacerdotibus. eos deducere ĩ locum, qui circũſonet ululatibus, cantuq; ſymphoniæ, et cymbalorũ & tympanorum pulſu: ne uox quiritãtis, cum

per uim ſtuprum inferatur, exaudiri poſſit. Orare deinde: atq; obſecrare: ut eam rem quocum diſcuteret modo: nec ſe eò præcipitaret: ubi omnia infanda patienda primum, deinde facienda eſſent. neq; ante dimiſit eum: quàm fidem dedit adoleſcens, ab his ſacris ſe temperaturum. Poſteaq̃ domum uenit: & mater mentionem intulit: quid eo die, qd deinceps cæteris, quæ ad ſacra ptinerent, faciendum eſſet: negat eorum ſe quicq̃ facturũ: nec initiari ſibi in animo eſſe. Aderat ſermoni Victricus. confeſtim mulier exclamat: Hiſpalæ concubitu carere eum decem noctes non poſſe. illius exteræ delinimentis, & uenenis imbutum nec parentis, nec uictrici, nec deorum uerecundiam habere. et iurgantes, hinc mater, hinc uictricus cum quatuor eum ſeruis domo exegerunt. Adoleſcens inde ad Ebutiam ſe amitam contulit: cauſamq; ei cur eſſet à matre eiectus, narrauit. deinde ex authoritate eius poſtero die ad cóſulẽ Poſthumiũ, arbitris remotis, rem detulit. Conſul poſt diem tertiũ ad ſe iuſſum redire dimiſit. ipſe Sulpitiam, grauẽ fœminam, ſocrum ſuam percunctatus eſt: ecquam anum Ebutiam ex Auentino noſſet? cum ea noſſe probam, & antiquĩ moris fœminam reſpondiſſet: opus eſſe ſibi ea conuenta dixit. mitteret nuntium ad eam, ut ueniret. Ebutia accita ad Sulpitiã uenit. et conſul paulo poſt, uelut forte interueniſſet: ſermonem de Ebutio fratris eius filio infert. Lachrymæ mulieri obortæ: & miſerari caſum adoleſcentis cœpit: q̃ ſpoliatus fortunis à quibus minime oporteret, apud ſe tunc eſſet, eiectus à matre: quod probus adoleſcens (dij propitij eſſent) obſcœnis, ut fama eſſet, ſacris initiari nollet. Satis de Ebutio exploratũ ratus có=

ſul non uanum authorem eſſe, dimiſſa Ebutia, ſocrũ ro=
gat: ut Hiſpalam identidẽ ex Auentino libertinam nõ
ignotam uiciniæ accerſeret ad ſeſe. eam quoq; eſſe: quam
percunctari uellet. Ad cuius nuntium perturbata Hi-
ſpala, quod ad tam nobilem, & grauẽ fœminam igna
ra cauſæ accerſeretur: poſteaquam lictores in ueſtibulo,
turbamq; conſularem, & conſulẽ ipſum conſpexit: pro-
pe exanimata eſt. In interiorem partem ædium abdu
ctã ſocru adhibita cõſul, ſi uera dicere inducere in ani
mum poſſet, negat perturbari debere. fidem uel ab Sul
pitia tali fœmina, uel ab ſe acciperet. expromeret ſibi,
quæ in ludo ſimuli Bacchanalibus in ſacro nocturno
ſolerẽ fieri. Hoc ubi audiuit: tãtus pauor, tremorq; omni
um membrorũ mulierem cepit: ut diu hiſcere nõ poſſet.
tandem confirmata, puellã admodum ſe ancillã initia=
tã cũ domina ait. aliquot annis, ex quo manu miſſa ſit, ni
hil q̃d ibi fiat, ſcire. Iã id ipſum cõſul laudare: quod ini=
tiatã ſe non inficiaretur. ſed et cætera eadẽ fide expro
meret. neganti ultra quicq̃ ſcire, nõ eandẽ, dicere, ſi coar
guatur ab alio, ac ꝑ ſe fatenti ueniam, aut gratiã fore.
eũ ſibi oĩa expoſuiſſe, q̃ ab illa audiſſet. Mulier haud du
bie, id quod erat, Ebutiũ indicẽ arcani rata eſſe, ad pe-
des Sulpitiæ procidit: & eã primo orare cœpit: ne mu-
lieris libertinæ cũ amatore ſermonẽ in rẽ non ſeriam
modo, ſed capitalẽ etiã uerti uellet. ſe terrẽdi eius cauſa,
nõ quod ſciret quicq̃, ea locutã eſſe. Hic Poſthumius ac
cẽſus ira, tũ quoq; ait eã cum Ebutio ſe amatore cauillarĩ
credere? nõ in domo grauiſſimæ fœminæ, et cũ conſule
loq̃? et Sulpitia attollere pauentẽ: ſimul illã adhortari: ſi=
mul irã generi lenire. Tãdem confirmata, multum in-

cuſata perfidia Ebutij, qui optime de eo ipſo meritæ talẽ gratiam retuliſſet: magnum ſibi metum deorum, quorum occulta initia enuntiaret: maiorem multo dixit hominum eſſe: qui ſe indicem manibus ſuis diſcerpturi eſſent. itaq; hoc ſe Sulpitiam, hoc cõſulem orare: ut ſe extra Italiam aliquò ablegarent: ubi reliquum uitæ degere tuto poſſet. Bono animo eſſe iubere eã conſul: & ſibi curæ fore dicere: ut Romæ tuto habitaret. Tũ Hiſpala originem ſacrorũ expromit. Primo ſacrarium id fœminarum fuiſſe: nec quenquam uirũ eò admitti ſolitũ. tres in anno ſtatutos dies habuiſſe: quibus interdiu Bacchis initiarentur. ſacerdotes inuicem matronas creari ſolitas. Pacullam Miniam Campanã ſacerdotem omnia tãquam deûm monitu immutaſſe. nam & uiros eam primam ſuos filios initiaſſe, Minium et Herennium Cerinios: & nocturnum ſacrũ ex diurno, & pro tribus in anno diebus quinos ſingulis menſibus dies initiorũ feciſſe. ex quo ĩ promiſcuo ſacra ſint: & ꝑmiſti uiri fœminis, & noctis licentia acceſſerit: nihil ibi facinoris, nihil flagitij prætermiſſum. plura uirorum inter ſeſe, quàm fœminarum eſſe ſtupra. ſi qui minus patientes dedecoris ſint: & pigriores ad facinus: pro uictimis immolari nihil nefas ducere. hanc ſummam inter eos religionem eſſe. uiros uelut mente capta cum iactatione fanatica corporis uaticinari. matronas baccharum habitu crinibus paſſis cum ardentibus facibus decurrere ad Tyberim: demiſſasq; in aquam faces, quia uiuum ſulphur cum calce inſit, integra flamma efferre. Raptos à dijs homines dici: quos machinæ illigatos ex conſpectu in abditos ſpecus abripiant. eos eſſe: qui

aut coniurare, aut ſociari facinoribus, aut ſtuprum pati noluerint. Multitudinem ingentem, alterum iam prope populũ eſſe: in his nobiles quoſdã uiros, fœminasq́; biẽnio proximo inſtitutũ eſſe: ne quis maior XX annis, initiaretur. captari ætates et erroris, et ſtupri patiẽtes. Peracto indicio aduoluta rurſus genibus preces eaſdẽ, ut ſe ablegaret, repetiuit. Conſul rogat ſocrum: ut aliquam partẽ ædiũ uacuã faceret: quò Hiſpala immigraret. cœnaculum ſuper ædes datum eſt, ſcalis ferentibus in publicum obſeratis, aditu in ædes uerſo. res omnes Fecœniæ extemplo translatæ: & familia acerſita. & Ebutius migrare ad conſulis clientem iuſſus. Itaq; cum indices ambo in poteſtate eſſent: rem ad ſenatum Poſthumus defert. Omnibus ordine expoſitis, quæ delata primo, quæ deinde abſe inquiſita forent: patres pauor ingens cœpit, cum publico nomine: quid eæ coniurationes, cœtusq́; nocturni fraudis occultæ, aut periculi importarent: tum priuata quiſq; ſuorum uice: ne quis affinis ei noxæ eſſet. Cenſuit autem ſenatus gratias conſuli agendas: quod eam rem & cum ſingulari cura, & ſine ullo tumultu inueſtigaſſet. quæſtionem deinde de Bacchanalibus, ſacriſq́; nocturnis extra ordinem conſulibus mandat. indicibus Ebutio, ac Fecœniæ ne fraudi ea res ſit, curare, & alios indices præmijs inuitare iubet. ſacerdotes eorum ſacrorum, ſeu uiri, ſeu fœminæ eſſent: non Romæ modo, ſed per omnia fora, & conciliabula conquiri: ut in conſulum poteſtate eſſent. edici præterea & in urbe Romana: & per totam Italiam edicta mitti: ne quis, qui Bacchis initiatus eſſet: coiſſe, aut conueniſſe cauſa ſacrorum uelit: neu qd talis rei diuinæ feciſſe. ante omnia

ut quæſtio de his habeatur: qui coierint, coniurauerint=ue, quo ſtuprum, flagitiũ'ue inferretur. Hæc ſenatus decreuit. Conſules ædilibus curulibus imperarunt: ut ſacerdotes eius ſacri omnes conquirerent: comprehenſosq́; libero conclaui ad quæſtionem conſeruarent. ædiles plebis uidere: ne qua ſacra in operto fierent. triũuiris capitalibus mandatum eſt: ut uiglas diſponerent per urbem: ſeruarentq́;, ne qui nocturni cœtus fierent: utq́; ab incendijs caueretur. adiutores triumuiris quinq; uiri uti cis Tyberim ſuæ quiſq; regionis ædificijs præeſſēt. Ad hæc officia dimiſſis magiſtratibus, conſules in roſtra aſcenderunt. & concione aduocata cum ſolenne carmen precationis, quod præfari priuſquam populum alloquantur, magiſtratus ſolent: peregiſſet conſul: ita cœpit. Nulli unquam concioni Quirites tam non ſolum apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis deorum comprecatio fuit: quæ uos admoneret: hos eſſe deos, quos colere, uenerari, precariq́; maiores ueſtri inſtituiſſent: non illos, qui prauis, & externis religionibus captas mentes uelut furialibus ſtimulis ad omne ſcælus, et ad omnẽ libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio. ſi aliquid ignorabitis: ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudauero: ne nimium terroris offundã uobis, uereor. quicquid dixero: minus quàm pro atrocitate, & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe. ut ad cauendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iampridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis eſſe, non fama modo accepiſſe uos, ſed crepitibus etiam, ululatibusq́; nocturnis, qui perſonant tota urbe: certum habeo: cæterum quæ ea res ſit,

ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios conceſſum ludum, & laſciuiam credere eſſe: & qualecunq; ſit, ad paucos pertinere. quod ad multitudinem eorum attinet: ſi dixero multa millia hominum eſſe: ilico neceſſe eſt exterreamini: niſi adiunxero: qui, qualesq; ſint. Primũ igitur mulierũ magna pars eſt: et is fons mali huiuſce fuit: deinde ſimillimi fœminis mares ſtuprati, & conſtupratores, fanatici uigiles, uino, ſtrepitibus, clamoribusq; nocturnis attoniti. Nullas adhuc uires coniuratio; cæterum incrementum ingens uirium habet: quod indies plures fiunt. Maiores ueſtri ne uos quidem, niſi cum aut uexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus edictus eſſet: aut plebi concilium tribuni edixiſſet: aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem uocaſſet: forte temere coire uoluerunt: & ubicunq; multitudo eſſet: ibi & legitimum rectorem multitudinis cenſebant debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus deinde promiſcuos mulierum ac uirorum eſſe creditis? ſi quibus ætatibus initientur mares, ſciatis: non miſereat uos eorum ſolum: ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos iuuenes milites faciendos cenſetis Quirites? ijs ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi cooperti ſtupris ſuis, alienisq; pro pudicitia coniugum ac liberorum ueſtrorum ferro decernerent? Minus tamen eſſet: ſi flagitijs tantum effœminati forent: (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mẽtem à fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malũ in rep. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. qcqd ijs annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatum eſt: ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe. nec

omnia, in quæ coniurauerunt, edita facinora habent. adhuc priuatis noxijs, quia nondum ad remp. opprimendam ſatis uirium eſt: coniuratio ſeſe impia tenet. creſcit, & ſerpit quotidie malum: iam maius eſt, quàm capere id priuata fortuna poſſit: ad ſummam reip. ſpectat. niſi præcauetis Quirites: iam huic diurnæ legitime ab conſule uocatæ par nocturna concio eſſe poterit. nunc illi uos ſinguli uniuerſos concionantes timent. iam ubi uos dilapſi domos, & in rura ueſtra eritis: illi coierint: conſultabunt de ſua ſalute ſimul, ac ueſtra pernicie. tum ſingulis uobis uniuerſi timendi erunt. Optare igitur unuſquiſq; ueſtrum debet: ut bona mens ſuis omnibus fuerit. ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit: illorum eum, cum quibus in omne flagitium, & facinus coniurauit: non ſuum iudicet eſſe. Ne quis etiam errore labatur ueſtrum quidem non ſum ſecurus. nihil enim in ſpeciem fallacius eſt, quàm praua religio. ubi deorum numen prætenditur: celerius ſubit animum timor: ne fraudibus humanis uindicandis diuini iuris aliquid miſtum uiolemus. Hac uos religione innumerabilia decreta pontificum, ſenatuſconſulta, aruſpicum deniq; reſponſa liberant. Quoties hoc patrũ, auorumq; ætate negotium eſt magiſtratibus datum: ut ſacra externa fieri uetarent? ſacrificulos, uateſq; foro, circo, urbe prohiberent? uaticinios libros conquirerent, comburerentq;? omnem diſciplinam ſacrificandi, præter quam more romano abolerent? Iudicabant enim prudentiſſimi uiri omnis diuini, humaniq; iuris, nihil æque diſſoluendæ religionis eſſe: quàm ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc uobis prædicenda ratus

ſum: ne

ſum:ne qua ſuperſtitio agitaret animos ueſtros. cum de molientes nos Bacchanalia, diſcutientesq́; nefarios cœtus cerneretis. omnia dijs propitijs, uolentibusq́; ea faciemus. qui quia ſuum numen ſceleribus, libidinibusq́; contaminari indigne ferebant: ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita eſſent: ſed ut uindicarentur: & opprimerentur: uoluerunt. Senatus quæſtionem extra ordinem de ea re mihi, collegæq́; meo mandauit, nos ipſi quæ nobis agenda ſunt, impigre exequemur. uigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandauimus. uos quoq; æquū eſt, quæ ueſtra munia ſunt: quoquis loco poſitus erit: quod imperabitur, impigre præſtare: & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

Recitari deinde ſenatuſconſulta iuſſerunt: indiciq́; præmium propoſuerunt: ſi quis quem ad ſe deduxiſſet: nomen'ue de abſentibus detuliſſet. qui nominatus profugiſſet: diem certam ſe finituros: ad quam niſi citatus reſpondiſſet: abſens damnaretur. ſi quis eorum, qui tum extra terram Italiam eſſet: nominaretur: ei laxiorem ſe diem daturos: ſi uenire ad cauſam dicendam uellet. Edixerunt deinde: nequis quid fugæ cauſa uendidiſſe, ne'ue emiſſe uellet: nequis reciperet, cælaret, ope ulla iuuaret fugientes. Concione dimiſſa terror magnus urbe tota fuit: nec mœnibus ſe tantum urbis, aut finibus romanis continuit: ſed paſſim per totam Italiam literis hoſpitū de ſenatuſconſulto, & concione, & edicto conſulum acceptis, trepidari cœptum eſt. Multi ea nocte, quæ diem inſecuta eſt, quo in concione res palàm facta eſt: cuſtodijs circa portas poſitis, fugientes à triumuiris compre-

henſi, & reducti ſunt. multorum delata quidem nomina. ex ijs uiri, fœminæq; mortem ſibi conſciuerunt. Coniuraſſe ſupra ſeptem millia uirorum, ac mulierum dicebantur. capita autem coniurationis conſtabat eſſe M. & L. Catinios de plebe romana, A. Faliſcum, L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum: ab his omnia facinora, & flagitia orta: eos maximos ſa* cerdotes, conditoresq; eius ſacri eſſe. datam operam eſſe: ut primo quoque tempore comprehenderentur. Adducti ad conſulem, faſſiq; de ſe nullam moram iudicio fecerunt. Cæterum tanta fuga ex urbe facta erat: ut quia multæ ſationes, & res peribant: cogerentur prætores T. Menius, & M. Licinius per ſenatum rem in diem triceſimum differre: donec quæſtiones a' conſulibus perficerentur. Eadem ſolitudo, quia Romæ non reſpondebant: nec inueniēbantur, quorum nomina delata erāt: coegit conſules circa fora proficiſci: ibiq; quærere et iudicia exercere. Qui tantum initiati erant: et ex carmine ſacro, præeunte uerba ſacerdote, precationes fecerant: in quibus nefanda coniuratio in omne facinus, ac libidinem continebatur: nec earum rerum ullam rem, in quas iureiurando obligati erant: in ſe, aut in alios admiſerant: eos in uinculis relinquebant. qui ſtupris, aut cædibus uiolati erant: qui falſis teſtimonijs, ſignis adulterinis, ſubiectione teſtamentorum, fraudibus alijs contaminati: eos capitali pœna afficiebant. plures necati, quàm in uincula coniecti ſunt. magna uis in utraque cauſa uirorum, mulierumq; fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu eſſent, tradebant: ut ipſi in priuato animaduerterent in eas. ſi nemo erat

idoneus ſupplicij exactor: in publico animaduertebatur. datum deinde conſulibus negotium eſt: ut omnia Bacchanalia Romæ primum, deinde per totam Italiam diruerent: extraquam ſi qua ibi uetuſta ara, aut ſignum conſecratum eſſet. in reliquum deinde S. C. cautum eſt: ne qua Bacchanalia Romæ, ne'ue in Italia eſſent. ſi quis tale ſacrum ſolenne, & neceſſarium duceret: nec ſine religione, & piaculo ſe id dimittere poſſe: apud prætorem urbanum profiteretur: prætor ſenatum cóſuleret. ſi ei permiſſum eſſet, cum in ſenatu centum, non minus eſſent: ita id ſacrum faceret: dum ne plures quàm quinq; ſacrificio intereſſent: neu qua pecunia communis, neu quis magiſter ſacrorum, aut ſacerdos eſſet. Aliud deinde huic coniunctum, referente Q. Martio conſule, S. C. factum eſt: ut de ijs, quos pro indicibus conſules habuiſſent: integra res ad ſenatum referretur. cum Sp. Poſthumus quæſtionibus perfectis Romam rediſſet: Miniũ Cerrinium Campanum Ardeam in uincula mittendum cenſuerunt: magiſtratibusq; Ardeatium prædicendum: ut intentiore eum cuſtodia aſſeruarent: non ſolum ne effugeret: ſed ne mortis conſciſcendæ locum haberet. Sp. Poſthumus aliquanto poſt Romam uenit. eo referente de P. Ebutij, & Hiſpalæ Fecœniæ præmio, quod eorum opera indicata Bacchanalia eſſent: S. C. factum eſt: ut ſingulis his centena millia æris quæſtores urbani ex ærario darent: utique conſul cũ tribunis plebis ageret: ut ad plebem primo quoq; tempore ferrent: ut P. Ebutio emerita ſtipendia eſſent: ne inuitus militaret: ne'ue cenſores equum publicum aſſignarent: utique Fecœniæ Hiſpalæ datio,

diminutio, gentis enuptio, tutoris optio ita eſſet: quaſi ei uir teſtamento dediſſet: utiq; ei ingenuo nubere liceret: neu quid ei, qui eam duxiſſet: ob id fraudi, ignominiæ ue eſſet: utiq; conſules, prætoresq;, qui nunc eſſent: quiue poſtea futuri eſſent: curarent: ne quid ei mulieri iniuriæ fieret: utiq; tuto eſſet id ſenatum uelle: & æquum cenſere, ut ea fierent. Ea oia lata ad plebem, factaq; ſunt ex S. C. & de cætererum indicum impunitate, præmijsq; conſuli permiſſum eſt. Etiam Q. Martius quæſtionibus ſuæ regionis perfectis, in Ligures prouinciam proficiſci parabat, tribus millibus peditum romanorũ, CL equitibus, & quinq; millibus latini nominis peditum, ducentis equitibus in ſupplementum acceptis. Eadem prouincia, idem numerus peditum, equitumq; & collegæ decretus erat. Exercitus acceperunt: quos priore anno C. Flaminius, & M. Aemylius conſules habuerunt. duas præterea legiones nouas ex S. C. ſcribere iuſſi ſunt. & uiginti millia peditum socijs, & nomini latino imperarunt, & equites mille trecentos: & tria millia peditum romanorum, CC equites. totum hunc exercitum, præter legiones, in ſupplementum Hiſpanienſis exercitus duci placebat. itaque conſules, dum ipſi quæſtionibus impediebantur: T. Menium delectui habendo præfecerunt. Perfectis quæſtionibus, Q. Martius in Ligures Apuanos eſt profectus. Dum penitus in abditos ſaltus, quæ latebræ, receptaculaq; ſemper illis fuerant: perſequitur: in præoccupatis anguſtijs loco iniquo eſt circumuentus. quatuor millia militum amiſſa: & legionis ſecundæ ſigna tria, undecim uexilla sociũm, ac latini nominis in poteſtatem ho-

ſtum uenerũt: & arma multa. quæ quia impedimento fugientibus per ſylueſtres ſemitas erant: paſſim iactabantur. nec prius ſequendi Ligures finem, quàm fugæ Romani fecerunt. Conſul ubi primũ ex hoſtiũ agro euaſit: ne quantum diminutæ copiæ forent, appareret: in locis pacatis exercitum dimiſit. non tamen obliterare famam rei male geſtæ potuit. nam ſaltus, unde eum Ligures fugauerant: Martius eſt appellatus. Sub hũc nuntiũ ex Liguſtinis uulgatum literæ ex Hiſpania miſtam gaudio triſtitiam afferentes uenerunt. C. Catinius, qui biennio ante prætor in eam prouinciam profectus erat: cum Luſitanis in agro Aſtenſi ſignis collatis pugnauit. ad ſex millia hoſtium ſunt cæſa: cæteri fuſi, & fugati, caſtriſq; exuti. ad oppidum deinde Aſtam oppugnandum legiones ducit. id quoq; haud multo maiore certamine cepit, quàm caſtra. ſed dum incautius ſubit muros: ictus ex uulnere poſt dies paucos moritur. Literis de morte proprætoris recitatis, ſenatus cenſuit mittendum, qui ad Lunæ portum C. Calpurnium prætorẽ conſequeretur: nuntiaretq;: ſenatum æquum cenſere, ne ſine imperio prouincia eſſet, maturate eum proficiſci. Quarto die, qui miſſus erat, Lunam uenit. paucis ante diebus Calpurnius profectus erat. Et in citeriore Hiſpania L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Catinius, in prouincia erat: cum Celtiberis acie conflixit. incerta uictoria diſceſſum eſt. niſi quod Celtiberi caſtra inde nocte proxima mouerunt: Romanis & ſuos ſepeliendi, & ſpolia legendi ex hoſtibus poteſtas facta eſt. Paucos poſt dies coacto maiore exercitu Celtiberi ad Calagurium oppidum ultro laceſſiuerunt prælio Ro-

manos. Nihil traditur: quæ cauſa numero aucto infirmiores eos fecerit. ſuperati prælio ſunt. ad XII millia hominum cæſa: plus duo capta. & caſtris Romanus potitus. & niſi ſucceſſor aduentu ſuo inhibuiſſet impetum uictoris: ſubacti Celtiberi forent. Noui prætores ambo exercitus in hyberna deduxerunt. Per eos dies, quibus hæc ex Hiſpania nuntiata ſunt: ludi Taurilia ꝑ biduum facti religionis cauſa. Decem apparatos deinde ludos M. Fuluius, quos uouerat ætolico bello: fecit. Multi artifices ex Græcia uenerant honoris eius cauſa. athletarum quoq; certamen tum primo Romanis ſpectaculo fuit: & uenatio data leonum, & pantherarum: & prope huius ſæculi copia ac uarietate ludicrum celebratum eſt. Nouendiale deinde ſacrum tenuit: quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat: ignesq; cæleſtes multifariam orti aduſſiſſe complurium leui afflatu ueſtimenta maxime dicebantur. Addita et unum diem ſupplicatio eſt ex decreto pontificum: quod ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta erat. hoſtijs maioribus conſules procurarunt: urbemq; luſtrauerunt. Sub idem tempus & ex Vmbria nuntiatum eſt: ſemimarem duodecim fermè annos natum inuentum. id prodigium abominantes arceri romano agro, necari'que quamprimum iuſſerunt. Eodem quoq; anno Galli tranſalpini tranſgreſſi in Venetiam ſine populatione, aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia eſt: locum oppido condendo ceperunt. Legatis romanis de ea re trans Alpes miſſis reſponſum eſt: neq; profectos ex authoritate gētis eos: nec q̃d in Italia facerent, ſe ſcire. L. Scipio ludos eo tēpore, quos bello Antiochi uouiſſe ſeſe dicebat:

ex collata ad id pecunia ab regibus, ciuitatibusq; p dies decem fecit. Legatum eum poſt damnationẽ, & bona uendita miſſum in Aſiã ad dirimenda inter Antiochũ, & Eumenem reges certamina, Valerius Antiâs eſt author. tum collatas ei pecunias: congregatosq; per Aſiam artifices. & quorum ludorum poſt bellum, in quo uotos diceret: mentionem non feciſſet: de ijs poſt legationem demũ in ſenatu actũ. Cũ iam in exitu annus eſſet: Q. Martius abſens magiſtratu abiturus erat. Sp. Poſthumius quæſtionibus cum ſumma fide, curaq; perfectis, comitia habuit. creati ſunt cõſules Ap. Claudius Pulcher, M. Sẽpronius Tuditanus. poſtero die prætores facti P. Cornelius Cethegus, A. Poſthumius Albinus, C. Arranius Stellio, C. Acilius Serranus, L. Poſthumius Tẽpſanus, M. Claudius Marcellinus. Extremo anni, qa Sp. Poſthumius Cons. renũtiauerat: peragrantẽ ſe propter quæſtiones utrunque littus Italiæ deſertas colonias, Sypuntum ſupero, Buxentum infero mari inueniſſe: triũuiri ad colonos eo ſcribendos ex S. C. ab T. Menio prætore urbano creati ſunt, L. Scribonius Libo, M. Tutius, Cn. Bebius Pamphilus. Cũ Perſeo rege, & Macedonibus bellum, quod immmebat: non unde pleriq; opinantur, nec ab ipſo Perſeo cauſas cepit. inchoata initia à Philippo ſunt. & is ipſe, ſi diutius uixiſſet: id bellum geſſiſſet. Vna eum res, cum uicto leges imponerentur, maxime angebat: quod qui Macedonum ab ſe defecerant in bello: in eos ius ſæuiendi ademptum ei ab ſenatu erat. tamen quia rem integram Quintius in conditionibus pacis diſtulerat: non deſperaſſet impetrari poſſe. Antiocho deinde bello ſuperato ad Thermopy-

* las, regi diuiſis partibus, cum per eoſdem dies conſul Attilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnaſſet: captæ Heraclea quia iuſſus abſcedere à mœnibus Lamiæ erat: Romaniſq; oppidum deditum eſt: ægre eam rẽtulerat. permulſit iram eius conſul: quod ad Naupactum ipſe feſtinans, quò ſe ex fuga Aetoli contulerant: Philippo permiſit ut Athamaniæ, & Aminandro bellum inferret: & urbes, quas Theſſalis Aetoli ademerant: regno adijceret. Haud magno certamine & Aminandrum Athamania expulerat: & urbes aliquot ceperat. Demetriadem quoq;, urbem ualidam, & ad omnia opportunam, & Magnetum gentes ſuæ ditionis fecit. inde & in Thracia quaſdam urbes nouæ, atq; inſuetæ libertatis uitio, ſeditionibuſq; principum turbatas, partibus, quæ domeſtico certamine uincerentur, adiungendo ſe, cepit. His ſedata in præſentia regis ira in Romanos eſt. nunquam tamen remiſit animum à colligendis in pace uiribus: quibus quando data fortuna eſſet, ad bellum uteretur. Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum, portorijſq; maritimis auxit: ſed metalla etiam & uetera intermiſſa recoluit: & noua multis locis inſtituit. ut uero antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amiſſa erat: reſtitueret: non ſobolem tantũ ſtirpis parabat cogendis omnibus procreare, atq; educare liberos: ſed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniã traduxerat: quietuſq; aliquandiu à bellis omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. Rediere deinde cauſæ: quæ deintegro irã mouerent in Romanos. Theſſalorum, & Perrhebiorũ querelæ de urbibus ſuis ab eo poſſeſſis, & legatorũ Eumnis re

gis de thracijs oppidis per uim occupatis, traductáq; in Macedoniã multitudine, ita auditæ erant: ut eas nõ negligi ſatis appareret. Maxime mouerat ſenatũ: quod cũ Aeni, & Maroneæ affectare poſſeſſionem audierant. minus Theſſalos curabant. Athamânes quoq; legati: uenerunt nõ partis amiſsæ, non finium iacturã querentes: ſed totam Athamaniã ſub ius, iudiciumq; regis ueniſſe. Et Maronitarũ exules erant: pulſi, quia libertatis cauſam defendiſſent, ab regio præſidio. ij non Maroneam modo, ſed etiã Aenum in poteſtate nuntiabant Philippi eſſe. Venerant & à Philippo legati ad purganda ea. qui nihil, niſi permiſſu romanorũ imperatorum factũ affirmabant. Ciuitates Theſſalorum, & Perrhæbiorũ, & Magnetum, & cum Aminãdro Athamânum gentẽ in eadem cauſa, qua Aetolos fuiſſe. Antiocho rege pulſo, occupatum oppugnandis ætolicis urbibus conſulẽ ad recipiendas eas ciuitates Philippum miſiſſe. armis ſubactos parere. Senatus ne quid abſente rege ſtatueret: legatos ad eas controuerſias diſceptandas miſit, Q. Cæcilium Metellũ, M. Bebium Pamphilum, T. Semproniũ. Quorum ſub aduentu ad Theſſalica Tẽpe omnibus ijs ciuitatibus, quibus cũ rege diſceptatio erat: conciliũ indictũ eſt. Ibi cum romani legati diſceptatorũ loco, Theſſali, Perrhæbijq;, & Athamãnes haud dubij accuſatores, Philippus ad audienda crimina tanquam reus, conſediſſent: pro ingenio quiſq; eorum, qui principes legationum erant: & gratia cum Philippo, aut odio, acerbius, leniusue egerũt. In cõtrouerſiã autẽ ueniebant Philippo Polyſtricta, Phaloria, et Euronome, et cætera circa eas oppida: utrũ Theſſalorum iuris, cum ui ademptæ,

poſſeßæq; ab Aetolis forent:(nam Philippum ademiſſe eas conſtabat) an ætolicæ antiquitus ea oppida fuiſſent. ita enim Attilium regi conceſſiſſe: ſi Aetolorum fuiſſent: ſi uoluntate, non ui, atque armis coacti cum Aetolis eſſent. Eiuſdẽ formulæ diſceptatio de Perrhæbiorum, Magnetumq; oppidis fuit. omnium enim iura olim poſſidendo per occaſiones Aetoli miſcuerant. Ad hæc, quæ diſceptationis erant: querelæ Theſſalorũ adiectæ: quod ea oppida, ſi iam redderentur ſibi, ſpoliata ac deſerta redditurus eſſet. nam præter belli caſibus amiſſos, quingentos principes iuuentutis in Macedoniam abduixſſe: & opera eorum in ſeruilibus abuti miniſterijs: & quæ reddiderit coactus Theſſalis: inutilia ut redderet, curaſſe. Thebas Phthias unum maritimũ emporium fuiſſe quondam Theſſalis quæſtuoſum, et frugiferum. ibi nauibus onerarijs comparatis regem, quæ præter Thebas Demetriadem curſum dirigerent: negotiationem maritimam omnem eo' auertiſſe. Iam ne à legatis quidem, qui iure gentium ſancti ſint: uiolandis abſtinere. inſidias poſitas euntibus ad T. Quintium. itaq; ergo in tantum metum omnes Theſſalos coniectos: ut non in ciuitatibus ſuis, non in communibus gentium concilijs quiſquam hiſcere audeat. procul enim abeſſe libertatis authores Romanos: lateri adhærere grauem dominum, prohibentem uti beneficijs populi romani. quid autem ſi uox libera non ſit, liberum eſſe? nunc ſe fiducia, & præſidio legatorum ingemiſcere magis, quàm loqui. niſi prouideant aliquid Romani: quo & Græcis Macedoniam accolentibus metus, & audacia Philippi minuatur: nequicquam & illum uictum, & ſe

liberatos eſſe. ut equũ tenacem non parentẽ, frenis aſpe rioribus caſtigandum eſſe. Hæc acerbe poſtremi: cum priores leniter permulſiſſent iram eius, petentes: ut ignoſceret pro libertate loquentibus: & ut depoſita domini acerbitate aſſueſceret ſocium, atq; amicum ſeſe præ ſtare: & imitaretur populum romanum: qui caritate, quàm metu adiungere ſibi ſocios mallet. Theſſalis auditis, Perrhæbij Connocondylum, quod Philippus Olympiadem appellauerat: Perrhæbiæ fuiſſe, & ut ſibi reſtitueretur, agebant. & de Malea, & Certinio eadem poſtulatio erat. Athamânes libertatem repetebãt: & caſtella Athenæum, & Panæneum. Philippus, ut accuſatoris potius, quàm rei ſpeciem haberet: & ipſe à querelis orſus, Menelaidẽ in Dolopia, quæ regni ſui fuiſ ſet: Theſſalos ui, atq; armis expugnaſſe queſtus eſt. item Petram Imperiam ab ijſdem Theſſalis, Perrhæbijſq; captam. Xynias quidem haud dubie ætolicum oppidũ ſibi contribuiſſe eos. & Paracheloida, quæ ſub Athamania eſſet: nullo iure Theſſalorũ formulæ factam. Nam quæ ſibi crimina obijciantur de inſidijs legatorũ, & maritimis portubus frequẽtatis, aut deſertis: alterũ de ridiculũ eſſe, ſe reddere rationẽ: quos portus mercatores, aut nautici petant: alterũ moleſtũ: prauos mores tot annos eſſe: ꝑ quos nunq̃ ceſſauerint legati nunc ad imperatores romanos, nunc Romã ad ſenatum crimina de ſe deferre. Quẽ unq̃ uerbo uiolatũ eẽ? Semel ad Quintiũ eũtibus ĩſidias dici factas: ſed q̃d ijs acciderit nõ adijci. quærẽtiũ q̃d falſo obijciãt, cũ ueri nihil habeãt: ea crimina eſſe. inſolẽter, & ĩmodice abuti Theſſalos indulgẽtia populi romani, uelut ex diutina ſiti nimis auide merã hauriẽtes

libertatem. itaq; ſeruorum modo præter ſpem repente manumiſſorum licentiam uocis, & linguæ experiri: & iactare ſeſe inſectatione, & conuitijs dominorum. Elatus deinde ira adiecit: nondum omnium dierum ſolem occidiſſe. Id minaciter dictum non Theſſali modo in ſeſe, ſed etiam Romani acceperunt. et cum fremitus poſt eam uocem ortus, & tandem ſedatus eſſet: Perrhæbiorũ inde, Athamanumq; legatis reſpondit: eandem, de qbus illi agant, ciuitatum cauſam eſſe. conſulem Attilium, et Romanos ſibi dediſſe eas: cum hoſtium eſſent. ſi ſuum munus qui dediſſent, adimere uelint: ſcire ſe cedendum eẽ. ſed meliori, ac fideliori amico in gratiam leuiũ & mutabilium ſociorum iniuriam eos eſſe facturos. nec enim ullius rei minus diuturnam eſſe gratiam, quàm libertatis: præſertim apud eos, qui male utendo eam corrupturi ſint. Cauſa cognita pronuntiauerũt legati: placere deduci præſidia Macedonum ex ijs urbibus: & antiquis Macedoniæ terminis regnum finiri. de iniurijs, quas ultro, citróq; illatas querebantur: quo modo inter eas gentes, & Macedonas diſceptetur, formulam iuris exquendi conſtituendam eſſe. Inde grauiter offenſo rege, Theſſalonicen ad cognoſcendum de Thraciæ urbibus proficiſcuntur. Ibi legati Eumenis. Si liberas eſſe Aenum & Maroneam uelint Romani: nihil ſui pudoris eſſe ultra dicere: quàm ut admoneant: re, non uerbo eos liberos relinquant: nec ſuum munus intercipi ab alio patiantur. ſin autem minor cura ſit ciuitatum in Thracia poſitarum: multo uerius eẽ: quæ ſub Antiocho fuerint, præmia belli Eumenem, quàm Philippum habere: uel pro patris Attali meritis

bello, quod aduerſus Philippum ipſum geſſerit populus romanus: uel ſuis, quod Antiochi bello terra mariq; laboribus, periculiſq; omnibus interfuerit. Habere eum præterea decem legatorum in eam rem præiudicium. qui cum Cherſonneſum, Lyſimachiamq; dederint ſibi: Maroneam quoque, atq; Aenum profecto dediſſe: quæ ipſa propinquitate regionis uelut appendices maioris muneris eſſent. Nam Philippum quidem quo merito in populum romanum, aut iure imperij, cum tam procul à finibus Macedoniæ abſint: ciuitatibus his præſidia impoſuiſſe? uocari Maronitas iuberent. ab ijs certiora omnia de ſtatu ciuitatum earum ſcituros. Legati Maronitarũ uocati, non uno loco tantum urbis præſidium regium eſſe, ſicut in alijs ciuitatibus, dixerunt: ſed pluribus ſimul: & plenam Macedonum Maroneam eſſe. itaq; dominari aſſentatores regios: his ſolis loqui & in ſenatu, & in concionibus licere: eos omnes honores & capere ipſos: & dare alijs. optimum quenque, quibus libertatis quibus legum cura ſit: aut exulare pulſos patria: aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios ſilere. De iure etiã finium pauca adiecerunt. Q. Fabium Labeonem, cum in regione ea fuiſſet: direxiſſe finem Philippo ueterem, regiamq; Thraciæ Paroreiam. ſub ea nuſquam ad mare ferentem deflexiſſe uiam: qua Maronitanorum urbes, agroſq; amplectatur. Ad ea Philippus longe aliam, quàm aduerſus Theſſalos, Perrhæbioſq; nuper, ingreſſus diſſerendi uiam, Non cum Maronitis, inquit, mihi, aut cum Eumene diſceptatio eſt: ſed iam uobiſcum Romani: à quibus nihil æqui me impetrare iandiu animaduerto. Ciuitates Macedonum, quæ à me inter indu-

cias defecerant: reddi mihi æquum cenſebam: non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet: (ſunt enim & parua oppida: & in finibus extremis poſita) ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum eſt mihi. Bello ætolico Lamiam oppugnare iuſſus à conſule M. Attillo, cum diu fatigatus ibi prælijs, operibusq́; eſſem: tranſcendentem me iam muros à capta propè urbe reuocauit conſul: & abducere copias inde coegit. ad huius ſolatium iniuriæ permiſſum eſt: ut Theſſaliæ, Perrhæbiæq́;, & Athamanum reciperem quædam caſtella magis, quàm urbes. ea quoq; ipſa uos mihi Q. Cæcili paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo ante, ſi dijs placet, legati Eumenis ſumebãt: quæ Antiochi fuerũt, Eumenẽ æquius eſſe, q̃ me habere. Id ego aliter lõge iudico eſſe. Eumenes enim, nõ niſi uiciſſent Romani: ſed niſi bellũ geſſiſſent: manere in regno ſuo nõ potuit. itaq; ille ueſtrũ meritũ habet: nõ uos illius. mei autẽ regni tantum aberat ut ulla pars in diſcrimine fuerit: ut tria millia talentũ, et q̃nquaginta tectas naues, et omnes Græciæ ciuitates, quas antea tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis ſim aſpernatus. hoſtemq́; ei me eſſe prius etiam, quàm M. Attilius exercitum in Græciam traijceret: præme tuli, & cum eo conſule belli partem, quancunq; mihi delegauit, geſſi. & inſequenti conſuli L. Scipioni, cum terra ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum: non iter tantum per regnum noſtrum dedi: ſed uias etiam muniui: pontes feci: commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum: ſed per Thraciam: ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo

erga uos, ne dicam merito, utrum adijcere uos Romani aliquid, & amplificare, & augere regnum meum munificentia ueſtra oportebat? an quæ haberem aut meo iure, aut beneficio ueſtro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum ciuitates, quas regni mei fuiſſe fatemini: nõ reſtituuntur. Eumenes tanquam ad Antiochum ſpoliandum me uenit: &, ſi dijs placet, decem legatorum decretum ſpecimen calumniæ impudentiſſimæ prætendit. in quo maxime & refelli, & coargui poteſt. diſertiſſime enim, planiſſiméq; in eo ſcriptum eſt: Cherſonneſum, et Lyſimachiam Eumeni dari. ubi tandem Aenus, & Maronea, & Thraciæ ciuitates aſcriptæ ſunt? quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus: id apud uos, tanquã ab illis impetrauerit, optinebit? Quo in numero me apud uos eſſe uelitis, refert. ſi tanquam inimicum, & hoſtem inſectari propoſitum eſt: pergite, ut cœpiſtis, facere. ſin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocij atq; amici regis: deprecor, ne me tanta iniuria dignum iudicetis. Mouit aliquantum oratio regis legatos. itaq; medio reſponſo rem ſuſpenderunt. ſi decem legatorum decreto Eumeni datæ ciuitates eæ eſſent: nihil ſe mutare. ſi Philippus bello cepiſſet eas: præmium uictoriæ iure belli habiturum. ſi neutrum eorum foret: placere cognitionem ſenatui reſeruari: & ut omnia in integrum manerent: præſidia, quæ in his urbibus ſint, deduci. Hæ cauſæ maxime animum Philippi alienauerunt ab Romanis: ut non à Perſeo filio eius nouis cauſis motum, ſed ob has à patre bellum relictum filio uideri poſſit. Romæ nulla belli macedonici ſuſpitio erat. L. Manlius proconſul ex Hiſpania redierat. cui poſtulanti ab ſe-

natu in æde Bellonæ triumphum, rerum geſtarum magnitudo impetrabilem faciebat: exemplum obſtabat. q̄d ita comparatum more maiorum erat: ne quis, qui exercitum non deportaſſet: triumpharet: niſi perdomitam, pacatamq́; prouinciam tradidiſſet ſucceſſori. medius tamen honos Manlio habitus: ut ouans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquagintaduas: auri præterea põdo CXXXII: argenti XVI millia, CCC. & pronuntiauit in ſenatu: decem millia pondo argenti, & LXXX auri Q. Fabium quæſtorem aduehere: id quoq; ſe in ærarium delaturum. Magnus motus ſeruilis eo anno in Appulia fuit. Tarentum prouinciam L. Poſthumius prætor habebat. is de paſtorum coniuratione, qui uias latrocinijs, paſcuáq; publica infeſta habuerant: quæſtionem ſæuere exercuit. ad ſeptem millia hominum condemnauit. multi inde fugerunt. de multis ſumptum eſt ſupplicium. Conſules diu retenti ad urbẽ delectibus, tandem in prouincias profecti ſunt. Eodem anno in Hiſpania prætores C. Calpurnius, & L. Quintius, cum primo uere ex hybernis copias eductas in Beturia iunxiſſent: in Carpetaniam, ubi hoſtium caſtra erant: progreſſi ſunt, communi animo, conſilióq; parati rem gerere. Haud procul Hippone, & Tolleto urbibus inter pabulatores pugna orta eſt. quibus dum utrinq; ſubuenitur: à caſtris paulatim omnes copiæ in aciem eductæ ſunt. in eo tumultuario certamine & loca ſua, & genus pugnæ pro hoſte fuere. duo exercitus romani fuſi, atq; in caſtra compulſi ſunt. non inſtitere perculſis hoſtes. Prætores romani, ne poſtero die caſtra oppugnarentur: ſilentio proximæ noctis tacitos ſigno exercitum abduxerunt.

citum abduxerunt. Luce prima Hiſpani acie inſtructa ad uallum acceſſerunt. uacua præter ſpem caſtra ingreſſi, quæ derelicta inter nocturnam trepidationem erãt: diripuerunt. regreſſiq; in ſua caſtra paucos dies quietis ſtatiuis manſerunt. Romanorum, ſociorumq; in prælio, fugaq; ad quinq; millia occiſa. quorum ſe ſpolijs hoſtes armarunt. inde ad Tagum flumen profecti ſunt. Prætores interim romani omne id tempus contrahendis ex ciuitatibus ſocijs Hiſpanorum auxilijs, reficiendiſq; ab terrore aduerſæ pugnæ militum animis conſumpſerũt. ubi ſatis placuere uires: & iam miles quoq; ad delendam priorem ignominiam hoſtem poſcebat: duodecim millia paſſuum ab Tago flumine poſuerunt caſtra. inde tertia uigilia ſublatis ſignis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam peruenerunt. Trans fluuium in colle hoſtium caſtra erant. extemplo quà duobus locis uada nudabt amnis: dextera parte Calpurnius, læua Quintius exercitum traduxerunt: quieto hoſte: dum miratur ſubitum aduentum: conſultatq;: qui tumultum inijcere trepidantibus in ipſo tranſitu amnis potuiſſet. interim Romani, impedimentis quoq; omnibus traductis, contractiſq; in unum locum, quia iam moueri uidebant hoſtem: nec ſpatium erat caſtra communiendi: aciẽ inſtruxerunt. in medio locata quinta Calpurnij legio, & Octaua Quintij. id robur totius exercitus erat. campum apertum uſq; ad hoſtium caſtra habebant, liberum à metu inſidiarum. Hiſpani poſteaquam in citeriore ripa duo Romanorum agmina conſpexerunt: ut priuſquã ſe iungere, atq; inſtruere poſſent, occuparent eos: caſtris repente effuſi curſu ad pugnam tendunt. Atrox in prin

cipio prælium fuit: & Hiſpanis recenti uictoria inflatis: & inſueta ignominia milite romano accenſo. acerrima media acies, duæ fortiſſimæ legiones dimicabant. quas cum aliter moueri loco non poſſe hoſtis cerneret: cuneo inſtitit pugnare. & uſque plures, confertioresq; medios urgebant. Ibi poſteaquam laborare aciem Calpurnius prætor uidit: T. Quintilium Varum, & L. Iuuencium Caluam legatos ad ſingulas legiones adhortandas propere mittit. docere, & monere iubet: in illis ſpem omnem uincendi, & retinendæ Hiſpaniæ eſſe. ſi illi loco cedant: neminem eius exercitus nonmodo Italiam, ſed ne Tagi quidem ulteriorem ripam uſquam uiſurum. ipſe cum equitibus duarum legionum paululum circunuectus, in cuneum hoſtium, qui mediam urgebat aciem: ab latere incurrit. Quintius cum ſuis equitibus alterum hoſtium latus inuadit. ſed longe acrius Calpurniani equites pugnabant: & prætor ipſe ante alios. nam & primus hoſtem percuſſit: & ita ſe immiſcuit medijs: ut uix utrius partis eſſet, noſci poſſet. & equites prætoris eximia uirtute, & equitum pedites accenſi ſunt. pudor mouit primos centuriones: qui inter tela hoſtium prætorem conſpexerunt. itaque urgere ſigniferos pro ſe quiſque: iubere inferre ſigna, & confeſtim militem ſequi. renouatur ab omnibus clamor. impetus fit uelut ex ſuperiore loco. haud ſecus ergo quàm torrentis modo fundunt, ſternuntq; perculſos: nec ſuſtinere alij ſuper alios inferentes ſeſe poſſunt. fugientes in caſtra equites perſecuti ſunt: & permiſti turbæ hoſtium intra uallum penetrauerunt. ubi ab relictis in præſidio caſtrorum prælium inſtauratum. coa

cti ſunt romani equites deſcendere ex equis. dimicantibus ijs legio quinta ſuperuenit. deinde ut quæque po tuerant, copiæ affluebant. Cæduntur paſſim Hiſpani per tota caſtra. nec plus quàm quatuor millia effugerunt. inde tria millia ferè, qui arma retinuerant: montem propinquum ceperunt. mille, ſemiermes maxime per agros palati ſunt. ſupra XXXV millia hoſtium fuerant. ex quibus tam exigua pars pugnæ ſuperfuit. ſigna capta CXXXIII. Romani, ſociję; paulo plus ſexcenti, & prouincialium auxiliorum CL fermè ceciderunt. tribuni militum quinque amiſſi, & pauci equites romani, cruentæ maxime uictoriæ speciem fecerunt. In caſtris hoſtium, quia ipſis ſpatium ſua communiendi non fuerat: manſerunt. Pro concione poſtero die laudati, donatię; à C. Calpurnio equites phaleris. pronuntiauitę;: eorum maxime opera hoſtes fuſos, caſtra capta, & expugnata eſſe. Quintius alter prætor ſuos equites catellis, ac fibulis donauit. donati & centuriones ex utriuſque exercitu permulti: maxime qui mediam aciem tenuerunt. Conſules delectibus, alijsę;, quæ Romæ agendæ erant, peractis rebus, in Ligures prouinciam exercitum duxerunt. Sempronius à Piſis profectus in Apuanos Ligures, uaſtando agros, urendóque uicos, & caſtella eorum, aperuit ſaltum uſque ad fluuium Macras, & Lunæ portum. Hoſtes montem, antiquam ſedem maiorum ſuorum, ceperunt. & inde ſuperata locorum iniquitate, prælio deiecti ſunt. Et Ap. Claudius felicitatem, uirtutéq; collegæ in Liguribus Ingaunis æquauit ſecundis aliquot prælijs. ſex præterea oppida eorum expugnauit.

multa millia hominum in iјs cœpit. belli authores III & XL ſecuri percuſſit. Iam comitiorum appetebat tempus. prior tamen Claudius, quàm Sempronius, cui ſors comitia habendi optigerat: Romam uenit: quia P. Claudius frater eius cõſulatum petebat. Competitores habebat patritios, L. Aemylium, Q. Fabium Seranum, Sulpitium Galbam, ueteres candidatos, & ab repulſis eo magis debitum, quia primo negatus erat, honorem repetentes. etiam quia plus quàm unum ex patritiјs creari non licebat: arctior petitio, quatuor petentibus erat. Plebeij quoq; gratioſi homines petebant, L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Bebius Pamphilus, et ij repulſi in ſpem impetrandi aliquando tandem honoris dilati. Claudius unus ex omnibus nobilis, candidatus erat. Opinione hominum haud dubie deſtinabantur Q. Fabius Labeo, & L. Porcius Licinius. ſed Claudius Conſ. ſine lictoribus cum fratre toto foro uolitando, clamitantibus aduerſariјs, & maiore parte ſenatus, meminiſſe eũ debere prius ſe conſulem populi romani, quàm fratrem P. Claudij eſſe: quin ille ſedens pro tribunali aut arbitrum, aut comitiorum tacitum ſpectatorem ſe præberet? coerceri tamen ab effuſo ſtudio nequit. Magnis contentionibus tribunorum quoq; plebis, qui aut contra cõſulem, aut pro ſtudio eius pugnabant: comitia aliquoties turbata. donec peruicit Appius: ut deiecto Fabio, fratrẽ traheret. Creatus P. Claudius Pulcher, præter ſpem ſuam, & cæterorum. locum ſuum tenuit L. Porcius Licinius: qa moderatis ſtudiјs, non ut claudianis, inter plebeios certatum eſt. Prætorum inde comitia ſunt habita. C. Decimus Flauius, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Ce-

thegus, Q. Næuius Matho, C. Sempronius Blæſus, C.
Terentius Varro, prætores facti. Hæc eo anno, quo
Ap. Claudius, M. Sempronius conſules fuerunt: domi,
militiæq; geſta. Pricipio inſequẽtis anni, quo P. Clau
dius, L. Porcius conſules erant: cum Q. Cæcilius, M. Be
bius, & T. Sempronius, qui ad diſceptandum inter Phi
lippum, & Eumenem reges, Theſſalorumq; ciuitates
miſſi erant: legationem renũtiaſſent: regum quoq; eorũ,
ciuitatumq; legatos in ſenatum introduxerunt. Eadem
utrinq; iterata: quæ dicta apud legatos in Græcia erãt.
Aliam deinde legationem nouam patres, cuius princeps
Ap. Claudius fuit: in Macedoniam, & in Græciam de
creuerunt: ad uiſendum: redditæ'ne ciuitates Rhodijs, et
Theſſalis, & Perrhæbijs eſſent. Iiſdem mandatum: ut
ab Aeno, & Maronea præſidia deducerentur: mariti=
maq; omnis Thraciæ ora à Philippo, & Macedonibus
liberaretur. Peloponneſum quoq; adire iuſſi: unde prior
legatio diſceſſerat incertiore ſtatu rerum: quàm ſi non
ueniſſent. nam ſuper cætera etiam ſine reſponſo dimiſſi:
nec datum petentibus erat Achæorum cõcilium. de qua
re querente grauiter Q. Cæcilio, ſimul Lacedæmonijs
deplorantibus mœnia diruta, abductam plebem in A=
chæiam, et uenundatam, ademptas, quibus ad eam diẽ
ciuitas ſtetiſſet, Lycurgi leges, Achæi maxime concilij ne
gati crimen excuſabant, recitando legem: quæ niſi belli
pacis'ue cauſa, & cum legati ab ſenatu cum literis, aut
ſcriptis, mandatis'ue uenirent: uetaret indici concilium.
Ea ne poſtea excuſatio eſſet: oſtendit ſenatus curæ ijs
eſſe debere: ut romanis legatis ſemper adeundi concilium
gentis poteſtas fieret: quemadmodũ & illis, quoties uel=

lent, ſenatus daretur. Dimiſſis ijs legationibus, Philippus à ſuis certior factus, cedendũ ciuitatibus, deducendáq; præſidia eſſe, infenſus omnibus in Maronitas iram effudit. Onomaſto, q̃ præerat maritimæ oræ: mãdat: ut partis aduerſæ principes interficeret. Ille per Caſandrum quendã unum ex regijs iamdiu habitantem Maroneæ, nocte Thracibus itromiſſis, uelut in bello capta urbe, cædem fecit. Id apud romanos legatos querentes tam crudeliter aduerſus innoxios Maronitas, tã ſuperbe aduerſus populũ romanum factum, ut quibus libertatem reſtituendã ſenatus cenſuiſſet: ij pro hoſtibus trucidarentur: abnuebat quicquam eorũ ad ſe, aut quẽquam ſuorum pertinere. ſeditione inter ipſos dimicatũ: cum alij ad ſe, alij ad Eumenem ciuitatem traherent. id facile ſcituros eſſe: ſi percunctarentur ipſos Maronitas: haud dubius, perculſis omnibus terrore tã recentis cædis, neminem hiſcere aduerſus ſe auſurum. Negare Appius: rẽ euidentem pro dubia quærendam. ſi ab ſe culpam remouere uellet: Onomaſtum, & Caſandrum, per quos acta res diceretur: mitteret Romã: ut eos ſenatus percunctari poſſet. Primo adeo perturbauit ea uox regem: ut non color, non uultus ei conſtaret. deinde collecto tãdẽ animo, Caſandrum, q̃ Maroneæ fuiſſet: ſi utiq; uellent, ſe miſſurũ dixit. ad Onomaſtum q̃dem quid eam rẽ pertinere? q̃ nõmodo Maroneæ, ſed ne in regiõe q̃dem propinqua fuiſſet? Et parcebat magis Onomaſto, honoratiori amico: et eundẽ indicem haud paulo plus timebat: quia & ipſe ſermonẽ cum eo contulerat: et multorũ talium miniſtrũ, & conſcium habebat. Caſander quoq;, miſſis q̃ per Epirũ ad mare proſequerentur eũ: ne

qua indicium emanaret: ueneno creditur ſublatus. Et legati à Philippi colloq̃o ita digreſſi ſunt: ut præ ſe ferrent nihil eorũ ſibi placere: & Philippus q̃dem minime quin rebellandũ eſſet, dubius, q̃a tamen immaturæ ad id uires erant: ad morã interponendã Demetrium minorem, filiũ mittere Romã ſimul ad depurganda crimina, ſimul ad deprecandam iram ſenatus ſtatuit: ſatis credens ipſum etiã iuuenem, quod Romæ obſes ſpecimen regiæ indolis dediſſet, aliq̃d momenti facturum. Interim per ſpeciẽ auxilij Byzantijs ferendi, re ipſa ad terrorem regulis Thracum inijciendũ profectus, perculſis ijs uno prælio, & Amadoco duce capto, in Macedoniã redijt: miſſis ad accolas Iſtri fluminis barbaros, ut in Italiam irruperent ſollicitandos. Et in Peloponneſo aduentus romanorũ legatorũ, qui ex Macedonia in Achæiam ire iuſſi erant: expectabatur. aduerſus quos ut præparata conſilia haberent, Lycortas prætor conciliũ indixit. Ibi de Lacedæmonijs actũ. Ex hoſtibus eos accuſatores factos. & periculũ eſſe: ne uicti magis timendi forẽt: quàm bellantes fuiſſent. quippe in bello ſocijs Romanis Achæos uſos: nunc eoſdẽ Romanos æquiores Lacedæmonijs, quàm Achæis eſſe: ubi Areus ẽt, et Alcibiades, ambo exules ſuo beneficio reſtituti, legationẽ Romam aduerſus gentẽ Achæorũ ita de ipſis meritũ ſuſcepiſſent: adeóq; infeſta oratione uſi eſſent: ut patria pulſi, nó reſtituti in eam uiderentur. Clamor undiq; ortus: referret nominatim de ijs: & cum omnia ira, nó conſilio gererentur: capitis damnati ſunt. Paucos poſt dies romani legati uenerunt. his Clitoræ in arcadia datum eſt conciliũ. Priuſquam agerent quicquam, terror Achæis inie-

ctus erat: & cogitatio: quàm non ex æquo diſceptatio eſſet futura. ſed quod Areum, & Alcibiadem capitis ab ſe in concilio proximo damnatos cum legatis ſe accuſaturos uidebant: nec hiſcere quiſquam audebat. Appius ea, quæ apud ſenatum queſti erant Lacedæmonij: diſplicere ſenatui oſtendit: cædem primum ad conflictum factam eorũ, qui à Philopœmene ad cauſam dicendam euocati ueniſſent: deinde cum in homines ita ſæuitum eſſet: ne in ulla parte crudelitas eorũ ceſſaret: muros dirutos urbis nobiliſſimæ eſſe: leges uetuſtiſſimas abrogatas: inclytamq́; per gentes Lycurgi diſciplinã ſublatam. Hæc cum Appius dixiſſet: Lycortas, & quia prætor, et quia Philopœmenis authoris omnium, quæ Lacedæmõe acta fuerant, factionis erat: ita reſpondit. Difficilior nobis Appi Claudi apud uos oratio eſt: quàm Romæ nuper apud ſenatum fuit. tunc enim Lacedæmonijs accuſantibus reſpondendum erat: nunc à uobis ipſis accuſati ſumus: apud quos cauſa dicenda eſt. quam iniquitatem cõditionis ſubimus: quod ab illa ſpe decidimus: iudicis animo te auditurum eſſe poſita contentione, qua paulo ante egiſti. Ego certe, cum ea, quæ et hic antea apud Q. Cæcilium, & poſtea Romæ queſti ſunt Lacedæmonij: à te paulo ante relata ſint: non tibi, ſed illis me apud te reſpondere credebam. Cædem obijcitis eorum, qui à Philopœmene prætore euocati ad cauſam dicendam interfecti ſunt. hoc ego crimen nonmodo non à uobis Romani, ſed ne apud uos qđ nobis obijciẽdũ fuiſſe arbitror. qđ ita? quia in ueſtro fœdere erat: ut maritimis urbibus abſtinerẽt Lacedæmõij. Quo tẽpore armis captis urbes, à quibus abſtinere iuſſi erant, nocturno ĩpetu occupa-

uerunt: ſi T. Quintius, ſi exercitus romanus, ſicut antea, in Peloponneſo fuiſſet: eò nimirum capti, & oppreſſi confugiſſent. cum uos procul eſſetis: quò aliò, niſi ad nos ſocios ueſtros, quos antea Gytheo opem ferentis, quos Lacedæmonem nobiſcum ſimili de cauſa oppugnanteis uiderant: confugerent? Pro uobis igitur iuſtum, piumq; bellum ſuſcepimus. quod cum alij laudent: reprehendere ne Lacedæmonij quidem poſſint: dij quoq; ipſi comprobauerint: qui nobis uictoriam dederũt: quonam modo ea, quæ belli iure acta ſunt: in diſceptationẽ ueniũt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. noſtrum eſt: quod euocauimus eos ad cauſam dicendam, q̃ ad arma multitudinem excauerant: qui expugnauerant maritima oppida: qui diripuerant: qui cædem principũ fecerant. quod uero illi uenietes in caſtra interfecti ſunt: ueſtrum eſt Areu, & Alcibiade: qui nunc nos, ſi dijs placet, accuſatis, non noſtrum, exules Lacedæmoniorũ. quo in numero ij quoq; duo fuerunt: & tunc nobiſcum erant: & quod domicilio ſibi delegerant maritima oppida, ſe petitos credentes, in eos, quorum opera patria extorres ne in tuto quidem exilio poſſe conſeneſcere ſe indignabantur: impetum fecerunt. Lacedæmonij igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt. nec iure, an iniuria cæſi ſint, argumentari refert. At enim illa certe ueſtra ſunt Achæi: quod leges, diſciplinamq; uetuſtiſſimam Lycurgi ſuſtuliſtis: quod muros diruiſtis. quæ utraque ab iiſdem obijci qui poſſunt? cum muri Lacedæmonijs non à Lycurgo, ſed paucos ante annos ad diſſoluẽdam Lycurgi diſciplinam extructi ſint: tyranni enim nuper eos arcem, & munimentum ſibi, non ciuitati pa-

*rauerunt. & ſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus: gau-
deat ruinis eorum: et nunc ſe patriam, & Spartam an
tiquam agnoſcere dicat. Non Philopœmenem expecta-
re, nec Achæos, ſed uos ipſi Lacedæmonij ueſtris mani
bus amoliri, & diruere omnia tyrannidis ueſtigia de-
buiſtis. ueſtræ enim illæ deformes notæ ſeruitutis erãt.
& cum ſine muris per octingentos prope annos liberi,
aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis: muris uelut
cõpedibus circundatis uincti per centum annos ſeruiſtis.
Quod ad leges ademptas attinet: nego antiquas Lace-
dæmonijs leges Achæos ademiſſe: quas non habebant:
ſed noſtras leges dediſſe: nec male conſuluiſſe ciuitati:
cum concilij noſtri eam fecerimus: & nobis miſcueri-
mus: ut corpus unum, & concilium totius Peloponeſi eſ
ſet. tunc opinor, ſi alijs ipſi legibus uiueremus: alias iſtis
iniunxiſſemus: queri ſe iniquo iure eſſe, et indignari poſ
ſent. Scio ego Appi Claudi hanc orationẽ, qua ſum ad-
huc uſus: neq; ſociorũ apuod ſocios, neq; liberæ gentis eſ
ſe: ſed uere ſeruorum diſceptantium apud dominos. nã
ſi non uox illa uana præconis fuit: qua liberos eſſe omni-
um primos Achæos iuſſiſtis: ſi fœdus ratum ẽ: ſi ſocietas,
& amicitia ex æquo obſeruatur: cur ego quid Capua ca
pta feceritis Romani, non quæro? uos rationem repoſci-
tis: quid Achæi Lacedæmonijs bello uictis fecerimus? In
terfecti aliqui ſunt, finge, à nobis. quid? uos ſenatores cã
panos ſecuri non percuſſiſtis? muros diruimus. uos nõ mu-
ros tantum, ſed urbem & agros ademiſtis. Specie, inquis
æquũ eſt fœdus apud Achæos, precaria libertas: apud
Romanos ẽt imperiũ eſt. Sẽtio Appi: et ſi nõ oportet, non
indignor. ſed oro uos, quantũlibet interſit inter Roma-*

nos,& Achæos:modo ne in æquo hoſtes ueſtri,noſtriq; apud uos ſint,ac uos ſocij:immo ne meliore iure ſint: nam ut in æquo eſſent,nos fecimus: cum leges ijs noſtras dedimus:cum ut achæi concilij eſſent,effecimus. parum eſt uictis,quod uictoribus ſatis eſt:plus poſtulant hoſtes, quàm ſocij habent. quæ iureiurando,quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta,atq; ſacrata ſunt: ea cum periurio noſtro tollere parant. Veremur quidem uos Romani: &,ſi ita uultis,etiam timemus. ſed plus ueremur, & timemus deos immortales. Cum aſſenſu maximæ partis eſt auditus:& locutum omnes pro maieſtate magiſtratus cẽſebant:ut facile appareret, molliter agendo dignitatem ſuam tenere apud Romanos non poſſe. Tum Appius ſuadere ſe magnopere Achæis dixit:ut dum liceret uoluntate ſua facere,gratiam inirent: ne mox inuiti, & coacti facerent. Hæc uox audita quidẽ cum omnium gemitu eſt. ſed metu iniecto imperata recuſandi, id modo petierũt:ut Romani quæ uiderentur de Lacedæmonijs, mutarent:nec Achæos religione obſtringerent,irrita ea, quæ iureiurando ſanxiſſent,faciendi. damnatio tantum Arei,& Alcibiadis,quæ nuper facta erat: ſublata eſt.

Romæ principio eius anni cũ de prouincijs cóſulum, & prætorũ actum eſſet: conſulibus Ligures,quia bellũ nuſquã alibi erat: decreti. prætores,C. Decimus Flauius urbanam,P. Cornelius Cethegus inter ciues,& peregrinos ſortiti ſunt:C. Sempronius Blæſus Siciliã,Q. Næuius Matho Sardiniam,& ut idem de ueneficijs quæreret: A. Terentius Varro Hiſpaniam citeriorem,P. Sẽpronius Lógus Hiſpaniã ulteriorẽ. De ijs duabus pro-

uincijs legati per id ferè tempus L. Iuuencius Calua, & T. Quintilius Varus uenerunt. qui quantum bellum iam profligatum in Hiſpania eſſet, ſenatu edocto, poſtularunt ſimul: ut pro rebus tam proſpere geſtis dijs immortalibus haberetur honos: & ut prætoribus exercitum deportare liceret. Supplicatio in biduum decreta eſt. de legionibus deportandis, cum de conſulum prætorumq; exercitibus ageretur, rem integram referri iuſſerunt. Paucos poſt dies conſulibus in Ligures binæ legiones, quas Appius Claudius, & M. Sempronius habuerant: decretæ ſunt. De exercitibus hiſpanienſibus magna contentio fuit inter nouos prætores, & amicos abſentiũ, Calpurnij, Quintijq;. utraq; cauſa tribunos plebis, utraq; conſules habebat. ij ſe interceſſuros S. C, ſi deportandos cenſerent exercitus: denuntiabant. illi, ſi hæc interceſſio fieret: nullam rem aliam ſe decerni paſſuros. Victa poſtremo abſentium gratia eſt: & S. C. factum: ut prætores quatuor millia peditum romanorum ſcriberent, quadringentos equites: & quinq; millia ſociorũ peditum latini nominis, quingentos equites: quos ſecum in Hiſpaniam portarent. cum eas legiones quatuor deſcripſiſſent: quod plus quàm quinq; millia peditũ, trecenti eqtes in ſingulis legionibus eſſet: dimitterent: eos primũ, qui emerita ſtipendia haberent: deinde ut cuiuſq; fortiſſima opa Calpurnius, et Quintius in prælio uſi eſſent. Hac ſedata cõtẽtione, alia ſubinde C. Decimi prætoris morte exorta eſt: Cn. Sicilius, & L. Puppius, qui ædiles proximo anno fuerant: & C. Valerius flamen Dialis, & Q. Fuluius Flaccus. is quia ædilis curulis deſignatus erat: ſine toga candida, ſed maxima ex omnibus cõ-

tentione petebat: certamenq́; ei cum flamine Diali erat. & poſteaquam primo æquare, mox ſuperare etiam eſt uiſus: pars tribunorum plebis negare rationem eius habendam eſſe: quod duos ſimul unus magiſtratus, præſertim curules, neq; capere poſſet, nec gerere: pars legibus eum ſolui æquum cenſere: ut quem uellet, prætorē creādi populo poteſtas fieret. L. Porcius Conſ. primo in ea ſententia eſſe: ne nomen eius acciperet. deinde ut ex authoritate ſenatus idem faceret: conuocatis patribus referre ſe ad eos dixit: quod nec iure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ ciuitati ædilis curulis deſignatus præturam peteret ſibi. niſi quid aliud ijs uideretur: in animo eſſe è lege comitia habere. Patres cenſuerunt: uti L. Porcius Conſ. cum Q. Fuluio ageret: ne impedimento eſſet quo minus comitia prætoris in locum C. Decimi ſubrogandi è lege haberentur. Agenti conſuli ex S. C. reſpondit Flaccus: nihil quidem, ſe quod indignum eſſet, facturum. Medio reſponſo ſpē ad uoluntatem interpretantibus fecerat: ceſſurum patrum authoritati eſſe. comitijs acrius etiam, quàm ante petebat: criminando extorqueri ſibi à cōſule, & ab ſenatu populi romani beneficium: et inuidiā geminati honoris fieri. tanquam non appareret: ubi deſignatus prætor eſſet: extemplo ædilitate ſe abdicaturū. conſul cum & pertinaciam petentis creſcere, & fauorē populi magis magiſq; in eum inclinari cerneret: dimiſſis comitijs ſenatum uocauit. cenſuerunt frequentes, quoniam Flaccum authoritas patrum nihil mouiſſet: ad populum cum Flacco agendum. Concione aduocata cum egiſſet conſul: ne tum quidem de ſententia motus, gratias populo romano egit: quod tanto ſtudio, quotieſcunq; de=

clarandæ uoluntatis poteſtas facta eſſet, prætorem ſe uo-
luiſſet facere. ea ſibi ſtudia ciuium ſuorum deſtituere non
in animo eſſe. Hæc uero tam obſtinata uox tantum ei fa-
uoris accendit: ut haud dubius prætor eſſet: ſi conſul ac-
cipere nomen uellet. Ingens certamen tribunis & in
ter ſeipſos, & cum conſule fuit: donec ſenatus à con-
ſule eſt habitus: decretumq́; quoniam prætoris ſubro=
gandi comitia ne legibus fierent, pertinacia Q. Flac
ci, & praua ſtudia hominum impedirent: ſenatum
cenſere ſatis prætorum eſſe. P. Cornelius utranque
in urbe iuriſdictionem haberet: Apolliniq́; ludos face-
ret. His comitijs prudentia, & uirtute ſenatus ſublatis,
alia maioris certaminis, quo & maiore de re, & inter
plures, potentioresq́; uiros, ſunt exorta. Cenſuram ſum-
ma contentione petebant L. Valerius Flaccus, P. & L.
Scipiones, Cn. Manlius Volſo, L. Furius Purpurio, patri
tij: plebeij autem, M. Porcius Cato, M. Fuluius Nobilior,
T. & M. Sempronij, Longus, & Tuditanus. ſed omnis
patritios, plebeiosq́; nobiliſſimarum familiarum M.
Porcius longe anteibat. In hoc uiro tanta uis animi,
ingenijq́; fuit: ut quocunq; loco natus eſſet, fortunam ſibi
ipſe facturus fuiſſe uideretur. nulla ars neque priuatæ,
neq; publicæ rei gerendæ ei defuit. urbanas ruſticasq́;
res pariter callebat. ad ſummos honores alios ſcientia iu
ris, alios eloquentia, alios gloria militaris prouexit. huic
uerſatile ingeniũ ſic pariter ad omnia fuit: ut natum ad
id unum diceres, quodcunq; ageret. in bello manu for=
tiſſimus: multisq́; inſignibus clarus pugnis. idem poſteaq̃
ad magnos honores peruenit: ſummus imperator. et idẽ
in pace ſi ius conſuleres, peritiſſimus: ſi cauſa oranda eſ-

ſet,eloquentiſſimus.nec ita tantum:ut cuius lingua uiuo eo uiguerit:monumentum eloquentiæ nullum extet.uiuit immo,uigetq́; eloquentia eius ſacrata ſcriptis omnis generis.orationes & pro ſe multæ,& pro alijs, & in alios.nam non ſolum accuſando,ſed etiam cauſam dicendo fatigauit inimicos.ſimultates nimio plures et exercuerunt eum:& ipſe exercuit eas.nec facile dixeris: utrum magis preſſerit eum nobilitas:an ille agitauerit nobilitatem.Aſperi proculdubio animi,& linguæ acerbæ,& immodicæ liberæ fuit:ſed inuicti à cupiditatibus animi,& rigidæ innocentiæ:contemptor gratiæ,diuitiarum:in parſimonia,in patientia laboris,periculíq; ferrei propè corporis,animíq;:quem ne ſenectus quidẽ, quæ ſoluit omnia,fregerit:qui ſextum & octogeſimum annum agens cauſam dixerit:ipſe pro ſe orauerit:ſcripſeritq́; nonageſimo anno:Sergium Galbam ad populi adduxerit iudicium.Hunc,ſicut omni uita,ita tum petentem premebat nobilitas.coierant apud prætorem L. Flaccum,q collega in conſulatu fuerat:candidati omnes ad deijciendum honore eum:non ſolum ut ipſi potius adipiſcerentur:nec quia indignabantur nouum hominem cenſorem uidere:ſed etiam quod triſtem cenſuram,periculoſamq́; multorum famæ et ab læſo à pleriſq;,& lædendi cupido expectabant.etenim tum quoq; minitabundus petebat,refragari ſibi qui liberam et fortem cenſuram timerent,criminando.et ſimul L.Valerio ſuffragabatur.illo uno collega caſtigare ſe noua flagitia,et priſcos reuocare mores poſſe.His accenſi homines aduerſa nobilitate,nõ M.Porcium modo cenſorem fecerunt:ſed etiã collegam ei L.Valeriũ Flaccum adiecerunt. Secundũ co

mitia cenſorum conſules, prætoresq; in prouincias profe
cti ſunt: præter Q. Næuium. quem quatuor non mi-
nus menſes, priusquam in Sardiniam iret, quæſtiones
ueneficij, quarum magnam partem extra urbem per
municipia, conciliabulaq; habuit: quia ita aptius uiſum
erat: tenuerunt. Si Antiati Valerio credere libet: ad duo
hominum millia damnauit. Et L. Poſthumius prætor,
cui Tarentum prouincia euenerat: magnas paſtorum
coniurationes uindicauit: & reliquias bacchanalium
quæſtionis cum omni executus eſt cura. multos, qui aut ci
tati non affuerant: aut uades deſeruerant: in ea regione
Italiæ latentes, partim noxios iudicauit: partim compre
henſos Romam ad ſenatum miſit. in carcerem omnes à
P. Cornelio coniecti ſunt. In Hiſpania ulteriore, fra-
ctis proximo bello Luſitanis, quietæ res fuerant. Et in
citeriore A. Terentius in Sueſſetanis oppidũ Corbionem
uineis, & operibus expugnauit: captiuos uendidit. quie
ta deinde hyberna in citeriore prouincia habuit. Vete-
res prætores C. Calpurnius Piſo, & L. Quintius Romã
redierunt. utriq; magno patrum conſenſu triumphus eſt
decretus. prior C. Calpurnius de Luſitanis, & Celtibe-
ris triumphauit. coronas aureas tulit LXXXIII:
& duodecim pondo argenti. paucos poſt dies L. Quin
tius Criſpinus ex iiſdem Luſitanis, Celtiberisq; trium
phauit. tantundem auri, quantum argenti in eo trium-
pho translatum. Cenſores M. Porcius, & L. Valerius
metu miſta expectatione ſenatum legerunt. ſeptem mo-
uerunt ſenatu: ex quibus unum inſignem & nobilita
te, & honoribus, L. Quintium Flaminium conſularẽ.
Patrum memoria inſtitutum fertur: ut cenſores motis è
ſenatu

ſenatu aſcriberent notas. Catonis & aliæ quidem acer bæ orationes extant in eos: quos aut ſenatorio loco mouit: aut q̄bus equos ademit. lõge grauiſſima in L. Quintium oratio eſt. qua ſi accuſator ante notam, non cenſor poſt notam uſus eſſet: retinere L. Quintium in ſenatu ne frater quidem T. Quintius, ſi tum cenſor eſſet, potuiſ ſet. Inter cætera obiecit ei: Philippum Pœnum, carũ, ac nobile ſcortum ab Roma in Galliam prouinciam ſpe in gentium donorum perductum. eum puerum, per laſci uiam cum cauillaretur, exprobrare conſuli perſæpe ſoli tum: quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatoriũ abductus ab Roma eſſet: ut obſequium amatori iactaret. forte epu lantibus ijs, cum iam uino incaluiſſent, nuntiatum in cõ uiuio eſſe: nobilem Boium cum liberis transfugam ue- niſſe. conuenire conſulẽ uelle: ut ab eo fidem præſens acci peret. introductum in tabernaculum, per intrepretem alloqui conſulem cœpiſſe. inter cuius ſermonem Quin tius ſcorto, uis tu, inquit, quoniam gladiatorium ſpecta- culum reliquiſti: iam hunc Gallum morientem aſpicere? & cum is uix dum ſerio annuiſſet: ad nutum ſcorti con ſulem ſtricto gladio, qui ſuper caput pendebat: loquenti Gallo caput primum percuſſiſſe: deinde fugienti, fidéq; populi romani, atq; eorum qui aderant, implorãti la- tus transfodiſſe. Valerius Antiâs, ut qui nec Catonis ora tionem legiſſet: & fabulæ tantum ſine authore editæ cre didiſſet: aliud argumentum, ſimile tamen et libidine, & crudelitate peragit. Placentiæ famoſam mulierem, cu- ius amore deperiret, in conuiuium acerſitam ſcribit. ibi iactantem ſeſe ſcorto inter cætera retuliſſe, q̃ acriter quæ ſtiones exercuiſſet: et quàm multos capitis damnatos in

uinculis haberet: quos ſecuri percuſſurus eſſet. tum illā infra eum accubantem negaſſe unquam uidiſſe quenquā ſecuri ferientem: & peruelle id uidere. hic indulgentem amatorem unum ex damnatis attrahi iuſſum ſecuri percuſſiſſe. Facinus, ſiue eo modo, quo cenſor obiecit ſiue ut Valerius tradit, commiſſum eſt: ſæuum, atq; atrox: inter pocula, atq; epulas, ubi libare dijs dapes, ubi bene precari mos eſſet: ad ſpectaculum ſcorti procacis, in ſinu conſulis recubantis mactatam humanam uictimam eſſe: & cruore menſam reſperſam. In extrema oratione Catonis conditio Quintio fertur: ut ſi id factum negaret: cæteraq;, quæ obieciſſet: ſponſione defenderet ſeſe: ſin fateretur: ignominia'ne ſua quenquam doliturum cenſeret? cū ipſe uino & uenere amens, ſanguine hominis in conuiuio luſiſſet? In equitatu recognoſcendo L. Scipioni Aſiatico ademptus equus. in cenſibus quoq; accipiendis triſtis, & aſpera in omnes ordines cenſura fuit. ornamenta, & ueſtem muliebrem, et uehicula, quæ pluris quàm quindecim millium æris eſſent: in cenſum referre uiatores iuſſit. item mancipia minora annis XX, quæ poſt proximum luſtrum X millibus æris, aut eo pluris uenijſſent: uti ea quoq; decuplo tanto pluris, quàm quanti eſſent, æſtimarentur. et his rebus omnibus terni in millia æris attribuerentur. aquam publicam omnem in priuatum ædificium, aut agrum fluentem ademerunt. et quæ in loca publica inædificata, immolita'ue priuati habebant: intra dies XXX demoliti ſunt. opera deinde facienda ex pecunia in eā rem decreta, lacus ſternendos lapide, tegendas'q; qua' opus eſſet, cloacas, in Auentino', & in alijs partibus, quà nondū erant, faciēdas locauerūt.

& ſeparatim Flaccus molem ad Neptunias aquas, ut iter populo eſſet: & uiam per Formianum montem. Cato atria duo, Menium, & Titium in latomijs, & quatuor tabernas i publicum emit: baſilicamq́; ibi fecit: quæ Porcia appellata eſt. & uectigalia ſummis pretijs ultro tributa infimis locauerunt. Quas locationes cum ſenatus precibus, & lachrymis publicanorum uictus induci; & de integro locari iuſſiſſet: cenſores edicto ſummotis ab haſta, qui ludificati priorem locationem erant: omnia eadem paululum imminutis pretijs locauerunt. Nobilis cenſura fuit, ſimultatumq́; plena: quæ M. Porcium, cui acerbitas ea aſſignabatur: per omnem uitam exercuerunt. Eodem anno coloniæ duæ, Pollentia in picenum, Piſaurum in gallicum agrum deductæ ſunt. ſena iugera in ſingulos data. diuiſerunt agrum, coloniasq́; deduxerunt ijdem triumuiri, Q. Fabius labeo, & M. & Q. Fuluij, Flaccus, & Nobilior. Conſules eius anni nec domi, nec militiæ memorabile quicquam egerunt. in inſequentem annum crearunt conſules M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem. M. Claudius, et Q. Fabius idibus martijs, quo die conſulatum inierũt: de prouincijs ſuis, prætorũq́; retulerunt. Prætores creati erant C. Valerius flamen Dialis, q̃ et priore anno petierat: et Sp. Poſthumus Albinus, et P. Cornelius Siſenna, L. Puppius, L. Iulius, Cn. Sulpitius. Cõſulibus Ligures cũ ijſdẽ exercitibus, quos P. Claudius, et M. Porcius habuerãt: prouĩcia decreta eſt. Hiſpaniæ extra ſortẽ prioris anni prætoribus cũ ſuis exercitibus ſeruatæ. Prætores ita ſortiri iuſſi: uti flaminũ Diali utiq; altera iuriſdicẽdi Romæ prouĩcia eſſet. peregrinã ẽ ſortitus. Siſennæ Corne

lio urbana, Sp. Poſthumio Sicilia, L. Puppio Appulia, L. Iulio Gallia, Cn. Sulpitio Sardinia euênit. L. Iulius pro ficiſci mature eſt iuſſus. Galli tráſalpini per ſaltus ignotæ antea uiæ (ut ante dictum eſt) in Italiam tranſgreſſi, oppidum in agro, qui nunc aquileienſis eſt: ædificabát. id eos ut prohiberet, quoad eius ſine bello poſſet, prætori mandatum eſt. ſi armis prohibendi eſſent: conſules certio res faceret. ex his placere alterum aduerſus Gallos ducere legiones. Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locũ creatus erat Sp. Pohſtumius Albinus. Huius principio anni P. Licinius Craſſus PONT. MAX. mortuus eſt: in cuius locũ M. Sẽpronius Tuditanus PONT. MAX. eſt creatus. C. Seruilius Geminus P. Licinij funeris cauſa uiſceratione data, ludos fecit. & gladiatores CXX pugnauerunt. & ludi funebres per triduũ facti: poſt ludos epulum. in quo, cũ toto foro ſtrata triclinia eſſent: tempeſtas cũ magnis procellis coorta coegit pleroſq; tabernacula ſtatuere in foro. eadẽ paulo poſt, cũ undiq; diſſerenaſſet, ſublata. defunctos'q; fato uulgo ferebant: quod inter fatalia uates cecini ſſent: neceſſe eſſe tabernacula in foro ſtatui. Hac religione leuatis altera iniecta: quod ſanguine per biduũ pluuiſſet in area Vulcani. & per decẽuiros ſupplicatio indicta erat eius prodigij expiãdi cauſa. Priuſq̃ conſules in prouincias proficiſcerẽtur: legationes trãſmarinas in ſenatũ introduxerũt. nec unq̃ ante tantũ regionis eius hominũ Romæ fuerat. nam ex quo fama ꝑ gentes, quæ Macedoniã accolunt, uulgata eſt: crimina, querimonias'q; de Philippo nõ negligẽter ab Romanis audiri: multis operæpretiũ fuiſſe queri: pro ſe

quæq; ciuitates, gẽteſq;, ſinguli ẽt priuatim (grauis enim accola omnibus erat) Romã aut ad ſpem leuandæ iniuriæ, aut ad deflendæ ſolatium uenerunt. Et ab Eumene rege legatio cum fratre eius Athenæo uenit ad querendum, ſimul quod non deducerentur ex Thracia præſidia: ſimul quod in Bithyniam Pruſiæ bellum aduerſus Eumenen gerenti auxilia miſſa forent. Reſpondendũ ad omnia iuueni tum admodum Demetrio erat: cum haud facile eſſet, aut ea, quæ obijcerentur: aut quæ aduerſus ea dicenda erant, memoria complecti. nec enim multa ſolũ, ſed etiam pleraq; oppidoquam parua erant: de controuerſia finium, de hominibus raptis, pecoribuſq; abactis, de iure aut dicto per libidinem, aut non dicto, de rebus per uim, aut per gratiam iudicatis. nihil horũ neq; Demetriũ docere dilucide, nec ſe ſatis liqdo diſcere ab eo ſenatus cũ cerneret poſſe: ſimul et tyrocinio, et perturbatione iuuenis moueretur: quæri iuſſit ab eo: ecquẽ de his rebus commentarium à patre accepiſſet? cum reſpõdiſſet: accepiſſe ſeſe: nihil prius, nec potius uiſum eſt: quàm regis ipſius de ſingulis reſponſa accipere. librum extemplo popoſcerunt: deinde ut ipſe recitaret, permiſerũt. Erant autẽ de rebus ſingulis in breue coactæ cauſæ: ut alia feciſſe ſe ſecundum decreta legatorum doceret: alia non per ſe ſtetiſſe quo minus faceret: ſed per eos ipſos, qui accuſarent. interpoſuerat etiam querelas de iniquitate decretorum: & quàm non ex æquo diſceptatum apud Cæcilium foret: indigneq; ſibi, nec ullo ſuo merito inſultatũ ab omnibus eẽt. Has notas irritati eius animi collegit ſenatus. cæterũ alia excuſanti iuueni, alia recipienti futura ita, ut maxime uellet ſenatus, reſpõde-

ri placuit: Nihil patrem eius neq; rectius, nec magis quod ex uoluntate ſenatus eſſet, feciſſe: quàm quod, utcunq; ea geſta eſſent, per Demetrium filium ſatisfieri uoluiſſet Romanis. multa & diſſimulare, & obliuiſci, & pati præterita ſenatum poſſe: & credere etiam Demetrio credendum eſſe. obſidē enim ſe animum eius habere: etſi patri corpus reddiderit. et ſcire, quantum ſalua in patrem pietate poſſit, amicum eum populi romani eſſe. honoriſq; eius cauſa miſſuros in Macedoniam legatos: ut ſi qd minus factum ſit, quàm debuerit: tū quoq; ſine piaculo rerum prætermiſſarū fiat. uelle etiā ſentire Philippū, integra oīa ſibi cū populo romano Demetrij filij beneficio eſſe. Hæcq; quæ augendæ amplitudinis eius cauſa facta erant: extemplo in inuidiā, mox etiam in perniciem adoleſcenti uerterūt. Lacedæmonij deīde introducti ſunt. Multæ, & paruæ diſceptationes iactabantur. ſed quæ maxime rē continerent, erant: utrū reſtituerentur, quos Achæi dānauerant: nec ne: inique, an iure occidiſſent, quos occiderant, uertebatur: & utrum manerent in achaico concilio Lacedæmonij: an ut ante fuerat ſecretū, eius unius in Peloponneſo ciuitatis ius eſſet. Reſtitui, iudiciáq; facta tolli placuit: Lacedæmonē manere in achaico concilio: ſcribiq; id decretū: & conſignari à Lacedæmonijs, & Achæis. Legatus in Macedoniā Q. Martius eſt miſſus. iuſſus idē in Peloponneſo ſociorū res aſpicere. nam ibi quoq; ex ueteribus diſcordijs reſidui motus erant. & Meſſenij deſciuerant à cōcilio achaico. cuius belli & cauſas, & ordinē ſi exprimere uelim: immemor ſim propoſiti: quo ſtatui nō ultra attingere externa: niſi qua romanis cohærerent rebus.

Euentus memorabilis eſt: quod cū bello ſuperiores eſſent Achæi: Philopœmenes prætor eorū capitur ad præoccupandam Coroneam, quam hoſtes petebāt: in ualle iniqua cum equitibus paucis oppreſſus. Ipſum potuiſſe effugere Thracum, Cretēſiumq; auxilio tradunt. ſed pudor relinquendi equites nobiliſſimos gentis, ab ipſo nuper electos, tenuit. quibus dum locum ad euadendas anguſtias cogendo ipſe agmen præbet, ſuſtinens impetus hoſtium: prolapſo equo, & ſuo ipſe caſu, & onere equi ſuper eum ruentis haud multum abfuit quin exanimaretur, ſeptuaginta annos iam natus, & diutino morbo, ex quo tum primū reficiebatur, uiribus admodum attenuatis. Iacentem hoſtes ſuperfuſi oppreſſerunt. cognitumq; primum à uerecundia, memoriaq; meritorum haud ſecus quàm ducem ſuum attollunt: reficiuntq;: & ex ualle deuia in uiam portāt, uix ſibimet ipſi præ necopinato gaudio credentes. pars nuntios Meſſenen præmittunt: debellatū eſſe: Philopœmenē captū adduci. Primum adeo incredibilis uiſa res: ut non pro uano modo, ſed uix pro ſano nuntius audiretur. deinde ut ſup aliū alius idem oēs affirmantes ueniebāt: tandē facta fides. & priuſquam appropinquare urbi ſatis ſcirent: ad ſpectaculum omnes ſimul liberi, ac ſerui, pueri quoq; cum fœminis effunduntur. itaq; clauſerant portam turbæ: dū pro ſe quiſq;, niſi ipſe oculis ſuis crediſſet, uix pro comperto tantam rē habiturus uideretur. Aegre ſummo uentes obuios intrare portam, qui adducebant Philopœmenem, potuerunt. atq; turba conferta iter reliquū clauſerat. & cum pars maxima excluſa à ſpectaculo eēt: theatrum repente, quod uiæ propinquum erat, com-

pleuerunt : & ut eò in conſpectum populi adduce-
retur, una uoce omnes expoſcebant. Magiſtratus, et prin
cipes ueriti ne quem motum miſericordia præſentis tã
ti uiri faceret, cum alios uerecundia priſtinæ maieſtatis
collata præſenti fortunæ, alios recordatio ingentium me
ritorum motura eſſet: procul in conſpectu eum ſtatue-
runt: deinde raptim ex oculis hominum abſtraxerunt:
prætore Dinocrate dicente: eſſe, quæ pertinẽtia ad ſum
mam belli percunctari eum magiſtratus uellent. inde
adducto eo in curiam, et ſenatu uocato, conſultari cœ-
ptum. Iam inueſperaſcebat: & nonmodo cætera, ſed ne
in proximam quidem noctem ubi ſatis tuto cuſtodiretur,
expediebant, ob magnitudinem priſtinæ eius fortunæ,
uirtutiſq;: & neq; ipſi domum recipere cuſtodiendum
audebant: nec cuiquam uni cuſtodiam eius ſatis crede-
bant. admonent deinde quidam: eſſe theſaurum publi
cum ſub terra, ſaxo quadrato ſeptũ. eò uinctus demit-
titur: & ſaxum ingens, quo operitur machina, ſuperim
poſitum eſt. ita loco potius, quàm homini cuiquam credẽ
dam cuſtodiam rati, lucem inſequẽtem expectauerũt.
Poſtero die multitudo quidẽ integra memor priſtinorũ
eius in ciuitatem meritorum, parcendum, ac per eum re
media quærenda eſſe præſentium malorum cenſebant.
ſed defectionis authores, quorum in manu res erat: in ſe
creto conſultantes omnes ad necem eius conſentiebant:
ſed utrum maturarent, an differrent, ambigebãt. uicit
pars auidior pœnæ: miſſuſq;, q uenenum afferret. Acce
pto poculo nihil aliud locutũ ferunt: quàm quæſiſſe: ſi
incolumis Lycortas (is alter imperator Achæorũ erat)
equiteſq; euaſiſſent. poſteaq̃ dictum eſt incolumes eẽ: be

ne habet, inqt: & poculo impauide exhauſto, haud ita multo poſt expirauit. Nec diuturnum mortis eius gaudiū authoribus crudelitatis fuit. uicta nanq; Meſſene bello expoſcentibus Achæis noxios dedit: oſſa'q; reddita Philopœmenis ſunt: ſimul & ſepultus ab uniuerſo achaico ē concilio, adeo omnibus humanis congeſtis honoribus: ut ne diuinis quidem abſtineretur. Ab ſcriptoribus rerum Græcis, Latinis'q; tantum huic uiro tribuitur: ut à qbuſdam eorū uelut ad inſignem notam huius anni memoriæ mandatum ſit: tres claros imperatores eo anno deceſſiſſe: Philopœmenē, Annibalem, P. Scipionem. adeo in æquo eum duobus potentiſſimarum gentiū ſummis imperatoribus poſuerunt. Ad Pruſiam regē legatus T. Quintius Flamminius uenit. quē ſuſpectum Romanis et receptus poſt fugam Antiochi Annibal, et bellū aduerſus Eumenem motum faciebant. ibi ſeu quia à Flaminio inter cætera obiectum Pruſiæ erat: hominē omnium, qui uiuerent, infeſtiſſimū populo romano apud eum eſſe: qui patriæ ſuæ primū, deinde fractis eius opibus Antiocho regi author belli aduerſus populū romanum fuiſſet: ſeu quia ipſe Pruſias gratificaretur præſenti Flaminio, Romanis'q;: per ſe necandi, aut tradendi eius in poteſtatem conſilium cœpit. A primo colloquio Flaminij milites extemplo ad domum cuſtodiendam Annibalis miſſi ſunt. Sēper talē exitum uitæ ſuæ proſpexerat Annibal animo, & Romanorū inexpiabile odiū in ſe cernēs, et fidei regū nihil ſanè confiſus. Pruſiæ uero leuitatem ēt expertus erat. Flaminij quoq; aduentū uelut fatalē ſibi horruerat. ad omnia undiq; infeſta ut iter ſemper aliquod præparatum fugæ haberet: ſeptē exitus è domo

fecerat : ex iſs quoſdam occultos:ne cuſtodia ſepirentur. ſed graue imperium regum nihil inexploratum, quod inueſtigari uolunt, efficit. totius circuitu domus ita cuſtodiſs complexi ſunt: ut nemo inde elabi poſſet. Annibal, poſteaquam eſt nuntiatum milites regios in ueſtibulo eē: poſtico, quod deuiſ maxime, atq; occultiſſimi exitus erat: fugere conatus, ut id quoq; occurſu militum, qui ibi erāt, obſeptum ſenſit: & omnia circa clauſa cuſtodiſs diſpoſitis eſſe: uenenum, quod multo ante præparatum ad tales habebat caſus: popoſcit. Liberemus, inquit, diuturna cura populum romanum: quando mortem ſenis expectare longum cenſet. nec magnam, nec memorabilem ex inermi, proditóq; Flaminius uictoriam feret. mores quidem populus romanus quantum mutauerit, uel hic dies argumento erit. horum patres Pyrrho regi hoſti armato exercitum in Italia habenti, ut à ueneno caueret, prædixerunt. hi legatum conſularem, qui author eſſet Pruſiæ per ſcelus occidēdi hoſpitis: miſerunt. Execratus deinde in caput, regnum'q; Pruſiæ, & hoſpitales deos uiolatæ ab eo fidei teſtes inuocans, poculum exhauſit.

Hic uitæ exitus fuit Annibalis. Scipionem & Polybius, et Rutilius hoc anno mortuum ſcribunt. Ego neq; his, neq; Valerio aſſentior: his: quod cenſoribus M. Porcio, L. Valerio principem ſenatus ipſum L. Valerium cenſorem lectum inuenio: cum ſuperioribus duobus luſtris Africanus fuiſſet: quo uiuo, niſi ut ille ſenatu moueretur: quā notam nemo memoriæ prodidit: alius princeps in locum eius lectus non eſſet. Antiatem authorē refellit tribunus plebis M. Næuius: aduerſus quē oratio inſcripta P. Africani eſt. Næuius hic magiſtratum non

iniјt tribunatus plebis P. Claudio, L. Porcio conſulibus: ſed iniјt tribunatũ Appio Claudio, M. Sempronio conſulibus, ad quartum idus decembres. inde tres menſes ad idus martias ſunt: q̃bus. P. Claudius, L. Porcius cóſulatum inierũt. ita ut uixiſſe in tribunatu Næuiј uideretur: diemq; ei dici ab eo potuiſſe: deceſſiſſe autẽ ante L. Valeriј, & M. Porciј cenſuram. Trium clariſſimorũ ſuæ cuiuſq; gentis uirorum non tempore magis congruẽte comparabilis mors uidetur eſſe: quàm quod nemo eorũ ſatis dignum ſplendore uitæ exitũ habuit. iam primũ omnes non in patrio ſolo mortui, nec ſepulti ſunt. ueneno abſumpti Annibal, & Philopœmenes: exul Annibal proditus ab hoſpite: captus Philopœmenes in carcere, & in uinculis expirauit. Scipio, etſi non exul, neq; dãnatus, die tamen dicta, ad quã non affuerat: reus abſens citatus uoluntarium non ſibimetipſi ſolũ, ſed etiam funeri ſuo exilium indixit. Dũ ea in Peloponneſo, à q̃bus diuertit oratio: geruntur: reditus in Macedoniam Demetriј, legatorũq; aliter aliorũ affecerat animos. uulgus Macedonũ, quos belli ab Romanis imminẽtis metus terruerat: Demetriũ ut pacis authorem cũ ingenti fauore conſpiciebant: ſimul et ſpe haud dubia regnũ ei poſt mortem patris deſtinabant. nã etſi minor ætate, quàm Perſeus eſſet: hunc tñ iuſta matrefamilias, illũ pellice ortũ eſſe. illũ ut ex uulgato corpore genitũ nullã certi patris notã habere: hunc inſignẽ Philippi ſimilitudinẽ præ ſe ferre. ad hoc, Romanos Demetriũ in paterno ſolio locaturos: Perſei nullã apud eos gratiã eſſe. Hæc uulgo loquebãtur. itaq; et Perſea cura angebat: ne parũ pro ſe una ætas ualeret: cũ oĩbus aliјs rebus frater ſuperior eſſet.

Et Philippus ipſe uix ſe ſui arbitrij fore quem hæredem regni relinqueret, credens, ſibi quoque grauiorem eſſe, quàm uellet, minorem filiũ cenſebat. offendebatur interdum concurſu Macedonum ad eum: & alteram iam ſe uiuo regiam eſſe indignabatur. Et ipſe iuuenis haud dubie inflatior redierat, ſubnixus erga ſe iudicijs ſenatus, conceſſis'q; ſibi, quæ patri negata eſſent. & omnis mentio Romanorum quantam dignitatem ei apud cæteros Macedonas, tantam inuidiam non apud fratrem modo, ſed etiam apud patrem conciliabat: utiq; poſteaquam alij legati romani uenerunt: et cogebatur decedere Thracia: præſidia'q; deducere: & alia aut ex decreto priorum legatorum, aut ex noua conſtitutione ſenatus facere. ſed omnia mœrens quidem & gemens, eo magis, quod filium frequentiorem propè cum illis, quàm ſecũ cernebat: obedienter tamen aduerſus Romanos faciebat: ne quam mouẽdi extemplo belli cauſam præberet. præuertendos etiam animos à ſuſpicione talium conſiliorũ ratus, mediam in Thraciam exercitum in Odryſas, & Dentelochos, & Beſſos duxit. Philippopolin urbem fuga deſertam oppidanorum, qui in proxima montium iuga cum familijs receperant ſeſe: cepit: campeſtres'q; barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit. relicto inde ad Philippopolin præſidio, quod haud multo poſt ab Odryſis expulſum eſt: oppidum in Derriopo condere inſtituit. Pœoniæ ea regio eſt propè Erigonum fluuium: qui ex Illyrico per Pœoniam fluens in Axiũ amnem elabitur. Haud procul Stobis, uetere urbe, nouã urbem Perſeida, ut is filio maiori haberetur honos: appellari iuſſit. Hæc dum in Macedonia gerũtur: con-

ſules in prouincias profecti. Marcellus nuntium præmiſit ad L. Porcium proconſulem: ut ad nouum Gallorum oppidum legiones admoueret. aduenienti conſuli Galli ſeſe dediderunt. duodecim millia armatorum erant. pleriq; arma ex agris rapta habebant. ea ægre patientibus iis adempta: quæq; alia aut populantes agros rapuerant: aut ſecum attulerant. de his rebus qui quererentur, legatos Romam miſerunt. Introducti in ſenatum à C. Valerio prætore expoſuerunt: ſe, ſuperante in Gallia multitudine, inopia coactos agri, & egeſtate ad quærendam ſedem Alpes tranſgreſſos. quæ inculta per ſolitudines uiderent: ibi ſine ullius iniuria conſediſſe. oppidum quoq; ædificare cœpiſſe: quod indicium eſſet: nec agro, nec urbi ulli uim allaturos ueniſſe. nuper M. Claudium ad ſe nuntium miſiſſe: bellum ſe cum iis, ni dederetur, geſturum. ſe certam, etſi non ſpecioſam pacem, quàm incertam belli ſpem præoptantes, dediſſe ſe prius in fidem, quàm in poteſtatem populi romani. poſt paucos dies iuſſos et agro, & urbe decedere, ſeſe tacitos abire quò terrarum poſſent, in animo habuiſſe. arma deinde ſibi, & poſtremo omnia alia, quæ ferrent, agerétq;: adempta. orare ſe ſenatum, populumq; romanum: ne in ſe innoxios deditos acerbius, quàm in hoſtes ſæuirent. Huic orationi ſenatus ita reſponderi iuſſit. Neq; illos recte feciſſe: cum in Italiam uenerint: oppidumq; in alieno agro nullius romani magiſtratus, qui ei prouinciæ præeſſet: permiſſu ædificare conati ſint. neq; ſenatui placere deditos ſpoliari. itaq; ſe cum iis legatos ad conſulem miſſuros: qui, ſi redeant, unde uenerint: omnia iis ſua reddi iubeant: quiq; protinus eant trans Alpes: & denun

tient gallias populis: multitudinem ſuã domi contineãt. Alpes prope inexuperabilem finem in medio eſſe. non utiq; iis melius fore: qui eas primi peruias feciſſent. Legati miſſi L. Furius Purpurio, Q. Minutius, L. Manlius Acidinus. Galli redditis omnibus, quæ ſine cuiuſquam iniuria habebant: Italia exceſſerunt. Legatis romanis tranſalpini populi benigne reſponderunt. ſeniores eorum nimiam lenitatem populi romani caſtigarunt: q̃d eos homines, qui gentis iniuſſu profecti occupare agrum imperii romani, & in alieno ſolo ædificare oppidum conati ſunt: impunitos dimiſerint. debuiſſe grauem temeritatis mercedem ſtatui. quod uero etiam ſua reddiderint: uereri ne tanta indulgentia plures ad talia audẽda impellantur. Et exceperunt, & proſecuti cum donis legatos ſunt. M. Claudius Coſ. Gallis ex prouincia exactis, iſtricum bellum moliri cœpit: literis ad ſenatum miſſis: ut ſibi in Iſtriam traducere legiones liceret. Id ſenatui placuit. Illud agitabant: uti colonia Aquileia deduceretur. nec ſatis conſtabat: utrum Latinam, an ciuium romanorum deduci placeret. poſtremo latinam potius coloniam deducendã patres cenſuerunt. triumuiri creati ſunt. P. Scipio Naſica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Eodem anno Mutina, & Parma coloniæ romanorum ciuium ſunt deductæ. bina millia hominum in agrum, qui proxime Boiorum, ante Tuſcorum fuerat. octona iugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt. deduxerũt triumuiri M. Aemylius Lepidus, T. Ebutius Carus, L. Quintius Criſpinus. Et Saturnia colonia ciuium romanorum in agrũ caletranum eſt deducta. deduxerunt triumuiri Q.

Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, T. Sempronius Grac chus. iugera in ſingulos data decem. Eodem anno A. Terentius proprætor haud procul flumine Ibero in agro auſetano et prælia ſecunda cum Celtiberis fecit: & oppida, quæ ibi communierant: aliquot expugnauit. Citerior Hiſpania in pace fuit eo anno: quia & P. Sempronius proprætor diutino morbo eſt implicatus: & nullo laceſſente, peropportune quieuerũt Luſitani. Nec in Liguribus memorabile quicquam á Q. Fabio conſule geſtum. M. Marcellus ex Iſtria reuocatus, exercitu dimiſſo Romam comitiorum cauſa rediit. creauit conſules Cn. Bebium Pamphilum, & L. Aemylium Paulum. Cum M. Aemylio Lepido hic ædilis curulis fuerat. á quo cõſule quintus annus erat: cum is ipſe Lepidus poſt duas repulſas conſul factus eſſet. Prætores inde facti Q. Fuluius Flaccus, M. Valerius Leuinus, P. Manlius iterum, M. Ogulinus Gallus, L. Cæcilius Dentrix, C. Terentius Iſtra. Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum cauſa: quod ſanguinem per biduum pluiſſe in area Cõcordiæ ſatis credebant: nuntiatumq; erat: haud procul Sicilia inſulam, quæ nondum ante fuerat: nouam editã è mari eſſe. Annibalẽ hoc anno Antiâs Valerius deceſſiſſe author eſt: legatis ad eam rem ad Pruſiam miſſis præter T. Quintium Flamininum, cuius in ea re celebre eſt nomen: L. Scipione Aſiatico, P. Scipione Naſica.

DECADIS QVARTAE LIBER DECIMVS.

PRINCIPIO Inſequentis anni conſules, prætoresq; ſortiti prouincias ſunt. conſulibus nulla præter Ligures, quæ decerneretur, erat. iuriſdictio urbana M. Ogulino Gallo, inter peregrinos M. Valerio euênit. Hiſpaniarum Q. Fuluio Flacco citerior, P. Mâlio ulterior, L. Cæcilio Dentria Sicilia, C. Terentio Iſtræ Sardinia. Delectus habere conſules iuſſi. Q. Fabius ex liguribus ſcripſerat: Apuanos ad rebellionem ſpectare: periculumq; eſſe: ne impetum in agrum piſanum facerent. Et ex Hiſpanijs citeriorē in armis eſſe, et cum Celtiberis bellari ſciebant: in ulteriore, qa diu æger prætor eſſet: luxuria, & otio ſolutam diſciplinam militarem eſſe. Ob ea nouos exercitus conſcribi placuit. quatuor legiones in Ligures: uti ſingulæ quina millia, & ducenos pedites, trecenos haberent equites. ſociorum ijſdem latini nominis XV millia peditum addita, & octingenti equites. hi duo conſulares exercitus eſſent. ſcribere præterea iuſſi ſeptem millia peditum ſociorum, ac latini nominis, & quadringentos equites: & mittere ad M. Marcellum in Galliam: cui ex conſulatu prorogatum imperium erat. in Hiſpaniam etiam utranq; quæ ducerentur, quatuor millia peditum ciuium romanorum, et CC equites, & ſociorum ſeptem millia peditum cum CCC equitibus ſcribi iuſſa. & Q. Fabio Labeoni cum exercitu, quem habebat in Liguribus: prorogatum in annum imperium eſt.

imperium eſt. Ver procelloſum eo anno fuit. pridie Pa rilia medio fermè die atrox cum uento tempeſtas coorta, multis ſacris, profanisq́; locis ſtragem fecit. ſigna ænea in Capitolio deiecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt: raptam tulit: & in poſticis parietibus Cereris templi affixit: ſigna alia in circo maximo cum columnis, quibus ſuperſtabant, euertit: faſtigia aliquot templorum à culminibus abrupta fœde diſſipauit. itaq; in prodigiū uerſa ea tempeſtas: procurariq́; aruſpices iuſſerūt. ſimul procuratum eſt: quod tripedem mulum Reate natum nū tiatum erat: et à Formijs ædem Apollinis, ac Caietæ de cœlo tactam. ob ea prodigia XX hoſtijs maioribus ſa crificatum: & in diem unum ſupplicatio fuit. Per eoſ dem dies ex literis A. Terentij proprætoris cognitum: P. Sempronium in ulteriore Hiſpania, cum plus annum æger fuiſſet: mortuum eſſe. eo maturius in Hiſpaniam prætores iuſſi proficiſci. Legationes tranſmarinæ dein de in ſenatum introductæ ſunt. prima Eumenis, et Phar nacis regum, & Rhodiorum querentium de Synopenſium clade. Philippi quoq; legati, & Achæorum, et La cedæmoniorum ſub idem tempus uenerūt. ijs prius Mar tio audito, q̃ ad res Græciæ, Macedoniæq́; uiſendas miſſus erat: reſponſa data ſunt. Aſiæ regibus, ac Rhodijs reſponſum eſt: legatos ad eas res uiſendas miſſurum ſenatum. De Philippo auxerat curam Martius. nam ita feciſſe quæ ſenatui placuiſſent, fatebatur: ut facile appareret: non diutius, quàm neceſſe eſſet, facturum: neque obſcurum erat, rebellaturum: omniaq́;, quæ tunc ageret, diceretq́;, eo ſpectare. Iam primum omnem ferè multitudinem ciuium ex maritimis ciuitatibus cum familijs ſuis

in Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam appellata Pœonia eſt: traduxit: Thracibuſq́;, & alijs barbaris urbes tradidit habitandas: fidiora hæc genera hominum fore ratus in romano bello. Ingentem ea res fremitum in tota Macedonia fecit. relinquenteſq́; penates ſuos cum coniugibus, ac liberis pauci tacitum dolorem continebãt: execrationeſq́;, quæ in agminibus proficiſcentium audiri ſolent: in regem, uincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaq́; ſuſpecta habebat. poſtremo negare propalam cœpit: ſatis tutum ſibi quicquam eſſe: niſi liberos eorũ, quos interfeciſſet, comprehenſos in cuſtodia haberet: & tempore alium alio tolleret. Eam crudelitatem fœdam per ſe; fœdiorem unius domus clades fecit. Herodicum principem Theſſalorum multis ante annis occiderat. generos quoq; eius poſtea interfecit. in uiduitate relictæ filiæ, ſingulos filios paruos habentes. Theóxena, & Archo nomina mulieribus erant. Theóxena multis petentibus aſpernata nuptias eſt. Archo Poridi cuidam longe principi gentis Aenianum nupſit: & apud eum plures enixa partus, paruis admodum relictis omnibus, deceſſit. Theóxena, ut in ſuis manibus liberi ſororis educarentur: Poridi nupſit: & tanquam omnes ipſa enixa foret: ſuum, ſororiſq́; filios in eadem habebat cura. poſteaquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti eſſent, accepit: ludibrio futuros nõ regis modo, ſed cuſtodum etiam libidinis rata, ad rem atrocem animum adiecit. auſaq́; eſt dicere: ſe ſua manu potius omnes interfecturam: quàm in poteſtatem Philippi uenirent. Poris abominatus mentionem tam fœdã

*facinoris, Athenæon deportaturum eos ad fidos hoſpi-
tes dixit: comitemq́; ipſum fugæ futurum eſſe. Profici-
ſcuntur ab Theſſalonica Aeniam ad ſtatutum ſacrificiũ:
quod conditori Aeneæ cum magna cærimonia quot-
annis faciunt. ibi die per ſolennes epulas conſumpto, na-
uem præparatam à Poride ſopitis omnibus tertia uigi-
lia cõſcendunt, tanquam redituri in Theſſalonicam. ſed
traijcere in Eubœam erat propoſitum. cæterum in ad-
uerſum uentum nequicquam eos tendentes propè terrã
lux oppreſſit. & regij, qui præerant cuſtodiæ portus:
lembum armatum ad pertrahendam eam nauim mi-
ſerunt, cum graui edicto: ne reuerterentur ſine ea. Quo
niam dies appropinquabat: Poris quidem ad hortatio-
nem remigum, nautarũq́; intentus erat. interdũ manus
ad cœlum tendens, opem ut dij ferrent, orabat. ferox in
terim fœmina ad multo ante præcogitatum reuoluta fa
cinus, uenenũ diluit: ferrumq́; promit. & poſito in con-
ſpectu poculo, ſtrictisq́; gladijs, mors, inquit, una uindi
cta ẽ. uiæ ad mortẽ hæ ſunt. qua queq; animus fert, effu
gite ſuperbiã regiã. agite iuuenes mei primũ, qui maio-
res eſtis: capite ferrum: aut aurite poculũ: ſi ſegnior mors
iuuat. Et hoſtes aderant: & author mortis inſtabat. alij
alio leto abſumpti ſemianimes è naue præcipitantur. ipſa
deinde uirũ comitem mortis complexa in mare ſeſe de
iecit. naue uacua dominis regij potiti ſunt. Huius atroci
tas facinoris nouam uelut flammam regis inuidiæ adie
cit: ut uulgo ipſum, liberosq́; eius execraerentur. quæ di
ræ breui ab omnibus dijs exauditæ, ut ſæuiret ipſe in
ſuũ ſanguinem, effecerũt. Perſeus enim, cum indies ma
gis cerneret fauorẽ, et dignitatem Demetrij fratris apud*

Macedonum multitudinem creſcere: & gratiam apud Romanos: ſibi ſpem nullam regni ſupereſſe, niſi in ſcelere ratus, ad id unum omnes cogitationes intendit. cæterum cum ſe ne ad id quidem, quod muliebri cogitabat animo, ſatis per ſe ualidum crederet: ſingulos amicorum patris tentare ſermonibus perplexis inſtitit. & primo quidam ex his, aſpernantium tale quicquam præbuerunt ſpeciem: quia plus in Demetrio ſpei ponebant. deinde creſcente indies Philippi odio in Romanos, cui Perſeus indulgeret: Demetrius ſumma ope aduerſaretur: proſpicientes animo exitum incauti à fraude fraterna iuuenis, adiuuandum, quod futurũ erat rati, fouendamq́; ſpem potentioris, Perſeo ſe adiungunt. cætera in ſuum quæq; tempus differunt. in præſentia placet: omni ope in Romanos accendi regem: impelliq́; ad conſilia belli: ad quæ iam ſuaſponte animum inclinaſſet. ſimul ut Demetrius in dies ſuſpectior eſſet: ex compoſito ſermones ad ſpẽ Romanorum trahebant. ibi cum alij mores, & inſtituta eorum, alij res geſtas, alij ſpeciem ipſius urbis nondum exornatæ neq; publicis neq; priuatis locis, alij in ſingulos principum eluderent: iuuenis incautus & amore nominis romani, & certamine aduerſus fratrem omnia tuendo ſuſpectũ ſe patri, et opportunum criminibus faciebat. itaq; expertem eum pater omnium de rebus romanis conſiliorum habebat. totus in Perſea uerſus, cũ eo cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat. Redierãt, quos forte miſerat in Baſternas ad accerſenda auxilia: adduxerantq́; inde nobiles iuuenes, et regij quoſdam generis. quorum unus ſororem ſuam in matrimoniũ Philippi filio pollicebatur: erexeratq́; conſociatio gentis eius ani-

mũ regis. Tum Perſeus, quid iſta proſunt? inquit. nequaquam tantum in externis auxilijs eſt præſidij: quantum periculi fraude domeſtica. proditorem nolo dicere: ſpeculatorem citius: ex quo obſes Romæ fuit. corpus nobis reddiderunt Romani: animum ipſi habent. omnium penè Macedonum in eũ ora cõuerſa ſunt: nec regem ſe aliũ rentur habituros eſſe: quàm quẽ Romani dediſſent. His per ſe ægra mens ſenis ſtimulabatur: & animo magis, quàm uultu ea crimina accipiebat. Forte luſtrandi exercitus uenit tempus. cuius ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ, et pars ad dexteram cum extis, poſterior ad læuam uiæ ponitur. inter hanc diuiſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur. præferuntur primo agmini arma inſignia omnium ab ultima origine Macedoniæ regum: deinde rex ipſe cum liberis ſequitur. proxima ẽ regia cohors, cuſtodesq; corporis: poſtremum agmen Macedonum cætera multitudo claudit. latera regis duo filij iuuenes cingebant, Perſeus iam triceſimum annum agens, Demetrius quinquennio minor, medio iuuentæ robore ille, hic flore fortunati patris matura ſoboles: ſi mẽs ſana fuiſſet. Mos erat luſtrationis, ſacro peracto decurrere exercitum: & diuiſas bifariam duas acies concurrere ad ſimulachrum pugnæ. regij iuuenes duces ei ludicro certamini dati. cæterum non imago fuit pugnæ. ſed tãquam de regno dimicaretur, ita concurrerũt: multaq; uulnera ſudibus facta. nec præter ferrum quicq̃ defuit ad iuſtam belli ſpeciem. Pars ea, quæ ſub Demetrio erat: longe ſuperior fuit. id ægre patiente Perſeo, lætari prudentes amici eius: eamq; rẽ dicere ipſam præbituram cauſam criminandi iuuenis. Conuiuiũ eo die ſoda-

lium, qui ſimul decurrerant, uterq; habuit: cum uocatus ad cœnam ab Demetrio Perſeus negaſſet. feſto die inuitatio benigna, et hilaritas iuuenilis utroſq; in uinũ traxit. commemoratio ibi certaminis ludicri, & iocoſa dicta in aduerſarios, ita ut ne ipſis qdem ducibus abſtineretur: iactabãtur. ad has excipiendas uoces ſpeculator ex conuiuis Perſei miſſus cum incautior obuerſaretur: exceptus à iuuenibus forte triclinio egreſſis male mulctatur. Huius rei ignarus Demetrius, quin comeſatum, inquit, ad fratrem imus? & iram eius, ſi qua ex certamine reſidet, ſimplicitate & hilaritate noſtra lenimus? omnes ſe ire conclamarunt: præter eos, qui ſpeculatoris ab ſe pulſati præſentem ultionem metuebant. cum eos quoq; Demetrius traheret: ferrum ueſte abdiderũt: quo ſe tutari, ſi qua uis fieret, poſſent. Nihil occulti eẽ in inteſtina diſcordia poteſt. utraq; domus ſpeculatorũ, et proditorũ plena erat. præcucurrit index ad Perſea, ferro ſuccinctos nuntians cum Demetrio quatuor adoleſcentes uenire. etſi cauſa apparebat: (nam ab ijs pulſatum conuiuam ſuum audierat) tamen infamandæ rei cauſa ianuã obſerari iubet: & ex parte ſuperiore ædium, uerſisq; in uiam feneſtris, comeſatores tanquam ad cædem ſuã uenientes aditu ianuæ arcet. Demetrius ꝑ uinum quod excluderetur pauliſper uociferatus, in cõuiuium redijt, totius rei ignarus. Poſtero die Perſeus quamprimum cõueniendi poteſtas patris fuit: regiam ingreſſus perturbato uultu i cõſpectu patris tacitus procul cõſtitit. cui cũ pater, ſatin' ſaluæ? & quænam ea mœſtitia eſſet? interrogaret eum: de ludicro tibi, inquit, uiuere me ſcio. iam non occultis à fratre petimur inſidijs. nocte cum

armatis domum ad interficiendum me uenit: clauſisq; fo ribus parietum præſidio me à furore eius ſum tutatus. Cum pauorem miſtum admiratione patri inieciſſet: atqui ſi aures præbere potes, inquit: manifeſtam rem teneas, faciā. Enimuero ſe Philippus dicere auditurum: uocariq; extemplo Demetrium iuſſit. & ſeniores duos amicos, expertos inter fratres certaminum, infrequentes iam in regia, Lyſimachum, & Onomaſtum acceſſit: quos in conſilio haberet. Dum ueniunt amici: ſolus, filio procul ſtante, multa ſecū animo uolutans inambulauit. poſteaquam ueniſſe cos nuntiatum eſt: ſeceſſit in partem interiorem cum duobus amicis, totidem cuſtodibus corporis. filijs ut ternos inermes ſecum introducerent, permiſit. Ibi cum conſediſſent: Sedeo, inquit, miſerrimus pater iudex inter duos filios, accuſatorem parricidij, & reum aut conficti, aut admiſſi criminis, labem apud meos inuenturus. Iampridem quidem hanc procellam imminentem timebam: cum uultus inter uos minime fraternos cernerem: cum uoces quaſdam exaudirem. ſed interdum ſpes animum ſubibat: deflagrare iras ueſtras, purgari ſuſpiciones poſſe. etiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe: & priuatas multorum ſimultates finitas. ſubituram uobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam ſimplicitatis: conſuetudinisq; inter uos, meorum denique præceptorum: quæ uereor ne uana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus uobis deteſtatus exempla diſcordiarum fraternarum, horrendos euentus corū retuli? quibus ſe, ſtirpemq; ſuā, domos, regna funditus euertiſſent? meliora quoque exempla parte altera poſui: ſociabilem conſortionem in-

ter binos Lacedæmoniorum reges ſalutarem per multa ſæcula ipſis, patriæq́;: eandem ciuitatem, poſteaquam mos ſibi cuiq; rapiendi tyrannidem exortus ſit: euerſam. iam hos Eumenem, Attalumq́; fratres à quam exiguis rebus, propè ut puderet regij nominis: mihi, Antiocho, & cuilibet regum huius ætatis nulla re magis, quàm fraterna unanimitate regnum æquaſſe. ne romanis quidem exemplis abſtinui: quæ aut uiſa, aut audita habebam: T. & L. Quintiorum: qui bellum mecum geſſerunt: P. & L. Scipionum: qui Antiochum deuicerunt: patris, patruiq́; eorũ: quorũ ꝑpetuã uitæ concordiã mors quoq; miſcuit. neq; uos illorũ ſcelus, ſimilisq́; ſceleri euẽtus deterrere à uecordi diſcordia potuit: neq; horũ bona mens, bona fortuna ad ſanitatẽ flectere. Viuo, et ſpirante me hæreditatẽ meã ambo et ſpe, et cupiditate improba petitis. euſq; me uiuere uultis: donec alterius ueſtrum ſuperſtes haud ambiguũ regẽ alterũ mea morte faciã. nec patrẽ poteſtis pati. nihil cari, nihil ſancti nominis noſtis cuius uice regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit. Agite, conſcelerate aures paternas: decernite criminibus mox ferro decreturi: dicite palàm, qcqd aut ueri poteſtis: aut cõminiſci libet. reſeratæ aures ſunt: quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur. Hæc furẽs ira cũ dixiſſet: lachrymæ oĩbus obortæ: et diu mœſtum ſilentiũ tenuit. Tũ Perſeus. A pienda nimirũ nocte ianua fuit: et armati comeſatores accipiendi: præbendũq́; ferro iugulũ: qñ nõ creditur, niſi ꝑpetratũ facinus. eadẽ petitus inſidijs audio: quæ latro, atq; inſidiator. non nequicquam iſti unum Demetrium filium te habere, me ſubditum, & pellice genitum appellant. nam ſi gra-

dum, ſi caritatem filij apud te haberem: non in me quærentem deprehenſas inſidias, ſed in eum, qui feciſſet, ſæuires: nec adeo tibi uilis uita eſſet noſtra: ut nec præterito periculo meo moucreris: neq; futuro: ſi inſidiantibus ſit impune. itaq; ſi mori tacitum oportet: taceamus, precati tantum deos: ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat: nec per meum latus tu petaris. ſin autem, quod circumuentis in ſolitudine natura ipſa ſubijcit: ut hominum, quos nunquam uiderint, fidem tamen implorēt: mihi quoq; ferrum in me ſtrictum cernenti uocem mittere liceat: per te, patriumq; nomen, quod utri noſtrum ſanctius ſit, iampridem ſentis: ita me audias precor: tanquam ſi uoce, & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti interueniſſes: Demetrium cum armatis nocte intempeſta in ueſtibulo meo deprehēdiſſes. quod tum uociferarer in re præſenti pauidus: hoc nunc poſtero die queror. Frater, nō comeſantiū in uicem iandiu uiuimus inter nos. regnare utique uis. huic ſpei tuæ obſtat ætas mea: obſtat gentium ius: obſtat uetuſtus Macedoniæ mos: obſtat uero etiam patris iudicium. huc trāſcendere niſi per meum ſanguinem non potes. omnia moliris: & tentas. adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulachro ludicro pugnæ funeſtum propè præliū feciſti. nec me aliud à morte uindicauit: quàm quod me, ac meos uinci paſſus ſum. ab hoſtili prælio tanquam fraterno luſu pertrahere me ad cœnā uoluiſti. Credis'ne pater inter inermes cōuiuas me cœnaturū fuiſſe: ad quē armati comeſatum uenerunt? credis nihil à gladijs nocte piculū fuiſſe: quē ſudibus te inſpectāte propè occiderūt? Quid

hoc noctis? quid ut inimicus ad iratum? quid cum ferro ſuccinctis iuuenibus uenis? conuiuam me tibi committere auſus non ſum: comeſſatorem te cum armatis uenientē recipiam? Si aperta ianua fuiſſet: funus meū parares hoc tempore pater: quo querentem audis. Nihil ego tanquā accuſator crimino ſe, nec dubia argumētis colligēdo ago. quid enim? negat ſe cum multitudine ueniſſe ad ianuā meam? aut ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? quos nominauero, accerſe. poſſunt quidem omnia audere, qui hoc auſi ſunt. non tamen audebunt negare ſe deprehenſos intra limen meum cum ferro. ſi ad te deducerem: rem pro manifeſto haberes. fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni: & furias fraternas cogita. ſed ne ſint cæcæ pater execrationes tuæ: diſcerne, diſpice inſidiatorem, & petitum inſidijs: noxium huic eſſe caput. qui occiſurus fratrem fuit: habeat etiam iratos paternos deos. qui periturus fraterno ſcelere fuit: perfugiū in patris miſericordia, et iuſtitia habeat. quò enim aliò confugiam? cui non ſolenne luſtrale exercitus, cui non decurſus militum, non domus, non epulæ, non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta eſt.? ſi iero ad fratrem inuitatus: moriendum eſt. ſi recepero intra ianuam comeſſatum fratrem: moriēdum eſt. nec eundo, nec manendo inſidias euito. quò me conferam? nihil præter deos pater, & te colui. non Romanos habeo: ad quos confugiam. periſſe expetūt: quia tuis iniurijs doleo: quia tibi adēptas tot urbes, tot gētes, modo Thraciæ maritimā oram indignor. nec me, nec te incolumi Macedoniā ſuam futurā ſperant. ſed ſi me ſcelus fratris, te ſenectus abſumpſerit: aut nec ea qdem expectata fuerit:

regem, regnumq; Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniã tibi Romani reliqſſent: mihi quoq; id relictum credere rẽ receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidij eſt. Vidiſti heſterno die impetũ in me militum. qd illis defuit, niſi ferrũ? quod illis defuit interdiu: conuiuæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magna parte principũ loquar? q in Romanis ſpem omnẽ dignitatis, & fortunæ poſuerunt? & in eo, qui oĩa apud Romanos poteſt? neq; hercule iſtũ mihi tantum fratri maiori, ſed prope eſt ut tibi quoq; ipſi regi, & patri præferant. iſte enim eſt: cuius beneficio pœnã tibi ſenatus remiſit: q nunc te ab armis romanis protegit: q tuam ſenectutem obligatam, & obnoxiam adoleſcentiæ ſuæ eſſe æquum cenſet. pro iſto Romani ſtant: pro iſto oẽs urbes tuo imperio liberatæ: pro iſto Macedões: q pace romana gaudent. mihi præter te pater, quid usq̃ aut ſpei, aut præſidij eſt? Quo ſpectare illas literas ad te nũc miſſas T. Quintij credis? qbus & bene te conſuluiſſe rebus tuis ait: quod Demetriũ Romam miſeris: & hortatur: ut iterum et complurĩbus legatis, & primoribus quoq; Macedonũ remittas eũ? T. Quintius nunc eſt author oĩum rerum iſti, & magiſter. eũ ſibi, te abdicato patre, in locum tuũ ſubſtituit. illic ante oĩa clãdeſtina cõcepta ſunt cõſilia cõcocta quærũtur adiutores cõſilijs: cũ te plures, et principes Macedonũ cum iſto mittere iubet. q hinc integri, & ſynceri Romã eunt. Philippum regem ſe habere credentes: imbuti illinc, & infecti romanis delinimẽtis redeũt. Demetrius ijs unus oĩa eſt: eũ iã regẽ uiuo patre appellant. Hæc ſi indignor: audiendum eſt ſtatim non ab alijs ſolum, ſed etiã à te pater cupiditatis

regni crimen. ego uero, ſi in medio ponitur: non agnoſco. quem enim ſuo loco moueo: ut ipſe in eius locum ſucce dam? unus ante me pater eſt: & ut diu ſit, deos rogo. ſuperſtes ei ita ſim: ſi merebor ut ipſe me eſſe uelit. hæreditatem regni ſi pater tradet, accipiam. Cupit regnum: & quidem ſcelerate cupit: qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, iuris gentiũ. Obſtat frater maior: ad quem iure, uluntate etiam patris regnum pertinet. tollatur nunc primus in regnum: fraterna cæde ſit potior. pater ſenex, & filio ſolus orbatus magis timebit ne iraſcatur: quàm ut filij ulciſci necem patiatur. Romani lætabuntur: probabunt, defendẽt factum. Hæ ſpes incerte pater, ſed non manes ſunt. ita enim res ſe habet. periculum uitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiẽdum ferrum ſum pſerunt. ſi facinori eorum ſucceſſerit: mortem meam idẽ tu perſequi non poteris. Poſteaquam dicendi finem Perſeus fecit: coniecti eorum, qui aderant, oculi in Demetrium ſunt: uelut confeſtim reſponſurus eſſet. deinde diu ſilentium fuit. Cum perfuſum fletu appareret omnibus loqui nõ poſſe: tandem uicit dolorem ipſa neceſſitas: cum dicere iuberent. atq; ita orſus eſt. Omnia, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupauit accuſator: ſimulatisq; lachrymis in alterius perniciem ueras meas lachrymas ſuſpectas tibi fecit. cum ipſe, ex quo ab Roma redij, per occulta cum ſuis colloquia dies noctesq; iſidietur ultro mihi: nũc nõ inſidiatoris modo, ſed latronis manifeſti, & percuſſoris ſpeciẽ induit. Periculo ſuo te exterret: ut innoxio fratri per eundẽ te maturet perniciẽ. perfugium ſibi nuſq̃ gentium eſſe ait: ut ego

ne apud te quidem ſpei quicquam reliqui habeam. circunuentum, ſolū, inopem, inuidia gratiæ externæ, quæ obeſt potius, quàm prodeſt: onerat. Iam illud quàm accuſatorie? quod noctis huius crimen miſcuit cum cætera inſectatione uitæ meæ? ut & hoc, quod iam quale ſit, ſcies: ſuſpectum alio uitæ noſtræ tenore faceret: & illā uanam criminationem ſpei, uoluntatis, conſiliorū meorum, nocturno hoc ficto, & compoſito argumento fulciret. ſimul & illud quæſiuit: ut repentina, et minime præparata accuſatio uideretur: quippe ex noctis huius metu, & tumultu repentino exorta. Oportuit autem Perſeu, ſi proditor ego patris, regniq; eram: ſi cum Romanis, ſi cum alijs inimicis patris inieram conſilia: non expectatam fabulam eſſe noctis huius: ſed proditionis meæ ante me accuſatum. ſi illa criminoſa, ac uana accuſatio erat: inuidiamq; tuam aduerſus me magis, quàm crimen meum indicatura: hodie quoq; eam aut prætermitti: aut in alium tempus differri: ut perſpiceretur: utrum ego tibi, an tu mihi nouo quidem, & ſingulari genere odij inſidias feciſſes. ego tamen, quantum in hac ſubita perturbatione potero: ſeparabo ea, quæ tu confudiſti: & noctis huius inſidias aut tuas, aut meas detegam. Occidendi ſui conſilium me iniße uideri uult: ut ſcilicet maiore fratre ſublato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudicio regnum eſt futurum: ego minor in eius, quem occidißem, ſuccederem locum. quid ergo illa ſibi uult pars altera orationis: qua Romanos à me cultos ait? atq; eorum fiducia in ſpem regni me ueniße? nam ſi & in Romanis tantum momenti eße credebam: ut quem uellent, imponerent Macedoniæ regē:

et meæ tantum apud eos gratiæ confidebam: q̃d opus parricidio fuit? an ut cruentum fraterna cæde diadema gererem? ut illis ipſis, apud quos aut uera, aut certe ſimulata probitate partam gratiam habeo: ſi quam forte habeo: execrabilis, & inuiſus eſſem? niſi T. Quintium credis, cuius uirtute et conſilijs me nunc arguis regi: cum et ipſe tali pietate uiuat cum fratre: mihi fraternæ cædis fuiſſe authorem. Idem non Romanorum ſolum gratiam, ſed Macedonum iudicia, ac penè omnium deorum hominumq; conſenſum collegit: per quæ omnia ſe mihi parem in certamine non futurum crediderit. idem, tanquam in alijs omnibus rebus inferior eſſem: ad ſceleris ſpem ultimam confugiſſe me inſimulat. Vis hanc formulam cognitionis eſſe? ut uter timuerit ne alter dignior uideretur regno: is conſilium opprimendi fratris iudicetur cepiſſe? Exequamur tamen quocunq; modo conficti ordinē criminis. Pluribus modis ſe petitum criminatus eſt: & omneis inſidiarum uias in unum diem contulit. uolui interdiu eum poſt luſtrationem, cum concurrimus: & quidem, ſi dijs placet, luſtrationum die occidere. uolui, cum ad cœnam inuitaui, ueneno ſcilicet tollere. uolui, cū̃ comeſatum gladijs accincti me ſecuti ſunt: ferro interficere. tempora quidem qualia ſint ad parricidium electa, uides: luſus, conuiuij, comeſationis: quis dies: qualis: quo luſtratus exercitus: quo inter diuiſam uictimam prælatis omnium, qui unquam fuere, Macedoniæ regum armis, reges duo ſolito more tua tegentes latera pater præuecti ſumus: & ſecutum eſt Macedonum agmen. hæc ego, etiam ſi quid ante admiſiſſem piaculo dignum: luſtratus, & expiatus ſacra tum, cum maxime in hoſtiam

itineri noſtro circundatam intuens, parricidium, uene-na, gladios in comeſſatione præparatos uolutabã in animo: ut quibus alijs deinde ſacris contaminatam omni ſcelere gentem expiarem? ſed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere uult: aliud alio confundit. nam ſi ueneno te inter cœnam tollere uolui: quid minus aptum fuit: quàm pertinaci certamine, & concurſu iratum te efficere? ut merito, ſicut feciſti, inuitatus ad cœnam abnueres? cum autem iratus negaſſes: utrum ut placarem te, danda opera fuit? ut aliam quærerem occaſionem: quoniam ſemel uenenum parauerã? an ab illo conſilio uelut tranſiliendum ad aliud fuit? ut ferro te, & quidem eo die per ſpeciem comeſſationis occiderem? quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam euitaſſe meam: non ab eodem metu comeſſationem quoque euitaturum exiſtimabam? Non eſt res, qua erubeſcam pater: ſi die feſto inter æquales largiore uino ſum uſus. tu quoque uelim inquiras: qua lætitia, quo luſu apud me celebratum heſternum conuiuium ſit. illic etiam, prauo forſitan odio prouehente, quod in iuuenili armorum certamine pars noſtra non inferrior fuerat: miſeria hæc, & metus crapulam facile excuſſerunt. quod ſi non interueniſſent inſidiatores: ſomno ſopiti iaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram: non temperaſſem uino in unum diem? non milites abſtinuiſſem meos? Et ne ego me ſolum nimia ſimplicitate tuear: ipſe quoq; minime malus, ac ſuſpicax frater, nihil aliud ſcio, inquit: neque arguo: niſi quod cum ferro comeſſatum uenerunt. ſi quæram unde id ipſum

ſcias:neceſſe erit,aut ſpeculatorum tuorum plenam do mum fuiſſe meam:aut illos ita aperte ſumpſiſſe ferrum: ut omnes uiderent. Et ne quid ipſe aut prius inquiſiſſe, aut nunc criminoſe argumentari uideretur:te quærere ex ijs,quos nominaſſet,iubebat:an ferrum habuiſſent? ut tanquam in re dubia cum id quæſiſſes,quod ipſi fa= tentur:pro conuictis haberentur. Quin tu illud quæri iubes?num tui occidendi cauſa ferrum ſumpſerint? num me authore,& ſciente? hoc enim uideri uis:non illud, quod fatentur.& palàm eſt:& ſui ſe tuendi cauſa ſum pſiſſe dicunt.recte,an perperam fecerint, ipſi ſui facti rationem reddent.meam cauſam,quæ nihil eo facto cõ tingitur:ne miſcueris.aut explica:utrũ aperte,an clàm te aggreſſuri fuerimus?ſi aperte:cur non omnes ferrum habuimus?cur nemo præter eos,qui tuum ſpeculatorẽ pulſarunt? ſi clàm:quis ordo conſilij fuit? conuiuio ſo luto,cum comeſator ego diſceſſiſſem:quatuor ſubſtitiſſẽt: ut ſopitum te aggrederentur? quomodo fefelliſſent & alieni,& mei,& maxime ſuſpecti:quia paulo ante in rixa fuerant?quomodo autem trucidato te ipſi euaſuri fuerint? quatuor gladijs domus tua capi,& expugnari potuit? Quin tu omiſſa iſta nocturna fabula,ad id,q̃d doles:quod inuidiã urit:reuerteris?cur uſquam regni, tui mentio fuit demetri? cur dignior patris fortunæ ſuc ceſſor quibuſdam uideris,quàm ego?cur ſpem meam, quæ ſi tu non eſſes certa erat:dubiam,& ſollicitam fa cis?Hæc ſentit Perſeus:etſi non dicit:hæc iſtum inimi- cum,hæc accuſatorem faciunt:hæc domum,hæc regnum tuum criminibus,& ſuſpicionibus replent. Ego autem pater,quemadmodum nec nunc ſperare regnum, nec

ambigere

ambigere unquam de eo forſitan debeam, quia minor ſum: quia tu me maiori cedere uis: ſic illud nec debui facere: nec debeo: ut indignus te patre, indignus omnibus uidear. id enim uitijs meis, non cedendo cui ius fasq; eſt, non modeſtia conſequar. Romanos obijcis mihi: & ea quæ gloriæ eſſe debent, in crimen uertis. ego nec obſes Romanis ut traderer: nec ut legatus Romam mitterer, à te petij. miſſus ire nõ recuſaui. utroq; tempore ita me geſſi: ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum eſſem. itaq; mihi cum Romanis amicitiæ cauſa tu fuiſti pater. quoad tecum illis pax manebit: mecum quoq; gratia erit. ſi bellum eſſe cœperit: qui obſes, qui legatus pro patre non inutilis fui: idem hoſtis illis acerrimus ero. Nec hodie ut proſit mihi gratia Romanorum poſtulo. ne obſit, tantum deprecor. nec in bello cœpit: nec ad bellum reſeruetur. pacis pignus fui: ad pacem retinendam legatus miſſus ſum. neutra res mihi nec gloriæ, nec crimini ſit. Ego ſi quid impie in te pater, ſi quid ſcelerate in fratrem admiſi: nullam deprecor pœnam. ſi innocens ſum: ne inuidia conflagrem, cum crimine non poſſim, deprecor. Non hodie me primum frater accuſat: ſed hodie primum aperte, nullo meo in ſe merito. Si mihi pater ſuccenſeret: te maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat: te adoleſcentiæ, te errori ueniam impetrare. in eo ubi præſidium eſſe oportebat: ibi exitium eſt. E conuiuio, & comeſſatione propè ſemiſomnus raptus ſum ad cauſam parricidij dicendam. ſine aduocatis, ſine patronis ipſe pro me dicere cogor. ſi pro alio dicendum eſſet: tempus ad meditandum, et ad componendam orationem ſumpſiſſem: cum quid aliud, quàm

ingenij fama periclitarer? ignarus quid accerſitus eſſem, te iratum, te iubentem dicere cauſam, fratrem accuſantem audiui. ille diu ante præparata, meditata in me oratione eſt uſus. ego id tantum temporis, quo accuſatus ſum: ad cognoſcendum quid ageretur, habui. utrum momento illo horæ accuſatorem audirem? an defenſionem meditarer? attonitus repentino atq; inopianato malo uix quid obijceretur, intelligere potui: nedum ſatis ſciam quo modo me tuear. Quid mihi ſpei eſſet: niſi patrem iudicem haberem? apud quem, etiam ſi à fratre caritate uincor: miſericordia certe reus uinci non debeo. ego enim ut me mihi, tibique ſerues, precor: ille ut me in ſecuritatem ſuam occidas, poſtulat. quid eum, cum regnum ei tradideris, facturum credis in me eſſe: qui iam nunc ſanguine meo ſibi indulgeri æquum cenſet? Dicenti hæc lachrymæ ſimul ſpiritum, & uocem intercluſerunt. Philippus ſummotis ijs pauliſper collocutus cum amicis, pronuntiauit: non uerbis ſe, nec unius horæ diſceptatione cauſam eorum dijudicaturum: ſed inquirendo in utriuſq; uitam, mores & dicta factáq; in magnis, paruiſq; rebus obſeruando: ut omnibus appareret: noctis proximæ crimen facile reuictum: ſuſpectam nimiam cũ Romanis Demetrij gratiam eſſe. Hæc uiuo Philippo uelut ſemina iacta ſunt macedonici belli: quod maxime cum Perſeo gerendum erat. Conſules ambo in Ligures, quæ tum una conſularis prouincia erat: proficiſcuntur. & quia proſpere ibi res geſſerunt: ſupplicatio in unum diem decreta eſt. Ligurum duo millia ferè ad extremum finem prouinciæ Galliæ, ubi caſtra Marcellus habebat: uenerunt, uti reciperentur orantes. Marcellus

opperiri eodem loco Liguribus iuſſis, ſenatum per literas conſuluit. ſenatus reſcribere M. Ogulnium prætorem Marcello iuſſit: uerius fuiſſe conſules, quorum prouincia eſſet: quàm ſe quid e rep. eſſet, decernere. tum quoq; non placere ſibi: ſed per deditionem Ligures recipi: & receptis arma adimi: atq; eos ad conſulem mitti ſenatum æquum cenſere. Prætores eodē tempore, P. Manlius in ulteriorem Hiſpaniam, q̄ & priore prætura prouinciam optinuerat: Q. Fuluius Flaccus in citeriorem peruēnit: exercitumq́; à Terentio accepit. nam ulterior morte P. Sempronij proprætoris ſine ïperio fuerat. Fuluium Flaccum oppidum hiſpanum Vrbicuam nomine oppugnantem Celtiberi adorti ſunt. dura ibi prælia aliquot facta. multi romani milites & uulnerati, & interfecti ſunt. uicit perſeuerantia Fuluius: quod nulla ui abſtrahi ab obſidione potuit. Celtiberi feſſi prælijs uarijs abſceſſerunt. urbs amoto auxilio eorum intra paucos dies capta, et direpta eſt. prædam militibus prætor conceſſit. Fuluius hoc oppido capto, P. Manlius exercitu tantum in unum coacto, qui diſſipatus fuerat: nulla alia memorabili geſta re, exercitus in hyberna deduxerunt. Hæc ea æſtate in Hiſpania geſta. Terentius, qui ex ea prouincia deceſſerat: ouans urbem inijt. translatum argenti pondo millia CCCXX: auri LXXXII pondo: aureæ coronæ LXVII. Eodem anno inter populum carthaginenſem, et regem Maſaniſſam in re præſenti diſceptatores romani de agro fuerunt. ceperat eum ab carthaginenſibus pater Maſanißæ Gala. Galā Syphax inde expulerat: poſtea in gratiam ſoceri Aſdrubalis Carthaginenſibus dono dederat. Carthaginenſes eo anno Maſa-

niſſa expulerat. Haud minore certamine animorum, quàm cum ferro & acie dimicarunt: res acta apud Romanos. Carthaginenſes, quod primo maiorum ſuorum fuiſſet: deinde à Syphace ad ſe perueniſſet: repetebant. Maſaniſſa paterni regni agrum ſe & recepiſſe, & habere iure gentium aiebat. & cauſa, & poſeſſione ſuperiorem eſſe. nihil aliud ſe in ea diſceptatione metuere: quàm ne pudor Romanorum, dum uereantur ne quid ſocio atq; amico regi aduerſus communes, ſuos, atq; illius hoſtes indulſiſſe uideantur: damno ſit. Legati poſſeſſionis ius non mutarunt. cauſam integram Romam ad ſenatum reiecerunt. In Liguribus nihil poſtea geſtum. receſſerant primum in deuios ſaltus. deinde dimiſſo exercitu, paſſim in uicos, caſtellaq; ſua dilapſi ſunt. Conſules quoq; dimittere exercitum uoluerunt: ac de ea re patres conſuluerunt. Alterum ex his dimiſſo exercitu ad magiſtratus in annum creandos uenire Romam iuſſerunt: alterum cum legionibus ſuis Piſis hyemare. Fama erat: Gallos tranſalpinos iuuentutem armare: nec in quam regionem Italiæ effuſura ſe multitudo eſſet, ſciebatur. ita inter ſe cōſules compararunt: ut Cn. Bebius ad comitia iret: qa M. Bebius frater eius conſulatum petebat. Comitia conſulibus rogandis fuere. creati P. Cornelius Lentulus, M. Bebius Pamphilus. Prætores inde facti duo Q. Fabij, Maximus, & Buteo, T. Claudius Nero, Q. Petilius Spurinus, M. Pinarius Poſca, L. Duronius. Is inito magiſtratu prouinciæ ita ſorte euenerunt. Ligures conſulibus: prætoribus, Q. Petilio urbana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio Buteoni Gallia, T. Claudio Neroni Sicilia, M. Pinario Sardinia, L. Duronio Ap=

pulia: & Iſtri adiecti: quod Tarentini, Brunduſiniq́; nuntiabant: maritimos agros infeſtos tranſmarinarum nauium latrocinijs eſſe. eadem Maſſilienſes de Ligurum nauibus querebantur. Exercitus inde decreti. quatuor legiones conſules, quina millia ducenos romanos pedites, trecenos haberent equites, & XV millia ſociûm, ac latini nominis, octingentos equites. In Hiſpanijs prorogatum ueteribus prætoribus imperium eſt cum exercitibus, quos haberent: & in ſupplementũ decreta tria millia ciuiũ romanorũ, ducenti eqtes, & ſociûm latini nominis ſex millia peditũ, trecenti eqtes. Nec rei naualis cura omiſſa. duumuiros in eam rem conſules creare iuſſit: per quos naues XX deductæ naualibus ſocijs ciuium romanorum, qui ſeruitutem ſeruiſſent, complerẽtur: ingenui tantum ut ijs præeſſent. Inter duumuiros ita diuiſa tuenda denis nauibus maritima ora: ut promontoriũ ijs Mineruæ uelut cardo ĩ medio eſſet: alter in dexteram partem uſq; ad Maſſiliam, læuam alter uſq; ad Barium tuerentur. Prodigia multa fœda & Romæ eo anno uiſa: & nuntiata peregre. In Area Vulcani, & Concordiæ ſanguinem pluit: et põtifices haſtas motas nũtiauere: & Lanuij ſimulachrũ Iunonis Soſpitæ lachrymaſſe. & peſtilentia in agris, foris'q;, & conciliabulis, & in urbe tanta erat: ut libitina tunc uix ſufficeret. His prodigijs, cladibus'q; anxij patres decreuerunt: ut & conſules quibus dijs uideretur, hoſtijs maioribus ſacrificarent: & decemuiri libros adirent. eorum decreto ſupplicatio circa omnia puluinaria Romæ in diẽ unũ indicta eſt. ijſdẽ authoribus & ſenatus cenſuit: & conſules edixerunt: ut per totã Italiam triduum ſupplica-

tio, & feriæ eſſent. Peſtilentiæ tanta uis erat: ut cũ propter defectionem Corſorum, bellumq́; à Bilienſibus cõcitatum in Sardinia, octo millia peditum ex ſocijs latini nominis ſcribi placuiſſet, & CCC equites: quos M. Pinarius prætor ſecum in Sardiniam traijceret: tantum hominum demortuum eſſe, tantum ubiq; ægrorum conſules renuntiauerunt: ut is numerus effici militum non potuerit. quod deerat militum: ſumere à Cn. Bebio proconſule, qui Piſis hybernabat: iuſſus prætor: atq; inde in Sardaniam traijcere. L. Duronio prætori, cui prouincia Appuliæ euenerat: adiecta de Bacchanalibus quæſtio eſt: cuius reſidua quædam uelut ſemina ex prioribus malis iam priore anno apparuerant. ſed magis inchoatæ apud L. Puppium prætorem quæſtiones erant: quàm ad exitum ullæ perductæ. id perſecare nouum prætorẽ, ne ſerperet iterum latius, patres iuſſerunt. Et leges de ambitu conſules ex authoritate ſenatus ad populũ tulerunt. Legationes deinde in ſenatum introduxerunt: regũ primas, Eumenis, & Ariarathis Cappadocis, et Pharnacis Ponticij. nec ultra quicq̃ ijs reſponſum eſt: quàm miſſuros, qui de controuerſiis eorum cognoſcerent: ſtatuerentq́;. Lacedæmoniorum deinde exulũ, et Achæorum legati introducti ſunt. & ſpes data exulibus eſt: ſcripturum ſenatum Achæis, ut reſtituerentur. Achæi de Meſſene recepta, compoſitisq́; ibi rebus cum aſſenſu patrum expoſuerunt. Et à Philippo rege Macedonum duo legati uenerunt, Philocles, & Apelles, nulla ſuper re, quæ ab ſenatu petenda eſſet: ſpeculatum magis, inquiſitumq́; miſſi de ijs, quorum Perſeus Demetrium inſimulaſſet ſermonum cum Romanis, maxime cum T.

Quintio, aduerſus fratrem de regno habitorum. Hos tanquam medios, nec in alterius fauorem inclinatos miſerat rex. erant autem & hi Perſei fraudis in fratrem miniſtri, & participes. Demetrius omnium, præterq̃ fraterno ſcelere, quod nuper eruperat, ignarus, primo neq; magnam, neq; nullam ſpem habebat, patrem ſibi placari poſſe. minus deide indies patris animo fidebat: cum obſideri aures à fratre cerneret. itaq; circũſpiciẽs dicta, factaq; ſua, ne cuius ſuſpiciones augeret: maxime ab omni mentione, & contagione Romanorum abſtinebat: ut neq; ſcribi ſibi uellet: quia hoc præcipue criminũ genere exaſperari animum ſentiebat. Philippus, ſimul ne otio miles deterior fieret: ſimul auertendæ ſuſpicionis cauſa quicquam à ſe agitari de romano bello, Stobos Pœoniæ exercitu indicto, in Macedoniam ducere pergit. Cupido eum cœperat in uerticem Aemi montis aſcendẽdi: quia uulgatæ opinioni crediderat: Ponticum ſimul, & Adriaticum mare, & Iſtrum amnem, & Alpeis conſpici poſſe. ſubiecta oculis ea haud parui ſibi momenti futura ad cogitationem romani belli. Percunctatus regionis peritos de aſcenſu Aemi, cum ſatis inter omnes conſtaret, uiam exercitui nullam eſſe: paucis, & expeditis perdifficillimum aditum: ut ſermone familiari minorem filium permulceret: quem ſtatuerat non ducere ſecum: primũ quærit ab eo: cũ tanta difficultas itineris proponatur: utrum perſeuerandum ſit in incœpto? an abſtinendum? ſi pergat tamen ire: non poſſe obliuiſci ſe in talibus rebus Antigoni: qui ſæua tempeſtate iactatus, in eadẽ naue ſecum cũ ſuos oẽs habuiſſet: præcepiſſe liberis diceretur: ut & ipſi meminiſſent:

& ita poſteris proderent: ne quis cum tota gente ſimul in rebus dubijs periclitari auderet. memorē ergo ſe præcepti eius, duos ſimul filios non commiſſurum in aleā eius, qui proponeretur, caſus. & quoniā maiorem filiū ſecum duceret: minorem ad ſubſidia ſpei, & cuſtodiā regni remiſſurum in Macedoniam eſſe. Nō fallebat Demetrium: ablegari ſe, ne adeſſet conſilio: cū in conſpectu locorū conſultaret: quà proxime itinera ad mare Adriaticum, atq; Italiam ducerent: quæq; belli ratio eſſet futura. ſed non ſolum parendum patri tutum, ſed etiam aſſentiendum erat: ne inuitum parere ſuſpicionem faceret. Vt tamen iter ei tutū in Macedoniam eſſet: Didas ex prætoribus regijs unus, qui Pœoniæ præerat: iuſſus eſt proſequi eum cum modico præſidio. Hūc quoq; Perſeus, ſicut pleroſq; patris amicorum, ex quo haud dubium cuiquam eſſe cœperat, ad quem ita inclinato regis animo hæreditas regni pertineret: inter coniuratos in fratris perniciem habuit. in præſentia dat ei omnia mandata: ut per omne obſequium inſinuaret ſe in quammaxime familiarem uſum: ut elicere omnia arcana, ſpeculariq; abditos eius ſenſus poſſet. ita digreditur Demetrius cum infeſtioribus, quàm ſi ſolus iret, præſidijs. Philippus Medicam primum, deinde ſolitudines interiacentes Medicæ atq; Aemo tranſgreſſus, ſeptimis demum caſtris ad radices montis peruēnit. ibi unum moratus diē ad deligendos, quos duceret ſecum, tertio die iter eſt ingreſſus. Modicus primo labor in imis collibus fuit. quantum in altitudinē egrediebantur: magis magiſq; ſylueſtria, & pleraque inuia loca excipiebant. peruenere deinde in tam opacum iter: ut præ denſitate arborum, immiſſo-

rumq; aliorum in alios ramorum perſpici cœlum uix poſſet. ut uero iugis appropinquabant: quod rarum in alijs locis eſſet: adeo omnia contecta nebula: ut haud ſecus, quàm nocturno itinere impedirentur. tertio demum die ad uerticem peruentum. Nihil uulgatæ opinioni digreſſi inde detraxerunt: magis credo ne uanitas itineris ludibrio eſſet: quàm quod diuerſa inter ſe maria, monteſq;, & amnes ex uno loco conſpici potuerint. Vexati omnes: & ante alios rex ipſe, quo grauior ætate erat, difficultate uiæ eſt. duabus aris ibi Ioui, & Soli ſacratis cum immolaſſet: (quatriduo aſcenderat) biduo eſt digreſſus, frigora nocturna maxime metuens: quæ caniculæ ortu ſimillima brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus, nihil lætiora in caſtris inuenit: ubi ſumma penuria erat: ut in regione, quam ab omni parte ſolitudines clauderent. itaq; unũ tantum moratus diem quietis eorum cauſa, quos habuerat ſecum, itinere inde ſimili fugæ in Dentilochos tranſcurrit. Socij erant. ſed propter inopiam haud ſecus quàm hoſtium fines Macedones populati ſunt. rapiendo paſſim uillas primum, dein quoſdam etiam uicos euaſtarunt, non ſine magno pudore regis: cum ſociorum uoces nequicquam deos ſociales, nomenq; ſuum implorantes audiret. Frumento inde ſublato in Medicam regreſſus, urbem, quam Petram appellant: oppugnare eſt adortus. ipſe à campeſtri aditu caſtra poſuit. Perſeum filium cum modica manu circũmiſit: ut à ſuperioribus locis urbem aggrederetur. Oppidani, cum terror undique inſtaret: obſidibus datis, in præſentia dediderunt ſeſe. ijdem, poſteaquam exercitus receſ-

ſit: obliti obſidum, relicta urbe in loca munita, & montes refugerunt. Philippus omni genere laboris ſine ullo effectu fatigatis militibus, & fraude prætoris Didæ auctis in filium ſuſpicionibus, in Macedoniam rediјt. Miſſus hic comes, ut ante dictum eſt, cum ſimplicitatem iuuenis incauti, & ſuis haud immerito ſuccenſentis, aſſentando, indignandóq;, ut & ipſe uicem eius captaret: in omnia ultro ſuam offerens operã, fide data arcana eius elicuit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur. cuĩ conſilio adiutor deûm beneficio oblatus uidebatur Pœoniæ prætor: per cuius prouinciam ſpem cœperat elabi tuto poſſe. Hoc conſilium extemplo & fratri proditur: & authore co indicatur patri. Literæ primum ad obſidentem Petram allatæ ſunt. inde Herodorus (princeps hic amicorum Demetriј erat) in cuſtodiam eſt coniectus: & Demetrius diſſimulanter aſſeruari iuſſus. Hæc ſuper cætera triſtem aduentum in Macedoniam regi fecerunt. mouebant eum & præſentia crimina. expectandos tamen quos ad exploranda omnia Romam miſerat, cenſebat. His anxius curis cũ aliquot menſes egiſſet: tãdẽ legati, iam ante præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renuntiarent, uenerunt. qui ſuper cætera ſcelera falſas etiam literas ſigno adulterino T. Quintiј ſignatas reddiderunt regi. deprecatio erat in literis: ſi quid adoleſcens cupiditate regni prolapſus ſecum egiſſet. nihil eum aduerſus ſuorum quenquam facturum. neq; eum ſeſe eſſe: qui ullius impiј conſiliј author futurus uideri poſſit. Hæ literæ fidem Perſei criminibus fecerunt. itaq; Herodorus extemplo diu excruciatus ſine indicio rei ullius in tormentis moritur. Demetrium iterum ad patrem ac

cuſauit Perſeus fuga per Pæoniam præparata. arguebāt & corrupti quidam: ut comites itineris eſſent. maxime falſæ literæ T. Quintij urgebant. nihil tamen palàm grauius pronuntiatum de eo eſt: ut dolo potius interficeretur. nec id cura ipſius: ſed ne pœna eius conſilia aduerſus Romanos nudaret. Ab Theſſalonica Demetriadem ipſi cum iter eſſet: ad Aſtreum Pæoniæ Demetrium mittit cum eodē comite Dida: Perſeum ad Philippopolin ad obſides Thracum accipiendos. digredienti ab ſe Didæ mandata dediſſe dicitur de filio occidendo. Sacrificium ab Dida ſeu inſtitutum, ſeu ſimulatum eſt: ad quod celebrandum inuitatus Demetrius ab Aſtreo Heracleā uenit. in ea cœna dicitur uenenum datum. poculo epoto extemplo ſenſit. & mox coortis doloribus, relicto conuiuio, cum in cubiculū recepiſſet ſeſe: crudelitatē patris conquerēs, parricidium fratris, ac Didæ ſcelus incuſans torquebatur. intromiſſi deinde Thyrſis quidam Stuburæus, & Berrhæus Alexander, iniectis tapetibus in caput, faucesq́; ſpiritū intercluſerūt. ita innoxius adoleſcens, cum in eo ne ſimplici quidem genere mortis contenti inimici fuiſſent: interficitur. Dum hæc in Macedonia geruntur: L. Aemylius Paulus prorogato conſulari imperio, principio ueris in Ligures Ingaunos exercitum introduxit. Vbi primum in hoſtium finibus caſtra poſuit: legati ad eū per ſpeciem pacis petendæ ſpeculatū uenerunt. neganti Paulo niſi cū deditis paciſci pacē, non tam id recuſabant: quàm tēpore opus eſſe aiebāt: ut generi agreſti hominum perſuaderetur. ad hoc decē dierum induciæ cum darentur: petierunt deinde: ne trans montes proximos caſtris pabulatum, lignatumq́; milites

irent. culta ea loca ſuorum finium eſſe. id ubi impetra uere: poſt eos ipſos montes, unde auerterāt hoſtem, exercitu omni coacto, repente multitudine ingenti caſtra Romanorum oppugnare ſimul oībus portis aggreſſi ſunt. ſumma ui totum unum diem oppugnarunt: ita, ut ne efferendi quidem ſigna Romanis ſpatium, nec ad explicandam aciem locus eſſet. conferti in portis obſtando magis, quàm pugnando caſtra tutabantur. ſub occaſum ſolis cum receſſiſſent hoſtes: duos equites ad M. Bebiū conſulem cum literis Piſas mittit: ut obſeſſo per inducias ſibi quamprimum ſubſidio ueniret. Bebius exercitū M. Pinario prætori eunti in Sardiniam tradiderat. cæterum & ſenatum literis certiorem fecit: obſideri à Liguribus L. Aemylium, et M. Claudio Marcello, cuius proxima inde prouincia erat: ſcripſit: ut ſi uideretur ei, exercitum ex Gallia traduceret in Ligures: & L. Aemyliū liberaret obſidione. Hæc ſera futura auxilia erant. Ligures ad caſtra poſtero die redeunt. Aemylius cum & uenturos ſciſſet: & educere in aciem copias potuiſſet: intra uallum ſuos tenuit: ut extraheret rem in id tempus: quo Bebius cum exercitu uenire à Piſis poſſet. Romæ magnam trepidationem literæ Bebij fecerunt: eo maiorem: quod paucos poſt dies Marcellus, tradito exercitu Fabio, Romam cum ueniſſet: ſpem ademit, eum, qui in Gallia eſſet, exercitum in Ligures traduci poſſe: quia bellum cum Iſtris eſſet, prohibentibus coloniam Aquileiā deduci. eò profectum Fabium: neq; inde regredi bello inchoato poſſe. Vna, & ea ipſa tardior quàm tempus poſtulabat, ſubſidij ſpes erat: ſi conſules maturaſſent in prouinciam ire. id ut facerent, pro ſequiſq; patrum uo-

tiferari. Conſules niſi confecto delectu negare ituros ſe. nec ſuam ſegnitiam, ſed uim morbi in cauſa eſſe, quo ſerius perficeretur. non tamen potuerunt ſuſtinere conſenſum ſenatus, quin paludati exirent: & militibus, quos conſcriptos haberent: diem edicerent, quo Piſas conuenirent. permiſſum ut quà irent, protinus ſubitarios milites ſcriberent: ducerentq́; ſecum. Et prætoribus Q. Petilio, & Q. Fabio imperatum eſt: ut Petilius duas legiones ciuium romanorum tumultuarias ſcriberet: & omnes minores quinquaginta annis ſacramento rogaret: Fabio: ut ſocijs latini nominis XV millia peditum, octingentos equites imperaret. Duumuiri nauales creati M. Macienus, & C. Lucrecius: nauesq́; ijs ornatæ ſunt. cuiuſq; ad gallicum ſinum prouincia erat: imperatum: ut claſſem primo quoq; tempore duceret in Ligurum oram: ſi quo uſui eſſe L. Aemylio, atque eius exercitui poſſet. Aemylius, poſteaquam nihil uſquam auxilij oſtendebatur: interceptos credens equites, non ultra differendum ratus quin per ſe fortunam tentaret, priusquam hoſtes uenirent, qui iam ſegnius, ſecordiusq́; oppugnabant: ad quatuor portas exercitum inſtruxit: ut ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent. quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit, præpoſito M. Valerio legato. erumpere extraordinarijs cohortibus à porta iuſſit. ad dexteram principalem haſtatos legionis primæ inſtruxit: principes ex eadem legione in ſubſidijs poſuit, M. Seruilio, & L. Sulpitio tribunis militum his præpoſitis. tertia legio aduerſus principalem ſiniſtram portam inſtructa eſt. id tantum mutatum: principes primi, & haſtati in ſubſidijs locati. Sex. Iulius Cæ

ſar, & L. Valerius Cotta tribuni militum huic legionĩ præpoſiti ſunt. Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextera ala ad quæſtoriam portam poſitus. duæ cohortes, & triarij duarum legionum in præſidio caſtrorum manere iuſſi. Omnes portas concionabundus ipſe imperator circuit. et quibuſcunque irritamentis poterat, iras militum acuebat: nunc fraudem hoſtium incuſans: qui pace petita, inducijs datis, per ipſum induciarum tempus contra ius gentium ad caſtra oppugnanda ueniſſent: nunc quantus pudor eſſet edocens: ab Liguribus latronibus uerius, quàm hoſtibus iuſtis romanum exercitum obſideri.

Quo ore quiſquam ueſtrum, ſi hinc alieno præſidio, non ueſtra uirtute euaſeritis: occurret, non dico eis militibus, qui Annibalem, qui Philippum, qui Antiochũ, maximos noſtræ ætatis reges duceſque uicerunt: ſed ijs, qui hos ipſos ligures aliquoties pecorum modo fugiẽtes per ſaltus inuios conſectati ceciderunt? quod Hiſpani, quod Galli, quod Macedones, Pœni'ue non audeant: Liguſtinus hoſtis uallum romanum ſubit? obſidet ultro: & oppugnat, quem ſcrutantes antea in deuios ſaltus abditum & latentem uix inueniebamus? Ad hæc conſentiens reddebatur militum clamor: nullam militum culpam eſſe: quibus nemo ad erumpendum ſignum dediſſet. daret ſignum. intellecturum eoſdem, qui antea fuerint, & Romanos, & Ligures eſſe. Bina cis montes caſtra Ligurum erant. ex ijs primis diebus ſole orto pariter omnes compoſiti, et inſtructi procedebant. tum niſi exatiati cibo, uinoque arma non capiebant. diſperſi, inordinati exibant: ut quibus pro ſpe certum eſſet, hoſtes extra uallum ſigna non elaturos. Aduerſus ita incom

poſitos eos uenientes clamore pariter omnium, qui in caſtris erant, calonum quoque, & lixarum ſublato ſimul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improuiſa res fuit: ut perinde ac ſi inſidijs circumuenti forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnæ fuit. fuga deinde effuſa effugientium paſſim cædes erat. equitibus dato ſigno, ut conſcenderent equos: nec effugere quenquam ſinerent: in caſtra omnes trepida fuga compulſi ſunt: deinde ipſis exuti caſtris. Supra XV millia Ligurum eo die occiſa: capta duo millia, & quingenti. Triduo poſt Ligurum Ingaunorum omne nomen obſidibus datis in deditionem uenit. gubernatores, nautæq; conquiſiti, qui prædatores fuiſſent nauibus: atque omnes in cuſtodiam coniecti. Et a M. Macieno duumuiro naues eius generis in Liguſtina ora XXXII captæ ſunt. Hæc qui nuntiarent, literaſq; ad ſenatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpitius Gallus Romam miſſi: ſimulq; peterent: ut L. Aemylio confecta prouincia decedere, & deducere ſecum milites liceret: atq; dimittere. Vtrunq; permiſſum ab ſenatu. et ſupplicatio ad omnia puluinaria per triduum decreta. iuſſiq; prætores, Petilius urbanas dimittere legiōs: Fabius ſocijs atque nomini latino remittere delectum. & uti prætor urbanus cōſulibus ſcriberet: ſenatū æquum cēſere, ſubitarios milites tumultus cauſa conſcriptos primo quoque tempore dimitti. Colonia Grauiſæ eo anno deducta eſt in agrum hetruſcum de Tarquinienſibus quondam captum. quina iugera agri data. triumuiri deduxerunt C. Calpurnius Piſo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Iſtra. Siccitate, et inopia frugum inſi

gnis annus fuit. ſex menſes nunquam pluiſse memoria proditum. Eodem anno in agro L. Petilij ſcribæ ſub Ianiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram: duæ lapideæ arcæ octonos fermè pedes longæ, quaternos latæ inuentæ ſunt, operculis plumbo deuinctis. literis latinis, græcisq; utraq; arca inſcripta erat. in altera Numam Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum, ſepultum eſse: in altera libros Numæ Pompilij ineſse. Eas arcas cum ex amicorum ſententia dominus aperuiſset: quæ titulum ſepulti regis habuerat: inanis inuenta ſine ullo ueſtigio corporis humani, aut ullius rei: per tabem tot annorum omnibus abſumptis. in altera duo faſces candelis inuoluti ſeptenos habuere libros, non integros modo, ſed recentiſſima ſpecie. ſeptem libri latini de iure pontificio erant: ſeptem græci de diſciplina ſapientiæ: quæ illius ætatis eſse potuit. Adijcit Antias Valerius Pythagoricos fuiſse. uulgatæ opinioni, quia creditur Pythagoræ auditorem fuiſse Numam: mendacio probabili accommodat fidem. Primo ab amicis, qui in re præſenti fuerunt: libri lecti. mox pluribus legentibus cũ uulgarentur: Q. Petilius prætor urbanus ſtudioſus legendi eos libros à L. Petilio ſumpſit. & erat familiaris uſus: quod ſcribam eum quæſtor Q. Petilius in decuriam legerat. Lectis rerum ſummis cum animaduertiſset pleraq; ad diſſoluendá religionẽ eſse: L. Petilio dixit: ſeſe eos libros in ignem coniecturum eſse. prius quàm id faceret, ſe ei permittere: uti ſi quod ſeu ius, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret: experiretur. id integra ſua gratia eum facturum. Scriba tribunos plebis adit. ab tribunis ad ſenatum res eſt reiecta. prætor

iecta. prætor ſe & iuſiurandum dare paratum eſſe aie bat: libros eos legi, ſeruariq; non oportere. Senatus cen- ſuit ſatis habendum: quod prætor iuſiurandum pollice- retur. libros primo quoque tempore in comitio cremandos eſſe. pretium pro libris, quantum Q. Petilio præto ri, maioriq; parti tribunorum plebis uideretur: domino eſſe ſoluendum. id ſcriba non accepit. libri in comi tio igne à uictimarijs in conſpectu populi cremati ſunt.

Magnum bellum ea æſtate coortum in Hiſpania citeriore. Ad V & XXX millia hominum, quantum nũ quam fermè antea, Celtiberi comparauerant. Q. Fuluius Flaccus eam optinebat prouinciam. is quia armare iuuentutem Celtiberos audierat: & ipſe quanta poterat, à ſocijs auxilia contraxerat. ſed nequaquam numero militum hoſtem æquabat. Principio ueris exercitum in Carpetaniam deduxit: & caſtra locauit ad oppidum Eburiam, modico præſidio in urbe poſito. Paucis poſt diebus Celtiberi millia duo fermè inde ſub colle poſuerunt caſtra. quos ubi adeſſe prætor romanus ſenſit: M. Fuluium fratrem cum duabus turmis ſociorum eq- tum ad caſtra hoſtium ſpeculatum miſit: ut uiſeret quan ta eſſent. pugna abſtineret: reciperetq; ſeſe: ſi hoſtium eq- tatum exeuntem uidiſſet. Ita ut præceptum erat, fecit. per dies aliquot nihil ultra motum: quàm ut hæ duæ tur mæ oſtenderentur: dein ſubducerentur: ubi equitatus hoſtium caſtris procurriſſet. Poſtremo & Celtiberi omnibus ſimul peditum, equitumq; copijs caſtris egreſſi, acie di recta medio fermè ſpatio inter bina caſtra conſtiterunt. Campus erat, planus omnis, & aptus pugnæ. ibi ſtetere Hiſpani hoſtem expectantes. Romanus intra uallũ ſuos

continuit per quatriduum continuum: & illi eodem loco aciem inſtructam tenuerunt. ab Romanis nihil motum. inde quieuere in caſtris Celtiberi: quia pugnæ copia non fiebat. equites tantum in ſtationem egrediebantur: ut parati eſſent: ſiquid ab hoſte moueretur. pone caſtra utriq; pabulatum, & lignatum ibant, neutri alteros impedientes. Prætor romanus ubi ſatis tot dierum quiete credidit ſpem factam hoſti, nihil ſe priorem moturũ: L. Aciliũ cum ala ſiniſtra, et ſex millibus prouincialiũ auxiliorum circũire montes iubet: qui ab tergo hoſtibus erant: inde, ubi clamorem audiſſet: decurrere ad caſtra eorum. nocte profecti ſunt: ne poſſent conſpici. Flaccus luce prima C. Scribonium præfectum ſociûm ad uallum hoſtium cum equitibus extraordinarijs ſiniſtræ alæ mittit. quos ubi & propius accedere, & plures, quàm ſoliti erant, Celtiberi conſpexerunt: omnis equitatus effunditur caſtris: ſimul et peditibus ſignũ ad exeundũ datur. Scribonius, uti præceptũ erat, ubi primũ fremitũ equeſtrium audiuit: auertit equos: & caſtra repetit. eo effuſius ſequi hoſtes. primo equites, mox & peditum acies aderat: haud dubia ſpe caſtra eo die ſe oppugnaturos. quingentos paſſus non plus à uallo aberant. Itaque ubi Flaccus ſatis abſtractos eos à præſidio caſtrorũ ſuorũ ratus eſt: intra uallũ exercitu inſtructo, tribus partibus ſimul erũpit: clamore nõ tantũ ad ardorẽ excitandũ pugnæ ſublato: ſed etiã ut q in mõtibus erãt, exaudirent. nec morati ſunt quin decurrerẽt, ſicut imperatũ erat, ad caſtra: ubi quinq; millium armatorum nõ amplius relictum erat præſidium. quos cum & paucitas ſua, & multitudo hoſtium, & improuiſa res terruiſſet: propè ſine certam-

ne capiuntur caſtra. caſtris, quæ pars maxime à pugnātibus conſpici poterat: iniecit Acilius ignem. poſtremi Celtiberorum qui in acie erant: primi flammam conſpexere. deinde per totam aciem uulgatum eſt caſtra amiſſa eſſe. & tum, cum maxime arderent: unde illis terror, inde Romanis animus creuit. iam clamor ſuorum uincentium accendebat: iā ardentia hoſtium caſtra apparebāt. Celtiberi parumper incertis animis fluctuati ſunt. cæterum poſtea quam receptus pulſis nullus erat: nec uſquā, niſi in certamine ſpes: pertinacius de integro capeſſunt pugnam. Acie media urgebantur acriter à quinta legione. aduerſus læuum cornu, in quo ſui generis prouincialia auxilia inſtruxiſſe Romanos cernebant: cum maiore fiducia intulerunt ſigna. Iam propè erat ut ſiniſtrum cornu pelleretur Romanis: ni ſeptima legio ſucceſſiſſet. ſimul ab oppido Eburia, q in præſidio relicti erāt: in medio ardore pugnæ aduenerunt. & Acilius ab tergo erat. Diu in medio cæſi Celtiberi. qui ſupererant: in omnes paſſim partes capeſſunt fugam. equites bipartito in eos emiſſi magnam cædem edidere. ad uiginti tria millia hoſtium eo die cæſa: capta quatuor millia, & DCCC, cum equis plus quingentis: & ſigna militaria LXXXVIII. Magna uictoria, non tamen incruenta fuit. Romani de duabus legionibus milites paulo plus CC, ſociûm latini nominis DCCC triginta, externorū auxiliarium duo millia fermè, & quadringenti cecidere. Prætor in caſtra uictorem exercitum reduxit. Acilius manere in caſtris ab ſe captis iuſſus. poſtero die ſpolia de hoſtibus lecta. et pro cōcione donati, quorū uirtus inſignis fuerat. Saucijs deinde in oppidū Eburiam deue

ctis, per Carpetaniam ad Contrebiam deductæ legiones. ea urbs circunſeſſa cũ à Celtiberis auxilia acerſiſſet: morantibus ijs, non quia ipſi cunctati ſunt: ſed quia profectos à domo inexplicabiles continuis imbribus uiæ, & inflati amnes tenebant: deſperato auxilio ſuorum in deditionem uenit. Flaccus quoq; tempeſtatibus fœdis coactus exercitum omnem in urbem introduxit. Celtiberi, qui domo profecti erant: deditionis ignari cum tandem ſuperatis, ubi primum remiſerunt imbres, amnibus Contrebiam ueniſſent: poſtaquam caſtra nulla extra mœnia uiderunt: aut in alteram partem translata rati, aut receſſiſſe hoſtes, per negligentiam effuſi ad oppidum acceſſerunt. In eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt: et incompoſitos adorti fuderunt. quæ res ad reſiſtendũ eos, et ad capeſſendam pugnam impedijt: quod non uno agmine, nec ad ſigna frequentes ueniebãt: eadem magnæ parti ad fugam ſaluti fuit. ſparſi enim toto paſſim campo ſe diffuderũt: nec uſquam confertos eos hoſtis circunuẽnit. tamen ad duodecim millia ſunt cæſa: capta plus quinq; millia hoſtiũ: equi quadringenti: ſigna militaria LXII: quidam Latini, qui è fuga domum ſe recipiebant: alterũ agmen Celtiberorũ uenientium, deditionem Contrebiæ, et ſuá cladem narrando, auerterunt. extemplo in uicos, caſtellaq; ſua omnes dilapſi. Flaccus à Contrebia profectus per Celtiberiam populabundus ducit legiones, multa caſtella oppugnando. donec maxima pars Celtiberorũ in deditionẽ uenit. Hæc in citeriore Hiſpania eo anno geſta. Et in ulteriore Mãlius prætor ſecunda aliquot prælia cũ Luſitanis fecit. Aqleia colonia latina eodẽ anno in agro Gallorũ eſt de-

ducta: tria millia peditum. quibus data quinquagena in gera: centurionibus centena. centena quadragena equites acceperunt. triumuiri deduxerunt P. Cornelius Scipio Naſica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Aedes duae eo anno dedicatae ſunt. una Veneris Erycinae ad portam Colloniam. dedicauit L. Porcius, L. filius, Licinus duumuir. uota erat ab conſule L. Porcio ligiſtino bello. altera in foro olitorio Pietatis. eam aedem dedicauit M. Attilius Glabrio duumuir. ſtatuamq; auratam, quae prima omnium in Italia eſt ſtatua aurata: patris Glabrionis poſuit. Is erat: qui eam aedem uouerat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas pugnaſſet. locaueratq; idem ex ſenatuſconſulto. Per eoſdem dies, quibus hae aedes dedicatae ſunt: L. Aemylius Paulus proconſul ex Liguribus Ingaunis triumphauit. Tranſtulit coronas aureas quinq; & uiginti. nec praeterea quicquã auri, argentiq; in eo triumpho latum. captiui multi principes Ligurum ante currum ducti. aeris trecenos militibus diuiſit. Auxerunt eius triumphi famam legati Ligurum pacem perpetuam orantes. ita in animum induxiſſe Ligurum gentem: nulla unquam arma, niſi imperata à populo romano, ſumere. Reſponſum à Q. Fabio praetore eſt Liguribus iuſſu ſenatus: orationem eam non nouam Liguribus eſſe. mens uero ut noua, & orationi conueniens eſſet: ipſorum id plurimum referre. ad conſules irent: & quae ab ijs imperata eſſent, facerent. nulli alij quàm conſulibus ſenatum crediturũ eſſe: ſyncera fide in pace Ligures eſſe. Pax in Liguribus fuit. In Corſica pugnatũ eſt cum Corſis. ad duo millia eorũ M. Pinarius praetor in acie occidit. qua clade compulſi

obſides dederunt: & ceræ centum millia pondo. Inde in Sardiniã exercitus ductus: et cũ Bilienſibus, gente ne nunc qdem omni parte pacata, ſecunda prælia facta. Carthaginenſibus eodẽ anno C obſides redditi: pacemq; cũ iis populus romanus nõ ab ſe tãtum, ſed ab rege ẽt Maſaniſſa præſtitit. qui tum præſidio armato agrum, qui in cõtrouerſia erat: optinebat. Otioſam prouinciã conſules habuerunt. M. Bebius comitiorũ cauſa Romam reuocatus conſules creauit A. Poſthumũ Albinum Luſcum, et C. Calpurniũ Piſonem. Prætores exinde facti T. Sempronius Gracchus, L. Poſthumius Albinus, P. Cornelius Mamercus, T. Minutius Melliculus, A. Hoſtilius Mancinus, C. Menius. ii omnes magiſtratus idibus martiis inierunt. Principio eius anni, quo A. Poſthumius Albinus, & C. Calpurnius Piſo conſules fuerunt: ab A. Poſthumio conſule in ſenatum introducti, qui ex Hiſpania citeriore uenerant à Q. Fuluio Flacco: L. Minutius legatus, & duo tribuni militũ, T. Menius, & L. Terentius Maſſaliota. hi cum duo ſecunda prælia, deditionem Celtiberiæ, confectam prouinciã nuntiaſſent: nec ſtipẽdio, quod mitti ſoleret: nec frumẽto portato ad exercitũ in eum annũ opus eſſe: petierũt ab ſenatu primũ: ut ob res proſpere geſtas diis immortalibus honos haberetur: deinde, ut Q. Fuluio decedenti de prouincia deportare inde exercitũ, cuius forti opera & ipſe, & multi ante eũ prætores uſi eſſent: liceret. quod fieri, præterq̃ quod ita deberet, etiã propè neceſſariũ eſſet. ita enim obſtinatos eſſe milites: ut non ultra retineri poſſe in prouincia uiderentur: iniuſſuq; abituri inde eſſent: ſi non dimitterentur: aut in pnicioſam, ſi quis impenſe retineret,

ſeditionem exarſuri. Cōſulibus ambobus prouinciā Ligures eē ſenatus iuſſit. Prætores idē ſortiti ſunt. A. Hoſtilio urbana, T. Minutio pegrina obuēnit: P. Cornelio Sicilia: C. Menio Sardinia. Hiſpāias ſortiti, L. Poſthumnus ulteriorē, T. Sēpronius cæteriorē. Is qa ſucceſſurus Q. Fuluio Flacco erat: ne uetere exercitu prouincia ſpoliaretur: quæro, inquit, de te L. Minuti, cū confectam prouinciam nunties: exiſtimes'ne Celtiberos perpetuo in fide manſuros? ita ut ſine exercitu ea prouīcia optineri poſſit? ſi neq; de fide barbarorum quicq̄ recipere, aut affirmare nobis potes: & habendum illic utile exercitū cenſes: utrū tādē author ſenatui ſis ſupplementū in Hiſpaniā mittendi? ut ij modo, quibus emerita ſtipendia ſint, milites dimittantur: ueteribus militibus tyrones immiſceantur? an deductis de prouincia ueteribus legionibus nouas conſcribendi, & mittendi? cum contemptum tyronium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandū poſſit? dictu, quàm re facilius ſit prouinciā ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe? Paucæ ciuitates, ut quidem ego audio: quas uicina maxime hyberna premebant: in ius deditionē'q; uenerunt: ulteriores in armis ſunt. quæ cū ita ſint: ego tamen hæc prædico P. C: me exercitu eo, qui nunc eſt, rempublicā adminiſtraturum. ſi deducat ſecum Flaccus legiones: loca pacata me ad hybernacula electurum: neq; nouum militem ferociſſimo hoſti obiecturum. Legatus ad ea, quæ interrogatus erat, reſpondit: neq; ſe, neq; quenq̄ aliū diuinare poſſe, quid in animo Celtiberi haberent: aut porro habituri eſſent. itaq; negare non poſſe, quin rectius ſit etiam ad pacatos barbaros nondum ſatis aſſuetos imperio exercitum mitti.

nouo autem, an uetere exercitu opus ſit: eius eſſe dicere, qui poſſit, qua fide Celtiberi in pace manſuri ſint: ſimul & qui illos exploratum habeat quieturos milites, ſi diutius in prouincia retineantur. ſi ex eo, quod aut inter ſe loquantur: aut ſucclamationibus apud concinantem imperatorem ſignificent quid ſentiãt: coniectandum ſit: palàm uociferatos eſſe, aut imperatorem in prouincia retenturos: aut cum eo in Italiã uenturos eſſe. Diſceptionem inter prætorem, legatumq; conſulum relatio interrupit. qui ſuas armari prouincias priusquam de prætoris exercitu ageretur, æquum eſſe cenſebãt. Nouus omnis exercitus conſulibus eſt decretus: binæ legiones romanæ cum ſuo equitatu, & ſociûm latini nominis, quãtus ſemper numerus, XV millia peditum, & DCCC equites. cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellũ inferrẽt, mandatum eſt. P. Cornelio, & M. Bebio prorogatum imperium: iuſſiq; prouincias optinere: donec conſules ueniſſent. tum imperatum: ut dimiſſo quem haberent exercitu, reuerterentur Romam. de T. Sempronij deinde exercitu actum eſt. nouam legionem ei quinq; millium & ducentorum peditum cum equitibus quadringentis conſules ſcribere iuſſi: & mille præterea peditum romanorum, quinquaginta equites. & ſocijs è nomine latino imperari ſeptem millia peditum, CCC equites: cum hoc exercitu T. Sempronium ire in Hiſpaniam placuit citeriorem. Q. Fuluio permiſſum: ut qui milites ante Sp. Poſthumium. et Q. Martium conſules, ciues romani, ſocij'ue in Hiſpaniam tranſportati eſſent: et præterea ſupplemento adducto quod amplius duabus legionibus, quàm X millia, et CCCC pedites, ſexcẽti eqtes eſſent:

& ſociûm latini nominis XII millia, DC equites: * quorum forti opera duobus aduerſus Celtiberos prælijs uſus Q. Fuluius eſſet: eos, ſi uideretur, ſecum deportaret. Et ſupplicationes decretæ: quod is proſpere remp. geſſiſſet. & cæteri prætores in prouincias miſſi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium eſt. Octo legiones præter exercitum ueterem, qui in Liguribus in ſpe propinqua miſſionis erat: eo anno eſſe placuit. & is ipſe exercitus ægre explebatur propter peſtilentiā: quæ iam tertium annum urbem Romanam, atq; Italiam uaſtabat. Prætor T. Minutius, & haud ita multo poſt conſul C. Calpurnius moritur: multiq; alij omnium ordinum illuſtres uiri. poſtremo prodigij loco ea clades haberi cœpta eſt. C. Seruilius pontifex maximus piacula iræ deûm conquirere iuſſus: decemuiri libros inſpicere: conſul Appollini, Aeſculapio, Saluti dona uouere: & dare ſigna inaurata. quæ uouit: deditq;. Decemuiri ſupplicationem in biduum ualitudinis cauſa in urbe, & per omnia fora conciliabulaq; edixerunt.

Quod apud Germanos compertum eſt: id quale quale eſt, ut uides, ſequitur.

maiores duodecim annis omnes coronati, & lauream in manu tenentes ſupplicauerunt. Fraudis quoq; humanæ inſinuauerat ſuſpicio animis. & ueneficij quæſtio ex S. C, quod in urbe, propius'ue urbem decem millibus eſſet paſſuū commiſſum: C. Claudio prætori, qui in locum T. Minutij erat ſuffectus: ultra decimum lapidem per fora, cōciliabulaq; C. Menio, priusquā in Sardiniā prouinciam traijceret, decreta. Suſpecta conſulis erat mors

*maxime. necatus à Quarta Hoſtilia uxore dicebatur.
ut qdē filius eius Q. Fuluius Flaccus in locū uictrici
* cóſulis eſt declaratus: aliquāto magis infamis mors Piſo
nis cœpit eſſe. & teſtes exiſtebant: qui poſt declaratos cō
ſules Albinum & Piſonē, quibus comitijs Flaccus tule-
* rat repulſam, & exprobratā etiā hac re dicerent: quod
* iā ei tertiū negatus conſulatus petenti eſſet: & adiecisse:
pararet ſe ad petēdū. intra duos mēſes effecturam ut
conſul fieret. Inter multa alia teſtimonia ad cauſam ꝑ-
tinentia hæc quoq; uox nimis uero euentu comprobata
ualuit cur Hoſtilia dānaretur. Veris principio huius
dum conſules nouos delectus Romæ tenet: mors deinde
alterius, & creandi comitia conſulis in locum eius,
omnia tardiora fecerunt: interim P. Cornelius, &
M. Bebius, qui in cóſulatu nihil memorabile geſſerant:
* in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. Ligures, q
ante aduētum in prouinciā conſulū non expectant bel
lum: improuiſo oppreſſi ſunt. ad duodecim millia homi
num dediderunt ſe. Eos, conſulto per literas prius ſena
tu, deducere ex montibus in agros campeſtreis procul ab
domo, ne reditus ſpes eſſet, Cornelius, & Bebius ſtatue-
runt: nullum alium ante finem rati fore liguſtini belli.
Ager publicus populi romani erat in Samnitibus. quē
Taurasinorum traducere Ligures Apuanos uellent, edi
* xerunt. Ligures ab Anido montibus deſcendere cum li
beris, coniugibusq;: ſua oīa ſecum portarent. Ligures ſæ
pe per legatos deprecati ne penates, ſedē in qua geniti
eſſent, ſepulchra maiorū cogerentur relinquere, arma,
obſides pollicebantur. poſteaq̄ nihil impetrabant: neq; ui
res ad bellandū erant: edicto paruerunt. Traducti ſunt*

publico ſumptu ad quadraginta millia liberorum capi-
tum cũ fœminis, puerisq́;. argenti data centum & quin
quaginta millia: unde in nouas ædes cópararent quæ
opus eſſent. agro diuidendo, dandoq́; ijdem qui tradu-
xerant, Cornelius, & Bebius præpoſiti. poſtulantibus
tamen ipſis quinq; uiri ab ſenatu dati: quorum ex conſi-
lio agerent. Tranſacta re cum ueterem exercitum Ro
mam deduxiſſent: triumphus ab ſenatu eſt decretus. Hĩ
omnium primi nullo bello geſto triumpharunt. tantum
hoſtes ducti ante currum. quia nec quid ferretur, neque
quid duceretur captum, neq; qđ militibus daretur, quic-
quam in triumphis eorum fuerat. Eodem anno in
Hiſpania Fuluius Flaccus proprætor, qa ſucceſſor ĩ pro-
uinciam tardius ueniebat, educto exercitu ex hybernis,
ulteriorẽ Celtiberiæ agrũ, unde ad deditionem non ue-
nerát: ĩſtitit uaſtare. qua re irritauit magis, quám cóter
ruit animos barbarorũ. & clàm comparatis copijs ſal-
tum Manlianũ, per quem tranſiturũ exercitum romanũ
ſatis ſciebá: obſederunt. In Hiſpaniá ulteriorem eunti
L. Poſthumio Albino collegæ Gracchus mãdauerat: ut
Q. Fuluiũ certiorẽ faceret, Tarraconẽ exercitum ad-
duceret. ibi dimitti ueteráos, ſupplemẽtũq; diſtribuere,
& ordinare omnẽ exercitũ ſeſe uelle. dies quoq;, & ea
propinqua edita Flacco eſt: qua ſucceſſor eſſet uenturus.
Hæc noua allata res, omiſſisq́; quæ agere ĩſtituerat Flac
cus, raptim deducere exercitũ ex Celtiberia cũ coegiſſet:
barbari cauſæ ignari ſuá defectionẽ, et clàm cóparata
arma ſenſiſſe eũ, & pertimuiſſe rati, eo ferocius ſaltũ ĩſe
derũt. Vbi eũ ſaltũ prima luce agmẽ romanũ intrauit:
repente ex duabus partibus ſimul exorti hoſtes Roma-

nos inuaſerunt. quod ubi uidit Flaccus: primos tumultus in agmine per centuriones ſtare omneis ſuo quenq; loco, & arma expedire iubendo, ſedauit: & ſarcinis iumentiſq; in unum locum coactis, copias omneis partim ipſe, partim per legatos tribunoſq; militum, ut tempus, ut locus poſtulabat, ſine ulla trepidatione inſtruxit: cũ
* uim deditis remiſiſſet, admonens: ſcelus & perfidiam illis, non uirtutem, nec animum acceſſiſſe: reditum nobilẽ in patriam, clarum, ac memorabilẽ eos ſibi feciſſe: cruẽtos ex recenti cæde hoſtium gladios, & manantia ſanguine ſpolia Romam ad triumphum delaturos. Plura dĩci tempus non patiebatur. inuehebant ſe hoſtes: & in partibus extremis iam oppugnabantur. deinde acies concurrerunt. atrox ubiq; prælium. ſed uaria fortuna erat tertiæ legionis. nec ſegnius duæ alæ pugnabãt. externa auxilia ab ſimili armatura, meliore aliquantum militum genere urgebantur: nec locum tueri poterant. Celtiberi ubi ordinata acie, & ſignis collatis ſe non eſſe pares legionibus ſenſerunt: cuneo impreſſionem fecerunt. quo tantum ualent genere pugnæ: ut quacunq; parte perculere impetus ſuo, ſuſtineri nequeant. tunc quoq; turbatæ legiones ſunt: propè interrupta acies. Quam trepidationem ubi Flaccus conſpexit: equo aduehitur ad legionarios equites: &. ecquid auxilij in uobis eſt? actum iã de hoc exercitu erit? cum undiq; acclamaſſent: quin ederet quid fieri uelit: non ſegniter imperium executuros: duplicate turmas, inquit, duarum legionum equites: & permittite equos in cuneum hoſtium: quo noſtros urgẽt. id cum maiore ui equorum facietis: ſi effrenatos in eos equos immittitis. quod ſæpe romanos equites cum ma-

gna laude feciſſe ſua memoriæ proditum eſt. Dicto pa-
ruerunt: detractiſq; frenis uis ultro citroq; cum magna *
ſtrage hoſtium infractis omnibus haſtis tranſcurrerunt.
Diſſipato cuneo, in quo omnis ſpes fuerat: Celtiberi
trepidare: et prope omiſſa pugna locum fugæ circunſpi
cere. Et alarij equites poſtquam Romanorum equi-
tum tam memorabile facinus uidere: & ipſi uirtute eo-
rum accenſi ſine ullius imperio in perturbatos iam ho-
ſteis equos immittunt. Tunc uero Celtiberi omnes in
fugam effunduntur. & imperator romanus auerſos ho
ſteis contemplatus, ædem Fortunæ equeſtri, Iouiq; OPT.
MAX. ludos uouit. cæduntur Celtiberi per totum ſal
tum diſſipati fuga. Decem et ſeptem millia hoſtium cæſa
eo die traduntur: uiui capti plus tria millia: mille du-
centi ſeptuaginta ſeptem cum ſignis militaribus, equis pro
pe mille centum. In illis caſtris eo die uictor exercitus
manſit. Victoria non ſine iactura militum fuit. quadrin
genti LXXII milites romani, ſociûm ac latini nomi
nis mille decem & nouem, in his tria millia militum
auxiliariorum perierunt. ita uictor exercitus renouata
priore gloria Tarraconem eſt perductus. Venienti Ful-
uio T. Sempronius prætor, qui biduo ante uenerat: ob-
uiam proceſſit: gratulatuſq; eſt: quod remp. egregie geſſiſ
ſet. cum ſumma concordia quos dimitterent, quoſq; reti
nerent milites, compoſuerunt. Inde Fuluius ex authori *
tate militibus in naues impoſitis, Romam eſt profectus.
Sempronius in Celtiberiam legiones duxit. Conſules
ambo in Ligures exercitus induxerunt diuerſis parti-
bus. Poſthumius primo tertia legione uallis uerũ tũ tan *
quam montis obſedit: & premendo præſidijs anguſtos

ſaltus eorum commeatus interclusit: inopiáq; omnium rerum eos perdomuit. Fuluius ſecundo quarta legione adortus à Piſis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macran flumium incolebant in deditionem acceptos, ad ſeptem millia hominum in naueis impoſita præter oram Hetruſci maris Neapolim tranſmiſit. inde in Samnium traducti: agrq; his inter populares datus eſt. Montanorum Ligurum ab A. Poſthumio uineæ cæſæ: frumentáq; deuſta. donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem uenerunt: armáq; tradiderunt. Nauibus inde Poſthumus ad uiſendam Amarram Ingaunorum, Intemeliorumq; Ligurum proceſſit Priuſquam hi conſules uenirent ad exercitum , qui Piſas ductus erat: præerant A. Poſthumus, frater Q. Fuluij, M. Fuluius Nobilior. ſecundæ legionis Fuluius tribunus militum is erat. menſibus ſuis dimiſit legionem, iureiurando adactis centurionibus, æs in ærarium ad quæſtores eſſe delaturos. Hoc ubi Placentiã (nam eò forte erat profectus) Fuluio nuntiatum eſt: cum equitibus expeditis ſecutus dimiſſos, quos eorum potuit aſſequi, deduxit caſtigatos Piſas. de cæteris conſulem certiorem fecit. eo referente factum eſt: ut conſul Fuluius in Hiſpaniam relegaretur ultra nouam Carthaginem. remitteret quæ ei datæ ſunt à conſule ad P. Manlium in Hiſpaniam ulteriorẽ milites deferri iuſſit: ad ſigna redire. cauſa ignominiæ uti ſemeſtre ſtipendium eum annum eſſet ei legioni, decretum. qui miles ad exercitum non rediſſet: eũ ipſum, bonaq; eius uendere Cons. iuſſit. Eodem anno L. Duronius, qui prætor anno ſuperiore ex Illyrico cũ decem nauibus inde in portu Brunduſium relictis naui

bus, cum ueniſſet Romam: inter exponendas res, quas ibi
geſſiſſet, haud dubie in regem Illyriorum Gentium la-
trocinij omnis maritimi cauſam auertit. ex regno eius
omnes naues eſſe: quæ ſuperi maris oram depopulatæ
eſſent. de his rebus legatos miſiſſe: nec conueniendi re-
gis poteſtatem factam. Venerant Romam legati à Gē=
tio: qui quo tempore Romani conueniendi regis cauſa
ueniſſent, ægrum forte eum in ultimis partibus fuiſſe re
gni dicerent. petere Gentium ab ſenatu: ne crederent cō
fictis criminibus in ſe. Quintius ad ea dediſſet: Duro- *
nius multis ciuibus adiecit romanis, & ſocijs latini no=
minis iniurias factas in regno eius: & ciues romanos di
ci Corcyræ retineri. eos omnes Romam adduci placere. *
C. Claudium prætorem cognoſcere. neq; ante Gentio re
gi, legatis'ue eius reſponſum reddi. Inter multos alios,
quos peſtilentia eius anni abſumpſit: ſacerdotes quoq; ali
quot mortui ſunt. L. Valerius Flaccus pontifex mortuus
eſt. in eius locum ſuffectus eſt Q. Fabius Labeo. P. Mā
lius, qui nuper ex ulteriore Hiſpania redierat: triumuir
epulo. Q. Fuluius, M. F. in locum eius triumuir
cooptatus. tum prætextatus erat. de rege ſacrifico ſufficiē *
do in locum C. Cornelij Dolabellæ cōtentio inter C. Ser
uilium PONT. MAX. fuit, & L. Cornelium Do
labellam duumuirum naualem. quem ut inauguraret pō
tifex magiſtratu ſeſe abdicare iubebat. recuſante quod *
ſibi faceret. ob eam rem mulcta duumuiro dicta à ponti
fice. deq; ea cum prouocaſſet: certatum ad populū. cum
plures iam tribus intro uocatæ dicto eſſe audientem pō
tifici duumuirū iuberent: mulctamq; remitti, ſi magi-
ſtratu ſe abdicaſſet: ultimū de cœlo qđ comitia turbaret *

interuēnit. religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellæ. P. Cœlium Siculum inaugurarunt: qui ſecundo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Seruilius Geminus PONT. MAX. deceſſit. idem decemuir ſacrorum fuit. pontifex in locum eius L. Acilius cooptatus. Q. Fuluius Flaccus ante pontificem maximum Aemylius Lepidus: cum multi clari uiri petiſſent. et decemuir ſacrorum Q. Martius Philippus in eiuſdem locum eſt cooptatus. & augur Sp. Poſthumius Albinus deceſſit. in locum eius P. Scipionem filium Africani augures cooptarunt. Cumanis eo anno petentibus permiſſum: ut publice latine loquerentur: & præconibus latine uendendi ius eſſet. Piſanis agrum pollicentibus, quo latina colonia deduceretur, gratiæ ab ſenatu actæ. triūuiri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, M. & P. Porcij Lenates. A C. Menio prætore, cui prouincia Sardinia cum eueniſſet, additū erat: ut quæreret de ueneficijs longius ab urbe decem millibus paſſuum: literæ allatæ: ſe iam tria millia hominum damnaſſe: & creſcere ſibi quæſtionem indicijs. aut eam ſibi eſſe defendendam: aut prouinciam dimittendam. Q. Fuluius Flaccus ex Hiſpania rediit Romam cum magna fama geſtarum rerū. qui cum extra urbem triumphi cauſa eſſet: conſul eſt creatus cum L. Manlio Acidino. & poſt paucos dies cū militibus, quos ſecum deduxerat: triumphans urbem ingreſſus eſt. Vectus tulit in triumpho coronas aureas centum uiginti quatuor: præterea auri pondo triginta unum & ſignati oſcenſis numûm centum ſeptuaginta tres ducentos militibus, de præda quingenos denarios dedit; duplex centurionibus, triplex equiti: tantundem ſocijs latini

rijs latini nominis: & ſtipendium omnibus duplex. Eo anno rogatio primum lata eſt ab L. Iulio tribuno plebis: quot annos nati quenq; magiſtratum peterent: caperentq;. inde cognomen familiæ inditum: ut Annales appellarentur. Prætores quatuor poſt multos annos lege Bebia creati. qui à ternis ad quaternos iubebat creari. Hi facti, C. Cornelius Scipio, L. Valerius Leuinus, Q. & P. Mutij P. filij, Scæuolæ. Q. Fuluio, & L. Manlio conſulibus eadem prouincia, quæ ſuperioribus, pari numero copiæ peditum, equitum, ciuium, ſociorum decretæ. In Hiſpanijs duabus T. Sempronio, & L. Poſthumio cum ijſdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium eſt, & in ſupplementum conſules ſcribere iuſſi ad tria millia peditum romanorum, CCC equites: quinq; millia ſociorum latini nominis, & quadringentos equites. P. Mutius Scæuola urbanam ſortitus prouinciam eſt: & ut idem quæreret de ueneficijs in urbe, & propius urbem decem millia paſſuum. C. Cornelius Scipio peregrinam. Q. Mutius Scæuola Siciliam. Valerius Leuinus Sardiniam. Q. Fuluius Cons. priusquam ullam rempublicam ageret, liberare et ſe, & rempublicam religione uotis ſoluendis dixit uelle. uouiſſe quo die poſtremum cum Celtiberis pugnaſſet: ludos Ioui OPT. MAX. & ædem equeſtri Fortunæ ſeſe facturum. in eam rem ſibi pecuniam collatam eſſe ab Hiſpanis. Ludi decreti: et ut duumuiri ad ædem locandam crearentur. de pecunia finitur: ne maior cauſa ludorum conſumeretur: q̃ quanta Fuluio Nobiliori poſt ætolicũ bellũ ludos faciẽdi decreta eſſet: ne'ue q̃d ad eos ludos arceſſeret: cogeret: acciperet faceret aduerſus id S.

quod L. Aemylio, C. Bebio conſulibus, de ludis factum eſſet. Decreuerat id ſenatus propter effuſos ſumptus factos in ludos T. Sempronij ædilis: qui graues nonmodo Italiæ, ac ſocijs latini nominis, ſed etiam prouincijs externis fuerant. Hyems eo anno niue, & ſæua omni tempeſtatum genere fuit. arbores, quæ obnoxiæ frigoribus ſunt: deuſſerat cunctas. & ea tum aliquanto quàm aliâs longior fuit. itaq; Latinas mox ſubito coorta, & intolerabilis tēpeſtas in monte turbauit. inſtauratæq; ſunt ex decreto pontificum. Eadem tempeſtas et in Capitolio aliquot ſigna conſtrauit: fulminibuſq; complura loca deformauit. ædem Iouis Tarracinæ: ædem Alue Capuæ, portamq; Romanam. muri pinnæ aliquot locis decuſſæ erant. Hæc inter prodigia: nuntiatum & ab Reate: tripedem natum mulum. Ob ea decemuiri iuſſi adire libros edidere quibus dijs, et quot hoſtijs ſacrificaretur: & * fulminibus complura loca deformaret ædem Iouis ut ſupplicatio diem unum eſſet. Ludi deinde uotiui Q. Fuluij conſulis per dies decem magno apparatu facti. Cenſorum inde comitia habita. creati M. Aemylius Lepidus PONT. MAX, & M. Fuluius Nobilior: qui ex Aetolis triumphauerat. Inter hos uiros nobiles inimicitiæ erant, ſæpe multis & in ſenatu, & ad populum cuibus atrox celebratæ certaminibus. comitijs confecti ſunt traditus antiquitus eſt: cenſores in campo ad aram Martis ſellis curulibus conſederunt. quò repente principes ſenatorum cum agmine uenerūt ciuitatis. inter quos. Q. Cæcilius metellus uerba fecit. Non obliti ſumus cenſores: uos paulo ante ab uniuerſo populo romano moribus noſtris præpoſitos eſſe: & nos

à uobis ea admoneri, & fieri, non uos à nobis his de bere. indicandum tamen eſt quid omneis bonos in uobis aut offendat: aut certe mutatum malit. Singulos cũ * intuemur M. Aemyli, M. Fului: neminem hodie in ciuitate habemus: quem, ſi reuocemur in ſuffragium, uelimus uobis prælatum eſſe. ambo cum ſimul aſpicimus: non poſ * ſumus uereri ne male comparati ſitis: nec tantum reipu * blicæ proſit, quod omnibus nobis egregie placetis: quàm quod alter à teri diſplicetis, noceat. Inimicitias per annos multos uobiſipſis graues, et atroces geritis quæ periculum eſt ne ex hac die nobis, & reipublicæ, q̃ uobis grauiores fiant. De quibus cauſis hoc timeamus, multa ſuccurrunt. quæ dicerentur: niſi forte implacabiles fueritis: * implicauerint animos ueſtros. Has ut hodie, ut in iſto templo finiatis ſimultates, quæſimus uos uniuerſi: & quos coniunxit ſuffragijs ſuis populus romanus: hos etiã reconciliatione gratiæ coniungi à nobis ſinatis. uno animo, uno conſilio eligatis ſenatum: equites recenſeatis: agatis cenſum: luſtrum condatis. quod in omnibus ferè precationibus nuncupatis his uerbis: ut ea res mihi, collegæq; meo bene & feliciter eueniat: id ita, ut uere, ut ex animo uelitis euenire. efficiatiſq;: ut quod deos precati eritis: id uos uelle etiam homines credamus. T. Tatius, & Romulus in cuius urbis medio foro acie hoſtes concurrerant: ibi concordes regnarunt. Nonmodo ſimultates, ſed bella quoque finiuntur. ex infeſtis hoſtibus plerunque ſocij fideles, interdum etiam ciues fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti ſunt. Latini, Sabini in ciuitatem accepti. Vulgatum illud quia uerum erat, in prouerbium uenit:

* Amicitias immortales, inimicitias debere eſſe. Fremi tus ortus cum aſſenſu, deinde uniuerſorum uoces idem petentium confuſæ in unum orationem interpella-
* runt. Inde Aemylius queſtus cum allatum uis à M. Ful uio ſecreto conſulatu deiectum. Fuluius contra queri, ſe ab eo ſemper laceſſitum: & in probrum ſuum ſponſio nem factam. tamen ambo ſignificare: ſi alter uellet: ſe in poteſtate tot principum ciuitatis futuros. Omnibus ſtan tibus qui aderant, dederant dexteras: fidemq; dedere: mittere uere, ac finire odium. deinde collaudantibus cū
* ctis deducti ſunt in Capitolium. et cum ſuper tali re prin cipum, & facilitas cenſorum egregie comprobata ab ſe natu, & laudata eſt. Cenſoribus deinde poſtulantibus,
* ut pecuniæ ſumma ſibi, qua ī opera publica uterētur ue
* ctigal annum decretum eſt. Eodem anno in Hiſpania
* L. Poſthumus, & T. Sempronius, proprætores compa rauerunt ita inter ſe: ut in: Vacceos per Luſitaniam iret
* Albinus in Celtiberam inde reuerteretur ſi Gracchus
* maius ſibi bellum eſſet, in ultima Celtiberiæ penetra ret. Mundam ui cepit urbem, primo aggreſſus nocte. ac
* ceptis deinde ex improuiſo obſidibus, & caſtella oppu gnare: præſidioq; impoſito deinde agros urere. donec ad
* perualidam aliam urbem (Certimam appellant Celtibe ri) peruenit. ubi cum iam opera admoueret: ueniunt legati ex oppido. quorum ſermo antiquæ ſimplicitatis fuit, non diſſimulantium rebellaturos eſſe. petierunt enim ut ſibi in caſtra Celtiberorum ire liceret ad au xilia accipienda. ſi non impetraſſent: tum ſeparatim eos ab illis ſe conſulturos. Permittente Graccho ierunt. & poſt paucis diebus alios decem legatos ſecum ad-

aduxerunt. Meridianum tempus erat. nihil prius petierunt à prætore: quàm ut bibere ſibi iuberet dari. epotis primis poculis iterum popoſcerunt, magno riſu circũſtantium in tam rudibus, & moris oĩs ignaris ingẽijs. tum maximus natu ex ijs, Miſſi ſumus, inqt, à gẽte noſtra qui ſciſcitaremur: qua tandem re fretus arma nobis inferres? Ad hanc percunctationem Gracchus exercitu ſe egregio fidentem ueniſſe reſpondit. quem ſi ipſi uiſere uelint: quo certiora ad ſuos referant: poteſtatem ſe eis facturum eſſe. tribuniſq; militum imperat: ut ornari omnes copias peditum equitumq;, & decurrere iubeat armatas. Ab hoc ſpectaculo legati miſſi deterruerunt ſuos ab auxilio circunſeſſæ urbi ferendo. Oppidani cum ignes nocte turribus nequicquam (quod ſignum conuenerat) ſuſtuliſſent: deſtituti ab unica ſpe auxilij in deditionem uenerunt. Numûm quater & uicies ab ijs eſt exactum: quadraginta nobiliſſimi equites: nec obſidum nomine (nam militare iuſſi ſunt) & tamen re ipſa ut pignus fidei eſſent. Inde iam duxit ad alcen urbem: ubi caſtra Celtiberorum erant: à quibus uenerant nuper legati. eos cum per aliquot dies armaturam leuem mittendo in ſtationes laceſſiſſet paruis prælijs: indies maiora certamina ſerebat: ut omnes extra munitiones eliceret. Vbi quod petebat is ſenſit effectum: auxiliorũ præfectis impera. : ut contracto certamine, tanquam multitudine ſuperarentur, repente tergis datis ad caſtra effuſe fugerent. ipſe intra uallum ad omnes portas inſtruxit copias. Haud multum temporis interceſſit: cum ex compoſito refugientium ſuorum agmen poſt effuſe ſequentes barbaros conſpexit. inſtructam ad hoc *

ipſum intra uallum habebat aciem. itaque tantum moratus, ut ſuos refugere in caſtra libero introitu ſineret: clamore ſublato ſimul omnibus portis erupit. Non ſuſtinuere impetum necopinatum hoſtes. qui ad caſtra oppugnanda uenerant: ne ſua quidem tueri potuerũt. nam extemplo fuſi, fugati, mox intra uallum pauentes compulſi, poſtremo exuuntur caſtris. Eo die nouem millia hoſtium cæſa: capti uiui trecenti uiginti: equi centum duo decim: ſigna militaria triginta ſeptem. de exercitu romano centum nouem ceciderunt. Ab hoc prælio Gracchus duxit ad depopulandum Celtiberiam legiones. & cũ ferret paſſim cuncta: atque ageret: populique alij uoluntate, alij metu iugum acciperent: CIII oppida intra paucos dies in deditionem accepit. præda potitus ingenti eſt. Conuertit inde agmen retro, unde uenerat, ad Alcen: atque eam urbem oppugnare inſtitit. Oppidani primum impetum hoſtium ſuſtinuerunt: deinde cum iam non armis modo, ſed etiam operibus oppugnarentur: diffiſi præſidio urbis in arcem uniuerſi conceſſerunt. poſtremo & inde præmiſſis oratoribus, in deditionem ſe, ſuaque omnia Romanis permiſerunt. Magna inde præda facta eſt. multi captiui nobiles in poteſtatem uenerunt. inter quos & Thurri filij duo, & filia. Regulus hic earum gentium erat, longe potentiſſimus omnium Hiſpanorum. Audita ſuorum clade miſſis, qui fidem uenienti in caſtra ad Gracchum peterent: uenit. et primũ quæſiuit ab eo ne ſibi liceret, ac ſuis uiuere? cum prætor uicturum reſpondiſſet: quæſiuit iterum: ſi cum Romanis militare liceret? id quoq; Graccho permittente, ſequar inquit uos aduerſus ueteres ſocios

meos: quoniam illos ad me propiunt ſuſpicere. Secutus *
eſt inde Romanos: forti'que ac fideli opera multis lo-
cis rem romanam adiuuit. Ergquia inde nobilis & po
tens ciuitas, aliorum circa populorum cladibus territa,
portas aperuit Romanis. Iam deditionem oppidorum
haud cum fide factam quidam authores ſunt. è qua re
gione abduxiſſet legiones: extemplo inde rebellatum. ma
gnoq; poſtea prælio ad montem Chaunum cum Celti-
beris à prima luce ad ſextam horam diei ſignis colla-
tis pugnaſſe. multos utrinq; cecidiſſe. nec aliud magno-
pere Berbicæ crederes fuiſſe Romanos: niſi qui poſtero *
die arceſſierint manentes prælio: ſpolia intra uallum *
per totum diem legiſſet. tertio die prælio maiore ite-
rum pugnatum: & tum demum haud dubie uictos
Celtiberos: caſtráque eorum capta, & direpta eſſe.
uigintiduo millia hoſtium eo die eſſe cæſa: plus trecen
tos captos: parem ferè equorum numerum: & ſigna
militaria ſeptuaginta duo. inde bellatum: ueram'que *
pacem, non ut fluxa ante fide Celtiberos fuiſſe. Ea- *
dem æſtate & L. Poſthumium in Hiſpania ulteriore
bis cum Brachis egregie pugnaſſe ſcribunt. ad tri-
ginta & quinque millia hoſtium occidiſſe: & caſtra
oppugnaſſe. Propius uero & ſerius in prouinciam *
perueniſſe: quàm ut ea æſtate potuerit res gerere.
Cenſores fideli concordia ſenatum elegerunt. prin-
ceps electus eſt ipſe cenſor M. Aemylius Lepidus
P O N T. M A X. tres eiecti de ſenatu.
retinuit quoſdam Lepidus à collega præteritos. O-
pera ex pecunia attributa, diuiſá'que inter ſe, hæc
confecerunt. Lepidus molem ad Tarracinam, ingra-

tum opus: quod prædia habebat ibi: priuatam'q; pu-
* blicæ rei impenſam inſuerat Thatrum ut proſcænium
ad Apollinis ædem Iouis in Capitolio, columnas'q; circa
* poliendas aluo locauit. & ab his columnis, quæ incom
mode oppoſita uidebantur: ſigna amouit: clypea'q; de co
lumnis, & ſigna militaria affixa omnis generis dēpſit.
M. Fuluius plura, & maioris locauit uſus. portum, et
pilas pōtis in Tyberim, qbus pilis fornices poſt aliquot
annos P. Scipio Africanus, & L. Nummius cenſores lo
cauerunt imponendos: baſilicā poſt argenterias nouas,
& forum piſcatorium circundatis tabernis, quas uendi
dit in priuatum: & forum, et porticum extra portam
Trigeminam, & alia poſt naualia, et ad fanum Hercu
lis, & poſt Spei ad Tyberim. ædem Apollinis medici
* habuere. Et in promiſco prætores pecuniā ex ea com-
muniter locarunt aquam adducendam, fornices'q; faciē
dos. impedimento operi fuit M. Licinius Craſſus: qui p
fundum ſuum duci non eſt paſſus. Portoria quoq;, & ue
ctigalia iidem multa inſtituerunt. complura ſacella pu-
* blica'q; ſua occupata à priuatis, publica'q; ſacra ut pa-
* terent, eſſent'q; populo curarunt. mutarunt ſuffragia: re
gionatim'q; generibus hominum, cauſis'q;, et quæſtibus,
tribus deſcripſerunt. Et alter ex cenſoribus M. Aemy-
lius petiit ab ſenatu: ut ſibi dedicationis templorum Re
ginæ Iunonis, & Dianæ, quæ bello liguſtino ante annis
octo uouiſſet: pecunia ad ludos decerneretur. uiginti mil-
lia æris decreuerunt. Dedicauit eas ædes: utrāq; in circo
Flaminio. ludos'q; ſcenicos triduum poſt dedicationem
templi Iunonis, biduum poſt Dianæ, & ſingulos di-
es fecit in circo. Idem dedicauit ædem Larium per-

marinûm in campo. uouerat eam annis quadraginta ante L. Aemylius Regillus, nauali prælio aduerſus præfectos regis Antiochi. ſupra ualuas templi tabula cum titulo hoc fixa eſt. Duello magno regibus dirimendo *
*caput ſubigendis patrãdæ pacis hæc pugna exeunti L. *
*Aemylio M. Aemylij filio, auſpicio, imperio, felicitate, ductuq́; eius inter Epheſum, Camuchumq́; inſpectante Conſ. ipſo Antiocho exercitu omni, equitatu, elephãtisq́; *
*claſſis regis Antiochi autea ſic uicta, fuſa, contuſa, fuga *
*taq́; eſt. ibique eo die naues longæ cum omnibus ſocijs captæ ſexaginta duæ. ea pugna pugnata rex Antiochus, regnumq́;. eius rei ergô ædem Laribus permarinis uo *
uit. Eodem exemplo tabula in æde Iouis in Capitolio ſupra ualuas fixa eſt. Biduo quo ſenatum legerũt cenſores: Q. Fuluius Cóſ. profectus in Ligures, per inuios monteis, uallesq́; ſaltus cum exercitu tranſgreſſus ſignis collatis cum hoſte pugnauit. neque tantum acie uicit: ſed caſtra quoque eodem die cepit. Tria millia ducenti hoſtium, omnisq́; ea regio Ligurum in deditionem uenit. Conſul deditos in campeſtreis agros deduxit: præſidiaq́; montibus impoſuit. Celeriter & ex prouincia literæ Romam uenerũt. ſupplicationes ob eas res geſtas in triduum decretæ ſunt. prætores quadraginta hoſtijs maioribus per ſupplicationes rem diuinam fecerũt.

Ab altero conſule L. Manlio nihil memoria dignũ in Liguribus eſt geſtum. Galli tranſalpini tria millia hominum Italiam tranſgreſſi, neminem bello laceſſentes agrum à Conſ. & ſenatu petebant: ut pacati ſub imperio populi romani eſſent. Eos ſenatus excedere Italia iuſſit: & conſulem Q. Fuluium quærere, & animad-

uertere in eos, qui principes, & authores tranſcendendi Alpes fuiſſent. Eodem anno Philippus rex Macedonum ſenio, et mœrore conſumptus poſt mortem filij deceſſit. Demetriade hybernabat cum deſiderio anxius filij, tum pœnitentia crudelitatis ſuæ: quæ ſtimulabat animum: & alter filius haud dubie & ſuâ, & aliorum opinione rex, conuerſiq; in eum omnium oculi, & deſtituta ſenectus: alijs expectantibus ſuam mortem: alijs ne expectantibus quidem: quo magis angebatur. Cum eo Antigonus Euchecratis filius, nomen patrui Antigoni ferens: qui tutor Philippi fuerat, regiæ uir maieſtatis, nobili etiam pugna aduerſus Cleomenem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, ut cognomine à cæteris regibus diſtinguerent: appellarũt. Huius fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus incorruptus permanſerat: eique ea fides nequaquam amicum Perſea inimiciſſimum fecerat. is proſpiciens animo quanto cum periculo ſuo hæreditas uentura regni eſſet ad Perſea, ut primum labare animum regis, & ingemiſcere interdum filij deſiderio ſenſit: nunc præbendo aureis, nunc laceſſendo etiam mentionem rei temere actæ, ſæpe querenti querens & ipſe aderat: & cum multa adſolet ueritas præbere ueſtigia ſui: omni ope adiuuabat: quo maturius omnia emanarent. Suſpecti & miniſtri facinoris Apelles maxime, et Philocles erant: q romani legati fuerant: literaſq; exitiales Demetrio ſub nomine Flaminij attulerant. falſas eſſe, & à ſcriba uitiatas, ſignumq; adulterinum, uulgo in regia fremebant. Cæterum cum ſuſpecta magis, quàm manifeſta eſſet res: forte Xychus obuius fit Antigono: comprehẽſuſq; ab eo in regiam eſt

productus. relicto eo cuſtodibus, Antigonus ad Philippum proceſſit. Multis, inquit, ſermonibus intellexiſſe ui deor: magno te exiſtimaturum: ſi ſcire uere omnia poſſis de filijs tuis: uter ab utro petitus fraude, et inſidijs eſſet. homo unus omnium, qui nodum huius erroris exoluere poſſit: in poteſtate tua eſt Xychus. forte uocatum, perductumq; in regiam uocari iuberet. Adductus primo ita negare inconſtanter: ut paruo metu amoto paratū indicem eſſe appareret. conſpectum tortoris, uerberūq; non ſuſtinuit: ordinemq; omnem facinoris legatorum, miniſterijq; ſui expoſuit. Extemplo miſit qui legatos cō= prehenderent. Philoclem, qui præſens erat: oppreſſerūt. Apelles miſſus ad Chæream perſequendum quendam, indicio Xychi audito in Italiam traiecit. De Philocle nihil certi negatum eſt. alij primo audaciter negant: poſtquam in conſpectum adductus ſit: Xychum non ultra tetēdiſſe. alij tormēta ēt inficiātē per peſſū affirmabāt. Philippo redintegratus eſt luctus, geminatusq; & infelicitatē ſuā in liberis grauiorē quod alter piſſet, cēſebat.

Oīa Perſeus certior factus detecta eſſe, potentior quidē erat: q̄ ut fugā neceſſariā duceret. tantum ut procul ab= eſſet, curabat, iterim uelut ab incēdio flagrātis ire, dū Philippus uiueret, ſe defenſurus. Spe potiundi ad penā corporis eius amiſſa, quod reliquum erat, id ſtudere: ne ſuper impunitatem etiam præmio ſceleris frueretur. Antiochus eum igitur appellat. cui & palam facti parricidij gratia obnoxius erat: & neq; pudendū, aut pœnitēdum eū regē Macedonibus propter recentē patrui Antigoni gloriam fore cenſebat. Quando in eā fortunam ueni, inquit, Antigone: ut orbitas mihi, quā alij

deteſtantur parentes:optabilis eſſe debeat:regnum,quod
à patruo tuo forti,non ſolum fideli tutela eius cuſto-
ditum,& auctum etiam accepi:id tibi tradere in ani-
mo eſt. Te unum habeo: quem dignum regno iudicem
ſi neminem haberem: perire, & extingui id mallem.
quàm Perſeo ſceleſte fraudis præmium eſſe. Demetriũ
excitatum ab inferis,reſtitutumq́; credam mihi:ſi te,qui
morti innocẽtis,qui meo infelici errori unus inlachry=
maſti:in locum eius ſubſtitutum relinquam. Ab hoc
ſermone omni genere honoris producere eum non deſti
tit. cum in Thracia Perſeus abeſſet: circumire Macedæ
niæ urbes:principibusq́; Antigonum commendare. &
ſi uita longior ſuppetiſſet: haud dubium fuit,quin eum
in poſſeſſione regni relicturus fuerit. Ad Demetriade
profectus,Theſſalonicæ plurimũ temporis moratus fue
rat. inde cum Amphipolin ueniſſet:graui morbo eſt im
plicitus. Sed animo tamen ægrum magis fuiſſe,quàm cor
pore conſtat: curisq́;,& uigilijs, cum identidem ſpecies,
& umbræ inſontis interempti filij cum diris agitarẽt:
extinctum eſſe: execrationibus alterius tamen. Admo
* neri potuiſſet Antigonus:ſi haud ſtatim palàm facta eſ
ſet mors regis. Medicus Caligenes, q̃ curationi præerat:
non expectata morte regis,à primis deſperationis notis
nuntios per diſpoſitos,ita ut conuenerat,miſit ad Perſeũ:
& mortem regis in aduentum eius omnes,qui extra re
giam erant: cælauit. Oppreſſit igitur nec opinanteis,
ignarosq́; oẽs Perſeus:et regnum ſcelere partum inuaſit.
Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad
uires bello contrahendas. nã poſt paucis diebus gens Ba=
ſtarnarũ diu ſollicitata ab ſuis ſedibus magna peditum

equitumq́; manu Iſtrum traiecit·inde pregreſſi qui nũ
tiarent regi. Antigonus, & Cotto(nobilis erat Baſtar=
na)ea res Antigonus ſæpe Iunius cũ ipſo Cottone legatus *
ad cõcitandos Baſtarnas miſſus haud procul Amphipo
li fama incerti nuntij occurrerunt: mortuum eſſe regem. *
quæ res omnem ordinem conſilij turbauit· Compoſitum
autem ſic fuerat: tranſitum per Thraciam tutum, et com
meatus Baſtarnis ut Philippus daret. id ut facere poſſit: *
regionum principes donis coluerat, fide ſua obligata: pa
cato agmine tranſituros Baſtarnas. Dardanorum gen-
tem delere propoſitum erat: quæ in eorum agro ſe fun- *
dare. Baſtarnis duplex inde erat commodũ futurum:
ſi & Dardani, gens ſemper infeſtiſſima Macedoniæ,
temporibusq́; iniquis regum imminens tolleretur: & Ba
ſtarnæ relictis in Dardania coniugibus liberiſq́;, ad po
pulandam Italiam poſſent mitti. per ſcordiſcos iter eſſe
ad mare Adriaticum, Italiamq́; alia uia traduci exer
citum non poſſe. facile Baſtarnis Scordiſcos iter datu-
ros. nec enim aut lingua, aut moribus æquales abhorre=
re. & ipſos adiuncturos ſe: cum ad prædam opulentiſ
ſimæ gentis ire uidiſſent. Inde in omnem euentum con
ſilia commodabantur. ſiue cæſi ab Romanis forent Dar= *
dani Baſtarnæ tamẽ ſublatos, prædamq́; ex reliquis Ba
ſtarnarum, & poſſeſſionem liberam Dardaniæ, ſola
tio fore. ſiue proſpere geſſiſſent: Romanis reuerſis in Ba= *
ſtarnarum bellum, recuperaturum ſe in Græcia quæ
amſiſſet. Hæc Philippi cõſilia fuerant. Digreſſi ſunt
pacato agro. deinde Cottonis, et Antigoni, & haud mul
to poſt famam mortis Philippi, neq; Thraces commercio
faciles erant: Baſtarnæ euito contentio eſſe poterant: aut *

in agmine cōtineri: ne decederēt uia. Inde iniuriæ ultro, atroq; fieri. quarum indies incremento bellū exarſit. poſtremo Thraces, cū uim ac multitudinem ſuſtinere hoſtium non poſſent: relictis campeſtribus uicis in mōtem ingentis altitudinis (Donucam uocant) conceſſerunt. Quò ubi ire Baſtarnæ uellent: quali tempeſtate Gallos ſpoliantes Delphos fama eſt peremptos eſſe: talis tum Baſtarnas nequicquam ad iuga montium appropinquantes oppreſſit. Neque enim imbre tantum effuſo, dein creberrima grandine obruti ſunt, cum ingenti fragore cœli, tonitribusq;, & fulgoribus præſtringentibus aciem oculorum. ſed fulmina etiam ſic undiq; micabant: ut luce uiderentur corpora: nec ſolum milites, ſed etiam principes icti caderent. itaque cum præcipiti fuga per rupes prææltas improuidi ſternerentur: ruerentq;: inſtabant
* quidem perculſis Thraces. ſed ipſi deos res fugæ eſſe,
* cœlumq; in ſe ruere aiebant. Diſſipati procellarum tan
* quam ex naufragio prælijq; ſe inermes in caſtra, unde profecti erant, rediſſent: conſultariq; qd agerent cœptū: inde orta diſſenſio: alijs redeūdū, alijs penetrādū in Dar
* daniā cenſentibus. Triginta fermè millia hominū Clau
* dico duce profecti erāt: peruenerūt. cætera multitudo retro quà uenerat, Apolloniam meredianam regionem repetit. Perſeus potitus regno interfici Antigonum iuſſit. et tum firma re, tres legatos Romam ad amicitiam paternam renouandam, petendūq; ut rex ab ſenatu appellaretur, miſit. Hæc eo anno in Macedonia geſta.

Alter conſulum, Q. Fuluius ex Liguribus triūphauit. quē triūphū magis gratiæ, q̄ rerum geſtarū magnitudini datū conſtabat. Armorū hoſtiliū magnam uim tran

ſtultit. nullam pecuniam admodũ. diuiſit tamen in ſingulos milites tricenos æris: duplex centurionibus: triplex equiti. Nihil in eo triumpho magis inſigne fuit: quàm qđ forte euênit ut eodem die triũpharet: quo priore anno ex prætura triumphauerat. Secundum triumphum comitia edixit. quibus creati Conſſ. ſunt M. Iunius Brutus, M. Attilius Volſo. Prætorum inde tribus creatis, comitia tempeſtas diremit. poſtero die reliqui tres facti, ante diem quartum idus martias, M. Titinius, C. Claudius Nero, T. Fonteius Capito. Ludi romani inſtaurati ab ædilibus curulibus, Cn. Seruilio Cepione, Ap. Claudio Centone, propter prodigia quæ euenerant. Terra mouit. in foris publicis, ubi lectiſternium erat: deorum capita, quæ in lectis erant, auerterunt ſe: lanaq; cum integumẽtis, quæ Ioui oppoſita fuit: decidit. de menſa oleas quoq; prægustaſſe mures, in prodigiũ uerſum eſt. Ad ea expiãda nihil ultra, quàm ut lud[illegible], actum eſt.

FINIS.

* aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO Omnes Quaterniones.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI, ET ANDREAE SOCERI, MENSE NOVEMBRI. M.D.XX.

096

DVS.

Aldine
518
L788e
v.3